****

RIGVED

(Nepali)

****

विषय सूची

ॐ

ओम् भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात्।

ऋग्वेद - संहिता

॥अथ प्रथमं मण्डलम्॥

॥पहिलो मण्डल॥

[सूक्त - १]

ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – गायत्री

ॐ अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम्। होतारं रत्नधातमम् ॥१॥

हामी विश्वामित्र आदि ऋषिहरू अग्निको स्तुति गर्दछौँ। यज्ञ भनेको पुरोहितहरूले गर्ने कल्याणकारी कार्य हो। हाम्रा यज्ञमा अग्निदेव आऊन्। यज्ञमा सहयोग गर्नका लागि देवताहरूलाई अग्निले बोलाऊन्। ऋत्विकहरू समयअनुसार यज्ञ गर्न लागेका छन्। होताहरू यज्ञमा आहुति चढाउँछन्। ऋत्विकहरू अग्निलाई बोलाउँछन्। देवताहरूका लागि गर्न लागिएको यज्ञलाई अग्निले रत्नरूपी फलले सजाउँछन्।

अग्निः पूर्वेभिर्ऋषिभिरीड्यो नूतनैरुत। स देवाँ एह वक्षति ॥२॥

भृगु, अङ्गिरा आदि प्राचीन ऋषिहरूले अग्निको प्रशंसा गरे। आधुनिक ऋषिकल्पमा वेदको ज्ञान भएका विद्वान्हरूले अग्निदेवको स्तुति गर्दछन्। हाम्रा यस यज्ञमा अग्निले देवताहरूलाई डाकून्।

अग्निना रयिमश्नवत् पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम् ॥३॥

सबैबाट अग्निदेवको प्रशंसा गरिन्छ। उनले मानिसको जीवन दिन प्रतिदिन सफल र सबल गराउँछन्। उनै अग्निदेवले धन र ख्याति कमाउने सक्ने वीर सन्तान दिन्छन्।

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्देवेषु गच्छति ॥४॥

हे अग्निदेव ! तिमी सबैको रक्षा गर्न सक्दछौ। तिमीले सबैतिरबाट रक्षा गरिरहेको यज्ञ नै देवताहरूसमक्ष पुग्दछ।

अग्निर्होता कविक्रतुः सत्यश्चित्रश्रवस्तमः। देवो देवेभिरा गमत् ॥५॥

हे अग्निदेव ! तिमी यज्ञको भोग्य पदार्थका रूपमा हवि प्रदान गर्ने हौ। ज्ञान र कर्मको संयुक्त शक्तिका प्रेरक तिमी नै हौ। त्यसो हुनाले तिमी सत्यस्वरूप र विलक्षण छौ। तिमी देवताहरूसँगै यस यज्ञमा आइदेऊ।

यदङ्ग दाशुषे त्वमग्ने भद्रं करिष्यसि। तवेत्तत् सत्यमङ्गिरः ॥६॥

हे अग्निदेव ! तिमी यज्ञ गर्ने यजमानलाई धन, थातबास र सम्मान प्रदान गर्दछौ। तिमी नै पशुहरूलाई समृद्ध गरेर कल्याण गर्दै छौ। ती सबै कामको फल भविष्यमा गरिने यज्ञका माध्यमबाट तिमीलाई नै प्राप्त हुनेछ।

उप त्वाग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्त एमसि ॥७॥

हे प्रचुर तेजले सम्पन्न अग्निदेव ! हामी तिम्रा सच्चा उपासक हौँ। तिमीबाटै प्रेरित भएका सद्बुद्धिले हामी तिम्रो स्तुति गरिरहेका छौँ। हामी दिनरात निरन्तर तिम्रो गुणगान गर्दछौँ। हे अग्निदेव ! हामीलाई तिम्रो निकटता प्राप्त भइरहोस्।

राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानं स्वे दमे ॥८॥

प्रकाशयुक्त, यज्ञका रक्षक, सत्य वचनरूपी व्रतमा प्रेरित गर्ने, यज्ञस्थलमा हुर्कने, यज्ञले खुसी हुने अग्निदेवलाई स्तुति गर्दै हामी गृहस्थहरू उनैका नजिक आएका छौँ।

स नः पितेव सूनवेऽग्ने सूपायनो भव। सचस्वा नः स्वस्तये ॥९॥

हे गृहस्थका स्वामी अग्नि ! पुत्रले पितालाई सजिलै भेटेझैँ हामी यजमानका लागि बिनाबाधा तिमी प्राप्त होऊ। हाम्रो कल्याणका लागि तिमी हाम्रा नजिकै रहिदेऊ।

[सूक्त - २]

ऋषि – मधुच्छन्दा वैश्वामित्र। **देवता** – वायु इन्द्र मित्रावरुण। **छन्द** – गायत्री।

वायवा याहि दर्शतेमे सोमा अरंकृताः। तेषां पाहि श्रुधी हवम्॥१॥

हे प्रियदर्शी वायु ! हाम्रो प्रार्थना सुनेर तिमी यज्ञस्थलमा आइदेऊ। तिम्रा निमित्त सोमरस तयार छ, यो पान गर भन्दै ऋषिहरूले वायुलाई प्रार्थना गरेका छन्।

वाय उक्थेभिर्जरन्ते त्वामच्छा जरितारः। सुतसोमा अहर्विदः॥२॥

हे वायुदेव ! तिमी सोमरसका रक्षक हौ। प्रशंसकहरूले सोमरस र तिम्रा रक्षणकार्यको गुण जानेका छन्। उनीहरू स्तुति गान गर्दै तिम्रो प्रशंसा गर्नेछन्।

वायो तव प्रपृञ्चती धेना जिगाति दाशुषे। उरूची सोमपीतये॥३॥

हे वायुदेव ! सोमरस चढाएर यज्ञ गर्ने यजमानहरू प्रभावकारी वाणीद्वारा तिमीबाट रक्षा गरिएका सोमरसको प्रशंसा गर्दै छन्। विशेष गुणगान गर्दै सोमरस पान गर्ने रहर भएकाले उनीहरू दाता बनेर बसेका तिम्रै नजिक पुगेका छन्।

इन्द्रवायू इमे सुता उप प्रयोभिरा गतम्। इन्दवो वामुशन्ति हि॥४॥

हे इन्द्रदेव ! हे वायुदेव ! यो सोमरस तिमीहरूकै लागि पेलेर र निचोरेर तयार गरीकन राखिएको हो। तिमीहरू अन्न आदि पदार्थ आफूसित लिएर यहाँ आइदेओ, किनभने यस सोमरसले तिमीहरू दुवैलाई खोजिरहेको छ।

वायविन्द्रश्च चेतथः सुतानां वाजिनीवसू। तावा यातमुप द्रवत॥५॥

हे वायुदेव ! हे इन्द्रदेव ! तिमीहरू दुवै अन्न आदि पदार्थका साथै धनले पनि परिपूर्ण छौ। तिमीहरू निचोरेर तयार राखिएको सोमरसको विशेषता जान्दछौ, त्यसैले चाँडै दुवै यस यज्ञमा आओ।

वायविन्द्रश्च सुन्वत आ यातमुप निष्कृतम्। मक्ष्वि१त्था धिया नरा॥६॥

हे इन्द्र र वायुदेव ! तिमीहरू दुवै अत्यन्त शक्तिशाली छौ। तिमीहरू दुवै यजमानद्वारा बुद्धिमत्तापूर्वक सम्पादन गरिएका यज्ञमा सोमरसका नजिक अति चाँडै आउँदैछौ।

मित्रं हुवे पूतदक्षं वरुणं च रिशादसम्। धियं घृताचीं साधन्ता॥७॥

घिउजस्तै जीवनमा शक्ति दिने र वर्षा गराउने मित्रवरुणदेवताहरूलाई हामी यहाँ आह्वान गर्दछौं। मित्रले हामीलाई बलशाली बनाऊन् र वरुणले हाम्रा हिंस्रक शत्रुहरू विनाश गरुन्।

ऋतेन मित्रावरुणावृतावृधावृतस्पृशा। क्रतुं बृहन्तमाशाथे॥८॥

सत्यको उद्घाटन गर्ने सत्य यज्ञका पुष्टिकर्ता हे मित्रवरुणहरू हो ! तिमी दुवैले हाम्रा पुण्यमय कर्महरूद्वारा सम्पन्न भएको यस सोमयागलाई सत्यले नै परिपूर्ण गर

कवी नो मित्रावरुणा तुविजाता उरुक्षया। दक्षं दधाते अपसम्॥९॥

अनेकौं कर्महरू सम्पन्न गर्ने र गराउने विवेकशील तथा अनेकौं स्थलमा निवास गर्ने मित्रावरुणले हाम्रो कार्यक्षमता सुदृढ पार्दछन्।

[सूक्त - ३]

ऋषि – मधुच्छन्दा वैश्वामित्र। **देवता** – अश्विनीकुमार इन्द्र सरस्वती। **छन्द** – गायत्री।

अश्विना यज्वरीरिषो द्रवत्पाणी शुभस्पती। पुरुभुजा चनस्यतम्॥१॥

विश्वामित्र आदि ऋषिहरूले अश्विनीकुमारहरूलाई सम्बोधन गर्दै भन्दछन्– हे बलिया पाखुराले काम गर्ने, चाँडै काम गर्न र गराउन सक्ने अश्विनीकुमारहरू हो ! हामीले समर्पण गरेको हविष्यान्नबाट तिमीहरू पूर्ण रूपले सन्तुष्ट होओ।

अश्विना पुरुदंससा नरा शवीरया धिया। धिष्ण्या वनतं गिरः॥२॥

धेरै खालका काम पूरा गर्ने र गराउने, धैर्य धारण गर्ने बानी भएका, अति बुद्धिमान्, हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू आफैं उत्तम बुद्धि भएका हुनाले हाम्रो प्रार्थनाको स्वर सुनेर त्यसलाई स्वीकार गर।

दस्रा युवाकवः सुता नासत्या वृक्तबर्हिषः। आ यातं रुद्रवर्तनी॥३॥

रोग निको पार्ने, सधैं सत्य बोल्ने, रुद्रदेवजत्तिकै प्रतापी, सुन्दर अनुहार भएका हे दुवै अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू यहाँ आएदेओ र ओछ्याइएका कुशका आसनमा बसेर सफासँग तयार गरिएको यो सोमरस पान गर।

इन्द्रा याहि चित्रभानो सुता इमे त्वायवः । अण्वीभिस्तना पूतासः ॥४॥

सोमवल्लीलाई ढुङ्गामा कुटेर, हातले निचोरेर रस निकाल्दा हातका औँलामाभबाट रस चुहिन्छ। ऋषिहरू इन्द्रलाई- हे अत्यन्त प्रभावशाली प्रकाशले युक्त इन्द्र ! निचोर्दाखेरि औँलाका बीचबाट चुहइएको, उच्च कोटीको पवित्र यो सोमरस तिम्रै लागि हो। तिमी आएर पान गर भनेर विन्ति गर्छन्

इन्द्रा याहि धियेषितो विप्रजूतः सुतावतः । उप ब्रह्माणि वाघतः ॥५॥

हे उत्तम बुद्धि हुनेहरूले मात्र चिन्ने इन्द्रदेव ! ऋत्विकहरू तिम्रा लागि सोमरस तयार गर्दै बसेकाछन्। उनीहरूको स्तुति सुनेपछि यज्ञशालामा आऊ।

इन्द्रा याहि तूतुजान उप ब्रह्माणि हरिवः । सुते दधिष्व नश्चनः ॥६॥

हे अश्वयुक्त इन्द्रदेव ! तिमी आफ्नो प्रशंसा सुन्न र हामीबाट दिइएको हवि सेवन गर्नका लागि यस यज्ञशालामा चाँडै आइदेऊ।

ओमासश्चर्षणीधृतो विश्वे देवास आ गत । दाश्वांसो दाशुषः सुतम् ॥७॥

हे विश्वदेवहरू हो ! तिमीहरू सबैका रक्षक हौ र सबै प्राणीका आधार हौ। तिमीहरू नै सबै खालका ऐश्वर्य प्रदान गर्न सक्छौ। यजमानले सोमसहितको हवि दान गर्दै सम्पन्न गर्ने यस यज्ञहरूमा आइदेओ।

विश्वे देवासो अप्तुरः सुतमा गन्त तूर्णयः । उस्रा इव स्वसराणि ॥८॥

समयअनुसार वर्षा गराउने हे विश्वेदेवहरू हो ! तिमीहरू काम गर्न सिपालु र छिटाछरिता छौ। सूर्यको किरणजस्तिकै गतिशील भएर हामीलाई प्राप्त होओ।

विश्वे देवासो अस्रिध एहिमायासो अद्रुहः । मेधं जुषन्त वह्नयः ॥९॥

हे विश्वदेव ! तिमीलाई कसैले वध गर्न सक्दैन। तिमी काम गर्नमा सिपालु छौ र द्रोह नगर्ने हुनाले सुखदाता छौ। तिमी हाम्रा यज्ञमा उपस्थित भएर हवि सेवन गर।

पावका नः सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती । यज्ञं वष्टु धियावसुः ॥१०॥

सरस्वतीले पवित्र बनाउँछिन्, पोषण दिन्छिन र उनी बुद्धिमत्तापूर्वक ऐश्वर्य दान गर्छिन्। उनै देवी सरस्वतीले ज्ञान र कर्मद्वारा हाम्रो यज्ञ सफल गराइदिऊन्।

चोदयित्री सूनृतानां चेतन्ती सुमतीनाम् । यज्ञं दधे सरस्वती ॥११॥

सत्य र प्रिय वचन बोल्न सिकाउने र मेधावीहरूलाई यज्ञका लागि प्रेरणा दिने सरस्वती देवीले हाम्रो यो यज्ञ स्वीकार गरुन् र हामीलाई खोजेको जस्तै वैभव दिऊन्।

महो अर्णः सरस्वती प्र चेतयति केतुना । धियो विश्वा वि राजति ॥१२॥

[illegible] सम्पन्न पृथ्वीलाई जगाउँछिन्। उनै देवीले सधैं याजकहरूलाई ज्ञानको तिखो ज्योति प्रदान गरुन्।

[सूक्त - ४]

ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - गायत्री।

सुरूपकृत्नुमूतये सुदुघामिव गोदुहे । जुहूमसि द्यविद्यवि ॥१॥

मिठो दुध दिने गाईलाई गोठालाले दिनहुँ बोलाएभैँ हामी विश्वामित्र आदि ऋषिहरू आफ्नो रक्षाका लागि सुन्दर र यज्ञ सम्पन्न गर्ने इन्द्रलाई आह्वान गर्दछौँ।

उप नः सवना गहि सोमस्य सोमपाः पिब । गोदा इद्रेवतो मदः ॥२॥

सोमरस पान गर्ने हे इन्द्रदेव ! तिमी सोम ग्रहण गर्नका लागि हाम्रा यज्ञमा आऊ। यहाँ आएर हवन गरेको सोमरस पिइसकेपछि प्रसन्न होऊ। त्यसपछि याजकहरूलाई यश, वैभव र गाईहरू प्रदान गर।

अथा ते अन्तमानां विद्याम सुमतीनाम् । मा नो अति ख्य आ गहि ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले सोमपान गरिसकेपछि हामी तिम्रा अत्यन्त निकटवर्ती हुन्छौँ। श्रेष्ठ बुद्धियुक्त पुरुषको उपस्थिति भएपछि हामी तिम्रै विषयमा अधिक जानकारी प्राप्त गर्न पाउँछौँ। हाम्रा ऋत्विकहरूका अगाडि तिमी आफ्नो गोप्य स्वरूप प्रकट नगर।

परेहि विग्रमस्तृतमिन्द्रं पृच्छा विपश्चितम् । यस्ते सखिभ्य आ वरम् ॥४॥

हे विद्वानहरू हो ! विशिष्ट बुद्धि भएका र अपराजेय इन्द्रदेवसित गएर तिमीहरू आफ्ना स्वजनहरूका लागि धनऐश्वर्य प्राप्त होस् भनेर प्रार्थना गर।

उत ब्रुवन्तु नो निदो निरन्यतश्चिदारत । दधाना इन्द्र इद्दुवः ॥५॥

इन्द्रका उपासना गर्ने उपासकले इन्द्रको निन्दा गर्नेहरूलाई आफ्ना बीचबाट निकालेर धेरै टाढा पुऱ्याइदिऊन्।

उत नः सुभगाँ अरिर्वोचेयुर्दस्म कृष्टयः । स्यामेदिन्द्रस्य शर्मणि ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो अनुग्रहबाट हामी सम्पूर्ण ऐश्वर्य प्राप्त गर्न सकौँ। सबै आफन्त र बिरानाले त्यसैबाट हामीलाई सौभाग्यशाली ठानून्।

एमाशुमाशवे भर यज्ञश्रियं नृमादनम् । पतयन्मन्दयत् सखम् ॥७॥

हे यजमानहरू हो ! यज्ञलाई ऐश्वर्यशाली बनाउने, प्रसन्नता प्रदान गर्ने र मित्रलाई आनन्द दिने यो सोमरस भरेर इन्द्रलाई अर्पण गर।

अस्य पीत्वा शतक्रतो घनो वृत्राणामभवः । प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥८॥

हे सयौँ यज्ञ सम्पन्न गर्ने इन्द्रदेव ! यही सोमरस पिएर तिमी वृत्तजस्तो मुख्य शत्रु संहार गर्न सक्ने हुन्छौ, त्यसैले तिमी युद्धका मैदानमा हाम्रा वीर योद्धाको रक्षा गर।

तं त्वा वाजेषु वाजिनं वाजयामः शतक्रतो । धनानामिन्द्र सातये ॥९॥

हे सय यज्ञ गर्ने इन्द्रदेव ! युद्धमा बल प्रदान गर्ने धन तिमीबाट पाउनका लागि हामी राम्रो हविष्यान्न तिमीलाई अर्पित गर्दछौँ।

यो रायोऽवनिर्महान्त्सुपारः सुन्वतः सखा । तस्मा इन्द्राय गायत ॥१०॥

हे यजमानहरू हो ! तिमीहरू इन्द्रका लागि स्तोत्र गाउने गर। धन रक्षा गर्ने, दुःख हटाउने र यज्ञ गर्नेहरूसित मित्रजस्तै व्यवहार गर्ने उनी महान् छन्।

[सूक्त - ५]

ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** गायत्री।

आ त्वेता नि षीदतेन्द्रमभि प्र गायत । सखायः स्तोमवाहसः ॥१॥

हे यज्ञ गर्ने मित्रहरू हो ! इन्द्रदेवलाई प्रसन्न गराउने उद्देश्यले प्रार्थना गर्नका लागि झट्ट आएर बस र हरेक किसिमले उनको स्तुति गर।

पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम् । इन्द्रं सोमे सचा सुते ॥२॥

हे याजक मित्रहरू हो ! सोमरस निचोरिसकेपछि सोमयज्ञमा सबै जम्मा भएर सामूहिक रूपले शत्रुलाई पराजित गराउने बल र ऐश्वर्यका स्वामी इन्द्रलाई सत्कार गरौँ।

स घा नो योग आ भुवत् स राये स पुरन्ध्याम् । गमद वाजेभिरा स नः ॥३॥

हाम्रो पुरुषार्थ बढाउन इन्द्र सहायक होऊन्। धनधान्यले हामीलाई परिपूर्ण गराऊन् र ज्ञान प्राप्तिका बाटाहरू खुलाउँदै पोसिला खाद्यान्न लिएर उनी हामीकहाँ आऊन्।

यस्य संस्थे न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः । तस्मा इन्द्राय गायत ॥४॥

हे याजकहरू हो ! जसका रथमा घोडा नारिएका छन्, सङ्ग्राममा त्यस रथका सामु शत्रु अडिन सक्दैनन्, तिनै इन्द्रदेवका गुणको बखान तिमीहरू गर।

सुतपाव्ने सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये । सोमासो दध्याशिरः ॥५॥

शुद्धसँग पेलेर दही मिसाएर पान गर्ने इच्छा गर्ने इन्द्रदेवलाई सोमरस प्राप्त होस्।

त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः । इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो ॥६॥

हे असल काम गर्ने इन्द्रदेव ! तिमी सोमरस पान गर्नका लागि र देवताहरूमा सर्वश्रेष्ठ हुनका लागि तत्काल वृद्ध रूपमा देखिन्छौ।

आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गिर्वणः । शं ते सन्तु प्रचेतसे ॥७॥

हे इन्द्रदेव [illegible] किसिमका यज्ञका सवनहरूमा आवश्यक पर्ने यो सोमरस तिम्रासामु उपस्थित भइरहोस् [illegible] सदैव समृद्ध पारिरहोस्।

त्वां स्तोमा अवीवृधन् त्वामुक्था शतक्रतो । त्वां वर्धन्तु नो गिरः ॥८॥

[illegible] यज्ञ गर्ने इन्द्रदेव ! स्तोत्रहरुले तिम्रो उन्नति गरुन् । यस स्तोत्रका वचन र हाम्रा वाणीले [illegible] महत्ता बढाऊन् ।

अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम् । यस्मिन् विश्वानि पौंस्या ॥९॥

[illegible] हुनाले सधैँ जोगाएर राखिएको, इन्द्रदेवबाट बल तथा पराक्रम प्रदान गरिएको र [illegible] रुपमा रहने गरेको सोमरूपी अन्न हामी पनि सेवन गरौँ ।

मा नो मर्ता अभि द्रुहन् तनूनामिन्द्र गिर्वणः । ईशानो यवया वधम् ॥१०॥

[illegible] गरिने इन्द्रदेव ! हाम्रा शरीरमा कुनै पनि शत्रुले क्षति नगरोस्, हामीलाई कसैले घात [illegible] भनेर तिमी हाम्रो संरक्षक भइदेऊ ।

[सूक्त - ६]

ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र । **देवता** - इन्द्र मरुद्गण । **छन्द** - गायत्री ।

युञ्जन्ति ब्रध्नमरुषं चरन्तं परि तस्थुषः । रोचन्ते रोचना दिवि ॥१॥

[illegible] आदित्य, भूमिमा अहिंसक अग्नि, अन्तरिक्षमा सर्वत्र भ्रमणशील वायुका रूपमा इन्द्र [illegible] छन् । उनलाई तीनै लोकका प्राणीहरुले आआफ्ना कार्यमा देवत्व रूपले सम्बद्ध रहेको [illegible] । द्युलोकमा देखा पर्ने ग्रहनक्षत्र आदि उनै इन्द्रदेवको स्वरूपका अंश हुन् ।

युञ्जन्त्यस्य काम्या हरी विपक्षसा रथे । शोणा धृष्णू नृवाहसा ॥२॥

[illegible] रथमा दुवैतिर राता वर्णका सङ्घर्षशील दुई वटा घोडा नारिएका छन् । तिनले मानिसलाई [illegible] गर्दछन् ।

केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्या अपेशसे । समुषद्भिरजायथाः ॥३॥

[illegible] ! तिमी राति निद्रामा मग्न हुन्छौ । त्यस बेला चेतनाहीन भए पनि बिहान फेरि सचेत [illegible] प्रत्येक दिन नयाँ जीवन पाउँछौ ।

आदह स्वधामनु पुनर्गर्भत्वमेरिरे । दधाना नाम यज्ञियम् ॥४॥

[illegible] नाम कमाउने मरुत्हरु अन्नको कामना गर्दै बारम्बार विभिन्न गर्भमा पस्दछन् ।

वीडु चिदारुजत्नुभिर्गुहा चिदिन्द्र वह्निभिः । अविन्द उस्रिया अनु ॥५॥

[illegible] ! बलिया खालका किल्लाबन्दी भत्काउन सक्ने, तिनै तेजस्वी मरुत्हरुका सहयोगले [illegible]

देवयन्तो यथा मतिमच्छा विदद्वसु गिरः । महामनूषत श्रुतम् ॥६॥

[illegible] पद पाउने आशा गर्ने ऋत्विकहरु बुद्धिमत्तापूर्वक महान यशस्वी, ऐश्वर्यशाली र वीर [illegible] स्तुति गर्दछन् ।

इन्द्रेण सं हि दृक्षसे सञ्जग्मानो अबिभ्युषा । मन्दू समानवर्चसा ॥७॥

[illegible] सधैँ प्रसन्न रहन्छन् । उनीहरु सबै समान तेज भएका छन् र नडराउने खालका छन् । [illegible] इन्द्रसँग रहेको हुनाले सुहाउँदा देखिन्छन् ।

अनवद्यैरभिद्युभिर्मखः सहस्वदर्चति । गणैरिन्द्रस्य काम्यैः ॥८॥

[illegible] निर्दोष, दीप्तिमान् र खोजेको पुऱ्याइदिने शक्ति भएका मरुद्गणका साथी इन्द्रका [illegible] पूजा गरिन्छ ।

अतः परिज्मन्ना गहि दिवो वा रोचनादधि । समस्मिन्नृञ्जते गिरः ॥९॥

[illegible] पुग्ने मरुत्हरु हो ! तिमीहरु यजमान हाम्रा वाणीले तिमीहरुको स्तुति गरेको हुनाले [illegible] अन्तरिक्ष, आकाश वा प्रकाशयुक्त द्युलोकबाट यहाँ आएका छौ ।

इतो वा सातिमीमहे दिवो वा पार्थिवादधि । इन्द्रं महो वा रजसः ॥१०॥

[illegible] अन्तरिक्ष वा द्युलोकबाट वा अरु नै लोकबाट पनि मनग्गे धन प्राप्त गराइदिऊन् भनेर हामी इन्द्रदेवको प्रार्थना गर्दछौँ ।

[सूक्त - ७]

ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - गायत्री।

इन्द्रमिद् गाथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिरर्किणः। इन्द्रं वाणीरनूषत ॥१॥

[illegible] गानमा साधना गर्ने साधकहरू गाउन योग्य स्तुति गाथाले देवराज इन्द्रलाई प्रसन्न गर्दै छन्। [illegible] गर्ने याज्ञिकहरू पनि मन्त्रोच्चारण गर्दै इन्द्रको प्रार्थना गर्दै छन्।

इन्द्र इद्धर्योः सचा सम्मिश्ल आ वचोयुजा। इन्द्रो वज्री हिरण्ययः ॥२॥

इन्द्र रथमा घोडा आफूखुसी नार्न सक्छन् र उनले हातमा वज्र लिएका छन्। सुनका वस्त्र र गहनाले सजिएका इन्द्रदेवले घोडा पालेका छन्, ती घोडाहरू इन्द्रले भन्नासाथ भेला भएर आफैं रथमा नारिने खालका छन्।

इन्द्रो दीर्घाय चक्षस आ सूर्यं रोहयद् दिवि। वि गोभिरद्रिमैरयत् ॥३॥

देवशक्तिलाई सङ्गठित गराउने इन्द्रदेवले विश्वलाई प्रकाशित गर्ने महान् उद्देश्यले सूर्यदेवलाई आकाशको उचाइमा स्थापित गराएका छन्। सूर्यले आफ्ना किरणद्वारा [illegible] भएका सबै पर्वत आदि वस्तुहरूको सबैले दर्शन गरुन् भनेर प्रेरित गर्दछन्।

इन्द्र वाजेषु नोऽव सहस्रप्रधनेषु च। उग्र उग्राभिरूतिभिः ॥४॥

हे वीर इन्द्रदेव ! हजारौं प्रकारका धन लाभ गराउने हुनाले सानाठूला [illegible] लडाइँमा तिमी वीरतापूर्वक हाम्रो रक्षा गर।

इन्द्रं वयं महाधन इन्द्रमर्भे हवामहे। युजं वृत्रेषु वज्रिणम् ॥५॥

हामी सानाठूला सबै खालका प्राणीहरू इन्द्रदेवलाई सङ्ग्राममा सहयोग [illegible] बोलाउँछौं। वृत्तासुरको विनाश गर्नका लागि उनले हातमा वज्र लिएका छन्।

स नो वृषन्नमुं चरं सत्रादावन्नपा वृधि। अस्मभ्यमप्रतिष्कुतः ॥६॥

हे देवेन्द्र ! तिमी सधैंका दानशील र अपराजित हुनाले हामीलाई पानीको [illegible]

तुञ्जेतुञ्जे य उत्तरे स्तोमा इन्द्रस्य वज्रिणः। न विन्धे अस्य सुष्टुतिम् ॥७॥

वज्रधारी र दान गर्न सक्षम दानी इन्द्रको तुलना अन्यत्र कसैसँग गर्न [illegible] अनेक दानका समयमा इन्द्रदेवको योभन्दा उत्तम स्तुति गर्न हामी समर्थ छैनौं।

वृषा यूथेव वंसगः कृष्टीरियर्त्योजसा। ईशानो अप्रतिष्कुतः ॥८॥

इन्द्रदेव हामी सबैका रक्षक हुन्। उनी शक्तिसम्पन्न छन् तर हाम्रा विरुद्ध [illegible] उनी आफ्नो सामर्थ्यअनुसारको सहायता पुऱ्याउनका लागि मानिसहरूका नजिक [illegible], जसरी साँढे गाईका थुथानमा पस्छ।

य एकश्चर्षणीनां वसूनामिरज्यति। इन्द्रः पञ्च क्षितीनाम् ॥९॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी सबै ऐश्वर्य तथा सम्पदाका एक मात्र स्वामी हौ। ब्राह्मण, क्षत्रिय, वैश्य, शूद्र र निषाद यी पाँचै श्रेणीका मानिसका स्वामी पनि तिमी नै हौ।

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनेभ्यः। अस्माकमस्तु केवलः ॥१०॥

हे ऋत्विक्हरू ! हे जयमानहरू ! तिमीहरू सबै मानिसहरूमा उत्तम हौ। [illegible] मिलेर सबैको कल्याणका लागि इन्द्रदेवलाई आमन्त्रित गरेका हौं। उनले हामीमाथि [illegible] कृपा गरुन् भन्ने प्रार्थना गरौं।

[सूक्त - ८]

ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - गायत्री

एन्द्र सानसिं रयिं सजित्वानं सदासहम्। वर्षिष्ठमूतये भर ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी हाम्रो जीवन संरक्षण गर र शत्रु परास्त गर्न ऐश्वर्यले समृद्ध गराऊ।

नि येन मुष्टिहत्यया नि वृत्रा रुणधामहै। त्वोतासो न्यर्वता ॥२॥

त्यसै ऐश्वर्यको प्रभाव तथा तिमीले पालेका अश्वहरूका सहयोगले हामी शक्तिशाली होऔं र त्यसै शक्तिले प्रहार गरेर शत्रुहरू भगाऔं।

इन्द्र त्वोतास आ वयं वज्रं घना ददीमहि। जयेम सं युधि स्पृधः ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! हामीलाई [illegible] संरक्षित गर। हामी वज्रजस्तै धारिला अस्त्र धारण गरौं। युद्धमा [illegible] आउने शत्रुमाथि हामी विजय प्राप्त गरौं।

वयं शूरेभिरस्तृभिरिन्द्र त्वया युजा वयम्। सासह्याम पृतन्यतः ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! वीरहरूलाई तिमीले सुरक्षा दिएका छौ। तिनीहरू शस्त्र चलाउन सिपालु छन्। तिनै [illegible]हरूका सहयोगले हामी आफ्ना शत्रुहरूलाई पराजित गरौं।

महाँ इन्द्रः परश्च नु महित्वमस्तु वज्रिणे। द्यौर्न प्रथिना शवः ॥५॥

इन्द्रदेव श्रेष्ठ र महान् छन्। वज्रधारी इन्द्रदेवको यश द्युलोकजत्तिकै व्यापक बनेर फैलिएको छ। [illegible] बलको प्रशंसा चारै दिशामा होओस्।

समोहे वा य आशत नरस्तोकस्य सनितौ। विप्रासो वा धियायवः ॥६॥

[illegible]नमा जुट्ने, सन्तानको सुधारमा लाग्ने र बुद्धिमत्तापूर्वक ज्ञान प्राप्त गर्न खोज्ने सबैले [illegible]को स्तुति गर्दछन्। त्यस स्तुतिबाट उनीहरूले खोजेजस्तै फल पाउँछन्।

यः कुक्षिः सोमपातमः समुद्र इव पिन्वते। उर्वीरापो न काकुदः ॥७॥

[illegible]धिक सोमपान गर्ने इन्द्रदेवको पेट समुद्रजत्तिकै विशाल छ। त्यही सोमरस जिब्राबाट प्रवाहित [illegible] साहित्यको नवरसझैँ सधैँ रसाइरहेको हुन्छ।

एवा ह्यस्य सूनृता विरप्शी गोमती मही। पक्वा शाखा न दाशुषे ॥८॥

इन्द्रदेवका मधुर एवं सत्य वचन सुखदायी छन्। तिनले हविदातालाई सुख दिन्छन्। त्यो सुख गाई दान गर्ने यजमानले दिएको जस्तै अथवा हाँगाभरि पाकेका फल भएका रुखले दिएको जस्तै हुन्छ।

एवा हि ते विभूतय ऊतय इन्द्र मावते। सद्यश्चित् सन्ति दाशुषे ॥९॥

हे देवेन्द्र ! विभूतिहरू हितकारी हुन्छन् र तिनले हाम्रो संरक्षण गर्दछन्। जसले जस्ता विभूतिहरू प्रदान गर्दछन्, तिनको फल उनीहरूलाई नै तत्काल प्राप्त हुने गर्दछ।

एवा ह्यस्य काम्या स्तोम उक्थं च शंस्या। इन्द्राय सोमपीतये ॥१०॥

[illegible]ताका स्तुतिहरू र मधुर वचन मनोरम र प्रशंसनीय छन्। यी सबै सोमपान गर्ने इन्द्रदेवका लागि [illegible] हुन्।

[सूक्त - ९]

ऋषि - मधुच्छन्दा वैश्वामित्र। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - गायत्री।

इन्द्रेहि मत्स्यन्धसो विश्वेभिः सोमपर्वभिः। महाँ अभिष्टिरोजसा ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! सोमरूपी अन्नले तिमी प्रफुल्लित हुन्छौ। त्यसैले तिमी आफ्ना शक्तिले दुष्ट शत्रुमाथि विजय प्राप्त गर्दछौ। विजयश्रीले आफूलाई वरण गरुन् भनेर क्षमता आर्जन गर्न तिमी यज्ञशालामा आऊ।

एमेनं सृजता सुते मन्दिमिन्द्राय मन्दिने। चक्रिं विश्वानि चक्रये ॥२॥

हे याजकहरू ! प्रसन्नता दिने सोमरस निचोरेर तयार गर। सम्पूर्ण कार्यहरू पूरा गर्ने इन्द्रदेवको सामर्थ्य बढाइदिने यो सोमरस उनैलाई अर्पित गर।

मत्स्वा सुशिप्र मन्दिभिः स्तोमेभिर्विश्वचर्षणे। सचैषु सवनेष्वा ॥३॥

हे उत्तम शस्त्रहरूले सुसज्जित, सबैतिर देख्ने इन्द्रदेव ! हाम्रा यस यज्ञमा तिमी आऊ। तिमीलाई खुसी पार्ने स्तोत्रहरू सुनेर खुसी होऊ।

असृग्रमिन्द्र ते गिरः प्रति त्वामुदहासत। अजोषा वृषभं पतिम् ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो स्तुति गर्नका लागि हामीले स्तोत्र रचना गरेका छौं। हे बलशाली र पालनकर्ता इन्द्रदेव ! स्तुतिका साथमा हामीले गरेको प्रार्थना तिमी स्वीकार गर।

सं चोदय चित्रमर्वाग्राध इन्द्र वरेण्यम्। असदित्ते विभु प्रभु ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी नै विपुल ऐश्वर्यका अधिपति हौ। त्यसो हुँदा विविध प्रकारका श्रेष्ठ ऐश्वर्यतिर हामीलाई प्रेरित गर।अनि हामीलाई महान् ऐश्वर्य प्रदान गर।

अस्मान्त्सु तत्र चोदयेन्द्र राये रभस्वतः। तुविद्युम्न यशस्वतः ॥६॥

हे प्रशस्त ऐश्वर्यले सम्पन्न इन्द्रदेव ! तिमी वैभव प्राप्तिका लागि हामीलाई उत्तम कर्ममा प्रेरित गर। [illegible]बाट हामी परिश्रमी र यशस्वी बन्न सकौं।

सं गोमदिन्द्र वाजवदस्मे पृथु श्रवो बृहत्। विश्वायुर्धेह्यक्षितम् ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी हामीलाई गाई, धनधान्यले युक्त अपार वैभव र अक्षय आयु देऊ।

अस्मे धेहि श्रवो बृहद् द्युम्नं सहस्रसातमम् । इन्द्र ता रथिनीरिषः ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! हामीलाई तिमी प्रशस्त यश एवं विपुल ऐश्वर्य प्रदान गर र धेरै वटा रथ भरेर अन्न आदि प्रदान गर ।

वसोरिन्द्रं वसुपतिं गीर्भिर्गृणन्त ऋग्मियम् । होम गन्तारमूतये ॥९॥

धनका अधिपति, ऐश्वर्यका स्वामी इन्द्रलाई हामी ऋचाहरूले स्तुति गर्दछौं । उनलाई हामी स्तुति गर्दै आह्वान गर्दछौं । यज्ञमा आएर उनले हाम्रा ऐश्वर्यको रक्षा गरुन् ।

सुतेसुते न्योकसे बृहद् बृहत एदरिः । इन्द्राय शूषमर्चति ॥१०॥

यज्ञस्थलमा सोम तयार गर्दै यज्ञकर्ताहरू इन्द्रदेवका पराक्रमको प्रशंसा गर्दछन् ।

[सूक्त - १०]

ऋषि – मधुच्छन्दा वैश्वामित्र । **देवता** – इन्द्र । **छन्द** – अनुष्टुप् ।

गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः ।
ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे ॥१॥

हे सय यज्ञ गरेर शतक्रतु नाम पाएका इन्द्रदेव ! उच्च स्वरले गाउने भएर उद्‌गाता नाम पाएकाहरूले तिमीलाई आह्वान गरिरहेका छन् । स्तुति गर्ने स्तोताहरूले तिमीलाई पूज्य मानेर मन्त्रोच्चारणद्वारा आदर गर्दछन् । बाँसका चोकेमाथि चढेर चटक देखाउने नट वा नर्तकजस्ता ब्रह्मा नामका ऋत्विक्‌ले श्रेष्ठ स्तुतिगान गर्दै तिमीलाई प्रोत्साहित गर्छन् ।

यत्सानोः सानुमारुहद् भूर्यस्पष्ट कर्त्वम् ।
तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति ॥२॥

यजमानहरू सोमवल्ली वा समिधा आदि खोज्दै पर्वतका एउटा टाकुराबाट अर्को टाकुरामा पुग्दै यज्ञ गर्दा उनीहरूका मनको रहर बुझ्ने र खोजेको कुरो दिने इन्द्रदेव [illegible] तयार हुन्छन् ।

युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा ।
अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर ॥३॥

हे सोमरस ग्रहण गर्ने इन्द्रदेव ! लामो जगर भएका, शक्तिशाली र [illegible] पुऱ्याउने दुई वटा घोडा तिमी रथमा नार । अनि सोमपानले तृप्त हुँदै हामीले गरेको प्रार्थना सुन

एहि स्तोमाँ अभि स्वराभि गृणीह्या रुव ।
ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय ॥४॥

हे सबै ठाउँमा निवास गर्ने इन्द्रदेव ! हाम्रो स्तुति सुनेपछि उद्‌गाता, होता र अध्वर्युहरूलाई प्रशंसाले प्रोत्साहित गर ।

उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं पुरुनिष्षिधे ।
शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत् सख्येषु च ॥५॥

हे स्तोताहरू हो ! शत्रुसंहारक, सामर्थ्यवान्, इन्द्रदेवका लागि उनको यश बढाउने, उत्तम स्तोत्र पाठ गर । त्यसो गर्दा उनको कृपा हाम्रा सन्तान र आफन्तहरूमा स्थिर भएर रहनेछ ।

तमित् सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये ।
स शक्र उत नः शकदिन्द्रो वसु दयमानः ॥६॥

हामी इन्द्रदेवलाई मित्रता, धन, बल र असल सन्तान प्राप्तिका लागि स्तुति गरौं । इन्द्रदेवले हामीलाई बल एवं धन प्रदान गर्दै संरक्षित गर्नेछन् ।

सुविवृतं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद्यशः ।
गवामप व्रजं वृधि कृणुष्व राधो अद्रिवः ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले प्रदान गरेको यश सबै दिशामा राम्ररी फैलिएको छ । हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! गोठबाट छोडिएका गाईहरूझैं हाम्रो धन पनि सबैतिर फिँजाइदेऊ ।

नहि त्वा रोदसी उभे ऋघायमाणमिन्वतः ।
जेषः स्वर्वतीरपः सं गा अस्मभ्यं धूनुहि ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! युद्धका बेलामा तिम्रो ख्याति पृथ्वीदेखि द्युलोकसम्म फैलिन्छ ! दिव्य जलधारा बगाउने अधिकार तिम्रै हो । त्यसले सेचन गरी हामीलाई सन्तोष देऊ ।

आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिद्दधिष्व मे गिरः।
इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरम् ॥९॥

[illegible] स्तुतिगान सुन्ने हे इन्द्रदेव ! हाम्रो आह्वान सुन। हाम्रा भनाइ मनमा गुन। हाम्रा स्तोत्रलाई [illegible] [illegible]हरूको वचनभन्दा पनि बढी प्रेमपूर्वक धारण गर।

विद्मा हि त्वा वृषन्तमं वाजेषु हवनश्रुतम्।
वृषन्तमस्य हूमह ऊतिं सहस्रसातमाम् ॥१०॥

[illegible] तिमी बलले सम्पन्न छौ भनेर हामी जान्दछौँ। युद्धमा हाम्रो गुहार तिमी सुन्दछौ। हे [illegible] इन्द्रदेव ! सहस्रौँ प्रकारका धन र तिम्रो संरक्षण हामी चाहन्छौँ।

आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब।
नव्यमायुः प्र सू तिर कृधी सहस्रसामृषिम् ॥११॥

[illegible] कौशिक ! हे इन्द्रदेव ! यसरी निकालिएको सोमरस पान गर्न तिमी झट्टै हामीकहाँ [illegible] लाई काम गर्ने सामर्थ्यका साथै नवीन आयु देऊ र यी ऋषिलाई विशेष प्रकारका [illegible] गराऊ।

परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः।
वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः ॥१२॥

[illegible] इन्द्रदेव ! हामीबाट गरिएका स्तुतिले सबै तिरबाट तिम्रो आयु बढाउँदै तिमीलाई यशस्वी [illegible] तिमीबाट स्वीकृत यी स्तुतिहरू हामीलाई थप आनन्द दिनका लागि सहायक होऊन्।

[सूक्त - ११]

ऋषि - जेतामाधुच्छन्दस। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - अनुष्टुप्।

इन्द्रं विश्वा अवीवृधन्त्समुद्रव्यचसं गिरः।
रथीतमं रथीनां वाजानां सत्पतिं पतिम् ॥१॥

[illegible] व्यापक, रथीहरूमा महानतम, अन्नका स्वामी र सत्प्रवृत्ति भएका इन्द्रलाई सबै स्तुतिले [illegible] गराउँछन्।

सख्ये त इन्द्र वाजिनो मा भेम शवसस्पते।
त्वामभि प्र णोनुमो जेतारमपराजितम् ॥२॥

[illegible]का रक्षक इन्द्रदेव ! तिम्रो मित्रताले हामी बलशाली बनौँ र कसैसित नडराऔँ। हे अपराजेय, [illegible] इन्द्रदेव ! हामी साधकहरू तिमीलाई प्रणाम गर्दछौँ।

पूर्वीरिन्द्रस्य रातयो न वि दस्यन्त्यूतयः।
यदी वाजस्य गोमतः स्तोतृभ्यो मंहते मघम् ॥३॥

[illegible] इन्द्रको दानशीलता अविच्छिन्न छ। यजमानले स्तोताहरूलाई गाईसहित अन्न दान गर्दछन् र [illegible]ले सधैँ सबैको सुरक्षा गर्नेछन्।

पुरां भिन्दुर्युवा कविरमितौजा अजायत।
इन्द्रो विश्वस्य कर्मणो धर्ता वज्री पुरुष्टुतः ॥४॥

[illegible]को सहर नष्ट गर्ने इन्द्रदेव सधैँका युवा, सबैका ज्ञाता, सबैभन्दा शक्तिशाली, शुभकर्मका [illegible] र कीर्तियुक्त भएर विविध गुणले सम्पन्न छन्।

त्वं वलस्य गोमतोऽपावरद्रिवो बिलम्।
त्वां देवा अबिभ्युषस्तुज्यमानास आविषुः ॥५॥

[illegible]धारी इन्द्रदेव ! तिमीले गाई चोर्ने असुरका व्यूह नष्ट गराइदियौ। असुरहरूबाट पराजित [illegible] देवताहरू तिमीसँग आएर सङ्गठित भए।

तवाहं शूर रातिभिः प्रत्यायं सिन्धुमावदन्।
उपातिष्ठन्त गिर्वणो विदुष्टे तस्य कारवः ॥६॥

[illegible] शूर इन्द्रदेव ! तिम्रो दानशीलताबाट आकर्षित भएर हामी होताहरू तिमीसित आएका [illegible] हे स्तुत्य इन्द्रदेव ! सोमयागमा प्रशंसा गर्ने यी ऋत्विक् एवं यजमानहरूले तिम्रो [illegible]का विषयमा जानेका छन्।

मायाभिरिन्द्र मायिनं त्वं शुष्णमवातिरः ।
विदुष्टे तस्य मेधिरास्तेषां श्रवांस्युत्तिर ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले आफ्ना मायाले धर्तीको रस सुकाउने भएकाले शुष्ण नाम दिइएका राक्षसलाई पराजित गऱ्यौ । जुन बुद्धिमान्ले तिम्रा त्यस्तो मायाका विषयमा जानेका छन्, तिनीहरूलाई यश र बल दिएर तिमी बलियो बनाऊ ।

इन्द्रमीशानमोजसाभि स्तोमा अनूषत ।
सहस्रं यस्य रातय उत वा सन्ति भूयसीः ॥८॥

असङ्ख्य किसिमले दान गर्ने दानीहरू ओजबल र पराक्रम भएका कारण संसारका नेता मानिएका इन्द्रदेवलाई स्तोत्रले स्तुति गर्न थाले ।

[सूक्त - १२]

ऋषि - मेधातिथि काण्व । **देवता** - अग्नि । **छन्द** - गायत्री ।

अग्निं दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम् । अस्य यज्ञस्य सुक्रतुम् ॥१॥

हे सर्वज्ञाता अग्निदेव ! तिमी यज्ञका विधाता हौ । सम्पूर्ण देवशक्तिलाई सन्तुष्ट राख्न तिमी समर्थ छौ । यज्ञको विधि र व्यवस्थाका स्वामी तिमी नै हौ । यस्तो सामर्थ्य भएका तिमीलाई हामी देवदूतका रूपमा स्वीकार गर्दछौं ।

अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम् । हव्यवाहं पुरुप्रियम् ॥२॥

हे प्रजापालक, देवलोकसम्म हवि पुऱ्याइदिने, परमप्रिय, कुशल नेतृत्वदायी अग्निदेव ! हामी याजकहरू हवन गर्दा पाठ गरिने मन्त्रहरूले सधैं तिमीलाई बोलाउँछौं ।

अग्ने देवाँ इहा वह जज्ञानो वृक्तबर्हिषे । असि होता न ईड्यः ॥३॥

हे स्तुति गर्नयोग्य अग्निदेव ! तिमी अरणी मन्थनबाट उत्पन्न भएका हौ । यजमानहरू कुशका आसन ओछ्याएर बसेका छन्, तिनीहरूप्रति कृपा गर्दै देवताहरूलाई बोलाऊ । ती देवताहरूले यस यज्ञमा हवि ग्रहण गरून् ।

ताँ उशतो वि बोधय यदग्ने यासि दूत्यम् । देवैरा सत्सि बर्हिषि ॥४॥

हे अग्निदेव ! तिमी हविको कामना गर्ने देवताहरूलाई यज्ञमा बोलाऊ र यी कुशका आसनमा देवताहरूका साथ बस ।

घृताहवन दीदिवः प्रति ष्म रिषतो दह । अग्ने त्वं रक्षस्विनः ॥५॥

घिउको आहुतिले दन्किने हे अग्निदेव ! तिमी राक्षसी प्रवृत्ति भएका शत्रुहरूलाई पूर्ण रूपले भस्म गरिदेऊ ।

अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा । हव्यावाड् जुह्वास्यः ॥६॥

काठले मन्थन गर्दै यज्ञका लागि अग्नि उत्पन्न गरेर प्रज्ज्वलित गरिन्छ । त्यस्ता अग्नि यज्ञस्थलको रक्षा गर्ने, दूरदर्शी, चिरयुवा, देवताहरूसमक्ष आहुति पुऱ्याउने, ज्वालायुक्त र आह्वान गर्न योग्य हुन्छन् ।

कविमग्निमुप स्तुहि सत्यधर्माणमध्वरे । देवममीवचातनम् ॥७॥

हे ऋत्विक्हरू हो ! लोकहितकारी यज्ञमा रोग नष्ट गराउने ज्ञानवान अग्निदेवको स्तुति तिमीहरू विशेष रूपले गर ।

यस्त्वामग्ने हविष्पतिर्दूतं देव सपर्यति । तस्य स्म प्राविता भव ॥८॥

हे देवतासमक्ष हविष्यान्न पुऱ्याइदिने अग्निदेव ! तिमीजस्ता देवदूतको उत्तम रीतिले अर्चना गर्ने याजकलाई तिमी राम्रोसँग सुरक्षा गर ।

यो अग्निं देववीतये हविष्माँ आविवासति । तस्मै पावक मृडय ॥९॥

हे पविध गराउने अग्निदेव ! देवतालाई हवि प्रदान गर्नका लागि तिमीसित प्रार्थना गर्ने यजमानलाई सुखी बनाऊ ।

स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाँ इहा वह । उप यज्ञं हविश्च नः ॥१०॥

हे पवित्र गराउने र दीप्तिमान् अग्निदेव ! तिमी देवताहरूलाई हाम्रा यज्ञमा हवि ग्रहण गर्नका लागि लिएर आऊ ।

स नः स्तवान आ भर गायत्रेण नवीयसा। रयिं वीरवतीमिषम् ॥११॥

हे अग्निदेव ! नवीनतम गायत्री छन्दका सूक्तले तिम्रो स्तुति गरिन्छ। हामीलाई पुत्र आदि ऐश्वर्य र बलयुक्त अन्न मनग्गे प्रदान गर।

अग्ने शुक्रेण शोचिषा विश्वाभिर्देवहूतिभिः। इमं स्तोमं जुषस्व नः ॥१२॥

हे अग्निदेव ! तिमी आफ्नो कान्तिमान् दीप्तिका प्रभावले देवताहरूलाई बोलाउँछौ। त्यसका लागि हाम्रो स्तुति स्वीकार गर।

[सूक्त - १३]

ऋषि - मेधातिथि काण्व। **देवता** - इध्म अग्नि इडा सरस्वती भारती। **छन्द** - गायत्री।

सुसमिद्धो न आ वह देवाँ अग्ने हविष्मते। होतः पावक यक्षि च ॥१॥

हे पवित्रकर्ता तथा यज्ञ सम्पादनकर्ता अग्निदेव ! राम्ररी प्रज्वलित होऊ र यजमानको कल्याण गर्नका लागि देवताहरूलाई आह्वान गर। तिनै देवताहरूलाई लक्ष्य गरेर हाम्रो यज्ञ सम्पन्न गराऊ अनि देवताहरूको पोषणका लागि हविष्यान्न ग्रहण गर।

मधुमन्तं तनूनपाद् यज्ञं देवेषु नः कवे। अद्या कृणुहि वीतये ॥२॥

हे ऊर्ध्वगामी, मेधावी अग्निदेव ! हाम्रो रक्षा गर्नका लागि प्राणवर्द्धक मधुर हवि देवतालाई प्राप्त हुने गरी पुऱ्याइदेऊ।

नराशंसमिह प्रियमस्मिन् यज्ञ उप ह्वये। मधुजिह्वं हविष्कृतम्। ३ ॥

देवताहरूका प्रिय र आनन्ददायक मधुजिह्व नामका अग्निदेवलाई यस यज्ञमा हामी आह्वान गर्दछौँ। देवतासम्म हाम्रो हवि पुऱ्याइदिने हुनाले उनी स्तुति गर्न योग्य छन्।

अग्ने सुखतमे रथे देवा ईडित आ वह। असि होता मनुर्हितः ॥४॥

हे सम्पूर्ण मानवका हितैषि अग्निदेव ! तिमी आफ्ना श्रेष्ठ एवं सुखदायी रथमा देवताहरूलाई लिएर यस यज्ञस्थलमा आइदेऊ। हामी तिम्रो वन्दना गर्दछौँ।

स्तृणीत बर्हिरानुषग् घृतपृष्ठं मनीषिणः। यत्रामृतस्य चक्षणम् ॥५॥

हे मेधावी पुरुषहरू हो ! यस यज्ञमा घिउको पात्र राख्न सकिने गरी परस्पर मिलाएर कुशका आसन राख। त्यस अमृतजस्ता घिउको दर्शन राम्ररी हुन सकोस्।

वि श्रयन्तामृतावृधो द्वारो देवीरसश्चतः। अद्या नूनं च यष्टवे ॥६॥

यज्ञ गर्नका लागि निश्चित रूपले यज्ञको परिवेश बढाउने खालका अविनाशी दिव्य द्वारहरू आज खुलून्।

नक्तोषासा सुपेशसास्मिन् यज्ञ उप ह्वये। इदं नो बर्हिरासदे ॥७॥

सुन्दर रूप भएका रात्रि र उषालाई हामी यस यज्ञमा आह्वान गर्दछौँ। हाम्रा तर्फबाट आसन रूपमा यो कुश ओछ्याइएको छ।

ता सुजिह्वा उप ह्वये होतारा दैव्या कवी। यज्ञं नो यक्षतामिमम् ॥८॥

उत्तम वचन बोल्ने र मेधावी दुई अग्निलाई दिव्य होताको यज्ञमा यजनका निम्ति हामी बोलाउँछौँ।

इळा सरस्वती मही तिस्रो देवीर्मयोभुवः। बर्हिः सीदन्त्वस्रिधः ॥९॥

इडा, सरस्वती र मही यी तीनै देवीहरू सुखदायी र कहिल्यै नसकिने खालका छन्। यी तीन देवीहरू नै हामीले ओछ्याएका कुशका आसनमा विराजमान होऊन्।

इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये। अस्माकमस्तु केवलः ॥१०॥

सबैभन्दा पहिल पुजिने, विविध रूप भएका त्वष्टादेवलाई यस यज्ञमा हामी आह्वान गर्दछौँ। ती देवताहरू केवल हाम्रै होऊन्।

अव सृजा वनस्पते देव देवेभ्यो हविः। प्र दातुरस्तु चेतनम्। ।११ ॥

हे वनस्पतिदेव ! देवताहरूका लागि नित्य हविष्यान्न अर्पण गर्ने दाताहरूलाई तिमी प्राणस्वरूप ज्ञान प्रदान गर।

स्वाहा यज्ञं कृणोतनेन्द्राय यज्वनो गृहे। तत्र देवाँ उप ह्वये ॥१२॥

हे यज्ञको कर्म सम्पादन गर्ने अध्वर्यु ! तिमी यजमानका घरमा इन्द्रदेवलाई सन्तुष्ट गर्नका लागि आहुति समर्पित गर। हामी होताहरू देवताहरूलाई आमन्त्रित गर्दछौँ।

[सूक्त - १४]

ऋषि – मेधातिथि काण्व। **देवता** – विश्वेदेवा। **छन्द** – गायत्री।

ऐभिरग्ने दुवो गिरो विश्वेभिः सोमपीतये। देवेभिर्याहि यक्षि च ॥१॥

हे अग्निदेव ! सबै देवताहरूसित यस यज्ञमा सोमपान गर्नका लागि आऊ। हाम्रो सेवा र स्तुति ग्रहण गर्दै तिमी यज्ञका कर्महरू सम्पन्न गराऊ।

आ त्वा कण्वा अहूषत गृणन्ति विप्र ते धियः। देवेभिरग्न आ गहि ॥२॥

हे मेधावी अग्निदेव ! कण्व ऋषि तिमीलाई बोलाउँदै छन्। उनले तिम्रा कामको प्रशंसा गरेका छन्। त्यसैले तिमी देवताहरूसित यहाँ आऊ।

इन्द्रवायू बृहस्पतिं मित्राग्निं पूषणं भगम्। आदित्यान् मारुतं गणम् ॥३॥

यज्ञशालामा हामी इन्द्र, वायु, बृहस्पति, मित्र, अग्नि, पूषा, भग आदित्यगण र मरुत्गण आदि देवतालाई आह्वान गर्छौं।

प्र वो भ्रियन्त इन्दवो मत्सरा मादयिष्णवः। द्रप्सा मध्वश्चमूषदः ॥४॥

पिँधेर तयार गरिएको आनन्द र हर्ष बढाउने मधुर सोमरस अग्निदेवका लागि चमस आदि पात्रमा भरिएको छ।

ईडते त्वामवस्यवः कण्वासो वृक्तबर्हिषः। हविष्मन्तो अरङ्कृतः ॥५॥

कण्व ऋषिका सन्तान आफ्नो सुरक्षाको कामना गर्दछन्। उनीहरूले कुशको आसन ओछ्याएका छन्। उनीहरू हविष्यान्न र अलङ्कार लिएर अग्निदेवलाई स्तुति गर्दछन्।

घृतपृष्ठा मनोयुजो ये त्वा वहन्ति वह्नयः। आ देवान्त्सोमपीतये ॥६॥

अति दीप्तिमान् पिठ्युँ भएका, मनले चिताउना साथ रथमा नारिने घोडाले तानेका रथमा चढी तिमी सोमपान गर्नका लागि देवताहरूलाई लिएर अग्निदेव आऊन्।

तान् यजत्राँ ऋतावृधोऽग्ने पत्नीवतस्कृधि। मध्वः सुजिह्व पायय ॥७॥

हे अग्निदेव ! यज्ञको समृद्धि र शोभा बढाउने पूजनीय इन्द्रदेवलाई पत्नीसहित यस यज्ञमा बोलाऊ र उनीहरूलाई मधुर सोमरस पान गराऊ।

ये यजत्रा य ईड्यास्ते ते पिबन्तु जिह्वया। मधोरग्ने वषट्कृति ॥८॥

हे अग्निदेव ! यजन र स्तुति गरिन योग्य देवताहरूले तिम्रै जिह्वाबाट आनन्दपूर्वक सोमरस पान गरुन्।

आकीं सूर्यस्य रोचनाद्विश्वान् देवाँ उषर्बुधः। विप्रो होतेह वक्षति ॥९॥

हे मेधावी होतारूप अग्निदेव ! तिमी प्रातः कालमै जाग्ने विश्वदेवहरूलाई सूर्य रश्मिसँगै हामीकहाँ ल्याउँछौ।

विश्वेभिः सोम्यं मध्वग्न इन्द्रेण वायुना। पिबा मित्रस्य धामभिः ॥१०॥

हे अग्निदेव ! इन्द्र, वायु, मित्र आदि देवताहरूका सम्पूर्ण तेजसँग बसेर तिमी मधुर सोमरस पान गर।

त्वं होता मनुर्हितोऽग्ने यज्ञेषु सीदसि। सेमं नो अध्वरं यज ॥११॥

हे मनुष्यका हितैषि अग्निदेव ! तिमी होताका रूपमा यज्ञमा प्रतिष्ठित होऊ र हाम्रो यो हिंसारहित यज्ञ सम्पन्न गराऊ।

युक्ष्वा ह्यरुषी रथे हरितो देव रोहितः। ताभिर्देवाँ इहा वह ॥१२॥

हे अग्निदेव ! रातो रङ्गका, तेज गतिमा रथ तानेर हिँडन सक्ने घोडाहरूलाई रथमा नारेर तिनीहरूकै सहयोगबाट देवताहरूलाई यस यज्ञमा बोलाऊ।

[सूक्त - १५]

ऋषि – मेधातिथि काण्व। **देवता** – इन्द्र मरुद्गण अश्विनीकुमार। **छन्द** – गायत्री]

इन्द्र सोमं पिब ऋतुना त्वा विशन्त्विन्दवः। मत्सरासस्तदोकसः ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! ऋतुअनुसार सोमरस पान गर, यी जुनसुकै ऋतुका सोमरस तिम्रा शरीरमा उपयुक्त होऊन्। यो सोमरस तिम्रै सन्तुष्टिका लागि तयार भएको हो।

मरुतः पिबत ऋतुना पोत्राद् यज्ञं पुनीतन। यूयं हि ष्ठा सुदानवः ॥२॥

हे [illegible] दानी मरुत्‌हरू हो ! यी ऋत्विक्‌हरूलाई पोता भनिन्छ। यिनले पात्रहरूमा ऋतुसुहाउँदो [illegible] तयार गर्दछन्। तिमीहरू त्यो पान गरेर यज्ञ पवित्र गराओ।

अभि यज्ञं गृणीहि नो ग्नावो नेष्टः पिब ऋतुना। त्वं हि रत्नधा असि ॥३॥

हे [illegible]देव ! पत्नीका साथ रहेर यस यज्ञको प्रशंसा गर। यज्ञमा बसेर ऋतुसुहाउँदो सोमरस पान [illegible] तिमी निश्चय नै रत्नहरू प्रदान गर्दछौ।

अग्ने देवाँ इहा वह सादया योनिषु त्रिषु। परि भूष पिब ऋतुना ॥४॥

हे अग्निदेव ! तिमी देवताहरूलाई यहाँ बोलाऊ। उनीहरूलाई यज्ञका तीनै कालका सवनमा राख। उनीहरूलाई रुच्दो किसिमले ऋतुअनुसारको सोम पान गराऊ।

ब्राह्मणादिन्द्र राधसः पिबा सोममृतूँरनु। तवेद्धि सख्यमस्तृतम् ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी ब्रह्मज्ञान भएका साधकका पात्रबाट सोमरस पान गर, किनकि ती साधकसित [illegible] अटुट मित्रता रहेको छ।

युवं दक्षं धृतव्रत मित्रावरुण दूडभम्। ऋतुना यज्ञमाशाथे ॥६॥

हे [illegible] व्रत धारण गर्ने मित्रावरुण ! तिमीहरू दुवै जना ऋतुअनुसारको बल प्रदान गर्न सक्छौ। [illegible] परिश्रमपूर्वक गरिने यो यज्ञ सम्पन्न गर्न तिमीहरू नै सक्षम छौ।

द्रविणोदा द्रविणसः ग्रावहस्तासो अध्वरे। यज्ञेषु देवमीडते ॥७॥

[illegible] कामना गर्ने याजकहरू सोमरस तयार पार्नका लागि हातमा ढुङ्गा लिन्छन्। त्यसपछि उनीहरू पवित्र यज्ञका लागि धन प्रदान गर्ने अग्निदेवलाई स्तुति गर्दछन्।

द्रविणोदा ददातु नो वसूनि यानि शृण्विरे। देवेषु ता वनामहे ॥८॥

हे धन प्रदान गर्न सक्ने अग्निदेव ! जुन धनका विषयमा हामीले सुनेका छौँ, ती सबै खालका धन हामीलाई प्रदान गर। त्यो धन हामी देवताहरूलाई नै अर्पित गर्नेछौँ।

द्रविणोदाः पिपीषति जुहोत प्र च तिष्ठत। नेष्ट्रादृतुभिरिष्यत ॥९॥

धन प्रदान गर्ने अग्निदेवले नेष्टा नामका पात्रबाट ऋतुअनुसारको सोमरस पिउने इच्छा गरेका छन्। [illegible] हे याजकहरू ! तिमीहरू त्यहाँ गएर यज्ञ गर र फेरि आफ्ना निवास स्थानतर्फ प्रस्थान गर।

यत् त्वा तुरीयमृतुभिर्द्रविणोदो यजामहे। अध स्मा नो ददिर्भव ॥१०॥

हे धनदाता अग्निदेव ! तिमी ऋतुहरूको ज्ञान भएका हुनाले तिम्रा लागि हामी चौथो अंश सोम अर्पित गरिरहेका छौँ। हाम्रा लागि तिमी धन प्रदान गर्ने भइदेऊ।

अश्विना पिबतं मधु दीद्यग्नी शुचिव्रता। ऋतुना यज्ञवाहसा ॥११॥

[illegible] युक्त, शुद्ध कर्म गर्न योग्य, ऋतुअनुसार यज्ञको पूरा गर्ने हे अश्विनीकुमारहरू हो ! [illegible]हरू यो मधुर सोमरस पान गर।

गार्हपत्येन सन्त्य ऋतुना यज्ञनीरसि। देवान् देवयते यज ॥१२॥

[illegible]को कुरो प्रदान गर्ने अग्निदेव ! गार्हपत्य नियमअनुसार तिमी ऋतुहरूका विषयमा जानकार [illegible]। यज्ञ पूरा गर्न वा गराउन सक्छौ। देवत्व प्राप्त गर्न चाहने याजकहरूका लागि यज्ञ गराइदेऊ।

[सूक्त - १६]

ऋषि – मेधातिथि काण्व। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** – गायत्री।

आ त्वा वहन्तु हरयो वृषणं सोमपीतये। इन्द्र त्वा सूरचक्षसः ॥१॥

हे बलसम्पन्न इन्द्रदेव ! सोमरस पिउने सुविधाका लागि नै तिमीलाई तेजस्वी घोडाले यज्ञस्थलमा [illegible] आएका हुन्। सूर्यजत्तिकै प्रकाशयुक्त ऋत्विक्‌ले मन्त्रद्वारा तिम्रो स्तुति गरुन्।

इमा धाना घृतस्नुवो हरी इहोप वक्षतः। इन्द्रं सुखतमे रथे ॥२॥

[illegible] सुखदायी रथमा नारिएका दुई वटा घोडाले इन्द्रदेवलाई धाना ग्रहण गर्नका लागि यहाँ [illegible] आएका हुन्। धाना भनेको घिउमा तारेको जौको परिकार हो। यज्ञको हविका रूपमा इन्द्रदेवले त्यसलाई ग्रहण गर्दछन्।

इन्द्रं प्रातर्हवामह इन्द्रं प्रयत्यध्वरे। इन्द्रं सोमस्य पीतये ॥३॥

[illegible] प्रातः यज्ञ आरम्भ गर्ने बेलामा, मध्याह्न सोमयाग प्रारम्भ भएपछि र सायं यज्ञको [illegible] पनि सोमरस पिउनका लागि इन्द्रदेवलाई आह्वान गर्दछौँ।

उ प नः सुतमा गहि हरिभिरिन्द्र केशिभिः । सुते हि त्वा हवामहे ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! लामो जगर भएका आफ्ना घोडाहरूलाई तिमी सोमरस तयार हुँदै गरेका ठाउँमा लिएर जाऊ। सोमरस तयार भएपछि हामी तिम्रो स्वागत गर्नेछौं।

सेमं नः स्तोममा गह्युपेदं सवनं सुतम्। गौरो न तृषितः पिब ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! हाम्रो स्तोत्र सुनेर तिमी यहाँ आयौ। तिर्खाएका मृग जलाशयमा पुग्न हतारिएझैं सोमरसको तयारी गर्ने ठाउँमा नजिकै आऊ। तिमी सोमरस पान गर।

इमे सोमास इन्दवः सुतासो अधि बर्हिषि। ताँ इन्द्र सहसे पिब ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! प्रभावशाली सोमरस तयार भएकाले कुशका आसनमा सजाइएको छ। आफ्नो शक्ति बढाउनका लागि तिमी यसलाई पान गर।

अयं ते स्तोमो अग्रियो हृदिस्पृगस्तु शंतमः। अथा सोमं सुतं पिब ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! यो स्तोत्र श्रेष्ठ, मर्मस्पर्शी र अत्यन्त सुखद छ। यो स्तोत्र सुनिसकेपछि पेलेर तयार पारेको सोमरस तिमी पान गर।

विश्वमित्सवनं सुतमिन्द्रो मदाय गच्छति। वृत्रहा सोमपीतये ॥८॥

सोमरस तयार पार्ने गरेका सबै ठाउँमा इन्द्रदेव अवश्य जान्छन्। दुष्टहरूको विनाश गर्ने ती इन्द्रदेव सोमरस पिएर आफ्नो खुसी बढाउँछन्।

सेमं नः काममा पृण गोभिरश्वैः शतक्रतो। स्तवाम त्वा स्वाध्यः ॥९॥

हे सयौं असल काम गर्ने इन्द्रदेव ! तिमी हाम्रा गाई र घोडासित सम्बन्धित कामना पूर्ण गरिदेऊ। हामी मन लगाएर तिम्रो स्तुति गर्दछौं।

[सूक्त - १७]

ऋषि – मेधातिथि काण्व। **देवता** – इन्द्रावरुण। **छन्द** – गायत्री

इन्द्रावरुणयोरहं सम्राजोरव आ वृणे। ता नो मृडात ईदृशे ॥१॥

हामी इन्द्र र वरुण दुवै प्रतापी देवताहरूबाट आफ्नो सुरक्षाको कामना गर्दछौं। उनीहरू दुवैले सुख प्राप्त हुने गरी हामीमाथि कृपा गर्नेछन्।

गन्तारा हि स्थोऽवसे हवं विप्रस्य मावतः। धर्तारा चर्षणीनाम् ॥२॥

हे इन्द्र र वरुणदेव ! तिमीहरू दुवै मनुष्यका सम्राट्, धारक र पोषक हौ। हामीजस्ता ब्राह्मणले आह्वान गर्दा सुरक्षाका लागि तयार भएर तिमीहरू अवश्य आउनेछौ।

अनुकामं तर्पयेथामिन्द्रावरुण राय आ। ता वां नेदिष्ठमीमहे ॥३॥

हे इन्द्र र वरुणदेव ! इच्छाअनुसारको धन दिएर हामीलाई सन्तुष्ट गर्ने तिमीहरू दुवैलाई हामी प्रार्थना गर्दछौं।

युवाकु हि शचीनां युवाकु सुमतीनाम्। भूयाम वाजदाव्नाम् ॥४॥

सङ्गठित कर्म र सङ्गठित सद्बुद्धिका भएर हामी दान गर्नमा सर्वश्रेष्ठ बनौं।

इन्द्रः सहस्रदाव्नां वरुणः शंस्यानाम्। क्रतुर्भवत्युक्थ्यः ॥५॥

तिमीहरू दुईमध्ये इन्द्रदेव सहस्र दाताहरूमा सर्वश्रेष्ठ र वरुणदेव सहस्र देवताहरूमा सर्वश्रेष्ठ हुनाले आआफ्ना क्षेत्रमा दुवै प्रशंसनीय छौ।

तयोरिदवसा वयं सनेम नि च धीमहि। स्यादुत प्ररेचनम् ॥६॥

तिमीहरूले सुरक्षा गरेको धन पाएपछि हामी त्यसको सदुपयोग गरौं। त्यस्तो धन मनग्गे मात्रामा हामीलाई प्राप्त होस्।

इन्द्रावरुण वामहं हुवे चित्राय राधसे। अस्मान्त्सु जिग्युषस्कृतम् ॥७॥

हे इन्द्र र वरुणदेव ! विभिन्न खालको धनका कामनाले हामी तिमीहरूलाई आह्वान गर्दछौं। तिमीहरू हामीलाई सर्वश्रेष्ठ र विजयी गराओ।

इन्द्रावरुण नू नु वां सिषासन्तीषु धीष्वा। अस्मभ्यं शर्म यच्छतम् ॥८॥

हे इन्द्र र वरुणदेव ! हाम्रा बुद्धिले तिमीहरूको उचित सेवा गर्न रुचाएको छ। त्यसो हुनाले हामीलाई चाँडै निश्चित रूपमा सुख प्रदान गर।

प्र वामश्नोतु सुष्टुतिरिन्द्रावरुण यां हुवे । यामृधाथे सधस्तुतिम् ॥९॥

हे इन्द्र र वरुणदेव ! जुन उत्तम स्तुति गर्नका लागि तिमीहरू दुईलाई हामी आह्वान गर्दै छौँ र जुन [illegible] छि पुष्ट हुन्छौ, त्यस्तो स्तुति तिमीहरूलाई प्राप्त होस् ।

[सूक्त - १८]

ऋषि - मेधातिथि काण्व । **देवता** - ब्रह्मणस्पति इन्द्र सोम दक्षिणा । **छन्द** - गायत्री ।

सोमानं स्वरणं कृणुहि ब्रह्मणस्पते । कक्षीवन्तं य औशिजः ॥१॥

[illegible] ज्ञानका अधिपति ब्रह्मणस्पतिदेव ! सोमरस सेवन गराउने यजमानलाई तिमी उशिज्का [illegible] अर्थात् कक्षीवान्को जस्तै उत्तम प्रकाशले सम्पन्न गराइदेऊ ।

यो रेवान् यो अमीवहा वसुवित् पुष्टिवर्धनः । स नः सिषक्तु यस्तुरः ॥२॥

[illegible] देव ऐश्वर्यशाली, रोगनाशक, धनदाता, पुष्टिवर्धक र शीघ्र फलदायक छन् । तिनले [illegible] कृपा राखून् ।

मा नः शंसो अररुषो धूर्तिः प्रणङ् मर्त्यस्य । रक्षा णो ब्रह्मणस्पते ॥३॥

[illegible] तिदेव ! यज्ञ गर्नुको सट्टा अनिष्ट होस् भन्ने विचार भएका दुष्ट शत्रुहरू संहार गर । [illegible] दुष्टको प्रभाव नपरोस् । तिमी हाम्रो रक्षा गर ।

स घा वीरो न रिष्यति यमिन्द्र ब्रह्मणस्पतिः । सोमो हिनोति मर्त्यम् ॥४॥

[illegible] निसलाई इन्द्रदेव, ब्रह्मणस्पतिदेव र सोमदेवले प्रेरित गर्दछन्, धर्तीमा भएका ती वीरहरू [illegible] नष्ट हुँदैनन् ।

त्वं तं ब्रह्मणस्पते सोम इन्द्रश्च मर्त्यम् । दक्षिणा पात्वंहसः ॥५॥

[illegible] स्पतिदेव ! तिमी सोमदेव, इन्द्रदेव र दक्षिणादेवीका साथमा रहिदेऊ । यज्ञको अनुष्ठान गर्ने [illegible] हरूलाई पापबाट रक्षा गर ।

सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सनिं मेधामयासिषम् ॥६॥

[illegible] का प्रिय मित्र हुनाले खोजेको कुरो दिन सक्ने, सबैको मर्म बुझ्ने र असल व्यवहारका [illegible] सदसस्पतिदेवबाट हामी अद्भुत ज्ञानबुद्धि प्राप्त गर्न चाहन्छौँ ।

यस्मादृते न सिध्यति यज्ञो विपश्चितश्चन । स धीनां योगमिन्वति ॥७॥

[illegible] कृपाका अभावमा ज्ञानीले पनि यज्ञ पूरा गर्न सक्दैन, तिनै सदसस्पतिदेवले हाम्रा बुद्धिलाई [illegible] प्रेरणाद्वारा समृद्ध गराऊन् ।

आधृध्नोति हविष्कृतिं प्राञ्चं कृणोत्यध्वरम् । होत्रा देवेषु गच्छति ॥८॥

[illegible] सदसस्पतिदेवले हविष्यान्न तयार गर्ने साधकहरूको र यज्ञको सुरक्षा गर्दछन् । उनी हाम्रो स्तुति [illegible] समक्ष पुऱ्याउँछन् ।

नराशंसं सुधृष्टममपश्यं सप्रथस्तमम् । दिवो न सद्ममखसम् । ९ ॥

[illegible] अत्यन्त तेजस्वी, दीप्तिमान्, यशस्वी र मनुष्यहरूद्वारा सधैँ प्रशंसा पाउने [illegible] देवलाई हामी पनि खोज्दछौँ ।

[सूक्त - १९]

ऋषि - मेधातिथि काण्व । **देवता** - अग्नि मरुद्गण । **छन्द** - गायत्री ।

प्रति त्यं चारुमध्वरं गोपीथाय प्र हूयसे । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥१॥

हे अग्निदेव ! श्रेष्ठ यज्ञको गरिमा संरक्षण गर्नका लागि मरुत्हरूसँगै तिमीलाई आह्वान गर्दछौँ । [illegible] का लागि गरिएका यस यज्ञमा तिमी आऊ ।

नहि देवा न मर्त्यो महस्तव क्रतुं परः । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥२॥

हे अग्निदेव ! तिमीले सम्पन्न गर्ने काम न त कुनै अन्य देवताले गर्न सक्छन्, न कुनै मानिसले नै । [illegible] शक्तिशाली तिमी मरुद्गणसित यस यज्ञमा आइदेऊ ।

ये महो रजसो विदुर्विश्वे देवासो अद्रुहः । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥३॥

[illegible] पृथ्वीमा अमृतसरिको जल वर्षा गराउँछन् । हे अग्निदेव ! उनै द्रोहरहित मरुत्हरूका [illegible] यस यज्ञमा आइदेऊ ।

य उग्रा अर्कमानृचुरनाधृष्यस ओजसा । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥४॥

हे अत्यन्त बलशाली, अजेय र प्रचण्ड सूर्यको तेजजस्तै भएर प्रकाशित एवं प्रकाशन गर्ने अग्निदेव ! मरुतगणका साथ तिमी यस यज्ञमा आइदेऊ ।

ये शुभ्रा घोरवर्पसः सुक्षत्रासो रिशादसः । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥५॥

हे अत्यन्त स्वच्छ तेजयुक्त अग्निदेव ! तिम्रो रूप धारिलो र तिखो छ। तिमी अत्यन्त बलसम्पन्न हुनाले शत्रु संहार गर्न सक्षम छौ। हे अग्निदेव ! मरुत्‌गणसँगै यज्ञमा आऊ ।

ये नाकस्याधि रोचने दिवि देवास आसते । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥६॥

हे सम्पूर्ण मरुत्‌गणभन्दा माथि रहेका, संसारका प्रकाशक र द्युलोकमा निवास गर्ने अग्निदेव ! तिमी मरुत्‌गणका साथ यस यज्ञमा आइदेऊ ।

य ईङ्खयन्ति पर्वतान् तिरः समुद्रमर्णवम् । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥७॥

हे अग्निदेव ! मरुत्‌गणले पर्वतजस्ता विशाल बादललाई एक ठाउँबाट टाढाको अर्कै ठाउँमा पुऱ्याउँछन् र शान्त समुद्रमा पनि विशाल छाल उत्पन्न गराउँछन् । तिमी तिनै मरुत्‌गणका साथ यस यज्ञमा आइदेऊ ।

आ ये तन्वन्ति रश्मिभिस्तिरः समुद्रमोजसा । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥८॥

हे अग्निदेव ! मरुत्‌गण सूर्यका किरणभित्र पस्दछन् र समुद्रलाई आफ्ना तेजले प्रभावित गराउँछन् । तिमी तिनै मरुत्‌गणका साथ यस यज्ञमा आइदेऊ ।

अभि त्वा पूर्वपीतये सृजामि सोम्यं मधु । मरुद्भिरग्न आ गहि ॥९॥

हे अग्निदेव ! यो मधुर सोमरस सबैभन्दा पहिले सेवन गर्नका लागि [illegible] हामी अर्पण गर्दै छौं। त्यसो हुनाले मरुत्‌गणका साथ यस यज्ञमा आइदेऊ ।

[सूक्त - २०]

ऋषि – मेधातिथि काण्व । **देवता** – ऋभुगण । **छन्द** – [illegible]

अयं देवाय जन्मने स्तोमो विप्रेभिरासया । अकारि रत्नधातमः ॥१॥

ऋभुदेवहरूलाई खुसी पार्नका लागि ज्ञानीहरूले रमणीय स्तोत्रको [illegible] त्यसो भइसकेपछि उनीहरूले त्यही स्तोत्र पाठ गरे ।

य इन्द्राय वचोयुजा ततक्षुर्मनसा हरी । शमीभिर्यज्ञमाशत ॥२॥

ऋभुदेवहरूले आफ्नो कौशलद्वारा इन्द्रदेवका लागि मुखको सङ्केत [illegible] सृष्टि गरे । तिनै ऋभुदेवहरू शमी आदिका साथ यज्ञमा विराजमान हुनेछन् ।

तक्षन्नासत्याभ्यां परिज्मानं [illegible] रथम् । तक्षन्धेनुं [illegible]

[illegible] लाई मिठो र पवित्र दुध दिनलायक बनाए ।

युवना पितरा पुनः सत्यमन्त्रा ऋजूयवः । ऋभवो विष्ट्यक्रत ॥४॥

अचुक मन्त्रको शक्ति भएकाले सर्वत्र व्यापक रहेका ऋभुदेवहरूले मातापितामा स्नेह भाव सञ्चारित गराए । त्यसपछि सधैं जवानहरूलाई नै मातापिता बनाए ।

सं वो मदासो अग्मतेन्द्रेण च मरुत्वता । आदित्येभिश्च राजभिः ॥५॥

हे ऋभुदेव ! यो हर्षदायक सोमरस इन्द्रदेव, मरुत्‌गण र दीप्तिमान आदित्यहरूका साथ तिमीलाई पनि अर्पित गरिएको छ ।

उत त्यं चमसं नवं त्वष्टुर्देवस्य निष्कृतम् । अकर्त चतुरः पुनः ॥६॥

त्वष्टादेवले चमस नामको एउटा पात्र बनाएका थिए । त्यो चमस उनले सोमरसका लागि तयार गरेका हुन् । ऋभुहरूले त्यसैलाई चार किसिमको बनाएर प्रयोग गरे ।

ते नो रत्नानि धत्तन त्रिरा साप्तानि सुन्वते । एकमेकं सुशस्तिभिः ॥७॥

उत्तम स्तुतिले प्रशंसा गरिने हे ऋभुदेवहरू ! सोमयाग गर्ने प्रत्येक याजकलाई तीनै खालका सप्तरत्न अर्थात् एक्काईस किसिमका यज्ञकर्म प्रदान गर ।

अधारयन्त वह्नयोऽभजन्त सुकृत्यया । भागं देवेषु यज्ञियम् ॥८॥

तेजस्वी ऋभुदेवहरू आफ्ना उत्तम कर्मले गर्दा देवताको स्थानमा पुगे । त्यसपछि उनीहरूले यज्ञको भाग सेवन गरे ।

[सूक्त - २१]

ऋषि - मेधातिथि काण्व। **देवता** - इन्द्राग्नी। **छन्द** - गायत्री।

इहेन्द्राग्नी उप ह्वये तयोरित्स्तोममुश्मसि। ता सोमं सोमपातमा ॥१॥

[illegible]मा हामी इन्द्र र अग्निदेवलाई आह्वान गर्दछौँ। सोमपान गर्न रुचाउने ती देवताहरूलाई [illegible] सोमरस पान गर्नका लागि निवेदन गर्दछौँ।

ता यज्ञेषु प्र शंसतेन्द्राग्नी शुम्भता नरः। ता गायत्रेषु गायत ॥२॥

[illegible] हो ! तिमीहरू अनुष्टान गर्दै इन्द्र तथा अग्निदेव र उनीहरूका शस्त्रलाई स्तुति गर। [illegible]ङ्कारले उनीहरूलाई विभूषित गर र गायत्री छन्दका सामगान गर्दै उनीहरूलाई प्रसन्न [illegible]

ता मित्रस्य प्रशस्तय इन्द्राग्नी ता हवामहे। सोमपा सोमपीतये ॥३॥

[illegible] रुचाउने, मित्रता र प्रशंसा गर्नयोग्य उनै इन्द्र र अग्निदेवलाई हामी सोमरस पान [illegible] बोलाउँछौँ।

उग्रा सन्ता हवामह उपेदं सवनं सुतम्। इन्द्राग्नी एह गच्छताम् ॥४॥

[illegible] देवगणले इन्द्र एवं अग्निदेवलाई सोमरस बनाइएको यज्ञस्थलमा बोलाउँछन्, उनीहरू [illegible]ऊन्।

ता महान्ता सदस्पती इन्द्राग्नी रक्ष उब्जतम्। अप्रजाः सन्त्वत्रिणः ॥५॥

[illegible] महान् इन्द्र र अग्निदेव सत्पुरुषका रक्षक तथा स्वामी हुन्। तिनीहरूले राक्षसहरूलाई [illegible] र सरल स्वभावयुक्त बनाऊन्। मानिसलाई खाने राक्षसहरूलाई तिनले आफन्तबाट [illegible]हीन पारिदिऊन्।

तेन सत्येन जागृमतमधि प्रचेतुने पदे। इन्द्राग्नी शर्म यच्छतम् ॥६॥

[illegible] ! सत्य एवं चैतन्य रूप यज्ञस्थलमा तिमीहरू संरक्षकजस्तै होओ, जागृत रहिदेओ र [illegible] सुख प्रदान गर।

[सूक्त - २२]

ऋषि - मेधातिथि काण्व। **देवता** - अश्विनीकुमार द्यावापृथिवी। **छन्द** - गायत्री।

प्रातर्युजा वि बोधयाश्विनावेह गच्छताम्। अस्य सोमस्य पीतये ॥१॥

[illegible] ! प्रातःकाल सचेत हुने अश्विनीकुमारहरूलाई जगाओ। उनीहरू हाम्रा यस यज्ञमा [illegible]का लागि आऊन्।

या सुरथा रथीतमोभा देवा दिविस्पृशा। अश्विना ता हवामहे ॥२॥

[illegible]कुमारहरू सुसज्जित रथले युक्त महारथी हुन्। [illegible] आकाशयात्रा गर्दछन्। हामी [illegible] आह्वान गर्दछौँ।

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया यज्ञं मिमिक्षतम् ॥३॥

[illegible]कुमारहरू ! तिमीहरूको वाणी मधुर र सत्यवचनयुक्त छ। त्यसबाट यज्ञको सेचन गर्ने [illegible]

नहि वामस्ति दूरके यत्रा रथेन गच्छथः। अश्विना सोमिनो गृहम् ॥४॥

[illegible]कुमारहरू ! तिमीहरू रथमा चढेर जुन बाटोबाट आउँछौ, त्यहाँबाट सोमयाग गर्ने [illegible]को घर टाढा छैन।

हिरण्यपाणिमूतये सवितारमुप ह्वये। स चेत्ता देवता पदम् ॥५॥

[illegible]लाई हिरण्यगर्भ प्रदान गर्ने सवितादेवलाई हामी रक्षा प्राप्त गर्नका निम्ति आह्वान गर्दछौँ। [illegible] यजमानहरू भएका स्थानमा पुग्ने बाटो देखाउनेछन्।

अपां नपातमवसे सवितारमुप स्तुहि। तस्य व्रतान्युश्मसि ॥६॥

[illegible] ! हाम्रो रक्षाका लागि तिमी सवितादेवलाई स्तुति गर। हामी सवितादेवका लागि [illegible] आदि कर्म सम्पन्न गर्न चाहन्छौँ। ती सवितादेवले जल सुकाउँछन् र फेरि सहस्र गुणा [illegible]

विभक्तारं हवामहे वसोश्चित्रस्य राधसः । सवितारं नृचक्षसम् ॥७॥

समस्त प्राणीहरूका आश्रयभूत, विविध धन प्रदान गर्ने, समस्त मानवका प्रकाशक सूर्यदेवलाई हामी आह्वान गर्दछौँ।

सखाय आ नि षीदत सविता स्तोम्यो नु नः । दाता राधांसि शुम्भति ॥८॥

हे मित्रहरू ! हामी सबै भेला भएर सवितादेवलाई स्तुति गरौँ। धनऐश्वर्यदाता सूर्यदेव अत्यन्त शोभायमान छन्।

अग्ने पत्नीरिहा वह देवानामुशतीरुप । त्वष्टारं सोमपीतये ॥९॥

हे अग्निदेव ! आउन रहर गर्ने देवपत्नीहरूलाई यहाँ लिएर आऊ र त्वष्टादेवलाई पनि सोमपानका लागि बोलाऊ।

आ ग्ना अग्न इहावसे होत्रां यविष्ठ भारतीम् । वरूत्रीं धिषणां वह ॥१०॥

हे अग्निदेव देवपत्नीहरूलाई हाम्रो सुरक्षाका लागि यहाँ लिएर आऊ। तिमी हाम्रो रक्षाका लागि अग्निकी पत्नी होत्रा, आदित्यकी पत्नी भारती, वरणीय वाग्देवी धिषणा आदि देवीहरूलाई पनि यहाँ लिएर आऊ।

अभि नो देवीरवसा महः शर्मणा नृपत्नीः । अच्छिन्नपत्राः सचन्ताम् ॥११॥

अवरोधविनाको बाटोमा हिँड्ने देवपत्नीहरू मनुष्यलाई ऐश्वर्य प्रदान गर्न सक्षम छन्, उनीहरू महान् सुख र रक्षणको सामर्थ्य भएका हुनाले हामीसित रहिदिऊन्।

इहेन्द्राणीमुप ह्वये वरुणानीं स्वस्तये । अग्नायीं सोमपीतये ॥१२॥

आफ्नो कल्याण र सोमपानका लागि हामी इन्द्राणी, वरुणपत्नी र अग्निपत्नीलाई आह्वान गर्दछौँ।

मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञं मिमिक्षताम् । पिपृतां नो भरीमभिः ॥१३॥

अत्यन्त विस्तृत पृथ्वी र द्युलोकले हाम्रा यस यज्ञकर्मलाई आआफ्ना अंशबाट परिपूर्ण गरुन्। भरणपोषण गर्ने सामग्रीहरूद्वारा तिनीहरूले हामी सबैलाई तृप्त गराऊन्।

तयोरिद्घृतवत्पयो विप्रा रिहन्ति धीतिभिः । गन्धर्वस्य ध्रुवे पदे ॥१४॥

गन्धर्वलोकका ध्रुव स्थान आकाश र पृथ्वी हुन्। तिनका बीचमा हिउजस्तै स्वच्छ जल छ। त्यो पोषणयुक्त जलप्रवाह ज्ञानीहरूले आआफ्ना विवेकयुक्त कर्मले प्राप्त गरुन्।

स्योना पृथिवि भवानृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथः ॥१५॥

हे पृथ्वी देवी ! तिमी सुखदातृ हौ। बाधा हटाएर उत्तम आवास दिन तिमी सक्षम छौ। हामीलाई प्रशस्त परिमाणमा सुख प्रदान गर।

अतो देवा अवन्तु नो यतो विष्णुर्विचक्रमे । पृथिव्याः सप्त धामभिः ॥१६॥

जहाँबाट विष्णुले पराक्रम देखाए, उनै पृथ्वीका सात धामहरूबाट देवताहरूले हाम्रो रक्षा गरुन्।

इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम् । समूढमस्य पांसुरे ॥१७॥

यस्तो सबै विष्णुदेवको पराक्रम हो, उनका तीन प्रकारका चरण छन्। यसको मर्म धुलो भरिएका ठाउँमा रहेको हुन्छ।

त्रीणि पदा वि चक्रमे विष्णुर्गोपा अदाभ्यः । अतो धर्माणि धारयन् ॥१८॥

विश्वरक्षक, अविनाशी विष्णुदेव तीनै लोकमा यज्ञ आदि कर्म पोषित गर्दछन्। उनी तीन पाइलाले जगत्मा व्याप्त रहन्छन्। अर्थात् उनी सृष्टि, स्थिति र रूपान्तरण यी तीन शक्तिले विश्व सञ्चालन गर्दछन्।

विष्णोः कर्माणि पश्यत यतो व्रतानि पस्पशे । इन्द्रस्य युज्यः सखा ॥१९॥

हे याजकहरू ! सर्वव्यापक भगवान् विष्णुका सृष्टि सञ्चालनमा सम्बन्धित कार्यहरू ध्यानपूर्वक हेर। यसमा अनेकौँ किसिमका व्रत वा नियमहरूको दर्शन गर्न सकिन्छ। इन्द्रका योग्य मित्रहरूले त्यस्ता परम सत्ताको अनुकूल बनेर रहनुपर्दछ।

तद्विष्णोः परमं पदं सदा पश्यन्ति सूरयः । दिवीव चक्षुराततम् ॥२०॥

जसरी सामान्य आँखाले आकाशमा रहेका सूर्यदेवलाई सहजतापूर्वक देख्न सकिन्छ उसै गरी विद्वान्हरूले आफ्ना ज्ञानचक्षुले विष्णुदेवका श्रेष्ठ स्थानलाई पनि देख्छन्।

तद्विप्रासो विपन्यवो जागृवांसः समिन्धते। विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥२१॥
[illegible] विद्वान् स्तोताहरूले विष्णुदेवको त्यो परमपद प्रकट गराउँछन्।

[सूक्त - २३]

[illegible] - मेधातिथि काण्व। **देवता** - वायु मित्रावरुण। **छन्द**- गायत्री उष्णिक् अनुष्टुप्।

तीव्राः सोमास आ गह्याशीर्वन्तः सुता इमे। वायो तान्प्रस्थितान्पिब ॥१॥
[illegible] निचोरिएको सोमरस खरो भएकाले दुध मिसाएर तयार गरिएको हो। तिमी आइदेऊ र [illegible]जक ल्याइएको सोमरस पान गर।

उभा देवा दिविस्पृशेन्द्रवायू हवामहे। अस्य सोमस्य पीतये ॥२॥
[illegible] दिव्यलोकसम्म फैलिएको छ, तिनै इन्द्र र वायुदेवलाई हामी सोमरस पान गर्नका [illegible] गर्दछौँ।

इन्द्रवायू मनोजुवा विप्रा हवन्त ऊतये। सहस्राक्षा धियस्पती ॥३॥
[illegible] वेगवान् र हज्जार आँखा भएका, बुद्धिका अधिपति इन्द्र र वायुदेवलाई ज्ञानीहरू आफ्नो [illegible] लागि आह्वान गर्दछन्।

मित्रं वयं हवामहे वरुणं सोमपीतये। जज्ञाना पूतदक्षसा ॥४॥
[illegible] गर्न यज्ञस्थलमा प्रकट हुने परम पवित्र एवं बलशाली मित्र र वरुणदेव दुवैलाई हामी [illegible] गर्दछौँ।

ऋतेन यावृतावृधावृतस्य ज्योतिषस्पती। ता मित्रावरुणा हुवे ॥५॥
[illegible] अनुसरण गर्न उत्साहित गर्ने तेजस्वी मित्रावरुणलाई हामी आह्वान गर्दछौँ।

वरुणः प्राविता भुवन्मित्रो विश्वाभिरूतिभिः करतां नः सुराधसः ॥६॥
[illegible] एवं मित्र देवता आफ्ना सम्पूर्ण साधनले विविध प्रकारले हामी सबैको रक्षा गर्दछन्। [illegible]ले हामीलाई वैभवबाट सम्पन्न गराऊन्।

मरुत्वन्तं हवामह इन्द्रमा सोमपीतये। सजूर्गणेन तृम्पतु ॥७॥
[illegible]सँग सोमरस पान गर्न भनेर इन्द्रदेवलाई बोलाइएको छ। मरुत्गणसित आउँदा उनी सन्तुष्ट [illegible]

इन्द्रज्येष्ठा मरुद्गणा देवासः पूषरातयः। विश्वे मम श्रुता हवम् ॥८॥
[illegible]जस्तै इन्द्रदेव दानीहरूमा श्रेष्ठ छन्। उनीहरू सबैले मरुत्गणका साथमा हाम्रो आह्वान [illegible]

हत वृत्रं सुदानव इन्द्रेण सहसा युजा। मा नो दुःशंस ईशत ॥९॥
[illegible] दानी मरुत्हरू हो! आफ्ना बलवान् र उत्तम साथी इन्द्रदेवसित तिमीहरू दुष्टलाई सखाप [illegible] दुष्टताले हामीलाई जित्न नसकोस्।

विश्वान्देवान्हवामहे मरुतः सोमपीतये। उग्रा हि पृश्निमातरः ॥१०॥
[illegible] मरुत्हरूलाई हामी सोमरस पान गर्न बोलाउँछौँ। उनीहरू सबै अनेक रङ्गले रङ्गीन पृथ्वीका [illegible]। तिनीहरू महान्, वीर र पराक्रमी छन्।

जयतामिव तन्यतुर्मरुतामेति धृष्णुया। यच्छुभं याथना नरः ॥११॥
[illegible]ले प्रवाहित हुने मरुत्हरूको शब्द विजयनादजस्तै गुञ्जायमान भएपछि त्यसबाट मानिसको [illegible] हुन्छ।

हस्काराद्विद्युतस्पर्यतो जाता अवन्तु नः। मरुतो मृडयन्तु नः ॥१२॥
[illegible]को विद्युत्बाट उत्पन्न मरुत्गणले हाम्रो रक्षा गरुन् र प्रसन्नता प्रदान गरुन्।

आ पूषञ्चित्रबर्हिषमाघृणे धरुणं दिवः। आजा नष्टं यथा पशुम् ॥१३॥
[illegible] पूषादेव! तिमी अद्भुत तेजयुक्त एवं धारणशक्तिले सम्पन्न छौ। अतः हराएका पशु [illegible]जस्तै द्युलोकबाट सोमरस ल्याइदेऊ।

पूषा राजानमाघृणिरपगूळ्हं गुहा हितम्। अविन्दच्चित्रबर्हिषम् ॥१४॥
[illegible] पूषादेवले अन्तरिक्षका गुफामा लुकेको र स्वच्छ तेजले युक्त रसराज सोमलाई [illegible]

उतो स मह्यमिन्दुभिः षड्युक्ताँ अनुसेषिधत्। गोभिर्यवं न चर्कृषत् ॥१५॥
तिनै पूषादेव हाम्रो यज्ञका निम्ति बनेका सोमरससित वसन्त आदि छ ऋतुहरू प्राप्त गर्दछन्। जसरी किसानले बारम्बार जोतेर जौ आदि खाद्यान्न फेला पार्छ ती ऋतुहरू उसरी नै क्रमैसँग फेला पर्दछन्।

अम्बयो यन्त्यध्वभिर्जामयो अध्वरीयताम्। पृञ्चतीर्मधुना पयः ॥१६॥
यज्ञको इच्छा गर्नेहरूका सहायक र मधुर रसको रूपमा रहेका जलप्रवाहहरू आमाजस्तै पुष्टिदायक छन्। दुधलाई पौष्टिक गराउँदै तिनीहरू यज्ञमार्गबाट गमन गर्दछन्।

अमूर्या उप सूर्ये याभिर्वा सूर्यः सह। ता नो हिन्वन्त्वध्वरम् ॥१७॥
जेजति जल सूर्यमा विलीन भएको छ, अथवा जेजति जल सूर्यका नजिक छ, त्यही पवित्र जल हाम्रो यज्ञका लागि उपलब्ध होस्।

अपो देवीरुप ह्वये यत्र गावः पिबन्ति नः। सिन्धुभ्यः कर्त्वं हविः ॥१८॥
हाम्रा गाईले सेवन गर्ने जलको हामी स्तुति गर्दछौँ। त्यही प्रवाहमान जलका लागि हामी हवि अर्पण गर्दछौँ।

अप्स्व१न्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तये। देवा भवत वाजिनः ॥१९॥
जलमा अमृतको समान गुण छ। जलमा औषधीको गुण छ। हे देवताहरू हो ! यस्ता जलको प्रशंसा गर्न तिमीहरू उत्साहित होओ।

अप्सु मे सोमो अब्रवीदन्तर्विश्वानि भेषजा।
अग्निं च विश्वशम्भुवमापश्च विश्वभेषजीः ॥२०॥
जलमा सबै औषधीहरू मिसिएका छन्, जलमा नै सर्वसुखप्रदायक अग्नितत्त्व निहित छ र सबै औषधी जलबाट नै प्राप्त हुन्छन् भन्ने कुरो सोमदेवले मसित भनेका छन्।

आपः पृणीत भेषजं वरूथं तन्वे३मम। ज्योक् च सूर्यं दृशे ॥२१॥
हे जलसमूह ! हाम्रा शरीरमा जीवन रक्षक औषधीहरू स्थिर गराओ, त्यसबाट हामी निरोगी भई बाँचौँ र सधैँका लागि सूर्यदेवको दर्शन गर्न पाऔँ।

इदमापः प्र वहत यत्किं च दुरितं मयि।
यद्वाहमभिदुद्रोह यद्वा शेप उतानृतम् ॥२२॥
हे जलदेवताहरू हो ! हामी याजकहरूले अज्ञानतावश कुनै दुष्कृत्य गरेको भए, जानीबुझीकन कसैसित द्रोह गरेको भए, सत्पुरुषहरूमाथि रिस गरेको भए अथवा असत्य आचरण गरेको भए ती सबै बगाएर लगिदेओ।

आपो अद्यान्वचारिषं रसेन समगस्महि।
पयस्वानग्न आ गहि तं मा सं सृज वर्चसा ॥२३॥
आज हामीले जलमा पसेर निर्धक्क स्नान गरेका छौँ। यसरी जलमा प्रवेश गरेर हामी रसले भिजेका छौँ। हे पयस्वान् ! हे अग्निदेव ! तिमीहरू हामीलाई वर्चस्वशाली बनाइदेओ, हामी तिमीहरूको स्वागत गर्दछौँ।

सं माग्ने वर्चसा सृज सं प्रजया समायुषा।
विद्युर्मे अस्य देवा इन्द्रो विद्यात्सह ऋषिभिः ॥२४॥
हे अग्निदेव ! हामीलाई तेज प्रदान गर। हामीलाई सन्तान र लामो आयु देऊ। देवताले हाम्रो अनुष्ठान चिनून् र इन्द्रदेवले ऋषिहरूबाट यसको महत्त्व बुझून्।

[सूक्त - २४]

ऋषि - शुनःशेप आजीगर्ति। **देवता** - अग्नि सविता वरुण। **छन्द** - त्रिष्टुप् गायत्री।

कस्य नूनं कतमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम।
को नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च ॥१॥
हामी अमर देवताहरूमा कुन देवताको सुन्दर नाम, स्मरण गरौँ ? कुन देवताले हामीलाई आफ्ना मातापिता देख्न पाउने गरी महान् अदिति र पृथ्वी उपलब्ध गराउँछन्।

अग्नेर्वयं प्रथमस्यामृतानां मनामहे चारु देवस्य नाम।
स नो मह्या अदितये पुनर्दात्पितरं च दृशेयं मातरं च ॥२॥

[illegible] हामी पहिले अग्निदेवको सुन्दर नाम स्मरण गरौं। उनैले हामीलाई महान् अदिति [illegible] अनि हामीले अफ्ना मातापितालाई देख्न पाउनेछौं।

अभि त्वा देव सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे ॥३॥

[illegible] सवितादेव ! स्वीकार गर्न योग्य धनका तिमी स्वामी हौ। त्यसैले तिमीसँग हामी [illegible] भाग माग्दछौं।

यश्चिद्धि त इत्था भगः शशमानः पुरा निदः। अद्वेषो हस्तयोर्दधे ॥४॥

[illegible] तिमी तेजले युक्त, निन्दारहित, द्वेषरहित, स्वीकार गर्न योग्य धन दुवै हातले धारण [illegible]

भगभक्तस्य ते वयमुदशेम तवावसा। मूर्धानं राय आरभे ॥५॥

[illegible], हामी तिम्रै ऐश्वर्यका छायामा रहेर संरक्षण प्राप्त गरौं। उन्नति गर्दै सफलताका [illegible] सम्म पुगेर पनि आफ्नो कर्तव्य पूरा गरिरहौं।

नहि ते क्षत्रं न सहो न मन्युं वयश्चनामी पतयन्त आपुः।
नेमा आपो अनिमिषं चरन्तीर्न ये वातस्य प्रमिनन्त्यभ्वम् ॥६॥

[illegible], यी उड्ने पक्षीहरूले तिम्रो पराक्रम, बल र नीतियुक्त रिस जानेका छैनन्। निरन्तर [illegible] ले तिम्रो गमनशील गति जान्न सक्दैन र प्रबल वायुका वेगले पनि तिमीलाई [illegible]

अबुध्ने राजा वरुणो वनस्योर्ध्वं स्तूपं ददते पूतदक्षः।
नीचीनः स्थुरुपरि बुध्न एषामस्मे अन्तर्निहिताः केतवः स्युः ॥७॥

[illegible] समेटन सक्ने, पवित्र, पराक्रमी र राजा वरुणले दिव्य तेजका धनी सूर्यदेवलाई [illegible] आकाशमार्गमा धारण गरेका छन्। त्यस तेजपुञ्जको मुख तलतिर फर्केको र शरीर [illegible] छ। यसका बीच भागमा दिव्य किरणहरू विस्तृत हुँदै आउँछन्।

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतवा उ।
अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधश्चित् ॥८॥

[illegible] यात्रा गर्नका लागि राजा वरुणदेवले विशाल मार्ग निश्चित गरेका छन्। त्यस मार्गमा खुट्टा [illegible] त्यस्तो अन्तरिक्षमा यात्रा गर्नेलाई पनि मार्ग बनाइदिएर उनले मनको बह मेटाइदिन्छन्।

शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमुर्वी गभीरा सुमतिष्टे अस्तु।
बाधस्व दूरे निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत् ॥९॥

[illegible] तिमीसित असङ्ख्य उपायहरू छन्। तिम्रो बुद्धि उत्तम, व्यापक र अत्यन्त गम्भीर [illegible] प्रवृत्तिलाई हामीदेखि टाढै राख। गरिएका पापबाट पनि हामीलाई मुक्त गरिदेऊ।

अमी य ऋक्षा निहितास उच्चा नक्तं ददृश्रे कुह चिद्दिवेयुः।
अदब्धानि वरुणस्य व्रतानि विचाकशच्चन्द्रमा नक्तमेति ॥१०॥

[illegible] दिउँसो कतै विलीन भएर राति आकाशमा देखिन्छन्, विशेष प्रकाशयुक्त चन्द्रमा राति नै [illegible] राजाको यो नियम कहिल्यै नष्ट हुँदैन।

तत्त्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः।
अहेळमानो वरुणेह बोध्युरुशंस मा न आयुः प्र मोषीः ॥११॥

[illegible] मन्त्ररूपी वाणीले हामी तिम्रो स्तुति गर्दछौं र तिमीसित याचना गर्दछौं। यजमानहरू [illegible] गर्दै हे बहुप्रशंसित देव ! हाम्रो उपेक्षा नगर, हाम्रो स्तुति सुनिदेऊ। हाम्रो आयु [illegible] नदेऊ।

नक्तमक्तं तद्दिवा मह्यमाहुस्तदयं केतो हृद आ वि चष्टे।
शुनः शेपो यमह्वद्गृभीतः सो अस्मान् राजा वरुणो मुमोक्तु ॥१२॥

[illegible] अनुसार यस्तो ज्ञानको चिन्तन हाम्रा हृदयमा रातदिन रहिरहोस्। बन्धनमा परेका [illegible] वरुणदेवको आराधना गरेर मुक्ति पाएका थिए, उनै वरुणदेवले हामीलाई पनि [illegible]

शुनः शेपो ह्यह्वद्गृभीतस्त्रिष्वादित्यं द्रुपदेषु बद्धः ।
अवैनं राजा वरुणः ससृज्याद्विद्वाँ अदब्धो वि मुमोक्तु पाशान् ॥१३॥

तीन वटा खम्बामा बाँधिएका शुनःशेपले अदितिपुत्र वरुणदेवलाई आह्वान गरे। त्यसपछि उनीसित हे ज्ञानी र अटल वरुणदेव ! हाम्रा पाशहरू काटिदिएर मुक्त गराऊ भनी निवेदन गरेका थिए।

अव ते हेडो वरुण नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः ।
क्षयन्नस्मभ्यमसुर प्रचेता राजन्नेनांसि शिश्रथः कृतानि ॥१४॥

हे वरुणदेव ! तिम्रो क्रोध शान्त गर्नका लागि हामी स्तुति रूपी वचनहरू सुनाउँछौँ। हे प्रकृष्ट बुद्धि भएका राजन् ! हवि रूपी द्रव्यले यस यज्ञमा सन्तुष्ट भएर तिमी हामीकहाँ निवास गर र हामीलाई पापका बन्धनबाट मुक्त गरिदेऊ।

उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमं श्रथाय ।
अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम ॥१५॥

हे वरुणदेव ! हामीलाई तीनै किसिमका तापरूपी बन्धनहरूबाट मुक्त गर। यी आधिदैविक, आधिभौतिक र आध्यात्मिक नामका तीन किसिमका पाशहरू हामीदेखि टाढा होऊन्। हाम्रा मध्य एवं अधोभागका बन्धनहरूबाट छुटाइदेऊ। हे सूर्यपुत्र ! पापबाट मुक्त भएर हामी तिम्रै कर्मफलका सिद्धान्तमा अनुशासित होऔँ। हाम्रो स्थिति दयनीय नहोस्।

[सूक्त – २५]

ऋषि – शुनःशेप आजीगर्ति। **देवता** – वरुण। **छन्द** – गायत्री।

यच्चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि द्यविद्यवि ॥१॥

हे वरुणदेव ! जसरी अन्य मानिसहरू तिम्रो व्रत अनुष्ठानमा अल्छ्याइँ गर्दछन्, त्यसै गरी हामीबाट पनि तिम्रा नियम आदिका विषयमा हेलचेक्र्याइँ हुन सक्दछ।

मा नो वधाय हत्नवे जिहीडानस्य रीरधः। मा हृणानस्य मन्यवे ॥२॥

हे वरुणदेव ! आफ्नो अनादर गर्नेलाई वध गर्नका लागि तिमीले लिएको शस्त्र हाम्रा अगाडि प्रस्तुत नगर।

वि मृडीकाय ते मनो रथीरश्वं न सन्दितम्। गीर्भिर्वरुण सीमहि ॥३॥

हे वरुणदेव ! जसरी रथी वीरहरूले आफ्ना थाकेका घोडाको स्याहारसुसार गर्दछन्, उसै गरी तिम्रो मन खुसी पार्नका लागि हामी तिम्रो स्तुति गर्दछौँ।

परा हि मे विमन्यवः पतन्ति वस्यइष्टये। वयो न वसतीरुप ॥४॥

हे वरुणदेव ! जसरी चराहरू आफ्ना गुँडतिर वेगले जान्छन्, त्यसै गरी हाम्रो चञ्चल बुद्धि पनि धन प्राप्तिका लागि टाढासम्म पुग्दछ।

कदा क्षत्रश्रियं नरमा वरुणं करामहे। मृडीकायोरुचक्षसम् ॥५॥

बलऐश्वर्यका अधिपति र सर्वद्रष्टा वरुणदेवलाई हामी कल्याणका निम्ति यस यज्ञमा कुनकुन बेला बोलाउने ?

तदित्समानमाशाते वेनन्ता न प्र युच्छतः। धृतव्रताय दाशुषे ॥६॥

व्रत लिएर बसेका यजमानले हविष्यान्न दान गर्दछन्। तिनै यजमानको हितका निम्ति यी मित्र र वरुणदेव हविष्यान्नको इच्छा गर्दछन्, उनाहरूले कहिल्यै पनि त्यो भावना त्याग गर्दैनन्।

वेदा यो वीनां पदमन्तरिक्षेण पतताम्। वेद नावः समुद्रियः ॥७॥

हे वरुणदेव ! अन्तरिक्षमा उड्ने पक्षी र समुद्रमा विचरण गर्ने नौकाको मार्ग पनि तिमीले जानेका छौ।

वेद मासो धृतव्रतो द्वादश प्रजावतः। वेदा य उपजायते ॥८॥

नियम बनाएर पालन गर्ने तथा पालन गराउने वरुणदेवलाई प्रजाको हित गर्ने बाह्रै महिनाको जानकारी छ र तेह्रौँ अधिक मासका विषयमा पनि उनी जान्दछन्।

वेद वातस्य वर्तनिमुरोर्ऋष्वस्य बृहतः। वेदा ये अध्यासते ॥९॥

वरुणदेवले अत्यन्त विस्तृत, दर्शनीय र अत्यधिक गुणवान् वायुको मार्ग जानेका छन्। उनले माथि द्युलोकमा रहने देवताहरूलाई पनि चिनेका छन्।

नि षसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्याइस्वा। साम्राज्याय सुक्रतुः ॥१०॥

नियम विधिवत् पालन गर्ने र सधैँ श्रेष्ठ कर्महरूमा लागिरहने वरुणदेवले प्रजाहरूमा ... गर्न लागेका छन्।

अतो विश्वान्यद्भुता चिकित्वाँ अभि पश्यति। कृतानि या च कर्त्वा ॥११॥

... पूरा भइसकेका छन् र जेजति पछि गरिनेछन्, कर्मको प्रक्रिया र विधि जान्ने अद्‌भुत ... सबै कर्महरू राम्ररी याद गरेका छन्।

स नो विश्वाहा सुक्रतुरादित्यः सुपथा करत्। प्र ण आयूंषि तारिषत् ॥१२॥

... अदितिपुत्र वरुणदेवले हामीलाई सधैँ उचित मार्गतर्फ प्रेरित गरुन् र हाम्रो आयु ...

बिभ्रद्द्रापिं हिरण्ययं वरुणो वस्त निर्णिजम्। परि स्पशो नि षेदिरे ॥१३॥

... कवच धारण गरेर वरुणदेव आफ्नो हृष्टपुष्ट शरीर सजाउँछन्। उनकै वरिपरि स्वच्छ ... ...एका छन्।

न यं दिप्सन्ति दिप्सवो न द्रुह्वाणो जनानाम्। न देवमभिमातयः ॥१४॥

... विचार लिएका शत्रुबाट हिंसा नगरिने र द्वेष गर्ने शत्रुबाट द्वेष पनि नगरिने हुनाले ... पापीहरूले छुन पनि सक्दैनन्।

उत यो मानुषेष्वा यशश्चक्रे असाम्या। अस्माकमुदरेष्वा ॥१५॥

... देवले मानिसका लागि विपुल अन्नभण्डार उत्पन्न गरेका छन्, उनैले हाम्रा पेटमा पाचन ... स्थापित गराएका हुन्।

परा मे यन्ति धीतयो गावो न गव्यूतीरनु। इच्छन्तीरुरुचक्षसम् ॥१६॥

... वरुणदेवको कामना गर्दछौँ। हाम्रो बुद्धि गोठतिर गाई गएझैँ उनीतिरै जान्छ।

सं नु वोचावहै पुनर्यतो मे मध्वाभृतम्। होतेव क्षदसे प्रियम् ॥१७॥

... झैँ हामीले चढाएको हवि तिमी अग्निले झैँ ग्रहण गर र हामी दुवै कुरा गरौँ।

दर्शं नु विश्वदर्शतं दर्शं रथमधि क्षमि। एता जुषत मे गिरः ॥१८॥

... साथसाथै दर्शनयोग्य वरुणदेव पनि धर्तीमा देखिएका छन्। उनले हाम्रो स्तुति स्वीकार ... छन्।

इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय। त्वामवस्युरा चके ॥१९॥

... देव! तिमी हाम्रा प्रार्थनामा ध्यान देऊ र हामीलाई सुखी बनाऊ। आफ्नो रक्षाका लागि ... स्तुति गर्दछौँ।

त्वं विश्वस्य मेधिर दिवश्च ग्मश्च राजसि। स यामनि प्रति श्रुधि ॥२०॥

... वरुणदेव! तिमीले द्युलोक, भूलोक र सारा विश्वमा आधिपत्य बनाइराखेका छौ। तिमी ... स्वीकार गर र म रक्षा गर्नेछु भन्ने प्रत्युत्तर देऊ।

उदुत्तमं मुमुग्धि नो वि पाशं मध्यमं चृत। अवाधमानि जीवसे ॥२१॥

... हामीले अघिदेखि भनेको उत्तम पाश खोलिदेऊ, मध्यम पाश काटिदेऊ र अधोपाश ... हामीलाई उत्तम जीवन प्रदान गर।

[सुक्त - २६]

ऋषि - शुनःशेप आजीगर्ति। देवता - अग्नि। छन्द - गायत्री।

वसिष्वा हि मियेध्य वस्त्राण्यूर्जां पते। सेमं नो अध्वरं यज ॥१॥

... लागि योग्य अन्नका अधिपति अग्निदेव! तिमी आफ्ना तेजरूपी वस्त्र लाएर हाम्रो ... गर।

नि नो होता वरेण्यः सदा यविष्ठ मन्मभिः। अग्ने दिवित्मता वचः ॥२॥

... रहने अग्निदेव! तिमी सर्वोत्तम होताका रूपमा यज्ञकुण्डमा स्थापित होऊ र ... स्तुतिवचनहरू सुनिदेऊ।

आ हि ष्मा सूनवे पितापिर्यजत्यापये। सखा सख्ये वरेण्यः ॥३॥

... योग्य वरुणदेव! बाबुले छोरालाई, दाजुभाइले दाजुभाइलाई र मित्रले मित्रलाई ... हामीलाई तिमी सहायता गर।

आ नो बर्ही रिशादसो वरुणो मित्रो अर्यमा। सीदन्तु मनुषो यथा ॥४॥
प्रजापतिका यज्ञमा मनु आएर शोभा बढाइदिएझैं शत्रुनाशक वरुणदेव, मित्रदेव र अर्यमादेव हाम्रा यज्ञमा आएर विराजमान भइदिऊन्।

पूर्व्य होतरस्य नो मन्दस्व सख्यस्य च। इमा उ षु श्रुधी गिरः ॥५॥
उहिलेदेखिका होता हे अग्निदेव ! हाम्रा यस यज्ञबाट र हाम्रा मित्रभावबाट तिमी प्रसन्न होऊ। त्यसपछि हाम्रो स्तुति सुनिदेऊ।

यच्चिद्धि शश्वता तना देवन्देवं यजामहे। त्वे इद्धूयते हविः ॥६॥
हे अग्निदेव ! इन्द्र, वरुण आदि अन्य देवताहरूका लागि प्रतिदिन मनग्गे आहुति अर्पित गर्ने हुनाले पनि सबै हविष्यान्न तिमीलाई नै प्राप्त हुन्छ।

प्रियो नो अस्तु विश्पतिर्होता मन्द्रो वरेण्यः प्रियाः स्वग्नयो वयम् ॥७॥
हे यज्ञ सम्पन्न गर्ने, प्रजापालक, आनन्दवर्धक, वरण गर्न योग्य अग्निदेव ! तिमी हाम्रा लागि प्रिय छौ। उत्तम विधिले यज्ञको अग्नि रक्षा गर्दै हामी सधैँ तिम्रा प्रिय हुन पाऔँ।

स्वग्नयो हि वार्यं देवासो दधिरे च नः। स्वग्नयो मनामहे ॥८॥
देदीप्यमान अग्निले युक्त भएर ऋत्विक्हरूले हाम्रा लागि उत्तम ऐश्वर्य धारण गरेका छन्। उसै गरी हामी पनि उत्तम अग्निले युक्त भएर यी ऋत्विक्हरूको स्मरण गर्दछौँ।

अथा न उभयेषाममृत मर्त्यानाम्। मिथः सन्तु प्रशस्तयः ॥९॥
हे अमरत्व धारण गरेका अग्निदेव ! हामी मरणशील मनुष्य र तिम्रा बीचमा स्नेहयुक्त, प्रशंसनीय बोलीको व्यवहार सधैँ भइरहोस्।

विश्वेभिरग्ने अग्निभिरिमं यज्ञमिदं वचः। चनो धाः सहसो यहो ॥१०॥
बलका पुत्र हे अग्निदेव ! अरू अग्निहरूका साथमा तिमी यस यज्ञमा आउँदै र स्तुतिगान सुन्दै हामीलाई पोषणयुक्त अन्न प्रदान गर।

[सूक्त - २७]

ऋषि - शुनःशेप आजीगर्ति। **देवता** - अग्नि देवतागण। **छन्द** - गायत्री त्रिष्टुप्।

अश्वं न त्वा वारवन्तं वन्दध्या अग्निं नमोभिः। सम्राजन्तमध्वराणाम् ॥१॥
अन्धकार विनाशक, यज्ञका अधिपति हे अग्निदेव ! हामी तिम्रो स्तुति र वन्दना गर्दछौँ। घोडाका पुच्छरका रौँले झिँगा भगाएझैँ तिमी आफ्ना ज्वालाले हाम्रा विरोधीहरूलाई टाढा पन्छाइदेऊ।

स घा नः सूनुः शवसा पृथुप्रगामा सुशेवः। मीढ्वाँ अस्माकं बभूयात् ॥२॥
हामी यी अग्निदेवको उपासना उत्तम विधिले गर्दछौँ। बल प्रयोग गरेर मन्थनद्वारा उत्पन्न गरिएका र चाँडै सबैतिर फैलिने अग्निले हाम्रो लक्षित सुख प्रदान गरुन्।

स नो दूराच्चासाच्च नि मर्त्यादघायोः। पाहि सदमिद्विश्वायुः ॥३॥
हे अग्निदेव ! तिमी मनुष्यका हितचिन्तक हौ। त्यसैले टाढा र नजिकैबाट अनिष्ट चिताउनेहरूबाट सधैँ हामीलाई तिमी जोगाऊ।

इममू षु त्वमस्माकं सनिं गायत्रं नव्यांसम्। अग्ने देवेषु प्र वोचः ॥४॥
हे अग्निदेव ! गायत्रीजस्तै प्राणपोषक हाम्रा स्तोत्र र नवीन अन्न देवताहरूसम्म तिमी पुऱ्याइदेऊ।

आ नो भज परमेष्वा वाजेषु मध्यमेषु। शिक्षा वस्वो अन्तमस्य ॥५॥
हे अग्निदेव ! हामीलाई श्रेष्ठ, मध्यम, र कनिष्ठ अर्थात् सबै प्रकारका धनसम्पदा तिमी प्रदान गर।

विभक्तासि चित्रभानो सिन्धोरूर्मा उपाक आ। सद्यो दाशुषे क्षरसि ॥६॥
सात ज्वालाहरूले दीप्तिमान् हे अग्निदेव ! तिमी धनदायक हौ। नदीमा पानीका छाल उर्लेझैँ तत्काल तिमी हविष्यान्न दाताहरूलाई फल दिने गर्दछौ।

यमग्ने पृत्सु मर्त्यमवा वाजेषु यं जुनाः। स यन्ता शश्वतीरिषः ॥७॥
हे अग्निदेव ! जीवन सङ्ग्राममा जुन पुरुषहरूलाई तिमी प्रेरित गर्दछौ, तिनीहरूको रक्षा पनि स्वयं नै गर्दछौ। त्यसका साथै उनीहरूलाई पोषक अन्न पनि आपूर्ति गर्दछौ।

नकिरस्य सहन्त्य पर्येता कयस्य चित्। वाजो अस्ति श्रवाय्यः ॥८॥
हे शत्रुविजेता अग्निदेव ! तिम्रा उपासकहरूलाई कसैले पनि पराजित गर्न सक्दैन, किनभने उनीहरूको तेजस्विता प्रसिद्ध हुन्छ।

स वाजं विश्वचर्षणिरर्वद्भिरस्तु तरुता। विप्रेभिरस्तु सनिता ॥९॥

[illegible]का लागि हितकारी अग्निदेवले जीवनसङ्ग्राममा अश्वरूपी इन्द्रियहरूद्वारा हामीलाई [illegible] बनाउनेछन्।

जराबोध तद्विविड्ढि विशेविशे यज्ञियाय। स्तोमं रुद्राय दृशीकम् ॥१०॥

[illegible]द्वारा देवताहरूलाई जागृत गराउने हे अग्निदेव ! यो यजमानले पवित्र स्थलका [illegible] विनाश गरुन् भनेर हामी तिमीलाई आह्वान गर्दछौँ।

स नो महाँ अनिमानो धूमकेतुः पुरुश्चन्द्रः। धिये वाजाय हिन्वतु ॥११॥

[illegible] धुवाँको ध्वजा फर्फराउने, आनन्ददायक र महान् अग्निदेवले हामीलाई ज्ञान र [illegible] प्रेरित गरुन्।

स रेवाँ इव विश्पतिर्दैव्यः केतुः शृणोतु नः। उक्थैरग्निर्बृहद्भानुः ॥१२॥

[illegible] अत्यन्त तेजस्वी र ध्वजाझैँ प्रस्ट देखिने गुणहरूले सम्पन्न दूरदर्शी अग्निदेव [illegible] राजाजस्तै भएर हाम्रा स्तुतिवाक्यहरू ग्रहण गरुन्।

नमो महद्भ्यो नमो अर्भकेभ्यो नमो युवभ्यो नम आशिनेभ्यः।
यजाम देवान्यदि शन्कवाम मा ज्यायसः शंसमा वृक्षि देवाः ॥१३॥

[illegible] युवक र वृद्धहरू सबैलाई हामी नमस्कार गर्दछौँ। सामर्थ्यअनुसार हामी देवताहरूको [illegible] हे देवताहरू ! आफूभन्दा ठूलालाई गरिने सम्मानमा हामीबाट कुनै पनि त्रुटी नहोस्।

[सूक्त - २८]

ऋषि - शुनःशेप आजीगर्ति। **देवता** - उलूखल मुसल सोम। **छन्द** - अनुष्टुप् गायत्री।

यत्र ग्रावा पृथुबुध्न ऊर्ध्वो भवति सोतवे।
उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥१॥

[illegible] जहाँ सोमरस बनाउने वनस्पति कुट्न ठूलो मुसल उचालिन्छ त्यसै यज्ञशालामा बसेर [illegible] कुटेर तयार गरिएको सोमरस पान गरिदेऊ।

यत्र द्वाविव जघनाधिषवण्या कृता। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥२॥

[illegible] जहाँ दुई जङ्घाझैँ फैलिएका फल्याकहरू राखिएका छन् त्यस यज्ञशालामा ओखलमा [illegible] गरिएको सोमरस पान गरिदेऊ।

यत्र नार्यपच्यवमुपच्यवं च शिक्षते। उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥३॥

[illegible] जहाँ सोमरस तयार गर्ने गृहिणीहरूले मुसल चलाएर कुट्ने परिश्रम गर्दछन् त्यस [illegible] ओखलमा कुटेर तयार गरिएको सोमरस पान गरिदेऊ।

यत्र मन्थां विबध्नते रश्मीन्यमितवा इव।
उलूखलसुतानामवेद्विन्द्र जल्गुलः ॥४॥

[illegible] सारथीले घोडालाई लगाम लगाएजस्तै पारेर जहाँ मदानीमा नेती बाँधेर मथ्ने गरिन्छ, [illegible] ओखलमा कुटेर तयार गरिएको सोमरस पान गरिदेऊ।

यच्चिद्धि त्वं गृहेगृह उलूखलक युज्यसे।
इह द्युमत्तमं वद जयतामिव दुन्दुभिः ॥५॥

[illegible] मुसल ! प्रत्येक घरमा तिमीहरूबाट काम लिइन्छ तापनि हाम्रा घरमा दुन्दुभिझैँ ठूलो [illegible] गर।

उत स्म ते वनस्पते वातो वि वात्यग्रमित्।
अथो इन्द्राय पातवे सुनु सोममुलूखल ॥६॥

[illegible] मुसलरूपी वनस्पतिहरू , तिमीहरूका सामु वायु विशेष गतिले बहन्छ। अब [illegible] इन्द्रदेवको सेवन गर्नका लागि सोमरस तयार गर।

आयजी वाजसातमा ता ह्यु१च्चा विजर्भृतः। हरी इवान्धांसि बप्सता ॥७॥

[illegible] प्रथमा पूजा गर्न योग्य यी ओखल र मुसलले अन्नका दाना खाएर ठूलो शब्द [illegible] शब्द इन्द्रदेवका दुई वटा घोडाले चना खाएको जस्तै सुनिँदै छ।

ता नो अद्य वनस्पती ऋष्वावृष्वेभिः सोतृभिः । इन्द्राय मधुमत्सुतम् ॥८॥

हे ओखल र मुसलरूपी वनस्पतिहरू ! तिमीहरू दुवै सुन्दर छौ। सोमयाग गर्नेहरूसँग रहेर इन्द्रदेवका लागि सोमरस तयार गर।

उच्छिष्टं चम्वोर्भर सोमं पवित्र आ सृज। नि धेहि गोरधि त्वचि ॥९॥

ओखल र मुसलबाट तयार गरिएको सोमरस भाँडाबाट निकालेर कुशका आसनमा राखौँ र छानेर निस्केका खोस्टाजति पवित्र चर्ममा राखौँ।

[सूक्त - २९]

ऋषि - शुनःशेप आजीगर्ति। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - पङ्क्ति।

यच्चिद्धि सत्य सोमपा अनाशस्ता इव स्मसि।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥१॥

हे सत्यस्वरूप सोमरस पान गर्ने इन्द्रदेव ! हामीहरू प्रशंसा पाउन योग्य पात्र त होइनौं, तापनि हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! हामीलाई असल गाई र घोडा दिएर सम्पन्न गराऊ।

शिप्रिन्वाजानां पते शचीवस्तव दंसना।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी शक्तिशाली र शिरमा मुकुट लगाएका छौ। तिमी बलका अधीश्वर हुनाले ऐश्वर्यशाली छौ। तिम्रो कृपा हामीले सधैँ पाइरहौँ।

नि ष्वापया मिथूदृशा सस्तामबुध्यमाने।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! आपद् र दरिद्रता यी दुवै दुर्गतिहरू आपसमा एकअर्कालाई हेरेर निदाऊन। तिनीहरू कहिल्यै जागा नहोऊन्, सधैँ अचेत नै भइरहुन्। हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! हामीलाई सहस्रौँ असल गाई र घोडा दिएर सम्पन्न गराऊ।

ससन्तु त्या अरातयो बोधन्तु शूर रातयः।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! हाम्रा शत्रुहरू सधैँ निदाऊन र वीर मित्रहरू सधैँ जागा होऊन्। हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! हामीलाई सहस्रौँ असल गाई र घोडा दिएर सम्पन्न गराऊ।

समिन्द्र गर्दभं मृण नुवन्तं पापयामुया।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! कपटपूर्ण कुरो बोल्ने शत्रुरूपी गधालाई मारिदेऊ। हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! हामीलाई सहस्रौँ बलिया गाई र घोडा दिएर सम्पन्न गराऊ।

पताति कुण्डृणाच्या दूरं वातो वनादधि।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! विध्वंसकारी आँधीबेहरी वनभन्दा टाढै मच्चिऊन्। हे ऐश्वर्यशाली इन्द्र ! हामीलाई सहस्रौँ बलिया गाई र घोडा दिएर सम्पन्न गराऊ।

सर्वं परिक्रोशं जहि जम्भया कृकदाश्वम्।
आ तू न इन्द्र शंसय गोष्वश्वेषु शुभ्रिषु सहस्रेषु तुवीमघ ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! हाम्रो डाहा गर्ने सबै शत्रुहरूको विनाश गर। हिंसा नाश गर। हे ऐश्वर्यका धनी इन्द्रदेव ! हामीलाई सहस्रौँ बलिया गाई र घोडा दिएर सम्पन्न गराऊ।

[सूक्त - ३०]

ऋषि - शुनःशेप आजीगर्ति। **देवता** - इन्द्र अश्विनीकुमार। **छन्द** - गायत्री त्रिष्टुप्।

आ व इन्द्रं क्रिविं यथा वाजयन्तः शतक्रतुम्। मंहिष्ठं सिञ्च इन्दुभिः ॥१॥

अन्नको कामना गर्ने किसानले खेतमा पानी लगाएझैँ हामी बलको कामना गर्ने साधकहरू महान् इन्द्रदेवलाई सोमरसले सेचन गर्दछौँ।

शतं वा यः शुचीनां सहस्रं वा समाशिराम्। एदु निम्नं न रीयते ॥२॥

पानी ओरालोतिर बगेझैँ गरी सयौँ घडा सोमरसमा सयौँ घडा दुध मिसिएर इन्द्रदेवलाई प्राप्त हुने गर्दछ।

सं यन्मदाय शुष्मिण एना ह्यस्योदरे। समुद्रो न व्यचो दधे ॥३॥

[illegible] जम्मा भएझैं इन्द्रदेवका पेटमा सोमरस जम्मा भई आनन्द दिन्छ।

अयमु ते समतसि कपोत इव गर्भधिम्। वचस्तच्चिन्न ओहसे ॥४॥

[illegible] गर्भिणी पोथीसँग भाले ढुकुर बसेझैं स्नेहपूर्वक पेटमा बस्ने यो सोमरस तिम्रा लागि [illegible] तिमी हाम्रो निवेदन स्वीकार गर।

स्तोत्रं राधरनां पते गिर्वाहो वीर यस्य ते। विभूतिरस्तु सूनृता ॥५॥

[illegible] अधिपति ! हे इन्द्र ! हे स्तुतिहरूका आश्रयदेव ! हे वीर ! इत्यादि भनेर जुन स्तोताहरूले [illegible] गर्दछन् उनीहरूलाई तिम्रो विभूति र सत्यता सिद्ध होस्।

ऊर्ध्वस्तिष्ठा न ऊतये स्मिन्वाजे शतक्रतो। समन्येषु ब्रवावहै ॥६॥

[illegible] आदि उत्तम कार्य सम्पन्न गर्ने हे इन्द्रदेव ! जीवनका सङ्ग्राममा हाम्रो संरक्षण गर्नका [illegible] यत्नशील रहिदेऊ। तिमीबाट हुने गरेका अन्य उत्तम कार्यहरूका विषयमा पनि हामी [illegible] विचार विनिमय गरिरहनेछौं।

योगेयोगे तवस्तरं वाजेवाजे हवामहे। सखय इन्द्रमूतये ॥७॥

[illegible] शुभारम्भ गर्ने र हरेक किसिमका सङ्ग्राममा बलशाली सिद्ध हुने गरेका इन्द्रदेवलाई [illegible] आफ्नो संरक्षणका लागि मित्रका रूपमा आह्वान गर्दछौं।

आ घा गमद्यदि श्रवत्सहस्रिणीभिरूतिभिः। वाजेभिरुप नो हवम्॥८॥

[illegible] प्रार्थनाबाट प्रसन्न भएर निश्चित रूपमा रक्षा गर्नका लागि सहस्रौं किसिमका साधन र अन्नऐश्वर्य [illegible] इन्द्रदेव हामीकहाँ आउनेछन्।

अनु प्रत्नस्यौकसो हुवे तुविप्रतिं नरम्। यं ते पूर्वं पिता हुवे ॥९॥

[illegible]का निवासी, ठाउँमै पुगेर धेरैलाई नेतृत्व गर्ने इन्द्रदेवलाई हामी सहायताका लागि आह्वान [illegible] हाम्रा पुर्खाले पनि यसै गरेका थिए।

तं त्वा वयं विश्ववारा शास्महे पुरुहूत। सखे वसो जरितृभ्यः ॥१०॥

[illegible] वन्दना गर्ने इन्द्रदेव ! धेरै तिरबाट बोलाइन्छौ। त्यसो हुनाले तिमी स्तोताका भरोसिला [illegible] हामी ऋत्विकहरू स्तोतालाई सहयोग गर भनेर प्रार्थना गर्दछौं।

अस्माकं शिप्रिणीनां सोमपाः सोमपान्वाम्। सखे वज्रिन्त्सखीनाम्॥११॥

[illegible] पान गर्ने वज्रधारी इन्द्रदेव ! सोमरस पान गर्न योग्य हाम्रा प्रियजन र मित्रहरूमध्ये तिमी [illegible] समर्थ हौ।

तथा तदस्तु सोमपाः सखे वज्रिन्तथा कृणु। यथा त उश्मसीष्टये ॥१२॥

[illegible] पान गर्ने वज्रधारी इन्द्रदेव ! हाम्रो इच्छा पूर्ण गराइदेऊ। हाम्रो लक्ष्य प्राप्तिका लागि तिम्रै [illegible] र तिमी त्यो लक्ष्य पूरा गरिदेऊ।

रेवतीर्नः सधमाद इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम ॥१३॥

[illegible]देवका कृपाले हामी धनधान्यले परिपूर्ण भएर प्रफुल्लित हुन्छौं, उनकै प्रभावले हाम्रा [illegible] प्रशस्त मात्रामा दुध, घिउ आदि दिन सक्ने होऊन्।

आ घ त्वावान्त्मनाप्तः स्तोतृभ्यो धृष्णवियानः। ऋणोरक्षं न चक्रयोः ॥१४॥

[illegible] इन्द्रदेव ! कल्याणकारी बुद्धिले स्तुति गर्ने स्तोताहरूलाई अभीष्ट पदार्थ अवश्य प्रदान [illegible] स्तोताहरूलाई धन दिनका लागि रथका पाङ्ग्राहरू आपसमा जोड्ने धुराजस्तै सहायक [illegible]

आ यद्दुवः शतक्रतवा कामं जरितॄणाम्। ऋणोरक्षं न शचीभिः ॥१५॥

[illegible] इन्द्रदेव ! स्तोताहरूले इच्छा गरेको धन उनीहरूलाई प्रदान गर। रथका गतिले उसैका धुरालाई [illegible] प्राप्त भएझैं स्तुतिकर्ताहरूलाई पनि धन प्राप्त होस्।

शश्वदिन्द्रः पोप्रुथद्भिर्जिगाय नानदद्भिः शाश्वसद्भिर्धनानि। स नो हिरण्यरथं दंसनावान्त्स [illegible] सनये स नोऽदात्॥१६॥

[illegible] शब्द निकाल्दै र हिल्लिँदै तीव्र गतिमा कुद्ने घोडाहरूका सहायताले शत्रुको धन [illegible] इन्द्रदेव स्नेहपूर्वक हामीलाई सुनको रथ दिन्छन्।

आश्विनावश्वावत्येष यातं शवीरया। गोमद्दस्त्रा हिरण्यवत् ॥१७॥

हे शक्तिशाली अश्विनीकुमारहरू हो ! बलशाली घोडाका साथै अन्न, गाई र सुन आदि धन लिएर यहाँ आओ।

समानयोजनो हि वां रथो दस्त्रावमर्त्यः। समुद्रे अश्विनेयते ॥१८॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! दुवैका लागि घोडा नारिएको एउटै रथ आकाशको मार्गबाट यहाँ आउनेछ। त्यसलाई कसैले नष्ट गर्न सक्दैन।

न्यघ्न्यस्य मूर्धनि चक्रं रथस्य येमथुः। परि द्यामन्यदीयते ॥१९॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरूका रथको एउटा पाङ्ग्रो पृथ्वीका [illegible] रहेको छ र अर्को द्युलोकमा सर्वत्र गतिशील रहेको छ।

कस्त उषः कधप्रिये भुजे मर्तो अमर्त्ये। कं नक्षसे विभावरि ॥२०॥

हे स्तुति रुचाउने, अमर, तेजोमयी उषा ! तिम्रो सेवा कसले गर्न पाउँछ ? [illegible] तिमीलाई प्राप्त गर्दछ ?

वयं हि ते अमन्मह्याऽन्तादा पराकात्। अश्वे न चित्रे अरुषि ॥२१॥

हे अश्वयुक्त चित्रविचित्र प्रकाशमा रङ्गिएकी उषा ! हामी टाढा वा [illegible] भए पनि तिम्रो महिमा जान्न सक्ने छैनौँ।

त्वं त्येभिरा गहि वाजेभिर्दुहितर्दिवः। अस्मे रयिं नि धारय ॥२२॥

हे द्युलोककी पुत्री उषा ! तिमी उनै दिव्य बलका साथ यहाँ आऊ र [illegible] ऐश्वर्य धारण गराइदेऊ।

[सूक्त - ३१]

ऋषि - हिरण्यस्तूप आङ्गिरस। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - [illegible]

त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरा ऋषिर्देवो देवानामभवः शिवः सखा।
तव व्रते कवयो विद्मनापसोऽजायन्त मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥१॥

हे अग्निदेव ! सर्वप्रथम तिमी अङ्गिरा ऋषिका रूपमा प्रकट भयौ [illegible] सर्वद्रष्टा, दिव्यतायुक्त, कल्याणकारी र देवताहरूमा सर्वश्रेष्ठ मित्रका रूपमा [illegible] तिम्रा व्रतको अनुशासनबाट मरुत्गण क्रान्तदर्शी कर्मका ज्ञाता भए र श्रेष्ठ [illegible] प्राप्त गरेका छन्।

त्वमग्ने प्रथमो अङ्गिरस्तमः कविर्देवानां परि भूषसि व्रतम्।
विभुर्विश्वस्मै भुवनाय मेधिरो द्विमाता शयुः कतिधा चिदायवे ॥२॥

हे अग्निदेव ! तिमी अङ्गिराहरूमा प्रथम र शिरोमणि हौ र देवताहरू[illegible] सुहाउँदो नियम बनाउँछौ। तिमी संसारमा व्याप्त छौ र तिम्रा माताका स्थानमा दुई [illegible] रहेका छन्। तिनै अरणीहरूका मन्थनबाट तिमी उत्पन्न भएका हौ र बुद्धिमान् छौ। [illegible] मानिसको हितका निम्ति विद्यमान रहेका छौ।

त्वमग्ने प्रथमो मातरिश्वन आविर्भव सुक्रतूया विवस्वते।
अरेजेतां रोदसी होतृवूर्येऽसघ्नोर्भारमयजो महो वसो ॥३॥

हे अग्निदेव ! तिमी ज्योतिर्मय सूर्यदेव र वायुभन्दा पनि पहिले नै [illegible] हौ। तिम्रा बलले आकाश र पृथ्वी कम्पित भए। होताका रूपमा वरण गरिँदा तिमीले [illegible] कार्यहरू सम्पादन गर्‍यौ। देवताहरूको यजन कार्य पूर्ण गर्नका लागि तिमी यज्ञका वेदीमा [illegible] भयौ।

त्वमग्ने मनवे द्यामवाशयः पुरूरवसे सुकृते सुकृत्तरः।
श्वात्रेण यत्पित्रोर्मुच्यसे पर्या त्वा पूर्वमनयन्नापरं पुनः ॥४॥

हे अग्निदेव ! तिमी अत्यन्त श्रेष्ठ कर्म भएका छौ। तिमीले मनु र असल कर्म गरी सुकर्मी भन्ने ख्याति पाएका पुरुरवालाई स्वर्गको महत्त्व अवगत गरायौ। मातापिताका रूपमा रहेका दुई वटा काठको मन्थनबाट तिमी उत्पन्न भयौ। तिमी सूर्यदेवझैँ पूर्वदेखि पश्चिमसम्म व्याप्त भएका छौ।

त्वमग्ने वृषभः पुष्टिवर्धन उद्यतस्रुचे भवसि श्रवाय्यः।
य आहुतिं परि वेदा वषट्कृतिमेकायुरग्रे विश आविवाससि ॥५॥

हे अग्निदेव ! तिमी ज्यादै बलशाली र पुष्टिदायक छौ। हविदाताहरू स्रुवा हातमा लिएर स्तुति गर्न लागेका छन्। उनीहरूले वषट्कारसहितको आहुति दिनेछन्। त्यस्ता याजकलाई तिमी अग्रणी पुरुषका रूपमा प्रतिष्ठित गराउँछौ।

त्वमग्ने वृजिनवर्तनिं नरं सक्मन्पिपर्षि विदथे विचर्षणे।
यः शूरसाता परितक्म्ये धने दभ्रेभिश्चित्समृता हंसि भूयसः ॥६॥

[illegible] द्रष्टा अग्निदेव ! तिमी पापीहरूलाई पनि उद्धार गर्दछौ। बहुसङ्ख्यक शत्रुहरूद्वारा [illegible] आक्रमण हुँदा पनि केही वीर पुरुषहरूलाई साथमा लिएर सबै शत्रुहरूलाई [illegible] बनाउँछौ।

त्वं तमग्ने अमृतत्व उत्तमे मर्तं दधासि श्रवसे दिवेदिवे।
यस्तातृषाण उभयाय जन्मने मयः कृणोषि प्रय आ च सूरये ॥७॥

[illegible] ! तिमी आफ्ना अनुयायीहरूलाई सधैँ अमर पदका अधिकारी बनाउँछौ। त्यो अमर पद [illegible] लागि देवगण र मनुष्य दुवैले उत्कट अभिलाषा गर्दछन्। तिमी वीर पुरुषहरूलाई अन्न र [illegible] सुखी बनाउँछौ।

त्वं नो अग्ने सनये धनानां यशसं कारुं कृणुहि स्तवानः।
ऋध्याम कर्मापसा नवेन देवैर्द्यावापृथिवी प्रावतं नः ॥८॥

[illegible] पाइरहने हे अग्निदेव ! हामीलाई धन प्राप्त गर्ने सामर्थ्य देऊ र यशस्वी पुत्र प्रदान गर। [illegible] उत्साहका साथ हामी यज्ञ आदि गरौँ। द्यावापृथिवी र देवगणले सबै किसिमले हामीलाई रक्षा [illegible]।

त्वं नो अग्ने पित्रोरुपस्थ आ देवो देवेष्वनवद्य जागृविः।
तनूकृद्बोधि प्रमतिश्च कारवे त्वं कल्याण वसु विश्वमोपिषे ॥९॥

हे निश्छल अग्निदेव ! सबै देवताहरूमध्ये चैतन्य रूपमा रहेका तिमी हाम्रा लागि मातापिताजस्तै [illegible] तिमीले हामीलाई ज्ञान प्राप्त गर्ने सामर्थ्य दियौ, कर्ममा प्रवृत्त रहने बुद्धिको विकास गरिदियौ। हे कल्याणरूपी अग्निदेव ! हामीलाई सबै खालका ऐश्वर्य पनि प्रदान गर।

त्वमग्ने प्रमतिस्त्वं पितासि नस्त्वं वयस्कृत्तव जामयो वयम्।
सं त्वा रायः शतिनः सं सहस्रिणः सुवीरं यन्ति व्रतपामदाभ्य ॥१०॥

हे अग्निदेव ! तिमी विशिष्ट बुद्धिले सम्पन्न छौ। तिमी हाम्रा लागि पिताजस्तै हौ, आयु प्रदान [illegible]छौ र दाजुभाइजस्तै आफन्त हौ। तिमी उत्तम वीर, अटल गुणसम्पन्न, स्पष्ट नियमपालक र [illegible]सङ्ख्य धनले सम्पन्न छौ।

त्वामग्ने प्रथममायुमायवे देवा अकृण्वन्नहुषस्य विश्पतिम्।
इडामकृण्वन्मनुषस्य शासनीं पितुर्यत्पुत्रो ममकस्य जायते ॥११॥

हे अग्निदेव ! देवताहरूले सर्वप्रथम तिमीलाई मानिसहरूका हितका लागि राजाका रूपमा स्थापित [illegible]। त्यसपछि जब हाम्रा पुर्खा अङ्गिरा ऋषिले तिमीलाई पुत्रका रूपमा उत्पन्न गराए। त्यसपछि [illegible]हरूले मनुकी पुत्री इडालाई शासन गर्न तथा अनुशासन र धर्मको उपदेश दिने कामका लागि [illegible]लाई नै उत्पन्न गरे।

त्वं नो अग्ने तव देव पायुभिर्मघोनो रक्ष तन्वश्च वन्द्य।
त्राता तोकस्य तनये गवामस्यनिमेषं रक्षमाणस्तव व्रते ॥१२॥

हे अग्निदेव ! तिमी वन्दनायोग्य छौ। आफ्ना रक्षक हतियारहरूले हामी वैभवशालीको रक्षा गर। [illegible] शारीरिक क्षमतालाई आफ्नो सामर्थ्यले पोषित गर। तिमी शीघ्रतापूर्वक संरक्षित गर्ने हुनाले [illegible] छोरानाति र गाई आदि पशुहरूको संरक्षण तिमीबाट होस्।

त्वमग्ने यज्यवे पायुरन्तरोऽनिषङ्गाय चतुरक्ष इध्यसे।
यो रातहव्योऽवृकाय धायसे कीरेश्चिन्मन्त्रं मनसा वनोषि तम् ॥१३॥

हे अग्निदेव ! तिमी याजकहरूका पोषक हौ। जुन सज्जनले तिमीलाई श्रेष्ठ तथा पोषक हविष्यान्न [illegible], तिनीहरूको तिमी सबै किसिमले रक्षा गर्दछौ। तिमी साधकहरूको स्तुति हृदयबाटै [illegible] गर्दछौ।

त्वमग्न उरुशंसाय वाघते स्पार्हं यद्रेक्णः परमं वनोषि तत्।
आध्रस्य चित्प्रमतिरुच्यसे पिता प्र पाकं शास्सि प्र दिशो विदुष्टरः ॥१४॥

हे अग्निदेव ! स्तुति गर्ने ऋत्विक्हरूलाई धन दिन्छौ, दुर्बलहरूका लागि पिताझैँ भएर तिमी पालन [illegible]छौ। अज्ञानीलाई विशिष्ट ज्ञान दिने मेधावी तिमी नै हौ।

त्वमग्ने प्रयतदक्षिणं नरं वर्मेव स्यूतं परि पासि विश्वतः ।
स्वादुक्षद्मा यो वसतौ स्योनकृज्जीवयाजं यजते सोपमा दिवः ॥१५॥

हे अग्निदेव ! तिमी कवचका रूपमा रहेर पुरुषार्थी यजमानलाई सुरक्षा गर्दछौ। जसले आफ्ना घरको मिठो हविष्यान्न चढाएर सुखप्रद यज्ञ गर्दछ, त्यसको घर स्वर्गसित तुलना गर्न योग्य हुन्छ।

इमामग्ने शरणिं मीमृषो न इममध्वानं यमगाम दूरात् ।
आपिः पिता प्रमतिः सोम्यानां भृमिरस्यृषिकृन्मर्त्यानाम् ॥१६॥

हे अग्निदेव ! यज्ञका समयमा भएका हाम्रा भुलहरू क्षमा गर। जुन मानिस यज्ञ कर्मबाट विचलित भएका छन् तिनलाई क्षमा गर। तिमी सोमयाग गर्ने याजकहरूका बन्धु र पिता हौ। सद्बुद्धि प्रदान गर्ने ऋषिहरू कुशल कर्मका प्रणेता हुन्।

मनुष्वदग्ने अङ्गिरस्वदङ्गिरो ययातिवत्सदने पूर्ववच्छुचे ।
अच्छ याह्या वहा दैव्यं जनमा सादय बर्हिषि यक्षि च प्रियम् ॥१७॥

हे पवित्र अङ्गिरा (अङ्गअङ्गमा विद्यमान) अग्निदेव ! मनु, अङ्गिरा ऋषि, ययाति जस्ता पुरुषहरूलाई आफूसितै देवलोक लैजाऊ र आफू पनि यज्ञस्थलमा सुशोभित होऊ। उनीहरूलाई कुशको आसनमा बसाउँदै सम्मानित गर।

एतेनाग्ने ब्रह्मणा वावृधस्व शक्ती वा यत्ते चकृमा विदा वा ।
उत प्र णेष्यभि वस्यो अस्मान्त्सं नः सृज सुमत्या वाजवत्या ॥१८॥

हे अग्निदेव ! मन्त्रजस्ता स्तुतिले तिम्रो भलो होस्। आफ्नो शक्ति या ज्ञानले हामीले जुन यज्ञ गर्दछौँ, त्यसैबाट हामीलाई ऐश्वर्य प्रदान गर। बल बढाउने अन्नका साथै असल बुद्धिले हामीलाई सम्पन्न गराऊ।

[सूक्त - ३२]

ऋषि - हिरण्यस्तूप आङ्गिरस। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - त्रिष्टुप्

इन्द्रस्य नु वीर्याणि प्र वोचं यानि चकार प्रथमानि वज्री ।
अहन्नहिमन्वपस्ततर्द प्र वक्षणा अभिनत्पर्वतानाम् ॥१॥

मेघ फुटाएर पानी वर्साउने, पर्वतबाट बग्ने नदीका किनारा बनाउने, वज्र [illegible] र पराक्रमी इन्द्रदेवका कार्यहरू वर्णनीय छन्। उनले गरेका वीरतापूर्ण कार्य यिनै हुन्

अहन्नहिं पर्वते शिश्रियाणं त्वष्टास्मै वज्रं स्वर्यं ततक्ष ।
वाश्रा इव धेनवः स्यन्दमाना अञ्जः समुद्रमव जग्मुरापः ॥२॥

इन्द्रका लागि त्वष्टाले शब्दचालित वज्र निर्माण गरे, त्यसै वज्रले देवराज इन्द्रले मेघ फोरेर जल बर्साए। गाईको बथान कराएझैँ पानीको त्यो प्रवाह समुद्रतिर बग्यो।

वृषायमाणोऽवृणीत सोमं त्रिकद्रुकेष्वपिबत्सुतस्य ।
आ सायकं मघवादत्त वज्रमहन्नेनं प्रथमजामहीनाम् ॥३॥

अत्यन्त बलशाली इन्द्रदेवले सोमरस ग्रहण गरे। यज्ञमा तीन वटा विशिष्ट [illegible] तयार गरिएको सोमरस उनले पान गरे। ऐश्वर्यवान् इन्द्रले बाण र वज्र लिएर मेघमध्येका [illegible] मेघलाई च्याते।

यदिन्द्राहन्प्रथमजामहीनामान्मायिनाममिनाः प्रोत मायाः ।
आत्सूर्यं जनयन्द्यामुषासं तादीत्ना शत्रुं न किला विवित्से ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले मेघहरूमध्ये पहिले उत्पन्न भएका मेघलाई चिरा पार्‍यौ। मेघका रूपमा आएको कुहिरो पर हटायौ। त्यसपछि आकाशमा उषा र सूर्य प्रकट गर्‍यौ। अब कोही पनि अवरोध गर्ने शत्रुहरू बाँकी रहेका छैनन्।

अहन्वृत्रं वृत्रतरं व्यंसमिन्द्रो वज्रेण महता वधेन ।
स्कन्धांसीव कुलिशेना विवृक्णाऽहिः शयत उपपृक्पृथिव्याः ॥५॥

इन्द्रदेवले घातक दिव्य वज्रले वृत्रासुरको वध गरे। बन्चराले रुखका हाँगा छिमलेझैँ त्यसका पाखुरा काटे र रुखको थाम काटेझैँ उसलाई काटेर भूमिमा ढलाइदिए।

अयोद्धेव दुर्मद आ हि जुह्वे महावीरं तुविबाधमृजीषम् ।
नातारीदस्य समृतिं वधानां सं रुजानाः पिपिष इन्द्रशत्रुः ॥६॥

[illegible] अद्वितीय योद्धा मान्ने मिथ्याभिमानी वृत्रले महाबली, शत्रुनाशक, इन्द्रदेवलाई चुनौती [illegible] उनले इन्द्रदेवको प्रहार खप्न सकेन र ऊ ढल्यो । त्यति बेला नदीका किनारा भत्किए ।

अपादहस्तो अपृतन्यदिन्द्रमास्य वज्रमधि सानौ जघान ।
वृष्णो वध्रिः प्रतिमानं बुभूषन्पुरुत्रा वृत्रो अशयद्व्यस्तः ॥७॥

[illegible] खुट्टा काटिएपछि पनि वृत्रले इन्द्रदेवसित युद्ध गर्ने प्रयास गर्‍यो । इन्द्रदेवले उसका [illegible] काँधमाथि वज्रले प्रहार गरे । यति हुँदा पनि वर्षा गराउने सक्ने इन्द्रदेवका अगाडि ऊ [illegible] । अन्त्यमा इन्द्रदेवका प्रहारले ध्वस्त भएर ऊ भूमिमा पछारियो ।

नदं न भिन्नममुया शयानं मनो रुहाणा अति यन्त्यापः ।
[illegible]श्चिद् वृत्रो महिना पर्यतिष्ठत्तासामहिः पत्सुतः शीर्बभूव ॥८॥

[illegible] नदीको किनारा नाघेझैँ मनमा प्रसन्नता उराल्ने गरी वृत्रको मृत शरीर नाघेर जल [illegible] आफ्ना बलले जुन जल रोकेर राखेको थियो, त्यसै जलमुनि यति बेला वृत्र [illegible] ढलिरहेको छ ।

नीचावया अभवद् वृत्रपुत्रेन्द्रो अस्या अव वधर्जभार ।
उत्तरा सूरधरः पुत्र आसीद्दानुः शये सहवत्सा न धेनुः ॥९॥

[illegible] निहुरिएर वृत्रको संरक्षण गर्न लागिन्, इन्द्रदेवका प्रहारबाट जोगाउनका लागि उनी [illegible] रहिन्, त्यति हुँदा पनि इन्द्रदेवले उँधोबाट वृत्रमाथि प्रहार गरे । त्यस बेला गाईले [illegible] चिचेझैँ आमा माथि र छोरो तल परेका थिए ।

अतिष्ठन्तीनामनिवेशनानां काष्ठानां मध्ये निहितं शरीरम् ।
वृत्रस्य निण्यं वि चरन्त्यापो दीर्घं तम आशयदिन्द्रशत्रुः ॥१०॥

[illegible] नअडिने अविरल गतिमा रहेका जलप्रवाहका माझमा वृत्रको शरीर अदृश्य भएर [illegible] ऊ चिरनिद्रामा छ, सधैँ उसका माथिबाट पानी बगिरहन्छ ।

दासपत्नीरहिगोपा अतिष्ठन्निरुद्धा आपः पणिनेव गावः ।
अपां बिलमपिहितं यदासीद् वृत्रं जघन्वाँ अप तद्ववार ॥११॥

[illegible] असुर कन्जुस व्यापारी जस्तै हो । पहाडले गाई वा किरण छेकेझैँ त्यस पणिले [illegible]लाई गतिहीन बनाउँछ । उसैका सहयोगले वृत्रले जलप्रवाह रोकेको थियो । वृत्रको वध [illegible] प्रवाह इन्द्रले खोलिदिए ।

अश्व्यो वारो अभवस्तदिन्द्र सृके यत्त्वा प्रत्यहन्देव एकः ।
अजयो गा अजयः शूर सोममवासृजः सर्तवे सप्त सिन्धून् ॥१२॥

[illegible] वृत्र कुशल योद्धा हो । इन्द्रले वज्र प्रहार गर्दा घोडाले पुच्छर हल्लाएर झिँगा धपाएझैँ [illegible] वज्रको प्रहार वृत्रले पन्छाउँदै जोगिन्थ्यो । हे महाबली इन्द्रदेव ! तिमीले लडाइँमा सोम [illegible] जितेपछि गङ्गा आदि सात नदीहरू बगाएौ ।

नास्मै विद्युन्न तन्यतुः सिषेध न यां मिहमकिरद्ध्रादुनिं च ।
इन्द्रश्च यद्युयुधाते अहिश्चोतापरीभ्यो मघवा वि जिग्ये ॥१३॥

[illegible] खन्याएका भीषण विद्युत्, भयङ्कर मेघको गर्जन, जल र हिउँका वर्षाले पनि [illegible] सकेनन् । वृत्रका प्रचण्ड घातक प्रयोगहरू पनि निरर्थक भए । त्यस युद्धमा [illegible] अनेकौँ प्रकारका प्रहार इन्द्रदेवले निरस्त गरेर उसलाई जिते ।

[illegible]हेर्यातार कमपश्य इन्द्र हृदि यत्ते जघ्नुषो भीरगच्छत् ।
नव च यन्नवतिं च स्रवन्तीः श्येनो न भीतो अतरो रजांसि ॥१४॥

[illegible] वृत्रको वध गर्दाखेरि यदि तिमी डराएका हुँदा हौ, त कुन अर्को दुष्ट असुर वध गर्न [illegible] यसै गरी उनान्सय नदी शत्रुलाई बाज पक्षीले जलप्रवाह पार गरेझैँ सहजै [illegible]

इन्द्रो यातोऽवसितस्य राजा शमस्य च शृङ्गिणो वज्रबाहुः ।
सेदु राजा क्षयति चर्षणीनामरान्न नेमिः परि ता बभूव ॥१५॥

[illegible] इन्द्रदेव मानिस, पशु आदि सबै स्थावरजङ्गमको राजा हुन् । शान्त एवं क्रूर [illegible] इनका चारैतिर चक्रका धुराको वरिपरि गजहरू घुमेझैँ घुम्ने गर्दछन् ।

[सूक्त - ३३]

ऋषि - हिरण्यस्तूप आङ्गिरस। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

एतायामोप गव्यन्त इन्द्रमस्माकं सु प्रमतिं वावृधाति।
अनामृणः कुविदादस्य रायो गवां केतं परमावर्जते नः ॥१॥

गाई पाल्ने रहर भएका मानिसहरू इन्द्रदेवकहाँ जाऊन्। अपराजेय इन्द्रदेवले हामीलाई गाईरूपी धन बढाउन असल बुद्धि दिन्छन्। उनले गाई प्राप्त गर्ने उत्तम उपाय गर्दछन्।

उपेदहं धनदामप्रतीतं जुष्टां न श्येनो वसतिं पतामि।
इन्द्रं नमस्यन्नुपमेभिरर्कैर्यः स्तोतृभ्यो हव्यो अस्ति यामन् ॥२॥

बाज पक्षी गुँडमा गएझैं हामी धनदाता इन्द्रदेवका नजिक वेगका साथ पुग्दछौं। उनलाई स्तोत्रले पूजा गर्दछौं। युद्धमा सहायता माग्दै स्तोताले बोलाउँदा अपराजेय इन्द्रदेव अविलम्ब उनीहरू भएका ठाउँमा पुग्ने गर्दछन्।

नि सर्वसेन इषुधीँ रसक्त समर्यो गा अजति यस्य वष्टि।
चोष्कूयमाण इन्द्र भूरि वामं मा पणिर्भूरस्मदधि प्रवृद्ध ॥३॥

सबै वटा सेनाका सेनापति इन्द्रदेवले धनुमा ताँदो चढाएपछि गाई र धन [illegible]। हे इन्द्रदेव स्वामी ! हाम्रो धन प्राप्त गर्ने इच्छा पूरा गर। त्यसका लागि तिमी [illegible] हामीसित व्यापार नगर।

वधीर्हि दस्युं धनिनं धनेनँ एकश्चरन्नुपशाकेभिरिन्द्र।
धनोरधि विषुणक्ते व्यायन्नयज्वानः सनकाः प्रेतिमीयुः ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! आफ्ना प्रचण्ड वज्रका सहायताले तिमीले एक्लै नै धनवान् दस्यु [illegible] वध गर्यौ। उसका अनुचरहरूले तिमीमाथि आक्रमण गरे। ती यज्ञविरोधी दानवलाई [illegible] नष्ट गरिदियौ।

परा चिच्छीर्षा ववृजुस्त इन्द्रायज्वानो यज्वभिः स्पर्धमानाः।
प्र यद्दिवो हरिवः स्थातरुग्र निरव्रताँ अधमो रोदस्योः ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! याज्ञिकहरूसित स्पर्धा गर्न आएका अयाज्ञिकहरू मुख [illegible]। हे अश्वमा चढेका इन्द्रदेव ! तिमी युद्धमा अटल र प्रचण्ड सामर्थ्य भएका छौ। तिमीले [illegible], अन्तरिक्ष र पृथ्वीबाट धर्महीन र व्रतहीनहरूलाई हटाइदिएका छौ।

अयुयुत्सन्ननवद्यस्य सेनामयातयन्त क्षितयो नवग्वाः।
वृषायुधो न वध्रयो निरष्टाः प्रवद्भिरिन्द्राच्चितयन्त आयन् ॥६॥

शत्रुले इन्द्रदेवका निर्दोष सेनामाथि पूरा शक्तिले प्रहार गरे पनि [illegible] शक्तिशाली वीरसित युद्ध गर्दा हारेजस्तै तिनीहरूको हार भयो। आफ्नो दुर्बलता [illegible] तिनीहरू सबै इन्द्रदेवभन्दा टाढा भागे।

त्वमेतान्रुदतो जक्षतश्चायोधयो रजस इन्द्र पारे।
अवादहो दिव आ दस्युमुच्चा प्र सुन्वतः स्तुवतः शंसमावः ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले रुने र हाँस्ने यी सबै शत्रुलाई युद्ध गरेर मारिदियौ। दस्यु वृत्रलाई माथि उचालेर आकाशबाट खसालीकन जलाइदियौ। तिमीले सोमयज्ञ गर्ने र [illegible] स्तोताहरूको रक्षा गर्यौ।

चक्राणासः परीणहं पृथिव्या हिरण्येन मणिना शुम्भमानाः।
न हिन्वानासस्तितिरुस्त इन्द्रं परि स्पशो अदधात्सूर्येण ॥८॥

ती शत्रुले पृथ्वीका माथिल्ला भागमा आफ्नो आधिपत्य स्थापित गरेका थिए। तिनीहरू स्वर्ण आदि रत्नले सम्पन्न पनि थिए तर इन्द्रदेवसितको युद्धमा जोगिन सकेनन्। सूर्यदेवले तिनीहरूलाई टाढा लखेटिदिए।

परि यदिन्द्र रोदसी उभे अबुभोजीर्महिना विश्वतः सीम्।
अमन्यमानाँ अभि मन्यमानैर्निर्ब्रह्मभिरधमो दस्युमिन्द्र ॥९॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी आफ्ना सामर्थ्यले द्युलोक र भूलोकलाई चारैतिरबाट उपभोग गर्छौ। हे इन्द्रदेव ! तिमी आफ्ना अनुचरहरूका सहयोगले विरोधीमाथि विजय प्राप्त गर्छौ। तिमीले मन्त्रशक्तिद्वारा शत्रुमाथि विजय प्राप्त गर्यौ।

न ये दिवः पृथिव्या अन्तमापुर्न मायाभिर्धनदां पर्यभूवन्।
युजं वज्रं वृषभश्चक्र इन्द्रो निर्ज्योतिषा तमसो गा अदुक्षत् ॥१०॥

[illegible] रोकिदिएका कारणले जल द्युलोकबाट पृथ्वीमा बर्सन सकेन र जलका अभावले [illegible]को हरियाली भएन, त्यस्ता बेलामा इन्द्रले आफ्ना चम्किला वज्रले अन्धकाररूपी [illegible] गाई दुहेझैँ पानीको वर्षा गराए।

अनु स्वधामक्षरन्नापो अस्यावर्धत मध्य आ नाव्यानाम्।
सध्रीचीनेन मनसा तमिन्द्र ओजिष्ठेन हन्मनाहन्नभि द्यून् ॥११॥

[illegible] अन्नका लागि पानीको वर्षा भयो। त्यस बेला नौका आदिका सहायताले वृत्र अघि [illegible] इन्द्रदेवले मनलाई एकाग्र गराउँदै आफ्ना शक्ति र साधनद्वारा थोरै समयमा नै त्यस [illegible]दिए।

न्याविध्यदिलीबिशस्य दृढहा वि शृङ्गिणमभिनच्छुष्णमिन्द्रः।
यावत्तरो मघवन्यावदोजो वज्रेण शत्रुमवधीः पृतन्युम् ॥१२॥

[illegible] किल्लामा सुतेका वृत्रका किल्लाहरू इन्द्रदेवले ध्वस्त गरे। लामा सिङ भएका त्यस [illegible] वृत्रलाई उनले क्षतविक्षत गराए। हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिमीले सम्पूर्ण वेग र बलले [illegible]को विनाश गरेका थियौ।

अभि सिध्मो अजिगादस्य शत्रून्वितिग्मेन वृषभेणा पुरोऽभेत्।
सं वज्रेणासृजद्वृत्रमिन्द्रः प्र स्वां मतिमतिरच्छाशदानः ॥१३॥

[illegible] धारिलो र शक्तिशाली वज्रले लक्ष्य बनाएर प्रहार गरेका शत्रुका किल्लाहरू सबै ध्वस्त [illegible] शत्रुलाई वज्रले मारेर इन्द्रदेव स्वयं ज्यादै उत्साहित भए।

आवः कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन्प्रावो युध्यन्तं वृषभं दशद्युम्।
शफच्युतो रेणुर्नक्षत द्यामुच्छ्वैत्रेयो नृषाह्याय तस्थौ ॥१४॥

[illegible] कुत्स ऋषिप्रति स्नेह भएको कारण तिमीले उनको रक्षा गर्‍यौ। आफ्ना शत्रुसित युद्ध [illegible] गुणवान् दशद्यु ऋषिको पनि तिमीले रक्षा गर्‍यौ। त्यस बेला घोडाका खुरको धुलो [illegible] पुगेको थियो। त्यसै बेला शत्रुका डरले पानीमा लुकिरहेको श्वैत्रेय नाम भएका [illegible] रक्षा गरेर तिमीले त्यसलाई पानीबाट बाहिर निकालेका थियौ।

आवः शमं वृषभं तुग्र्यासु क्षेत्रजेषे मघवञ्छ्वित्र्यं गाम्।
ज्योक् चिदत्र तस्थिवांसो अक्रञ्छत्रूयतामधरा वेदनाकः ॥१५॥

[illegible] इन्द्रदेव ! जमिन प्राप्त गर्ने इच्छाले सशक्त जलप्रवाहमा लुकेका श्वित्र्य भन्ने व्यक्तिलाई [illegible] रक्षा गर्‍यौ। त्यस पानीभित्र धेरै बेरसम्म तिमी शत्रुसित युद्ध गरेका थियौ। ती शत्रुलाई [illegible] नुन्ट्याएर तिमीले चर्को दुःख दियौ।

[सूक्त - ३४]

ऋषि - हिरण्यस्तूप आङ्गिरस। **देवता** - अश्विनीकुमार। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप्।

त्रिश्चिन्नो अद्या भवतं नवेदसा विभुर्वां याम उत रातिरश्विना।
युवोर्हि यन्त्रं हिम्येव वाससोऽभ्यायंसेन्या भवतं मनीषिभिः ॥१॥

[illegible] अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू दुवै यहाँ तीन पटक आयौ। तिमीहरूको रथ पनि महान् छ र [illegible] महान् छ। हिउँदका रात र चर्को घाम लागेको दिनजस्तै तिमीहरू दुईको आपसमा नित्य [illegible]। विद्वानहरूका माध्यमबाट तिमीहरूलाई हामीले भेट्न पाऔँ।

त्रयः पवयो मधुवाहने रथे सोमस्य वेनामनु विश्व इद्विदुः।
त्रयः स्कम्भासः स्कभितास आरभे त्रिर्नक्तं याथस्त्रिर्वश्विना दिवा ॥२॥

[illegible] ओसार्ने रथमा वज्रजस्ता बलिया तीन वटा पाङ्ग्रा छन्। सबै मानिसले तिमीहरू [illegible] रुचाउँछौ भन्ने जान्दछन्। तिम्रा रथमा तीन वटा बलिया खम्बा ठडिएका छन्। हे [illegible] हो ! तिमीहरू त्यसै रथमा तीन पटक राती र तीन पटक दिउँसो यात्रा गर्दछौ।

समाने अहन्त्रिरवद्यगोहना त्रिरद्य यज्ञं मधुना मिमिक्षतम्।
त्रिर्वाजवतीरिषो अश्विना युवं दोषा अस्मभ्यमुषसश्च पिन्वतम् ॥३॥

[illegible] अश्विनीकुमारहरू हो ! आज हाम्रा यज्ञमा दिनको तीन पटक मधुर रसले सेचन [illegible], मध्याह्नमा र साँझ तीन किसिमका पुष्टिवर्धक अन्न हामीलाई प्रदान गर।

त्रिर्वर्तिर्यातं त्रिरनुव्रते जने त्रिः सुप्राव्ये त्रेधेव शिक्षतम् ।
त्रिर्नान्द्यं वहतमश्विना युवं त्रिः पृक्षो अस्मे अक्षरेव पिन्वतम् ॥४॥

हे अश्विनीकुमारहरू ! हाम्रा घरमा तिमीहरू तीन पटक आओ, आफन्तलाई तीन पटक सुरक्षित गर, तीन पटक तीन वटा विशिष्ट ज्ञान देओ र सुखप्रद पदार्थ तीन पटक हामीकहाँ ल्याइदेओ। हामीलाई बलप्रदायक अन्न मनग्गे दिएर सम्पन्न गराओ।

त्रिर्नो रयिं वहतमश्विना युवं त्रिर्देवताता त्रिरुतावतं धियः ।
त्रिः सौभगत्वं त्रिरुत श्रवांसि नस्त्रियठं वां सूरे दुहितारुहद्रथम् ॥५॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै हाम्रा लागि तीन पटक यतातिर आओ। हाम्रा बुद्धिलाई तीन पटक देवताहरूको स्तुतिमा प्रेरित गर। हामीलाई तीन पटक सौभाग्य र तीन पटक यश प्रदान गर। तिम्रा रथमा सूर्यपुत्री उषा विराजमान छिन्।

त्रिर्नो अश्विना दिव्यानि भेषजा त्रिः पार्थिवानि त्रिरु दत्तमद्भ्यः ।
ओमानं शंयोर्ममकाय सूनवे त्रिधातु शर्म वहतं शुभस्पती ॥६॥

हे शुभ कर्म पाल गर्ने र गराउने अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरूले हामीलाई तीन पटक देवलोकका, तीन पटक पृथ्वीलोकका र तीन पटक जलका औषधीहरू प्रदान गरेका छौ। तिमीहरूले हाम्रा सन्तानलाई उत्तम सुखका साथ संरक्षण दिएका छौ र तीन किसिमका धातुबाट प्राप्त हुने सुख, आरोग्य तथा ऐश्वर्य पनि प्रदान गरेका छौ।

त्रिर्नो अश्विना यजता दिवेदिवे परि त्रिधातु पृथिवीमशायतम् ।
तिस्रो नासत्या रथ्या परावत आत्मेव वातः स्वसराणि गच्छतम् ॥७॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू नित्य तीन पटक यजनयोग्य छौ। पृथ्वीमा स्थापित वेदीका तीनतिरका आसनहरूमा बस। हे असत्यरहित रथामा आरूढ हुने देवता हो ! प्राणवायु र आत्माजस्तिकै भएर टाढाबाट पनि हाम्रा यज्ञमा तीन पटक आओ।

त्रिरश्विना सिन्धुभिः सप्तमातृभिस्त्रय आहावास्त्रेधा हविष्कृतम् ।
तिस्रः पृथिवीरुपरि प्रवा दिवो नाकं रक्षेथे द्युभिरक्तुभिर्हितम् ॥८॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! आमाजस्ता सात नदीका जलले तीन पटक पात्र भरिदिएका छन्। तीन भागमा हवि विभाजित गरिएको छ। आकाशमाथि यात्रा गर्दै तिमीहरू तीन लोकका दिनलाई र रात्रिहरूलाई रक्षा गर्दछौ।

क्व१ त्री चक्रा त्रिवृतो रथस्य क्व१ त्रयो वन्धुरो ये सनीडाः ।
कदा योगो वाजिनो रासभस्य येन यज्ञं नासत्योपयाथः ॥९॥

हे सत्यनिष्ठ अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू जुन तीन वटा किनार भएका रथमा चढेर यज्ञस्थलमा पुग्दछौ, त्यसका तीन चक्र कहाँ छन् ? एउटै जगमा अडिएका तीन खम्बा कहाँ छन् ? ज्यादै हिल्लिने बलिया घोडाहरू त्यस रथमा कहिले नारेका थियौ ?

आ नासत्या गच्छतं हूयते हविर्मध्वः पिबतं मधुपेभिरासभिः ।
युवोर्हि पूर्वं सवितोषसो रथमृताय चित्रं घृतवन्तमिष्यति ॥१०॥

हे सत्यशील अश्विनीकुमारहरू हो ! यहाँ हविको आहुति दिइँदै छ, आओ। मधु पान गर्ने मुखले मधुर रस पान गर। तिमीहरूका विचित्र पुष्ट रथलाई सूर्यदेवले उषा कालभन्दा पहिले नै यज्ञका लागि प्रेरित गर्नेछन्।

आ नासत्या त्रिभिरेकादशैरिह देवेभिर्यातं मधुपेयमश्विना ।
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा ॥११॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै तेत्तीस देवताहरूका साथ हाम्रा यस यज्ञमा मधुपान गर्न आओ। हाम्रो आयु बढाओ र हाम्रो पाप जरैदेखि नाश गरिदेओ। हामीप्रति द्वेषको भावना समाप्त गरेर सबै कार्यमा सहायक भइदेओ।

आ नो अश्विना त्रिवृता रथेनार्वाञ्चं रयिं वहतं सुवीरम् ।
शृण्वन्ता वामवसे जोहवीमि वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥१२॥

हे अश्विनीकुमारहरू ! तीन कुने रथमा हाम्रा लागि उत्तम धन र सामर्थ्य ओसारिदेओ। हामीले आफ्नो रक्षाका लागि गरिएको आह्वान तिमीहरू सुन। युद्धका अवसरमा हाम्रो बल वृद्धि गर्ने प्रयास गर।

[सूक्त - ३५]

ऋषि - हिरण्यस्तूप आङ्गिरस। **देवता** – अग्नि रात्रि सविता। **छन्द** – त्रिष्टुप् जगती।

ह्वयाम्यग्निं प्रथमं स्वस्तये ह्वयमि मित्रावरुणाविहावसे।
ह्वयामि रात्रीं जगतो निवेशनीं ह्वयामि देवं सवितारमूतये ॥१॥

... नाले हामी सर्वप्रथम अग्निदेवको प्रार्थना गर्दछौं। आफ्नो रक्षाका लागि हामी मित्र ... बोलाउँछौं। जगत्‌लाई विश्राम दिने रात्रि र सूर्यदेवलाई हामी आफ्नो रक्षाका लागि ...

आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च।
हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॥२॥

... डुबेका आकाशमा भ्रमण गर्दै देवता र मानिसहरूका यज्ञ आदि श्रेष्ठ कर्महरू ... व्यवस्थित गर्दछन्। उनी सबै लोकहरूलाई हेर्दै स्वर्णिम रथबाट आउँछन्।

याति देवः प्रवता यात्युद्वता याति शुभ्राभ्यां यजतो हरिभ्याम्।
आ देवो याति सविता परावतोऽप विश्वा दुरिता बाधमानः ॥३॥

... सवितादेव उकालो चढ्दै र ओरालो झर्दै निरन्तर गतिशील रहन्छन्। ... पाप नष्ट गर्दै ती सवितादेव सेता घोडा नारिएका रथमा चढेर अति टाढाबाट यस ... आउनेछन्।

अभीवृतं कृशनैर्विश्वरूपं हिरण्यशम्यं यजतो बृहन्तम्।
आस्थाद्रथं सविता चित्रभानुः कृष्णा रजांसि तविषीं दधानः ॥४॥

... रहने, विभिन्न रूपहरूले सुशोभित, पूजनीय, अद्भुत रश्मियुक्त सवितादेव बाक्लो ... नष्ट गर्न सक्ने प्रचण्ड सामर्थ्य भएका छन्। उनी स्वर्णिम रश्मिले युक्त रथमा चढेर ...

वि जनाञ्छ्यावाः शितिपादो अख्यन्रथं हिरण्यप्रउगं वहन्तः।
शश्वद्विशः सवितुर्दैव्यस्योपस्थे विश्वा भुवनानि तस्थुः ॥५॥

... घोडाहरू सेता खुट्टा भएका छन्, तिनीहरू सुनौलो रथ तान्दछन् र संसारलाई प्रकाश ... लोकका प्राणीहरू सधैंभरि सवितादेवमै आश्रित हुन्छन्।

तिस्रो द्यावः सवितुर्द्वा उपस्थाँ एका यमस्य भुवने विराषाट्।
आणिं न रथ्यममृताधि तस्थुरिह ब्रवीतु य उ तच्चिकेतत् ॥६॥

... द्यावा र पृथिवी यी दुई लोक सूर्यदेवका नजिक रहेर प्रकाशित छन्। एउटा ... यमदेवको विशिष्ट द्वारका रूपमा रहेको छ। रथका धुरामा हुने किलाजस्तै ... सबै वटा लोकहरू अडिएका छन्। यो रहस्य जसले बुझेको छ त्यसले अरूलाई ...

वि सुपर्णो अन्तरिक्षाण्यख्यद्गभीरवेपा असुरः सुनीथः।
क्वेदानीं सूर्यः कश्चिकेत कतमां द्यां रश्मिरस्या ततान ॥७॥

... प्राणरूप, उत्तम प्रेरक, सुन्दर, दीप्तिमान् सूर्यदेव अन्तरिक्ष आदि लोकहरूलाई ... छन्। यी सूर्यदेव कहीँ पनि कहिल्यै बस्तैनन् र। उनको रश्मिहरू कुन आकाशमा ... रहस्य कसले जानेको होला ?

अष्टौ व्यख्यत्ककुभः पृथिव्यास्त्री धन्व योजना सप्त सिन्धून्।
हिरण्याक्षः सविता देव आगाद्दधद्रत्ना दाशुषे वार्याणि ॥८॥

... हुने सवितादेवले पृथ्वीका आठै दिशा, त्यस्तै आठ दिशा हुने तीन वटै लोक र ती तीन ... का सात सागर आदिलाई उज्यालो पारुन्। त्यसपछि त्यहाँ रहने गरेका हविदाताहरूले ... विभूति लिएर आऊन्।

हिरण्यपाणिः सविता विचर्षणिरुभे द्यावापृथिवी अन्तरीयते।
अपामीवां बाधते वेति सूर्यमभि कृष्णेन रजसा द्यामृणोति ॥९॥

... रूपी हात भएका, विलक्षण द्रष्टाका रूपमा सम्मानित सवितादेव द्यावा र पृथिवीका ... गर्दछन्। उनी रोग आदि बाधा नष्ट गरेर अन्धकार नाश गर्ने दीप्तिले आकाशलाई ... गर्दछन्।

हिरण्यहस्तो असुरः सुनीथः सुमृडीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ्।
अपसेधन्रक्षसो यातुधानानस्थाद्देवः प्रतिदोषं गृणानः ॥१०॥

सुनौला किरणरूपी हात भएका, प्राणदाता, कल्याणकारक, उत्तम सुखदायक, दिव्य गुणले सम्पन्न सूर्यदेवले जुनसुकै मानिसका सबै दोष नष्ट गर्दछन्। त्यसै गरी उनी असुर र दुष्कर्मी नष्ट गर्दै उदाउँछन्।

ये ते पन्थाः सवितः पूर्व्यासोऽरेणवः सुकृता अन्तरिक्षे।
तेभिर्नो अद्य पथिभिः सुगेभी रक्ष च नो अधि च ब्रूहि देव ॥११॥

हे सवितादेव ! उहिलेदेखि नै तिम्रो मार्ग धुलोरहित रूपमा आकाशमा निश्चित छ। त्यसै मार्गबाट आज आएर तिमी हाम्रो रक्षा गर र हामीलाई देवत्व प्राप्त गराऊ।

[सूक्त - ३६]

ऋषि - कण्व घौर। **देवता** - अग्नि यूप। **छन्द** - बार्हत प्रगाथ बृहती।

प्र वो यह्वं पुरूणां विशां देवयतीनाम्।
अग्निं सूक्तेभिर्वचोभिरीमहे यं सीमिदन्य ईडते ॥१॥

हामी ऋत्विक्‌हरू आफ्ना साधारण वाक्यले व्यक्तिमा देवत्व विकास गर्ने महानताको वर्णन गर्दछौँ। त्यस महानताको वर्णन ऋषिहरूले राम्रोसित गरेका छन्।

जनासो अग्निं दधिरे सहोवृधं हविष्मन्तो विधेम ते।
स त्वं नो अद्य सुमना इहाविता भवा वाजेषु सन्त्य ॥२॥

मानिसहरूले बलवर्धक अग्निदेवलाई वरण गरे। हामी उनलाई हविले प्रवृद्ध गराउँछौँ। अन्नदाता हे अग्निदेव ! आज तिमी प्रसन्न मनले हाम्रो रक्षा गर।

प्र त्वा दूतं वृणीमहे होतारं विश्ववेदसम्।
महस्ते सतो वि चरन्त्यर्चयो दिवि स्पृशन्ति भानवः ॥३॥

देवताका दूत, होताका रूप, सर्वज्ञ हे अग्निदेव ! तिमीलाई हामी वरण गर्दछौँ। तिमी महान् र सत्यरूप हौ। तिम्रा ज्वालाबाट फैलँदो प्रकाश आकाशसम्म पुग्दछ।

देवासस्त्वा वरुणो मित्रो अर्यमा सं दूतं प्रत्नमिन्धते।
विश्वं सो अग्ने जयति त्वया धनं यस्ते ददाश मर्त्यः ॥४॥

हे अग्निदेव ! मित्र, वरुण र अर्यमा यी तीन देवताहरू तिमीलाई पुराना देवदूतका रूपमा प्रदीप्त गराउँछन्। जुन याजकले तिम्रा निम्ति हवि समर्पित गर्दछन् उनीहरू तिम्रा कृपाले सबै खालका धन प्राप्त गर्दछन्।

मन्द्रो होता गृहपतिरग्ने दूतो विशामसि।
त्वे विश्वा संगतानि व्रता ध्रुवा यानि देवा अकृण्वत ॥५॥

हे अग्निदेव ! तिमी आनन्द दिने, प्रजापालक, होतारूप, गृहस्वामी र देवदूत हौ। अरू देवताहरूले सम्पन्न गर्ने शुभकर्महरू पनि तिम्रै कारणले पूरा हुन्छन्।

त्वे इदग्ने सुभगे यविष्ठ्य विश्वमा हूयते हविः।
स त्वं नो अद्य सुमना उतापरं यक्षि देवान्त्सुवीर्या ॥६॥

हे चिरयुवा अग्निदेव ! सबै हवि तिमीलाई नै अर्पण गरिएको छ। यो तिम्रो उत्तम सौभाग्य हो। हाम्रा लागि तिमी प्रसन्न होऊ र वर्तमान तथा भविष्यका लागि समेत शक्तिशाली देवताहरूलाई यजन गर।

तं घेमित्था नमस्विन उप स्वराजमासते।
होत्राभिरग्निं मनुषः समिन्धते तितिर्वांसो अति स्रिधः ॥७॥

विनम्र स्वभावका उपासकहरू स्वयं प्रकट भएका अग्निदेवको उपासना गर्दछन्। शत्रुलाई जित्न खोज्ने मानिसहरू हवनसामग्री र स्तुतिद्वारा अग्नि प्रदीप्त गर्दछन्।

घ्नन्तो वृत्रमतरन्रोदसी अप अरु क्षयाय चक्रिरे।
भुवत्कण्वे वृषा द्युम्न्याहुतः क्रन्ददश्वो गविष्टिषु ॥८॥

देवताहरूले प्रहार गरेर वृत्रको वध गरे। प्राणीको निवासका लागि उनीहरूले द्यावा, पृथिवी र अन्तरिक्षलाई ज्यादै विस्तृत बनाए। गाई, अश्व आदिको कामना गरेर कण्वले अग्नि प्रकट गरे। त्यसपछि उनले आहुति प्रदान गरेर अग्निलाई बलिष्ठ बनाए।

सं सीदस्व महाँ असि शोचस्व देववीतमः ।
वि धूममग्ने अरुषं मियेध्य सृज प्रशस्त दर्शतम् ॥९॥

[illegible] गुणका कारण प्रशंसनीय अग्निदेव ! तिमी देवताका प्रियपात्र र महान् गुणका प्रेरक हौ। [illegible] स्थानमा बस र प्रज्वलित होऊ। घिउका आहुतिले दर्शनयोग्य तेजस्वी भएर धुवाँको [illegible] मुस्लो छोड।

यं त्वा देवासो मनवे दधुरिह यजिष्ठं हव्यवाहन ।
यं कण्वो मेध्यातिथिर्धनस्पृतं यं वृषा यमुपस्तुतः ॥१०॥

[illegible] ओसार्ने अग्निदेव ! तिमी सम्पूर्ण देवताहरूले पूजा गर्न योग्य छौ। तिमीलाई सबै मानिसको [illegible] लागि यस यज्ञमा धारण गरियो। तिमी धनले सन्तुष्ट गराउँछौ। त्यसै कारण तिमीलाई [illegible]थि, कण्व, वृषा र उपस्तुतले यज्ञमा वरण गरे।

यमग्निं मेध्यातिथिः कण्व ईध ऋतादधि ।
तस्य प्रेषो दीदियुस्तमिमा ऋचस्तमग्निं वर्धयामसि ॥११॥

[illegible] अग्निदेवलाई मेध्यातिथि र कण्वले सत्यरूप कर्मबाट प्रकट गराए, ती अग्निदेव अति नै [illegible]मान छन्। उनै अग्निले हाम्रा ऋचाहरूलाई पनि प्रशस्त गराउँछन्। हामी पनि तिनै [illegible]देवलाई संवर्द्धित गर्दछौँ।

रायस्पूर्धि स्वधावोऽस्ति हि तेऽग्ने देवेष्वाप्यम् ।
त्वं वाजस्य श्रुत्यस्य राजसि स नो मृड महाँ असि ॥१२॥

हे अन्नवान् अग्निदेव ! हामीलाई अन्न आदि सम्पदाले भरिपूर्ण गराऊ। तिमी देवताका मित्र र [illegible]संसनीय बलका स्वामी हौ। तिमी महान् छौ, हामीलाई सुखी बनाऊ।

ऊर्ध्व ऊ षु ण ऊतये तिष्ठा देवो न सविता ।
ऊर्ध्वो वाजस्य सनिता यदञ्जिभिर्वाघद्भिर्विह्वयामहे ॥१३॥

हे काठमा रहने अग्निदेव ! सर्वोत्पादक सवितादेवले अन्तरिक्षबाट हामी सबैको रक्षा गर्दछन्। त्यसै [illegible] तिमी पनि आफ्नो ज्वाला माथितिर फिँजाउँदै अन्न आदि पोषक पदार्थ दिएर हाम्रो जीवनलाई [illegible] गर। मन्त्रोच्चारणपूर्वक हवि प्रदान गर्ने याजकहरूले तिम्रा उत्कृष्ट स्वरूपको आह्वान गरेका [illegible]।

ऊर्ध्वो नः पाह्यंहसो नि केतुना विश्वं समत्रिणं दह ।
कृधी न ऊर्ध्वाञ्चरथाय जीवसे विदा देवेषु नो दुवः ॥१४॥

हे काठका खम्बामा रहेका अग्निदेव ! तिमी उकालो चढेझैँ माथितिर ज्वाला फैलाएर आफ्ना श्रेष्ठ [illegible]ले पापबाट हामीलाई जोगाऊ, मानवताका शत्रुलाई डढाऊ, जीवनमा प्रगतिका लागि हामीलाई [illegible]लो लगाऊ र हाम्रो प्रार्थना देवताहरूसमक्ष पुऱ्याऊ।

पाहि नो अग्ने रक्षसः पाहि धूर्तेरराव्णः ।
पाहि रीषत उत वा जिघांसतो बृहद्भानो यविष्ठ्य ॥१५॥

[illegible] दीप्तिस्वरूप, चिरयुवा अग्निदेव ! हामीलाई राक्षसहरूबाट तिमी रक्षा गर, कन्जुस तथा [illegible] सुरक्षित बनाऊ र हिंसा एवं [illegible] अपराधबाट जोगाऊ।

घनेव विष्वग्वि जह्यराव्णस्तपुर्जम्भ यो अस्मध्रुक् ।
यो मर्त्यः शिशीते अत्यक्तुभिर्मा नः स रिपुरीशत ॥१६॥

[illegible] रापले रोग आदि कष्ट निर्मूल पार्ने अग्निदेव ! तिमी कृपणलाई गदाले हानेर विनाश गर। [illegible] गर्ने र रातभरि जागा बसेर हाम्रो खेदो गर्न खोज्ने शत्रुले हामीमाथि अधिकार गर्न नपाऊन्।

अग्निर्वव्ने सुवीर्यमग्निः कण्वाय सौभगम् ।
अग्निः प्रावन्मित्रोत मेध्यातिथिमग्निः साता उपस्तुतम् ॥१७॥

[illegible] पराक्रमी अग्निदेव ! जसले कण्वलाई सौभाग्य प्रदान गरे तिनैले हाम्रा मित्रहरूको रक्षा [illegible]। उनैले मेध्यातिथि र उपस्तुतको पनि रक्षा गरेका हुन्।

अग्निना तुर्वशं यदुं परावत उग्रादेवं हवामहे ।
अग्निर्नयन्नववास्त्वं बृहद्रथं तुर्वीतिं दस्यवे सहः ॥१८॥

[illegible]देवसँगै हामी तुर्वश, यदु र उग्रदेवलाई बोलाउँछौँ। नवास्तुत, बृहद्रथ र तुर्वीतिलाई लिएर [illegible] आउन्। उनीहरूसँगै हामी दुष्टका विरोधमा सङ्घर्ष गर्न सक्छौँ।

नि त्वामग्ने मनुर्दधे ज्योतिर्जनाय शश्वते।
दीदेथ कण्व ऋतजात उक्षितो यं नमस्यन्ति कृष्टयः ॥१९॥

हे अग्निदेव ! विचारवान् व्यक्तिले तिमीलाई वरण गर्दछन्। अनादि कालदेखि नै मानव जातिका लागि तिम्रो ज्योति प्रकाशित छ। तिम्रो प्रकाश आश्रमका ज्ञानवान् ऋषिहरूमा उत्पन्न हुने गर्दछ। यज्ञमा नै तिम्रो प्रज्वलित रूप प्रकट हुन्छ। त्यस बेला सबै मानिसहरू तिमीलाई नमस्कार गर्दछन्।

त्वेषासो अग्नेरमवन्तो अर्चयो भीमासो न प्रतीतये।
रक्षस्विनः सदमिद्यातुमावतो विश्वं समत्रिणं दह ॥२०॥

अग्निदेवका ज्वालाहरू प्रदीप्त भएर अत्यन्त बलशाली र प्रचण्ड भएका छन्। कसैले ती ज्वालाको सामना गर्न सक्दैन। हे अग्निदेव ! तिमी समस्त राक्षस, आततायी र मानवताका शत्रुहरूलाई नष्ट गरिदेऊ।

[सूक्त - ३७]

ऋषि – कण्व घौर। **देवता** – मरुद्गण। **छन्द** – गायत्री

क्रीडं वः शर्धो मारुतमनर्वाणं रथेशुभम्। कण्वा अभि प्र गायत ॥१॥

हे कण्व गोत्रीय ऋषिहरू ! क्रीडा गर्न रुचाउने, बलसम्पन्न, अहिंसक [illegible] मरुतगण रथमा विराजमान छन्। तिमीहरू उनीहरूका लागि स्तुतिगान गर।

ये पृषतीभिर्ऋष्टिभिः साकं वाशीभिरञ्जिभिः। अजायन्त स्वभानवः ॥२॥

यी मरुत्गण आफ्नै प्रकाशले युक्त छिबिरि मृगलाई वाहन बनाएर गहनाले [illegible] गर्जना गर्दै प्रकट भएका छन्।

इहेव शृण्वा एषां कशा हस्तेषु यद्वदान्। नि यामञ्चित्रमृञ्जते ॥३॥

मरुत्गणका हातमा रहेका चाबुकबाट आउने ध्वनि जस्ता किसिमले [illegible] छ, त्यस्तै रूपमा हामी सुन्दै छौँ। त्यस ध्वनिले लडाइँमा असामान्य शक्ति प्रदर्शित गर्दछ।

प्र वः शर्धाय घृष्वये त्वेषद्युम्नाय शुष्मिणे। देवत्तं ब्रह्म गायत ॥४॥

हे याजकहरू हो ! बल बढाउने, शत्रु नाश गर्ने, दीप्तिमान् मरुत्[illegible] उनका विषयमा तिमीहरू आफ्ना मन्त्रले विशिष्ट किसिमको गुणगान गर।

प्र शंसा गोष्वघ्न्यं क्रीडं यच्छर्धो मारुतम्। जम्भे रसस्य वावृधे ॥५॥

हे याजकहरू हो ! मरुत्हरू किरणद्वारा सञ्चरित दिव्य रस [illegible] बलिष्ठ भएका छन्। तिनै मरुत्हरूका अविनाशी बलको प्रशंसा गर।

को वो वर्षिष्ठ आ नरो दिवश्च ग्मश्च धूतयः। यत्सीमन्तं न धूनुथ ॥६॥

द्युलोक र भूलोकलाई कम्पित गराउने हे मरुत्हरू हो ! रुखका [illegible] झैँ जसले सधैँ शत्रुहरूलाई हप्काउँछौ, त्यस्ता तिमीहरूमध्ये वरिष्ठ को हो ?

नि वो यामाय मानुषो दध्र उग्राय मन्यवे। जिहीत पर्वतो गिरिः ॥७॥

हे मरुत्गण ! तिमीहरूका प्रचण्ड सङ्घर्षका आवेशबाट डराएका [illegible] सहारा खोज्दै छन्। किनभने तिमीहरू विशाल पर्वत र टाकुराहरू पनि कँपाइदिन्छौ।

येषामज्मेषु पृथिवी जुजुर्वाँ इव विश्पतिः। भिया यामेषु रेजते ॥८॥

मरुत्गणका आक्रमणकारी बलका कारण जराजीर्ण तथा भयभीत [illegible] पृथ्वी प्रकम्पित हुने गर्दछ।

स्थिरं हि जानमेषां वयो मातुर्निरेतवे। यत्सीमनु द्विता शवः ॥९॥

वीर मरुत्हरूको मातृभूमि आकाश हो, त्यो स्थिर छ। उनीहरू मातृभूमि[illegible] पक्षीले वेग हानेजस्तै निर्बाध रूपमा यात्रा गर्दछन्। त्यस बेला उनीहरूको बल दोब्बर भएर व्याप्त हुने गर्दछ।

उदु त्ये सूनवो गिरः काष्ठा अज्मेष्वत्नत। वाश्रा अभिज्ञु यातवे ॥१०॥

शब्द नाद गर्ने मरुत्गणले यज्ञका लागि जल बगाए। बगिरहेको पानी खान गाईहरू कराउँदै आउँछन्। ती गाईहरू घुँडासम्म पानीमा पस्न बाध्य हुन्छन्।

त्यं चिद्घा दीर्घं पृथुं मिहो नपातममृध्रम्। प्र च्यावयन्ति यामभिः ॥११॥

भेदन गर्न नसकिने गरी विशाल र व्यापक तर जल वर्षा नगर्ने मेघहरूलाई पनि वीर मरुत्गण आफ्नो तेज गतिले उडाएर लैजान्छन्।

मरुतो यद्ध वो बलं जनाँ अचुच्यवीतन। गिरीँ रचुच्यवीतन ॥१२॥

[illegible] हो ! तिमीहरू आफ्ना बलले मानिसलाई विचलित गराउँछौ। तिमीहरू पर्वतलाई पनि [illegible]छौ।

यद्ध यान्ति मरुतः सं ह ब्रुवतेऽध्वन्ना। शृणोति कश्चिदेषाम् ॥१३॥

[illegible] मरुत्गण यात्रा गर्दछन्, त्यस बेला उनीहरू बाटोका बीचमा परस्पर कुराकानी गर्न [illegible] उनीहरूको शब्द कसले पो नसुन्ला र ?

प्र यात शीभमाशुभिः सन्ति कण्वेषु वो दुवः। तत्रो षु मादयाध्वै ॥१४॥

[illegible] तिमीहरू तीव्र वेग भएका वाहनमा चाँडै आओ। कण्व वंशीय ऋषिहरू तिमीहरूको [illegible] लागि उपस्थित छन्। त्यहाँ तिमीहरूलाई उत्साहका साथ तृप्ति प्राप्त होस्।

अस्ति हि ष्मा मदाय वः स्मसि ष्मा वयमेषाम्। विश्वं चिदायुर्जीवसे ॥१५॥

[illegible] तिमीहरूलाई प्रसन्न गराउनका लागि हवि द्रव्य तयार छ। पूरा आयुभरि नै सुखको [illegible] पाऔँ भनेर हामी तिमीहरूलाई स्मरण गर्दछौँ।

[सूक्त - ३८]

ऋषि – कण्व घौर। **देवता** – मरुद्गण। **छन्द** – गायत्री।

कद्ध नूनं कधप्रियः पिता पुत्रं न हस्तयोः। दधिध्वे वृक्तबर्हिषः ॥१॥

[illegible] मरुत्गण ! तिमीहरू कुशका आसनमा विराजमान होओ। पिताले स्नेहपूर्वक पुत्रलाई [illegible] लिएझैँ हामीलाई तिमीहरू कहिले बोक्दछौ ?

क्व नूनं कद्वो अर्थं गन्ता दिवो न पृथिव्याः। क्व वो गावो न रण्यन्ति ॥२॥

[illegible] ! तिमीहरू कहाँ छौ ? कुन उद्देश्यले तिमीहरू द्युलोकमा यात्रा गर्दछौ ? पृथ्वीमा किन [illegible] ? तिमीहरूलाई नदेख्दा तिमीहरूका गाई किन कराउँदैनन् ?

क्व वः सुम्ना नव्यांसि मरुतः क्व सुविता। क्वोऽविश्वानि सौभगा ॥३॥

[illegible] ! तिमीहरूका नयाँ संरक्षण साधन कहाँ छन् ? तिमीहरूका सुख ऐश्वर्यका साधन कहाँ [illegible]हरूका सौभाग्यप्रद साधन कहाँ छन् ? तिमीहरू आफ्ना सबै वैभवका साथ यस यज्ञमा [illegible]

यद्यूयं पृश्निमातरो मर्तासः स्यातन। स्तोता वो अमृतः स्यात् ॥४॥

[illegible]को सेवा गर्ने आकाशपुत्र मरुत्हरू हो ! तिमीहरू मरणशील प्राणीजस्तै छौ, तर [illegible] स्तुति गर्नेहरूले अमरता प्राप्त गर्दछन्।

मा वो मृगो न यवसे जरिता भूदजोष्य पथा यमस्य गादुप ॥५॥

[illegible] लागि घाँस अखाद्य मानिँदैन, उसै गरी तिम्रो स्तुति गर्नेहरू तिम्रा लागि अप्रिय [illegible] तिमीहरूको स्तुति गर्नेहरूले यमलोकको मार्गमा जानु नपरोस्।

मो षु णः परापरा निर्ऋतिर्दुर्हणा वधीत्। पदीष्ट तृष्णया सह ॥६॥

[illegible] पापवृत्ति हामीभित्र नबढून्। पापवृत्तिले हाम्रो दुर्दशा र विनाश नगरुन्। तिर्खा मेटाउन [illegible]निकै विनाश होस्।

सत्यं त्वेषा अमवन्तो धन्वञ्चिदा रुद्रियासः। मिहं कृण्वन्त्यवाताम् ॥७॥

[illegible] बलिष्ठ रुद्रदेवका पुत्र यी मरुत्गणले मरुभूमिमा पनि वर्षा गराउँछन् भन्ने कुरो सत्य [illegible]

वाश्रेव विद्युन्मिमाति वत्सं न माता सिषक्ति। यदेषां वृष्टिरसर्जि ॥८॥

[illegible] वर्षाको सृजन गरेका बेला बिजुली चम्कन्छ र गड्गडाउँदै बर्सने पानीले धर्तीमा सेचन [illegible] निस्केको शब्द बाछालाई दुध चुसाउन लैनो गाई कराएझैँ सुनिन्छ।

दिवा चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन। यत्पृथिवीं व्युन्दन्ति ॥९॥

[illegible] प्रवाह गर्ने मेघद्वारा दिउँसै अँध्यारो बनाइदिन्छन् र त्यसै बेला वर्षाले भूमि [illegible]

अध स्वनान्मरुतां विश्वमा सद्म पार्थिवम्। अरेजन्त प्र मानुषाः ॥१०॥

[illegible] गर्जनाले जमिनको तल्लो भागमा रहेका सबै ठाउँहरू काँप्दछन्। त्यस कम्पनबाट [illegible] पनि प्रभावित हुन्छन्।

मरुतो वीडुपाणिभिश्चित्रा रोधस्वतीरनु । यातेमखिद्रयामभिः ॥११॥

हे मरुत्गण ! तिमीहरू बलशाली बाहु भएका छौ। अविच्छिन्न वेग र गति लिएर सफा नदीतर्फ जाओ।

स्थिरा वः सन्तु नेमयो रथा अश्वास एषाम् । सुसंस्कृता अभीशवः ॥१२॥

हे मरुत्गण ! तिमीहरूको रथ बलिया घोडा, गतिलो धुरा र छरितो लगामले मनग्गे सहाउँदो होस्।

अच्छा वदा तना गिरा जरायै ब्रह्मणस्पतिम् । अग्निं मित्रं न दर्शतम् ॥१३॥

हे याजकहरू हो ! असल मित्रजस्ता, ज्ञानका अधिपति अग्निदेवलाई स्तुतियुक्त वाणीले तिमीहरू प्रशंसा गर।

मिमीहि श्लोकमास्ये पर्जन्य इव ततनः । गाय गायत्रमुक्थ्यम् ॥१४॥

हे याजकह हो ! आफैँले श्लोक रचना गरेर मेघको ध्वनिजस्तै ठूलो स्वरमा त्यसलाई तिमीहरू प्रचार गर। गायत्री छन्दमा काव्य रचना गरेर गाउने गर।

वन्दस्व मारुतं गणं त्वेषं पनस्युमर्किणम् । अस्मे वृद्धा असन्निह ॥१५॥

हे ऋत्विक्हरू हो ! कान्तियुक्त, स्तुत्य, अर्चनयोग्य मरुत्गणलाई तिमीहरू अभिवादन गर। उनीहरूको बास हाम्रा नजिकै यसै ठाउँमा होस्।

[सूक्त - ३९]

ऋषि – कण्व घोर। **देवता** – मरुद्गण। **छन्द** – बार्हत प्रगाथ।

प्र यथित्था परावतः शोचिर्न मानमस्यथ ।
कस्य क्रत्वा मरुतः कस्य वर्पसा कं याथ कं ह धूतयः ॥१॥

हे कम्पायमान गराउने मरुत्गण ! तिमीहरू टाढैबाट यहाँ आफ्नो बल प्रदर्शन गर्दछौ। त्यसपछि तिमीहरू कसका यज्ञमा जान्छौ ? कुन उद्देश्यले तिमीहरू त्यहाँ जान लागेका हौ ? त्यस बेलामा तिमीहरूको लक्ष्य के हुन्छ ?

स्थिरा वः सन्त्वायुधा पराणुदे वीडु उत प्रतिष्कभे ।
युष्माकमस्तु तविषी पनीयसी मा मर्त्यस्य मायिनः ॥२॥

तिमीहरूका हतियार शत्रुलाई लखेट्नका लागि प्रयोग होऊन्। आफ्ना दृढ शक्तिले शत्रुहरूको प्रतिकार गर। तिमीहरूको शक्ति प्रशंसनीय रहोस्। बहुरूपी मानिसलाई अघि नबढाओ।

परा ह यत्स्थिरं हथ नरो वर्तयथा गुरु ।
वि याथन वनिनः पृथिव्या व्याशाः पर्वतानाम् ॥३॥

हे मरुत्गण ! तिमीहरू स्थिर वृक्षहरू ढलाउँदै, बलिया चट्टानलाई धकाउँदै र भुइँको वन लताउँदै पर्वतबाट कट्ने गर्दछौ।

नहि वः शत्रुर्विविदे अधि द्यवि न भूम्यां रिशादसः ।
युष्माकमस्तु तविषी तना युजा रुद्रासो नू चिदाधृषे ॥४॥

हे शत्रुनाशक मरुत्गण ! द्युलोक र पृथ्वीलोकमा तिमीहरूका शत्रुको अस्तित्व बाँकी रहेको छैन। हे रुद्रका पुत्रहरू हो ! शत्रुलाई क्षतविक्षत गर्नका लागि तिमीहरू सबै मिलेर आफ्नो शक्ति व्यापक गराओ।

प्र वेपयन्ति पर्वतान्वि विञ्चन्ति वनस्पतीन् ।
प्रो आरत मरुतो दुर्मदा इव देवासः सर्वया विशा ॥५॥

हे मरुत्गण ! मदिराले मातेको मानिस काँपेजस्तै पारेर तिमीहरू पर्वतलाई कपाउँछौ र रुखहरू उखेलेर फ्याँक्दछौ, त्यसैले तिमीहरू प्रजाहरूका अगाडि उन्नति गर्दै जाओ।

उपो रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं प्रष्टिर्वहति रोहितः ।
आ वो यामाय पृथिवी चिदश्रोदबीभयन्त मानुषाः ॥६॥

हे मरुत्गण ! तिमीहरूको रथ रङ्गीबिरङ्गी चिह्न भएका पशुले हिँडाउँछन्। राता रङ्गका घोडाले तिमीहरूकै रथ तान्दछन्। तिमीहरूका हिँड्दा आउने शब्द भूमिले सुन्छ, मानिसहरू त्यस ध्वनिले डराउँछन्।

आ वो मक्षू तनाय कं रुद्रा अवो वृणीमहे।
गन्ता नूनं नोऽवसा यथा पुरेत्था कण्वाय बिभ्युषे ॥७॥

[illegible] मरुत्गण ! आफ्ना सन्तानको रक्षा गर्नका लागि हामी तिमीहरूलाई स्तुति गर्दछौं। [illegible] कण्व डराउँदा तिनको रक्षा गर्नका लागि उनीतिर तिमीहरू चाँडै जान्थ्यौं। त्यसै गरी [illegible] हाम्रो रक्षा गर्नका लागि पनि चाँडै आइदेओ।

युष्मेषितो मरुतो मर्त्येषित आ यो नो अभ्व ईषते।
वि तं युयोत शवसा व्योजसा वि युष्माकाभिरूतिभिः ॥८॥

[illegible] ! तिमीहरू वा अन्य कुनै मानिसबाट प्रेरित शत्रु हामीमाथि हक जमाउन आयो भने [illegible] आफ्नो बल, तेज र रक्षासाधनले त्यसलाई टाढा हटाइदेओ।

असामि हि प्रयज्यवः कण्वं दद प्रचेतसः।
असामिभिर्मरुत आ न ऊतिभिर्गन्ता वृष्टिं न विद्युतः ॥९॥

[illegible] पूज्य र विशिष्ट ज्ञाता मरुत्गण ! कण्वलाई तिमीहरूले सम्पूर्ण किसिमले आश्रय [illegible] थियौ। त्यस बेला बिजुली चम्केको थियो र वर्षाको पानी वेगले परेको थियो। त्यस्तै [illegible] र पानीका साथ सम्पूर्ण साधन लिई हामीकहाँ आओ।

असाम्योजो बिभृथा सुदानवोऽसामि धूतयः शवः।
ऋषिद्विषे मरुतः परिमन्यव इषुं न सृजत द्विषम् ॥१०॥

[illegible] दानशील मरुत्गण ! सम्पूर्ण किसिमको पराक्रम र बल तिमीहरूसँगै छ। हे शत्रु थर्काउने [illegible] ! ऋषिहरूप्रति द्वेष गर्ने शत्रुलाई नष्ट गर्ने शत्रुघातक बाण तिमीहरू तयार गर।

[सूक्त - ४०]

ऋषि – कण्व घोर। **देवता** – ब्रह्मणस्पति। **छन्द** – बार्हत प्रगाथ।

उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे।
उप प्र यन्तु मरुतः सुदानव इन्द्र प्राशूर्भवा सचा ॥१॥

हे ब्रह्मणस्पति ! तिमी उठ, देवताहरूलाई भेट्न चाहने हामी तिम्रो स्तुति गर्दछौं। हितकारी [illegible] हामीकहाँ आऊन्। हे इन्द्रदेव ! तिमी ब्रह्मणस्पतिसँग सोमपान गर।

त्वामिद्धि सहसस्पुत्र मर्त्य उपब्रूते धने हिते।
सुवीर्यं मरुत आ स्वश्व्यं दधीत यो व आचके ॥२॥

[illegible] कार्यका लागि प्रख्यात ब्रह्मणस्पति ! युद्धमा मानिसहरू तिमीलाई गुहार्छन्। हे मरुत्गण [illegible] इच्छा गर्ने जुन मानिसले ब्रह्मणस्पतिका साथै तिम्रो पनि स्तुति गर्छन् तिनीहरू उत्तम [illegible] श्रेष्ठ पराक्रम र वैभव पाएर सम्पन्न होऊन्।

प्रैतु ब्रह्मणस्पतिः प्र देव्येतु सूनृता।
अच्छा वीरं नर्यं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु नः ॥३॥

[illegible] हाम्रो अनुकूल भएर यज्ञमा आइदिऊन्। हामीलाई सत्यरूप दिव्य वाणी प्राप्त होस्। [illegible] हितकारी देवगण हाम्रा यज्ञमा पङ्क्तिबद्ध भएर अधिष्ठित होऊन् र शत्रुहरूको विनाश [illegible]

यो वाघते ददाति सूनरं वसु स धत्ते अक्षिति श्रवः।
तस्मा इडां सुवीरामा यजामहे सुप्रतूर्तिमनेहसम् ॥४॥

[illegible] धन दिने यजमानले अक्षय यश प्राप्त गर्छन्। यजमान र ऋत्विक्को उन्नतिका लागि [illegible] शत्रुनाशक र अपराजेय मातृभूमिको वन्दना गर्दछौं।

प्र नूनं ब्रह्मणस्पतिर्मन्त्रं वदत्युक्थ्यम्।
यस्मिन्निन्द्रो वरुणो मित्रो अर्यमा देवा ओकांसि चक्रिरे ॥५॥

[illegible] निश्चय नै स्तुतियोग्य मन्त्रहरू विधिपूर्वक उच्चरित गराउँछन्। ती मन्त्रहरूमा इन्द्र, [illegible] र अर्यमा आदि देवगण निवास गरेका हुन्छन्।

तमिद्वोचेमा विदथेषु शम्भुवं मन्त्रं देवा अनेहसम्।
इमां च वाचं प्रतिहर्यथा नरो विश्वेद्वामा वो अश्नवत् ॥६॥

[illegible] ! यज्ञमा हामी सुखप्रद, विघ्ननाशक मन्त्र उच्चारण गर्दछौं। हे नेतृत्व गर्ने [illegible] यदि तिमीहरू यस मन्त्ररूपी वाणीको कामना गर्दछौ भने यो सुन्दर स्तोत्र तिमीहरूलाई [illegible]

को देवयन्तमश्नवज्जनं को वृक्तबर्हिषम्।
प्रप्र दाश्वान्पस्त्याभिरस्थितान्तर्वावत्क्षयं दधे ॥७॥

देवत्व प्राप्त गर्न चाहनेका नजिकमा अरू को पो आउला र ? निश्चय पनि देवत्व प्राप्त गर्न चाहनेहरू नै आउँछन्। तिमीहरूबाट हविदाता याजकले आफ्ना सन्तान र पशुहरूका निम्ति उत्तम घरको आश्रय पाउँछन्।

उप क्षत्रं पृञ्चीत हन्ति राजभिर्भये चित्सुक्षितिं दधे।
नास्य वर्ता न तरुता महाधने नार्भे अस्ति वज्रिणः ॥८॥

ब्रह्मणस्पतिदेवले क्षत्रिय बल अभिवृद्धि गराएर राजाहरूको सहायता गर्दछन् र तिनका शुत्रहरू मार्दछन्। डर लागेका बेला उत्तम धैर्य धारण गर्ने वज्रधारी ब्रह्मणस्पतिदेव ठूला अथवा साना युद्धमा कसैसित पराजित हुँदैनन्।

[सूक्त - ४१]

ऋषि - कण्व घौर। देवता - वरुण मित्र अर्यमा आदित्यगण। छन्द - गायत्री।

यं रक्षन्ति प्रचेतसो वरुणो मित्रो अर्यमा। नू चित्स दभ्यते जनः ॥१॥

जुन याजकलाई ज्ञानसम्पन्न मित्र, वरुण र अर्यमा आदि देवताहरूको संरक्षण प्राप्त भएको छ, त्यसलाई कसैले पनि दमन गर्न सक्दैन।

यं बाहुतेव पिप्रति पान्ति मर्त्यं रिषः। अरिष्टः सर्व एधते ॥२॥

आफ्नै हातले विभिन्न किसिमको धन दिँदै वरुणादि देवताहरूले जुन मानिसको रक्षा गर्छन्, शत्रुहरूबाट अहिंसित भएर तिनको उन्नति हुन्छ।

वि दुर्गा वि द्विषः पुरो घ्नन्ति राजान एषाम्। नयन्ति दुरिता तिरः ॥३॥

राजाजस्ता वरुण देवताले शत्रुका सहरका किल्ला विशेष रूपले नष्ट गर्दछन्, उनी याजकलाई दुःख दिने मुख्य कारणहरू उनी टाढा हटाइदिन्छन्।

सुगः पन्था अनृक्षर आदित्यास ऋतं यते। नात्रावखादो अस्ति वः ॥४॥

हे आदित्यहरू ! तिमी यज्ञमा आउने मार्ग अति सुगम र काँडा आदिको बाधाविनाको छ। यस यज्ञमा तिम्रा लागि उत्तम हविष्यान्न समर्पित गरिएको छ।

यं यज्ञं नयथा नर आदित्या ऋजुना पथा। प्र वः स धीतये नशत् ॥५॥

हे आदित्यहरू हो ! जुन यज्ञ तिमीहरू सजिलो तरिकाले सम्पन्न गराउँछौ, त्यो यज्ञ तिमीहरू विशेष रूपले सम्झन्छौ। त्यसलाई कसै गरी बिर्सन सकिँदैन।

स रत्नं मर्त्यो वसु विश्वं तोकमुत त्मना। अच्छा गच्छत्यस्तृतः ॥६॥

हे आदित्यहरू हो ! तिमीहरूका याजक कसैसित पनि पराजित हुँदैनन्, रत्न आदि धन र सन्तान प्राप्त गर्दै उनले उन्नति गर्दछन्।

कथा राधाम सखायः स्तोमं मित्रस्यार्यम्णः। महि प्सरो वरुणस्य ॥७॥

हे मित्रहरू हो ! मित्र, अर्यमा र वरुणदेवका महान् ऐश्वर्यसाधनको महिमा अपार छ। त्यसको वर्णन कसरी गर्ने ?

मा वो घ्नन्तं मा शपन्तं प्रति वोचे देवयन्तम्। सुम्नैरिद्व आ विवासे ॥८॥

हे देवताहरू ! देवत्व प्राप्त गर्न खोज्ने साधकहरूलाई कसैले रिस गर्दै हेरेर मुख छोडन र बिझाउन नसकोस्। हामी स्तुति वचनले तिमीहरूलाई प्रसन्न गर्दछौं।

चतुरश्चिद्ददमानाद्बिभीयादा निधातोः। न दुरुक्ताय स्पृहयेत् ॥९॥

जुवा खेल्दा पासा नखसुन्जेल हारजितको डर रहन्छ। त्यसै गरी खराब कुरो बोल्न पनि डराउनुपर्छ। त्यससित स्नेह गर्नुहुँदैन।

[सूक्त - ४२]

ऋषि - कण्वघौर। देवता - पूषा। छन्द - गायत्री।

सं पूषन्नध्वनस्तिर व्यंहो विमुचो नपात्। सक्ष्वा देव प्र णस्पुरः ॥१॥

हे पूषादेव ! हामीमाथि सुखको वर्षा गराइदेऊ। पाप मार्गबाट हामीलाई पर लैजाऊ। हे देव ! हामीलाई अघि बढाऊ।

योनः पूषन्नघो वृको दुःशेव आदिदेशति। अप स्म तं पथो जहि ॥२॥
हे पूषादेव ! जुन हिंस्रक, चोर, जुवाडे आदिले हामीमाथि अधिकार गर्न खोजेका छन्, तिनीहरूलाई मार्गबाट टाढा पुर्‍याइदेऊ।

अप त्यं परिपन्थिनं मुषीवाणं हुरश्चितम्। दूरमधि स्रुतेरज ॥३॥
हे पूषादेव ! मार्गमा कुटपिट गर्ने र लुट्ने कुटिल चोरहरूलाई हाम्रो मार्गबाट टाढा लगेर विनाश गर।

त्वं तस्य द्वयाविनोऽघशंसस्य कस्य चित्। पदाभि तिष्ठ तपुषिम् ॥४॥
हे पूषादेव ! मार्गमा चल्ने कुटिल हिंसकहरूका प्रत्येकका शरीरमा तिमी गोडाले कुल्चिएर उभिइदेऊ र तिनीहरूलाई दबाइराख, बढ्न नदेऊ।

आ तत्ते दस्र मन्तुमः पूषन्नवो वृणीमहे। येन पितॄनचोदयः ॥५॥
हे दुःखनाशक मनीषि पूषादेव ! हामी आफ्नो रक्षाका लागि तिम्रो स्तुति गर्दछौँ। तिम्रै संरक्षणमा हाम्रा पुर्खाहरू हुर्केबढेका थिए।

अधा नो विश्वसौभग हिरण्यवाशीमत्तम। धनानि सुषणा कृधि ॥६॥
हे सम्पूर्ण सौभाग्ययुक्त र स्वर्ण आभूषणले सम्पन्न पूषादेव ! हामीलाई सबै खालका उत्तम धन र ऐश्वर्यहरू प्रदान गर।

अति नः सश्चतो नय सुगा नः सुपथा कृणु। पूषन्निह क्रतुं विदः ॥७॥
हे पूषादेव ! कुटिल दुष्टहरूबाट हामीलाई टाढा लिएर जाऊ। हामीलाई सुगम र सुपथ रूपमा कर्तव्य पालन गर्ने ज्ञान देऊ।

अभि सूयवसं नय न नवज्वारो अध्वने। पूषन्निह क्रतुं विदः ॥८॥
हे पूषादेव ! हामीलाई मनग्गे जौ आदि अन्न भएका ठाउँमा लैजाऊ। मार्गमा नयाँ सङ्कट आउन नदिऊन्। हामीलाई आफ्ना कर्तव्यहरूको ज्ञान गराऊ।

शग्धि पूर्धि प्र यंसि च शिशीहि प्रास्युदरम्। पूषन्निह क्रतुं विदः ॥९॥
हे पूषादेव ! हामीलाई सामर्थ्य देऊ। हामीलाई धनले सम्पन्न गराऊ। हामीलाई साधनसम्पन्न गराऊ। हामीलाई तेजस्वी बनाऊ। हाम्रो पेट पूर्ण गराऊ। हामीले आफ्ना कर्तव्य जानौँ।

न पूषणं मेथामसि सूक्तैरभि गृणीमसि। वसूनि दस्ममीमहे ॥१०॥
हामी पूषादेवलाई बिर्सँदैनौँ। सूक्तहरूबाट उनको स्तुति गर्दछौँ। प्रकाशमान सम्पदा हामी उनीबाट माग्दछौँ।

[सूक्त - ४३]

ऋषि - कण्व घोर। देवता - रुद्र मित्रावरुण सोम। छन्द - गायत्री अनुष्टुप्।

कद्रुदाय प्रचेतसे मीढुष्टमाय तव्यसे। वोचेम शन्तमं हृदे ॥१॥
हामी ज्ञानसम्पन्न, सुखी र बलशाली रुद्रदेवका निम्ति कुन सुखप्रद स्तोत्र पाठ गरौँ ?

यथा नो अदितिः करत्पश्वे नृभ्यो यथा गवे। यथा तोकाय रुद्रियम् ॥२॥
हाम्रो पशुलाई, हाम्रा आफन्तहरूलाई, हाम्रा गाईलाई र हाम्रा सन्तानहरूलाई अदितिले रुद्रदेवका औषधिहरूको व्यवस्था गरुन्।

यथा नो मित्रो वरुणो यथा रुद्रश्चिकेतति। यथा विश्वे सजोषसः ॥३॥
मित्र, वरुण र रुद्रदेवले हाम्रो हितका लागि प्रयत्न गरेझैँ अन्य समस्त देवताहरूले पनि हाम्रो हित गरुन्।

गाथपतिं मेधपतिं रुद्रं जलाषभेषजम्। तच्छंयोः सुम्नमीमहे ॥४॥
सुख दिने र औषधीले युक्त, स्तुतिहरूका स्वामी र यज्ञका स्वामी रुद्रदेवसित हामी आरोग्य सुखको अपेक्षा गर्दछौँ।

यः शुक्र इव सूर्यो हिरण्यमिव रोचते। श्रेष्ठो देवानां वसुः ॥५॥
जो तेजस्वी सूर्य र स्वर्णजस्तै दीप्तिमान् रुद्रदेव सबै देवहरूमा श्रेष्ठ र ऐश्वर्यवान् छन्।

शं नः करत्यर्वते सुगं मेषाय मेष्ये। नृभ्यो नारिभ्यो गवे ॥६॥
हाम्रा घोडा, पशु, भेडा, नरनारी र गाईका लागि रुद्रदेव अति मङ्गलकारी छन्।

अस्मे सोम श्रियमधि नि धेहि शतस्य नृणाम्। महि श्रवस्तुविनृम्णम् ॥७॥

हे सोमदेव ! हामी मनुष्यहरूलाई सयौँ किसिमको ऐश्वर्य, तेजयुक्त अन्न, बल र महान् यश प्रदान गर।

मा नः सोम परिबाधो मारातयो जुहुरन्त। आ न इन्दो वाजे भज ॥८॥

सोमयागमा बाधा दिने शत्रुले हामीलाई प्रताडित नगरुन्। कृपण र दुष्टहरूबाट हामी पीडित नहोऔँ। हे सोमदेव ! तिमी हाम्रो बल वृद्धि गराऊ।

यास्ते प्रजा अमृतस्य परस्मिन्धामन्नृतस्य।
मूर्धा नाभा सोम वेन आभूषन्तीः सोम वेदः ॥९॥

हे सोमदेव ! यज्ञका श्रेष्ठ स्थानमा प्रतिष्ठित तिमी अमृतले युक्त छौ। यज्ञकार्यका सर्वोच्च स्थानमा विभूषित प्रजाहरूलाई चिन।

[सूक्त - ४४]

ऋषि - प्रकण्व काण्व। **देवता** - अग्नि अश्विनीकुमार उषा। **छन्द** - बार्हत प्रगाथ।

अग्ने विवस्वदुषसश्चित्रं राधो अमर्त्य।
आ दाशुषे जातवेदो वहा त्वमद्या देवाँ उषर्बुधः ॥१॥

हे अमर अग्निदेव ! उषा कालमा विलक्षण शक्ति प्रवाहित हुन्छ। यो दैवी सम्पदा नित्य दान गर्ने व्यक्तिहरूलाई देऊ। हे सर्वज्ञ ! उषाकालमा जागृत भएका देवताहरूलाई पनि यहाँ ल्याऊ।

जुष्टो हि दूतो असि हव्यवाहनोऽग्ने रथीरध्वराणाम्।
सजूरश्विभ्यामुषसा सुवीर्यमस्मे धेहि श्रवो बृहत् ॥२॥

हे अग्निदेव ! तिमी सेवा गर्न योग्य देवताकहाँ हवि पुर्‍याउने दूत हौ र यज्ञमा देवताहरूलाई ल्याउने रथजत्तिकै छौ। अश्विनीकुमारहरू र उषादेवीका साथ हामीलाई तिमी श्रेष्ठ, पराक्रमी एवं यशस्वी बनाऊ।

अद्या दूतं वृणीमहे वसुमग्निं पुरुप्रियम्।
धूमकेतुं भाऋजीकं व्युष्टिषु यज्ञानामध्वरश्रियम् ॥३॥

उषाकालमा सम्पन्न हुने, धुवाँरूपी पताका र ज्वालाले सुशोभित यज्ञले सर्वप्रिय देवदूत, सबका आश्रय एवं महान् अग्निदेवलाई हवन ग्रहण गर्दछन् र शोभाले सम्पन्न हुन्छन्।

श्रेष्ठं यविष्ठमतिथिं स्वाहुतं जुष्टं जनाय दाशुषे।
देवाँ अ च्छा यातवे जातवेदसमग्निमीडे व्युष्टिषु ॥४॥

सर्वश्रेष्ठ, अति युवा, अतिथिरूप वन्दनीय, हविदाता, यजमानका पूजनीय, आहवनीय तथा सर्वज्ञ अग्निदेवलाई दिनहुँ स्तुति गर्दछौँ, उनले हामीलाई देवत्वतर्फ लैजाऊन्।

स्तविष्यामि त्वामहं विश्वस्यामृत भोजन।
अग्ने त्रातारममृतं मियेध्य जियष्ठं हव्यवाहन ॥५॥

अविनाशी, सबैलाई जीवन दिने, हविवाहक, विश्वका रक्षक, सबैका आराध्य, चिरयुवा हे अग्निदेव ! तिमीलाई हामी स्तुति गर्दछौँ।

सुशंसो बोधि गृणते यविष्ठ्य मधुजिह्वः स्वाहुतः।
प्रस्कण्वस्य प्रतिरन्नायुर्जीवसे नमस्या दैव्यं जनम् ॥६॥

मधुर जिह्वा भएका, याजकहरूको स्तुतिका पात्र, हे तरुण अग्निदेव ! तिमी राम्रोसित आहुति प्राप्त गर्दछौ। याजकहरूको आकाङ्क्षा तिमी बुझ। प्रस्कण्व आदि ज्ञानीहरूलाई दीर्घजीवन प्रदान गर्दै तिमी देवगणलाई सम्मानित गर।

होतारं विश्ववेदसं सं हि त्वा विश इन्धते।
स आ वह पुरुहूत प्रचेतसोऽग्ने देवाँ इह द्रवत् ॥७॥

होताका रूपमा विश्वको ज्ञान प्राप्त गर्ने हे अग्निदेव ! तिमीलाई मनुष्यहरूले उचित रूपमा प्रज्वलित गर्दछन्। धेरैले आहुति प्रदान गर्ने हे अग्निदेव ! प्रकृष्ट ज्ञानले सम्पन्न देवताहरूलाई तीव्र गतिले यज्ञमा ल्याऊ।

सवितारमुषसमश्विना भगमग्निं व्युष्टिषु क्षपः ।
कण्वासस्त्वा सुतसोमास इन्धते हव्यवाहं स्वध्वर ॥८॥

[illegible] यज्ञ सम्पन्न गर्ने हे अग्निदेव ! रात्रिपछिका उषा कालमा तिमी सविता, उषा, दुवै [illegible] भग र अन्य देवताहरूका साथ यहाँ आऊ। सोमरस निचोरेर तयार गर्ने र हविहरू [illegible] ऋत्विक्गणले तिमीलाई प्रज्वलित गर्दछन्।

पतिर्ह्यध्वराणामग्ने दूतो विशामसि ।
उषर्बुध आ वह सोमपीतये देवाँ अद्य स्वर्दृशः ॥९॥

[illegible] ! तिमी साधकहरूद्वारा सम्पन्न हुने यज्ञका अधिपति र देवताका दूत हौ। उषाकालमा [illegible] लाई आज सोमपानका निम्ति यहाँ यज्ञस्थलमा ल्याऊ।

अग्ने पूर्वा अनूषसो विभावसो दीदेथ विश्वदर्शतः ।
असि ग्रामेष्वविता पुरोहितो ऽसि यज्ञेषु मानुषः ॥१०॥

[illegible] दीप्तिमान् अग्निदेव ! विश्वदर्शनीय उषाकालभन्दा पहिले तिमी प्रदीप्त हुन्छौ। तिमी [illegible] रक्षा गर्छौ र यज्ञ तथा मानिसका अग्रणी नेताजस्तै पूजनीय छौ।

नि त्वा यज्ञस्य साधनमग्ने होतारमृत्विजम् ।
मनुष्वद्देव धीमहि प्रचेतसं जीरं दूतममर्त्यम् ॥११॥

[illegible] अग्निदेव ! हामी मानिसहरू तिमीलाई यज्ञको साधनरूप, होतारूप, ऋत्विक्रूप, प्रकृष्ट ज्ञानी [illegible] चिरपुरातन रूप र अविनाशी रूपमा स्थापित गर्दछौं।

यद्देवानां मित्रमहः पुरोहितोऽन्तरो यासि दूत्यम् ।
सिन्धोरिव प्रस्वनितास ऊर्मयोऽग्नेर्भ्राजन्ते अर्चयः ॥१२॥

[illegible] हरूमा महान् अग्निदेव ! तिमी जब यज्ञको पुरोहितका रूपमा देवताहरूका बीच दूतको [illegible] निम्ति जान्छौ त्यस बेला तिम्रा ज्वालाहरू समुद्रका प्रचण्ड छालहरूको जस्तै शब्द गर्दै [illegible] हुन्छन्।

श्रुधि श्रुत्कर्ण वह्निभिर्देवैरग्ने सयावभिः ।
आ सीदन्तु बर्हिषि मित्रो अर्यमा प्रातर्यावाणो अध्वरम् ॥१३॥

[illegible] ध्यान दिने हे अग्निदेव ! हाम्रो स्तुति स्वीकार गर। दिव्य अग्निदेवजस्तै गतिमा हिंड्ने [illegible] अर्यमा आदि देवगण प्रातःकालीन यज्ञमा आएर बसून्।

शृण्वन्तु स्तोमं मरुतः सुदानवोऽग्निजिह्वा ऋतावृधः ।
पिबतु सोमं वरुणो धृतव्रतोऽश्विभ्यामुषसा सजूः ॥१४॥

[illegible] दानशील, अग्निरूपी जिह्वाले यज्ञलाई बढाउने मरुत्गणले स्तोत्र श्रवण गरुन्। [illegible] क वरुणदेव, अश्विनीकुमारहरू र देवी उषाका साथ सोमरस पान गरुन्।

[सूक्त - ४५]

ऋषि – प्रस्कण्व काण्व। **देवता** – अग्नि देवगण। **छन्द** – अनुष्टुप्।

त्वमग्ने वसूँरिह रुद्राँ आदित्याँ उत ।
यजा स्वध्वरं जनं मनुजातं घृतप्रुषम् ॥१॥

[illegible] आदित्य आदि देवताहरूको प्रसन्नताका लागि यज्ञ गर्ने हे अग्निदेव ! घिउको आहुतिले [illegible] सम्पन्न गर्ने मनुका सन्तानहरूलाई तिमी सत्कार गर।

श्रुष्टीवानो हि दाशुषे देवा अग्ने विचेतसः ।
तान्रोहिदश्व गिर्वणस्त्रयस्त्रिंशतमा वह ॥२॥

[illegible] ! विशिष्ट ज्ञानसम्पन्न देवगणले हविदातालाई उत्तम सुख दिन्छन्। हे राता घोडाका [illegible] अत्यन्त स्तुति गर्न योग्य अग्निदेव ! तेत्तीस कोटी देवतालाई यज्ञमा लिएर आऊ।

प्रियमेधवदत्रिवज्जातवेदो विरूपवत् ।
अङ्गिरस्वन्महिव्रत प्रस्कण्वस्य श्रुधी हवम् ॥३॥

[illegible] ज्ञानसम्पन्न अग्निदेव ! तिमीले प्रतिमेधा, अत्रि, विरूप र अङ्गिराको आह्वान सुनेझैं [illegible] को पनि आह्वान सुन।

महिकेरव ऊतये प्रियमेधा अहूषत ।
राजन्तमध्वराणामग्निं शुक्रेण शोचिषा ॥४॥

दिव्य प्रकाशले युक्त अग्निदेव यज्ञका निम्ति तेजस्वी रूपमा प्रदीप्त भए। महान् कर्म भएका प्रियमेधा ऋषिहरूले आफ्नो रक्षाका लागि अग्निदेवलाई आह्वान गरे ।

घृताहवन सन्त्येमा उ षु श्रुधी गिरः ।
याभिः कण्वस्य सूनवो हवन्तेऽवसे त्वा ॥५॥

हे घिउको आहुति भक्षण गर्ने अग्निदेव ! कण्वका वंशज, आफ्नो रक्षाका लागि तिम्रो स्तुति गर्दछन् । तिनीहरूको स्तुति तिमी राम्ररी सुन ।

त्वां चित्रश्रवस्तम हवन्ते विक्षु जन्तवः ।
शोचिष्केशं पुरुप्रियाग्ने हव्याय वोढवे ॥६॥

प्रेमपूर्वक हविष्य ग्रहण गर्ने हे यशस्वी अग्निदेव ! तिमी आश्चर्यजनक वैभवले सम्पन्न छौ। सम्पूर्ण मनुष्य एवं ऋत्विक्गण यज्ञ सम्पादनका लागि तिम्रो आह्वान गर्दै हवि समर्पित गर्दछन् ।

नि त्वा होतारमृत्विजं दधिरे वसुवित्तमम् ।
श्रुत्कर्णं सप्रथस्तमं विप्रा अग्ने दिविष्टिषु ॥७॥

हे अग्निदेव ! तिमी होता रूप, ऋत्विक् रूप, धन धारण गर्ने, स्तुति सुनिदिने र महान् यशस्वी हौ। विद्वान्हरू स्वर्गको कामना गर्दै तिमीलाई यज्ञमा स्थापित गर्दछन् ।

आ त्वा विप्रा अचुच्यवुः सुतसोमा अभि प्रयः ।
बृहद्भा बिभ्रतो हविरग्ने मर्ताय दाशुषे ॥८॥

हे अग्निदेव ! तिमी महान् तेजस्वी छौ। हविष्यान्न र सोमरस तयार गरेर राख्ने विद्वान्, दानशील याजकहरू तिमीलाई स्थापित गर्दछन् ।

प्रातर्याव्णः सहस्कृत सोमपेयाय सन्त्य ।
इहाद्य दैव्यं जनं बर्हिरा सादया वसो ॥९॥

हे बल उत्पन्न गर्ने अग्निदेव ! तिमी धनका स्वामी हौ र दानशील छौ। यज्ञस्थलमा आउन तयार देवताहरूलाई आज प्रातःकाल बोलाऊ र सोमपान गर्नका लागि कुशका आसनमा बसाऊ ।

अर्वाञ्चं दैव्यं जनमग्ने यक्ष्व सहूतिभिः ।
अयं सोमः सुदानवस्तं पात तिरोअह्न्यम् ॥१०॥

हे अग्निदेव ! यज्ञका अगाडि उपस्थित देवगणलाई उत्तम वचनले अभिवादन गर्दै यजन गर। हे श्रेष्ठ देवताहरू हो ! तिमीहरूका लागि सोमरस यहाँ तयार छ, पान गर ।

[सूक्त - ४६]

ऋषि - प्रस्कण्व काण्व । **देवता** - अश्विनीकुमार । **छन्द** - गायत्री ।

एषो उषा अपूर्व्या व्युच्छति प्रिया दिवः । स्तुषे वामश्विना बृहत् ॥१॥

अपूर्व प्रिय उषादेवीले आकाशको तम नाश गर्दछिन् । देवी उषाका कार्यमा सहयोगी हे अश्विनीकुरमाहरू ! हामी महान् स्तोत्रले तिनीहरूलाई स्तुति गर्दछौँ ।

या दस्रा सिन्धुमातरा मनोतरा रयीणाम् । धिया देवा वसुविदा ॥२॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! शत्रुलाई नाश गर्ने र नदीका उत्पत्तिकर्ता तिमीहरू नै हौ। विवेकपूर्वक कर्म गर्नेहरूलाई तिमीहरू अपार सम्पत्ति दिने गर्दछौ ।

वच्यन्ते वां ककुहासो जूर्णायामधि विष्टपि । यद्वां रथो विभिष्पतात् ॥३॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरूको रथ पक्षीभैँ उडेर आकाशमा पुग्दछ। त्यस बेला स्वर्गलोकमा तिमीहरूका लागि प्रशंसनीय स्तोत्रको पाठ हुने गर्दछ ।

हविषा जारो अपां पिपर्ति पपुरिर्नरा । पिता कुटस्य चर्षणिः ॥४॥

हे देवपुरुषहरू हो ! जल सुकाइदिने, पिताले भैँ पालनपोषण गर्ने, सबै कार्यका द्रष्टा सूर्यदेवले हामीबाट प्रदान गरिएका हविद्वारा तिमीहरूलाई सन्तुष्ट गर्दछन् ।

आदारो वां मतीनां नासत्या मतवचसा । पात सोमस्य धृष्णुया ॥५॥

हे असत्यविहीन, मननपूर्वक वचन बोल्ने अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू आफ्नो बुद्धि तीव्र रूपमा प्रेरित गराउने र सङ्घर्ष शक्ति बढाउने यो सोमरस पान गर ।

या नः पीपरदश्विना ज्योतिष्मती तमस्तिरः तामस्मे रासाथामिषम् ॥६॥
[illegible] हो ! अन्धकार हटाएर जीवनलाई प्रकाशतर्फ उन्मुख गर्ने पोषक अन्नहरू [illegible] हामीलाई देओ।

आ नो नावा मतीनां यातं पाराय गन्तवे। युञ्जाथामश्विना रथम् ॥७॥
[illegible]कुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै आफ्ना रथ तयार गरेर हामीकहाँ आओ। आफ्ना श्रेष्ठ [illegible]लाई दुःखका सागरबाट पारि लगाइदेओ।

अरित्रं वां दिवस्पृथु तीर्थे सिन्धूनां रथः। धिया युयुज्र इन्दवः ॥८॥
[illegible]कुमारहरू हो ! तिमीहरू आउनका लागि द्युलोक साधन बनेको छ र त्यसको सीमा [illegible] नदी र तीर्थ प्रदेशमा पनि तिमीहरूकै बाटो छ। तिमीहरूको रथ पनि तयार छ। [illegible] लागि यहाँ विचार पुऱ्याईकन सोमरस तयार गरिएको छ।

दिवस्कण्वास इन्दवो वसु सिन्धूनां पदे। स्वं वव्रिं कुह धित्सथः ॥९॥
[illegible]वंशजहरूले तयार गरेको सोमरस दिव्यताले परिपूर्ण छ। नदीका किनारमा ऐश्वर्य [illegible] छ। हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू आफ्नो स्वरूप कहाँ प्रदर्शित गर्न चाहन्छौ ?

अभूदु भा उ अंशवे हिरण्यं प्रति सूर्यः। व्यख्यज्जिह्वयासितः ॥१०॥
[illegible] किरणयुक्त सूर्यदेव आफ्नै आभाले सुनको डल्लोजस्तो भएर उदाउँदै छन्। यस बेला [illegible]का अग्निदेव ज्वालारूपी जिह्वाले विशेष रूपमा प्रकाशित भएका छन्। हे [illegible]कुमारहरू हो ! तिमीहरूका आउने बेला यही हो।

अभूदु पारमेतवे पन्था ऋतस्य साधुया। अदर्शि वि स्रुतिर्दिवः ॥११॥
[illegible] अन्धकार मेटाउँदै विशिष्ट प्रभा प्रकट हुन लागेको छ। यसो भएकाले यज्ञको मार्ग [illegible]। त्यसैले हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू आइदेओ।

तत्तदिदश्विनोरवो जरिता प्रति भूषति। मदे सोमस्य पिप्रतोः ॥१२॥
[illegible]ँदा ज्यादै रमाउने अश्विनीकुमारका उत्तम संरक्षणको बयान स्तोताहरूले राम्ररी गर्दछन्।

वावसाना विवस्वति सोमस्य पीत्या गिरा। मनुष्वच्छंभू आ गतम् ॥१३॥
[illegible] मनमा निवास गर्ने, सुखदायक अश्विनीकुमारहरू ! मनुले झैं श्रेष्ठ सुसार गर्ने [illegible] नजिकै तिमीहरू दुवै निवास गर्दछौ। त्यसैले सोमपान गर्न र स्तुति सुन्नका लागि यस [illegible]।

युवोरुषा अनु श्रियं परिज्मनोरुपाचरत्। ऋता वनथो अक्तुभिः ॥१४॥
[illegible]कुमारहरू हो ! चारैतिर यात्रा गर्ने तिमीहरू दुईलाई शोभासम्पन्न भएकी उषादेवीले [illegible] तिमीहरू रातका समयमा पनि यज्ञको सेवन गर्दछौ।

उभा पिबतमश्विनोभा नः शर्म यच्छतम्। अविद्रियाभिरूतिभिः ॥१५॥
[illegible]कुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै सोमरस पान गर। आलस्य नगरीकन रक्षा गर्दै हामीलाई [illegible]।

[सूक्त - ४७]

ऋषि - प्रस्कण्व काण्व। **देवता** - अश्विनीकुमार। **छन्द** - बार्हत प्रगाथ।

अयं वां मधुमत्तमः सुतः सोम ऋतावृधा।
तमश्विना पिबतं तिरोअह्न्यं धत्तं रत्नानि दाशुषे ॥१॥
[illegible] विस्तृत गराउने अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू यस यज्ञमा अत्यन्त मधुर तथा [illegible] पहिले तयार गरिएको सोमरस पान गर। यज्ञकर्ता यजमानलाई रत्न र ऐश्वर्य प्रदान [illegible]

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता सुपेशसा रथेना यातमश्विना।
कण्वासो वां ब्रह्म कृण्वन्त्यध्वरे तेषां सु शृणुतं हवम् ॥२॥
[illegible] हो ! तीन वृत्त भएका, तीन अवलम्बन भएका अति सुशोभित रथमा यहाँ आओ। [illegible]वंशजले तिमीहरू दुवैलाई मन्त्रयुक्त स्तुति गर्दछन्, उनीहरूको आह्वान सुन !

अश्विना मधुमत्तमं पातं सोममृतावृधा।
अथाद्य दस्रा वसु बिभ्रता रथे दाश्वांसमुप गच्छतम् ॥३॥

हे शत्रुनाशक, यज्ञवर्द्धक अश्विनीकुमारहरू हो ! अत्यन्त मिठो सोमरस पान गर। आज रथभरि धन राखेर हविदाता यजमानका नजिकै आओ।

त्रिषधस्थे बर्हिषि विश्ववेदसा मध्वा यज्ञं मिमिक्षतम्।
कण्वासो वां सुतसोमा अभिद्यवो युवां हवन्ते अश्विना ॥४॥

हे सर्वज्ञ अश्विनीकुमारहरू हो ! तीन ठाउँमा राखिएका कुशका आसनमा बसेर तिमीहरू यज्ञको सेचन गर। स्वर्गको कामना गर्ने कण्वका वंशजले सोमरस निचोरेर तिमीहरू दुवैलाई बोलाउँछन्।

याभिः कण्वमभिष्टिभिः प्रावतं युवमश्विना।
ताभिः ष्व१स्माँ अवतं शुभस्पती पातं सोममृतावृधा ॥५॥

यज्ञलाई बढाउने र शुभकर्मका पोषक हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैले जुन सुरक्षित साधनद्वारा कण्वको रक्षा राम्ररी गरेका थियौ, तिनै साधनहरूले हाम्रो पनि उचित रक्षा गर र प्रस्तुत सोमरस पान गर।

सुदासे दस्रा वसु बिभ्रता रथे पृक्षो वहतमश्विना।
रयिं समुद्रादुत वा दिवस्पर्यस्मे धत्तं पुरुस्पृहम् ॥६॥

शत्रुका लागि उग्र रूप धारण गर्ने हे अश्विनीकुमार हो ! रथमा [illegible] राखेर तिमीहरूले सुदासकहाँ पुऱ्यायौ। उसरी नै धेरैले खोज्ने गरेको धन अन्तरिक्ष अथवा [illegible] ल्याएर हामीलाई प्रदान गर।

यन्नासत्या परावति यद्वा स्थो अधि तुर्वशे।
अतो रथेन सुवृता न आ गतं साकं सूर्यस्य रश्मिभिः ॥७॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू टाढा या नजिकै जहाँ छौ, त्यहाँबाट [illegible] भएका रथमा सूर्यको रश्मिसँगै हाम्रा नजिक आओ।

अर्वाञ्चा वां सप्तयोऽध्वरश्रियो वहन्तु सवनेदुप।
इषं पृञ्चन्ता सुकृते सुदानव आ बर्हिः सीदतं नरा ॥८॥

हे देवपुरुष अश्विनीकुमारहरू हो ! यज्ञको शोभा बढाउने अश्वले तिमीहरू दुवैलाई लिएर सोमयागका नजिकै आऊन्। उत्तम कर्म गर्ने र दान दिने [illegible] अन्नको आपूर्ति गर्दै तिमीहरू दुवै कुशका आसनमा बस।

तेन नासत्या गतं रथेन सूर्यत्वचा।
येन शश्वदूहथुर्दाशुषे वसु मध्वः सोमस्य पीतये ॥९॥

हे सत्यवर्धक अश्विनीकुमारहरू हो ! सूर्यसमान तेजस्वी जुन रथमा [illegible] याजकलाई सधैंभरि धन ल्याएर दिने गर्दछन्, उसै रथमा तिमीहरू मिठो सोमपान गर्न यहाँ आओ।

उक्थेभिरर्वागवसे पुरूवसू अर्कैश्च नि ह्वयामहे।
शश्वत्कण्वानां सदसि प्रिये हि कं सोमं पपथुरश्विना ॥१०॥

हे विपुल धनले सम्पन्न अश्विनीकुमारहरू हो ! आफ्नो रक्षाका निम्ति हामी स्तोत्र र पूजाअर्चनाले बारम्बार तिमीहरूलाई आह्वान गर्दछौं। कण्वका वंशजहरूका यज्ञसभामा तिमीहरू सधैँ सोमपान गर्दछौ।

[सूक्त - ४८]

ऋषि – प्रस्कण्व काण्व। **देवता** – उषा। **छन्द** – बार्हत प्रगाथ।

सह वामेन न उषो व्युच्छा दुहितर्दिवः।
सह द्युम्नेन बृहता विभावरि राया देवि दास्वती ॥१॥

हे आकाशपुत्री उषा ! उत्तम, तेजस्वी, दानी र धन तथा महान् ऐश्वर्यले युक्त भएर तिमी हाम्रा सम्मुख प्रकट होऊ, हामीलाई तिम्रो कृपा प्राप्त भइरहोस्।

अश्वावतीर्गोमतीर्विश्वसुविदो भूरि च्यवन्त वस्तवे।
उदीरय प्रति मा सूनृता उषश्चोद राधो मघोनाम् ॥२॥

घोडा, गाई आदिले सम्पन्न धनधान्य प्रदान गर्ने उषा सम्पूर्ण प्राणीको कल्याणका लागि प्रकाशित भएकी छिन्। हे उषा ! कल्याणकारी वचनका साथै हामीलाई तिमी उपयुक्त धन र वैभव प्रदान गर।

उवासोषा उच्छाच्च नु देवी जीरा रथानाम्।
ये अस्या आचरणेषु दध्रिरे समुद्रे न श्रवस्यवः ॥३॥

[illegible] निवास गरिरहेकी उषादेवी रथ चलाउँदै अब प्रकट भइदिऊन्। रत्न खोज्ने मानिसले [illegible] मन लगाएझैं हामी उषादेवीका आगमनको प्रतीक्षा गर्दै छौं।

उषो ये ते प्र यामेषु युञ्जते मनो दानाय सूरयः।
अत्राह तत्कण्व एषां कण्वतमो नाम गृणाति नृणाम् ॥४॥

[illegible] तिमी आउने बेलामा जुन स्तोता धन दान गर्ने विचार गर्दछ, अत्यन्त मेधावी कण्व त्यस्ता [illegible]को प्रशंसा गर्दै स्तोत्रहरू गाउँछन्।

आ घा योषेव सूनर्युषा याति प्रभुञ्जती।
जरयन्ती वृजनं पद्वदीयत उत्पातयति पक्षिणः ॥५॥

[illegible] राम्रो हेरचाह गर्ने उषादेवी आएर निर्बललाई शक्तिशाली बनाउँछिन्। तिनले हातगोडा [illegible] कर्म गर्न प्रेरित गर्छिन् र चराहरूलाई सक्रिय गराउँछिन्। उषादेवी उत्तम गृहिणीजस्तै [illegible]

वि या सृजति समनं व्यर्थिनः पदं न वेत्योदती।
वयो नकिष्टे पप्तिवांस आसते व्युष्टौ वाजिनीवति ॥६॥

[illegible] सबैको मन कर्म गर्नतिर प्रेरित गर्दछिन् र धनको इच्छा गर्ने पुरुषार्थीलाई प्रेरणा दिन्छिन्। [illegible] जीवनदात्री उषादेवी निरन्तर गतिशील रहन्छिन्। हे अन्नदात्री उषा ! तिमी प्रकाशित [illegible]पछि चराहरू आआफ्ना गुँडमा बसिरहँदैनन्।

एषायुक्त परावतः सूर्यस्योदयनादधि।
शतं रथेभिः सुभगोषा इयं वि यात्यभि मानुषान् ॥७॥

[illegible] उषादेवी सूर्य उदाउने स्थानभन्दा टाढा रहेका देशहरूलाई पनि नजिक्याउँछिन्। यी [illegible]शालिनी उषादेवी मनुष्यलोकमा सयौं रथहरूद्वारा गमन गर्दछिन्।

विश्वमस्या नानाम चक्षसे जगज्ज्योतिष्कृणोति सूनरी।
अप द्वेषो मघोनी दुहिता दिव उषा उच्छदप स्रिधः ॥८॥

[illegible] जगत्‌ले यी उषादेवीलाई झुकेर नमस्कार गर्दछन्। प्रकाश दिने, उत्तम मार्ग देखाउने, [illegible], आकाशपुत्री उषाले हामीलाई दुःख दिने शत्रु टाढा लखेट्छिन्।

उष आ भाहि भानुना चन्द्रेण दुहितर्दिवः।
आवहन्ती भूर्यस्मभ्यं सौभगं व्युच्छन्ती दिविष्टिषु ॥९॥

[illegible]पुत्री उषा ! तिमी आह्लादप्रद दीप्तिले सर्वत्र प्रकाशित छौ। हामीलाई इच्छा लागेको [illegible] सुखका साथै सम्पूर्ण उत्तम सौभाग्यहरू लिएर आऊ र दुर्भाग्यरूपी अन्धकारलाई [illegible]

विश्वस्य हि प्राणनं जीवनं त्वे वि यदुच्छसि सूनरि।
सा नो रथेन बृहता विभावरि श्रुधि चित्रामघे हवम् ॥१०॥

[illegible]क उषादेवी ! उदय हुनासाथ तिमी नै विश्वका सम्पूर्ण प्राणीहरूको जीवन आधार [illegible] विलक्षण धनले युक्त कान्तिमती हे उषादेवी ! तिमी आफ्ना रथमा आएर हाम्रो पुकार [illegible]

उषो वाजं हि वंस्व यश्चित्रो मानुषे जने।
तेना वह सुकृतो अध्वराँ उप ये त्वा गृणन्ति वह्नयः ॥११॥

[illegible] मनुष्यका लागि विभिन्न अन्न र साधन वृद्धि गर। जुन याजक तिम्रो स्तुति गर्दछन् [illegible] उत्तम कर्मले सन्तुष्ट होऊ र तिनलाई यज्ञीय कर्ममा प्रेरित गर।

विश्वान्देवाँ आ वह सोमपीतयेऽन्तरिक्षादुषस्त्वम्।
सास्मासु धा गोमदश्वावदुक्थ्यमुषो वाजं सुवीर्यम् ॥१२॥

[illegible] सोमपान गर्नका लागि अन्तरिक्षबाट सबै देवताहरूलाई यहाँ लिएर आऊ। हामीलाई [illegible] र पौष्टिक अन्न प्रदान गर।

यस्या रुशन्तो अर्चयः प्रति भद्रा अदृक्षत।
सा नो रयिं विश्ववारं सुपेशसमुषा ददातु सुग्म्यम् ॥१३॥
जुन उषादेवीका प्रकाशित किरणहरू मङ्गलकारी हुन्छन्, उनै उषादेवीले हामी सबैका लागि ग्रहण गर्न योग्य, उत्तम, सुखप्रद धन प्राप्त गराऊन्।

ये चिद्धि त्वामृषयः पूर्व ऊतये जुहूरेऽवसे महि।
सा नः स्तोमाँ अभि गृणीहि राधसोषः शुक्रेण शोचिषा ॥१४॥
हे श्रेष्ठ उषादेवी ! उहिलेका ऋषिहरू अन्न र संरक्षण प्राप्त गर्नका लागि तिमीलाई बोलाउँथे। तिमी यश र तेजस्विताले युक्त भएर हाम्रा स्तोत्रहरू स्वीकार गर।

उषा यदद्य भानुना वि द्वारावृणवो दिवः।
प्र नो यच्छतादवृकं पृथु च्छर्दिः प्र देवि गोमतीरिषः ॥१५॥
हे उषादेवी ! तिमीले प्रकाशका दुवै द्वार खोलिदिएकी छ्यौ। अब तिमी हिंस्रकहरूबाट रक्षत गर्दै विशाल आवास र दुध आदिले युक्त अन्न हामीलाई प्रदान गर।

सं नो राया बृहता विश्वपेशसा मिमिक्ष्वा समिडाभिरा।
सं द्युम्नेन विश्वतुरोषो महि सं वाजैर्वाजिनीवति ॥१६॥
हे उषादेवी ! हामीलाई सम्पूर्ण पुष्टिप्रद महान् धनहरूले युक्त गराऊ। अन्न प्रदान गर्ने हे श्रेष्ठ उषादेवी ! हामीलाई शत्रु संहार गर्ने बल दिएर अन्नले सम्पन्न गराऊ।

[सूक्त - ४९]

ऋषि - प्रस्कण्व काण्व। **देवता** - उषा। **छन्द** - अनुष्टुप्।

उषो भद्रेभिरा गहि दिवश्चिद्रोचनादधि।
वहन्त्वरुणप्सव उप त्वा सोमिनो गृहम ॥१॥
हे उषादेवी ! द्युलोकका दीप्तिमान् स्थानबाट कल्याणकारी मार्ग पहिल्याउँदै तिमी यहाँ आऊ। अरुण वर्णका अश्वले तिमीलाई सोमयाग गर्न लागेका ठाउँमा पुऱ्याऊन्।

सुपेशसं सुखं रथं यमध्यस्था उषस्त्वम्।
तेना सुश्रवसं जनं प्रावद्य दुहितर्दिवः ॥२॥
हे आकाशपुत्री उषादेवी ! तिमी जुन सुन्दर र सुखप्रद रथमा आरुढ छ्यौ, उसै रथद्वारा उत्तम हवि प्रदान गर्ने सबै याजकहरूलाई रक्षा गर।

वयश्चित्ते पतत्रिणो द्विपच्चतुष्पदर्जुनि।
उषः प्रारन्नृतूँरनु दिवो अन्तेभ्यस्परि ॥३॥
हे देदीप्यमान उषादेवी ! तिमी उदाइसकेपछि जमिन तथा अन्तरिक्षका मानव र पशुपक्षीहरू टाढाटाढासम्म स्वेच्छापूर्वक विचरण गरेका देखिन्छन्।

व्युच्छन्ती हि रश्मिभिर्विश्वमाभासि रोचनम्।
तां त्वामुषर्वसूयवो गीर्भिः कण्वा अहूषत ॥४॥
हे उषादेवी ! उदित भएपछि तिमी आफ्ना किरणले सम्पूर्ण विश्व प्रकाशित गर्दछ्यौ। धनको कामना गर्ने कण्वका वंशजहरू तिम्रो आह्वान गर्दछन्।

[सूक्त - ५०]

ऋषि - प्रस्कण्व काण्व। **देवता** - सूर्य। **छन्द** - गायत्री अनुष्टुप्।

उदु त्यं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥१॥
सम्पूर्ण प्राणीका ज्ञाता सूर्यदेवले समस्त विश्वलाई दृष्टि प्रदान गर्नका लागि ज्योतिर्मयी रश्मिहरू विशेष रूपले प्रकाशित भएका छन्।

अप त्ये तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यक्तुभिः। सूराय विश्वचक्षसे ॥२॥
सबैलाई प्रकाश दिने सूर्यदेव उदाउना साथ रात्रि र ताराको समूह चोर लुकेझैँ लुक्छन्।

अदृश्रमस्य केतवो वि रश्मयो जनाँ अनु। भ्राजन्तो अग्नयो यथा ॥३॥
प्रज्वलित अग्निको किरणझैँ, सूर्यदेवका प्रकाशले सम्पूर्ण प्राणीजगत्‌लाई प्रकट गर्दछ।

तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य। विश्वमा भासि रोचनम् ॥४॥

[illegible] तिमी साधकहरूको उद्धार गर्ने, समस्त संसारका एक मात्र दर्शनीय प्रकाशक हौ। [illegible] विस्तृत अन्तरिक्षलाई चारै तिरबाट प्रकाशित गरेका छौ।

प्रत्यङ् देवानां विशः प्रत्यङ्ङुदेषि मानुषान्। प्रत्यङ् विश्वं स्वर्दृशे ॥५॥

[illegible] ! तीनै लोकका निवासीले तिम्रो दर्शन गर्न सकून् भनी मरुत्‌गण, देवगण, मनुष्य र [illegible] का बासिन्दाहरूका अगाडि तिमी नियमित रूपले उदाउँछौ।

येना पावक चक्षसा भुरण्यन्तं जनाँ अनु। त्वं वरुण पश्यसि ॥६॥

[illegible] को प्रकाशले तिमी प्राणीहरूलाई धारणपोषण गर्ने यस संसारलाई प्रकाशित गर्दछौ, हामी [illegible] प्रकाशलाई स्तुति गर्दछौँ।

वि द्यामेषि रजस्पृथ्वहा मिमानो अक्तुभिः। पश्यञ्जन्मानि सूर्य ॥७॥

[illegible] तिमी दिन र रातका रूपमा समयलाई विभाजन गर्दै अन्तरिक्ष तथा द्युलोकमा विचरण [illegible] हुनाले सबै प्राणीलाई तिमीबाट लाभ प्राप्त हुन्छ।

सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं विचक्षण ॥८॥

[illegible] सूर्यदेव ! तेजस्वी ज्वालाहरूले युक्त दिव्यता तिमीले धारण गरेका हुनाले तिम्रा [illegible] किरणरूपी अश्वहरूको रथ पनि सुशोभित भएको छ।

अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूरो रथस्य नप्त्यः। ताभिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥९॥

[illegible] उज्ज्वल गर्ने, ज्ञानसम्पन्न, ऊर्ध्वगामी सूर्यदेव सप्तरङ्गी किरणरूपी अश्वहरूले सजिएका [illegible] जमान हुन्छन्।

उद्वयं तमसस्परि ज्योतिष्पश्यन्त उत्तरम्।
देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम् ॥१०॥

[illegible] हटाउने श्रेष्ठतम ज्योतिलाई हामीले देखेका छौँ। उनै ज्योतिस्वरूप र देवताहरूमा [illegible] ज्योतिपुञ्ज सूर्यमा हामी पुग्न सकौँ।

उद्यन्नद्य मित्रमह आरोहन्नुत्तरां दिवम्।
हृद्रोगं मम सूर्य हरिमाणं च नाशय ॥११॥

[illegible] मित्र सूर्यदेव ! तिमी आकाशमा उदाएर हृदयको रोग र शरीरको कान्ति नष्ट गर्ने [illegible] लाई पनि नष्ट गरिदेऊ।

शुकेषु मे हरिमाणं रोपणाकासु दध्मसि।
अथो हारिद्रवेषु मे हरिमाणं नि दध्मसि ॥१२॥

[illegible] उत्पन्न हुने सुकाउने रोगहरू सुगा, रुख र हरिया वनस्पतिमा लगेर जिम्मा लगाउँछौं।

उदगादयमादित्यो विश्वेन सहसा सह।
द्विषन्तं मह्यं रन्धयन्मो अहं द्विषते रधम् ॥१३॥

[illegible] आफ्नो सम्पूर्ण तेजका साथ उदाएर हाम्रा सबै रोगहरू नियन्त्रण गर। हामी ती [illegible] नियन्त्रणमा कहिल्यै नपरौं।

[सूक्त - ५१]

ऋषि - सव्य आङ्गिरस। देवता - इन्द्र। छन्द - जगती त्रिष्टुप्।

अभि त्यं मेषं पुरुहूतमृग्मियमिन्द्र गीर्भिर्मदता वस्वो अर्णवम्।
यस्य द्यावो न विचरन्ति मानुषा भुजे मंहिष्ठमभि विप्रमर्चत ॥१॥

[illegible] ! शत्रुलाई पराजित गर्ने, अनेकौंबाट प्रशंसित, वैदिक ऋचाहरूले स्तुति गरिने [illegible] इन्द्रदेवलाई प्रार्थना गर। जसका वरिपरि द्युलोकजस्तै विस्तृत कल्याणकारी [illegible] छन्, त्यस्ता ज्ञानवान् इन्द्रदेवलाई सुख प्राप्तिका लागि अर्चना गर।

अभीमवन्वन्त्स्वभिष्टिमूतयोऽन्तरिक्षप्रां तविषीभिरावृतम्।
इन्द्रं दक्षास ऋभवो मदच्युतं शतक्रतुं जवनी सूनृतारुहत् ॥२॥

[illegible] सिपालु मरुत्‌देवहरूले शत्रुको घमन्ड चुर गराउने सयौँ काम गर्न सक्ने, [illegible] अन्तरिक्षलाई तेजले सम्पन्न पार्ने र अत्यन्त बलिया इन्द्रदेवलाई स्तुति गरे। [illegible] ले इन्द्रदेवको उत्साह वृद्धि भयो।

त्वं गोत्रमङ्गिरोभ्योऽवृणोरपोतात्रये शतदुरेषु गातुवित्।
ससेन चिद्विमदायावहो वस्वाजावद्रिं वावसानस्य नर्तयन् ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले अङ्गिरा ऋषिका लागि गाईको बथान छोडायौ। अत्रि ऋषिका लागि सय ढोका भएको गुफाबाट बाहिर निस्कने बाटो ठम्याइदियौ। विमद ऋषिका लागि अन्नले भरिएको धन प्राप्त गरायौ र युद्धमा वज्रले संसारको रक्षा गऱ्यौ। त्यसो हुँदा तिम्रा महिमाको वर्णन कसले गर्न सक्ला र ?

त्वमपामपिधानाऽवृणोरपाधारयः पर्वते दानुमद्वसु।
वृत्रं यदिन्द्र शवसावधीरहिमादित्सूर्यं दिव्यारोहयो दृशे ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! आकाशमा स्पष्ट रूपले दृष्टिगत भएर प्रकाशित हुन सकौं भनी तिमीले जल भरिएका मेघलाई मुक्त गरायौ। पर्वतमा रहेका दस्यु वृत्रबाट धन लियौ। आफ्ना बलले वृत्र र अहिरूप मेघलाई भत्कायौ।

त्वं मायाभिरप मायिनोऽधमः स्वधाभिर्ये अधि शुप्तावजुह्वत।
त्वं पिप्रोर्नृमणः प्रारुजः पुरः प्र ऋजिश्वानं दस्युहत्येष्वाविथ ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! जुन राक्षसले यज्ञको हवि आफ्ना मुखमा हाल्दथे, ती प्रपञ्चीहरूलाई तिमीले आफ्नो मायाद्वारा मारिदियौ। हे मनुष्यहरूबाट स्तुति गरिने इन्द्रदेव ! तिमीले आफ्नो मात्रै पेट भर्ने पिप्रु नामका राक्षसको सहर ध्वस्त गऱ्यौ र युद्धमा राक्षसहरूलाई विनाश गरेर ऋजिश्वा नामका ऋषिको रक्षा गऱ्यौ।

त्वं कुत्सं शुष्णहत्येष्वाविथारन्धयोऽतिथिग्वाय शम्बरम्।
महान्तं चिदर्बुदं नि क्रमीः पदा सनादेव दस्युहत्याय जज्ञिषे ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले युद्धमा शुष्णलाई नाश गरेर कुत्सलाई रक्षा गऱ्यौ। अतिथिग्व ऋषिलाई सहायता गर्नका लागि शम्बासुरलाई पराजित गऱ्यौ। महान् बलशाली अर्बुदलाई गोडाले कुल्चियौ। असुर नाश गर्नका लागि नै उत्पन्न भएका हौ।

त्वे विश्वा तविषी सध्र्यग्घिता तव राधः सोमपीथाय हर्षते।
तव वज्रश्चिकिते बाह्वोर्हितो वृश्चा शत्रोरव विश्वानि वृष्ण्या ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीमा सबै किसिमका बल समाविष्ट छन्। तिम्रो मन सोमपान गर्नका लागि सधैँ उत्साहित रहन्छ। तिमीले बाहुमा धारण गरेको वज्र सर्वत्र प्रसिद्ध छ। त्यसै वज्रले तिमी शत्रुहरूको सम्पूर्ण बल नाश गर्दछौ।

वि जानीह्यार्यान्ये च दस्यवो बर्हिष्मते रन्धया शासदव्रतान्।
शाकी भव यजमानस्य चोदिता विश्वेत्ता ते सधमादेषु चाकन ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी आर्यहरूलाई चिन र अनार्यहरूलाई पनि चिन। व्रतहीनहरूलाई अधीनमा राख र यज्ञ गर्नेहरूको हितका लागि तिनलाई नाश गरिदेऊ। हे सामर्थ्यवान् इन्द्रदेव ! तिमी सबै यज्ञमा यजमानलाई प्रेरणा प्रदान गर भन्ने हामी चाहन्छौँ।

अनुव्रताय रन्धयन्नपव्रतानाभूभिरिन्द्रः श्नथयन्ननाभुवः।
वृद्धस्य चिद्वर्धतो द्यामिनक्षतः स्तवानो वम्रो वि जघान संदिहः ॥९॥

इन्द्रदेव व्रतवान्का लागि व्रतहीनलाई प्रताडित गर्दछन् र आस्तिकका लागि नास्तिक विनाश गर्दछन्। उनी द्युलोकमा क्षति गर्ने असुर मार्ने प्राचीन पुरुष इन्द्रदेवको बढ्दो यशलाई वम्र ऋषिले स्तुति गरे।

तक्षद्यत्त उशना सहसा सहो वि रोदसी मज्मना बाधते शवः।
आ त्वा वातस्य नृमणो मनोयुज आ पूर्यमाणामवहन्नभि श्रवः ॥१०॥

हे इन्द्रदेव ! उशना ऋषिले स्तुतिगरेर तिम्रो बल तीव्र बनाए। तिम्रो प्रचण्ड बलका कारण द्युलोक र पृथ्वी भयमुक्त भए। मनुष्यबाट स्तुति गरिने हे इन्द्रदेव ! मन गर्नासाथ रथमा नारिने अश्वमा तिमी आएर हामीलाई अन्न र यशले परिपूर्ण गराऊ।

मन्दिष्ट यदुशने काव्ये सचाँ इन्द्रो वङ्कू वङ्कुतराधि तिष्ठति।
उग्रो ययिं निरपः स्रोतसासृजद्वि शुष्णस्य दृंहिता ऐरयत्पुरः ॥११॥

उशनाका स्तुतिले प्रसन्न भएर इन्द्रदेव अति वेगवान् अश्वमाथि आरूढ भए। त्यसपछि मेघबाट जल बगाइदिए र शुष्ण असुरको बलिया सहरहरूलाई ध्वस्त गराए।

[illegible] रथं वृषपाणेषु निष्ठसि शार्यातस्य प्रभृता येषु मन्दसे।
इन्द्र यथा सुतसोमेषु चाकनोऽनर्वाणं श्लोकमा रोहसे दिवि ॥१२॥

[illegible] सोमरस पान गर्नका लागि रथमा बसेर जान्छौ। जुन सोमरसले तिमी प्रसन्न [illegible] का परक्रमबाट उत्पन्न हुन्छ। जस्ता सोमयज्ञको कामना तिमी गर्दछौ तिम्रो यश [illegible] उज्ज्वल रूपमा वृद्धि हुने गर्दछ।

[illegible] अर्भां महते वचस्यवे कक्षीवते वृचयामिन्द्र सुन्वते।
[illegible] भवो वृषणश्वस्य सुक्रतो विश्वेत्ता ते सवनेषु प्रवाच्या ॥१३॥

[illegible] किसिमले स्तुति गर्ने र सोम तयार गर्ने कक्षीवान् राजाका लागि तिमीले ज्यादा [illegible] नगरीकन सजिलै बुझिने विद्याहरू प्रकट गर्‍यौ। हे उत्तम कर्मशील इन्द्रदेव ! [illegible] राजाका लागि प्रेरणादायक वाणी प्रकट गर्‍यौ। तिम्रा यी सबै कार्यहरू सोम यज्ञमा [illegible]

इन्द्रो अश्रायि सुध्यो निरेके पज्रेषु स्तोमो दुर्यो न यूपः।
[illegible] श्वयुर्गव्यू रथयुर्वसूयुरिन्द्र इद्रायः क्षयित प्रयन्ता ॥१४॥

[illegible] हरूका लागि एक मात्र आश्रयदाता इन्द्रदेव नै हुन्। इन्द्रदेवलाई गरिएको स्तुति [illegible] को खम्बाजस्तै निरन्तर रूपमा स्थिर रहन्छ। अश्व, गाई, रथ र धनका शासक [illegible] ले खोजेको ऐश्वर्य प्रदान गर्दछन्।

इदं नमो वृषभाय स्वराजे सत्यशुष्माय तवसेऽवाचि।
अस्मिन्निन्द्र वृजने सर्ववीराः स्मत्सूरिभिस्तव शर्मन्त्स्याम ॥१५॥

[illegible] स्वयं प्रकाशित, सत्यरूप, सामर्थ्यशाली, श्रेष्ठ इन्द्रदेवलाई स्तुतिका साथ हामी [illegible] गर्छौं। हे इन्द्रदेव ! हामी सबै जना यस सङ्ग्राममा शूरवीरहरूका साथ रहने तिम्रै [illegible] स्थित छौं।

[सूक्त - ५२]

ऋषि - सव्य आङ्गिरस। देवता - इन्द्र। छन्द - जगती त्रिष्टुप्।

त्यं सु मेषं महया स्वर्विदं शतं यस्य सुभ्वः साकमीरते।
अत्यं न वाजं हवनस्यदं रथमेन्द्र ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः ॥१॥

[illegible] सित प्रतिस्पर्धा गर्ने र धन दान गर्ने उचित स्थानमा जाने इन्द्रदेवको पूजन विधिवत् [illegible] रक्षाका लागि अश्वजत्तिकै छिटो यज्ञमा पुग्ने इन्द्रदेवका यशको स्तुति गर्दै [illegible] उन्मुख गराउँछौं।

[illegible] पर्वतो न धरुणेष्वच्युतः सहस्रमूतिस्तविषीषु वावृधे।
इन्द्रो यद्वृत्रमवधीन्नदीवृतमुब्जन्नर्णांसि जर्हृषाणो अन्धसा ॥२॥

[illegible] पाएपछि हर्षित भएका इन्द्रदेवले जलप्रवाह रोक्ने वृत्रलाई मारेर पानीमा [illegible] हरूलाई संरक्षण प्रदान गर्नका लागि इन्द्रदेवले आफ्नो बल बढाए। त्यसपछि उनी [illegible] पर्वतजत्तिकै अविचल बनेर स्थिर भए।

[illegible] हि द्वरो द्वरिषु वव्र ऊधनि चन्द्रबुध्नो मदवृद्धो मनीषिभिः।
इन्द्र तमह्वे स्वपस्यया धिया मंहिष्ठरातिं स हि पप्रिरन्धसः ॥३॥

[illegible] का लागि विकराल शत्रु नै हुन्। उनी आकाशमा व्याप्त आह्लादका रूप हुन्। [illegible] प्रदान गरेको सोमबाट उनले उन्नति गर्दछन्। महान् ऐश्वर्यदाता इन्द्रदेवलाई हविष्यान्नले [illegible] उत्तम स्तुतिरूपी वाणीले बोलाउँछौं।

[illegible] यं पृणन्ति दिवि सद्मबर्हिषः समुद्रं न सुभ्वः स्वा अभिष्टयः।
[illegible] वृत्रहत्ये अनु तस्थुरूतयः शुष्मा इन्द्रमवाता अह्रुतप्सवः ॥४॥

[illegible] जलपूर्ण गराएझैं कुशका आसनमा बसेका द्युलोक निवासी देवताहरूले [illegible] सन्तुष्ट पारे। इन्द्रदेवले सजिलैसित वृत्रको वध गर्न लाग्दा मरुत्गणले आफूखुसी उनै [illegible] शत्रुरहित, शुभ्र कान्तियुक्त इन्द्रदेवलाई सहयोग गरे।

अभि स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यतो रघ्वीरिव प्रवणे सस्रुरूतयः ।
इन्द्रो यद्वज्री धृषमाणो अन्धसा भिनम्वलस्य परिधींरिव त्रितः ॥५॥

उत्तम वर्षा हुन नदिने असुरसित युद्ध गर्नका लागि सोमपानले हर्षित भएका इन्द्रदेव तयार भए। संरक्षक मरुत्गण पनि नदीको प्रवाहझैं उनकै पक्षमा लागे। सोमबाट उन्नति गर्ने वज्रधारी इन्द्रदेवले त्यस असुरलाई बलपूर्वक मारेर द्यावापृथिवी र अन्तरिक्ष तीनै ठाउँका सिमानाहरू खुला गराए।

परी घृणा चरति तित्विषे शवोऽपो वृत्वी रजसो बुध्नमाशयत् ।
वृत्रस्य यत्प्रवणे दुर्गृभिश्वनो निजघन्थ हन्वोरिन्द्र तन्यतुम् ॥६॥

वृत्रासुरले जल रोकेर अन्तरिक्षका गर्भमा सुतेको थियो। त्यस्ता बेलामा जललाई मुक्त गर्नका लागि हे इन्द्रदेव ! तिमीले कठिनतापूर्वक नियन्त्रणमा आउने वृत्रका थुतुनामा वज्रले प्रहार गर्‍यौ। यसबाट तिम्रो कीर्ति सर्वत्र फैलियो र बलको उन्नति भयो।

ह्रदं न हि त्वा न्यृषन्त्यूर्मयो ब्रह्माणीन्द्र तव यानि वर्धना ।
त्वष्टा चित्ते युज्यं वावृधे शवस्ततक्ष वज्रमभिभूत्योजसम् ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! जलले जलाशय प्राप्त गरेझैं हाम्रो मन्त्ररूपी स्तोत्र तिमीले प्राप्त गर्छौ। त्यस स्तोत्रले तिम्रो उन्नति गराउँछ। त्वष्टादेवले आफ्नो बल नियन्त्रण गरेर तिम्रो बल बढाए। त्यसपछि शत्रुलाई पराजित गर्नमा सहयोगी तिम्रो वज्र उध्याए।

जघन्वाँ उ हरिभिः संभृतक्रतविन्द्र वृत्रं मनुषे गातुयन्नपः ।
अयच्छथा बाह्वोर्वज्रमायसमधारयो दिव्या सूर्यं दृशे ॥८॥

हे श्रेष्ठ कर्म सम्पादक इन्द्रदेव ! वज्र हातमा लिएर घोडामाथि चढेपछि तिमीले मनुष्यको हितका लागि वृत्रलाई मार्‍यौ र जलको मार्ग खोलिदियौ। त्यसपछि देख्न सकिने गरी सूर्यदेवलाई द्युलोकमा प्रतिष्ठित गरायौ।

बृहत्स्वश्चन्द्रममवद्यदुक्थ्य१मकृण्वत भियसा रोहणं दिवः ।
यन्मानुषप्रधना इन्द्रमूतयः स्वर्नृषाचो मरुतोऽमदन्ननु ॥९॥

मानिसहरू वृत्रदेखि डराएका थिए। उनीहरूले इन्द्रदेवका लागि आनन्ददायक, बलप्रद, आह्लादक र स्वर्गीय उक्तिहरू रचना गरे। त्यसपछि मरुत्गणसित आएर उनीहरूले आफ्नो हितका निम्ति युद्ध गर्ने, आफ्ना निम्ति असल काम गर्ने, आकाशको रक्षा गर्ने इन्द्रदेवलाई सहायता गरे।

द्यौश्चिदस्यामवाँ अहेः स्वनादयोयवीद्भियसा वज्र इन्द्र ते ।
वृत्रस्य यद्बद्बधानस्य रोदसी मदे सुतस्य शवसाभिनच्छिरः ॥१०॥

हे इन्द्रदेव ! सोमपानबाट प्राप्त गरेका हर्षका कारण तिमीले द्युलोक र पृथ्वीलाई दुःख दिने वृत्रको शिर वज्रका बलियो छप्काले काटिदियौ। त्यस बेला विशाल आकाश पनि वृत्रका विकराल शब्दले कम्पायमान भयो।

यदिन्न्विन्द्र पृथिवी दशभुजिरहानि विश्वा ततनन्त कृष्टयः ।
अत्राह ते मघवन्विश्रुतं सहो द्यामनु शवसा बर्हणा भुवत् ॥११॥

हे इन्द्रदेव ! पृथ्वी दसौं गुना साधनहरूले सम्पन्न भएकाले मानिसहरूले दिनप्रतिदिन उन्नति गर्न लागे। त्यसपछि हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिम्रो बल र पराक्रम पनि पृथ्वीबाट द्युलोकसम्म सर्वत्र फैलिएर प्रसिद्ध होस्।

त्वमस्य पारे रजसो व्योमनः स्वभूत्योजा अवसे धृषन्मनः ।
चकृषे भूमिं प्रतिमानमोजसोऽपः स्वः परिभूरेष्या दिवम् ॥१२॥

हे सङ्घर्षशील मन भएका इन्द्रदेव ! अन्तरिक्षभन्दा माथि रहे पनि तिमीले आफ्नो ज्योतिर्मय स्वरूप संरक्षण गर्नका लागि पृथ्वीको निर्माण गरेका हौ। अन्तरिक्ष र द्युलोकमा व्याप्त भएको बलको प्रतिमूर्तिजस्तो भएर स्वयं प्रतिष्ठित छौ।

त्वं भुवः प्रतिमानं पृथिव्या ऋष्ववीरस्य बृहतः पतिर्भूः ।
विश्वमाप्रा अन्तरिक्षं महित्वा सत्यमद्धा नकिरन्यस्त्वावान् ॥१३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी विस्तृत भूमिका प्रतिरूप हौ। महान् बलले सम्पन्न व्यापक आकाश लोकका स्वामी तिमी नै हौ र आफ्नो महत्ताले सम्पूर्ण अन्तरिक्ष ढाक्दछौ। निश्चय नै तिमीजत्तिको अर्को कोही पनि छैन।

न यस्य द्यावापृथिवी अनु व्यचो न सिन्धवो रजसो अन्तमानशुः ।
नोत स्ववृष्टिं मदे अस्य युध्यत एको अन्यच्चकृषे विश्वमानुषक् ॥१४

[illegible] तिम्रो विस्तार ठम्याउन सकेनन्, अन्तरिक्षको जलले तिम्रो अन्त्य ठम्याउन सकेन, [illegible] बाधक वृत्रसित युद्ध गर्दा तिम्रा उत्साहको तुलना गर्नै सकिएन। हे इन्द्रदेव ! तिमी [illegible] व्याप्त भएका हुनाले अन्यान्य विश्वलाई पनि प्रकट गर्दछौ।

आर्चन्नत्र मरुतः सस्मिन्नाजौ विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ।
वृत्रस्य यद्भृष्टिमता वधेन नि त्वमिन्द्र प्रत्यानं जघन्थ ॥१५॥

[illegible] वृत्रसितका युद्धमा सबै मरुतहरूले तिम्रो अर्चना गरे र सबै देवताहरूले तिमीलाई [illegible]। त्यस बेला तिमीले दुष्ट बुद्धि भएकाहरूलाई विनाश गर्ने वज्रले वृत्रका मुखैमा [illegible]

[सूक्त – ५३]

ऋषि – सव्य आङ्गिरस। देवता – इन्द्र। छन्द – जगती त्रिष्टुप्।

न्यू३ षु वाचं प्र महे भरामहे गिर इन्द्राय सदने विवस्वतः ।
नू चिद्धि रत्नं ससतामिवाविदन्न दुष्टुतिर्द्रविणोदेषु शस्यते ॥१॥

[illegible] विवस्वानका यज्ञमा उत्तम वचनले महान् इन्द्रदेवलाई स्तुति गर्दछौं। सुताहाको धन चोरले [illegible] चोरेझैं इन्द्रदेवले असुरको रत्नहरू प्राप्त गरे। धन दान गर्नेहरूको निन्दा गर्नु प्रशंसनीय [illegible]।

दुरो अश्वस्य दुर इन्द्र गोरसि दुरो यवस्य वसुन इनस्पतिः ।
शिक्षानरः प्रदिवो अकामकर्शनः सखा सखिभ्यस्तमिदं गृणीमसि ॥२॥

[illegible] तिमी अश्व, गाई, धनधान्य आदिका दाता हौ। तिमी सबैलाई पालनपोषण गर्दै उत्तम [illegible] प्रेरणा दिने तेजस्वी र वीर हौ। सङ्कल्प नष्ट हुन नदिई पालन गर्ने र मित्रका मित्र [illegible] हौ। हामी तिम्रो स्तुति यसै रितले गर्दछौं।

शचीव इन्द्र पुरुकृद्द्युमत्तम तवेदिदमभितश्चेकिते वसु ।
अतः संगृभ्याभिभूत आ भर मा त्वायतो जरितुः काममूनयीः ॥३ ॥

[illegible] बहुकर्मा, दीप्तिमान् हे इन्द्रदेव ! सम्पूर्ण धन तिम्रै हो भन्ने कुरो सबैले जानेको छ। [illegible] पराजित गर र उसका धनले हामीलाई भरिपूर्ण गराऊ। आफ्ना प्रशंसकहरूको कामना [illegible] पूरा गर्नुपर्दछ।

एभिर्द्युभिः सुमना एभिरिन्दुभिर्निरुन्धानो अमतिं गोभिरश्विना ।
इन्द्रेण दस्युं दरयन्त इन्दुभिर्युतद्वेषसः समिषा रभेमहि ॥४॥

[illegible] तेजस्वी सोमरसबाट तृप्त हुने हे इन्द्रदेव ! गाई र घोडाका साथै धन दिएर हाम्रो [illegible] गर। सोमरसले तृप्त हुने, उत्तम मन भएका इन्द्रदेवबाट शत्रु नाश गराउँदै हामी [illegible] अन्न प्राप्त गरी उचित रूपमा हर्षित होऔं।

समिन्द्र राया समिषा रभेमहि सं वाजेभिः पुरुश्चन्द्रैरभिद्युभिः ।
सं देव्या प्रमत्या वीरशुष्मया गोअग्रयाश्वावत्या रभेमहि ॥५॥

[illegible] धनधान्यले सम्पन्न होऔं, सबैलाई हर्ष बाँड्न सक्ने सम्पूर्ण तेजस्विता र [illegible] हामी वीर सन्तान, श्रेष्ठ गाई र घोडा प्राप्त गर्न सक्ने उत्तम बुद्धिका होऔं।

ते त्वा मदा अमदन्तानि वृष्ण्या ते सोमासो वृत्रहत्येषु सत्पते ।
यत्कारवे दश वृत्राण्यप्रति बर्हिष्मते नि सहस्राणि बर्हयः ॥६ ॥

[illegible] इन्द्रदेव ! वृत्रलाई मार्ने लडाइँमा तिमीले बलवर्द्धक सोमरस पान गरेर आनन्द [illegible] त्यसै बेला सङ्कल्प लिएर तिमीले याजकहरूको हितका लागि दस हजार [illegible]

युधा युधमुप घेदेषि धृष्णुया पुरा पुरं समिदं हंस्योजसा ।
नम्या यदिन्द्र सख्या परावति निबर्हयो नमुचिं नाम मायिनम् ॥७॥

[illegible] इन्द्रदेव ! शत्रुपक्षका योद्धासित तिमी सधैं युद्ध गर्दछौ। शत्रुका

अनेकौं सहर तिमीले ध्वस्त पार्‍यौ। मरुत्‌हरू तिम्रा विनयी र योग्य मित्र हुन्। तिनीहरूले प्रशंसा गरेका हुनाले तिमीले नमुचि नामका मायावी असुरलाई मारिदियौ।

त्वं करञ्जमुत पर्णयं वधीस्तेजिष्ठ यातिथिग्वस्य वर्तनी।
त्वं शता वङ्गृदस्याभिनत्पुरोऽनानुदः परिषूता ऋजिश्वना ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले अतिथिग्वलाई दुःख दिने करञ्ज र पर्णय नामका असुरलाई तेजस्वी अस्त्रले वध गर्‍यौ। कसैको सहायता नलिई वङ्गृदका सयौँ सहर भत्कायौ र उसले बन्दी बनाइराखेका ऋजिश्वालाई मुक्त गरायौ।

त्वमेताञ्जनराज्ञो द्विर्दशाबन्धुना सुश्रवसोपजग्मुषः।
षष्टिं सहस्रा नवतिं नव श्रुतो नि चक्रेण रथ्या दुष्पदावृणक् ॥९॥

हे प्रसिद्ध इन्द्रदेव ! सुश्रवस राजाका आफन्त कोही थिएनन्। त्यस्ता एक्ला राजाका विपक्षमा लडाइँ गर्नका लागि बीस राजा र तिनीहरूका साठी हजार उनान्सय सैनिक आइलागेका थिए। तिमीले आफ्नो दुर्लभ चक्रले तिनीहरूलाई नष्ट गराइदियौ।

त्वमाविथ सुश्रवसं तवोतिभिस्तव त्रामभिरिन्द्र तूर्वयाणम्।
त्वमस्मै कुत्समतिथिग्वमायुं महे राज्ञे यूनेअरन्धनायः ॥१०॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले आफ्ना रक्षासाधनले सुश्रवसको र पोषण साधनले तूर्वयाणको रक्षा गर्‍यौ। तिमीले ती तरुण राजाको हित गर्नका लागि नै कुत्स, अतिथिग्व र आयु नामका राजाहरूलाई आफ्ना अधीनमा गरायौ।

य उदृचीन्द्र देवगोपाः सखायस्ते शिवतमा असाम।
त्वां स्तोषाम त्वया सुवीरा द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ॥११॥

हे यज्ञमा स्तुति गरिने इन्द्रदेव ! तिमी देवताहरूबाट रक्षित छौ र हामी सबैका मित्र हौं। हामी सधैँ सुखी रहौँ। तिम्रा कृपाले हामी उत्तम बल र दीर्घायु पाउँछौँ, त्यसैले तिम्रो स्तुति गर्दछौँ।

[सूक्त – ५४]

ऋषि – सव्य आङ्गिरस। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** – जगती त्रिष्टुप्।

मा नो अस्मिन्मघवन्पृत्स्वंहसि नहि ते अन्तः सवसः परीणशे।
अक्रन्दयो नद्यो३ रोरुवद्वना कथा न क्षोणीर्भियसा समारत ॥१॥

जल र नदीलाई गतिशील बनाउने हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिमी महान् शक्तिले सम्पन्न छौ। हामीलाई युद्धबाट पर्न आउने दुःखबाट जोगाऊ र सबैलाई भयमुक्त गराऊ।

अर्चा शक्राय शाकिने शचीवते शृण्वन्तमिन्द्रं महयन्नभि ष्टुहि।
यो धृष्णुना शवसा रोदसी उभे वृषा वृषत्वा वृषभो न्यृञ्जते ॥२॥

हे मनुष्यहरू ! सर्वशक्तिमान् साधनहरूले सम्पन्न र तेजस्वी इन्द्रदेवलाई तिमीहरू पूजा गर। स्तुति सुनिदिने इन्द्रदेवको महिमा बयान गर। प्रचण्ड शक्तिले वर्षा गराउने इन्द्रदेव आफ्ना सामर्थ्यले सम्पन्न हुनाले सबैले खोजेका कुराको वर्षा गर्दछन्। आफ्ना बलले पृथ्वी र द्युलोकलाई सन्तुलित गर्दछन्।

अर्चा दिवे बृहते शूष्यं१ वचः स्वक्षत्रं यस्य धृषतो धृषन्मनः।
बृहच्छ्रवा असुरो बर्हणा कृतः पुरो हरिभ्यां वृषभो रथो हि षः ॥३॥

इन्द्रदेव शत्रुको विनाश गर्नका लागि शारीरिक एवं मानसिक शक्तिले सम्पन्न छन्। यस्ता तेजस्वी र महान् आत्मबल भएका इन्द्रदेवलाई आदरयुक्त वचनले पूजा गरौँ। इन्द्रदेव महान् यशस्वी, प्राणशक्ति बढाउने, शत्रुनाशक, अश्व नारिएका रथमा हुन्छन्।

त्वं दिवो बृहतः सानु कोपयोऽव त्मना धृषता शम्बरं भिनत्।
यन्मायिनो व्रन्दिनो मन्दिना धृषच्छितां गभस्तिमशनिं पृतन्यसि ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! उत्साहपूर्वक तीक्ष्ण वज्रले प्रहार गरेर तिमीले मायावी असुरको सैन्यदल नष्ट गरिदियौ। विशाल द्युलोकका उच्च स्थानलाई तिमी प्रकम्पित गराउँछौ र आफ्ना बलले शम्बर नामका असुरलाई मार्दछौ।

नि यद्वृणक्षि श्वसनस्य मूर्धनि शुष्णस्य चिद्व्रन्दिनो रोरुवद्वना।
प्राचीनेन मनसा बर्हणावता यदद्या चित्कृणवः कस्त्वा परि ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले गर्जनका साथ जलवर्षा गराउनका लागि जल शोषण गर्ने शुष्ण नामका असुरलाई वध गर्‍यौ। उहिलेदेखि आजसम्म तिमी उत्साहित मनले यस्तै काम गर्दै छौ। तिमीभन्दा माथि पुगेर तिमीलाई रोक्न सक्ने को छ र ?

त्वमाविथ नर्यं तुर्वशं यदुं त्वं तुर्वीतिं वय्यं शतक्रतो।
त्वं रथमेतशं कृत्व्ये धने त्वं पुरो नवतिं दम्भयो नव ॥६॥

सयौं यज्ञ आदि उत्तम कर्म सम्पन्न गरिसकेका हे इन्द्रदेव ! युद्धले उत्पन्न गरेका कठिन स्थितिमा तिमीले नर्य, तुर्वश, यदु, वय्य र तुर्वीतका वंशजहरूको रक्षा गर्‍यौ। तिमीले शत्रुका उनान्सय सहर ध्वस्त गराएर रथ र एतश नामका ऋषिहरूको रक्षा गर्‍यौ।

स घा राजा सत्पतिः शूशुवज्जनो रातहव्यः प्रति यः शासमिन्वति।
उक्था वा यो अभिगृणाति राधसा दानुरस्मा उपरा पिन्वते दिवः ॥७॥

सत्कर्मलाई प्रश्रय दिने र समृद्धिशाली राजाका शासनमा रहेकाहरू उत्तम हवि प्रदान गर्ने खालका हुन्छन्। उनीहरू हविष्यान्नका साथ उत्तम वचनले स्तुति गर्दछन्। उसै राज्यको हितका लागि दानशील इन्द्रदेव द्युलोकबाट मेघद्वारा वर्षा गराउँछन्।

असमं क्षत्रमसमा मनीषा प्र सोमपा अपसा सन्तु नेमे।
ये त इन्द्र ददुषो वर्धयन्ति महि क्षत्रं स्थविरं वृष्ण्यं च ॥८॥

हे सोमपान गर्ने इन्द्रदेव ! तिम्रा बलको, बुद्धिको र हर्षदायक कर्मको तुलना केहीसित गर्न सकिँदैन। हवि समर्पित गर्नका लागि मानिसहरूलाई तिमीले दिएका सहयोगले महान् पराक्रमको महत्त्व र सामर्थ्य बढाउँछ।

तुभ्येदेते बहुला अद्रिदुग्धाश्चमूषदश्चमसा इन्द्रपानाः।
व्यश्नुहि तर्पया काममेषामथा मनो वसुदेयाय कृष्व ॥९॥

हे इन्द्रदेव ! ढुङ्गामा कुटेर र छानेर धेरै किसिमका पात्रमा सोमरस राखिएको छ। यो सोमरस तिम्रै लागि हो। यो पिएर तिमी आफ्नो इच्छा पूर्ति गर। त्यसपछि उत्साहपूर्वक हामीलाई धन र वैभव प्रदान गर।

अपामतिष्ठद्धरुणह्वरं तमोऽन्तर्वृत्रस्य जठरेषु पर्वतः।
अभीमिन्द्रो नद्यो वव्रिणा हिता विश्वा अनुष्ठाः प्रवणेषु जिघ्नते ॥१०॥

जलको प्रवाह रोक्ने पर्वत रूपधारी वृत्रले आफ्ना पेटभित्र जललाई स्थिर गरायो। त्यसो भएपछि अन्धकार व्याप्त भयो। वृत्रद्वारा रोकिएको त्यो जलप्रवाह इन्द्रदेवले मुक्त गरेर तलतिर बगाइदिए।

स शेवृधमधि धा द्युम्नमस्मे महि क्षत्रं जनाषाळिन्द्र तव्यम्।
रक्षा च नो मघोनः पाहि सूरीन्राये च नः स्वपत्या इषे धाः ॥११॥

हे इन्द्रदेव ! हामीभित्र सुख, यश, सबैलाई शासन गर्ने राज्य र प्रशंसित सामर्थ्य तिमी स्थापित गर। हाम्रा धनको रक्षा गर्दै हामीलाई उत्तम सन्तान र धेरै मात्रामा धनधान्य प्रदान गरेर [illegible] बनाऊ।

[सूक्त - ५५]

ऋषि – सव्य आङ्गिरस। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** – जगती।

दिवश्चिदस्य वरिमा वि पप्रथ इन्द्रं न मह्ना पृथिवी चन प्रति।
भीमस्तुविष्माञ्चर्षणिभ्य आतपः शिशीते वज्रं तेजसे न वंसगः ॥१॥

इन्द्रदेवको महानता पृथ्वीदेखि द्युलोकसम्म व्याप्त छ। आफ्ना बलले उनलाई पराजित गर्न सक्ने कोही पनि छैन। शत्रुका लागि अत्यन्त विकराल हुनाले उनलाई देखेर बलवान् शत्रु पनि चिन्तित हुन्छ। जुधनका लागि साँढेले आफ्ना सिँङ जसरी तिखार्दछ प्रहार गर्नका लागि इन्द्रदेव आफ्नो वज्र [illegible] किसिमले उध्याउँछन्।

सो अर्णवो न नद्यः समुद्रियः प्रति गृभ्णाति विश्रिता वरीमभिः।
इन्द्रः सोमस्य पीतये वृषायते सनात्स युध्म ओजसा पनस्यते ॥२॥

समुद्रले नदीहरूलाई जसरी आफूभित्र समेट्दछ, उसै गरी आफ्ना उत्कृष्टताले इन्द्रदेव अन्तरिक्षमा

व्याप्त रहेको जलप्रवाह धारण गर्दछन्। इन्द्रदेव सोम पिउने रहर ज्यादै गर्दछन्। उहिलेदेखि नै उनले युद्धमा सामर्थ्य र बलका विषयमा प्रशंसा पाएका छन्।

त्वं तमिन्द्र पर्वत न भोजसे महो नृम्णस्य धर्मणामिरज्यसि।
प्र वीर्येण देवताति चेकिते विश्वस्मा उग्रः कर्मणे पुरोहितः ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीसित अति धेरै बल छ। बलका दृष्टिले तिमी पर्वतसमान अटल छौ। मेघजस्तो बलियो शत्रुलाई भत्काउँछौ र प्रजाले भोग गर्नका निम्ति त्यसको जल प्रदान गरेर शासन गर्दछौ। तिमी सबै काममा अग्रणी छौ र बलकै कारण देवताहरूमा श्रेष्ठ मानिएका छौ।

स इद्वने नमस्युभिर्वचस्यते चारु जनेषु प्रब्रुवाण इन्द्रियम्।
वृषा छन्दुर्भवति हर्यतो वृषा क्षेमेण धेनां मघवा यदिन्वति ॥४॥

आफ्नो सामर्थ्य प्रकट गर्ने, सुन्दर रूपका धनी र बलवान् इन्द्रदेव विनयशील मानिसहरूको स्तुति सुनेर प्रसन्न हुन्छन्। धनको कामना गर्नेहरूलाई उनी खोजेकै अनुसारका पदार्थहरू प्रदान गर्दछन्।

स इन्महानि समिथानि मज्मना कृणोति युध्म ओजसा जनेभ्यः।
अधा चन श्रद्दधति त्विषीमत इन्द्राय वज्रं निघनिघ्नते वधम् ॥५॥

मनुष्यको हितका लागि आफ्ना महान् बलले वीर इन्द्रदेव ठूला युद्ध [illegible]छन्। आफ्ना घातक वज्रले शत्रुको विनाश गर्दछन्। त्यसो भएर नै मानिसहरू तेजस्वी इन्द्रदेवका अगाडि श्रद्धाले झुक्दछन्।

स हि श्रवस्युः सदनानि कृत्रिमा क्ष्मया वृधान ओजसा विनाशयन्।
ज्योतींषि कृण्वन्नवृकाणि यज्यवेऽव सुक्रतुः सर्तवा अपः सृजत् ॥६॥

यशको इच्छा गरेर असल काममा लाग्ने इन्द्रदेव आफ्ना तेजस्वी [illegible] नष्ट गर्दै उन्नति गर्दछन्। उनले सूर्य आदि नक्षत्रको प्रकाश छेक्ने आवरण हटाए [illegible] जलको प्रवाह खोलिदिए।

दानाय मनः सोमपावन्नस्तु तेऽर्वाञ्चा हरी वन्दनश्रुदा कृधि।
यमिष्ठासः सारथयो य इन्द्र ते न त्वा केता आ दभ्नुवन्ति भूर्णयः ॥७॥

हे सोमपान गर्ने इन्द्रदेव ! तिम्रो मन दानमा लागोस्! तिमी हाम्रो [illegible] हुन्छौ। आफ्ना अश्वहरू हाम्रा यज्ञतिर फर्काऊ। हे इन्द्रदेव ! तिम्रा सारथी रथ [illegible] पूर्ण कुशल छन्। त्यसैले ठूलै बाधा आए पनि आत्तिँदैनन्।

अप्रक्षितं वसु बिभर्षि हस्तयोरषाळ्हं सहस्तन्वि श्रुतो दधे।
आवृतासोऽवतासो न कर्तृभिस्तनूषु ते क्रतव इन्द्र भूरयः ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी आफ्ना दुवै हातमा अक्षय धन धारण गर्दछौ। [illegible] प्रचण्ड बल रहेको छ। स्तुति गर्नेहरूले तिम्रा शरीरको वृद्धि गराएका छन्। मानिसले [illegible] छोपेझैँ प्रसिद्ध कर्महरूले तिमी छेकिएका छौ।

[सूक्त - ५६]

ऋषि - सव्य आङ्गिरस। **देवता -** इन्द्र। **छन्द -** जगती।

एष प्र पूर्वीरव तस्य चम्रिषोऽत्यो न योषामुदयंस्त भुर्वणिः।
दक्षं महे पाययते हिरण्ययं रथमावृत्या हरियोगमृभ्वसम् ॥१॥

संसारलाई पालनपोषण गर्ने इन्द्रदेव बहुसङ्ख्यक यजमानका सोमपात्र प्रसन्नतापूर्वक स्वीकार गर्दछन्। सुन्दर अश्वले तानिएको, दीप्तिमान, स्वर्णिम रथभित्र बसेका इन्द्रलाई यजमानहरू सोमपान गराउँछन्।

तं गूर्तयो नेमन्निषः समुद्रं न संचरणे सनिष्यवः।
पतिं दक्षस्य विदथस्य नू सहो गिरिं न वेना अधि रोह तेजसा ॥२॥

धनको इच्छा गर्नेहरू समुद्रतिर गएझैँ हविदाता यजमान इन्द्रदेवतर्फ हवि लिएर लिएर हतारिँदै जान्छन्। हे स्तोता ! पहाडले बग्दै हिँडेका नदीको बाटो छेकेझैँ तिम्रा स्तुतिले बलका स्वामी, यज्ञका स्वामी, सङ्घर्षका नायक महान् इन्द्रदेवलाई आफ्नै तेजले छेकेर आफूतर्फ आकर्षित गर्दछ।

स तुर्वणिर्महाँ अरेणु पौंस्ये गिरेर्भृष्टिर्न भ्राजते तुजा शवः ।
येन शुष्णं मायिनमायसो मदे दुध्र आभूषु रामयन्नि दामनि ॥३॥

महान् इन्द्रदेवले शत्रु नाश गर्नका लागि जङ्गी कवच धारण गरेका छन्। शुष्ण नामका मायावी असुरलाई डोरीले बाँधेर तिनले भ्यालखानमा राखेका छन्। उनको निन्दारहित बल सङ्ग्राममा पर्वतको शिखरजस्तै स्पष्ट देखिएको छ।

देवी यदि तविषी त्वावृधोतय इन्द्रं सिषक्त्युषसं न सूर्यः ।
यो धृष्णुना शवसा बाधते तम इयर्ति रेणुं बृहदर्हरिष्वणिः ॥४॥

हे स्तोता ! सूर्यदेवले उषादेवीलाई प्राप्त गरेझैँ आफ्ना स्तुतिबाट मनग्गे बल भएका इन्द्रदेवलाई प्राप्त गर्न सक्छौ। उनले आफ्ना सङ्घर्षशील बलले दुष्कर्मरूपी अन्धकार हटाउँछन्। शत्रु रुवाउने इन्द्रदेवका सेनाले सङ्ग्राममा मनग्गे धुलो उडाउँछ।

वि यत्तिरो धरुणमच्युतं रजोऽतिष्ठिपो दिव आतासु बर्हणा ।
स्वर्मीळ्हे यमन्द इन्द्र हर्षह्न्वृत्रं निरपामौब्जो अर्णवम् ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! बादलले बोकेको जल तिमीले आकाशका विभिन्न दिशामा पुऱ्यायौ। सोमरसले हर्षित भएपछि सङ्घर्षशील बलले युद्ध गरेर वृत्रलाई माऱ्यौ। त्यसपछि वृत्रले थुनेर राखेको जल तलतिर बगाइदियौ।

त्वं दिवो धरुणं धिस ओसदा पृथिव्या इन्द्र सदनेषु माहिनः ।
त्वं सुतस्य मदे अरिणा अपो वि वृत्रस्य समया पाष्यारुजः ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले आफ्ना महान् बलले अन्तरिक्षको जल पृथ्वीमा पुऱ्यायौ। तिमीले सोमरस पान गरेर उत्साहपूर्वक सङ्घर्षशील बलले वृत्रलाई माऱ्यौ। त्यसपछि पृथ्वीका सबै ठाउँलाई जलले सन्तुष्ट गरायौ।

[सूक्त - ५७]

ऋषि - सव्य आङ्गिरस। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - जगती।

प्र मंहिष्ठाय बृहते बृहद्रये सत्यशुष्माय तवसे मतिं भरे।
अपामिव प्रवणे यस्य दुर्धरं राधो विश्वायु शवसे अपावृतम् ॥१॥

अत्यन्त दानी, महान् ऐश्वर्यशाली, सत्यस्वरूप, पराक्रमी, इन्द्रदेवलाई हामी बुद्धिपूर्वक स्तुति गर्दछौं। ओरालोतिर बग्ने पानीको धारोजस्तै यिनको बल थाम्न कसैले सक्दैन। त्यस्ता बलले जुटाएका ऐश्वर्य मानिसलाई जीवनभर दिइरहने उनको नियम बनेको छ।

अध ते विश्वमनु हासदिष्टय आपो निम्नेव सवना हविष्मतः ।
यत्पर्वते न समशीत हर्यत इन्द्रस्य वज्रः श्नथिता हिरण्ययः ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! सुनझैँ टल्कने तिम्रो घातक वज्र मेघलाई चिरा पार्न तयार भयो। त्यस बेला हे इन्द्रदेव ! संसारले तिम्रा लागि यज्ञको काम गर्न लाग्यो। याजकले तिमीलाई समर्पित गरेको सोम ओरालोतिर पानी बगेझैँ प्रवाहित भयो।

अस्मै भीमाय नमसा समध्वर उषो न शुभ्र आ भरा पनीयसे।
यस्य धाम श्रवसे नामेन्द्रियं ज्योतिरकारि हरितो नायसे ॥३॥

हे दीप्तिमती उषादेवी ! शत्रुप्रति विकराल हुनाले प्रशंसनीय इन्द्रदेवलाई नमस्कार गर्दै यज्ञ सम्पादन गराऊ। उनको स्थान अन्नका लागि अत्यन्त प्रसिद्ध छ। उनको सामर्थ्य र कीर्ति घोडा कुदेझैँ सर्वत्र पुग्न सक्ने खालको छ।

इमे त इन्द्र ते वयं पुरुष्टुत ये त्वारभ्य चरामसि प्रभूवसो।
नहि त्वदन्यो गिर्वणो गिरः सघत्क्षोणीरिव प्रति नो हर्य तद्वचः ॥४॥

हे सम्पत्तिवान् र बहुप्रशंसित इन्द्रदेव ! हामी निष्ठापूर्वक तिम्रा संरक्षणमा रहेर कार्य गर्दछौँ। तिमीजस्तो स्तुत्य देवता अन्य कोही छैन। त्यसो हुँदा हामी तिम्रै स्तुति गर्दछौँ। पृथिवीले सबै [illegible] पदार्थ स्वीकार गरेझैँ हाम्रो स्तोत्र तिमी पनि स्वीकार गर।

भूरि त इन्द्र वीर्यं तव स्मस्यस्य स्तोतुर्मघवन्काममा पृण।
अनु ते द्यौर्बृहती वीर्यं मम इयं च ते पृथिवी नेम ओजसे ॥५॥

[illegible] इन्द्रदेव ! यी साधकहरू स्तुति गर्दै छन्, यिनको कामना पूरा गराऊ। तिमी अत्यन्त [illegible] तिम्रै महान् बलले द्युलोक अडिएको छ र तिम्रा बलका अगाडि पृथ्वी पनि झुक्दछ।

त्वं तमिन्द्र पर्वतं महापुरं वज्रेण वज्रिन्पर्वशश्चकर्तिथ ।
अवासृजो निवृताः सर्तवा अपः सत्रा विश्वं दधिषे केवलं सहः ॥६॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! अत्यन्त बलशाली मेघलाई तिमीले आफ्ना वज्रले टुक्राटुक्रा गरायौ र थुनिएका जलराशिलाई मुक्त गतिमा बगायौ। सबै खालका सङ्घर्ष शक्ति केवल तिमी नै धारण गर्दछौ भन्ने कुरो सत्य हो।

[सूक्त - ५८]

ऋषि - नोधा गौतम। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप्।

नू चित्सहोजा अमृतो नि तुन्दते होता यद्दूतो अभवद्विवस्वतः ।
वि साधिष्ठेभिः पथिभी रजो मम आ देवताता हविषा विवासति ॥१॥

बलले उत्पन्न गराइएका यी अमर अग्निदेव कहिल्यै दुःखदायी हुँदैनन् भन्ने निश्चित छ। यजमानको दूतका रूपमा यिनी सहायक छन्। आफ्नो उत्तम मार्गबाट अन्तरिक्षमा देखिँदै यिनी यात्रा गर्दछन्। अर्पण गरिएको हविष्यान्न देवताहरूसमक्ष पुऱ्याएर यिनले देवतालाई सम्मानित गर्दछन्।

आ स्वमद्म युवमानो अजरस्तृष्वविष्यन्नतसेषु तिष्ठति ।
अत्यो न पृष्ठं प्रुषितस्य रोचते दिवो न सानु स्तनयन्नचिक्रदत् ॥२॥

कहिल्यै पुराना नहुने अग्निदेव, समिधाका साथ हवि भक्षण गर्दै दीप्तिमान् हुन्छन्। घिउले सेचन गरिएपछि माथितिर उठिरहेको यिनको ज्वालो सजिएको घोडाझैं सुन्दर देखिन्छ। आकाशमा रहने मेघको जस्तै गर्जन गर्दै यिनी उन्नतितर्फ लाग्दछन्।

क्राणा रुद्रेभिर्वसुभिः पुरोहितो होता निषत्तो रयिषाळमर्त्यः ।
रथो न विक्ष्वृञ्जसान आयुषु व्यानुषग्वार्या देव ऋण्वति ॥३॥

यज्ञकर्म सम्पादन गर्नमा कुशल, रुद्र र वसुहरूले अगाडि लगाइएका, होताको रूपमा रहने, अविनाशी, धन प्रदान गर्ने र मनग्गे प्रतिष्ठा पाएका अग्निदेवलाई याजकहरू स्तुति गर्दछन्। रथजत्तिकै बढिरहेका अग्निदेवले याजकहरूको स्तुति पाएपछि प्रजाहरूलाई क्रमैसँग वरण गर्न योग्य र श्रेष्ठ धनले पूरा गराउँछन्।

वि वातजूतो अतसेषु तिष्ठते वृथा जुहूभिः सृण्या तुविष्वणिः ।
तृषु यदग्ने वनिनो वृषायसे कृष्णं त एम रुशदूर्मे अजर ॥४॥

समिधाहरूमा प्रज्वलित अग्निदेवका तेजस्वी ज्वाला वायुका संयोगले शब्दायमान हुँदै सुशोभित भइरहेका छन्। हे अजर दीप्तिमान् अग्निदेव ! तिमी आफ्ना प्रखर शक्तिले वनलाई प्रभावित गर्दै कालो धुवाँका रूपमा माथि उठेर आफ्नो उपस्थिति जनाउँछौ।

तपुर्जम्भो वन आ वातचोदितो यूथे न साह्वाँ अव वाति वंसगः ।
अभिव्रजन्नक्षितं पाजसा रजः स्थातुश्चरथं भयते पतत्रिणः ॥५॥

प्रज्वलित तेजस्वी ज्वालारूपी दाह्रा हुने अग्निदेव वायुबाट प्रेरित हुँदा गाईका बथानको स्वच्छन्द साँढेजस्तै भएर वनमा घुम्दछन्। अनन्त आकाशमा पक्षीझैं उनी घुमेका बेला स्थावरजङ्गम सबै भयभीत हुन्छन्।

दधुष्ट्वा भृगवो मानुषेष्वा रयिं न चारुं सुहवं जनेभ्यः ।
होतारमग्ने अतिथिं वरेण्यं मित्रं न शेवं दिव्याय जन्मने ॥६॥

हे अग्निदेव ! सुख प्राप्तिका लागि मनुष्यद्वारा तिमीलाई आह्वान गरिन्छ। तिमी होता र अतिथिका रूप हौ। तिमी पूज्य र वरण गर्न योग्य छौ। तिमीलाई भृगुले देवत्व प्राप्तिका लागि मनुष्यका बीचमा स्थापित गरेका छन्। मित्रसमान सुखदाता र तेजस्वी हुनाले तिमी धनजत्तिकै सुन्दर रूपमा देखिन्छौ।

होतारं सप्त जुह्वोऽयजिष्ठं वाघतो वृणते अध्वरेषु ।
अग्निं विश्वेषामरतिं वसूनां सपर्यामि प्रयसा यामि रत्नम् ॥७॥

अग्निदेव यज्ञका श्रेष्ठ होता हुन्। उनलाई सात ऋत्विक् र सात होताहरूले आह्वान तथा वरण गर्दछन्। अग्निदेव सम्पूर्ण किसिमका धन प्रदान गर्दछन्। त्यसैले हामी उनलाई हविष्यान्न दिएर सेवा गर्दछौं र उनीसित रत्नको याचना गर्दछौं।

अच्छिद्रा सूनो सहसो नो अद्य स्तोतृभ्यो मित्रमहः शर्म यच्छ।
अग्ने गणन्तमंहस उरुष्योर्जो नपात्पूर्भिरायसीभिः ॥८॥

हे अग्निदेव ! तिमी बलका पुत्र र श्रेष्ठ मित्ररूप हौ। आज हामी सबै स्तोतालाई श्रेष्ठ सुख प्रदान गर। बल क्षीण नगराउने हे अग्निदेव ! जसरी आफ्ना बलिष्ठ किल्लामा तिमी स्तोताहरूको रक्षा गरेका थियौ उसै गरी हामीलाई पापबाट पनि रक्षा गर।

भवा वरूथं गृणते भिवावो भवा मघवन्मघवद्भ्यः शर्म।
उरुष्याग्ने अंहसो गृणन्तं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥९॥

हे देदीप्यमान् ऐश्वर्यशाली अग्निदेव ! स्तोताका लागि तिमी आश्रयरूप हौ। धनी याजकलाई सुख प्रदान गर्दछौ। स्तोताहरूलाई पापबाट जोगाऊ। विचार पुऱ्याएर वैभव प्रदान गर्ने हे अग्निदेव ! तिमी बिहानीका यज्ञमा चाँडै आऊ।

[सूक्त - ५९]

ऋषि - नोधो गौतम। **देवता** - अग्नि वैश्वानर। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

वया इदग्ने अग्नयस्ते अन्ये त्वे विश्वे अमृता मादयन्ते।
वैश्वानर नाभिरसि क्षितीनां स्थूणेव जनाँ उपमिद्ययन्थ ॥१॥

हे अग्निदेव ! सबै अग्निहरू तिम्रा ज्वाला हुन्। सबै देवताहरू तिमीबाट आनन्द प्राप्त गर्दछन्। हे वैश्वानर ! तिमी सबै प्राणीहरूलाई पोषण गर्ने नाभी हौ। तिमी सबैका लागि मियोजस्तै आधार हौ।

मूर्धा दिवो नाभिरग्निः पृथिव्या अथाभवदरती रोदस्योः।
तं त्वा देवासोऽजनयन्त देवं वैश्वानर ज्योतिरिदार्याय ॥२॥

अग्निदेव आकाशका शिर र पृथ्वीका नाभी हुन्। यिनी आकाश र पृथ्वीका अधिपति पनि हुन्। यिनलाई अरू देवताहरूले प्रकट गर्दछन्। हे वैश्वानर अग्निदेव ! श्रेष्ठजनको हितका लागि तिमीले ज्योतिका रूपमा प्रकाश दिएका छौ।

आ सूर्ये न रश्मयो ध्रुवासो वैश्वानरे दधिरेऽग्ना वसूनि।
या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु या मानुषेष्वसि तस्य राजा ॥३॥

सूर्यदेवबाट सधैं प्रकाशका किरणहरू प्राप्त भएझैं वैश्वानर अग्निदेवबाट सबै खालका धन प्राप्त हुन्छन्। हे अग्निदेव ! तिमी सबै पर्वत, औषधी, जल र मानवहरूमा स्थित धनका राजा हौ।

बृहती इव सूनवे रोदसी गिरो होता मनुष्योऽन दक्षः।
स्वर्वते सत्यशुष्माय पूर्वीर्वैश्वानराय नृतमाय यह्वीः ॥४॥

गर्भबाट पुत्र प्राप्त गरेझैं वैश्वानर अग्निदेवलाई बृहत् रूपमा द्यावापृथिवीले प्राप्त गरेका छन्। अग्निदेव मनुष्यभन्दा श्रेष्ठ होता हुन्। प्रकाशित र सत्य बलयुक्त वैश्वानर नामका अग्निलाई पुरातन स्तुतिहरूले स्तोताहरू गायन गर्दछन्।

दिवश्चित्ते बृहतो जातवेदो वैश्वानर प्र रिरिचे महत्विम्।
राजा कृष्टीनामसि मानुषीणां युधा देवेभ्यो वरिवश्चकर्थ ॥५॥

हे प्राणीहरूका ज्ञाता, मनुष्यमा व्याप्त अग्निदेव ! तिम्रो महिमा द्युलोकभन्दा पनि बढी व्यापक छ। तिमी सम्पूर्ण मानवका अधिपति हौ। हाम्रो सङ्घर्षशील जीवन तिमी दैवी सम्पदाहरूले परिपूर्ण बनाइदेऊ।

प्र नू महित्वं वृषभस्य वोचं यं पूरवो वृत्रहणं सचन्ते।
वैश्वानरो दस्युमग्निर्जघन्वाँ अधूनोत्काष्ठा अव शम्बरं भेत् ॥६॥

हामी बलवान् अग्निदेवको महत्त्व बयान गर्दछौं। वैश्वानर अग्निदेव जलका चारैतिर रहेर वृत्रको वध गर्दछन्। सबै मनुष्यले वृत्रनाशक अग्निदेवको आश्रय लिएका छन्। दिशाहरू कम्पित गराउने अग्निदेवले शम्बर नामको असुर मार्दछन्।

वैश्वानरो महिम्ना विश्वकृष्टिर्भरद्वाजेषु यजतो विभावा।
शातवनेये तनीभिरग्निः पुरुणीथे जरते सूनृतावान् ॥७॥

वैश्वानर अग्निदेव आफ्नै महिमाले गर्दा मानिसहरूका स्वामी भएका हुन्। उनी अन्न दान गर्नेहरूमा [illegible] पूजनीय र वैभवशाली मानिन्छन्। शतवनका पुत्र पुरुनीथका यज्ञमा सत्यवान्ले अग्निदेवलाई [illegible] स्तोत्रहरूले स्तुति गर्दछन्।

[सूक्त - ६०]

ऋषि – नोधा गौतम। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

वह्निं यशसं विदथस्य केतुं सुप्राव्यं दूतं सद्योअर्थम्।
द्विजन्मानं रयिमिव प्रशस्तं रातिं भरद्भृगवे मातरिश्वा ॥१॥

हविवाहक, यशस्वी, यज्ञपताकासदृश, उत्तम रक्षक, शीघ्र धनप्रदायक, देवताहरूसम्म हवि पुऱ्याउने, द्विज, धनसरह प्रशंसित अग्निदेवलाई वायुदेवले भृगुको मित्र बनाए।

अस्य शासुरुभयासः सचन्ते हविष्मन्त उशिजो ये च मर्ताः।
दिवश्चित्पूर्वो न्यसादि होतापृच्छ्यो विश्पतिर्विक्षु वेधाः ॥२॥

समुन्नत जीवन निर्वाह गर्ने र सामान्य जीवन निर्वाह गर्ने दुवै खालका मानिसहरू देवताहरूलाई हवि समर्पित गर्ने अग्निदेवकै शासनमा रहन्छन्। पूजनीय, जलवर्षक, प्रजापालक, होतारूप अग्निदेव सूर्योदयभन्दा पहिले नै प्रकट हुन्छन्।

तं नव्यसी हृद आ जायमानमस्मत्सुकीर्तिर्मधुजिह्वमश्याः।
यमृत्विजो वृजने मानुषासः प्रयस्वन्त आयवो जीजनन्त ॥३॥

जीवनसङ्ग्राममा विजयी हुँदै उन्नतिको आकाङ्क्षा गर्ने मानिसल जुन अग्निदेवलाई उत्पन्न गर्दछन्, ती अग्निदेव प्रत्येकका हृदयमा विराजमान छन्। मधुर वाणी भएका, उत्तम, यशस्वी अग्निदेवलाई हाम्रा नवीन स्तुतिहरू प्राप्त होऊन्।

उशिक्पावको वसुर्मानुषेषु वरेण्यो होताधायि विक्षु।
दमना गृहपतिर्दम आँ अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणाम् ॥४॥

याजकहरू धनवैभव प्राप्त गर्ने विचारले पवित्रता प्रदान गर्ने अग्निदेवलाई होताका रूपमा वरण गरिन्छन्। दोषहरू दमन गर्ने, गृहपालक, श्रेष्ठ ऐश्वर्यका स्वामी अग्निदेव यज्ञका वेदीमाथि स्थापित गरिन्छन्।

तं त्वा वयं पतिमग्ने रयीणां प्र शंसामो मतिभिर्गोतमासः।
आशुं न वाजम्भरं मर्जयन्तः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥५॥

हे अग्निदेव ! हामी गौतमका वंशजहरू आफ्ना बुद्धिले तिम्रो प्रशंसा गर्दछौं। अन्न दिने, पवित्र गर्ने, अश्वजस्तै बलसम्पन्न तिमीले हामीलाई धन प्राप्त गर्ने कौशल प्रदान गर र प्रातःकाल शीघ्र आइदेऊ।

[सूक्त - ६१]

ऋषि – नोधा गौतम। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

अस्मा इदु प्र तवसे तुराय प्रयो न हर्मि स्तोमं माहिनाय।
ऋचीषमायाध्रिगव ओहमिन्द्राय ब्रह्माणि राततमा ॥१॥

शीघ्र कार्य गर्ने, मन्त्रहरूद्वारा वर्णनीय, महान् कीर्ति भएका, निर्बाध गति भएका इन्द्रदेवका लागि हामी प्रशंसात्मक मन्त्रको गान गर्दै हविष्यान्न अर्पित गर्दछौं।

अस्मा इदु प्रय इव प्र यंसि भराम्यङ्गूषं बाधे सुवृक्ति।
इन्द्राय हृदा मनसा मनीषा प्रत्नाय पत्ये धियो मर्जयन्त ॥२॥

हामी इन्द्रदेवका निम्ति हविष्य अर्पण गरेजस्तै स्तोत्र पनि अर्पित गर्दछौं। शत्रुनाशक इन्द्रदेवका लागि हामी उत्तम स्तुति गान गर्दछौं। उनै पुरातन इन्द्रदेवका लागि हृदय, मन र बुद्धि लगाएर ऋषिगण पवित्र स्तुति गर्दछन्।

अस्मा इदु त्यमुपमं स्वर्षां भराम्याङ्गूषमास्येन।
मंहिष्ठमच्छोक्तिभिर्मतीनां सुवृक्तिभिः सूरिं वावृधध्यै ॥३॥

महान् विद्वान् इन्द्रदेवलाई आकर्षित गर्नका लागि हामी उनकै महिमाअनुरूपको उत्तम स्तुति आफ्नै निर्मल बुद्धिले ठूलो स्वरमा उच्चारण गर्दछौं।

अस्मा इदु स्तोमं सं हिनोमि रथं न तष्टेव तत्सिनाय।
गिरश्च गिर्वाहसे सुवृक्तीन्द्राय विश्वमिन्वं मेधिराय ॥४॥

त्वष्टादेवले रथ बनाएर इन्द्रदेवलाई दिएझैं हामीहरू समस्त कामना सिद्ध गर्ने स्तुत्य, मेधावी इन्द्रदेवका लागि आफ्ना वाणीले सर्वप्रसिद्ध श्रेष्ठ स्तोत्र गाउँछौं।

अस्मा इदु सप्तिमिव श्रवस्येन्द्रायार्कं जुह्वा३समञ्जे ।
वीरं दानौकसं वन्दध्यै पुरां गूर्तश्रवसं दर्माणम् ॥५॥

धनको कामनाले रथमा अश्व नारेझैँ इन्द्रदेवका निमित्त हामी आफ्ना वाणीमा स्तोत्र निबद्ध गर्दछौँ। वीर, दानशील, विपुल यशस्वी, शत्रुका नगर ध्वस्त पार्ने इन्द्रदेवलाई हामी वन्दना गर्दछौँ।

अस्मा इदु त्वष्टा तक्षद्वज्रं स्वपस्तमं स्वर्यं१ रणाय ।
वृत्रस्य चिद्विदद्येन मर्म तुजन्नीशानस्तुजता कियेधाः ॥६॥

त्वष्टादेवले युद्धमा कुशलतापूर्वक लक्ष्यमा पुग्ने, शक्तिशाली वज्र इन्द्रदेवका लागि तयार गरिदिए। शत्रुनाशक, अति बलवान् इन्द्रदेवले उसै वज्रले वृत्रको मर्मस्थानमा प्रहार गरेर उसलाई मारिदिए।

अस्येदु मातुः सवनेषु सद्यो महः पितुं पपिवाञ्चार्वन्ना ।
मुषायद्विष्णुः पचतं सहीयान्विध्यद्वराहं तिरो अद्रिमस्ता ॥७॥

आमाले सन्तानलाई स्याहारेझैँ संसारलाई सजाउने, महान् इन्द्रदेवले यज्ञमा हवि सेवन र सोमरस पान चाँडै गरे। सर्वव्यापक इन्द्रदेवले शत्रुहरूको धन जिते र वज्र प्रहार गरेर मेघलाई भेदन गरे।

अस्मा इदु ग्नाश्चिद्देवपत्नीरिन्द्रायार्कमहिहत्य ऊवुः ।
परि द्यावापृथिवी जभ्र उर्वी नास्य ते महिमानं परि ष्टः ॥८॥

इन्द्रदेवको अहि नामको शत्रु मार्दा देवपत्नीले स्तुति गरे। इन्द्रदेवले फेरि पृथिवी र द्युलोक आफ्नो अधीनमा पारे। यी दुवै लोकमा उनका सामर्थ्यका अगाडि कोही पनि अडिन सक्दैन।

अस्येदेव प्र रिरिचे महित्वं दिवस्पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् ।
स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः स्वरिरमत्रो ववक्षेरणाय ॥९॥

इन्द्रदेवको महानता आकाश, पृथ्वी र अन्तरिक्षभन्दा पनि विस्तृत छ। स्वयं प्रकाशित, सर्वप्रिय, उत्तम योद्धा, असीमित बलशाली, इन्द्रदेव युद्धका लागि आफ्ना वीरहरूलाई प्रेरित गर्दछन्।

अस्येदेव शवसा शुषन्तं वि वृश्चद्वज्रेण वृत्रमिन्द्रः ।
गा न व्राणा अवनीरमुञ्चदभि श्रवो दावने सचेताः । ।१०॥

इन्द्रदेवले आफ्ना वज्रका बलले शोषक वृत्रलाई काटिदिए र अपहरण गरिएका गाई थुनिएझैँ रोकिएको जल मुक्त गराए। हविदाताहरूलाई अन्नले परिपूर्ण बनाए।

अस्येदु त्वेषसा रन्त सिन्धवः परि यद्वज्रेण सीमयच्छत् ।
ईशानकृद्दाशुषे दशस्यन्तुर्वीतये गाधं तुर्वणिः कः ॥११॥

इन्द्रदेवकै बलले नदीहरू प्रवाहित भए, किनभने इन्द्रले नै आफ्ना वज्रले नदीहरूलाई मर्यादित गराइदिए। शत्रुलाई मारेर सबैमाथि शासन गर्ने इन्द्रदेव हविदातालाई धन दिँदै तुर्वणि अर्थात् शत्रुका विरुद्धमा मोर्चा बनाउनेहरूको सहायता गर्दछन्।

अस्मा इदु प्र भरा तूतुजानो वृत्राय वज्रमीशानः कियेधाः ।
गोर्न पर्व वि रदा तिरश्चेष्यन्नर्णांस्यपां चरध्यै ॥१२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी अति वेगवान्, सबका स्वामी, महाबली हौ। वृत्रमाथि वज्रले प्रहार गर र तेर्छो प्रहार गरेर यसको बल सिध्याइदेऊ यसलाई काटेर भूमिमा मिलाऊ। यति गरेर जललाई मुक्त गराई प्रवाहित गराऊ।

अस्येदु प्र ब्रूहि पूर्व्याणि तुरस्य कर्माणि नव्य उक्थैः ।
युधे यदिष्णान आयुधान्यृघायमाणो निरिणाति शत्रून् ॥१३॥

हे मनुष्य ! इन्द्रदेवका पुरातन कर्मको प्रशंसा गर। उनैले युद्धमा शीघ्रतासाथ शस्त्र प्रहार गरेर सबलाई हानी गर्ने शत्रुहरूको नाश गर्दछन्।

अस्येदु भिया गिरयश्च दृढ्हा द्यावा च भूमा जनुषस्तुजेते ।
उपो वेनस्य जोगुवान ओणिं सद्यो भुवद्वीर्याय नोधाः ॥१४॥

इन्द्रदेवका डरले बलिया पर्वत, आकाश, पृथ्वी र सबै प्राणीहरू काँप्दछन्। इन्द्रदेवको श्रेष्ठ रक्षण कार्यको वर्णन गर्ने नोधा ऋषि उनैका अनुग्रहले बलशाली भए।

अस्मा इदु त्यदनु दाय्येषामेको यद्वव्ने भूरेरीशानः ।
प्रैतशं सूर्ये पस्पृधानं सौवश्व्ये सुष्विमावदिन्द्रः ॥१५॥

सबै धनका एक मात्र स्वामी इन्द्रदेव हुन् र उनी जे चिताउँछन् स्तोताहरूले त्यही अर्पण गर्दछन्। इन्द्रदेवले स्वश्वका पुत्र सूर्यसित साथ स्पर्धा गर्दै सोमयाग गर्ने एतश ऋषिलाई सुरक्षा प्रदान गरे।

एवा ते हारियोजना सुवृक्तीन्द्र ब्रह्माणि गोतमासो अक्रन् ।
ऐषु विश्वपेशसं धियं धाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥१६॥

हरिया अश्व नारिएको रथ भएका हे इन्द्रदेव ! गौतमका वंशजले तिम्रा निमित्त आकर्षक मन्त्रयुक्त स्तोत्रहरूको गान गरेका छन्। तिमी तिनलाई ध्यानपूर्वक सुन। विचारपूर्वक अपार धन वैभव प्रदान गर्ने इन्द्रदेव हामीलाई प्रातः चाँडै प्राप्त होऊन्।

[सूक्त - ६२]

ऋषि - नोधा गौतम। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

प्र मन्महे शवसानाय शूषमाङ्गूषं गिर्वणसे अङ्गिरस्वत् ।
सुवृक्तिभिः स्तुवत ऋग्मियायार्चामार्कं नरे विश्रुताय ॥१॥

इन्द्रदेवको शक्ति बढाउने स्तुति हामीलाई थाहा छ। शक्तिको आकाङ्क्षायुक्त, श्रेष्ठ वाणीले सम्पन्न, ज्ञानवान्, पराक्रमशक्तिले विख्यात इन्द्रदेवलाई अङ्गिराका जस्तै स्तुति र मन्त्रले हामी अर्चना गर्दछौं।

प्र वो महे महि नमो भरध्वमाङ्गूष्यं शवसानाय साम ।
येना नः पूर्वे पितरः पदज्ञा अर्चन्तो अङ्गिरसो गा अविन्दन् ॥२॥

हे ऋत्विक् ! तिमी महान् पराक्रमी इन्द्रदेवलाई प्रसन्न गर्नका लागि स्तुति र सामगान गर्दै उनलाई नमस्कार गर। हाम्रा पूर्वज अङ्गिरा आदि ऋषिहरूले यसै किसिमको अर्चना गरेर तेजस्विता प्राप्त गरेका थिए।

इन्द्रस्याङ्गिरसां चेष्टौ विदत्सरमा तनयाय धासिम् ।
बृहस्पतिर्भिनदद्रिं विदद्गाः समुस्रियाभिर्वावशन्त नरः ॥३॥

इन्द्रदेव र अङ्गिराहरूको इच्छाले सरमाले आफ्ना पुत्रका लागि अन्न प्राप्त गरेका थिए। देवताहरूका महान् स्वामी इन्द्रदेवले असुरहरूलाई मारेर जलधारा मुक्त गराए। प्रवाहित जल पाएपछि सबै मानिसहरू हर्षित भए। \

स सुष्टुभा स स्तुभा सप्त विप्रैः स्वरेणाद्रिं स्वर्यो३नवग्वैः ।
सरण्युभिः फलिगमिन्द्र शक्र वलं रवेण दरयो दशग्वैः ॥४॥

हे शक्तिशाली इन्द्रदेव ! सप्तर्षिले उत्तम स्तोत्रले सस्वर गाएको नवीन स्तुति तीव्र उत्कण्ठाले सुनेर प्रशंसित भएपछि तिमीले बलशाली मेघ भत्कायौ। त्यसले दसै दिशामा घोर गर्जना भयो।

गृणानो अङ्गिरोभिर्दस्म वि वरुषासा सूर्येण गोभिरन्धः ।
वि भूम्या अप्रथय इन्द्र सानु दिवो रज उपरमस्तभायः ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! अङ्गिरा आदि ऋषिहरूले तिमीलाई स्तुति गरे। तिमीले त्यो स्तुति पायौ। तिमीले दर्शनीय उषादेवी र सूर्यदेवको दीप्तिमान रश्मिका सहयोगले अन्धकार हटायौ। भूमिप्रदेशलाई विस्तृत बनायौ। द्युलोक र अन्तरिक्षलाई स्थिर गरायौ।

तदु प्रयक्षतममस्य कर्म दस्मस्य चारुतममस्ति दंसः ।
उपह्वरे यदुपरा अपिन्वन्मध्वर्णसो नद्य१श्चतस्रः ॥६॥

भूमिमाथि बगेका चार वटा नदीलाई इन्द्रदेवले मधुर जलले परिपूर्ण गराए। उनका अति प्रशंसनीय, सुन्दरतम र दर्शनीय कर्महरूमा यो पनि एक हो।

द्विता वि वव्रे सनजा सनीडे अयास्यः स्तवमानेभिरर्कैः ।
भगो न मेने परमे व्योमन्नधारयद्रोदसी सुदंसाः ॥७॥

अयास्य ऋषिका प्रशंसनीय स्तोत्रले पूजित इन्द्रदेवले द्युलोकलाई एकै नासले पृथिवी र आकाश गरी दुई रूपमा विभक्त गराए। सबैतिर व्याप्त रहेका आकाशले सूर्यदेवलाई धारण गरेझैँ शतकर्मा इन्द्रदेवले पृथ्वी र आकाशलाई धारण गरे।

सनाद्दिवं परि भूमा विरूपे पुनर्भुवा युवती स्वेभिरेवैः ।
कृष्णेभिरक्तोषा रुशद्भिर्वपुर्भिरा चरतो अन्यान्या ॥८॥

विभिन्न रूप भएका रात्रि र उषा नामका दुई युवतीहरू आआफ्ना गतिले आकाश र भूमिका चारै दिशामा सनातन कालदेखि नै विचरण गर्दै छन्। यिनमा कालो वर्णकी रात्रि र प्रकाश भएकी उषा छुट्टाछुट्टै हिँड्छन्। यिनीहरू कहिल्यै सँगै हिँड्दैनन्।

सनेमि सख्यं स्वपयमानः सूनुर्दाधार शवसा सुदंसाः ।
आमासु चिद्दधिषे पक्वमन्तः पयः कृष्णासु रुशद्रोहिणीषु ॥९॥

उत्तम वर्षा गर्ने, बलका पुत्र, उत्तमकर्मा, स्तोताको सधैँ मित्रता प्राप्त गर्ने हे इन्द्रदेव ! तिमी कलिला गाईमा पनि पौष्टिक दुध स्थापित गर्दछौ। कालो र रातो रङ्गका गाईमा पनि सेतो रङ्गको दुध स्थापित गर्दछौ।

सनात्सनीडा अवनीरवाता व्रता रक्षन्ते अमृताः सहोभिः ।
पुरू सहस्रा जनयो न पत्नीर्दुवस्यन्ति स्वसारो अह्रयाणम् ॥१०॥

सधैँ सँगै रहने औँलाहरूले आआफ्ना बलमा अनेकौँ स्थिर र अविनाशी काम गर्दछन्। पुरुषले पत्नीको इच्छा पूरा गरिदिएझैँ औँलाहरू निर्बाध रूपमा स्वयं सञ्चालित भएर इन्द्रदेवको इच्छा पूरा गर्दछन्।

सनायुवो नमसा नव्यो अर्कैर्वसूयवो मतयो दस्म दद्रुः ।
पतिं न पत्नीरुशतीरुशन्तं स्पृशन्ति त्वा शवसावन्मनीषाः ॥११॥

हे दर्शनीय इन्द्रदेव ! यज्ञ र वैभवको इच्छा गर्ने ज्ञानीहरू स्तोत्रका माध्यमबाट तिम्रो पूजाअर्चना गर्दछन्। हे बलवान् इन्द्रदेव ! पतिव्रता नारीले आफ्ना पतिलाई प्रसन्न राखेझैँ उनीहरूबाट गरिएका स्तुतिले तिमीलाई प्रसन्नता प्रदान गर्दछन्।

सनादेव तव रायो गभस्तौ न क्षीयन्ते नोप दस्यन्ति दस्म ।
द्युम असि क्रतुमाँ इन्द्र धीरः शिक्षा शचीवस्तव नः शचीभिः ॥१२॥

हे दर्शनीय इन्द्रदेव ! तिमीले आफ्ना हातमा सनातन कालदेखि नै कहिल्यै नष्ट नहुने खालको अक्षय ऐश्वर्य धारण गरेका छौ। हे इन्द्रदेव ! तिमी दीप्तिमान्, कर्मवान, धैर्यवान् र सामर्थ्यवान् छौ। आफ्ना सामर्थ्यले हामीलाई धन प्राप्त गर्ने प्रेरणा देऊ।

सनायते गोतम इन्द्र नव्यमतक्षद्ब्रह्म हरियोजनाय ।
सुनीथाय नः शवसान नोधाः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥१३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी सनातन कालदेखि नै स्थिर छौ, उत्तम मार्गमा यात्रा गर्छौ र अश्वलाई नियन्त्रण गर्छौ। तिम्रो स्तुति गर्नका लागि गौतम ऋषिका पुत्र नोधा नामका ऋषिले नवीन स्तोत्र रचना गरे। बलवान्, धनका लागि प्रेरणा दिने हे इन्द्रदेव ! तिमी बिहान चाँडै हामीकहाँ आऊ।

[सूक्त – ६३]

ऋषि – नोधा गौतम। देवता – अग्नि। छन्द – त्रिष्टुप्।

त्वं महाँ इन्द्र यो ह शुष्मैर्द्यावा जज्ञानः पृथिवी अमे धाः ।
यद्ध ते विश्वा गिरयश्चिदभ्वा भिया दृळ्हासः किरणा नैजन् ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी महान् छौ। उत्पन्न हुनासाथ तिमीले द्यावापृथिवीलाई आफ्ना बलले नियन्त्रण गर्‍यौ। तिम्रा डरले सुदृढ पर्वतका समूहहरू पनि किरणझैँ काँप्दछन्।

आ यद्धरी इन्द्र विव्रता वेरा ते वज्रं जरिता बाह्वोर्धात् ।
येनाविहर्यतक्रतो अमित्रान्पुर इष्णासि पुरुहूत पूर्वीः ॥२॥

निष्काम भावले उत्तम कर्म गर्ने र धेरै तिरबाट प्रशंसा गरिने हे इन्द्रदेव ! तिमी विविध कर्म गर्दछौ। जब आफ्ना रथबाट अश्वद्वारा आउँछौ, त्यस बेला स्तोताहरू तिम्रा हातमा वज्र स्थापित गराउँछन्; तिमी उसै वज्रले शत्रुका असङ्ख्य सहरहरू ध्वस्त गर्दछौ।

त्वं सत्य इन्द्र धृष्णुरेतान्त्वमृभुक्षा नर्यस्त्वं षाट् ।
त्वं शुष्णं वृजने पृक्ष आणौ यूने कुत्साय द्युमते सचाहन् ॥३॥

हे सत्यवान् इन्द्रदेव ! तिमी ऋभुगण र मानिसका कुशल नेता हौ। शत्रुलाई वशमा गर्ने विजेताजस्तै छौ। दुर्गम सङ्ग्राममा तिमी तेजस्वी, युवाजस्तै हुन्छौ। तिमीले नै कुत्सको सहायक भएर शुष्ण नामक असुरको वध गरेका थियौ।

त्वं ह त्यदिन्द्र चोदीः सखा वृत्रं यद्वज्रिन्वृषकर्मन्नुभ्नाः।
यद्ध शूर वृषमणः पराचैर्वि दस्यूँर्योनावकृतो वृथाषाट् ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले कुत्सको सहायता गऱ्यौ र प्रसिद्ध विजेताजस्तो भएर धन प्राप्त गऱ्यौ। शत्रुको विनाश गर्ने, जलको वर्षा गराउने र वज्र हातमा लिने हे इन्द्रदेव ! जब तिमीले सङ्ग्राममा कुत्सका विरोधी वृत्रलाई माऱ्यौ र अरू शत्रुलाई भगायौ, त्यस बेला कुत्सलाई सम्पूर्ण यश प्राप्त भयो।

त्वं ह त्यदिन्द्रारिषाण्यन्दृह्हस्य चिन्मर्तानामजुष्टौ।
व्य१स्मदा काष्ठा अर्वते वर्घनेव वज्रिञ्छ्नथिह्यमित्रान् ॥५॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! अरू मानिसमाथि क्रोध गर्ने बलिया शत्रु पनि तिमीमाथि प्रहार गर्न सक्दैनन्। हे इन्द्रदेव ! घनले फलाम पिटेभैँ हाम्रा शत्रुमाथि प्रहार गरेर तिमी उनीहरूलाई मारिदेऊ। हाम्रा अश्वको मार्ग मुक्त गर र हाम्रो प्रगति निर्बाध होस्।

त्वां ह त्यदिन्द्रार्णसातौ स्वर्मीह्ळे नर आजा हवन्ते।
तव स्वधाव इयमा समर्य ऊतिर्वाजेष्वतसाय्या भूत् ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! धन र सुख प्राप्तिका लागि गरिने युद्धमा मानिसले सहायता [illegible] गर्नका लागि तिमीलाई गुहार्दछन्। हे बल धारण गरेका इन्द्रदेव ! सङ्ग्राममा योद्धाहरू[illegible] तिमीबाट सामर्थ्य प्राप्त हुन्छ।

त्वं ह त्यदिन्द्र सप्त युध्यन्पुरो वज्रिन्पुरुकुत्साय दर्दः।
बर्हिर्न यत्सुदासे वृथा वर्गंहो राजन्वरिवः पुरवे कः ॥७॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! तिमीले पुरुकुत्सको सहायता गर्नका लागि युद्ध [illegible] शत्रुका सात सहर भत्कायौ र सुदासको सहायताका लागि शत्रुहरूलाई कुश काटेभैँ काट्यौ [illegible] पुरुका लागि धन प्रदान गऱ्यौ।

त्वं त्यां न इन्द्र देव चित्रामिषमापो न पीपयः परिज्मन्।
यया शूर प्रत्यस्मभ्यं यंसि त्मनमूर्जं न विश्वध क्षरध्यै ॥८॥

हे महान् बलशाली इन्द्रदेव ! जल बढाएभैँ हाम्रा भूमिको चारै [illegible] अन्न बढाइदेऊ। सर्वत्र पानीका धारा बगाएभैँ हामीलाई अन्न प्रदान गर।

अकारि त इन्द्र गोतमेभिर्ब्रह्माण्योक्ता नमसा हरिभ्याम्।
सुपेशसं वाजमा भरा नः प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥९॥

हे अश्वद्वारा सम्पन्न इन्द्रदेव ! गौतमका वंशजहरूले तिम्रा निमित्त स्तुति [illegible] रचना गरे। उनले श्रेष्ठ स्तोत्र गाएर तिम्रो सत्कार गरे। हे इन्द्रदेव ! हामीलाई तिमी श्रेष्ठ [illegible] प्रदान गर र धन प्राप्त गर्ने बुद्धि देऊ। बिहान हामीलाई छिट्टै प्राप्त होऊ।

[सूक्त - ६४]

ऋषि – नोधा गौतम। **देवता** – मरुद्गण। **छन्द** – [illegible]।

वृष्णे शर्धाय सुमखाय वेधसे नोधः सुवृक्तिं प्र भरा मरुद्भ्यः।
अपो न धीरो मनसा सुहस्त्यो गिरः समञ्जे विदथेष्वाभुवः ॥१॥

हे नोधा ऋषि ! बल पाउनका लागि, बल वृद्धिका लागि, उत्तम [illegible] सम्पादनका लागि र मेधा प्राप्तिका लागि मरुत्गणलाई उत्तम काव्यले स्तुति गर। यज्ञमा हामी [illegible] हात जोडेर हृदयदेखि नै उनै मरुत्हरूलाई अभ्यर्थना गर्दछौँ र जल सेचन गरेभैँ उत्तम [illegible] गायन गर्दछौँ।

ते जज्ञिरे दिव ऋष्वास उक्षणो रुद्रस्य मर्या असुरा अरेपसः।
पावकासः शुचयः सूर्या इव सत्वानो न द्रप्सिनो घोरवर्पसः ॥२॥

रुद्रदेवको गण दिव्यलोकबाट प्रकट भएभैँ महान् सामर्थ्यवान्, प्राणरक्षक, पवित्रता सञ्चार गराउने, सूर्यसमान तेजस्वी, सोमपान गर्ने, विकराल शरीरधारी मरणशील मरुतगण प्रकट भएको छ।

युवानो रुद्रा अजरा अभोग्घनो ववक्षुरध्रिगावः पर्वता इव।
दृळ्हा चिद्विश्वा भुवनानि पार्थिवा प्र च्यावयन्ति दिव्यानि मज्मना ॥३॥

शत्रुहरूका लागि रुद्ररूप, अजर, कृपणहन्ता, अबाधगतिमा विचरण गर्ने, युवा मरुत्गण विशेष रूपले आकर्षक छ। पृथ्वी र द्युलोकका सबै प्राणीको बल यिनले विचलित गराइदिन्छन्।

चित्रैरञ्जिभिर्वपुषे व्यञ्जते वक्षः सु रुक्माँ अधि येतिरे शुभे।
असेष्वेषां नि मिमृक्षुर्ऋष्टयः साकं जज्ञिरे स्वधया दिवो नरः ॥४॥

[illegible] शोभा बढाउनका लागि विविध अलङ्कारले सुसज्जित मरुतगण विशेष रूपमा आकर्षक [illegible] शोभाका निमित्त यिनले वक्षमा स्वर्णाभूषण धारण गरेका छन्। यी मरुत्हरूका काँधमा [illegible] अस्त्रहरूको दीप्ति सर्वत्र प्रकाशित भएको छ। यी वीर पुरुषहरू आफ्नै बलले [illegible] प्रकट भएका हुन्।

ईशानकृतो धुनयो शिरशादसो वातान्विद्युतस्तविषीभिरक्रत।
दुहन्त्यूधर्दिव्यानि धूतयो भूमिं पिन्वन्ति पयसा परिज्रयः ॥५॥

[illegible] स्वामी, शत्रुलाई कम्पित गराउने, हिंसकहरूको नाश गर्ने मरुत्गणले आफ्नो [illegible]द्वारा वायु र विद्युत्लाई उत्पन्न गर्दछन्। सर्वत्र गमन गरेर शत्रुमाथि आघात गर्ने यी वीरहरू [illegible] मेघ दुहेर भूमिलाई वर्षाका पानीले तृप्त गराउँछन्।

पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वाभुवः।
अत्यं न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुत्सं दुहन्ति स्तनयन्तमक्षितम् ॥६॥

[illegible] दानी, सामर्थ्यशील मरुत्गण यज्ञलाई घिउ, दुध र जल आदि रसले सिँच्दछन्। अश्वमा [illegible] देखिने बलशाली मेघलाई यिनले उचित रूपमा दोहन गर्दछन्।

महिषासो मायिनश्चित्रभानवो गिरयो न स्वतवसो रघुष्यदः।
मृगा इव हस्तिनः खादथा वना यदारुणीषु तविषीरयुग्ध्वम् ॥७॥

[illegible] महिमामय दीप्तिसमूह प्रकट गर्ने मरुत्गण! तिमीहरू प्रपञ्ची पर्वतजस्तै अभेद्य बलका साथ [illegible] भएर गमन गर्दछौ। हात्ती मृग आदि तृणाहारी प्राणीले झैँ तिमीहरू वन खान्छौ। तिमीहरूले [illegible] रङ्गका बलिया घोडा आफ्ना रथमा जोतेका छौ।

सिंहा इव नानदति प्रचेतसः पिशाइव सुपिशो विश्ववेदसः।
क्षपो जिन्वन्तः पृषतीभिर्ऋष्टिभिः समित्सबाधः शवसाहिमन्यवः ॥८॥

[illegible] मरुत्गण सिंहजस्तै गर्जनशील, प्रकृष्ट ज्ञानी, उत्तम बलवान् पुरुषजस्तै सम्पूर्ण ऐश्वर्यले सम्पन्न [illegible] यी वीरहरू शत्रुलाई क्षतविक्षत पार्दै पीडित जनको रक्षा गरेर सन्तुष्टि प्रदान गर्दछन्। [illegible]हरू टाटे घोडा र हतियारले सजिएर हिँडेका छन्। यिनले अक्षय बल र उग्र रूप धारण गरेका [illegible]

रोदसी आ वदता गणश्रियो नृषाचः शूराः शवसाहिमन्यवः।
आ वन्धुरेष्वमतिर्न दर्शता विद्युन्न तस्थौ मरुतो रथेषु वः ॥९॥

[illegible] रक्षक, वीर, पराक्रमी, उत्साहसम्पन्न र शोभायमान हे मरुत्हरू हो! आफ्ना गर्जनको [illegible] आकाश र पृथ्वी व्याप्त गर। रथमा विराजमान हुनाले तिमीहरूको तेजस्वी प्रकाश [illegible] सर्वत्र फैलिएको छ।

विश्ववेदसो रयिभिः समोकसः संमिश्लासस्तविषीभिर्विरप्शिनः।
अस्तार इषुं दधिरे गभस्त्योरनंतशुष्मा वृषखादयो नरः ॥१०॥

[illegible] धनले युक्त, सम्पूर्ण धनका स्वामी, उस्तै स्थानबाट उत्पन्न, विभिन्न बलले युक्त, विशिष्ट [illegible] भएका, अस्त्रप्रहारक, अनन्त सामर्थ्यवान् र पुष्ट अन्नका भक्षक वीर मरुत्गणले आफ्ना [illegible] विशिष्ट बल धारण गरेका छन्।

हिरण्ययेभिः पविभिः पयोवृध उज्जिघ्नन्त आपथ्यो३ न पर्वतान्।
मखा अयासः स्वसृतो ध्रुवच्युतो दुध्रकृतो मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥११॥

[illegible] वृद्धि गराउने, पूजनीय, द्रुतगतिका, स्पन्दनयुक्त, अडिग पदार्थलाई पनि हल्लाउन सक्ने, [illegible] गति भएका, धारिला हतियार धारण गर्ने मरुत्गण सुनौला रथका घुमाउरा मार्गमा आएउने [illegible] उडाइदिन्छन्।

घृषुं पावकं वनिनं विचर्षणिं रुद्रस्य सू नुं हवसा गृणीमसि।
रजस्तुरं तवसं मारुतं गणमृजीषिणं वृषणं सश्चत श्रिये ॥१२॥

[illegible], पवित्रकर्ता, वनमा सञ्चरण गर्ने, विशेष चक्षुसम्पन्न, रुद्रका पुत्ररूपी [illegible] हामी स्तुति गर्दछौँ। अति वेगवान् धुलो उडाउने बलशाली, वीर्यवान् र तीक्ष्ण [illegible] मरुत्गणको आश्रय हामी सबैले प्राप्त गरौँ।

प्र नू स मर्तः शवसा जनाँ अति तस्थौ व ऊती मरुतो यमावत।
अर्वद्भिर्वाजं भरते धना नृभिरापृच्छ्यं क्रतुमा क्षेति पुष्यति ॥१३॥

हे मरुत्गण ! तिमीहरूको रक्षणसामर्थ्यद्वारा रक्षित मानिस संसारमा सबैभन्दा बढी बलशाली भएर स्थिर हुन्छ। अश्वद्वारा अन्न र मानिसहरूद्वारा धन प्राप्त गरेपछि उत्तम यज्ञ गरेर ऊ प्रशंसित हुन्छ।

चर्कृत्यं मरुतः पृत्सु दुष्टरं द्युमन्तं शुष्मं मघवत्सु धत्तन।
धनस्पृतमुक्थ्यं विश्वचर्षणिं तोकं पुष्येम तनयं शतं हिमाः ॥१४॥

हे मरुत्गण ! हामी कार्यमा समर्थ, युद्धमा अजेय, दीप्तिमान्, बलले युक्त र वैभवले सम्पन्न होऔँ। हामी श्रेष्ठ धनवैभवले सम्पन्न सर्वहितकारी भएर सय वर्षसम्म जीवित रहौँ र छोरानातिहरूबाट पनि सुख प्राप्त गरौँ।

नू ष्ठिरं मरुतो वीरवन्तमृतीषाहं रयिमस्मासु धत्त।
सहस्रिणं शतिनं शूशुवांसं प्रातर्मक्षू धियावसुर्जगम्यात् ॥१५॥

हे मरुत्गणहरू हो ! तिमीहरू हामीलाई शत्रु जित्न चाहिने वीरोचित स्थायी सामर्थ्य प्रदान गर। हामीभित्र असङ्ख्य धन स्थापित गर। हाम्रा प्रातःकालीन यज्ञमा तिमीहरू तुरुन्त उपस्थित होओ।

[सूक्त - ६५]

ऋषि - पराशर शाक्त्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - द्विपदा विराट्

पश्वा न तायुं गुहा चतन्तं नमो युजानं नमो वहन्तम्।
सजोषा धीराः पदैरनु ग्मन्नुप त्वा सीदन्विश्वे यजत्राः ॥१-२॥

हे अग्निदेव ! पशु चोरलाई मानिसहरूले पहिल्याउँदै हिँडेझैँ बुद्धिमान् देवगणले तिमीलाई पछ्याउँछ। सबै याजकहरू तिम्रै वरिपरि बसेर यज्ञकुण्डरूप गुफामा स्तुति गर्दा तिमी प्रकट हुन्छौ। यजमानको हवि देवतासम्म पुऱ्याउने र देवतालाई याजयसित आबद्ध गराउनेका रूपमा सम्मानित छौ।

ऋतस्य देवा व्रता गुर्भुवत्परिष्टिर्द्यौर्न भूम।
वर्धन्तीमापः पन्वा सुशिश्विमृतस्य योना गर्भे सुजातम् ॥३-४॥

देवगणले अग्निदेवलाई जतातत्तै भूमिमा देखे। जलप्रवाहका गर्भबाट अग्निदेव उत्पन्न भए। उत्तम स्तोत्रले उनको उचित प्रकारले उन्नति गराए। देवताहरूले अग्निदेवका कर्मको अनुगमन गरे र उनकै प्रेरणाले भूमिलाई स्वर्गजस्तै सुखसम्पन्न बनाए।

पुष्टिर्न रण्वा क्षितिर्न पृथ्वी गिरिर्न भुज्म क्षोदो न शंभु।
अत्यो नाज्मन्त्सर्गप्रतक्तः सिन्धुर्न क्षोदः क ईं वराते ॥५-६॥

खोजेकै जस्तो आनन्द यी अग्निदेवले प्रदान गर्दछन्। भूमिजस्तै विस्तृत, पर्वतजस्तै पोषक तत्त्व *प्रदान गर्ने, जलजस्तै कल्याणकारी, अश्वजस्तै अग्रणी वाहक र समुद्रजस्तै विशाल यी अग्निदेवलाई कसले पो रोक्न सक्ला र ?*

जामिः सिन्धूनां भ्रातेव स्वस्रामिभ्यान्न राजा वनान्यत्ति।
यद्वातजूतो वना व्यस्थादग्निर्ह दाति रोमा पृथिव्याः ॥७-८॥

जल र जलाशय दिदीबहिनी हुन् भने अग्निदेव तिनका दाजुभाइ हुन्। शत्रुलाई सखाप पार्ने राजाजस्तै भएर यिनले वन नष्ट गर्दछन्। जब यी वायुबाट प्रेरित भएर वनतिर लाग्दछन् त्यस बेला भूमिका रौँका रूपमा रहेका बोटबिरुवा र वनस्पति नाश हुन्छन्।

श्वसित्यप्सु हंसो न सीदन् क्रत्वा चेतिष्ठो विशामुषर्भुत्।
सोमो न वेधा ऋतप्रजातः पशुर्न शिश्वा विभुर्दूरेभाः ॥९-१०॥

अग्निदेव जलमा बसे पनि पानीबाट प्रभावित नहुने हाँसको जस्तै जीवन निर्वाह गर्छन्। यिनी उषाकालमा उठ्छन् र आफ्ना कर्मले प्रजा जगाउँछन्। सोमजस्तै उन्नति गराउने, शिशुजस्तै चञ्चल र यज्ञबाट उत्पन्न अग्निले निकै टाढासम्म प्रकाश फैलाउँछन्।

[सूक्त - ६६]

ऋषि – पराशर शाक्त्य। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – द्विपदा विराट्।

रयिर्न चित्रा सूरो न संदृगायुर्न प्राणो नित्यो न सूनुः।
तक्वा न भूर्णिर्वना सिषक्ति पयो न धेनुः शुचिर्विभावा ॥१-२॥

[illegible] धनजस्तै स्मरणीय, सम्यक् द्रष्टा ज्ञानीजस्तै, प्राण प्रदाता जीवनजस्तै, हितकारी पुत्रजस्तै, [illegible] अश्वजस्तै यी अग्निदेव गाईजस्तै उपकारी छन्। काठरूपी जीवन जलाएर यिनी विशेष [illegible]युक्त हुन्छन्।

दाधार क्षेममोको न रण्वो यवो न पक्वो जेता जनानाम्।
ऋषिर्न स्तुभ्वा विक्षु प्रशस्तो वाजी न प्रीतो वयो दधाति ॥३-४॥

[illegible] गृहजस्तै र परिपक्व अन्नजस्तै भएर प्रजामाथि प्रभुत्व स्थापित गर्ने अग्निदेव ऋषिजस्तै [illegible] छन्। प्रजाहरूद्वारा प्रशंसित यी अग्निदेव दुनियाँको कल्याणका लागि जीवन धारण गर्दछन्। [illegible]हित होताजस्तै भएर यिनी प्रजाको हितमा समर्पित छन्।

दुरोकशोचिः क्रतुर्न नित्यो जायेव योनावरं विश्वस्मै।
चित्रो यदभ्राट्छ्वेतो न विक्षु रथो न रुक्मी त्वेषः समत्सु ॥५-६॥

अग्निदेव अचम्मको पराक्रमले युक्त परिश्रमीजस्तै भएर सधैँ असल काममा लाग्छन्। यिनी अद्भुत दीप्तिले युक्त, शुभ्र प्रकाशले प्रकाशमान, प्रजाहरूका बीचमा रथजस्तै शोभायमान देखिन्छन्। स्त्रीले घरमा दिएभैँ सुख यिनले सबैलाई दिन्छन्। यज्ञमा यिनी सुनौला तेजले सम्पन्न देखिन्छन्।

सेनेव सृष्टामं दधात्यस्तुर्न दिद्युत्त्वेषप्रतीका।
यमो ह जातो यमो जनित्वं जारः कनीनां पतिर्जनीनाम् ॥७-८॥

अग्निदेव आक्रामक सेनाजस्तै बल भएका छन्। उनी प्रचण्ड वेग र तेजले विद्युत्‌रूपी अस्त्र प्रहार गर्दछन्। उत्पन्न भइसकेका वा उत्पन्न हुनुपर्नेहरूका नियन्ता पनि अग्निदेव नै हुन्। अग्निदेव कन्याहरूको कौमार्य समाप्त गर्ने र विवाहिताका पति हुन्।

तं वश्चराथा वयं वसत्यास्तं न गावो नक्षन्त इद्धम्।
सिन्धुर्न क्षोदः प्र नीचीरैनोन्नवन्त गावः स्व१र्दृशीके ॥९-१०॥

[illegible] हुँदा गाई घर फर्किएर आएभैँ सन्तान र पशुहरूले युक्त भएका घरमा अग्निदेव प्राप्त [illegible]। जलको प्रवाह जस्तै अग्निका ज्वाला प्रवाहित हुन्छन्। उनको सुन्दर किरण आकाशतर्फ [illegible]न्छ।

[सूक्त - ६७]

ऋषि – पराशर शाक्त्य। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – द्विपदा विराट्।

वनेषु जायुर्मर्तेषु मित्रो वृणीते श्रुष्टिं राजेवाजुर्यम्।
क्षेमो न साधुः क्रतुर्न भद्रो भुवत्स्वाधीर्होता हव्यवाट् ॥१-२॥

[illegible] त्रगुणसम्पन्न वीर पुरुषलाई रोजेभैँ अग्निदेवले यजमानलाई वरण गर्दछन्। जङ्गलमा [illegible] अग्निदेव मानिसका लागि मित्र, रक्षक र कल्याणकारी हुन्। होता र हविवाहकका रूपमा [illegible] यी अग्निदेव सम्यक् रूपमा हितकारी छन्।

हस्ते दधानो नृम्णा विश्वान्यमे देवान्धाद्गुहा निषीदन्।
विदन्तीमत्र नरो धियन्धा हृदा यत्तष्टान्मन्त्राँ अशंसन् ॥३-४॥

[illegible]ले सबै खालका धन हातमा लिएका छन्। गुफाजस्ता गोप्य ठाउँमा रहँदा पनि यिनले [illegible] शक्तिसम्पन्न बनाए। मेधावी पुरुषहरू हृदयमा उत्पन्न मन्त्र र स्तुतिले अग्निदेवलाई [illegible]।

अजो न क्षां दाधार पृथिवीं तस्तम्भ द्यां मन्त्रेभिः सत्यैः।
प्रिया पदानि पश्वो नि पाहि विश्वायुरग्ने गुहा गुहं गाः ॥५-६॥

[illegible] हुन् र यिनले पृथ्वीलाई धारण गरेका छन्। यिनले अन्तरिक्षलाई धारण गरेका [illegible] सङ्कल्पले द्युलोकलाई पनि स्तम्भजस्तै स्थिर गराएका छन्। हे अग्निदेव ! पशुका [illegible] संरक्षित गर। तिमी सम्पूर्ण प्राणीका लागि जीवनको आधार भएर अव्यक्त [illegible]।

य ईं चिकेत गुहा भवन्तमा यः ससाद धारामृतस्य।
वि ये चृतन्त्यृता सपन्त आदिद्वसूनि प्र ववाचास्मै ॥७-८॥

अग्निदेवको गोप्यता जानेर यज्ञमा प्रज्वलित गर्दै स्तोताहरू [illegible] [illegible] गर्दछन्। ती स्तोताहरूलाई अग्निदेव धन प्राप्त गर्ने प्रेरणा दिन्छन्।

वि यो वीरुत्सु रोधन्महित्वोत प्रजा उत प्रसूष्वन्तः।
चित्तिरपां दमे विश्वायुः सद्मेव धीराः संमाय चक्रुः ॥९-१०॥

अग्निदेवले औषधीमा आफ्नो महत्ता स्थापित गरेका छन्। उनी [illegible] फलफूल उत्पन्न गर्दछन्। ज्ञानी पुरुष जलभित्र रहेका अग्निदेवलाई पूजा गर्दछन् र [illegible] पाएजस्तै आश्रय उनीबाट पाउँछन्।

[सूक्त - ६८]

ऋषि - पराशर। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - [illegible]

श्रीणन्नुप स्थाद्दिवं भुरण्युः स्थातुश्चरथमक्तून्व्यूर्णोत्।
परि यदेषामेको विश्वेषां भुवद्देवो देवानां महित्वा ॥१-२॥

सर्वपालक अग्निदेव स्थावर र जङ्गमलाई परिपक्व पार्नका लागि [illegible] हुन्छन्। रात्रिलाई आफ्ना रश्मिले प्रकाशित यिनैले गराए। देवताको सम्पूर्ण गुण प्राप्त [illegible] प्रमुख भएका छन्।

आदित्ते विश्वे क्रतुं जुषन्त शुष्काद्यद्देव जीवो जनिष्ठाः।
भजन्त विश्वे देवत्वं नाम ऋतं सपन्तो अमृतमेवैः ॥३-४॥

हे अविनाशी अग्निदेव ! सुखा काठ घोटिएर तिमी उत्पन्न भयौ। [illegible] देवताले यज्ञकार्य सम्पन्न गरे। त्यसैको अनुसरण गरेर देवगणले देवत्व प्राप्त गरे।

ऋतस्य प्रेषा ऋतस्य धितिर्विश्वायुर्विश्वे अपांसि चक्रुः।
यस्तुभ्यं दाशाद्यो वा ते शिक्षात्तस्मै चिकित्वान्रयिं दयस्व ॥५-६॥

अग्निदेव यज्ञका निम्ति प्रेरणा प्रदान गर्ने र यज्ञका रक्षक हुन्। [illegible] हुन्, त्यसैले सबैले यज्ञकर्म गर्दछन्। हे अग्निदेव ! जसले तिमीलाई चिनेर तिम्रा लागि [illegible] उनलाई तिमी चिन र हवि प्रदान गर।

होता निषत्तो मनोरपत्ये स चिन्न्वासां पती रयीणाम्।
इच्छन्त रेतो मिथस्तनूषु सं जानत स्वैर्दक्षैरमूराः ॥७-८॥

मानिसका माझमा होताका रूपमा रहने यी अग्निदेव नै प्रजाका [illegible] हुन्। शरीरभित्र रहेका अग्निको सम्बन्ध वीर्यसित छ भन्ने जानेर मानिसले सन्तान [illegible] इच्छा गरे र तिनै अग्निदेवको सामर्थ्यबाट सन्तान प्राप्त गरे।

पितुर्न पुत्राः क्रतुं जुषन्त श्रोषन्ये अस्य शासं तुरासः।
वि राय और्णोद्दुरः पुरुक्षुः पिपेश नाकं स्तृभिर्दमूनाः ॥९-१०॥

पुत्रले पिताको आदेश मानेझैँ जुन मानिसले अग्निदेवको आज्ञा [illegible] पालन गर्दै कार्य सम्पन्न गरे, तिनीहरूका लागि अग्निदेवले अन्न र धनको विपुल भण्डार खुला गरिदिए। यज्ञकर्ममा मर्यादित अग्निदेवले नक्षत्रद्वारा आकाश सजाए।

[सूक्त - ६९]

ऋषि - पराशर शाक्त्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - द्विपदा विराट्।

शुक्रः शुशुक्वाँ उषो न जारः पप्रा समीची दिवो न ज्योतिः।
परि प्रजातः क्रत्वा बभूथ भुवो देवानां पिता पुत्रः सन् ॥१-२॥

हे अग्निदेव ! तिमी उषाका प्रेमी सूर्यदेवजस्तै दीप्तिमान् छौ। प्रकाशमान सूर्यदेवका ज्योतिझैँ तेजस्वी भएर तिमी आफ्ना तेजले आकाश र पृथ्वीलाई पूर्ण गर्दछौ। हे अग्निदेव ! उत्पन्न भएपछि तिमीले आफ्ना कर्मद्वारा सारा विश्वलाई व्याप्त गरायौ। तिमी देवताद्वारा उत्पन्न हुनाले उनीहरूका पुत्रजस्तै हौ। देवताहरूलाई हवि आदि दिनाले तिमी उनीहरूका लागि पिताजस्तै भएका छौ।

वेधा अदृप्तो अग्निर्विजानन्नूधर्न गोनां स्वाद्मा पितूनाम्।
जने न शेव आहूर्यः सन्मध्ये निषत्तो रण्वो दुरोणे ॥३-४॥

[illegible]रहित बुद्धि भएका, कर्तव्यको जानकारी भएका र गाईको दुधजस्तै स्वादिष्ट अन्न प्रदान गर्ने [illegible] यजमानले बोलाउने बित्तिकै आएर शोभायमान रूपमा यज्ञमा प्रतिष्ठित हुन्छन्। [illegible]वले याजकहरूलाई सुख प्रदान गर्दछन्।

पुत्रो न जातो रण्वो दुरोणे वाजी न प्रीतो विशो वि तारीत्।
विशो यदह्वे नृभिः सनीडा अग्निर्देवत्वा विश्वान्यश्याः ॥५-६॥

[illegible]त्र जन्मिएजस्तै आनन्द दिने अग्निदेव अश्वले अप्ठ्यारो ठाउँ पार लगाइदिएझैं गरी मनुष्यलाई [illegible]ःखबाट पार लगाउँछन्। मानिसहरूले एकजुट भएर देवताको आह्वान गर्दा अग्निदेव दिव्य [illegible]रणाले युक्त भएको दिव्य रूप धारण गर्दछन्।

नकिष्ट एता व्रता मिनन्ति नृभ्यो यदेभ्यः श्रुष्टिं चकर्थ।
तत्तु ते दंसो यदहन्त्समानैर्नृभिर्यद्युक्तो विवे रपांसि ॥७-८॥

[illegible] अग्निदेव ! तिमी जुन मानिसलाई सहायता गर्छौ, उनले तिम्रो नियम उल्लङ्घन गर्न सक्दैनन्। [illegible]सहरूका साथमा रहेर तिमीले नै पापरूपी राक्षस मारिदियौ। यो तिम्रो श्रेष्ठ र प्रशंसनीय कार्य [illegible]

उषो न जारो विभावोस्रः संज्ञातरूपश्चिकेतदस्मै।
त्मना वहन्तो दुरो व्यृण्वन्नवन्त विश्वे स्व१ र्दृशीके ॥९-१०॥

[illegible] सूर्यजस्तै देदीप्यमान, प्रकाशित र प्रख्यात अग्निदेवले हविदातालाई चिनून्। हवियुक्त [illegible] यज्ञको द्वार खोल्ने अग्निदेव सम्पूर्ण आकाश र दसै दिशामा व्याप्त हुँदै ऊर्ध्वगति प्राप्त [illegible]छन्।

[सूक्त - ७०]

ऋषि – पराशर शाक्त्य। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – द्विपदा विराट्।

वनेम पूर्वीरर्यो मनीषा अग्निः सुशोको विश्वान्यश्याः।
आ दैव्यानि व्रता चिकित्वाना मानुषस्य जनस्य जन्म ॥१-२॥

[illegible]बाट हामी अपार धनवैभव कामना गर्दछौं। उत्तम रूपमा प्रकाशित अग्निदेव देवता र [illegible] कर्म तथा मनुष्यका जन्मको रहस्य जानेर सबैमा व्याप्त छन्।

गर्भो यो अपां वनानां गर्भश्च स्थातां गर्भश्चरथाम्।
अद्रौ चिदस्मा अन्तर्दुरोणे विशां न विश्वो अमृतः स्वाधीः ॥३-४॥

[illegible] जल, वन, जङ्गम र स्थावरका गर्भमा विद्यमान छन्। उत्तमकर्मा र अविनाशी अग्निदेव [illegible]लाई राजाले जत्तिकै आश्रय दिन्छन्। त्यसैले मानिसहरूले घरमा र [illegible]ई हवि प्रदान गर्दछन्।

स हि क्षपावाँ अग्नी रयीणां दाशद्यो अस्मा अरं सूक्तैः।
एता चिकित्वो भूमा नि पाहि देवानां जन्म मर्तांश्च विद्वान् ॥५-६॥

[illegible] जुन याजकले अग्निदेवलाई स्तुति गर्दछन्, उनलाई निश्चय नै अग्निले वैभव प्रदान [illegible]र्वज्ञ अग्निदेव ! तिमी देवता र मनुष्यका जीवनको रहस्य जान्दछौ। तिमी समस्त [illegible]।

[illegible]र्धान्यं पूर्वीः क्षपो विरूपाः स्थातुश्च रथमृतप्रवीतम्।
[illegible]धि होता स्व१र्निषत्तः कृण्वन्विश्वान्यपांसि सत्या ॥७-८॥

[illegible] देखिने उषा र रात्रिले जगाउने यज्ञरूपी अग्निदेवलाई स्थावर वृक्ष आदि र जङ्गम [illegible] जगाउँछन्। होताका रूपमा प्रतिष्ठित अग्निदेवलाई यज्ञको अनुष्ठानद्वारा हवि [illegible] मानिसहरू पूजा गर्दछन्।

[illegible]षु प्रशस्तिं वनेषु धिषे भरन्त विश्वे बलिं स्वर्णः।
[illegible] त्वा नरः पुरुत्रा सपर्यन्पितुर्न जिव्रेर्वि वेदो भरन्त ॥९-१०॥

[illegible] र गाईहरूमा पुष्टिकारक पदार्थहरू स्थापित गर। सबै मानिसलाई ग्रहण गर्न [illegible] धनले पूर्ण गराऊ। हामी विविध प्रकारले तिमीलाई पुज्दछौं। पिताले पुत्रलाई [illegible]झैं [illegible]लाई तिमी धनी बनाऊ।

साधुर्न गृध्नुरस्तेव शूरो यातेव भीमस्त्वेषः समत्सु ॥११॥

यो देवपुरुष, पूज्य र उत्तम अग्निदेव वीरझैं अस्त्र प्रहार गर्दछन्। विकराल आक्रान्ता अग्निदेव सङ्ग्राम कालमा तेजस्विताका प्रतिमूर्ति हुने गर्दछन्।

[सूक्त - ७१]

ऋषि – पराशर शाक्त्य। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

उप प्र जिन्वन्नुशतीरुशन्तं पतिं न नित्यं जनयः सनीडाः।
स्वसारः श्यावीमरुषीमजुष्रञ्चित्रमुच्छन्तीमुषसं न गावः ॥१॥

पतिव्रता स्त्रीहरूले आफ्ना प्रयासले प्राप्त गरेका पतिलाई प्रसन्न गरेझैं हाम्रा औंलाहरू अग्निदेवलाई उचित रूपमा प्रसन्न गर्दछन्। श्याम, पीत र पुनः अरुण वर्णमा फेरिने विलक्षण उषाका किरणले सेवा जसरी अग्निको सेवा गर्दछन् हाम्रा औंलाले पनि उसरी नै अग्निदेवको सेवा गर्दछन्।

वीळु चिद्दृह्ळा पितरो न उक्थैरद्रिं रुजन्नङ्गिरसो रवेण।
चक्रुर्दिवो बृहतो गातुमस्मे अहः स्वर्विविदुः केतुमस्राः ॥२॥

अत्यन्त विकराल र पर्वतजस्तो बलियो अज्ञानरूपी अन्धकार नामका असुरलाई हाम्रा पुर्खा अङ्गिराले मन्त्रका शब्दले नै नष्ट गरे। त्यस बेला आकाशमार्गबाट ज्योतिका रूपमा सूर्यले र ध्वजाका रूपमा किरणले सम्पन्न दिवस हामीले पायौं।

दधन्नृतं धनयन्नस्य धीतिमादिदर्यो दिधिष्वो३ विभृत्राः।
अतृष्यन्तीरपसो यन्त्यच्छा देवाञ्जन्म प्रयसा वर्धयन्तीः ॥३॥

शाश्वत सत्यरूप यज्ञ धारण गर्ने अङ्गिराले यज्ञका तेजस्वितालाई धनझैं धारण गरे। त्यसपछि धन, तेज र पुष्टि प्राप्त गर्न इच्छुक प्रजाहरूले हविद्वारा देवताहरूलाई पुष्टि गर्दै अग्निदेवलाई प्राप्त गरे।

मथीद्यदीं विभृतो मातरिश्वा गृहेगृहे श्येतो जेन्यो भूत्।
आदीं राज्ञे न सहीयसे सचा सन्ना दूत्यं१ भृगवाणो विवाय ॥४॥

वायुका संयोगले उत्पन्न हुने अग्निदेव शुभ्र ज्योतिका रूपमा प्रत्येक गृह वा शरीरमा प्रतिष्ठित भए। त्यसपछि एउटा राजाले अर्को मित्र राजाकहाँ दूतद्वारा सम्पर्क गरेझैं भृगुवंशीय ऋषिले देवतासम्म हवि पुऱ्याउने दूतका रूपमा अग्निलाई स्वीकार गरे।

महे यत्पित्र ईं रसं दिवे करव त्सरत्पृशन्यश्चिकित्वान्।
सृजदस्ता धृषता दिद्युमस्मै स्वायां देवो दुहितरि त्विषिं धात् ॥५॥

महान् पोषण प्रदाता देवताहरूका निमित्त कुन ज्ञानी सज्जन हव्यरूपी सोमरस अग्निमा दिन चाहन्न र ? हतियार चलाउन कुशल अग्निदेव आफ्ना धनुषले वाण प्रहार गर्दछन् र आफूलाई सूर्यका रूपमा प्रस्तुत गर्दै पुत्री उषालाई तेज धारण गराउँछन्।

स्व आ यस्तुभ्यं दम आ विभाति नमो वा दाशादुशतो अनु द्यून्।
वर्धो अग्ने वयो अस्य द्विबर्हा यासद्राया सरथं यं जुनासि ॥६ ॥

हे अग्निदेव ! जुन याजकले तिमीलाई घरमा प्रदीप्त गराउँछ र प्रतिदिन तिम्रो कामना गर्दै स्तुतियुक्त हवि प्रदान गर्दछ, त्यसलाई तिमी दुई गुणा बल र आयु बढाइदेऊ। जो रथसहित युद्धमा तिम्रो प्रेरणाले जान्छ, ऊ धनले युक्त हुन्छ।

अग्निं विश्वा अभि पृक्षः सचन्ते समुद्रं न स्रवतः सप्त यह्वीः।
न जामिभिर्वि चिकिते वयो नो विदा देवेषु प्रमतिं चिकित्वान् ॥७॥

सात वटा महानदीहरू समुद्रमा पुगेझैं हाम्रो सम्पूर्ण हविष्यान्न अग्निदेवकहाँ पुग्छ। अन्य विशिष्ट देवताहरूलाई यो हविष्यान्न पर्याप्त छ कि छैन भन्ने हामी जान्दैनौं। त्यसैले हामीलाई तिमी अन्न आदि वैभव प्रदान गर।

आ यदिषे नृपतिं तेज आनट् छुचि रेतो निषक्तं द्यौरभीके।
अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाध्यं जनयत्सूदयच्च ॥८॥

शुद्ध र प्रदीप्त तेज अन्न आदिका लागि यजमानमा व्याप्त तेजले युक्त रेतसलाई उत्पत्तिस्थलमा स्थापित गरेर अग्निदेव अभीष्ट पोषणरूप सन्तान जन्माऊन् र बलवान अनिन्द्य तरुण शुभकर्मा सन्तानलाई उनैले यज्ञ आदि शुभ कर्ममा प्रेरित गरुन्।

मनो न योऽध्वनः सद्य एत्येकः सत्रा सूरो वस्व ईशे।
राजाना मित्रावरुणा सुपाणी गोषु प्रियममृतं रक्षमाणा ॥९॥

[illegible] गतिशील, सूर्यरूपी मेधावी अग्निदेव एउटै सुनिश्चित मार्गमा गति गर्दछन् र विविध [illegible] धनमाथि आधिपत्य स्थापित गर्दछन्। सुन्दर भुजा भएका मित्रावरुण गाईहरूमा भएको [illegible] अमृततुल्य दुधको रक्षा गर्दछन्।

मा नो अग्ने सख्या पित्र्याणि प्र मर्षिष्ठा अभि विदुष्कविः सन्।
नभो न रूपं जरिमा मिनाति पुरा तस्या अभिशस्तेरधीहि ॥१०॥

हे अग्निदेव ! तिमी मेधावी र सर्वज्ञ छौ। पुर्खाका पालादेखि चलिआएको हाम्रो मित्रता नबिर्स। [illegible] रश्मिले अन्तरिक्ष ओगटेझैं बुढ्यौलीले हामीलाई नाश गर्न खोज्छ। त्यसैले हे अग्निदेव ! [illegible] विनाश गर्नुभन्दा पहिल्यै त्यो बुढ्यौली नै समाप्त होस्।

[सूक्त – ७२]

ऋषि – पराशर शाक्त्य। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

नि काव्या वेधसः शश्वतस्कर्हस्ते दधानो नर्या पुरूणि।
अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणां सत्रा चक्राणो अमृतानि विश्वा ॥१॥

[illegible] हितैषी यी अग्निदेवले मनग्गे धन हातमा लिइरहेका छन्। यिनले सधैँ काव्यरूपी स्तोत्र [illegible] गर्दछन्। सबैभन्दा श्रेष्ठ धनका स्वामी अग्निदेवले स्तोताहरूका लागि सुखदायक वैभव [illegible] प्रदान गर्दछन्।

अस्मे वत्सं परि षन्तं न विन्दन्निच्छन्तो विश्वे अमृता अमूराः।
श्रमयुवः पदव्यो धियंधास्तस्थुः पदे परमे चार्वग्नेः ॥२॥

[illegible] र अमर देवताका सबै गणले इच्छा गर्दा पनि व्यापक अग्निलाई भेट्न सकेनन्। अन्त्यमा [illegible] पछि मात्र बुद्धिमान् देवगण अग्निदेवका सुन्दरतम स्थानमा पुगे।

तिस्रो यदग्ने शरदस्त्वामिच्छुचिं घृतेन शुचयः सपर्यान्।
नामानि चिद्दधिरे यज्ञियान्यसूदयन्त तन्वः सुजाताः ॥३॥

[illegible] अग्निदेव ! तेजस्वी मनुष्यले तीन वर्षदेखि घिउले तिम्रो पूजन गरे। त्यसपछि उनीहरूले [illegible] उपयुक्त नाम पाए। आफ्नो शरीर शोधन गरेर उनीहरू देवता भए।

आ रोदसी बृहती वेविदानाः प्र रुद्रिया जभ्रिरे यज्ञियासः।
विदन्मर्तो नेमधिता चिकित्वानग्निं पदे परमे तस्थिवांसम् ॥४॥

[illegible] विशाल पृथ्वी र आकाशका विषयमा ज्ञान प्राप्त गरे। त्यसपछि उनीहरूले [illegible] लागि उत्तम स्तोत्र पाठ गरे। अरू मानिसले पनि ती सर्वोत्तम स्थान र त्यहाँ रहने [illegible] चिने, त्यसपछि तिनका विषयमा ज्ञान प्राप्त गरे।

संजानाना उप सीदन्नभिज्ञु पत्नीवन्तो नमस्यं नमस्यन्।
रिरिक्वांसस्तन्वः कृण्वत स्वाः सखा सख्युर्निमिषि रक्षमाणाः ॥५॥

[illegible] अग्निदेवलाई राम्ररी चिने। आफ्ना पत्नीसहित तिनीहरूले घुँडा टेकेर [illegible] पूजा र अभिवादन गरे। उनीहरूले आफ्नो शरीर सुरक्षित र पवित्र गरे अनि सखाका [illegible] रहने अग्निदेवको तत्क्षण दर्शन गर्न पाए।

त्रिः सप्त यद्गुह्यानि त्वे इत्पदाविदन्निहिता यज्ञियासः।
तेभि रक्षन्ते अमृतं सजोषाः पशूञ्च स्थातॄञ्चरथं च पाहि ॥६॥

[illegible] याजकहरूले तिम्रा एक्काईस प्रकारका रहस्य र यज्ञका विधिहरू जानेर तिनको [illegible] आफ्नो जीवनशक्तिको रक्षा गरे। तिमी प्राणीहरूप्रति स्नेहयुक्त भएर सबैको [illegible]

विद्वाँ अग्ने वयुनानि क्षितीनां व्यानुषक्छुरुधो जीवसे धाः।
अन्तर्विद्वाँ अध्वनो देवयानानतन्द्रो दूतो अभवो हविर्वाट् ॥७॥

[illegible] मनुष्यको व्यवहार जान्ने विद्वान् हौ। जीवन धारणका लागि पोषक अन्नको [illegible] जुन मार्गबाट यात्रा गर्दछन्, त्यो मार्ग चिन र आलस्यहीन दूतका रूपमा [illegible]

स्वाध्यो दिव आ सप्त यह्वी रायो दुरो व्यृतज्ञा अजानन्।
विदद्गव्यं सरमा दृढहमूर्वं येना नु कं मानुषी भोजते विट्॥८॥

हे अग्निदेव ! ऋषिहरूले ध्यानद्वारा सृष्टिको रहस्य बुझे। उनले आकाशबाट बग्ने सात नदीबाट ऐश्वर्यका ढोकाहरू खोल्ने विधि पनि जाने। तिम्रै प्रेरणाले सरमाले गाई खोजेर निकालिन् र त्यसो भएपछि सबै मानवसन्तानहरू सुखपूर्वक पालिएका छन्।

या ये विश्वा स्वपत्यानि तस्थुः कृण्वानासो अमृतत्वाय गातुम्।
मह्ना महद्भिः पृथिवी वि तस्थे माता पुत्रैरदितिर्धायसे वैः॥९॥

सम्पूर्ण श्रेष्ठ कर्महरू सम्पादन गरेर अमरत्व प्राप्त गर्ने मार्ग देवताले बनाउँछन्। तिनै देवताहरूकी माता अदिति पनि आफ्ना पुत्रहरूसँगै पृथ्वीलाई धारणपोषण गर्दछिन्। हे अग्निदेव ! तिमी तिनै देवताहरूले सम्पन्न गर्ने यज्ञको हवि ग्रहण गर।

अधि श्रियं नि दधुश्चारुमस्मिन्दिवो यदक्षी अमृता अकृण्वन्।
अध क्षरन्ति सिन्धवो न सृष्टाः प्र नीचीरग्ने अरुषीरजानन्॥१०॥

अमर देवताहरूले द्युलोकमा सुन्दर तेज स्थापित गरे र विशाल विश्वमा दुई आँखा बनाए। बग्नका लागि नदी फैलिएझैँ ओर्लेर आउने उषादेवीलाई मानिसले त्यसपछि मात्र चिन्न सके।

[सूक्त – ७३]

ऋषि – पराशर शाक्त्य। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

रयिर्न यः पितृवित्तो वयोधाः सुप्रणीतिश्चिकितुषो न शासुः।
स्योनशीरतिथिर्न प्रीणानो होतेव सद्म विधतो वि तारीत्॥१॥

अग्निदेव मानिसलाई उत्तम कर्ममा प्रेरित गर्दछन्। उनी पैतृक सम्पत्तिझैँ अन्न र ज्ञानी पुरुषझैँ उपदेश दिन्छन्। प्रिय अतिथिजस्ता होताले यजमानलाई बस्ने ठाउँ दिन्छन्।

देवो न यः सविता सत्यमन्मा क्रत्वा निपाति वृजनानि विश्वा।
पुरुप्रशस्तो अमतिर्न सत्य आत्मेव शेवो दिधिषाय्यो भूत्॥२॥

प्रकाशले युक्त सूर्यदेवजस्ता सत्यको ज्ञान भएका अग्निले गरेका असल कामले सबैलाई पापबाट जोगाउँछ। असङ्ख्यले प्रशंसा गर्ने यी अग्निदेव उन्नति गर्दै सन्मार्गमा हिँड्दछन्। यिनी आत्माजत्तिकै आनन्ददायक र सबैले स्वीकार गर्ने योग्य छन्।

देवो न यः पृथिवीं विश्वधाया उपक्षेति हितमित्रो न राजा।
पुरः सदः शर्मसदो न वीरा अनवद्या पतिजुष्टेव नारी॥३॥

अग्निदेव चम्किलो सूर्यजस्तै भएर संसार ढाक्ने, राजाजस्तै भएर हित गर्ने मित्र हुन् र उनी पृथ्वीमा रहेका छन्। पिताका आश्रयमा पुत्र रहेझैँ यिनको आश्रय सबैले पाउँछन्। यी अग्निदेव पतिव्रता स्त्रीझैँ पवित्र र वन्दनीय छन्।

तं त्वा नरो दम आ नित्यमिद्धमग्ने सचन्त क्षितिषु ध्रुवासु।
अधि द्युम्नं नि दधुर्भूर्यस्मिन्भवा विश्वायुर्धरुणो रयीणाम्॥४॥

हे अग्निदेव ! कुव्यवहार नहुने घरमा मानिसहरू सधैँ समिधा प्रदान गरेर तिम्रो सेवा गर्छन्। आकाशका देवताहरूले प्रचण्ड तेज दिएर तिमीलाई परिपूर्ण गराए। तिमी सबैका प्राणरूप हौ। हामीलाई धन र वैभव प्रदान गर।

वि पृक्षो अग्ने मघवानो अश्युर्वि सूरयो ददतो विश्वमायुः।
सनेम वाजं समिथेष्वर्यो भागं देवेषु श्रवसे दधानाः॥५॥

हे अग्निदेव ! धनले सम्पन्न यजमानहरू तिम्रा कृपाले अन्न पाउँछन्। विद्वान् हविदाताले लामो आयु पाऊन्। हामी यशका निमित्त देवताहरूलाई हविको भाग दिँऔँ र युद्धमा शत्रुको वैभव जितौँ।

ऋतस्य हि धेनवो वावशानाः स्मदूध्नीः पीपयन्त द्युभक्ताः।
परावतः सुमतिं भिक्षमाणा वि सिन्धवः समया सस्रुरद्रिम्॥६॥

सधैँ दुध दिने तेजस्वी गाईले यज्ञका लागि दुध दिन्छन्। टाढाका पर्वतबाट बग्ने नदीले यज्ञसित सद्बुद्धि पाउने आशा गर्दछन्।

त्वं अग्ने सुमतिं भिक्षमाणा दिवि श्रवो दधिरे यज्ञियासः।
नक्ता च चक्रुरुषसा विरूपे कृष्णं च वर्णमरुणं च सं धुः ॥७॥

हे अग्निदेव ! यज्ञबाट कल्याणकारी बुद्धिको खोजी गर्दै पूज्य देवताहरू हवि चढाएर अन्न धारण गर्दछन् र। त्यसपछि ती देवताले रात्रि र विभिन्न रूपमा रहने उषादेवीलाई स्थापित गराए। उनै देवताहरूले रात्रिलाई अँध्यारो र उषालाई उज्यालो वर्ण दिए।

यात्राये मर्तान्त्सुषूदो अग्ने ते स्याम मघवानो वयं च।
छायेव विश्व भुवनं सिसक्ष्यापप्रिवान्रोदसी अन्तरिक्षम् ॥८॥

हे अग्निदेव ! जुन मानिसलाई धन प्राप्तिका लागि तिमीले प्रेरित गर्छौ, तिनीहरू र हामी धनवान् बनौं। तिमीले आकाश, पृथ्वी र अन्तरिक्षलाई प्रकाशले परिपूर्ण गरेका छौ। सारा दुनियाँ तिम्रै छायाजस्तो बनेर रहेको छ।

अर्वद्भिरग्ने अर्वतो नृभिर्नृन्वीरैर्वीरान्वनुयामा त्वोताः।
ईशानासः पितृवित्तस्य रायो वि सूरयः शतहिमा नो अश्युः ॥९॥

हे अग्निदेव ! तिम्रा संरक्षणमा रहँदै हामी आफ्ना अश्वले शत्रुका अश्व, आफ्ना योद्धाले शत्रुका योद्धा र आफ्ना सन्तानले शत्रुका सन्तानलाई पर धपाऔं। पैतृक सम्पत्ति पाएर हामी स्तोताहरू सय वर्षको आयु पूर्ण उपयोग गरौं।

एता ते अग्न उचथानि वेधो जुष्टानि सन्तु मनसे हृदे च।
शकेम रायः सुधुरो यमं तेऽधि श्रवो देवभक्तं दधानाः ॥१०॥

हे मेधावी इन्द्रदेव ! हाम्रा स्तोत्रले तिम्रो मन र हृदयमा उचित सन्तुष्टि होस्। देवताद्वारा प्रदान गरिएको धन, वैभव र यश धारण गर्दै हामीले सुख प्राप्त गरौं।

[सूक्त - ७४]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - गायत्री।

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये। आरे अस्मे च शृण्वते ॥१॥

इन्द्रदेवले हाम्रो भावना सुनिदिन्छन्। उनी यज्ञका नजिकै वा टाढा जहाँ उपस्थित भए पनि उनलाई हामी स्तुति र मन्त्र समर्पित गर्दछौं।

यः स्नीहितीषु पूर्व्यः संजग्मानासु कृष्टिषु। अरक्षद्दाशुषे गयम् ॥२॥

अग्निदेव सधैं जाज्वल्यमान छन्। प्रजालाई तिनले परस्पर स्नेहसौजन्यले सम्पन्न गराउँछन् र एकत्र [illegible] दाताको ऐश्वर्य रक्षा गर्दछन्।

उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनञ्जयो रणेरणे ॥३॥

अग्निदेव शत्रुनाशक हुन् र युद्धमा शत्रुलाई पराजित गरेर धन जित्ने गर्दछन्। अग्निदेव प्रकट [illegible] छन्, सबैले स्तुति गरौं।

यस्य दूतो असि क्षये वेषि हव्यानि वीतये। दस्मत्कृणोष्यध्वरम् ॥४॥

हे अग्निदेव ! जुन यजमानका घरबाट तिमी दूतका रूपमा देवताहरूका लागि हवि लैजान्छौ, त्यस [illegible] तिमीले उत्तम प्रकारले दर्शनीय बनाउँछौ।

तमित्सुहव्यमङ्गिरः सुदेवं सहसो यहो। जना आहुः सुबर्हिषम् ॥५॥

हे [illegible] पुत्र इन्द्रदेव ! तिमी यजमानलाई सुन्दर हवि द्रव्यले युक्त, देवताहरूमा श्रेष्ठ र सुन्दर [illegible] गराउँछौ भन्ने दुनियाँको भनाइ छ।

आ च वहासि ताँ इह देवाँ उप प्रशस्तये। हव्या सुश्चन्द्र वीतये ॥६॥

हे [illegible] अग्निदेव ! देवताहरूलाई हाम्रा यज्ञमा स्तुति सुन्न र हवि ग्रहण गर्न लागि तिमी नजिकै [illegible]

न योरुपब्दिरश्व्यः शृण्वे रथस्य कच्चन। यदग्ने यासि दूत्यम् ॥७॥

हे [illegible] तिमी जति वेला दूत बनेर जान्छौ त्यस वेला तिम्रा गतिमान रथका घोडाको शब्द [illegible] सुनिँदैन।

[illegible] वाज्यहयोऽभि पूर्वस्मादपरः। प्र दाश्वाँ अग्ने अस्थात् ॥८॥

हे [illegible] पहिले असुरक्षित रहने हविदाता यजमान तिम्रो सामर्थ्यद्वारा रक्षित भए। त्यसपछि [illegible] मुक्त भए।

उत द्युमत्सुवीर्यं बृहदग्ने विवाससि। देवेभ्यो देव दाशुषे ॥९॥

हे महान् अग्निदेव ! तिमी देवताहरूलाई हवि प्रदान गर्दछौ। तिमी नै यजमानलाई अत्यन्त तेज र श्रेष्ठ बल प्राप्त गराउँछौ।

[सूक्त - ७५]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - गायत्री।

जुषस्व सप्रथस्तमं वचो देवप्सरस्तमम्। हव्या जुह्वान आसनि ॥१॥

हे अग्निदेव ! देवताहरूका लागि मुखमा हवि थोकेर तिमी अत्यन्त प्रसन्न [illegible] हुने स्तुति वचन तिमी स्वीकार गर।

अथा ते अङ्गिरस्तमाग्ने वेधस्तम प्रियम्। वोचेम ब्रह्म सानसि ॥२॥

अङ्गिराहरूमध्ये श्रेष्ठ, मेधावीहरूमा उत्कृष्ट हे अग्निदेव ! तिम्रा निम्ति अति प्रिय मन्त्र र स्तोत्र हामी पाठ गर्दछौं।

कस्ते जामिर्जनानामग्ने को दाश्वध्वरः। को ह कस्मिन्नसि श्रितः ॥३॥

हे अग्निदेव ! मनुष्यमा तिम्रो बन्धु को छ ? श्रेष्ठ दान गरेर कसले तिम्रो यजन गर्दछ ? तिम्रो स्वरूपलाई कसले जानेको छ ? तिम्रो आश्रयस्थल कहाँ छ ?

त्वं जामिर्जनानामग्ने मित्रो असि प्रियः। सखा सखिभ्य ईड्यः ॥४॥

हे अग्निदेव ! तिमी मनुष्यहरूसित भ्रातृभाव राख्ने, यजमानको रक्षा गर्ने र स्तोताहरूका लागि प्रिय मित्रजस्तै छौ।

यजा नो मित्रावरुणा यजा देवाँ ऋतं बृहत्। अग्ने यक्षि स्वं दमम् ॥५॥

हे अग्निदेव ! हाम्रा निम्ति मित्र र वरुणको यजन गर। विशाल यज्ञ सम्पन्न [illegible] यज्ञशालामा पूजायोग्य भावले बस।

[सूक्त - ७६]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

का त उपेतिर्मनसो वराय भुवदग्ने शंतमा का मनीषा।
को वा यज्ञैः परि दक्षं त आप केन वा ते मनसा दाशेम ॥१॥

हे अग्निदेव ! तिम्रो मन सन्तुष्ट गराउन हामी उपाय के गरौं ? कुन यज्ञमा यजमानले तिम्रो बल बढाउँछन् ? कुन स्तुति तिम्रा लागि सुखप्रद छ ? कुन मनले तिमीलाई हवि प्रदान गरौं ?

एह्यग्न इह होता नि षीदादब्धः सु पुरएता भवा नः।
अवतां त्वा रोदसी विश्वमिन्वे यजा महे सौमनसाय देवान् ॥२॥

हे अग्निदेव ! तिमी हाम्रा यस यज्ञमा आएर होताका रूपमा बस। तिमी अविचलित रूपमा अगुवा होऊ। सर्वव्यापक आकाश र पृथ्वीले तिम्रो रक्षा गरुन्। हामीले [illegible] पाउनका लागि तिमी देवकार्य सम्पन्न गराऊ।

प्र सु विश्वान्रक्षसो धक्ष्यग्ने भवा यज्ञानामभिशस्तिपावा।
अथा वह सोमपतिं हरिभ्यामातिथ्यमस्मै चकृमा सुदाव्ने ॥३॥

हे अग्निदेव ! तिमी हाम्रा सुकर्ममा बाधा हाल्ने राक्षसहरूलाई राम्ररी डढाऊ। हिंसा गर्नेहरूबाट हाम्रो यज्ञ रक्षा गर। त्यसपछि सोमपान गर्ने इन्द्रदेवलाई उनका अश्वसहित यज्ञमा लिएर आऊ। त्यसबाट हामी उत्तम दानदाता इन्द्रदेवलाई अतिथि सत्कार गरौं।

प्रजावता वचसा वह्निरासा च हुवे नि च सत्सीह देवैः।
वेषि होत्रमुत पोत्रं यजत्र बोधि प्रयन्तर्जनितर्वसूनाम् ॥४॥

हवि भक्षक अग्निदेवलाई हामी प्रजाहरू स्तोत्रले आह्वान गर्दछौं। यजनका योग्य हे अग्निदेव ! तिमी यज्ञमा प्रतिष्ठित र नातिका रूपमा पोषित गरिन योग्य छौ। तिमी धन उत्पन्न गर्ने हौ। धनका निमित्त हाम्रो कामना जान र त्यो पूर्ण गर।

यथा विप्रस्य मनुषो हविर्भिर्देवाँ अयजः कविभिः कविः सन्।
एवा होतः सत्यतर त्वमद्याग्ने मन्द्रया जुह्वा यजस्व ॥५॥

हे अग्निदेव ! तिमी होता र सत्यका रूप हौ। तिमी मेधावीहरूमा पनि श्रेष्ठ छौ। ज्ञानी मानिसहरू हवि प्रदान गरेर देवताहरूका साथ तिमीलाई पूजा गर्दछन्। तिमी प्रसन्नता दिने आहुति ग्रहण गर्दछौ।

[सूक्त - ७७]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - त्रिष्टुप।

कथा दाशेमाग्नये कास्मै देवजुष्टोच्यते भामिने गीः।
यो मर्त्येष्वमृत ऋतावा होता यजिष्ठ इत्कृणोति देवान् ॥१॥

अग्निदेवका लागि हामी कस्तो खालको हवि दिऔँ ? यिनलाई कुनचाहिँ देवप्रिय स्तुतिले प्रकाशित गरौँ ? जसले मानिसका बीचमा बसेर देवताहरूलाई हविष्यान्न पुऱ्याउँछ, त्यस्तो यी अग्निदेव अविनाशी, पूज्य, यज्ञकर्म सम्पादक र होता हुन्।

यो अध्वरेषु शंतम ऋतावा होता तमू नमोभिरा कृणुध्वम्।
अग्निर्यद्वेर्मर्ताय देवान्त्स चा बोधाति मनसा यजाति ॥२॥

यो अग्निदेव यज्ञमा अत्यन्त सुख प्रदान गर्दछन् र होताका रूपमा यज्ञ गर्ने गर्दछन्। हे मनुष्यहरू हो अग्निदेवलाई श्रेष्ठ स्तोत्रले अभिवादन गर। अग्निदेव मनुष्यको हितका लागि देवतासमक्ष जान्छन्। देवताहरूलाई चिनेका यी अग्निदेव मनले नै देवताहरूको यजन गर्दछन्।

स हि क्रतुः स मर्यः स साधुर्मित्रो न भूदद्भुतस्य रथीः।
तं मेधेषु प्रथमं देवयन्तीर्विश उप ब्रुवते दस्ममारी ॥३॥

अग्निदेव निश्चय नै यज्ञरूप हुन्। यिनी साधुका रूपमा हितकारी छन्। यिनी यजमान र मित्रझैँ सहायक पनि छन्। यिनी विलक्षण प्रकारका वीर रथी हुन्। देवत्व प्राप्त गर्न खोज्ने मानिसहरू यज्ञमा दर्शनीय यज्ञदेवलाई सर्वप्रथम उत्तम स्तुति गर्दछन्।

स नो नृणां नृतमो रिशादा अग्निर्गिरोऽवसा वेतु धीतिम्।
तना च ये मघवानः शविष्ठा वाजप्रसूता इषयन्त मन्म ॥४॥

अग्निदेव मनुष्यमा सर्वोत्कृष्ट छन् र शत्रु विनाशक हुन्। हामीले विचारपूर्वक गरेको स्तुति यिनले स्वीकार गरुन् र रक्षण साधनले हाम्रो रक्षा गरुन्। अत्यन्त ऐश्वर्य र बलले सम्पन्न अग्निदेवले हाम्रो हविष्यान्न सहितको स्तुति प्राप्त गरुन्।

एवाग्निर्गोतमेभिर्ऋतावा विप्रेभिरस्तोष्ट जातवेदाः।
स एषु द्युम्नं पीपयत्स वाजं स पुष्टिं याति जोषमा चिकित्वान् ॥५॥

यज्ञयुक्त, सर्वज्ञ अग्निदेवलाई मेधासम्पन्न गौतमहरूले स्तुति गरे। यज्ञमा अग्निदेवले हवि ग्रहण गरे, दीप्तिमान सोमपान गरे। ऋषिहरूको भक्ति बुझेर उनी पुष्ट भए।

[सूक्त - ७८]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - गायत्री।

अभि त्वा गोतमा गिरा जातवेदो विचर्षणे। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥१॥

सृष्टिका समस्त रहस्यलाई देखेका र जानेका हे अग्निदेव ! गोतमवंशी हामीहरू उत्तम वाणीले तेजस्वी मन्त्र गाउँदै तिमीलाई अभिवादन गर्दछौँ।

तमु त्वा गोतमो गिरा रायस्कामो दुवस्यति। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥२॥

हे अग्निदेव ! धनको कामना गर्दै गोतमवंशीहरू उत्तम वाणीले तिम्रो परिचर्या गर्दछन्। तेजस्वी मन्त्रले हामी पनि तिमीलाई अभिवादन गर्दछौँ।

तमु त्वा वाजसातममङ्गिरस्वद्धवामहे। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥३॥

प्रचुर अन्न प्रदान गर्ने हे अग्निदेव ! अङ्गिराले झैँ हामी तिम्रो आह्वान गर्दछौँ र तेजस्वी मन्त्रले तिमीलाई नमस्कार गर्दछौँ।

तमु त्वा वृत्रहन्तमं यो दस्यूँरवधूनुषे। द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥४॥

दस्युलाई थर्काउने, अन्धकाररूपी असुर संहार गर्ने अग्निदेवलाई हामी तेजस्वी मन्त्रले स्तुति गर्दछौँ।

अवोचाम रहूगणा अग्नये मधुमद्वचः द्युम्नैरभि प्र णोनुमः ॥५॥

हामी रहूगणवंशीहरू अग्निदेवका लागि मधुर स्तुति प्रस्तुत गर्दछौँ। तेजस्वी मन्त्रले उनलाई नमस्कार गर्दछौँ।

[सूक्त - ७९]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - त्रिष्टुप् उष्णिक् गायत्री।

हिरण्यकेशो रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव ध्रजीमान्।
शुचिभ्राजा उषसो नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः ॥१॥

हे अग्निदेव ! स्वर्णिम ज्वालाले युक्त, संसारका विस्तारक, मेघलाई कँपाउने, वायुझैँ वेगवान् छौ। शुभ्र कान्तियुक्त अग्निदेव उषादेवीका लागि अन्तरिक्षको विस्तार गर्छन्। आफ्ना काममा लाग्ने, सरल यशसम्पन्न उषादेवी यस कुराबाट अनभिज्ञ छिन्।

आ ते सुपर्णा अमिनन्तँ एवैः कृष्णो नोनाव वृषभो यदीदम्।
शिवाभिर्न स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा ॥२॥

हे अग्निदेव ! उकालो लागेको तिम्रो दीप्तिमान् रश्मि बादलसित ठोक्किएपछि वर्षा गराउने कालो बादल गर्जिन थाल्दछ। त्यस बेला विद्युत्युक्त मेघले गर्जना गर्दै मानौं हास्यमयी वर्षा गराउँछ।

यदीमृतस्य पयसा पियानो नयन्नृतस्य पथिभी रजिष्ठैः।
अर्यमा मित्रो वरुणः परिज्मा त्वचं पृञ्चन्त्युपरस्य योनौ ॥३॥

अग्निदेवले यज्ञका रसद्वारा चराचर जगत्लाई पोषण गर्दछन्। यज्ञको प्रभाव सरल मार्गबाट अन्तरिक्षमा पुऱ्याउँछन्। त्यस बेला अर्यमा, मित्र, वरुण र मरुत्गण मेघको उत्पत्ति स्थलमा जल स्थापित गराउँछन्।

अग्ने वाजस्य गोमत ईशानः सहसो यहो।
अस्मे धेहि जातवेदो महि श्रवः ॥४॥

बलपूर्वक उत्पन्न हुने हे ज्ञानसम्पन्न अग्निदेव ! तिमी अन्न र गाई आदि पशुधनले सम्पन्न छौ। हाम्रा लागि पनि तिमी अपार वैभव प्रदान गर।

स इधाना वसुष्कविरग्निरीडेन्यो गिरा। रेवदस्मभ्यं पुर्वणीक दीदिहि ॥५॥

ज्वालाका रूपमा विभिन्न मुख भएका जाज्वल्यमान हे अग्निदेव ! तिमी त्रिकालदर्शी एवं सबैका आश्रयस्थल हौ। दिव्य स्तुतिले सन्तुष्ट भएर यज्ञमा सर्वप्रथम उपस्थित हुने तिमी आफ्नो तेजस्विताले हामीलाई अपार धनवैभव प्रदान गर।

क्षपो राजन्नुत त्मनाग्ने वस्तोरुतोषसः। स तिग्मजम्भ रक्षसो दह प्रति ॥६॥

ज्वालारूपी विकराल दाह्रा हुने हे अग्निदेव ! आफ्ना तीक्ष्ण स्वभावले तिमी असुर संहार गर्दछौ। त्यसैले रात्रि, दिन, उषाकाल र हाम्रा सबै हानीकारक असुर भस्म गर।

अवा नो अग्न ऊतिभिर्गायत्रस्य प्रभर्मणि। विश्वासु धीषु वन्द्य ॥७॥

हे अग्निदेव ! तिमी सबै यज्ञमा वन्दनीय छौ। गायत्री छन्दका सामगानले स्तुति गर्दाखेरि प्रसन्न होऊ र तिमी आफ्ना संरक्षण साधनले हाम्रो रक्षा गर।

आ नो अग्ने रयिं भर सत्रासाहं वरेण्यं। विश्वासु पृत्सु दुष्टरम् ॥८॥

हे अग्निदेव ! दरिद्रता नाश गर्ने, शत्रु पराजित गराउने, वरण गर्न योग्य छौ। हामीलाई तिमी श्रेष्ठ ऐश्वर्य प्रदान गर।

आ नो अग्ने सुचेतुना रयिं विश्वायुपोषसम्। मार्डीकं धेहि जीवसे ॥९॥

हे अग्निदेव ! तिमी उत्तम ज्ञानयुक्त जीवनलाई भरणपोषण गर्दै सामर्थ्य प्रदान गर्दछौ। हाम्रो दीर्घ जीवनका लागि हामीलाई सुखदायक धन प्रदान गर।

प्र पूतास्तिग्मशोचिषे वाचो गोतमाग्नये। भरस्व सूम्नयुर्गिरः ॥१०॥

हे गोतम ! सुखको इच्छा गर्दै तीक्ष्ण ज्वाला भएका अग्निदेवका लागि तिमी पवित्र वचनले युक्त स्तुति गर।

यो नो अग्नेऽभिदासत्यन्ति दूरे पदीष्ट सः। अस्माकमिद्वृधे भव ॥११॥

हे अग्निदेव ! नजिकमा रहेको होस् वा टाढा होस्, जुन शत्रुले हामीलाई आफ्नो वशमा बनाउन खोज्छन्, तिनको पतन होस्। हामीलाई तिमी उन्नति गराउँछौ।

सहस्राक्षो विचर्षणिरग्नी रक्षांसि सेधति। होता गृणीत उक्थ्यः ॥१२॥

हे अग्निदेव ! तिमी सहस्र ज्वालारूपी नेत्रले सबैलाई हेर्दछौ। तिमी प्रशंसनीय होताका रूपमा स्तुतिले प्रशंसित हुन्छौ।

[सूक्त - ८०]

ऋषि – गोतम राहूगण। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** – पंक्ति।

इत्था हि सोम इन्मदे ब्रह्मा चकार वर्धनम्।
शविष्ठ वज्रिन्नोजसा पृथिव्या निः शशा अहिमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥१॥

[illegible] वज्र धारण गर्ने शक्तिशाली इन्द्रदेव ! ब्रह्मनिष्ठहरूद्वारा प्रदान गरिएका दिव्य गुणले सम्पन्न [illegible]नरस पान गरेर तिमीले आफ्नो उत्साह बढायौ। आफ्नो सामर्थ्यले देव समुदायको हानी गर्ने दुराचारीलाई मारेर पृथ्वीबाट हटाइदियौ।

स त्वामदद्वृषा मदः सोमः श्येनाभृतः सुतः।
येना वृत्रं निरद्भ्यो जघन्थ वज्रिन्नोजसार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥२॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! बाजपक्षीले तेज गतिमा ल्याएको पेलेर तयार, बलवर्धक सोमरसले तिम्रो हर्ष बढायो। त्यसपछि तिमीले आफ्ना बलले वृत्रलाई मारेर पानीबाट बाहिर फ्याँकिदियौ। यसै गरी आफ्नो राज्यक्षेत्र र देवसमुदायलाई सम्मानित गरायौ।

प्रेह्यभीहि धृष्णुहि न ते वज्रो नि यंसते।
इन्द्र नृम्णं हि ते शवो हनो वृत्रं जया अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी शत्रुमाथि चारै तिरबाट आक्रमण गरेर तिनलाई नष्ट गर। तिम्रो वज्र आफूजस्तै शक्तिशाली शत्रुलाई पनि तिरस्कार गर्न सक्दछ। आफूसुहाउँदो साम्राज्यको कामना गर्दै तिमी वृत्रलाई वध गर र विजय प्राप्त गरेर जलमा बगाऊ।

निरिन्द्र भूम्या अधि वृत्रं जघन्थ निर्दिवः।
सृजा मरुत्वतीरव जीवधन्या इमा अपोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले वृत्रलाई पृथ्वीबाट घिसारेर आकाशसम्म उचाल्यौ। त्यसपछि सखाप नै हुने गरी त्यसलाई नष्ट गर्‍यौ। तिमीले जीवन धारण गराएका मरुत्‌गणका साथ बग्नका लागि जल छोड्यौ। तिमी आफ्नो सामर्थ्यमा प्रतिष्ठित भएका छौ।

इन्द्रो वृत्रस्य दोधतः सानुं वज्रेण हीडितः।
अभिक्रम्याव जिघ्नतेऽपः सर्माय चोदयन्नर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥५॥

इन्द्रदेव रिसाए र डरले कामिरहेका वृत्रका थुतुनामा वज्रले प्रहार गरे। उनले बग्नका लागि जलका [illegible]हलाई प्रेरित गरे। इन्द्रदेवले यसै गरी आफ्नो सामर्थ्य प्रकट गरे।

अधि सानौ नि जिघ्नते वज्रेण शतपर्वणा।
मन्दान इन्द्रो अन्धसः सखिभ्यो गातुमिच्छत्यर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥६॥

[illegible] आनन्दित इन्द्रदेवले सय वटा तीक्ष्ण शूल भएका वज्रले वृत्रका थुतुनामा प्रहार गरे। उनी [illegible]हरूका आत्मसामर्थ्यबाट प्रकाशित हुन्छन्।

इन्द्र तुभ्यमिदद्रिवोऽनुत्तं वज्रिन्वीर्यम्।
यद्ध त्यं मायिनं मृगं तमु त्वं माययावधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥७॥

[illegible]वासी, स्वराज्यको अर्चना गर्नेहरूका सहायक, वज्रधारी इन्द्रदेव ! तिम्रो शक्ति शत्रुहरूबाट [illegible]य छ। मृगको रूप धारण गर्ने छली छद्म[illegible]ी वृत्रको हनन गर्नका लागि तिमी कूटनीतिको [illegible] लिन्छौ।

वि ते वज्रासो अस्थिरन्नवतिं नाव्याः अनु।
महत्त इन्द्र वीर्यं बाह्वोस्ते बलं हितमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥८॥

[illegible] इन्द्रदेव ! नब्बे वटा डुङ्गाहरूले घेरिएका वृत्रलाई विचलित गराउन पनि तिम्रो वज्र समर्थ छ। [illegible] पराक्रम अति महान् छ। तिम्रा भुजाको बल अपरिमित छ। तिमी आत्म सामर्थ्यले प्रकाशित [illegible]

सहस्रं साकमर्चत परि ष्टोभत विंशतिः।
शतैनमन्वनोनवुरिन्द्राय ब्रह्मोद्यतमर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥९॥

[illegible] [illegible]हरू सहस्रौँको सङ्ख्यामा जम्मा भएर इन्द्रदेवको स्तवन गर। बीसौँ स्तोत्रको गान [illegible] [illegible] सयौँ अनुनय अर्चना गर। इन्द्रदेवका लागि उत्तम मन्त्र प्रयोग गर। इन्द्रदेव [illegible] [illegible]र्थ्यले प्रकाशित होऊन्।

इन्द्रो वृत्रस्य तविषीं निरहन्त्सहसा सहः ।
महत्तदस्य पौंस्यं वृत्रं जघन्वाँ असृजदर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥१०॥

इन्द्रदेवले आफ्ना सामर्थ्यले वृत्रका सेनासँग सङ्घर्ष गरेर उसको बल [illegible] वृत्रलाई मारेर उनी आफ्नो सामर्थ्यबाट प्रकाशित भए ।

इमे चित्तव मन्यवे वेपेते भियसा मही ।
यदिन्द्र वज्रिन्नोजसा वृत्रं मरुत्वाँ अवधीरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥११॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! तिमीले बलशाली मरुत्‌हरूका सहायताले वृत्रासुरको वध गऱ्यौ । त्यस बेला तिम्रा रिसका अगाडि व्यापक आकाश र पृथ्वी भयले प्रकम्पित भए । तिमी आफ्नो सामर्थ्यबाट प्रकाशित भयौ ।

न वेपसा न तन्यतेन्द्रं वृत्रो वि बीभयत् ।
अभ्येनं वज्र आयसः सहस्रभृष्टिरायतार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥१२॥

वृत्रासुरले इन्द्रदेवलाई आफ्ना सामर्थ्यले कम्पित गराउन सकेन र गर्जनाले तर्साउन पनि सकेन । इन्द्रदेवले वृत्रमाथि सहस्रौं धार भएका वज्रले चोटिलो प्रहार गरे । यसै गरी इन्द्रदेवले आफ्ना सामर्थ्यअनुकूलका कर्मलाई सम्पन्न गरे ।

यद्वृत्रं तव चाशनिं वज्रेण समयोधयः ।
अहिमिन्द्र जिघांसतो दिवि ते बद्बधे शवोऽर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥१३॥

हे इन्द्रदेव ! वृत्रद्वारा फ्याँकिएका तीक्ष्ण वज्रको सामना तिमीले आफ्नै वज्रले गऱ्यौ । वृत्रलाई मार्ने तिम्रा इच्छाले तिम्रो बल आकाशमा स्थापित भयो । तिमीले यसै गरी आत्मसामर्थ्यको अनुरूप कामलाई प्रदर्शित गऱ्यौ ।

अभिष्टने ते अद्रिवो यत्स्था जगच्च रेजते ।
त्वष्टा चित्तव मन्यव इन्द्र वेविज्यते भियार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥१४॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! तिम्रो गर्जनाले संसारका सबै स्थावरजङ्गम कम्पित हुन्छन् । तिम्रा रिसका अगाडि त्वष्टादेव पनि कम्पित हुन्छन् । आफ्नो सामर्थ्यअनुकूल तिमी [illegible] गर्दछौ ।

नहि नु यादधीमसीन्द्रं को वीर्या परः ।
तस्मिन्नृम्णमुत क्रतुं देवा ओजांसि सं दधुरर्चन्ननु स्वराज्यम् ॥१५॥

इन्द्रदेवको सामर्थ्य बुझ्न कोही पनि समर्थ छैन । उनीजत्तिको पराक्रम र [illegible] गर्न सक्ने अन्यत्र कोही पनि छैन । देवताहरूले उनमा सबै बल, ऐश्वर्य र क्षमताहरू स्थापित [illegible] छन् । त्यसैले उनी आत्मपुरुषका सामर्थ्यले प्रकाशित भएका छन् ।

यामथर्वा मनुष्पिता दध्यङ् धियमत्नत ।
तस्मिन्ब्रह्माणि पूर्वथेन्द्र उक्था समग्मतार्चन्ननु स्वराज्यम् ॥१६॥

ऋषि अथर्वा, पालनकर्ता मनु र दध्यङ् ऋषिले पहिलेकै जसरी आफ्ना बुद्धिले इन्द्रदेवका लागि मन्त्रीरूपी स्तुति गाए । इन्द्रदेव आफ्नै सामर्थ्यका प्रभावले प्रकाशित भएका छन् ।

[सूक्त - ८१]

ऋषि - गोतम राहूगण । **देवता** - इन्द्र । **छन्द** - पंक्ति ।

इन्द्रो मदाय वावृधे शवसे वृत्रहा नृभिः ।
तमिन्महत्स्वाजिषूतेमर्भे हवामहे स वाजेषु प्र नोऽविषत् ॥१॥

हर्ष र उत्साहवर्धन गर्ने कामनाले स्तोताहरूबाट इन्द्रदेवको यश विस्तार हुन्छ । त्यसै यशका कारण सानाठूला सबै युद्धमा हामी रक्षकका रूपमा इन्द्रदेवलाई आह्वान गर्दछौं । ती इन्द्रदेवले युद्धमा हाम्रो रक्षा गरुन् ।

असि हि वीर सेन्योऽसि भूरि परादादिः ।
असि दभ्रस्य चिद्वृधो यजमानाय शिक्षसि सुन्वते भूरि ते वसु ॥२॥

हे वीर सैन्यबलले सम्पन्न इन्द्रदेव ! अनुयायीको उन्नति गर्न तिमी विपुल धन दिन्छौ । तिमी सोमयाग गर्ने यजमानका लागि विपुल धन प्राप्तिका लागि प्रेरणा दिन्छौ ।

यदुदीरत आजयो धृष्णवे धीयते धना।
युक्ष्वा मदच्युता हरी कं हनः कं वसौ दधोऽस्माँ इन्द्र वसौ दधः ॥३॥

युद्ध भएपछि शत्रुविजयीले नै धन प्राप्त गर्दछ। हे इन्द्रदेव ! युद्धपछि उमङ्गको मद बगाउने अश्वलाई तिम्रा रथमा जोत। तिमी कसको वध गर्छौ र कसलाई धन दिन्छौ भन्ने सबै तिमीमा निर्भर छ। त्यसैले हे इन्द्रदेव ! हामीलाई ऐश्वर्यले सम्पन्न गराऊ।

क्रत्वा महाँ अनुष्वधं भीम आ वावृधे शवः।
श्रिय ऋष्व उपाकयोर्नि शिप्री हरिवान्दधे हस्तयोर्वज्रमायसम् ॥४॥

भीषण शक्तिले सम्पन्न इन्द्रदेव सोमरस पान गरेर आफ्नो बल वृद्धि गर्दछन्। त्यसपछि सौन्दर्यशाली र श्रेष्ठ शिरस्त्राण धारण गर्ने इन्द्रदेव अश्वसहितक रथमा बसेर दाहिने हातको गहनाजस्तो फलामे वज्र उचाल्दछन्।

आ पप्रौ पार्थिवं रजो बद्बधे रोचना दिवि।
न त्वावाँ इन्द्र कश्चन न जातो न जनिष्यतेऽति विश्वं ववक्षिथ ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले आफ्नो सामर्थ्यले पृथ्वी र अन्तरिक्षलाई पूर्ण गराएका छौ। तिमीले आकाशमा प्रकाशमान नक्षत्रहरू स्थापित गरायौ। हे इन्द्रदेव ! उत्पन्न भइसकेका वा अब उत्पन्न हुनेहरूमा तिमीजत्तिको अर्को कोही पनि छैन। तिमी नै सम्पूर्ण विश्वका नियामक हौ।

यो अर्यो मर्तभोजनं पराददाति दाशुषे।
इन्द्रो अस्मभ्यं शिक्षतु वि भजा भूरि ते वसु भक्षीय तव राधसः ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! हविदाताका लागि तिमी जुन उपयोगी पदार्थ दिन्छौ, त्यो हामीलाई पनि प्रदान गर। तिमीसित जुन विपुल धनको भण्डार छ, त्यो हामीलाई बाँडिदेऊ। हामी त्यस्ता भागको उपयोग गर्न सकौं।

मदेमदे हि नो ददिर्यूथा गवामृजुक्रतुः।
सं गृभाय पुरू शतोभयाहस्त्या वसु शिशीहि राय आ भर ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! यज्ञकर्ममा सोमरसले तिमी अत्यन्त प्रफुल्लित भएर हामीलाई गाई आदि विपुल धन दिन्छौ। तिमी दुवै हातले सयकडौं किसिमका वैभव हामीलाई प्रदान गर। हामो वीरतापूर्ण यशका भागीदार बनौं।

मादयस्व सुते सचा शवसे शूर राधसे।
विद्मा हि त्वा पुरूवसुमुप कामान्त्ससृज्महेऽथा नोऽविता भव ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! बल वृद्धिका लागि, हविष्यान्न ग्रहण गर्नका लागि र तयार पारिएको सोमपान गर्नका लागि तिमी हाम्रा यज्ञस्थलमा आऊ र सोमपान गरेर हर्षित होऊ। तिमी विपुल सम्पदाका स्वामी मानिएका छौ। तिम्री इच्छा पूरा गराउने हाम्रा रक्षक हौ।

एते त इन्द्र जन्तवो विश्वं पुष्यन्ति वार्यम्।
अन्तर्हि ख्यो जनानामर्यो वेदो अदाशुषां तेषां नो वेद आ भर ॥९॥

हे स्वामी इन्द्रदेव ! तिमीले स्वीकार गर्न योग्य पदार्थ सबै प्राणीहरूले वृद्धि गराउँछन्। कृपणको जुन धन तिमीलाई थाहा छ। त्यो धन फेला पारेर हामीलाई देऊ।

[सूक्त - ८२]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - पंक्ति जगती।

उपो षु शृणुही गिरो मघवन्मातथा इव।
यदा नः सूनृतावतः कर आदर्थयास इद्योजा न्विन्द्र ते हरी ॥१॥

हे मघवान् इन्द्रदेव ! हाम्रो स्तोत्र नजिकैबाट राम्ररी सुन। हामीलाई सत्यवादी बनाऊ। हाम्रा [illegible] ग्रहण गर्नका लागि तिमी आउने अश्व तयार गर।

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत।
अस्तोषत स्वभानवो विप्रा नविष्ठया मती योजा न्विन्द्र ते हरी ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो अन्नले तृप्त भएका ब्राह्मणहरूले आफ्नो आनन्द व्यक्त गर्दै शिर हल्लाए। [illegible] इनीहरूले अरू नयाँ स्तोत्र पाठ गरे। अब तिमी यज्ञमा प्रस्थान गर्नका लागि रथमा अश्व [illegible]।

सुसंदृशं त्वा वयं मघवन्वन्दिषीमहि।
प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो याहि वशाँ अनु योजा न्विन्द्र ते हरी ॥३॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! सबै प्राणीहरुप्रति अनुग्रहको दृष्टि राख्ने भएकाले हामी तिम्रो अर्चना गर्दछौं। स्तोतालाई दिन तयार गरेका धनले तिम्रो रथ परिपूर्ण छ। तिनी रुचाएका यजमानसमक्ष तुरुन्तै आउँछौ। हे स्तुत्य इन्द्रदेव ! तिमी हरी नामका अश्वलाई रथमा नियोजित गर।

स घा तं वृषणं रथमधि तिष्ठाति गोविदम्।
यः पात्रं हारियोजनं पूर्णमिन्द्र चिकेतति योजा न्विन्द्र ते हरी ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी अन्न सोम आदि सहित गाई पनि दिन सक्छौ। तिमीले चढ्ने गरेको रथ समर्थ र बलियो छ भन्ने हामी राम्ररी जान्दछौं। त्यसैले हे इन्द्रदेव ! तिमी आफ्ना घोडा रथमा नार।

युक्तस्ते अस्तु दक्षिण उत सव्यः शतक्रतो।
तेन जायामुप प्रियां मन्दानो याह्यन्धसो योजा न्विन्द्र ते हरी ॥५॥

हे शतकर्मा इन्द्रदेव ! तिम्रा रथका दायाँबायाँ दुवैतिर दुई अश्व नारिएका छन्। दुई अश्व नारिएको त्यही रथ लिएर प्रिय पत्नीसमक्ष जाऊ। उसै रथबाट आएर हाम्रो हविष्यान्न ग्रहण गरेर हर्षित होऊ।

युनज्मि ते ब्रह्मणा केशिना हरी उप प्र याहि दधिषे गभस्त्योः।
उत्त्वा सुतासो रभसा अमन्दिषुः पूषण्वान्वज्रिन्त्समु पत्न्यामदः ॥६ ॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! लामा जगर भएका तिम्रा अश्वलाई हामी मन्त्रयुक्त स्तोत्रले रथमा नार्दछौं। तिमी आफ्नै हातले तिनको लगाम पक्रेर घर जाऊ। वेगपूर्वक धारो लाग्ने सोमरसले हर्षित गरायो। घरमा पत्नीसहित सोमरसले आनन्दित भएर उन्नति गर।

[सूक्त - ८३]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - जगती।

अश्वावति प्रथमो गोषु गच्छति सुप्रावीरिन्द्र मर्त्यस्तवोतिभिः।
तमित्पृणक्षि वसुना भवीयसा सिन्धुमापो यथाभितो विचेतसः ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रा सामर्थ्यले सुरक्षित तिम्रा उपासकहरु अश्व र गाईका रूपमा धन पाएर उन्नति गर्दछन्। जुनसुकै ठाउँको पानी समुद्रमा पुगेझैं तिम्रो सम्पूर्ण धन उपासकलाई पुग्दछ र त्यसबाट ऊ अति नै सन्तुष्ट हुन्छ।

आपो न देवीरुप यन्ति होत्रियमवः पश्यन्ति विततं यथा रजः।
प्राचैर्देवासः प्र णयन्ति देवयुं ब्रह्मप्रियं जोषयन्ते वरा इव ॥२॥

होतालाई पात्रको जलधारा प्राप्त भएझैं अन्तरिक्षबाट यज्ञ देखेपछि देवगण आफ्ना प्रिय स्तोताहरूका नजिक पुग्दछन् र उनीहरूका मन्त्र र स्तुति ग्रहण गर्दछन्। त्यसपछि देवगणले स्तोताहरूलाई पूर्वतिर अथवा उहिलेको उत्तम मार्गमा लैजान्छन्।

अधि द्वयोरदधा उक्थ्यं वचो यतस्रुचा मिथुना या सपर्यतः।
असंयत्तो व्रते ते क्षेति पुष्यति भद्रा शक्तिर्यजमानाय सुन्वते ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! आपसमा जोडिएका दुई वटा अन्नपात्र तिम्रा निमित्त समर्पित हुन् ! स्तुति वचनका साथ तिमी ती पात्रहरू स्वीकार गर्दछौ। जुन स्तोता तिम्रा नियममा रहेको छ, त्यसको रक्षा तिमीले गर्दछौ र पुष्टि प्रदान गर्दछौ। सोमयाग गर्ने यजमानलाई तिमी कल्याणकारी शक्ति दिन्छौ।

आदङ्गिराः प्रथमं दधिरे वय इद्धाग्नयः शम्या ये सुकृत्यया।
सर्वं पणेः समविन्दन्त भोजनमश्वावन्तं गोमन्तमा पशुं नरः ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! अङ्गिराले आफ्ना उत्तम कर्मले अग्नि प्रज्वलित गरेर सर्वप्रथम हविष्यान्न प्रदान गरे। त्यसपछि ती श्रेष्ठ पुरुषले अश्व, गाई आदि पशुरूपी धन र खाद्यान्न पाए।

यज्ञैरथर्वा प्रथमः पथस्तते ततः सूर्यो व्रतपा वेन आजनि।
आ गा आजदुशना काव्यः सचा यमस्य जातममृतं यजामहे ॥५॥

सर्वप्रथम अथर्वाले यज्ञका सम्पूर्ण मार्गहरू विस्तृत गरे। त्यसपछि कडा नियम पालन गर्दै सूर्यदेव प्रकट भए। त्यसपछि उशनाले सबै गाई बाहिर निकाले। यस जगतको नियम बनाउने, पालन गर्ने र गराउने अविनाशी इन्द्रदेवको पूजा हामी सबै गर्दछौं।

बर्हिर्वा यत्स्वपत्याय वृज्यतेऽर्को वा श्लोकमाघोषते दिवि।
ग्रावा यत्र वदति कारुरुक्थ्य१स्तस्येदिन्द्रो अभिपित्वेषु रण्यति ॥६॥

[illegible] उत्तम यज्ञ आदि कर्म गर्नका लागि कुश काटिन्छ, सूर्योदयपछि आकाशमा जहाँबाट [illegible] गुन्जिन्छ, जहाँ उक्ति वचनसहित सोम कुटेका ढुङ्गा थर्किन्छन्, इन्द्रदेव तिनैकहाँ हवि द्रव्य [illegible] आनन्द प्राप्त गर्दछन्।

[सूक्त - ८४]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - अनुष्टुप् उष्णिक् गायत्री त्रिष्टुप् बृहती

असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गहि।
आ त्वा पृणक्त्विन्द्रियं रजः सूर्यो न रश्मिभिः ॥१॥

हे शत्रु पराजित गर्ने शक्तिशाली इन्द्रदेव ! सूर्यदेवको किरणरूपी शक्ति अन्तरिक्षमा व्याप्त छ। [illegible] पनि सोमपान गरेपछि अपार शक्तिको सञ्चार होस्।

इन्द्रमिद्धरी वहतोऽप्रतिधृष्टशवसम्।
ऋषीणां च स्तुतीरुप यज्ञं च मानुषाणाम् ॥२॥

[illegible] शक्तिले सम्पन्न इन्द्रदेवका लागि उनका अश्व यज्ञशालामा पुऱ्याऔँ। त्यहाँ याजक [illegible]हरूद्वारा स्तुति गान भइरहेको छ।

आ तिष्ठ वृत्रहन्रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरी।
अर्वाचीनं सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुना ॥३॥

[illegible] शत्रुलाई पराजित गर्ने इन्द्रदेव ! मन्त्रका बलले घोडा जोरेका आफ्ना रथमा तिमी बसेका बेला [illegible] कुटिरहेका ढुङ्गाका ध्वनिले तिम्रो मन त्यतै आकर्षित गरोस्।

इममिन्द्र सुतं पिब ज्येष्ठममर्त्यं मदम्।
शुक्रस्य त्वाभ्यक्षरन्धारा ऋतस्य सादने ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! अविनाशी, श्रेष्ठ, आनन्दवर्धक सोमरस तिमी पान गर। यज्ञस्थलमा शोधन गरिएको [illegible] तिर्मातिरै प्रवाहित भइरहेको छ।

इन्द्राय नूनमर्चतोक्थानि च ब्रवीतन।
सुता अमत्सुरिन्दवो ज्येष्ठं नमस्यता सहः ॥५॥

[illegible]हरू हो ! आनन्दवर्धक, पवित्र सोमरस समर्पित गरेर विभिन्न स्तोत्र गाउँदै तिमीहरू [illegible] इन्द्रदेवको पूजा गर। अनि सामर्थ्यशाली इन्द्रदेवलाई नमस्कार गर।

नकिष्ट्वद्रथीतरो हरी यदिन्द्र यच्छसे।
नकिष्ट्वानु मज्मना नकिः स्वश्व आनशे ॥६॥

[illegible] रथमा [illegible] हे इन्द्रदेव ! तिमीभन्दा धेरै पराक्रम भएको अर्को कोही पनि [illegible] कुनै अर्को अश्वपालक पनि छैन।

य एक इद्विदयते वसु मर्ताय दाशुषे। ईशानो अप्रतिष्कुत इन्द्रो अङ्ग ॥७॥

[illegible]हरू हो ! दानशील इन्द्रदेव मानिसलाई धन दिन्छन्। उनलाई कसैले रोक्न सक्दैन। [illegible] सबै प्राणीका अधिपति हुन्।

कदा मर्तमराधसं पदा क्षुम्पमिव स्फुरत्।
कदा नः शुश्रवद्गिर इन्द्रो अङ्ग ॥८॥

[illegible] हाम्रो स्तुति सुन्लान् ? आराधना नगर्नेलाई च्याउ जस्तै उनले कहिले नष्ट [illegible]

यश्चिद्धि त्वा बहुभ्य आ सुतावाँ आविवासति।
उग्रं तत्पत्यते शव इन्द्रो अङ्ग ॥९॥

[illegible]हरूमध्ये जसले सोमयज्ञ गरेर तिम्रो आराधना गर्दछ, त्यसलाई हे [illegible] बलसम्पन्न बनाइदिन्छौ।

स्वादोरित्था विषूवतो मध्वः पिबन्ति गौर्यः।
या इन्द्रेण सयावरीर्वृष्णा मदन्ति शोभसे वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥१०॥

[illegible] इन्द्रदेवसित यात्रा गाईहरू आनन्दपूर्वक रहन्छन्। भूमिमा स्वराज्यको [illegible] मधुर रस तिनले पान गर्दछन्।

आ अस्य पृशनायुवः सोमं श्रीणन्ति पृश्नयः।
प्रिया इन्द्रस्य धेनवो वज्रं हिन्वन्ति सायकं वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥११॥

इन्द्रदेवलाई स्पर्श गर्ने सेता गाई दूध दिएर उनका वज्रलाई प्रेरणा दिन्छन्। त्यसपछि तिनीहरू स्वराज्यमै रहन्छन्।

ता अस्य नमसा सहः सपर्यन्ति प्रचेतसः।
व्रतान्यस्य सश्चिरे पुरूणि पूर्वचित्तये वस्वीरनु स्वराज्यम् ॥१२॥

ज्ञानयुक्त किरणहरू इन्द्रदेवको प्रभावको पूजन गर्दछन्। पहिले भइसकेको सम्झने इन्द्रदेवले पहिलेका कार्यको सम्झना गराउँछन् र स्वराज्यका अनुशासनमै रहन्छन्।

इन्द्रो दधीचो अस्थभिर्वृत्राण्यप्रतिष्कुतः। जघान नवतीर्नव ॥१३॥

अपराजित इन्द्रदेवले दधीचिका हड्डीले उनान्सय राक्षसहरूको वध गरिदिए।

इच्छन्नश्वस्य यच्छिरः पर्वतेष्वपश्रितम्। तद्विदच्छर्यणावति ॥१४॥

इन्द्रदेवले इच्छा गर्नासाथ अश्वको शिर पर्वतपछाडिका शर्यणावत् सरोवरमा भएको जाने। इन्द्रदेवले दधीचिका हड्डीले वज्र बनाएर उनान्सय असुर वध गरे।

अत्राह गोरमन्वत नाम त्वष्टुरपीच्यम्। इत्था चन्द्रमसो गृहे ॥१५॥

गतिमान् चन्द्रमण्डलमा त्वष्टाको दिव्य तेज छ भन्ने मनीषिहरूले अनुभव गरे।

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो दुर्हृणायून्।
आसन्निषून्हृत्स्वसो मयोभून्य एषां भृत्यामृणधत्स जीवात् ॥१६॥

सामर्थ्यवान्, शत्रुहरूमाथि क्रोध गर्ने, हानेका बाणले लक्ष्यमा भेदन गर्ने इन्द्रदेवका रथको धुरा नै सत्ययज्ञमा छ। त्यसमा आज कसले अश्व योजित गर्न सक्ला ? जसले यी अश्वलाई पालनपोषण गर्दछ, उही जीवित रहन सक्ला।

क ईषते तुज्यते को बिभाय को मंसते सन्तमिन्द्रं को अन्ति।
कस्तोकाय क इभायोत रायेऽधि ब्रवत्तन्वे३ को जनाय ॥१७॥

को भाग्दछ, को मारिन्छ, को डराउँछ, को सहायता गर्दछ, समीपमा रहेका इन्द्रदेवलाई कसले जान्दछ, को सन्तानका लागि, को पशुधन र ऐश्वर्यका लागि, को शारीरिक सुखका लागि र को आफन्त वा सम्बन्धीजनको हितका लागि इन्द्रदेवसित उत्तम वचनले स्तुति र बिन्ती गर्दछ ?

को अग्निमीट्टे हविषा घृतेन स्रुचा यजाता ऋतुभिर्ध्रुवेभिः।
कस्मै देवा आ वहानाशु होम को मंसते वीतिहोत्रः सुदेवः ॥१८॥

को अग्निदेवको स्तुति गर्दछन् ? को सधैं स्तुतिपात्रले घिउ र हविद्वारा यज्ञ गर्दछन् ? कसका लागि मागिएको धन देवगणले ल्याइदिन्छन् ? कसले यी दाता, उत्तम याजक श्रेष्ठ इन्द्रदेवलाई चिन्दछन् ?

त्वमङ्ग प्र शंसिषो देवः शविष्ठ मर्त्यम्।
न त्वदन्यो मघवन्नस्ति मर्डितेन्द्र ब्रवीमि ते वचः ॥१९॥

हे प्रशंसनीय बलवान् इन्द्रदेव ! तिमी आफ्ना तेजले तेजस्वी भएर साधकको प्रशंसा गर्दछौ। हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव ! सुख प्रदान गर्ने तिमीबाहेक अन्य कोही पनि छैन। त्यसैले हामी सबैले तिम्रै स्तवन गरिरहेका छौं।

मा ते राधांसि मा त ऊतयो वसोऽस्मान्कदा चना दभन्।
विश्वा च न उपमिमीहि मानुष वसूनि चर्षणिभ्य आ ॥२०॥

हे विश्वका आश्रयदाता इन्द्रदेव ! तिमीले दिएको साधन हाम्रो विनाशका लागि नहोस्, रक्षाका लागि होस्। तिमीबाट प्रेरित शक्तिले विध्वंस नगरोस्। हे इन्द्रदेव ! तिमी मानव हितैषी छौ। हाम्रा सज्जन नागरिकहरूलाई सबै खालका सम्पत्ति देऊ।

[सूक्त - ८५]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - मरुद्गण। **छन्द** - जगती, ५, १२ त्रिष्टुप्।

प्र ये शुम्भन्ते जनयो न सप्तयो यामन्रुद्रस्य सूनवः सुदंससः।
रोदसी हि मरुतश्चक्रिरे वृधे मदन्ति वीरा विदथेषु घृष्वयः ॥१॥

लोकहितका लागि तीव्रगतिले श्रेष्ठ कार्य गर्ने रुद्रदेवका पुत्र मरुतगण रमणीहरूझैं सुसज्जित भएर

बाहिर जान्छन्। यी मरुत्गण युद्धक्षेत्रमा शत्रुहरूसित सङ्घर्ष गरेर हर्षित हुन्छन्। उनीहरूले नै आकाश र पृथ्वी स्थापित गराए र यिनको उन्नति गरेका हुन्।

त उक्षितासो महिमानमाशत दिवि रुद्रासो अधि चक्रिरे सदः।
अर्चन्तो अर्कं जनयन्त इन्द्रियमधि श्रियो दधिरे पृश्निमातरः ॥२॥

रुद्रदेवका शोभायमान र महिमावान् पुत्र मरुत्गणले आकाशमा आफ्नो स्थान बनाए। इन्द्रदेवका लागि यिनले स्तोत्र उच्चारण गरेर बल प्रकट गरे। पृथिवीपुत्र मरुत्गण अलङ्कार धारण गरेर शोभायमान भएका छन्।

गोमातरो यच्छुभयन्ते अञ्जिभिस्तनूषु शुभ्रा दधिरे विरुक्मतः।
बाधन्ते विश्वमभिमातिनमप वर्त्मान्येषमनु रीयते घृतम् ॥३॥

पृथिवीपुत्र मरुत्गण शरीरमा अलङ्कार लगाएर विशेष रूपले राम्रा हुन्छन्। तिनीहरू मार्गका शत्रुलाई छिन्नभिन्न पार्छन्। त्यसबाट घिउ उपलब्धिको मार्ग खुल्छ।

वि ये भ्राजन्ते सुमखास ऋष्टिभिः प्रच्यावयन्तो अच्युता चिदोजसा।
मनोजुवा यन्मरुतो रथेष्वा वृषव्रातासः पृषतीरयुग्ध्वम् ॥४॥

उत्तम युद्ध गर्ने वीर मरुत्गण दीप्तिमान् अस्त्रले सज्जित हुन्छन्। तिनले अडिग शत्रुलाई पनि आफ्ना सामर्थ्यले प्रकम्पित गराउँछन्। हे मरुत्गण ! तिमीहरू मनजस्तै वेगवान् रथमा टाटे मृगलाई जोतेर सङ्गठित हुँदै हिँड्ने गर्दछौ।

प्र यद्रथेषु पृषतीरयुग्ध्वं वाजे अद्रिं मरुतो रंहयन्तः।
उतारुषस्य वि ष्यन्ति धाराश्चर्मेवोदभिर्व्युन्दन्ति भूम ॥५॥

हे मरुत्गण ! जब तिमीहरू युद्धमा वज्रलाई प्रेरित गर्दै टाटे मृगलाई रथमा जोत्दछौ। त्यस बेला मत्याइला बादलका जलधाराहरू वेगका साथ ओरालोतिर प्रवाहित हुन्छन्। तिनीहरू भूमिलाई शरीरको छालाजस्तै ओसिलो बनाइदिन्छन्।

आ वो वहन्तु सप्तयो रघुष्यदो रघुपत्वानः प्र जिगात बाहुभिः।
सीदता बर्हिरुरु वः सदस्कृतं मादयध्वं मरुतो मध्वो अंधसः ॥६॥

हे मरुत्गण ! वेगवान् अश्वले तिमीहरूलाई यज्ञ स्थलमा लिएर आएका छन्। तिमीहरू शीघ्रतापूर्वक दुवै हातमा धन धारण गरेर यहाँ आऊ। तिमीहरूका निम्ति यहाँ ठूलो स्थान निर्मित छ। यहाँ कुशको आसनमा बसेर मधुर हविरूप अन्नको सेवन गरी हर्षित होओ।

तेऽवर्धन्त स्वतवसो महित्वना नाकं तस्थुरुरु चक्रिरे सदः।
विष्णुर्यद्धावद्वृषणं मदच्युतं वयो न सीदन्नधि बर्हिषि प्रिये ॥७॥

[illegible] स्थान [illegible] परमात्मा [illegible] गर्दछन्। हे मरुत्गण ! हाम्रो प्रिय यज्ञस्थलमा चराहरूझैँ पङ्क्तिबद्ध भएर आओ।

शूरा इवेद्युयुधयो न जग्मयः श्रवस्यवो न पृतनासु येतिरे।
भयन्ते विश्वा भुवना मरुद्भ्यो राजान इव त्वेषसंदृशो नरः ॥८॥

[illegible] सङ्घर्षशील, योद्धाझैँ आक्रामक, यशका इच्छुक, वीरझैँ अग्रणी, युद्धमा अति प्रयत्नशील [illegible] राजाझैँ विशेष तेजस्वी रूपमा शोभायमान छन्। यिनीहरूबाट सारा दुनियाँ नै डरले [illegible] हुन्छ।

त्वष्टा यद्वज्रं सुकृतं हिरण्ययं सहस्रभृष्टिं स्वपा अवर्तयत्।
धत्त इन्द्रो नर्यपांसि कर्तवेऽहन्वृत्रं निरपामौब्जदर्णवम् ॥९॥

अत्यन्त कुशल कर्मी त्वष्टादेवले इन्द्रदेवका लागि स्वर्णमय सहस्र धारले युक्त वज्र बनाइदिए। इन्द्रदेवले त्यो वज्र लिएर मनुष्यको हितका लागि वीरोचित कार्य गरे। जलमा बाधा पार्ने वृत्रलाई मारेर जललाई मुक्त गराए।

ऊर्ध्वं नुनुद्रेऽवतं त ओजसा दादृहाणं चिद्बिभिदुर्वि पर्वतम्।
धमन्तो वाणं मरुतः सुदानवो मदे सोमस्य रण्यानि चक्रिरे ॥१०॥

मरुत्गणले आफ्ना बलले भूमिको जल माथितर्फ पठाए। विशेष रूपले बलियो मेघ भत्काए। त्यसपछि उत्तम दानी पुरुषजस्ता मरुत्गण सोमपानबाट हर्षित भए। अनि आफ्ना वाद्ययन्त्रले ध्वनि गर्दै तिनले उत्तम गान पनि गाए।

जिह्मं नुनुद्रेऽवतं तया दिशासिञ्चन्नुत्सं गोतमाय तृष्णजे।
आ गच्छन्तीमवसा चित्रभानवः कामं विप्रस्य तर्पयन्त धामभिः ॥११॥

मरुत्‌गणले जलाशयका जल तेर्छो रूपमा बगाए। तिर्खाले आत्तिएका गोतम ऋषिका वंशजलाई भर्नाले सिँचाइ गरे। अद्‌भुत दीप्ति भएका मरुत्‌गण संरक्षण साधनले युक्त भएर ऋषिहरूको रक्षाका लागि गए र तिर्खा मेटाइदिए।

या व शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छताधि।
अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रयिं नो धत्त वृषणः सुवीरम् ॥१२॥

हे मरुत्‌गण ! स्तोता र दाताहरूलाई उनीहरूका कामनाभन्दा तीन गुना बढी फल दिएर तिमीहरू सुखी बनाउँछौ। त्यसरी नै हामीलाई पनि देओ। हे बलवान वीरहरू हो ! तिमीहरू उत्तम सन्तानसहित हामीलाई धन प्रदान गर।

[सूक्त - ८६]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - मरुद्‌गण। **छन्द** - [illegible]।

मरुतो यस्य हि क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः ॥१॥

हे दिव्य लोकका बासिन्दा, विशिष्ट तेजस्विताले सम्पन्न मरुत्‌गण [illegible] जुन यजमानका यज्ञमा तिमीहरूले सोमपान गऱ्यौ, चिरकालसम्म तिनीहरूलाई निश्चय नै [illegible] रक्षित गर्नेछौ।

यज्ञैर्वा यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम् ॥२॥

हे यज्ञ निर्वाह गर्ने मरुत्‌गण ! हाम्रा यज्ञमा ऋषिहरूले रचेका स्तुति सुन [illegible]

उत वा यस्य वाजिनोऽनु विप्रमतक्षत। स गन्ता गोमति व्रजे ॥३॥

जुन यज्ञका यजमानलाई तिमीहरूले ऋषिजस्तै श्रेष्ठमार्गमा चल्ने [illegible] यजमान गाईको बथान पाउनयोग्य हुनेछन्।

अस्य वीरस्य बर्हिषि सुतः सोमो दिविष्टिषु। उक्थं मदश्च शस्यते ॥४॥

स्वर्गको सुख प्राप्त गर्न इच्छा गर्ने मानिसहरू मरुत्‌गणका लागि [illegible] आसनमाथि तयार पारिएको सोमरस राख्छन् र स्तोत्रको गाउँछन्। त्यसबाट मरुत्‌गण [illegible] प्रशंसा प्राप्त गर्दछन्।

अस्य श्रोषन्त्वा भुवो विश्वा यश्चर्षणीरभि। सूरं चित्सस्रुषीरिषः ॥५॥

हे सर्वद्रष्टा शत्रुविजेता मरुत्‌गण ! तिमीहरू यजमानको निवेदन सुन [illegible] साथै अन्न पनि प्राप्त गर।

पूर्वीभिर्हि ददाशिम शरद्भिर्मरुतो वयम्। अवोभिश्चर्षणीनाम् ॥६॥

हे मरुत्‌गण ! तिमीहरूका रक्षण सामर्थ्यले सम्पन्न भएर हामी अनेकौं वर्ष पहिलेदेखि हव्य आदि दान गर्दै आएका छौं।

सुभगः स प्रयज्यवो मरुतो अस्तु मर्त्यः। यस्य प्रयांसि पर्षथ ॥७॥

हे पूज्य मरुत्‌गण ! तिमीहरूले जसको हविष्यान्नको सेवन गर्दछौ, ती मानिसहरू सौभाग्यशाली हुन्छन्।

शशमानस्य वा नरः स्वेदस्य सत्यशवसः। विदा कामस्य वेनतः ॥८॥

हे सत्यका बलले सम्पन्न पराक्रमी मरुत्‌गण ! पसिनाले भिज्दै स्तुति गर्ने याजकलाई तिमीहरू अभीष्ट फल प्रदान गर।

यूयं तत्सत्यशवस आविष्कर्त महित्वना। विध्यता विद्युता रक्षः ॥९॥

हे सत्यको बलले युक्त मरुत्‌गण ! तिमीहरू आफ्ना तेजस्वी सामर्थ्यले राक्षसलाई मार्ने बल प्रकट गर।

गूहता गुह्यं तमो वि यात विश्वमत्रिणम्। ज्योतिष्कर्ता यदुश्मसि ॥१०॥

हे मरुत्‌गण ! बाक्लो अँध्यारो तिमीहरू हटाइदेओ। सबै राक्षसहरूलाई हामीदेखि टाढा भगाओ। तिमीहरूबाट हामी ज्योतिरूप ज्ञानको याचना गर्दछौं।

[सूक्त - ८७]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - मरुद्‌गण। **छन्द** - जगती।

प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीषिणः।
जुष्टतमासो नृतमासो अञ्जिभिर्व्यानज्रे के चिदुस्रा इव स्तृभिः ॥१॥

शत्रुसंहारक, महान् बलशाली, कुशल वक्ता, युद्धमा अडिग, अविच्छिन्न गतिमान्, सरल व्यवहार हुने मानिसका अति प्रिय, मनुष्य समाजका शिरोमणि मरुत्‌गण देवी उषाजस्तै अलङ्कारले युक्त भएर विशेष प्रकाशित हुन्छन्।

उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वय इव मरुतः केन चित्पथा।
श्चोतन्ति कोशा उप वो रथेष्वा घृतमुक्षता मधुवर्णमर्चते ॥२॥

हे मरुत्‌गण ! तिमीहरू चराभैँ जुनसुकै मार्गबाट आएर हाम्रा यज्ञमा एकत्र होओ। आफ्ना रथमा रहेको धनको कोष हामीमाथि बर्साओ र याजकलाई घिउजस्तै मिठो अन्न प्रदान गर।

प्रैषामज्मेषु विथुरेव रेजते भूमिर्यामेषु यद्ध युञ्जते शुभे।
ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः स्वयं महित्वं पनयन्त धूतयः ॥३॥

यी मङ्गलकारी वीर मरुत्‌गण एकत्र भएर युद्धस्थमा आक्रमणको तयारीका साथ वेगले कुद्न लाग्दा पृथ्वी पनि अनाथ नारीजस्तै भएर काँप्न थाल्दछ। क्रीडायुक्त, गर्जनयुक्त, चमकदार अस्त्रहरूले युक्त भएर शत्रुहरूलाई विचलित गराउँदै यिनले आफ्नो महत्त्व प्रकट गर्दछन्।

स हि स्वसृत्पृषदश्वो युवा गणो३ या ईशानस्तविषीभिरावृतः।
असि सत्य ऋणयावानेद्योऽस्या धियः प्राविताथा वृषा गणः ॥४॥

स्वचालित मरुत्‌गण अश्व बिन्दुदार हुनाले चिनिन्छन्। मरुत्‌हरू विविध बलले युक्त हुनाले सबैमाथि प्रभुत्व राख्न समर्थ छन्। यिनीहरू सत्यरूप, पापनाशक, अनिन्दनीय, बलशाली, बुद्धिलाई प्रेरित गर्ने र रक्षा गर्ने हुन्।

पितुः प्रत्नस्य जन्मना वदामसि सोमस्य जिह्वा प्र जिगाति चक्षुसा।
यदीमिन्द्रं शम्यृक्वाण आशतादिन्नामानि यज्ञियानि दधिरे ॥५॥

मरुत्‌हरूका जन्मको कथा हाम्रा पूर्वजहरूले भनेका छन्। सोमलाई देखेपछि हाम्रा वाणीले मरुत्‌गणको स्तुति गर्दछ। मरुत्‌गण सङ्ग्राममा इन्द्रदेवका सहायक भएका बेला याज्ञिकहरूले यिनीहरूलाई प्रशंसनीय यज्ञार्ह नामले विभूषित गर।

श्रियसे कं भानुभिः सं मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्वभिः सुखादयः।
ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः ॥६॥

उत्तम अलङ्कार र अस्त्रहरूले सजिएका मरुत्‌गण ऋषिहरूको वाणीबाट राम्ररी सुशोभित हुने गर्दछन्। यिनीहरू स्तोताका लागि वर्षा गराउने इच्छा गर्दछन्। त्यसैले वेगले जाने यी निडर वीरहरू आफ्ना प्रिय स्थानमा पुग्दछन्।

[सूक्त - ८८]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - मरुद्‌गण। **छन्द** - त्रिष्टुप् पंक्ति विराड्‌रूपा।

आ विद्युन्मद्भिर्मरुतः स्वर्कै रथेभिर्यात ऋष्टिमद्भिरश्वपर्णैः।
आ वर्षिष्ठया न इषा वयो न पप्तता सुमायाः ॥१॥

हे मरुत्‌गण ! तिमीहरू विद्युत्भैँ दीप्ति भएका र अतिशय गतिसम्पन्न छौ। अस्त्रले सज्जित भएर उड्ने अश्वहरू नारिएका रथमा यहाँ आओ। तिमीहरूको बुद्धि हितकारी छ। तिमीहरू श्रेष्ठ अन्न लिएर पक्षीभैँ वेगले हामीकहाँ आओ।

तेऽरुणेभिर्वरमा पिशङ्गैः शुभे कं यान्ति रथतूर्भिरश्वैः।
रुक्मो न चित्रः स्वधितीवान्पव्या रथस्य जङ्घनन्त भूम ॥२॥

अरुणिम आभा भएका, खैरो रङ्गका अश्व नारिएका स्वर्णमय रथमा चढेर कल्याणकारी कर्म सम्पादन गर्नका लागि तेज गतिमा मरुत्‌गण आउँछन्। अद्‌भुत आयुधले युक्त मरुत्‌हरू रथमा विराजमान भएका बेला रथका पाङ्ग्रामा भएका फलामे पाताले भुइँ कोतर्दै हिँड्छन्।

श्रिये कं वो अधि तनूषु वाशीर्मेधा वना न कृणवन्त ऊर्ध्वा।
युष्मभ्यं कं मरुतः सुजातास्तुविद्युम्नासो धनयन्ते अद्रिम् ॥३॥

हे मरुत्गण ! तिमीहरू आफ्नो शरीर आयुधले सजाउँछौ। वनका वृक्ष बढेझैँ आफ्नो बुद्धि उच्च बनाउँछौ। हे शुभ जन्म प्राप्त मरुद्गण ! अत्यन्त उत्साहित यजमानले तिमीहरूलाई खुसी गराउनका लागि सोम कुट्ने सिलौटाबाट ध्वनि उत्पन्न गराउँछन् र सोमरस तयार पार्दछन्।

अहानि गृध्राः पर्या व आगुरिमां धियं वार्कार्यां च देवीम्।
ब्रह्म कृण्वन्तो गोतमासो अर्कैरूर्ध्वं नुनुद्र उत्सधिं पिबध्यै ॥४॥

हे स्तोता हो ! जलको इच्छा गर्ने तिमीहरूका शुभ दिन अब आइपुगे। गोतमहरूले दिव्य बुद्धिले मन्त्रयुक्त स्तोत्रले स्तुति गरे, पिउनका लागि माथि रहेको मेघरूपी कुण्ड तिमीहरूतिर प्रेरित भएको छ।

एतत्त्यन्न योजनमचेति सस्वर्ह यन्मरुतो गोतमो वः।
पश्यन्हिरण्यचक्रानयोदंष्ट्रान्विधावतो वराहून् ॥५॥

हे मरुत्गण ! स्वर्णमय रथमा बसेर, तीक्ष्ण धार भएका आयुधले सम्पन्न हुँदै विविध किसिमले शत्रुमाथि आक्रमण गरेर तिनीहरूलाई नाश गर्दछौ। तिमीहरूलाई त्यस रूपमा देखेर गोतम ऋषिले छन्दयुक्त जुन स्तुतिहरू व्यक्त गरेका छन् तिनीहरूको वर्णन गर्न सम्भव भएन।

एषा स्या वो मरुतोऽनुभर्त्री प्रति ष्टोभति वाघतो न वाणी।
अस्तोभयद्वृथासामनु स्वधां गभस्त्योः ॥६॥

हे मरुत्गण ! तिमीहरूका बाहुबलको यशोगान गर्ने ऋषिको वाणी अनुकरण गरेर हामी स्तुति गर्दछौँ। यो स्तुति हामीभन्दा पहिलेदेखि यसै किसिमले सहज रूपमा गर्दै छ

[सूक्त - ८९]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - विश्वेदेवा **छन्द** - जगती विराट त्रिष्टुप

आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽदब्धासो अपरीतास उद्भिदः।
देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवेदिवे ॥१॥

कल्याणकारी, कसैका दबावमा नआउने, अपराजित, समुन्नतिकारक, शुभ कर्महरूलाई हामी सबै तिरबाट प्राप्त गरौँ। हामीलाई सधैँ सुरक्षा गर्ने देवगण हाम्रो उन्नति गर्दै रक्षा गर्नका लागि तयार रहून्।

देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानां रातिरभि नो नि वर्तताम्।
देवानां सख्यमुप सेदिमा वयं देवा न आयुः प्र तिरन्तु जीवसे ॥२॥

सन्मार्गमा प्रेरित गर्ने दिने देवताहरूको कल्याणकारी सद्बुद्धि तथा उनका सहयोग हामीलाई प्राप्त भइरहोस्। देवताहरूसित मित्रता प्राप्त गरेर हामी उनीहरूको निकटमा रहौँ। उनीहरूले हाम्रो जीवनलाई दीर्घायु गराइदिऊन्।

तान्पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्रिधम्।
अर्यमणं वरुणं सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ॥३॥

हामी भग, मित्र, अदिति, दक्ष, मरुत्गण, अर्यमा, वरुण, सोम, अश्विनीकुमार र सौभाग्यशालिनी सरस्वती आदि देवगणलाई स्तुति गर्दछौँ। यिनीहरू हाम्रा लागि सुखदाता होऊन्।

तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः।
तद्ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥४॥

वायुदेवले हामीलाई सुखप्रद औषधि प्रदान गरुन्। माताजस्ती पृथिवी, पिताजस्तो आकाश र सोम पेल्ने पाषाणले हामीलाई औषधि दिऊन्। तीक्ष्ण बुद्धिले सम्पन्न हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू हाम्रो प्रार्थना सुन।

तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियञ्जिन्वमवसे हूमहे वयम्।
पूषा नो यथा वेदसामसद्वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥५॥

स्थावरजङ्गम जगत्का पालक, बुद्धिलाई प्रेरित गर्ने विश्वदेवहरूलाई हामी आफ्नो सुरक्षाका लागि बोलाउँछौँ। अविचलित पूषादेव हाम्रो ऐश्वर्य वृद्धि र सुरक्षा गर्नमा सहायक होऊन्। उनीहरूले हाम्रो कल्याण गरुन्।

स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।
स्वस्ति नस्ताक्ष्योऽअरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥६॥

अति यशस्वी इन्द्रले हाम्रो कल्याण गरुन् होऊन्। सर्वज्ञाता पूषादेवले हाम्रो मङ्गल गरुन्। गतिलो बुद्धि भएका गरुड हाम्रा हितकारक होऊन्। ज्ञानका स्वामी बृहस्पतिले हाम्रो कल्याण गरुन्

पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः ।
अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवा अवसा गमन्निह ॥७॥

टाटेपाटे रङ्गका अश्व भएका, भूमिपुत्र, शुभकर्मा, युद्धमा जाने, अग्निका ज्वालाजस्तो तेजसम्पन्न, मननयोग्य ज्ञानसम्पन्न, मरुत्‌गण रक्षण सामर्थ्यले युक्त भएर आऊन्।

भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।
स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवांसस्तनूभिर्व्यशेम देवहितं यदायुः ॥८॥

हे यजनयोग्य देवताहरू ! हाम्रा कानले मङ्गल सुनून्, आँखाले कल्याण देखून्। स्थिर र पुष्ट अङ्गले तिमीहरूको स्तुति गर्दै देवताबाट निश्चित गरिएको आयु प्राप्त गरौँ र देवताकै हितका काममा तिनलाई उपयोग गरौँ।

शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम् ।
पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः ॥९॥

हे देवताहरू ! सय वर्षसम्म हाम्रो आयुको सीमा होस्। हाम्रा शरीरमा बुढ्यौली पनि तिमीले नै दिएका हौ। त्यस बेला हाम्रा छोराहरू पनि बाबु बनिसक्दछन्। त्यसो हुँदा हाम्रो आयु बीचमा नै क्षीण नहोओस् भन्ने प्रयत्न गरौँ।

अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः ।
विश्वे देवा अदितिः पञ्च जना अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम् ॥१०॥

अदिति नै द्युलोक हुन्। अन्तरिक्ष, माता, पिता, पुत्र, सम्पूर्ण देवगण, पञ्चजन, नयाँ उत्पन्न र पछि उत्पन्न हुने यी जेजति छन्, ती सबै नै अदितिकै रूप हुन्।

[सूक्त - ९०]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - विश्वेदेवा। **छन्द** - गायत्री अनुष्टुप।

ऋजुनीती नो वरुणो मित्रो नयतु विद्वान्। अर्यमा देवैः सजोषाः ॥१॥

मित्र र वरुणजस्ता ज्ञानी देवताले हामीलाई सरल नीतिपथमा अघि बढाइरहून्। देवताहरूका सहचर अर्यमाले हामीलाई सरल मार्गबाट उन्नतिशील बनाऊन्।

ते हि वस्वो वसवानास्ते अप्रमूरा महोभिः । व्रता रक्षन्ते विश्वाहा ॥२॥

धन धारण गर्ने धनपति, प्रकृष्ट बुद्धि सम्पन्न, महान् सामर्थ्यले सम्पूर्ण शत्रु नाश गर्ने नियममा अटल छन्।

ते अस्मभ्यं शर्म यंसन्नमृता मर्त्येभ्यः । बाधमाना अप द्विषः ॥३॥

अविनाशी देवगणले हाम्रा शत्रु नाश गरेर मानिसलाई सबै किसिमका सुख दिन्छन्।

वि नः पथः सुविताय चियन्त्विन्द्रो मरुतः । पूषा भगो वन्द्यासः ॥४॥

इन्द्र, मरुत्, पूषा र भग आदि वन्दनीय देवताले हामीलाई हितकारी पथमा प्रेरित गरुन्।

उत नो धियो गोअग्राः पूषन्विष्णवेवयावः । कर्ता नः स्वस्तिमः ॥५॥

हे पूषा ! हे विष्णु ! हे गतिशील मरुत्‌गण ! तिमीहरू हाम्रो बुद्धि गाईजस्तै बनाओ। हाम्रो कल्याण गर।

मधु वाता ऋतायते मधु क्षरन्ति सिन्धवः । माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः ॥६॥

यज्ञ कर्म गर्नेहरूका लागि वायु एवं नदीले मधुर प्रवाह उत्पन्न गराऊन्। सबै औषधी मधुर रसले सम्पन्न होऊन्।

मधु नक्तमुतोषसो मधुमत्पार्थिवं रजः । मधु द्यौरस्तु नः पिता ॥७॥

पिताझैँ पोषणकर्ता दिव्यलोक हाम्रा निम्ति माधुर्ययुक्त होस्। माताजस्तै रक्षक पृथ्वीको धुलो मधुजस्तै आनन्दप्रद होस्। रात्रि र उषादेवी हाम्रा निम्ति माधुर्ययुक्त होऊन्।

मधुमान्नो वनस्पतिर्मधुमाँ अस्तु सूर्यः । माध्वीर्गावो भवन्तु नः ॥८॥

सम्पूर्ण वनस्पतिहरू हाम्रा लागि मधुर सुखप्रदायक होऊन्। सूर्यदेवले हामीलाई आफ्ना माधुर्यले परिपुष्ट गरुन् र गाईहरू हाम्रा लागि अमृतजस्तै मिठो दुधरूपी रस प्रदान गर्न सक्षम रहुन्।

शं नो मित्रः शं वरुणः शं नो भवत्वर्यमा।
शं न इन्द्रो बृहस्पतिः शं नो विष्णुरुरुक्रमः ॥९॥

मित्रदेव, श्रेष्ठ वरुणदेव, न्यायकारी अर्यमादेव, ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव, [illegible] बृहस्पतिदेव, संसारको पालन गर्ने विष्णुदेव हामी सबैका लागि हितकारी होऊन्।

[सूक्त - ९१]

ऋषि – गोतम राहूगण। **देवता** – सोम। **छन्द** – त्रिष्टुप् गायत्री उष्णिक्।

त्वं सोम प्र चिकितो मनीषा त्वयं रजिष्ठमनु नेषि पन्थाम्।
तव प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रत्नभजन्त धीराः ॥१॥

हे सोमदेव ! आफ्ना बुद्धिले हामी तिमीलाई जान्न सकौँ। हामीलाई तिम्रो [illegible] मार्गमा हिँडाउँछौ। तिम्रा नेतृत्वमा तिम्रै अनुगमन गरेर हाम्रा पूर्वजहरू, देवताको [illegible] सुख प्राप्त गर्नमा सफल भएका थिए।

त्वं सोम क्रतुभिः सुक्रतुर्भूस्त्वं दक्षैः सुदक्षो विश्ववेदाः।
त्वं वृषा वृषत्वेभिर्महित्वाद्युम्नेभिर्द्युम्न्यभवो नृचक्षाः ॥२॥

हे सोमदेव ! तिमी अनेक कर्म सम्पादन गर्ने भएकाले सुकर्माका [illegible] छौ। सबैको कुरो जान्ने तिमी अनेक कर्ममा कुशल हुनाले उत्तम र दक्ष छौ। तिमी [illegible] हुनाले महाबली हौ। तिमी अनेकौँ तेजस्वी धनले युक्त वैभवसम्पन्न छौ।

राज्ञो नु ते वरुणस्य व्रतानि बृहद्गभीरं तव सोम धाम।
शुचिष्ट्वमसि प्रियो न मित्रो दक्षाय्यो अर्यमेवासि सोम ॥३॥

हे सोमदेव ! तिमी अत्यन्त पवित्र छौ। तिम्रो धाम ज्यादै विस्तृत [illegible] सबै नियमबाट तिमी मुक्त छौ। तिमी मित्रझैँ प्रीतिकारक र अर्यमाझैँ [illegible]

या ते धामानि दिवि यो पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु।
तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहेडन्राजन्त्सोम प्रति हव्या गृभाय ॥४॥

हे राजा सोम ! आकाश, पृथ्वी माथिको पर्वत, औषधी र जल [illegible] हो। तिमी ती सबै स्थानहरूबाट द्वेषरहित प्रसन्न मनले यहाँ आएर हाम्रो हवि ग्रहण गर।

त्वं सोमासि सत्पतिस्त्वं राजोत वृत्रहा। त्वं भद्रो असि क्रतुः ॥५॥

हे सोमदेव ! तिमी श्रेष्ठ अधिपति हौ। तिमी सबैका नेतृत्वकर्ता [illegible] तिमी वृत्रनाशक र कल्याणकारी बलका प्रकट रूप नै हौ।

त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः ॥६॥

हे सोमदेव ! तिमी हाम्रो दीर्घजीवनका लागि प्रशंसनीय ओखती [illegible] हौ। तिम्रा कृपाले हामी मृत्युबाट जोगिन सक्छौँ।

त्वं सोम महे भगं त्वं यून ऋतायते। दक्षं दधासि जीवसे ॥७॥

हे सोमदेव ! तिमी महान् यज्ञ सम्पादन गर्ने, तरुण हौ। उपासकलाई [illegible] जीवनका लागि बल र सौभाग्य प्रदान गर्दछौ।

त्वं नः सोम विश्वतो रक्षा राजन्नघायतः। न रिष्येत्त्वावतः सखा ॥८॥

हे राजा सोमदेव ! तिमी जसको रक्षा गर्दछौ, त्यो कहिल्यै पनि नष्ट हुँदैन। दुष्ट पापीहरूबाट सबै किसिमले तिमी हाम्रो रक्षा गर।

सोम यास्ते मयोभुव ऊतयः सन्ति दाशुषे। ताभिर्नोऽविता भव ॥९॥

हे सोमदेव ! हविदाताको सुखद जीवनका लागि रक्षण सामर्थ्यले उसको रक्षा गर।

इमं यज्ञमिदं वचो जुजुषाण उपागहि। सोम त्वं नो वृधे भव ॥१०॥

हे सोमदेव ! यस यज्ञमा हाम्रो स्तुति स्वीकार गर। हामीसँग आऊ र उन्नति गराऊ।

सोम गीर्भिष्ट्वा वयं वर्धयामो वचोविदः । सुमृडीको न आ विश ॥११॥

स्तुति वचनका ज्ञाता हे सोमदेव ! हामी आफ्ना वाणीले तिम्रो महत्त्व बढाउँछौं । तिमी हाम्रा बीचमा सुखसाधन लिएर प्रवेश गर ।

गयस्फानो अमीवहा वसुवित्पुष्टिवर्धनः । सुमित्रः सोम नो भव ॥१२॥

हे सोमदेव ! तिमी हाम्रो उन्नति गराउने, रोग नाश गरिदिने, धन दिने, पुष्टिवर्धक र उत्तम मित्र बन ।

सोम रारन्धि नो हृदि गावो न यवसेष्वा । मर्य इव स्व ओक्ये ॥१३॥

हे सोमदेव ! जौंका खेतमा गाई र आफ्ना घरमा मानिस रमाएझैं तिमी हाम्रा हृदयमा रमण गर ।

यः सोम सख्ये तव रारणद्देव मर्त्यः । तं दक्षः सचते कविः ॥१४॥

हे सोमदेव ! तिमीसँग मित्रतायुक्त रहने याजक नै मेधावी, कुशल र ज्ञानी हुन्छ ।

उरुष्या णो अभिशस्तेः सोम नि पाह्यंहसः । सखा सुशेव एधि नः ॥१५॥

हे सोमदेव ! हामीलाई अपयशबाट जोगाऊ । पापबाट हामीलाई रक्षित गर र हाम्रा निमित्त सुखदायी मित्र बन ।

आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः सोम वृष्ण्यम् । भवा वाजस्य सङ्गथे ॥१६॥

हे सोमदेव ! तिमी उन्नति गरेर सबैतिरका बलले युक्त होऊ । सङ्ग्राममा तिमी हाम्रा सहायक होऊ ।

आ प्यायस्व मदिन्तम सोम विश्वेभिरंशुभिः ।
भवा नः सुश्रवस्तमः सखा वृधे ॥१७॥

हे अति आह्लादक सोमदेव ! आफ्ना दिव्य गुणका यशगाथाहरू चारै दिशामा विस्तार गराऊ । हाम्रो उन्नतिका लागि मित्रका रूपमा तिमीले सहयोग गर ।

सं ते पयांसि समु यन्तु वाजाः सं वृष्ण्यान्यभिमातिषाहः ।
आप्यायमानो अमृताय सोम दिवि श्रवांस्युत्तमानि धिष्व ॥१८

हे शत्रुसंहारक सोमदेव ! दुध र अन्नबाट बल धारण गर । आफ्नो अमरत्व प्राप्तिका लागि द्युलोकमा श्रेष्ठ अन्नहरू प्राप्त गर ।

या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु यज्ञम् ।
गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा सोम दुर्यान ॥१९॥

हे सोमदेव ! यज्ञ गर्नेहरू तिम्रा जुन तेजका लागि हवि प्रदान गर्दछन्, ती सबै तेज प्रखर यज्ञक्षेत्रका चारैतिर रहून् । घरको उन्नति गराउने, विपत्तिमा जोगाउने, पुत्रपौत्रादि श्रेष्ठ वीरहरूले युक्त गराउने, शत्रुका विनाशक सोमदेव ! तिमी हामीतिर आऊ ।

सोमो धेनुं सोमो अर्वन्तमाशुं सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति ।
सादन्यं विदथ्यं सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥२०॥

जसले हविरूपी द्रव्य दान गर्दछ, त्यसलाई सोमदेवले गाई र अश्व दिन्छन् । कर्मकुशल, गृहव्यवस्थामा कुशल, यज्ञका अधिकारी, सभामा प्रतिष्ठित पिताको यश बढाउने पुत्र पनि सोमदेवकै अनुग्रहबाट प्राप्त हुन्छन् ।

अषाढं युत्सु पृतनासु पप्रिं स्वर्षामप्सां वृजनस्य गोपाम् ।
भरेषुजां सुक्षितिं सुश्रवसं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥२१॥

हे सोमदेव ! तिमी सङ्ग्राममा असहनीय देखिन्छौ र शत्रुहरूमाथि विजय प्राप्त गर्दछौ । विशाल सेनाका संरक्षक, जलदाता, सङ्ग्रामका विजेता, श्रेष्ठ निवासयुक्त र कीर्तिमान हुनाले तिम्रो अनुगमन हामी गर्नेछौं ।

त्वमिमा ओषधीः सोम विश्वास्त्वमपो अजनयस्त्वं गाः ।
त्वमा ततन्थोर्व१न्तरिक्षं त्वं ज्योतिषा वि तमो ववर्थ ॥२ ॥

आफ्ना तेजले अन्धकार नाश गर्ने र अन्तरिक्षलाई विस्तृत गराउने हे दिव्य सोमदेव ! तिमीले नै पृथ्वीमा सबै औषधीहरू, गाईहरू र जल उत्पन्न गरायौ ।

देवेन नो मनसा देव सोम रायो भागं सहसावन्नभि युध्य।
मा त्वा तनदीशिषे वीर्यस्योभयेभ्यः प्र चिकित्सा गविष्टौ ॥२३॥

हे [illegible] शक्तिसम्पन्न सोमदेव ! विचारपूर्वक श्रेष्ठ धनको भाग हामीलाई प्रदान गर। तिमी दानका लागि प्रवृत्त हुँदा तिमीलाई प्रतिबन्धित कसैले गर्नेछैन। किनभने तिमी नै अति समर्थ कार्यसाधक हौ। स्वर्गको कामना भएको हुनाले हामीलाई दुवै लोकमा तिमी सुख प्रदान गर।

[सूक्त - ९२]

ऋषि - गोतम राहूगण। **देवता** - उषा अश्विनी। **छन्द** - त्रिष्टुप् उष्णिक् जगती।

एता उ त्या उषसः केतुमक्रत पूर्वे अर्धे रजसो भानुमञ्जते।
निष्कृण्वाना आयुधानीव धृष्णवः प्रति गावोऽरुषीर्यन्ति मातरः ॥१॥

प्रत्येक दिन यी उषाले उज्यालो ल्याउछन्। आकाशको पूर्वार्द्धमा प्रकाश फैलिन्छ। वीरले शस्त्र चम्काएझैँ आफ्ना प्रकाशले संसारलाई प्रकाशित गर्दै गमनशील र तेजस्वी [illegible] गाईहरू अगाडि आउँछन्।

उदपप्तन्नरुणा भानवो वृथा स्वायुजो अरुषीर्गा अयुक्षत।
अक्रन्नुषासो वयुनानि पूर्वथा रुशन्तं भानुमरुषीरशिश्रयुः ॥२॥

उषाकालमा अरुण किरणहरू स्वाभाविक रूपमा माथितिर आए। आफूखुसी [illegible] नारिएका रथमा बसेर उषादेवीले पहिले ज्ञान सञ्चार गरिन्, त्यसपछि प्रकाशदाता तेजस्वी [illegible] सहायता गर्न लागिन्।

अर्चन्ति नारीरपसो न विष्टिभिः समानेन योजनेना परावतः।
इषं वहन्तीः सुकृते सुदानवे विश्वेदह यजमानाय सुन्वते ॥३॥

यजमानहरू यज्ञ आदि श्रेष्ठ कर्म र श्रेष्ठ प्रयोजनका लागि दान दिन्छन्। [illegible] छानेर तयार गर्दछन्। उषाले आफ्ना किरणले यजमानलाई मनग्गे अन्न दिँदै तेजले [illegible] गर्दछिन्। युद्धमा हतियारले सजिएको वीरजस्ती उषाले आकाशलाई सुन्दर र दीप्तिमान [illegible] छिन्।

अधि पेशांसि वपते नृतूरिवापोर्णुते वक्ष उस्रेव बर्जहम्।
ज्योतिर्विश्वस्मै भुवनाय कृण्वती गावो न व्रजं व्युषा आवर्तमः ॥४॥

उषादेवी नर्तकीजस्तो विविध रूप धारण गर्दै ओर्लन्छिन्। उषादेवी गाईले झैँ [illegible] प्रवाह प्रदान गर्नका लागि आफ्नो वक्ष खोलिदिन्छिन्। सम्पूर्ण लोकमा यिनी प्रकाश [illegible] गर्दछिन् र अन्धकार मेटाउँदै सबैलाई रक्षा गर्दछिन्।

प्रत्यर्ची रुशदस्या अदर्शि वि तिष्ठते बाधते कृष्णमभ्वम्।
स्वरुं न पेशो विदथेष्वञ्जञ्चित्रं दिवो दुहिता भानुमश्रेत् ॥५॥

उषाका दीप्तिहरू उदाएर सर्वत्र फैलँदै छन् र बाक्लो अन्धकार हटाउँदै छन्। घिउले पखालेर यज्ञको यूप सुन्दर पारिएझैँ यी आकाशपुत्री उषा विलक्षण प्रकाशयुक्त छिन्।

अतारिष्म तमसस्पारमस्योषा उच्छन्ती वयुना कृणोति।
श्रिये छन्दो न स्मयते विभाती सुप्रतीका सौमनसायाजीगः ॥६॥

हामी अन्धकारबाट पार भयौँ। प्रकाशवती देवी उषाले सबै कुरा स्पष्ट गरेकी छन्। कविले छन्दलाई अलङ्कृत गरेजस्तै वा पतिलाई प्रसन्न गर्न गहनाले सजिएकी सुन्दर स्त्रीजस्तै दिव्य प्रकाशले अलङ्कृत भएर उषा हाँसेकी छन्।

भास्वती नेत्री सूनृतानां दिवः स्तवे दुहिता गोतमेभिः।
प्रजावतो नृवतो अश्वबुध्यानुषो गोअग्राँ उप मासि वाजान् ॥७॥

प्रकाशमती, सत्य वाणीलाई प्रेरित गर्ने, आकाशपुत्री उषा गोतम ऋषिद्वारा स्तुत्य छिन्। हे उषादेवी ! हामीलाई पुत्र, पौत्र, अश्व, गाई र विविध धनधान्यले सम्पन्न गराऊ।

उषस्तमश्यां यशसं सुवीरं दासप्रवर्गं रयिमश्वबुध्यम्।
सुदंससा श्रवसा या विभासि वाजप्रसूता सुभगे बृहन्तम् ॥८॥

हे सौभाग्यशालिनी उषादेवी ! हामीलाई सुन्दर पुत्र, सेवक, अश्वसहित यशस्वी धन प्राप्त गराऊ। तिमी उत्तम कर्म भएकी, यशस्विनी, अन्न उत्पन्न गर्ने हौ। आफ्ना ऐश्वर्यले हामीलाई प्रकाशित गराऊ।

विश्वानि देवी भुवनाभिचक्ष्या प्रतीची चक्षुरुर्विया विभाति।
विश्वं जीवं चरसे बोधयन्ती विश्वस्य वाचमविदन्मनायोः ॥९॥
उषादेवी दुनियाँ हेर्दै पश्चिमतिर फर्किएर विशिष्ट प्रकाशले प्रतिभासित हुन्छिन्। सबै जीव जगाएर गतिमान् बनाउँदै विश्वका मननशील मानवलाई वाणीको प्रेरणा दिन्छिन्।

पुनः पुनर्जायमाना पुराणी समानं वर्णमभि शुम्भमाना।
श्वघ्नीव कृत्नुर्विज आमिनाना मर्तस्य देवी जरयन्त्यायुः ॥१०॥
बारम्बार प्रकट हुने सनातन देवी उषा प्रत्येक दिन उस्तै रूपरङ्गमा सजिन्छिन्। व्याधाले पक्षीको सङ्ख्या घटाइदिएझैं उषादेवी मनुष्यको आयु क्षीण गराउँदै हिँड्छिन्।

व्यूर्ण्वती दिवो अन्ताँ अबोध्यप स्वसारं सनुतर्युयोति।
प्रमिनती मनुष्या युगानि योषा जारस्य चक्षसा वि भाति ॥११॥
उषादेवी आकाशको विस्तृत प्रदेश प्रकाशित गर्नका लागि जागेर उठेकी छिन्। यिनी मानवी युगलाई नष्ट गर्दै सूर्यदेवका दर्शनले विशेष प्रकाशित हुन्छिन्।

पशून्न चित्रा सुभगा प्रथाना सिन्धुर्न क्षोद उर्विया व्यश्वैत्।
अमिनती दैव्यानि व्रतानि सूर्यस्य चेति रश्मिभिर्दृशाना ॥१२॥
उज्यालो वर्णकी सौभाग्यशालिनी उषादेवी गोठबाट निस्केका पशुझैं छरिन्छिन्। नदीमा पानी बढेझैं फिँजिन्छिन्। कहिल्यै विचलित नहुने देवताका असल कर्मजस्ती उषादेवी सूर्यका रश्मिले आलोकित हुन्छिन्।

उषस्तच्चित्रमा भरास्मभ्यं वाजिनीवति। येन तोकं च तनयं च धामहे ॥१३॥
हवन प्रारम्भ गराउने हे उषादेवी ! हामीलाई सन्तानको पोषण गर्न सक्ने गरी विलक्षण ऐश्वर्य प्रदान गर।

उषो अद्येह गोमत्यश्वावति विभावरि। रेवदस्मे व्युच्छ सूनृतावति ॥१४॥
गाई र अश्वले युक्त यज्ञकर्मकी प्रेरक हे उषादेवी ! आज हामीलाई तिमी धनधान्यले परिणपूण गराऊ।

युक्ष्वा हि वाजिनीवत्यश्वाँ उषः। अथा नो विश्वा सौभगान्या वह ॥१५॥
हवन प्रारम्भ गराउने हे उषादेवी ! अरुण वर्णका अश्व आफ्ना रथमा जोड र हामीलाई विश्वका सबै सौभाग्य प्रदान गर।

अश्विना वर्तिरस्मदा गोमद्दस्रा हिरण्यवत्।
अर्वाग्रथं समनसा नि यच्छतम् ॥१६॥
शत्रु नाश गर्ने हे अश्विनीकुमारहरू हो ! मन लगाएर तिमीहरू गाई र स्वर्णमय रथ हाम्रा लागि ल्याइदेओ।

यावित्था श्लोकमा दिवो ज्योतिर्जनाय चक्रथुः।
आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवम् ॥१७॥
हे अश्विनीकुमारहरू हो ! द्युलोकबाट प्रशंसायोग्य प्रकाश ल्याएर तिमीहरू दुनियाँको हित गर्दछौ। यस्तो काम गर्ने तिमीहरू हामीलाई अन्नले पुष्ट गर।

एह देवा मयोभुवा दस्रा हिरण्यवर्तनी। उषर्बुधो वहन्तु सोमपीतये ॥१८॥
स्वर्णिम प्रकाशयुक्त उषादेवीका साथ दुःख निवारक र सुखदायी अश्विनीकुमारलाई यस यज्ञमा सोमपानका लागि जाग्रत अश्वले ल्याइदिऊन्।।

[**सूक्त** - ९३]

ऋषि – गोतम राहूगण। **देवता** – अग्नी सोम। **छन्द** – अनुष्टुप् त्रिष्टुप् जगती।

अग्नीषोमाविमं सु मे शृणुतं वृषणा हवम्।
प्रति सूक्तानि हर्यतं भवतं दाशुषे मयः ॥१॥
हे शक्तिवान् अग्नि र सोमदेव ! तिमीहरू हाम्रो आह्वान सुन र हाम्रा उत्तम वचनबाट हर्षित होओ। हविदाताका निम्ति तिमीहरू सुखकारी भइदेओ।

अग्नीषोमा यो अद्य वामिदं वचः सपर्यति।
तस्मै धत्तं सुवीर्यं गवां पोषं स्वश्व्यम् ॥२॥

हे अग्नि र सोमदेव ! हामी आज तिमीहरूका निम्ति उत्तम वचन अर्पित गर्दछौं। उत्तम पराक्रम धारण गरेर हाम्रा लागि उत्तम अश्व र गाईको उन्नति गरिदेओ।

अग्नीषोमा य आहुतिं यो वां दाशाद्धविष्कृतिम्।
स प्रज्या सुवीर्यं विश्वमायुर्व्यश्नवत् ॥३॥

हे अग्नि र सोमदेव ! जसले तिमीहरूलाई आहुति दिँदै हवन सम्पन्न गर्दछ, उनलाई सन्तानको सुखका साथै उत्तम बल र पूर्ण आयुले सम्पन्न गराओ।

अग्नीषोमा चेति तद्वीर्यं वां यदमुष्णीतमवसं पणिं गाः।
अवातिरतं बृसयस्य शेषोऽविन्दतं ज्योतिरेकं बहुभ्यः ॥४॥

हे अग्नि र सोमदेव ! तिमीहरूको पराक्रम त्यस बेला थाहा भयो, जब तिमीहरूले पणि बाट गाईहरू खोस्यौ र बृसयका बाँकी रक्षकहरूलाई क्षतविक्षत गरायौ। असङ्ख्यको हितका लागि सूर्यको प्रकाश प्रकट गरायौ।

युवमेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्च सोम सक्रतू अधत्तम्।
युवं सिन्धूँरभिशस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान् ॥५॥

हे अग्नि र सोमदेव ! तिमीहरू दुवै समान कर्म गर्दछौ। तिमीहरूले आकाशमा देखिने नक्षत्रहरू स्थापित गर्‍यौ र हिंसक वृत्रले थुनेका प्रतिबन्धित नदीलाई मुक्त गरायौ।

आन्यं दिवो मातरिश्वा जभारामथ्नादन्यं परि श्येनो अद्रेः।
अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु लोकम् ॥६॥

हे अग्नि सोमदेव ! तिमीहरूमध्ये अग्निदेवलाई मातरिश्वा वायुले द्युलोकबाट यहाँ ल्याए र अर्का सोमदेवलाई बाज पक्षीले पर्वतका शिखरबाट ल्याए। तिमीहरू स्तोत्रले आफ्नो उन्नति गर्दै व्यापक क्षेत्रमा यज्ञ विस्तार गराउँछौ।

अग्नीषोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतं हर्यतं वृषणा जुषेथाम्।
सुशर्माणा स्ववसा हि भूतमथा धत्तं यजमानायश शं योः ॥७॥

हे बलवान् अग्नि र सोमदेव ! हाम्रो हवि ग्रहण गरेर खुसी होओ। हामीलाई उत्तम सुख दिने र हाम्रो रक्षा गर्ने तिमीहरू नै हौ। यस यजमानको कष्ट मेटाएर सुख देओ।

यो अग्नीषोमा हविषा सपर्याद्देवद्रीचा मनसा यो घृतेन।
तस्य व्रतं रक्षतं पातमंहसो विशे जनाय महि शर्म यच्छतम् ॥८॥

हे अग्नि र सोमदेव ! जुन साधक देवताहरूका लागि भक्तिपूर्वक मन लगाएर घिउको हवि समर्पित गर्दछन्, तिनको व्रत तिमीहरू रक्षा गर। उनलाई पापबाट जोगाओ र उनका आफन्तहरूलाई विपुल सुखले सम्पन्न गराओ।

अग्नीषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः। सं देवत्रा बभूवथुः ॥९॥

हे अग्नि र सोमदेव ! तिमीहरू दुवै ऐश्वर्यसम्पन्न छौ। यज्ञस्थलमा सँगसँगै बोलाइन्छौ। तिमीहरू दुवै देवत्वयुक्त छौ। हामीले संयुक्त रूपमा गरेको स्तुति स्वीकार गर।

अग्नीषोमावनेन वां यो वां घृतेन दाशति। तस्मै दीदयतं बृहत् ॥१०॥

हे अग्नि सोमदेव ! जसले तिमीहरूलाई घिउसहितको हविष्यान्न दिन्छ, उसका लागि तिमीहरू सकेसम्म अन्न र ऐश्वर्य प्रदान गर।

अग्नीषोमाविमानि नो युवं हव्या जुजोषतम्। आ यातमुप नः सचा ॥११॥

हे अग्नि सोमदेव ! हाम्रो यो हवि स्वीकार गर। तिमीहरू दुवै सँगै हाम्रा नजिक आओ।

अग्नीषोमा पिपृतमर्वतो न आ प्यायन्तामुस्रिया हव्यसूदः।
अस्मे बलानि मघवत्सु धत्तं कृणुतं नो अध्वरं श्रुष्टिमन्तम् ॥१२॥

हे अग्नि सोमदेव ! तिमीहरू हाम्रा अश्वलाई बलिया बनाओ। दुध, घिउको हवि दिने हाम्रा गाईहरू बलिया बनाओ। हे धनवान् ! हामी याजकलाई विभिन्न खालका बल धारण गराओ। हाम्रा यज्ञको यश विस्तृत गराओ।

[सूक्त - ९४]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – अदिति सिन्धु द्यावापृथिवी। **छन्द** – जगती त्रिष्टुप्।

इमं स्तोमर्हते जातवेदसे रथमिव सं महेमा मनीषया।
भद्रा हि नः प्रमतिरस्य संसद्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥१॥

पूजनीय र सर्वज्ञानसम्पन्न अग्निलाई यज्ञमा प्रकट गराउनका लागि रथझैँ विचारपूर्वक स्तुति गरिएको छ। यस यज्ञाग्निका सम्पर्कले हाम्रो बुद्धि कल्याणकारी बन्दछ। हे अग्निदेव ! तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

यस्मै त्वमायजसे स साधत्यनर्वा क्षेति दधते सुवीर्यम्।
स तूताव नैनमश्नोत्यंहतिरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥२॥

हे अग्निदेव ! तिमी जुन साधकको सहायता गर्दछौ, ऊ शक्तिसम्पन्न हुन्छ र शत्रुका भयबाट भएर निवास गर्दछ। ऊ धन र बलले सम्पन्न हुँदै प्रत्येक क्षत्रमा सफलता प्राप्त गर्दछ। तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

शकेम त्वा समिधं साधया धियस्त्वे देवा हविरदन्त्याहुतम्।
त्वमादित्याँ आ वह तान्ह्युश्मस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥३॥

हे अग्निदेव ! तिमीलाई मनग्गे समिधाले प्रज्वलित गरिसकेपछि हामी देवताहरूका लागि आहुति प्रदान गर्दछौँ। हवि ग्रहण गर्नका लागि देवताहरूलाई बोलाऊ र हाम्रो यज्ञ उपयुक्त किसिले सम्पन्न गराऊ। यहाँ हामी उनीहरूको आगमनका लागि उत्सुक छौँ। हे अग्निदेव ! तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

भरामेध्मं कृणवामा हवींषि ते चितयन्तः पर्वणापर्वणा वयम्।
जीवातवे प्रतरं साधया धियोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥४॥

हे अग्निदेव ! प्रत्येक शुभ अवसरमा हामी समिधा एकत्र गरेर तिमीलाई प्रज्वलित गर्दै आहुति प्रदान गर्दछौँ। हाम्रो दीर्घायुको कामनाले गरिएको यज्ञ सफल गर। तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

विशां गोपा अस्य चरन्ति जन्तवो द्विपच्च यदुत चतुष्पदक्तुभिः।
चित्रः केत उषसो महाँ अस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥५॥

अग्निदेवबाट उत्पन्न किरण समस्त प्राणीको रक्षा गर्दै विचरण गर्दछन्। दुईखुट्टे र चारखुट्टे अग्निदेवबाट सुरक्षित रहन्छन्। हे अग्निदेव ! विलक्षण तेज भएका तिमी उषादेवीझैँ महान् छौ। तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

त्वमध्वर्युरुत होतासि पूर्व्यः प्रशास्ता पोता जनुषा पुरोहितः।
विश्वा विद्वाँ आर्त्विज्या धीर पुष्यस्यग्ने सख्ये मा रिषमा वयं तव ॥६॥

हे मेधावी अग्निदेव ! तिमी अध्वर्यु र चिर पुरातन होताका रूप हौ। तिमी प्रशासक, पोताका रूप पनि हौ प्रारम्भदेखिकै पुरोहित हौ। ऋत्विक र विद्वान्हरूका सम्पूर्ण कर्मलाई तिमी पुष्ट गर्दछौ। तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

यो विश्वतः सुप्रतीकः सदृङ्ङसि दूरे चित्सन्तळिदिवाति रोचसे।
रात्र्याश्चिदन्धो अति देव पश्यस्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥७॥

हे अग्निदेव ! तिमी अति उत्तम रूपवान् र सर्वत्र दर्शनीय छौ। टाढा हुँदा हुँदै पनि तिमी बिजुलीझैँ अत्यन्त दीप्तिमान् छौ। हे अग्निदेव ! तिमी रात्रिको अन्धकार नष्ट गरेर प्रकाशित हुन्छौ। तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस।

पूर्वो देवा भवतु सुन्वतो रथोऽस्माकं शंसो अभ्यस्तु दूढ्यः।
तदा जानीतोत पुष्यता वचोऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥८॥

हे देवताहरू ! सोमपान गर्नेहरूका रथ सधैँ अगाडि रहून्। पाप बुद्धि भएका दुष्टलाई हाम्रा स्तोत्रले पराजित गरोस्। विन्ती स्वीकार गरेर हाम्रो वचन तिमीहरू पुष्ट गराओ। हे अग्निदेव ! तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस।

वर्धैर्दुः शंसाँ अप दूढ्यो जहि दूरे वा ये अन्ति वा के चिदत्रिण।
अथा यज्ञाय गृणते सुगं कृध्यग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥९॥

हे अग्निदेव ! पाप बुद्धि भएका, टाढा अथवा नजिक रहेका दुष्ट र हिंसक शत्रुलाई शस्त्रले वध गर। त्यसपछि यज्ञका स्तोताको मार्ग सुगम गराइदेऊ। तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

यदुयुक्था अरुष रोहिता रथे वातजूता वृषभस्येव ते रवः।
आदिन्वसि वनिनो धूमकेतुनाग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥१०॥

हे अग्निदेव ! तेजस्वी, रोहित वर्णका, वायुझैँ वेगवान अश्व नियोजित गरेका हुनाले तिम्रा रथले गम्भीर ध्वनि उत्पन्न हुन्छ। वनका सबै वृक्षमा तिमी धुवाँको पताका ओढाउँछौ। तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

अध स्वनादुत बिभ्युः पत्रत्रिणो द्रप्सा यत्ते यवसादो व्यस्थिरन्।
सुगं तत्ते तावकेभ्यो रथेभ्योऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥११ ॥

हे अग्निदेव ! ज्वालाहरू जङ्गलमा फैलेका बेला तिम्रा शब्दले पक्षीहरू [illegible]। ज्वालाले तिनको मुख जलाउँदै फैलेका बेला तिम्रो अधीनस्थ रथ पनि सुगमतापूर्वक [illegible] गर्दछ। तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

अयं मित्रस्य वरुणस्य धायसेऽवयातां मरुतां हेडो अद्भुतः।
मृडा सु नो भूत्वेषा मनः पुनरग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥१२॥

मित्र र वरुणदेवलाई अग्निदेवले धारण गर्न सक्छन्। ओर्लँदै गरेका [illegible] क्रोध भयङ्कर हुन्छ। हे अग्निदेव ! मरुत्‌हरूको मन हाम्रा लागि प्रसन्नतायुक्त होस्। हामीलाई सुखी [illegible]। तिम्रो मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

देवो देवानामसि मित्रो अद्भुतो वसुर्वसूनामसि चारुरध्वरे।
शर्मन्त्स्याम तव सप्रथस्तमेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥१३॥

हे दिव्य अग्निदेव ! तिमी सबै देवताहरूका मित्ररूप हौ। यज्ञमा [illegible] सम्पूर्ण धनका परमधाम हौ। तिम्रो व्यापक गृहमा शरण लिएर हामी संरक्षित होऔँ। [illegible] मित्रता पाऔँ र हामीलाई कहिल्यै कष्ट नहोस्।

तत्ते भद्रं यत्समिद्धः स्वे दमे सोमाहुतो जरसे मृडयत्तमः।
दधासि रत्नं द्रविणं च दाशुषेऽग्ने सख्ये मा रिषामा वयं तव ॥१४॥

हे अग्निदेव ! तिमी आफ्ना स्थानमा प्रज्वलित भएर सोमयुक्त [illegible] गर्दछौ र स्तोतालाई [illegible]
तिम्रो मित्रता [illegible]

यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशोऽनागास्त्वमदिते सर्वताता।
यं भद्रेण शवसा चोदयासि प्रजावता राधसा ते स्याम ॥१५॥

हे सुन्दर ऐश्वर्यवान्, अनन्त बलवान् अग्निदेव ! यज्ञमा तिमी जुन याजकलाई पापबाट मुक्त गर्दछौ र जसलाई कल्याण, बल, वैभवका साथ सन्तान प्रदान गर्दछौ, तिनीहरूमा हामी पनि समावेश होऔँ।

स त्वमग्ने सौभगत्वस्य विद्वानस्माकमायुः प्र तिरेह देव।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥१६॥

हे दिव्य अग्निदेव ! तिमी सर्वसौभाग्यका ज्ञाता हौ हाम्रो आयु वृद्धि गर। मित्र, वरुण, अदिति, पृथ्वी, समुद्र र आकाशदेवले पनि हाम्रो आयु रक्षा गरुन्।

[सूक्त - ९५]

ऋषि - कुत्स आङ्गिरस। **देवता** - अग्नि अथवा औषस-अग्नि। **छन्द** - त्रिष्टुप।

द्वे विरूपे चरतः स्वर्थे अन्यान्या वत्सुमुप धापयेते।
हरिरन्यस्यां भवति स्वधावाञ्छुक्रो अन्यस्यां ददृशे सुवर्चाः ॥१॥

विभिन्न स्वरूप भएका, उत्तम प्रयोजनमा लागेका दुई स्त्री एकले अर्काको पुत्र पोषण गर्दछन्। एउटीको पुत्र हरि रूपी सूर्य हो, त्यो दिनले पोषित छ, त्यो रात्रिका गर्भबाट जन्मन्छ र अर्कीको पुत्र

शुक्र नाम भएको दिउँसो जगाइएको अग्नि हो, त्यसलाई रात्रिले पाल्दछ। यसरी एकापसमा अर्काको पुत्र पोषण गर्दछौं।

दशेमं त्वष्टुर्जनयन्त गर्भमतन्द्रासो युवतयो विभृत्रम्।
तिग्मानीकं स्वयशसं जनेषु विरोचमानं परि षीं नयन्ति ॥२॥

आलस्यरहित युवती तेजरूप अग्निदेवलाई गर्भघाट उत्पन्न गर्दछन्। पालन गर्ने, तीक्ष्ण मुख भएका, आफ्ना यशले जनताका माझमा प्रकाशित अग्निदेवलाई मानिसले चारैतिर लगेका छन्।

त्रीणि जाना परि भूषन्त्यस्य समुद्र एकं दिव्येकमप्सु।
पूर्वामनु प्र दिशं पार्थिवानामृतून्प्रशासद्वि दधावनुष्ठु ॥३॥

अग्निदेव बडवानल, सूर्य र अग्नि गरी तीन वटा विशिष्ट रूपले सर्वत्र विभूषित छन्। समुद्र, आकाश र अन्तरिक्षमा अग्निले ऋतुचक्रको व्यवस्था गरेका छन्। पृथ्वीका प्राणीको व्यवस्था गर्नका लागि पूर्व आदि दिशाहरूको स्थापना उनैले गरेका हुन्।

क इमं वो निण्यमा चिकेत वत्सो मातृर्जनयत स्वधाभिः।
बह्वीनां गर्भो अपसामुपस्थान्महान्कविर्निश्चरति स्वधावान् ॥४॥

यस्ता रहस्यमय अग्निदेवलाई कसले चिनेको छ ? पुत्र भए पनि यिनले माताहरूलाई आफ्ना धारक सामर्थ्यले प्रकट गरेका छन्। आफ्ना धारक समर्थ्यले जलका गर्भमा रहेर समुद्रमा सञ्चार गर्ने यी अग्निदेव कविजस्तै स्रष्टा हुन्।

आविष्ट्यो वर्धते चारुरासु जिह्मानामूर्ध्वः स्वयशा उपस्थे।
उभे त्वष्टुर्बिभ्यतुर्जायमानात्प्रतीची सिंहं प्रति जोषयेते ॥५॥

जलभित्र रहेका अग्निदेव यज्ञसँग प्रकाशित भएर बढ्दै माथि आउँछन्। यिनी उत्पन्न भएपछि त्वष्टादेवका काठका रूपमा रहेका दुवै पुत्रीहरू भयभीत हुन थाल्दछन् र सिंहरूपी यी अग्निदेवका पछि लागेर सेवा गर्न लाग्दछन्।

उभे भद्रे जोषयेते न मेनो गावो न वाश्रा उप तस्थुरेवैः।
स दक्षाणां दक्षपतिर्बभूवाञ्जन्ति यं दक्षिणतो हविर्भिः ॥६॥

आकाश र पृथ्वी दुवै कल्याणकारिणी सुन्दर स्त्रीहरूझैँ छन्। तिनले सूर्यरूप अग्निदेवको सेवा गर्दछन्। गाई कराएझैँ आफ्ना चालले यिनका नजिक आउँछन्। ऋत्विक्‌गण दक्षिणतिर फर्किएर हवि दिँदै अग्निदेवका लागि यजन गर्दछन्। अग्निदेव बलवान्‌भन्दा पनि झन् बलवान् छन्।

उद्यंयमीति सवितेव बाहू उभे सिचौ यतते भीम ऋञ्जन्।
उच्छुक्रमत्कमजते सिमस्मान्नवा मातृभ्यो वसना जहाति ॥७॥

सवितादेवजस्तै अग्निदेवले आफ्ना भुजा[illegible] फैलाउँछन् र [illegible] आकाश र पृथ्वीरूपी दुवै माताहरूलाई अलङ्कृत गर्दछन्। त्यसपछि प्रकाशको कवच हटाएर [illegible]हरूलाई नयाँ वस्त्र पहिराइदिन्छन्।

त्वेषं रूपं कृणुत उत्तरं यत्संपृञ्चानः सदने गोभिरद्भिः।
कविर्बुध्नं परि मर्मृज्यते धीः सा देवताता समितिर्बभूव ॥८॥

[illegible] र ज्ञानसम्पन्न अग्निदेव आफ्ना स्थानमा दुध र घिउ भएका गाईले सम्पन्न हुँदै उत्तरोत्तर [illegible] धारण गर्दछन्। यिनी मूल स्थानलाई अति शुद्ध गराउँछन् र टाढाको अन्तरिक्षसम्म [illegible] फैलाउँछन्।

उरु ते ज्रयः पर्येत्रि बुध्नं विरोचमानं महिषस्य धाम।
विश्वेभिरग्ने स्वयशोभिरिद्धोऽदब्धेभिः पायुभिः पाह्यस्मान् ॥९॥

[illegible] अग्निदेवको उज्यालो तेज अन्तरिक्षका व्यापक स्थानमा फैलिएको छ। हे अग्निदेव ! [illegible] सम्पूर्ण यशस्वी सामर्थ्य र अटल रक्षणसाधनले रक्षा [illegible]।

धन्वन्त्स्रोतः कृणुते गातुमूर्मिं शुक्रैरूर्मिभिरभि नक्षति क्षाम्।
विश्वा सनानि जठरेषु धत्तेऽन्तर्नवासु चरति प्रसूषु ॥१०॥

[illegible] मूल फुटाएर मार्ग [illegible]छन्। वर्षा गरेर पृथ्वीलाई जलले पूर्ण [illegible] स्थापित [illegible]। यिनी नौलो वनस्पति र औषधीका [illegible]

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहतमदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥११॥

हे पवित्रकर्ता अग्निदेव ! समिधामा हुकने भएकाले हाम्रा लागि धन प्रदान गर्दछौ र आफ्ना यशले प्रकाशित छौ। मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथिवी र द्युलोकले पनि हाम्रो निवेदन समर्थन गरुन्।

[सूक्त - ९६]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

स प्रत्नथा सहसा जायमानः सद्यः काव्यानि बडधत्त विश्वा।
आपश्च मित्रं धिषणा च साधन्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥१॥

बलपूर्वक उत्पन्न भएका अग्निदेवले पहिलेझैं स्तुति स्वीकार गरे। अग्निदेवले जलको समूह र पृथ्वीलाई आफ्ना मित्र बनाए। देवताहरूले धन प्रदाता अग्निदेवलाई दूतका रूपमा धारण गरे।

स पूर्वया निविदा कव्यतायोरिमाः प्रजा अजनयन्मनूनाम्।
विवस्वता चक्षसा द्यामपश्च देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥२॥

मन लगाएर गरिएका प्राचीन स्तुतिकाव्यबाट सन्तुष्ट भएपछि अग्निदेवले मनुका सन्तान उत्पन्न गराए। आफ्ना तेजस्वी प्रकाशले सूर्यका र विद्युतका रूपमा अन्तरिक्षमा जल व्याप्त गराए। देवताहरूले धन प्रदाता अग्निदेवलाई दूतका रूपमा स्वीकार गरे।

तमीडत प्रथमं यज्ञसाधं विश आरीराहुतमृञ्जसानम्।
ऊर्जः पुत्रं भरतं सृप्रदानुं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥३॥

हे बुद्धिमान् प्रजाहरू हो ! देवयजनका साधक, आहुतिप्रिय, इच्छित फलप्रदायक, बलले उत्पन्न, भरणपोषणकर्ता, उत्तम दानशील अग्निदेवलाई पहिले स्तुति गर। देवताहरूले धन प्रदाता अग्निदेवलाई दूतका रूपमा स्वीकार गरे।

स मातरिश्वा पुरुवारपुष्टिर्विदद्गातुं तनयाय स्ववित्।
विशां गोपा जनिता रोदस्योर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥४॥

मातरिश्वा अग्निदेव विविध प्रकारले पुष्टि प्रदायक, आत्मप्रकाशका ज्ञाता, प्रजारक्षक, पृथ्वी र आकाशका उत्पादक हुन्। उनले आफ्ना सन्तानको प्रगतिका उत्तम मार्गहरू खोजेर निकाले। देवताहरूले धन प्रदता अग्निदेवलाई दूतका रूपमा स्वीकार गरे।

नक्तोषासा वर्णमामेम्याने धापयेते शिशुमेकं समीची।
द्यावाक्षामा रुक्मो अन्तर्वि भाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥५॥

रात्रि र उषा एकअर्काको अस्तित्व विनाश गर्ने स्त्रीहरू हुन्। उनीहरू एकै ठाउँमा रहेर एउटै शिशुलाई [illegible] द्यावापृथ्वी [illegible] विशेष रूपले प्रतिभासित हुन्छन्। देवताहरूले धन प्रदाता अग्निदेवलाई दूतका रूपमा स्वीकार गरे।

रायो बुध्नः संगमनो वसूनां यज्ञस्य केतुर्मन्मसाधनो वेः।
अमृतत्वं रक्षमाणास एनं देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥६॥

धनवैभवका मूल आधार स्वरूप अग्निदेव ऐश्वर्यले युक्त गराउँछन्। उनी यज्ञका सूचक ध्वजाजस्ता छन् र मनुष्यका निमित्त इष्ट फल दिन्छन्। अमरत्वरक्षक देवताहरूले यस्ता अग्निदेवलाई धारण गरेका छन्।

नू च पुरा च सदनं रयीणां जातस्य च जायमानस्य च क्षाम्।
सतश्च गोपां भवतश्च भूरेर्देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाम् ॥७॥

अग्निदेव वर्तमान र प्राचीन सम्पदाका आधार हुन्। उत्पन्न भएका वा उत्पन्न हुनुपर्ने प्राणीका आश्रयस्थान अग्निदेव नै हुन्। जो विद्यमान छन् र उत्पन्न हुनेछन् ती सबै पदार्थका संरक्षक हुन्। देवताहरूले यस्ता धन प्रदाता अग्निदेवलाई धारण गरे।

द्रविणोदा द्रविणसस्तुरस्य द्रविणोदाः सनरस्य प्र यंसत्।
द्रविणोदा वीरवतीमिषं नो द्रविणोदा रासते दीर्घमायुः ॥८॥

धनप्रदाता अग्निदेवले हाम्रा उपयोगका निम्ति स्थावर र जङ्गम ऐश्वर्य साधन दिऊन्। उनले हामीलाई सन्तानसहित धनसम्पदा र दीर्घ आयु पनि प्रदान गरुन्।

एवा नो अग्ने समिधा वृधानो रेवत्पावक श्रवसे वि भाहि।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥९॥

हे पवित्रकर्मा अग्निदेव ! समिधाले हुर्किएर हामीलाई धन दिँदै आफ्नो यश प्रकाशित गराऊ। हाम्रो निवेदन मित्र, वरुण, अदिति, समुद्र, पृथिवी र द्युलोकले समर्थन गरुन्।

[सूक्त - ९७]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – गायत्री।

अप नः शोशुचदघमग्ने शुशुग्ध्या रयिम्। अप नः शोशुचदघम् ॥१॥

हे अग्निदेव ! हाम्रो पाप भस्म गराऊ। हाम्रा चारैतिर ऐश्वर्य प्रकाशित गराऊ। हाम्रो पाप नाश गर।

सुक्षेत्रिया सुगातुया वसूया च यजामहे। अप नः शोशुचदघम् ॥२॥

हे अग्निदेव ! असल खेत, असल मार्ग र असल धनका इच्छाले हामी तिम्रो यजन गर्दछौँ। तिमी हाम्रो पाप नाश गर।

प्र यद्भन्दिष्ठ एषां प्रास्माकासश्च सूरयः। अप नः शोशुचदघम् ॥३॥

हे अग्निदेव ! हामी सबै साधकहरू वीरता र बुद्धिपूर्वक विशिष्ट प्रकारले तिम्रो भक्ति गर्दछौँ। तिमी हाम्रो पाप नाश गर।

प्र यत्ते अग्ने सूरयो जायेमहि प्र ते वयम्। अप नः शोशुचदघम ॥४॥

हे अग्निदेव ! यी विद्वान्हरू र हामी सबै तिम्रो उपासनाले तिमीजस्तै प्रकाशवान् भएका छौँ, त्यसैले तिमी हाम्रो पाप नाश गर।

प्र यदग्नेः सहस्वतो विश्वतो यन्ति भानवः। अप नः शोशुचदघम ॥५॥

बलसम्पन्न अग्निदेवका देदीप्यमान किरणहरू सर्वत्र फिँजिँदै छन्। अग्निदेवले हाम्रो पाप नाश गरुन्।

त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिभूरसि। अप नः शोशुचदघम ॥६॥

हे सर्वतोमुखी अग्निदेव ! तिमी निश्चय नै सर्वत्र व्याप्त हुन्छौ। हाम्रो पाप नाश गर।

द्विषो नो विश्वतोमुखाति नावेव पारय। अप नः शोशुचदघम ॥७॥

हे सर्वतोमुखी अग्निदेव ! नौकाले नदी तारेझैँ सबै शत्रुबाट हामीलाई पार लगाऊ। तिमी हाम्रो पाप नाश गर।

स नः सिन्धुमिव नावयाति पर्षा स्वस्तये। अप नः शोशुचदघम ॥८॥

हे सर्वतोमुखी अग्निदेव ! नौकाले नदी पार लगाएझैँ सबै हिंस्रक शत्रुदेखि हामीलाई पार लगाऊ। तिमी हाम्रो पाप नाश गर।

[सूक्त - ९८]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिश्रीः।
इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण ॥१॥

हामी वैश्वानर अग्निदेवलाई बढी प्रसन्न गर्न सकौँ। सम्पूर्ण संसारका पोषक र सबैका द्रष्टा हुनाले यिनी राजाझैँ सामर्थ्यवान् र सूर्यझैँ प्रयत्नशील छन्।

पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश।
वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स रिषः पातु नक्तम् ॥२॥

वैश्वानर अग्निदेव द्युलोक र पृथ्वीमा प्रशंसनीय छन्। सम्पूर्ण औषधीमा व्याप्त हुनाले यिनी जनताका मित्र हुन्। बलका कारण प्रशंसनीय अग्निदेवले दिनरातका हिंस्रक प्राणीबाट हामीलाई रक्षा गरुन्।

वैश्वानर तव तत्सत्यमस्त्वस्मान्रायो मघवानः सचन्ताम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥३॥

हे ऐश्वर्यवान् वैश्वानर अग्निदेव ! तिम्रो कार्य सत्य होस्। हामीलाई धनयुक्त ऐश्वर्यले परिपूर्ण गर। हाम्रो निवेदन मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथिवी र द्यौ आदि देवताले अनुमोदन गरुन्।

[सूक्त - ९९]

ऋषि – काश्यप मारीच। **देवता** – अग्नि। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो नि दहाति वेदः।
स नः पर्षदति दुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः॥१॥

हामी सर्वज्ञ अग्निदेवका लागि सोम तयार गरौं। अग्निदेवले हाम्रा शत्रुहरूको सबै धन भस्म गराऊन्। नौकाबाट नदी पार गरेझैं अग्निदेवले हामीलाई सबै दुःखबाट पारि तारुन् र रक्षा गरुन्।

[सूक्त - १००]

ऋषि – वार्षागिर ऋज्राश्वाम्बरीष सहदेव सुराधस। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

स यो वृषा वृष्ण्येभिः समोका महो दिवः पृथिव्याश्च सम्राट्।
सतीनसत्वा हव्यो भरेषु मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥१॥

इन्द्रदेव बलशाली, बलवर्धक र साधनहरूले युक्त छन्। उनी विशाल आकाश र पृथ्वीका स्वामी हुन्। उनी जल व्याप्त गराउँछन र सङ्ग्राममा आह्वानयोग्य छन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति।
वृषन्तमः सखिभिः स्वेभिरेवैर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥२॥

सूर्यको जस्तै दुर्लभ गति भएका वृत्रनाशक इन्द्रदेव प्रत्येक सङ्ग्राममा शत्रुलाई कम्पित गराउँछन्। मित्ररूप, आक्रामक र मरुत्हरूलाई साथमा लिएका इन्द्रदेव अत्यन्त बलशाली छन्। मरुत्हरूसँग आउने तिनै इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

दिवो न यस्य रेतसो दुघानाः पन्थासो यन्ति शवसापरीताः।
तरद्द्वेषाः सासहिः पौंस्येभिर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥३॥

सूर्यको किरणले झैं इन्द्रदेवका निर्विघ्न मार्गले अन्तरिक्षको जल दोहन गर्दछ। द्वेष गर्नेहरूलाई आफ्ना पराक्रमद्वारा यिनले नाश गर्दछन्। यिनले शत्रुलाई पराजित गर्दछन् र बलपूर्वक अगाडि बढ्दछन्। मरुत्हरूसँग आउने तिनै इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

सो अङ्गिरोभिरङ्गिरस्तमो भूद्वृषा वृषभिः सखिभिः सखा सन्।
ऋग्मिभिर्ऋग्मी गातुभिर्ज्येष्ठो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥४॥

अङ्गिरा आदि ऋषिहरूबाट इन्द्रदेव अतिशय पूज्य छन्। उनी मित्रहरूमा श्रेष्ठ मित्र, बलवान्हरूमा अत्यन्त बलवान्, ज्ञानीहरूमा अति ज्ञानसम्पन्न र साम आदि गान गाउने काममा वरिष्ठ छन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

स सूनुभिर्न रुद्रेभिर्ऋभ्वा नृषाह्ये सासह्वाँ अमित्रान्।
सनीडेभिः श्रवस्यानि तूर्वन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥५॥

महान् इन्द्रदेवले पुत्रसरिका प्रिय सहायक मरुत्हरूसँग मिलेर शत्रुलाई पराजित गरे। साथमा रहेका मरुत्गणसँग मिलेर उनले अन्नको वृद्धिका लागि जललाई ओरालोतिर बगाए। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

स मन्युमीः समदनस्य कर्तास्माकेभिर्नृभिः सूर्यं सनत्।
अस्मिन्नहन्त्सत्पतिः पुरुहूतो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥६॥

शत्रुसित रिस देखाउने, खुसी भएर युद्धमा खट्ने र सत्प्रवृत्तिका पालक इन्द्रदेव धेरै तिरबाट आह्वान गरिन्छन्। उनले हाम्रा वीरहरूलाई साथमा लिएर वृत्रको नाश गरुन् र सूर्यदेवलाई प्रकट गरुन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

तमूतयो रणयञ्छूरसातौ तं क्षेमस्य क्षितयः कृण्वत त्राम्।
स विश्वस्य करुणस्येश एको मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती॥७॥

सहायक मरुत्हरूले इन्द्रदेवलाई युद्धमा उत्तेजित गराए। प्रजाहरूले आफ्नो रक्षाका निम्ति वीर मरुत्गणलाई रक्षक बनाए। इन्द्रदेव एक्लै सम्पूर्ण श्रेष्ठ कर्मका नेता हुन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

तमप्सन्त शवस उत्सवेषु नरो नरमवसे तं धनाय।
सो अन्धे चित्तमसि ज्योतिर्विदन्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥८॥

विशाल युद्धमा बलशाली वीरहरूले इन्द्रदेवलाई धन र रक्षाका निमित्त बोलाउँछन्। उनै इन्द्रदेवले गहन अन्धकारबाट प्रकाश प्राप्त गरे। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

स सव्येन यमति व्राधतश्चित्स दक्षिणे संगृभीता कृतानि।
स कीरिणा चित्सनिता धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥९॥

इन्द्रदेव बायाँ हातले हिंस्रक शुत्रलाई रोक्दछन् र दाहिने हातले याजकहरूको हवि ग्रहण गर्दछन्। इन्द्रदेव स्तुतिले प्रसन्न भएपछि याजकहरूलाई धन दिन्छन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

स ग्रामेभिः सनिता स रथेभिर्विदे विश्वाभिः कृष्टिभिर्न्वद्य।
स पौंस्येभिरभिभूरशस्तीर्मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥१०॥

इन्द्रदेव मरुत्हरूको सहयोगले रथद्वारा धन प्रदान गर्दछन् भन्ने कुरो सारा प्रजाहरूले जानेका छन्। इन्द्रदेव आफ्ना सामर्थ्यले निन्दनीय शत्रुलाई पराजित गर्छन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

स जामिभिर्यत्समजाति मीड्हेऽजामिभिर्वा पुरुहूत एवैः।
अपां तोकस्य तनयस्य जेषे मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥११॥

धेरै तिरबाट बोलाइने इन्द्रदेव आफ्ना युद्धमा जाँदाखेरि योद्धाहरूका छोरानाति विजयका लागि प्रयत्नशील हुन्छन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

स वज्रभृद्दस्युहा भीम उग्रः सहस्रचेताः शतनीथ ऋभ्वा।
चम्रीषो न शवसा पाञ्चजन्यो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥१२॥

वज्रधारी, दुष्टनाशक, विकराल, पराक्रमी, सहस्र ज्ञानका धाराहरूले युक्त, सयौँ किसिमका नीतिले युक्त, प्रकाशवान्, सोमझैँ पूज्य इन्द्रदेवको सामर्थ्य पाँचै वर्गका मानिसका लागि हितकारी छ। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

तस्य वज्रः क्रन्दति स्वत्स्वर्षा दिवो न त्वेषो रवथः शिमीवान्।
तं सचन्ते सनयस्तं धनानि मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥१३॥

अत्यन्त तीव्र गर्जना गर्ने इन्द्रदेवको वज्र द्युलोकका सूर्यदेवको जस्तै तेजले सम्पन्न छ। स्तुति गरेपछि इन्द्रदेवे उनीहरूलाई सुख र धन आदि दिएर सन्तुष्ट गराउँछन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

यस्याजस्रं शवसा मानमुक्थं परिभुजद्रोदसी विश्वतः सीम्।
स पारिषत्क्रतुभिर्मन्दसानो मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥१४॥

इन्द्रदेवको प्रशंसनीय बलले आकाश र पृथ्वी दुवै लोकलाई सबै तिरबाट निरन्तर पोषण गरिरहेको छ। यज्ञ आदि कर्मबाट उनी हर्षित होऊन् र हाम्रो दुःख हटाऊन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

न यस्य देवा देवता न मर्ता आपश्चन शवसो अन्तमापुः।
स प्ररिक्वा त्वक्षसा क्ष्मो दिवश्च मरुत्वान्नो भवत्विन्द्र ऊती ॥१५॥

इन्द्रदेवको बल कति छ भनेर प्रवृत्ति भएका देव, दानी मनुष्य र जलले थाहा पाउन सक्दैनन्। उनै इन्द्रदेव आफ्ना तेजस्वी सामर्थ्यले पृथ्वी र द्युलोकभन्दा महान् छन्। मरुत्हरूसँग आउने त्यस्ता इन्द्रदेवले हाम्रो रक्षा गरुन्।

रोहिच्छ्यावा सुमदंशुर्ललामीर्द्युक्षा राय ऋज्राश्वस्य।
वृषण्वन्तं बिभ्रती धूर्षु रथं मन्द्रा चिकेत नाहुषीषु विक्षु ॥१६॥

रोहित र श्याम वर्णका अश्वहरू उत्तम तेजस्वी आभूषणहरूले सुशोभित इन्द्रदेवका रथमा नारिएर [illegible]पूर्वक गर्जना गर्दै दगुर्दछन्। इन्द्रदेवले ऋज्रश्वलाई ऐश्वर्य प्रदान गर्दछन्। मानवी प्रजा पनि [illegible] निवेदन गर्दै देखिन्छन्।

एतत्त्यत्त इन्द्र वृष्ण उक्थं वार्षागिरा अभि गृणन्ति राधः।
ऋज्राश्वः प्रष्टिभिरम्बरीषः सहदेवो भयमानः सुराधाः ॥१७॥

हे इन्द्रदेव ! ऋज्राश्व अम्बरीष, सहदेव, भयमान् र सुराधस् आदि वृषागिर्का पुत्रहरू ऋषिहरूका नजिकै बसेर तिमीजस्ता शक्तिशालीलाई प्रसिद्ध स्तोत्र गाउँछन्।

दस्यूञ्छिम्यूंश्च पुरुहूत एवैर्हत्वा पृथिव्यां शर्वा नि बर्हीत्।
सनत्क्षेत्रं सखिभिः श्वित्न्येभिः सनत्सूर्यं सनदपः सुवज्रः ॥१८॥

धेरै तिरबाट बोलाइने इन्द्रदेवले आफ्ना सहायक मरुत्‌गणसित मिलेर पृथ्वीमा भएका दुष्ट र हिंसक शत्रुलाई तीक्ष्ण वज्रले प्रहार गरेर निर्मूल गराए। त्यसपछि तिनै उत्तम वज्रधारी श्वेत वस्त्र र अलङ्कारले विभूषित इन्द्रले मरुत्‌गणका सहयोगले भूमि जिते। उनले जलसमूह प्राप्त गरे र सूर्य पनि प्राप्त गरे।

विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥१९॥

इन्द्रदेव प्रत्येक दिन हाम्रा लागि प्रेरक उपदेशक होऊन्। कपट त्यागेर हामी उनलाई अन्न आदि अर्पित गरौँ। मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथ्वी र द्यौ हाम्रो यो निवेदन अनुमोदन गरुन्।

[सूक्त - १०१]

ऋषि - कुत्स आङ्गिरस। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप्।

प्र मन्दिने पितुमदर्चता वचो यः कृष्णगर्भा निरहन्नृजिश्वना।
अवस्यवो वृषणं वज्रदक्षिणं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥१॥

हे ऋत्विक्‌गण ! महान् इन्द्रदेवलाई हविष्यान्न दिएर अर्चना गर। ऋजिश्वका सहायताले गर्भिणी स्त्रीहरूसँगै कृष्णासुरको वध गर्ने, दाहिने हातमा वज्र धारण गर्ने मरुत्‌गणको सेनासँग रहने, शक्तिसम्पन्न इन्द्रदेवलाई आफ्नो संरक्षणको कामना गर्ने हामी यजमान मित्रभावले आह्वान गर्दछौँ।

यो व्यंसं जाहृषाणेन मन्युना यः शम्बरं यो अहन्पिप्रुमव्रतम्।
इन्द्रो यः शुष्णमशुषं न्यावृणङ्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥२॥

इन्द्रदेवले सर्वप्रथम वृत्रासुरको गर्धन काटे। त्यसपछि धर्मका नियमविरोधी पिप्रुको वध गरे र प्रजाको शोषण गर्ने शम्बर एवं शुष्ण नामका दुवै दैत्यको वध गरे। यस किसिमले दैत्य नाश गर्ने उनै इन्द्रदेव हुन्। मित्रताका लागि मरुत्‌का सहयोगी यस्ता इन्द्रदेवलाई हामी आह्वान गर्दछौँ।

यस्य द्यावापृथिवी पौंस्यं महद्यस्य व्रते वरुणो यस्य सूर्यः।
यस्येन्द्रस्य सिन्धवः सश्चति व्रतं मरुत्वन्त सख्याय हवामहे ॥३॥

इन्द्रदेवका सामर्थ्यशक्तिले स्वर्गलोक, भूलोक, वरुण, सूर्य र सरिताहरू आआफ्ना व्रत नियममा आवद्ध छन्। मरुत्‌हरूको सहयोग लिने उनै इन्द्रदेवलाई बलियो मैत्रीभावका निमित्त हामी आह्वान गर्दछौँ।

यो अश्वानां यो गवां गोपतिर्वशी य आरितः कर्मणिकर्मणि स्थिरः।
वीडोश्चिदिन्द्रो यो असुन्वतो वधो मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥४॥

इन्द्रदेव गाई एवं अश्वका रक्षक, प्रत्येक कार्यमा स्थिर भएर प्रशंसित र विधिपूर्वक सोमयुक्त यज्ञीय कर्मविमुख शत्रुहरूका नाशक हुन्। मरुत्‌हरूका साथै उनै इन्द्रदेवलाई हामी मित्रताका लागि आह्वान गर्दछौँ।

यो विश्वस्य जगतः प्राणतस्पतिर्यो ब्रह्मणे प्रथमो गा अविन्दत्।
इन्द्रो यो दस्यूँरधराँ अवातिरन्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥५॥

विश्वका अधिपति, सम्पूर्ण गतिमान् प्राणीहरूका स्वामी, ब्रह्मज्ञानको खोजीमा लागेका ज्ञानीहरूलाई सर्वश्रेष्ठ गाई उपलब्ध गराउने, नीच दुष्टका संहारक इन्द्रदेवलाई मरुत्‌गणका साथमा मैत्री स्थिर रहोस् भनेर हामी आह्वान गर्दछौँ।

यः शूरेभिर्हव्यो यश्च भीरुभिर्यो धावद्भिर्हूयते यश्च जिग्युभिः।
इन्द्रं य विश्वा भुवनाभि संदधुर्मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥६॥

इन्द्रदेवलाई शूरवीर र भीरु दुवै खालका मानिसहरूले सहयोग पाउनका लागि बोलाउँछन्। उनलाई सङ्ग्राम विजयी र पलायनकर्ता दुवै किसिमकाले बोलाउँछन्। जसका पराक्रम शक्तिमा सारा संसार नै अडिएको छ त्यस्ता इन्द्रदेवलाई मरुत्‌हरूका साथ हामी मित्रताका लागि आह्वान गर्दछौँ।

रुद्राणामेति प्रदिशा विचक्षणो रुद्रेभिर्योषा तनुते पृथु ज्रयः ।
इन्द्रं मनीषा अभ्यर्चति श्रुतं मरुत्वन्तं सख्याय हवामहे ॥७॥

विवेकसम्पन्न, रुद्रपुत्र मरुत्हरूका दिशाको अनुसरण गर्ने, मरुत्हरू र उषादेवीका सामञ्जस्यले आफ्नो तेज अझ विस्तृत एवं प्रसिद्ध गराउने प्रख्यात इन्द्रदेवलाई मानिसहरू अर्चना गर्दछन्। इन्द्रदेवको स्तुति मानिसहरूका ज्ञानसम्पन्न वाणीले गर्दछ। त्यस्ता इन्द्रदेवलाई मरुत्हरूका साथ हामी मित्रता वृद्धिका लागि आह्वान गर्दछौँ।

यद्वा मरुत्वः परमे सधस्थे उद्वावमे वृजने मादयासे ।
अत आ याह्यध्वरं नो अच्छा त्वाया अविश्चकृमा सत्यराधः ॥८॥

हे मरुत्हरूका साथमा रहने युक्त इन्द्रदेव ! तिमी सर्वश्रेष्ठ दिव्यलोक वा झन्डिएर रहेको अन्तरिक्ष लोक जहाँसुकै आनन्दयुक्त हुन्छौ। हाम्रा यस यज्ञस्थलमा जतिसक्दो चाँडो आइदेऊ। हे श्रेष्ठ ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिम्रा कृपाको आशा गर्ने हामी तिम्रा निमित्त आहुति प्रदान गर्दछौँ।

त्वायेन्द्र सोमं सुषुमा सुदक्ष त्वाया हविश्चकृमा ब्रह्मवाहः ।
अधा नियुत्वः सगणो मरुद्भिरस्मिन्यज्ञे बर्हिषि मादयस्व ॥९॥

हे कार्यकुशल इन्द्रदेव ! हामी तिम्रै निमित्त सोमरस तयार गर्दछौँ। हे स्तोत्रबाट प्राप्त गर्न सकिने इन्द्रदेव ! हामी तिम्रै लागि हवि प्रदान गर्दछौँ। हे अश्वले सम्पन्न इन्द्रदेव ! मरुत्गणका साथै यस यज्ञमा आएर विराजमान भइदेऊ र सोमपानले आनन्द होऊ।

मादयस्व हरिभिर्ये त इन्द्र वि ष्यस्व शिप्रे वि सृजस्व धेने ।
आ त्वा सुशिप्र हरयो वहन्तूशन्हव्यानि प्रति नो जुषस्व ॥१०॥

हे इन्द्रदेव ! अश्वका साथै प्रसन्नता प्राप्त गर, मुखबाट सुखद ध्वनि गर। हे असल मुकुट धारण गर्ने इन्द्रदेव ! रथ तान्ने घोडाले तिमीलाई हामीसमक्ष ल्याइदिऊन्। हे आशा पूरा गराउने इन्द्रदेव ! तिमी हाम्रो आहुति आदरका साथ ग्रहण गर।

मरुत्स्तोत्रस्य वृजनस्य गोपा वयमिन्द्रेण सनुयाम वाजम् ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥११॥

मरुत्गणका स्तुतिले प्रशंसित, शत्रुसंहारक इन्द्रदेवबाट हामी संरक्षित छौँ। हामीलाई उनैका सहायताबाट अन्न प्राप्त होस्। त्यसैले मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथ्वी र दिव्यलोक सबैले हामीलाई सहयोग प्रदान गरुन्।

[सूक्त - १०२]

ऋषि - कुत्स आङ्गिरस। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप्।

इमां ते धियं प्र भरे महो महीमस्य स्तोत्रे धिषणा यत्त आनजे ।
तमुत्सवे च प्रसवे च सासहिमिन्द्रं देवासः शवसामदन्ननु ॥१॥

[illegible] महान् यशस्वी इन्द्रदेव ! तिमी शत्रुहरूलाई पराजित गरेर उन्नति गर्दछौ। हामी उत्तम स्तोत्रले [illegible] स्तुति गर्दछौँ। उत्साहित देवताहरू आफ्नो धन वृद्धि र रक्षा प्राप्त गर्नका लागि तिमीलाई [illegible] [illegible]ाउँछन्।

अस्य श्रवो नद्यः सप्त बिभ्रति द्यावाक्षामा पृथिवी दर्शतं वपुः ।
अस्मे सूर्याचन्द्रमसाभिचक्षे श्रद्धे कमिन्द्र चरतो वितर्तुरम् ॥२॥

[illegible] कामको कीर्तिलाइ सातै नदीहरूले धारण गरेका छन् र उनको सुन्दर रूप पृथ्वी, [illegible] र स्वर्गलोकले धारण गर्दछन्। हे इन्द्रदेव ! तिम्रा तेजले प्रकाशित सूर्य र चन्द्रमा [illegible] श्रद्धायुक्त ज्ञान एवं आलोक प्रदान गर्दछन् र आफ्नै नियममा घुमिरहन्छन्।

तं स्मा रथं मघवन्प्राव सातये जैत्रं यं ते अनुमदाम संगमे ।
[illegible]जा न इन्द्र मनसा पुरुष्टुत त्वायद्भ्यो मघवञ्छर्म यच्छ नः ॥३॥

[illegible] इन्द्रदेव ! तिमी हाम्रा विभिन्न प्रकारका प्रार्थनाहरूले प्रसन्न होऊ। तिम्रो विजयी रथ [illegible] आइलागेका सङ्ग्राममा देखेपछि हामी आनन्दित हुन्छौँ। उसै रथलाई हाम्रो [illegible] प्रेरित गर। हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! हामीलाई सुख प्रदान गर।

वयं जयेम त्वया युजा वृतमस्माकमंशमुदवा भरेभरे।
अस्मभ्यमिन्द्र वरिवः सुगं कृधि प्र शत्रूणां मघवन्वृष्ण्या रुज ॥४॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिम्रा सहयोगले नजिकका शत्रुमाथि हामी विजय गरौँ। तिमी सङ्ग्राममा हाम्रा पक्षको सुरक्षा गर। शत्रुको सामर्थ्य क्षीण गराऊ र प्राप्त गरेको धन रूपले हामी उपभोग गर्न सकौँ।

नाना हि त्वा हवमाना जना इमे धनानां धर्तरवसा विपन्यवः।
अस्माकं स्मा रथमा तिष्ठ सातये जैत्रं हीन्द्र निभृतं मनस्तव ॥५॥

हे धनको रक्षा गर्ने इन्द्रदेव ! तिम्रो आह्वान र स्तुति गर्ने अनेकौँ मानिसहरू छन्। त्यसैले प्रदान गर्नका लागि तिमी केवल हाम्रै रथमा आएर विराजमान होऊ। तिम्रो स्थिर मन ह विजयी बनाउन पूर्ण सक्षम होस्।

गोजिता बाहू अमितक्रतुः सिमः कर्मन्कर्मञ्छतमूतिः खजङ्करः।
अकल्प इन्द्रः प्रतिमानमोजसाथा जना वि ह्वयन्ते सिषासवः ॥६॥

इन्द्रदेवका बलशाली भुजाहरू गाई जित्नका लागि सक्षम छन्। पराक्रमी इन्द्रदेव प्रत्येक लागि संरक्षण साधनले सम्पन्न छन्। इन्द्रदेव अनन्त शक्तियुक्त, सङ्घर्षशील, अतुलनीय पर प्रतिमूर्ति हुन्। त्यसैले धनको कामना गर्नेहरू उनलाई नै आह्वान गर्दछन्।

उत्ते शतान्मघवन्नुच्च भूयस उत्सहस्राद्रिरिचे कृष्टिषु श्रवः।
अमात्रं त्वा धिषणा तित्विषे मह्यधा वृत्राणि जिघ्नसे पुरन्दर ॥७॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिम्रो कीर्ति मनुष्यको भन्दा सयौँ वा हज्जारौँ गुणा बढी छ। मानिस विशाल प्रार्थनाले अनन्त शक्तिसम्पन्न इन्द्रदेवको महिमा प्रकट गर्दछ। हे कठोर कि भत्काउन इन्द्रदेव ! तिमी वृत्रलाई हनन गर्न सक्षम छौ।

त्रिविष्टिधातु प्रतिमानमोजसस्तिस्रो भूमीर्नृपते त्रीणि रोचना।
अतीदं विश्वं भुवनं ववक्षिथाशत्रुरिन्द्र जनुषा सनादसि ॥८॥

हे मनुष्यका संरक्षक इन्द्रदेव ! तिमी तीन लोकमा सूर्य, अग्नि र विद्युत् गरी तीनै रूपमा स्थि आफ्ना शक्तिसामर्थ्यले तीन भूमि, तीन तेज र यी सबै लोकलाई सञ्चालित गरिरहेका छौ उत्पत्ति कालदेखि नै शत्रुरहित छौ।

त्वां देवेषु प्रथमं हवामहे त्वं बभूथ पृतनासु सासहिः।
सेमं नः कारुमुपमन्युमुद्भिदमिन्द्रः कृणोतु प्रसवे रथं पुरः ॥९॥

हे देवताहरूमा सर्वश्रेष्ठ, नेताका रूपमा रहेका इन्द्रदेव ! तिमीलाई हामी आह्वान गर्छौं युद्धमा शुत्रहरूलाई पराजित गरी अति क्रोधयुक्त शत्रुलाई पछिल्तिर घँच्याट। यसै गरी कलायुक्त रथ सधैँ अगाडि राख।

त्वं जिगेथ न धना रुरोधिथार्भेष्वाजा मघवन्महत्सु च।
त्वामुग्रमवसे सं शिशीमस्यथा न इन्द्र हवनेषु चोदय ॥१०॥

हे धनवान् इन्द्रदेव ! तिमी शत्रुहरूमाथि विजयी हुन्छौ। त्यसरी प्राप्त गरेको धन आफू सीमित राख्दैनौ। सानाठूला सबै युद्धमा आफ्नो संरक्षणका लागि योद्धाहरू इन्द्र बोलाउँछन्। त्यसैले हामीलाई उचित मार्गदर्शन गराऊ।

विश्वाहेन्द्रो अधिवक्ता नो अस्त्वपरिह्वृताः सनुयाम वाजम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥११॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी सधैँ हाम्रा पक्षका अधिवक्ता हौ। हामी पनि द्वेषपूर्ण व्यवहार नगरीकन भ आदि प्राप्त गरौँ, त्यसैले मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथ्वी र दिव्यलोक सबैले हामीलाई सम्पत्ति प्रदान गरुन्।

[सूक्त – १०३]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

तत्त इन्द्रियं परमं पराचैरधारयन्त कवयः पुरेदम्।
क्षमेदमन्यद्दिव्य१न्यदस्य समी पृच्यते समनेव केतुः ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रा पराक्रम शक्तिलाई नयाँ खालका विद्वान्हरूले उहिलेदेखि नै धारण गरेव

तिमी शत्रुलाई पराजित गर्ने कर्मका सक्षम छौ भन्ने ती विद्वान्हरूले मानेका छन्। भूलोकमा अग्नि रूपमा र स्वर्गलोकमा सूर्यको प्रकाशका रूपमा गरी तिम्रा रूपका दुई धाराहरू छन्। युद्धस्थलमा विपरीत दिशाबाट आइरहेको झन्डाझैँ यी दुवै धाराहरू अन्तरिक्षलोकमा परस्परमा एकजुट हुन्छन्।

स धारयत्पृथिवीं पप्रथच्च वज्रेण हत्वा निरपः ससर्ज।
अहन्नहिमभिनद्रौहिणं व्यहन्व्यंसं मघवा शचीभिः ॥२॥

इन्द्रदेवले पृथ्वीलाई धारण गरे र त्यसलाई विस्तार गराए। नदीको प्रवाह रोक्ने अहि, रौहिण र व्यंस आदि नाम भएका दैत्यहरूलाई इन्द्रदेवले वज्ररूपी तीक्ष्ण शक्तिधाराले संहार गरे। त्यसपछि मात्रै रोकिएको जलधारा फेरि प्रवाहित भयो।

स जातूभर्मा श्रद्दधान ओजः पुरो विभिन्दन्नचरद्वि दासीः।
विद्वान्वज्रिन्दस्यवे हेतिमस्यार्यं सहो वर्धया द्युम्नमिन्द्र ॥३॥

विद्युत्जस्तै तीक्ष्ण धार भएका आयुधहरूले युक्त भएर आत्मविश्वासका साथ इन्द्रदेव दस्युको नगर ध्वस्त गर्दछन् र निर्विघ्न भएर विचरण गर्दछन्। हे ज्ञानसम्पन्न वज्रधारी इन्द्रदेव ! स्तोताका शत्रुमाथि पनि अस्त्र प्रहार गर्दै आर्यहरूको बल र कीर्ति बढाऊ।

तदूचषे मानुषेमा युगानि कीर्तेन्यं मघवा नाम बिभ्रत्।
उपप्रयन्दस्युहत्याय वज्री यद्ध सूनुः श्रवसे नाम दधे ॥४॥

शक्तिको पुत्ररूपी वज्र धारण गरेपछि इन्द्रदेवले शत्रु संहार गर्ने क्षेत्रमा अगाडि बढेर मघवा भन्ने नाम कमाए। त्यो प्रशंसनीय नाम उनले युगौँयुगसम्म धारण गरे।

तदस्येदं पश्यता भूरि पुष्टं श्रदिन्द्रस्य धत्तन वीर्याय।
स गा अविन्दत्सो अविन्ददश्वान्त्स ओषधीः सो अपः स वनानि ॥५॥

इन्द्रदेवले आफ्ना सामर्थ्यले गाई, अश्व, औषधी, जल र वनहरू प्राप्त गरे। त्यसैले हे मनुष्यहरू हो ! इन्द्रदेवका यी अत्यन्त पराक्रमपूर्ण कार्यहरूलाई हेर र तिनका अद्‌भुत शक्तिप्रति आत्मविश्वास जगाओ।

भूरिकर्मणे वृषभाय वृष्णे सत्यशुष्माय सुनवाम सोमम्।
य आदृत्या परिपन्थीव शूरोऽयज्वनो विभजन्नेति वेदः ॥६॥

शक्तिशाली इन्द्रदेवले लालची, दुष्ट, लुटारहरूबाट धन एकत्रित गरे। यज्ञीय कर्मरहित राक्षसी वृत्ति भएका दैत्यको त्यस्तो धन उनी ज्ञानीहरूलाई हस्तान्तरण गर्दछन्। त्यसो गरेपछि ती ज्ञानीहरू सम्मानित हुन्छन्। यस्तो असल काम सम्पन्न गर्ने, महान् दाता र सत्यको बलयुक्त इन्द्रदेवका लागि हामी सोम तयार गरौँ।

तदिन्द्र प्रेव वीर्यं चकर्थ यत्ससन्तं वज्रेणाबोधयोऽहिम्।
अनु त्वा पत्नीर्हृषितं वयश्च विश्वे देवासो अमदन्ननु त्वा ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! सुतेका वृत्रमाथि तिमीले वज्रको प्रहार गरेर जगायौ। त्यसपछि उसलाई युद्धमा पराजित गरायौ। वास्तवमा यो तिम्रो परम शौर्य हो। यस्तै काममा तिमी परम आनन्दित भएको देखेर सबै देवता र उनका पत्नीहरूले अति हर्षको अनुभव गरे।

शुष्णं पिप्रुं कुयवं वृत्रमिन्द्र यदावधीर्वि पुरः शम्बरस्य।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले शुष्ण, पिप्रु र वृत्रको वध गरेर शम्बासुरका किल्लाहरू ध्वस्त पार्दा मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथिवी र दिव्यलोकले हाम्रो उत्साह बढाऊन्।

[सूक्त - १०४]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

योनिष्ट्य इन्द्र निषदे अकारि तमा नि षीद स्वानो नार्वा।
विमुच्या वयोऽवसायाश्वान्दोषा वस्तोर्वहीयसः प्रपित्वे ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रा लागि असल ठाउँको व्यवस्था हामीले गरेका छौँ। रथवाहक अश्व बन्धनबाट मुक्त भएपछि हिल्लिन्छन्। तिनै घोडामा रातदिन दगुर्दै यज्ञस्थलमा आएर निर्धारित आसनमा विराजमान होऊ।

ओ त्ये नर इन्द्रमूतये गुर्नू चित्तान्त्सद्यो अध्वनो जगम्यात् ।
देवासो मन्युं दासस्य श्चम्नन्ते न आ वक्षन्त्सुविताय वर्णम् ॥२॥

सुरक्षाका भावनाले प्रेरित भएर आफ्ना नजिकै आएका मानिसहरूलाई इन्द्रदेवले तुरुन्तै उत्तम मार्गदर्शन गराए। देवशक्तिले दुष्कर्मीहरूको क्रोधी भावना समाप्त गरुन्। यज्ञीय कार्य पूरा गर्नका निमित्त वरण गरिने इन्द्रदेवलाई उनीहरू हाम्रा यज्ञस्थलमा आउने प्रेरणा दिऊन्।

अव त्मना भरते केतवेदा अव त्मना भरते फेनमुदन् ।
क्षीरेण स्नातः कुयवस्य योषे हते ते स्यातां प्रवणे शिफायाः ॥३॥

कुहिएको अन्नरूपी कुयव राक्षसले धनको मर्म बुझेर अपहरण गर्दछ। फिँज उठेको पानीको प्रवाह आफ्नो हीन उद्देश्य पूरा गर्नका लागि रोक्दछ। त्यस कुयव राक्षसका दुई पत्नी शिफा नदीका धारले मरुन्।

युयोप नाभिरुपरस्यायोः प्र पूर्वाभिस्तिरते राष्टि शूरः ।
अञ्जसी कुलिशी वीरपत्नी पयो हिन्वाना उदभिर्भरन्ते ॥४॥

त्यस कुयव राक्षसको शक्ति जलको केन्द्रमा लुकेको हुन्छ। अपहृत जलप्रवाहको ओर तेजस्वी बन्ने गर्दछ। अञ्जसी नामकी गुणसम्पन्न र कुलिश नामकी जाँगरिली यसका दुई वीर पत्नीले पानीका सहायताले कुयवलाई तृप्त गराइरहन्छन्।

प्रति यत्स्या नीथादर्शि दस्योरोको नाच्छा सदनं जानती गात् ।
अध स्मा नो मघवञ्चर्कृतादिन्मा नो मघेव निष्षपी परा दाः ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! बाटो चिनेका गाईले आफ्नो गोठ ठम्याएझैँ दुष्टहरूले हाम्रो धन चिनिन्के। त्यसैले हे ऐश्वर्यवान् इन्द्रदेव ! राक्षसी उपद्रवबाट हाम्रो सुरक्षा गर। व्यभिचारी पुरुषले धन अपव्यय गरेझैँ हामीलाई खेर नफाल।

स त्वं न इन्द्र सूर्ये सो अप्स्वनागास्त्व आ भज जीवशंसे ।
मान्तरां भुजमा रीरिषो नः श्रद्धितं ते महत इन्द्रियाय ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! हामीलाई सूर्यको प्रकाश र अन्न उपलब्ध गराऊ। यी दुई पदार्थले कहिल्यै हामीलाई खाँचो नहोस्। सम्पूर्ण प्राणीहरूका लागि कल्याणकारी र पापरहित मार्ग हामी सधैँ अनुसरण गरौँ। गर्भमा रहेका हाम्रा सन्तानलाई तिमी पीडित नगर। हामीलाई तिम्रा सामर्थ्य शक्तिमा पूरा विश्वास छ।

अधा मन्ये श्रत्ते अस्मा अधायि वृषा चोदस्व महते धनाय ।
मा नो अकृते पुरुहूत योनाविन्द्र क्षुध्यद्भ्यो वय आसुतिं दाः ॥७॥

हे शक्तिसम्पन्न, अति वन्दनीय इन्द्रदेव ! तिमीप्रति हाम्रो अत्यन्त सम्मानित भावना छ। तिम्रा बलप्रति हाम्रो श्रद्धा रहन्छ। हामीलाई वैभव प्राप्तिका लागि प्रेरणा प्रदान गर। धनको कमी भएका ठाउँमा हामीलाई कहिल्यै नछोड। ऐश्वर्यसम्पन्न भएर भोकतिर्खाले पिरोलिएका मानिसहरूलाई हामी खान पिउन दिऔँ।

मा नो वधीरिन्द्र मा परा दा मा नः प्रिया भोजनानि प्र मोषीः ।
आण्डा मा नो मघवञ्छक्र निर्भेन्मा नः पात्रा भेत्सहजानुषाणि ॥८॥

हे सर्वसमर्थ, ऐश्वर्यसम्पन्न इन्द्रदेव ! हाम्रो हिंसा र त्याग नगर। हाम्रो उचित आहार र प्रिय पदार्थ नष्ट नगर। गर्भमा रहेका हाम्रा सन्तान र बालकको अकालमृत्यु नहोस्।

अर्वाङेहि सोमकामं त्वाहुरयं सुतस्तस्य पिबा मदाय ।
उरुव्यचा जठर आ वृषस्व पितेव नः शृणुहि हूयमानः ॥९॥

हे सोम मन पराउने इन्द्रदेव ! तिमी हाम्रा सम्मुख प्रस्तुत होऊ। यहाँ तिम्रा लागि सोम तयार छ, आनन्दपूर्वक पान गरेर आफूलाई तृप्त गराऊ। हामीले आह्वान गर्दा पिताले झैँ प्रार्थना सुनिदिने कृपा गर।

[सूक्त - १०५]

ऋषि – त्रित आप्त्य कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – विश्वेदेवा। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

चन्द्रमा अप्स्वन्तरा सुपर्णो धावते दिवि।
न वो हिरण्यनेमयः पदं विन्दन्ति विद्युतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१॥

अन्तरिक्षमा चन्द्रमा र द्युलोकमा सूर्य दगुर्दै छन्। ती लोकको स्तर सुनौलो धार हुने विद्युत्का विषयमा जान्ने योग्य छैन। हे द्युलोक र भूलोक ! हाम्रो भावना बुझ।

अर्थमिद्वा उ अर्थिन आ जाया युवते पतिम्।
तुञ्जाते वृष्ण्यं पयः परिदाय रसं दुहे वित्तं मे अस्य रोदसी ॥२॥

उद्देश्यपूर्ण कार्य गर्नेहरूले आफ्नो उद्देश्य प्राप्त गर्दछन्। पत्नीले योग्य पति पाउँछे। दुवैले सन्तान प्राप्त गर्दछन्। हे द्युलोक एवं पृथिवी देवी ! तिमी हाम्रो भावना बुझ।

मो षु देवा अदः स्वरव पादि दिवस्परि।
मा सोम्यस्य शंभुवः शूने भूम कदा चन वित्तं मे अस्य रोदसी ॥३॥

हे देवगण ! हाम्रो तेज स्वर्गलोकभन्दा निम्न दिशामा जाने कहिल्यै नहोस्। आनन्द प्रदायक सोमविनाको स्थानमा कहिल्यै हाम्रो निवास नहोस्। हे द्युलोक र भूलोक ! हाम्रा यस प्रार्थनाको अभिप्राय तिमीहरू बुझिदेओ।

यज्ञं पृच्छाम्यवमं स तद्दूतो वि वोचति।
क्व ऋतं पूर्व्यं गतं कस्तद्बिभर्ति नूतनो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥४॥

हामी यहाँ उपस्थित अग्निसित प्राचीन सरल भावरूपी शाश्वत नियमहरू कता हराए, नयाँ कुन पुरुषले पुराना नियम पालन गरेको छ ? भनी सोध्छौं। देवदूत अग्निले उत्तर दिऊन्। हे पृथिवी र द्युलोक ! हाम्रा यी महत्त्वपूर्ण जिज्ञासाहरू सुन र शान्त गराओ।

अमी ये देवाः स्थन त्रिष्वा रोचने दिवः।
कद्व ऋतं कदनृतं क्व प्रत्ना व आहुतिर्वित्तं मे अस्य रोदसी ॥५॥

हे देवता हो ! तीन लोकमध्ये तिमीहरूको निवास द्युलोकमा छ। तिमीहरूको ऋत वा सत्य रूप के हो ? अनृत वा मायायुक्त रूप कहाँ छ ? तिमीहरूले सृष्टिकालमा जुन आहुति हाल्यौं, त्यो खै ? द्युलोक र पृथिवीले हाम्रो भावना बुझून्।

कद्व ऋतस्य धर्णसि कद्वरुणस्य चक्षणम्।
कदर्यम्णो महस्पथाति क्रामेम दूढ्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥६॥

तिमीहरूको श्रेष्ठ सत्य निर्वाह गर्ने नियम खै ? वरुणका व्यवस्थाको दृष्टि कुन हो ? हामीलाई दुष्टबाट छुटकारा दिलाउने अर्यमाका सर्वश्रेष्ठ मार्ग कुनकुन हुन् ? हे द्युलोक र पृथिवी हाम्रो यस जिज्ञासाको अभिप्राय बुझ।

अहं सो अस्मि यः पुरा सुते वदामि कानी चित्।
तं मा व्यन्त्याध्यो३ वृको न तृष्णजं मृगं वित्तं मे अस्य रोदसी ॥७॥

उहिलेको यज्ञमा सोम पेल्दाखेरि हामीले स्तोत्रको पाठ गरेका थियौं, तर यस बेला मनको अवस्था ब्वाँसाले खानका लागि लखेट्दा तिर्खाएको हरिणकै जस्तो भएर पिरोलिएको छ। हे द्यावा र पृथिवी देवी ! हाम्रो पिर बुझ र हटाइदेओ।

सं मा तपन्त्यभितः सपत्नीरिव पर्शवः।
मूषो न शिश्ना व्यदन्ति माध्यः स्तोतारं ते शतक्रतो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥८॥

दुई सौताजस्ता दायाँबायाँ रहेका कामनाहरूले हामीलाई सताइरहेका छन्। हे सयौं यज्ञ गरेर शतक्रतु नाम पाएका इन्द्रदेव ! माडा लगाएको धागो मुसाले खाएझैं तिम्रो स्तुति गर्नेहरूको मन पनि दुःखले सताइरहेको छ। हे द्यावा र पृथिवी देवी ! हाम्रो पिर बुझ र हटाइदेओ।

अमी ये सप्त रश्मयस्तत्रा मे नाभिरातता।
त्रितस्तद्वेदाप्त्यः स जामित्वाय रेभति वित्तं मे अस्य रोदसी ॥९॥

सूर्यका सप्तरङ्गी किरणहरू जहाँसम्म छन् हाम्रो नाभीक्षेत्र त्यहाँसम्म फैलेको छ। यो कुरो जलका पुत्र त्रितलाई थाहा छ। त्यसैले प्रीतियुक्त मैत्रीभावका लागि हामी प्रार्थना गर्दछौं। हे द्यावापृथिवी ! तिमीहरू हाम्रा प्रार्थनाको अभिप्राय बुझिदेओ।

अमी ये पञ्चोक्षणो मध्ये तस्थुर्महो दिवः ।
देवत्रा नु प्रवाच्यं सध्रीचीना नि वावृतुर्वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१०॥

वर्षा गराउने शक्तिशाली पाँच देवताहरू विशाल द्युलोकमा रहन्छन्। तिनीहरू देवताहरूमा प्रशंसनीय छन् र आह्वान गर्नासाथ पूजा ग्रहण गर्न उपस्थित हुन्छन्। त्यहाँ तृप्त हुन्छन् र जसरी मनसित इन्द्रियहरू पनि एकाग्र हुन्छन् त्यसरी नै आफ्नो स्थानमा फिर्ता जान्छन्। हे द्युलोक र पृथिवी देवी ! हाम्रो यो प्रार्थना तिमीहरू बुझिदेओ ।

सुपर्णा एत आसते मध्य आरोधने दिवः ।
ते सेधन्ति पथो वृकं तरन्तं यह्वतीरपो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥११॥

उत्तम पङ्ख भएका यी पक्षी दिव्यलोकका मध्य भागमा रहेका छन्, तिनी व्यापक जलरूपी रात्रिका अन्धकारमा रुमल्लिएकाहरूलाई प्रकाशको मार्ग प्रशस्त गर्दछन् र ब्वाँसाबाट जोगाउँछन्। हे द्यावा र पृथिवी देवी हाम्रा यस प्रार्थनामा ध्यान देओ।

नव्यं तदुक्थ्यं हितं देवासः सुप्रवाचनम् ।
ऋतमर्षन्ति सिन्धवः सत्यं तातान सूर्यो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१२॥

हे देवताहरू हो ! नवीन स्तोत्रहरू प्रशंसनीय, गाउन योग्य र कल्याणकारक छन्। नदीले ऋतुअनुसार चल्नका लागि प्रेरणा दिन्छन्। सूर्यदेवले सत्यको सन्देश दिन्छन्। हे द्यावा र पृथिवी देवी ! हाम्रा प्रार्थनाको अभिप्राय बुझ।

अग्ने तव त्यदुक्थ्यं देवेष्वस्त्याप्यम् ।
स नः सत्तो मनुष्वदा देवान्यक्षि विदुष्टरो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१३॥

हे अग्निदेव ! देवताहरूसित तिम्रो आफन्त भाव प्रशंसनीय छ। तिमी विशिष्ट ज्ञानले सम्पन्न छौ र मनुष्यझैं हाम्रो यज्ञमा आऊ। यहाँ आएर, देवताहरूलाई हाम्रा यज्ञमा बोलाऊ। हे द्यावा र पृथिवी देवी ! हाम्रा प्रार्थनाको अभिप्राय बुझ।

सत्तो होता मनुष्वदा देवाँ अच्छा विदुष्टरः ।
अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरो वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१४॥

मनुष्यझैं यज्ञमा विराजमान, ज्ञानी होता र देवताहरूमा विशिष्ट ज्ञानसम्पन्न अग्निदेवले देवताहरूका लागि हविष्यान्न पुर्याउँछन्। हे द्युलोक र पृथिवी देवी ! हाम्रा जिज्ञासाको अभिप्राय बुझ।

ब्रह्मा कृणोति वरुणो गातुविदं तमीमहे ।
व्यूर्णोति हृदा मतिं नव्यो जायतामृतं वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१५॥

वरुणदेवले मन्त्ररूपी स्तोत्रको रचना गर्दछन्। हामी स्तुतिमन्त्रले मार्गदर्शक प्रभुको प्रार्थना गर्दछौं। उनले हृदयबाट सद्बुद्धि प्रकट गराउँछन्, त्यसो भएपछि नयाँ सत्यको मार्ग प्रशस्त हुनेछ। हे द्युलोक र पृथिवी देवी ! हाम्रा प्रार्थनाको अभिप्राय बुझ।

असौ यः पन्था आदित्यो दिवि प्रवाच्यं कृतः ।
न स देवा अतिक्रमे तं मर्तासो न पश्यथ वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१६॥

हे देवताहरू हो ! सूर्यदेवको मार्ग प्रकाशरूपी छ। यो मार्ग दिव्यलोकमा स्तुति गर्न योग्य छ। त्यसको उल्लङ्घन तिम्रा लागि उपयुक्त हुँदैन। हे मनुष्य हो ! त्यो मार्ग सर्वसाधारण पुग्नेभन्दा पर छ। हे पृथिवी देवी ! तिमी हाम्रो प्रार्थनाको अभिप्राय बुझ।

त्रितः कूपेऽवहितो देवान्हवत ऊतये ।
तच्छुश्राव बृहस्पतिः कृण्वन्नंहूरणादुरु वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१७॥

पापरूपी कूपमा खसेका त्रितले आफ्नो सुरक्षाका लागि देवताहरूको आह्वान गरे। ज्ञानरूपी बृहस्पतिदेवले उनको प्रार्थना सुनेपछि निकालेर कष्टबाट मुक्ति पाउने व्यापक मार्ग खोलिदिए। हे द्युलोक र पृथिवी देवी ! हाम्रा यस प्रार्थनातर्फ ध्यान देओ।

अरुणो मा सकृद्वृकः पथा यन्तं ददर्श हि ।
उज्जिहीते निचाय्या तष्टेव पृष्ट्यामयी वित्तं मे अस्य रोदसी ॥१८॥

कुँजो ढाड भएको सिकर्मीजस्तै बाङ्गो चन्द्रमा आफ्ना मार्गमा हिँड्दै गरेको हामी सधैं देख्छौं। तल पुगेर लुक्छ र ऊ फेरि सधैं झुल्किन्छ। हे द्युलोक र पृथिवी देवी ! हाम्रा यस स्थितितर्फ ध्यान देओ।

एनाङ्गूषेण वयमिन्द्रवन्तोऽभि ष्याम वृजने सर्ववीराः ।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥१९॥

इन्द्रदेव तथा सबै वीर पुरुषले युक्त भएर हामी यस स्तोत्रबाट सङ्ग्राममा शत्रु पराजित गरौँ। मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथिवी र द्युलोक आदि देवताले हाम्रो यो स्तोत्र समर्थन गरुन्।

[सूक्त - १०६]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – विश्वेदेवा। **छन्द** – जगती त्रिष्टुप्।

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमूतये मारुतं शर्धो अदितिं हवामहे।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥१॥

हामी सबै आफ्नो सुरक्षाका लागि इन्द्र, मित्र, वरुण, अग्नि, मरुत्‌गण र अदितिलाई आह्वान गर्दछौँ। हे उत्तम धनदाता वसु हो ! दुर्गम मार्गबाट रथ निकालेझैँ तिमीहरू सम्पूर्ण आपद्‌बाट हामीलाई पार लगाइदेओ।

त आदित्या आ गता सर्वतातये भूत देवा वृत्रतूर्येषु शम्भुवः ।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥२॥

हे आदित्यगण ! तिमीहरू सबै हाम्रा यस अभीष्ट यज्ञमा आओ। असुरको संहार गर्ने युद्ध हाम्रा लागि सुखप्रद होस्। हे उत्तम दानदाता वसुदेवता हो ! दुर्गम मार्गबाट रथ निकालेझैँ तिमीहरू सबैले आपद्‌बाट हामीलाई पार लगाइदेओ।

अवन्तु नः पितरः सुप्रवाचना उत देवी देवपुत्रे ऋतावृधा।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥३॥

अत्यन्त प्रशंसनीय पितृहरू र सत्यतर्फ प्रेरक देवमाताहरू हाम्रा संरक्षक होऊन्। हे दानदाता वसुदेवता हो ! दुर्गम मार्गबाट रथ निकालेझैँ सम्पूर्ण आपद्‌बाट हामीलाई पार लगाइदेओ।

नराशंसं वाजिनं वाजयन्निह क्षयद्वीरं पूषणं सुम्नैरीमहे।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥४॥

मानिसहरूद्वारा प्रशंसित, बलशाली, वीरका शक्तिले संवर्धित गराउने, वीरका स्वामी पूषादेवलाई हामी उत्तम भावनाले स्तुति गर्दछौँ। हे उत्तम दानदाता वसुदेवता हो ! दुर्गम मार्गबाट रथ निकालेझैँ तिमीहरू सम्पूर्ण आपद्‌बाट हामीलाई पार लगाइदेओ।

बृहस्पते सदमिन्नः सुगं कृधि शं योर्यत्ते मनुर्हितं तदीमहे।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥५॥

हे बृहस्पति ! हाम्रो मार्ग सधैँ सर्वसुलभ गराऊ। तिमीसित जुन लोककल्याणकारी, श्रेष्ठ, सुखप्रदायक र दुःखनिवारक साधन छ, हामी त्यसैको कामना गर्दछौँ। हे उत्तम दानदाता वसुदेवता हो ! दुर्गम मार्गबाट रथ निकालेझैँ तिमीहरू सम्पूर्ण आपद्‌बाट हामीलाई पार लगाइदेओ।

इन्द्रं कुत्सो वृत्रहणं शचीपतिं काटे निबाळ्ह ऋषिरह्वदूतये।
रथं न दुर्गाद्वसवः सुदानवो विश्वस्मान्नो अंहसो निष्पिपर्तन ॥६॥

[illegible] कूपमा खसेका कुत्स ऋषिले शत्रुसंहारक र सामर्थ्यवान् इन्द्रदेवलाई आह्वान गरे। हे उत्तम दानदाता वसुदेवता हो ! दुर्गम मार्गबाट रथ निकालेझैँ तिमीहरू सम्पूर्ण आपद्‌बाट हामीलाई पार लगाइदेओ।

देवैर्नो देव्यदितिर्नि पातु देवस्त्राता त्रायतामप्रयुच्छन्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥७॥

देवमाता अदितिले देवसमूहका साथमा हामीलाई संरक्षित गरुन्। संरक्षण साधनले युक्त अन्य देवगण पनि आलस्यरहित भएर हाम्रो सुरक्षा गरुन्। हाम्रो यो प्रार्थना मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथ्वी र द्युलोक आदि देवगणले अनुमोदन गरुन्।

[सूक्त - १०७]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – विश्वेदेवा। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः ।
आ वोऽर्वाची सुमतिर्ववृत्यादंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत् ॥१॥

देवताहरूका लागि यज्ञ सुखदायक हुन्छ। हे आदित्यगण ! हाम्रा लागि तिमीहरू कल्याणकारी

छौ। तिमीहरूको श्रेष्ठ विवेकशील प्रेरणा हामीलाई प्राप्त होस्, त्यस प्रेरणाले हामीलाई कष्टबाट संरक्षित गर्दै श्रेष्ठ सम्पदा प्रदान गरोस्।

उप नो देवा अवसा गमन्त्वङ्गिरसां सामभिः स्तूयमानाः।
इन्द्र इन्द्रियैर्मरुतो मरुद्भिरादित्यैर्नो अदितिः शर्म यंसत् ॥२॥

अङ्गिराहरूले सामगान गर्दै प्रशंसा गरिएका देवता संरक्षण साधनले सम्पन्न होऊन् र हामीकहाँ आऊन्। आफ्ना वीर मरुतहरू, अदिति र आदित्यका शक्ति सामर्थ्यद्वारा इन्द्रदेवले हामीलाई सुख प्रदान गरुन्।

तन्न इन्द्रस्तद्वरुणस्तदग्निस्तदर्यमा तत्सविता चनो धात्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥३॥

इन्द्र, वरुण, अग्नि, अर्यमा र सूर्यदेवले हाम्रा लागि मधुर अन्न प्रदान गरुन्। हाम्रो कामना मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथ्वी र द्युलोक आदि देवताले समर्थन गरुन्।

[सूक्त - १०८]

ऋषि - कुत्स आङ्गिरस। **देवता** - इन्द्राग्नी। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

य इन्द्राग्नी चित्रतमो रथो वामभि विश्वानि भुवनानि चष्टे।
तेना यातं सरथं तस्थिवांसाथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥१॥

हे इन्द्राग्नि ! तिमीहरू अद्भुत रथद्वारा सबै लोकलाई हेर्दछौ। त्यस रथमा दुवै सँगै बसेर हामीकहाँ आओ र यहाँ पेलेर तयार गरिराखेको सोमरस पान गर।

यावदिदं भुवनं विश्वमस्त्युरुव्यचा वरिमता गभीरम्।
तावाँ अयं पातवे सोमो अस्त्वरमिन्द्राग्नी मनसे युवभ्याम् ॥२॥

सिङ्गो विश्व जति विशाल, महान् र गम्भीरतायुक्त छ, हे इन्द्राग्निदेव ! तिमीहरूले सेवन गर्नका लागि तयार गरिएको प्रभावशाली सोमरस उत्तिकै प्रचुर मात्रमा प्राप्त होस्।

चक्राथे हि सध्र्यङ्नाम भद्रं सध्रीचीना वृत्रहणा उत स्थः।
ताविन्द्राग्नी सध्र्यञ्चा निषद्या वृष्णः सोमस्य वृषणा वृषेथाम् ॥३॥

हे इन्द्राग्नि ! तिमीहरूको संयुक्त शक्ति विशेष कल्याणकारी छ। हे वृत्रहन्ताहरू हो ! तिमीहरू संयुक्त रूपमै वास गर्दछौ। हे शक्तिसम्पन्न वीरहरू हो ! तिमीहरू दुवै एकै साथ बसेर सोमरस पान गरी आफ्नो शक्ति बढाओ।

समिद्धेष्वग्निष्वानजाना यतस्रुचा बर्हिरु तिस्तिराणा।
तीव्रैः सोमैः परिषिक्तेभिरर्वागेन्द्राग्नी सौमनसाय यातम् ॥४॥

इन्द्र र अग्निदेव हो ! यज्ञमा अग्नि प्रज्वलित भएपछि तिमीहरूका लागि आहुति प्रदान गर्न घिउले भरिएको चमस पात्र राखिएको छ र कुशको आसन ओछ्याइएको छ। जलमा मिसाएर तयार गरिएको स्वादिलो सोमरस पिउनका लागि हाम्रा यज्ञमा आओ।

यानीन्द्राग्नी चक्रथुर्वीर्याणि यानि रूपाण्युत वृष्ण्यानि।
या वां प्रत्नानि सख्या शिवानि तेभिः सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥५॥

हे इन्द्र र अग्निदेव हो ! तिमीहरूले आफ्नो शक्ति देखाउने जुन काम गर्‍यौ, प्रदर्शन गर्ने बेलामा जसरी शक्ति प्रकट गर्‍यौ र उहिलेदेखि प्रचलित जुन हितकारी मित्र भावलाई प्रेरित गर्ने कामहरू छन्, ती सबै सम्झ र सोमरस पान गर्न यहाँ आओ।

यदब्रवं प्रथमं वां वृणानो ऽयं सोमो असुरैर्नो विहव्यः।
तां सत्यां श्रद्धामभ्या हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥६॥

तिमीहरू दुवैको इच्छा बुझेर सबैभन्दा पहिले तिमीहरूकै निम्ति याज्ञिकहरूले सोमरस तयार गरेछन् भन्ने हामीले जान्यौं। त्यसैले हाम्रो हार्दिक श्रद्धाअनुसार तिमीहरू दुवै हाम्रा यज्ञमा आएर तयार गरिएको सोमरस सेवन गर।

यदिन्द्राग्नी मदथः स्वे दुरोणे यद् ब्रह्मणि राजनि वा यजत्रा।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥७॥

हे इन्द्र र यज्ञका अग्निदेव ! यजमानको घर, ज्ञानसम्पन्न साधकको वाणी वा राजाको दरबार जहाँसुकै तिमीहरू आनन्दयुक्त रहन्छौ। ती स्थानहरूबाट तिमीहरू हाम्रा यज्ञमा आओ। यो तयार राखिएको सोमरस पान गर।

यदिन्द्राग्नी यदुषु तुर्वशेषु यद् द्रुह्युष्वनुषु पूरुषु स्थः।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥८॥

हे इन्द्र र अग्निदेव ! तिमीहरू दुवै यदु, तुर्वश, द्रुह्य, अनु र पुरु आदि जसका यज्ञमा छौ भने पनि त्यहाँबाट हाम्रै यज्ञमा आओ र तयार पारिएको सोमरस पान गर।

यदिन्द्राग्नी अवमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यां परमस्यामुत स्थः।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥९॥

हे सामर्थ्यवान् इन्द्र र अग्निदेव ! तिमीहरू दुवै माथि, तल या बीचमा पृथ्वीको जुनसुकै भागमा भए पनि यस यज्ञमा आएर सोमरसको पान अवश्य गर।

यदिन्द्राग्नी परमस्यां पृथिव्यां मध्यमस्यामवमस्यामुत स्थः।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥१०॥

हे सामर्थ्यवान् इन्द्र र अग्निदेव ! तिमीहरू दुवै माथिल्लो स्वर्गलोक, मध्य भागको अन्तरिक्ष वा तलको भूलोक जहाँ भए पनि यज्ञमा अवश्य आएर सोमरस पान गर।

यदिन्द्राग्नी दिवि ष्ठो यत्पृथिव्यां यत्पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥११॥

हे सामर्थ्यवान् इन्द्र र अग्निदेव ! तिमीहरू दुवै द्युलोक, पृथ्वी, पर्वत, औषधि वा जलमा जहाँसुकै भए पनि त्यहाँबाट हाम्रा यज्ञको तयारी सोमरस पिउन आओ।

यदिन्द्राग्नी उदिता सूर्यस्य मध्ये दिवः स्वधया मादयेथे।
अतः परि वृषणावा हि यातमथा सोमस्य पिबतं सुतस्य ॥१२॥

हे सामर्थ्यवान् इन्द्र र अग्निदेव ! तिमीहरू दुवै स्वर्गलोकका बीचमा, सूर्योदयका समयमा अथवा अन्न खाएर आनन्द मनाइरहेको अवस्थामा जहाँ, जसरी रहेका भए पनि हाम्रा यज्ञमा आएर सोमरस पान गर।

एवेन्द्राग्नी पपिवांसा सुतस्य विश्वास्मभ्यं सं जयतं धनानि।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥१३॥

हे सामर्थ्यवान् इन्द्र र अग्निदेव ! सोमरस पान गरेर हर्षित भएपछि सबै खालका सम्पदा जितेर हामीलाई प्रदान गर। हाम्रो अभीष्ट कामना पूर्तिका लागि मित्र, वरुण, अदिति, पृथ्वी र दिव्यलोकका सबै देवताहरू सहायक होऊन्।

[सूक्त - १०९]

ऋषि - कुत्स आङ्गिरस। **देवता** - इन्द्राग्नी। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

वि ह्यख्यं मनसा वस्य इच्छन्निन्द्राग्नी ज्ञास उत वा सजातान्।
नान्या युवत्प्रमतिरस्ति मह्यं स वां धियं वाजयन्तीमतक्षम् ॥१॥

हे इन्द्र र अग्निदेव ! अभीष्ट कामना पूर्तिका लागि ज्ञानवान् एवं अनुकूल स्वभाव भएका हितैषिको खोजी गर्ने विचारमा हामी छौं। तिमीहरू र हाम्रा बीचमा विचारको कुनै भिन्नता छैन। त्यसैले तिमीहरूको सामर्थ्य, शक्ति, प्रभाव र क्षमता वर्णन गर्ने स्तोत्र हामी रचना गर्दछौं।

अश्रवं हि भूरिदावत्तरा वां विजामातुरुत वा घा स्यालात्।
अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम् ॥२॥

हे इन्द्र र अग्निदेव ! ससुरा र सालाभन्दा बढी दान दिन तिमीहरू सक्छौ भन्ने हामीलाई थाहा छ। त्यसैले तिमीहरू दुवैका लागि सोमरस कोसेली चढाउँदै नयाँ स्तोत्र रच्दछौं।

मा च्छेद्म रश्मीँरिति नाधमानाः पितृणां शक्तीरनुयच्छमानाः।
इन्द्राग्निभ्यां कं वृषणो मदन्ति ता ह्यद्री धिषणाया उपस्थे ॥३॥

हे इन्द्र र अग्निदेव ! हाम्रा घरका सन्तानरूपी ज्योति ननिभाइदेओ। पुर्खाको शक्ति वंशानुगत रहोस् भन्ने प्रार्थना गर्दछौं। हामीमाथि कृपादृष्टि राख र हामीलाई सुखशान्ति प्राप्ति होस्। देवताहरूलाई सोमरस चढाउनका लागि दुई ढुङ्गा सोमपात्रका नजिकै तयार पारेर राखिएका रहून्।

युवाभ्यां देवी धिषणा मदायेन्द्राग्नी सोममुशती सुनोति।
तावश्विना भद्रहस्ता सुपाणी आ धावतं मधुना पृङ्क्तमप्सु ॥४॥

हे इन्द्र र अग्निदेव ! तिमीहरूको प्रसन्नताका लागि सोमरस पेलेर दिव्य सोमपात्रमा पूर्ण रूपले

भरिएको छ। हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै शीघ्र आएर उत्तम कल्याणकारी हातले यो सोमरस जलमा मिसाओ।

युवामिन्द्राग्नी वसुनो विभागे तवस्तमा शुश्रव वृत्रहत्ये।
तावासद्या बर्हिषि यज्ञे अस्मिन्प्र चर्षणी मादयेथां सुतस्य ॥५॥

हे इन्द्र र अग्निदेव ! तिमीहरू दुवै धन बाँड्दा र वृत्र मार्दाखेरि अत्यन्त फुर्तिला देखिन्छौ भन्ने हामीले सुनेका छौँ। हे स्फुर्तिवान् देवताहरू हो ! यस यज्ञस्थलमा श्रेष्ठ आसनमा विराजमान भएर तिमीहरू दुवैले सोमरस पानको आनन्द प्राप्त गर।

प्र चर्षणिभ्यः पृतनाहवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे दिवश्च।
प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा भुवनात्यन्या ॥६॥

हे इन्द्र र अग्निदेव ! युद्धका लागि बोलाइएका अरू वीरहरूका तुलनामा तिमीहरू बढी शक्तिशाली छौ। पृथ्वी, दिव्यलोक, पर्वत र अरू सबै लोकभन्दा पनि तिमीहरू दुईका क्षमताको प्रभाव धेरै छ।

आ भरतं शिक्षतं वज्रबाहू अस्माँ इन्द्राग्नी अवतं शचीभिः।
इमे नु ते रश्मयः सूर्यस्य येभिः सपित्वं पितरो न आसन् ॥७॥

वज्रझैँ बलिया पाखुरा हुने हे इन्द्र र अग्निदेव ! हाम्रो घर धनले भरिपूर्ण [illegible] हामीलाई शिक्षित गराओ र आफ्ना बलले सुरक्षा गर। यी हाम्रा पुर्खालाई पनि उपलब्ध [illegible] तिनै सूर्यका रश्मि हुन्।

पुरंदरा शिक्षतं वज्रहस्तास्माँ इन्द्राग्नी अवतं भरेषु।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥८॥

वज्रले सुशोभित हात भएका र शत्रुको किल्ला ध्वस्त पार्ने हे इन्द्र र अग्निदेव ! युद्ध आदि सबै विद्यामा कुशल बनाओ र सङ्ग्राममा हामीलाई संरक्षण गर। मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथ्वी र द्युलोक यी सबै हाम्रो कामना पूर्ति गर्न सहयोगी होऊन्।

[सूक्त - ११०]

ऋषि - कुत्स आङ्गिरस। **देवता** - ऋभुगण। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप

ततं मे अपस्तदु तायते पुनः स्वादिष्ठा धीतिरुचथाय शस्यते।
अयं समुद्र इह विश्वदेव्यः स्वाहाकृतस्य समु तृष्णुत ऋभवः ॥१॥

हे ऋभुदेव हो ! हामीले उहिले जस्तो पूजा गरेका थियौँ त्यसरी नै [illegible] गर्छौं। मधुर स्तुतिले देवताको गुणगान गर्दछौँ। समुद्रझैँ विस्तृत गुण भएको सोमरस सबै देवताका लागि यहाँ तयार छ। स्वाहासँगै यो ग्रहण गरेर तिमीहरू सन्तुष्ट होओ।

आभोगयं प्र यदिच्छन्त ऐतनापाकाः प्राञ्चो मम के चिदापयः।
सौधन्वनासश्चरितस्य भूमनागच्छत सवितुर्दाशुषो गृहम् ॥२॥

हे सुधन्वाका पुत्रहरू हो ! उहिलेका हाम्रा पुर्खाको जस्तै तिमीहरूको आदर्श छ। तिमीहरू सुखभोगका निम्ति अगाडि सऱ्यौ। त्यस बेला आफ्नो निर्मल चरित्रका कारण उदार र दानी बनेका सवितादेवका आश्रयमा तिमीहरू पुग्यौ।

तत्सविता वोऽमृतत्वमासुवदगोह्यं यच्छ्रवयन्त ऐतन।
त्यं चिच्चमसमसुरस्य भक्षणमेकं सन्तमकृणुता चतुर्वयम् ॥३॥

हे ऋभुदेव हो ! सवितादेवको कहिल्यै नहराउने खालको कीर्ति गाउँदै तिमीहरू उनका नजिक गएका बेला उनले तिमीहरूलाई अमरता प्रदान गरे। त्वष्टाले बनाएको चसम तिमीहरूले चार किसिमको बनाइदियौ।

विष्ट्वी शमी तरणित्वेन वाघतो मर्तासः सन्तो अमृतत्वमानशुः।
सौधन्वना ऋभवः सूरचक्षसः संवत्सरे समपृच्यन्त धीतिभिः ॥४॥

मरणशील मानिसले निरन्तर उपासना गर्दै कर्मयोगी बनेर अमरताको कीर्ति प्राप्त गरे। सुधन्वाका पुत्र ऋभु सूर्यदेवजस्तै तेजसम्पन्न भए। उनी एकै वर्षभित्र सबैबाट प्रशंसित स्तोत्रले पूज्य भए।

क्षेत्रमिव वि ममुस्तेजनेनँ एकं पात्रमृभवो जेहमानम्।
उपस्तुता उपमं नाधमाना अमर्त्येषु श्रव इच्छमानाः ॥५॥

प्रशंसित ऋभुहरूले देवताको अमर कीर्तिजस्तै यश प्राप्त गर्ने इच्छा गरे। उनीहरूले बारम्बार धारिलो हतियारले खेत तयार गरेझैँ बारम्बार तेजस्वी सङ्कल्प गरे। यसो गर्दा नै उनीहरूको व्यक्ति देवताकै जस्तो रूपमा विकसित भयो।

आ मनीषामन्तरिक्षस्य नृभ्यः स्रुचेव घृतं जुहवाम विद्मना।
तरणित्वा ये पितुरस्य सश्चिर ऋभवो वाजमरुहन्दिवो रजः ॥६॥

ऋभुहरू मानिसकै रूपमा भए पनि अन्तरिक्षमा विचरण गर्न सक्दछन्। हामी मन लगाएर उनीहरूलाई प्रार्थना गरौं र चमस पात्रले घिउको आहुति दिऔँ। ऋभुदेव आफ्ना पितासित निरन्तर क्रियाशील रहन्छन् र दिव्यलोक तथा अन्तरिक्ष लोकबाट अन्न उत्पादन गर्नमा समर्थ छन्।

ऋभुर्न इन्द्र शवसा नवीयानृभुर्वाजेभिर्वसुभिर्वसुर्ददिः।
युष्माकं देवा अवसाहनि प्रियेऽभि तिष्ठेम पृत्सुतीरसुन्वताम् ॥७॥

सामर्थ्यशाली भएकाले ऋभुहरू सधैँ युवकजस्तै देखिन्छन् र इन्द्रदेवझैँ सम्पन्न छन्। शक्ति र सम्पदाले युक्त ऋभुहरूले हामीलाई ऐश्वर्य प्रदान गर्दछन्। हे देवताहरू हो ! हामी तिमीहरूका स्मरणीय साधनले संरक्षित छौँ। शुभ समयमा यज्ञकर्म बिना पनि शत्रुमाथि विजय प्राप्त गर्न सकौँ।

निश्चर्मण ऋभवो गामपिंशत सं वत्सेना सृजता मातरं पुनः।
सौधन्वनासः स्वपस्यया नरो जिव्री युवाना पितराकृणोतन ॥८॥

हे ऋभुदेव हो ! हाडछाला मात्र बाँकी रहेका दुब्ला गाईलाई पनि तिमीहरूले राम्रा र बलिया बनायौ। गाईका माउ र बाछा सँगै बनायौ। हे सुधन्वाका वीर पुत्रहरू हो ! तिमीहरूले आफ्ना सत्प्रयासबाट वृद्ध मातापितालाई पनि युवा बनायौ।

वाजेभिर्नो वाजसातावविड्ढ्यृभुमाँ इन्द्र चित्रमा दर्षि राधः।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥९॥

हे ऋभुहरूसँग रहेका इन्द्रदेव ! बलपूर्वक पराक्रम गरिने समरक्षेत्रमा आफ्ना बलिया साधन लिएर तिमी प्रवेश गर। युद्धबाट प्राप्त अद्भुत सम्पदा हामीलाई प्रदान गर। हाम्रो यस्तो प्रिय कामना मित्र, वरुण, अदिति, समुद्र, पृथ्वी, द्युलोक र देवताहरूबाट पनि अनुमोदन होस्।

[सूक्त - १११]

ऋषि - कुत्स आङ्गिरस। **देवता** - ऋभुगण। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप्।

तक्षन्रथं सुवृतं विद्मनापसस्तक्षन्हरी इन्द्रवाहा वृषण्वसू।
तक्षन्पितृभ्यामृभवो युवद्वयस्तक्षन्वत्साय मातरं सचाभुवम् ॥१॥

कुशल वैज्ञानिक ऋभुदेवहरूले मिहिनेत गरी गतिलो रथ बनाए। इन्द्रदेवका रथ तान्ने घोडा राम्ररी सधाए। वृद्ध आमाबाबुलाई उचित मार्गदर्शन गराए र तरुणको जस्तै उत्साह प्रदान गरे। आमालाई बच्चासित रहने योग्य गराए।

आ नो यज्ञाय तक्षत ऋभुमद्वयः क्रत्वे दक्षाय सुप्रजावतीमिषम्।
यथा क्षयाम सर्ववीरया विशा तन्नः शर्धाय धासथा स्विन्द्रियम् ॥२॥

हे ऋभुदेव हो ! हामीलाई यज्ञरूपी सत्कर्म गर्नका लागि तेज र जीवनशक्ति देओ। उत्तम कर्म गर्न, बल बढाउन र प्रजालाई समृद्ध गर्न हामीलाई पौष्टिक अन्न देओ। सङ्गठित हुनका लागि हामीमा पर्याप्त शारीरिक सामर्थ्य उत्पन्न गराओ।

आ तक्षत सातिमस्मभ्यमृभवः सातिं रथाय सातिमर्वते नरः।
सातिं नो जैत्रीं सं महेत विश्वहा जामिमजामिं पृतनासु सक्षणिम् ॥३॥

नेतृत्व गर्ने हे ऋभुदेव हो ! तिमीहरू हाम्रा लागि वैभव, हाम्रा रथका लागि सौन्दर्य र अश्वहरूका लागि बल प्रदान गर। समर क्षेत्रमा हाम्रो विपक्षमा आफन्त वा अपरिचित जोसुकै नजिक आए पनि पराजित गर्न सकौँ। हामीलाई विजययोग्य विभूति देओ।

ऋभुक्षणमिन्द्रमा हुव ऊतय ऋभून्वाजान्मरुतः सोमपीतये।
उभा मित्रावरुणा नूनमश्विना ते नो हिन्वन्तु सातये धिये जिषे ॥४॥

हामी आफ्नो सुरक्षाका लागि ऋभुहरूका साथमा रहने इन्द्रदेवलाई आह्वान गर्दछौं। ऋभु, वाज, मरुत्, मित्र, वरुण र दुवै अश्विनीकुमार आदि सबै देवताहरूलाई सोमपान गर्नका लागि हामी आह्वान गर्दछौं। हामीलाई धन, उत्तम बुद्धि र विजय प्राप्तिका लागि उनीहरूले प्रेरित गरुन्।

ऋभुर्भराय सं शिशातु सातिं समर्यजिद्वाजो अस्माँ अविष्टु।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥५॥

ऋभुगणले हामीलाई धनधान्यले परिपूर्ण गरुन्। युद्धमा विजय दिलाउने वाज आदि देवताहरू हाम्रा संरक्षक होऊन्। मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु, पृथ्वी र द्युलोक आदि देवताहरू हाम्रो कामनाका सहायक होऊन्।

[सूक्त – ११२]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – द्यावापृथिवी अश्विनीकुमार। **छन्द** – जगती त्रिष्टुप्।

ईडे द्यावापृथिवी पूर्वचित्तयेऽग्निं घर्मं सुरुचं यामन्निष्टये।
याभिर्भरे कारमंशाय जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१॥

द्युलोक, भूलोक र व्यवस्थित रूपमा प्रदीप्त तापयुक्त अग्निलाई हामी सर्वप्रथम प्रार्थना गर्दछौं। हे अश्विनीकुरमार हो ! कर्मशील व्यक्तिहरूलाई आफ्नो भाग ग्रहण गर्नका लागि युद्धका क्षेत्रमा तिमीहरू संरक्षण साधनले मार्गदर्शन गराउँछौ। तिमीहरू दुवै तिनै संरक्षण साधन लिएर यहाँ आओ।

युवोर्दानाय सुभरा असश्चतो रथमा तस्थुर्वचसं न मन्तवे।
याभिर्धियोऽवथः कर्मन्निष्टये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२॥

हे अश्विनीकुमार हो ! पालनपोषण प्राप्त गर्ने इच्छा भएको व्यक्ति अरूतिर नभौंतारिई जसरी सोझै सज्जन व्यक्ति भएका ठाउँमा जान्छ, त्यसै गरी दान ग्रहण गर्नका लागि साधकहरू सोझै तिमीहरूका रथका नजिकै आउँछन्। लक्ष्यमा पुग्न खोज्ने साधकको बुद्धि र कर्मलाई प्रेरित गर्ने संरक्षण साधन लिएर तिमीहरू दुवै यहाँ आओ।

युवं तासां दिव्यस्य प्रशासने विशां क्षयथो अमृतस्य मज्मना।
याभिर्धेनुमस्वं पिन्वथो नरा ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥३॥

हे नेतृत्व गुणसम्पन्न अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै दिव्यलोकमा उत्पन्न भएको सोमरस पान गरेर अमर र बलशाली बनेका छौ। उसै बलले यी सबै लोकमा शासन गर्दै छौ। जुन संरक्षण तथा चिकित्सा विधिले नब्याउने गाईहरूलाई ब्याउने, बलिया र दुधालु बनायौ तिनै संरक्षण साधन लिएर तिमीहरू दुवै यहाँ आओ।

याभिः परिज्मा तनयस्य मज्मना द्विमाता तूर्षु तरणिर्विभूषति।
याभिस्त्रिमन्तुरभवद्विचक्षणस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥४॥

सर्वत्र विचरणशील वायु र अग्निदेव दुई माताका बलले उत्पन्न भएर अत्यन्त गतिशील रूपमा विशेष शोभायमान हुन्छन्। कक्षीवान् ऋषि तीन साधनरूपी यज्ञबाट विशिष्ट ज्ञानवान् बने। हे अश्विनीकुमार हो ! तिनै बल तथा संरक्षण साधन लिएर तिमीहरू दुवै यहाँ आओ।

याभी रेभं निवृतं सितमद्भ्य उद्वन्दनमैरयतं स्वर्दृशे।
याभिः कण्वं प्र सिषासन्तमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥५॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! आफ्ना सामर्थ्यले तिमीहरूले जलमा पूरै डुबेका र बन्धनमा परेका रेभ एवं वन्द नामका ऋषिहरूलाई बाहिर निकाल्यौ र प्रकाशलाई दर्शनयोग्य गरायौ। तिमीहरूले नै साधना गर्नमा लागेका कण्वलाई संरक्षण साधनबाट उचित रीतिले समर्थ बनायौ। तिनै संरक्षण साधन लिएर तिमीहरू दुवै यहाँ आओ।

याभिरन्तकं जसमानमारणे भुज्युं याभिरव्यथिभिर्जिजिन्वथुः।
याभिः कर्कन्धुं वय्यं च जिन्वथस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥६॥

हे अश्विनीकुमार हो ! आफ्ना सामर्थ्यले तिमीहरू दुईले गहिरो कूपमा खसेर पीडित भएका राजर्षि अन्तकलाई बाहिर निकाल्यौ। तिमीहरूले कडा मिहिनेतले तुग्रका पुत्र भुज्युलाई जोगायौ र कर्कन्धु

तथा वय्यलाई पनि आफ्ना संरक्षण साधनले रक्षा गऱ्यौ। तिनै संरक्षण साधन लिएर तिमीहरू दुवै यहाँ आओ।

याभिः शुचन्तिं धनसां सुषंसदं तप्तं घर्ममोम्यावन्तमत्रये।
याभिः पृश्निगुं पुरुकुत्समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥७॥

हे अश्विनीकुमार हो ! आफ्ना सामर्थ्यले तिमीहरूले धन वितरक शुचन्तिलाई निवासका लागि उत्तम स्थान दियौ, तातो वन्दीगृहमा परेका अत्रि ऋषिलाई शीतलता दियौ र पृश्निगु एवं पुरुकुत्सलाई सुरक्षित गरायौ। तिनै संरक्षण साधन लिएर तिमीहरू दुवै यहाँ आओ।

याभिः शचीभिर्वृषणा परावृजं प्रान्धं श्रोणं चक्षस एतवे कृथः।
याभिर्वर्तिकां ग्रसिताममुञ्चतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥८॥

हे अश्विनीकुमार हो ! आफ्ना सामर्थ्यले तिमीहरू दुईले अपाङ्ग परावृक् ऋषिलाई स्वस्थ बनायौ, नेत्रहीन ऋज्रश्वलाई देख्न सक्ने बनाइदियौ र लङ्गडा श्रोणलाई हिंड्न सक्ने गरायौ। ब्वाँसाले मुखमा पक्रेको, दाँतले टोकेका चरालाई आफ्नै सामर्थ्यले मुक्त र स्वस्थ पाऱ्यौ। तिनै आरोग्य प्रदायक साधन लिएर तिमीहरू दुवै यहाँ आओ।

याभिः सिन्धुं मधुमन्तमसश्चतं वसिष्ठं याभिरजरावजिन्वतम्।
याभिः कुत्सं श्रुतर्यं नर्यमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥९॥

हे चिरयुवा अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू दुवैले आफ्ना सामर्थ्यले मिठो जलरूपी रस भएका नदी बगायौ। वसिष्ठ, कुत्स, श्रुतर्य र नर्यलाई शत्रुबाट जोगायौ। तिनै संरक्षण साधन लिएर तिमीहरू दुवै हामीकहाँ आओ।

याभिर्विश्पलां धनसामथर्व्यं सहस्रमीळ्ह आजावजिन्वतम्।
याभिर्वशमश्व्यं प्रेणिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१०॥

हे अश्विनीकुमार हो ! आफ्ना सामर्थ्यले तिमीहरू दुईले हजारौं योद्धा भएका शत्रुसित लडाइँ गरिइरहेको अवस्थामा युद्धक्षेत्रमा अथर्व वंशमा उत्पन्न धनदात्री विश्पलालाई सहयोग गऱ्यौ। त्यसै गरी प्रेरणाप्रद, अश्वराजका पुत्र वश ऋषिलाई संरक्षित गऱ्यौ। उही संरक्षण सामर्थ्यले युक्त भएर तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिः सुदानू औशिजाय वणिजे दीर्घश्रवसे मधु कोशो अक्षरत्।
कक्षीवन्तं स्तोतारं याभिरावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥११॥

हे श्रेष्ठ दानदाता अश्विनीकुमार हो ! आफ्ना सामर्थ्यले तिमीहरूले उशिकका पुत्र दीर्घश्रवा नामका व्यापारीलाई मधुको भण्डार दियौ। स्तोत्र रचना गर्ने कक्षीवान्‌लाई सुरक्षित गरायौ। तिनै संरक्षण सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभी रसां क्षोदसोद्नः पिपिन्वथुरनश्वं याभी रथमावतं जिषे।
याभिस्त्रिशोक उस्रिया उदाजत ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१२॥

हे अश्विनीकुमार हो ! आफ्ना सामर्थ्यले तिमीहरूले नदीलाई जलले भरपूर बनायौ। अश्वबिनाको रथ पनि तेजगतिले चलायौ र त्यसै रथले शत्रुमाथि विजय प्राप्त गऱ्यौ। कण्वका पुत्र त्रिशोकका लागि दुहालु गाई त्यसै शक्तिले प्रदान गऱ्यौ। त्यसै संरक्षण सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिः सूर्यं परियाथः परावति मन्धातारं क्षैत्रपत्येष्वावतम्।
याभिर्विप्रं प्र भरद्वाजमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१३॥

हे अश्विनीकुमार हो ! आफ्ना सामर्थ्यले तिमीहरू दुवै टाढा रहेका सूर्यदेवका चारैतिर परिक्रमा गर्दछौ। तिमीहरू दुवैले जसरी मान्धाताका क्षेत्रपतिलाई कर्तव्य निर्वाह गर्ने सामर्थ्य प्रदान गऱ्यौ र ज्ञानसम्पन्न भरद्वाजलाई जुन श्रेष्ठ साधनले बचायौ उसै संरक्षण सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिर्महामतिथिग्वं कशोजुवं दिवोदासं शम्बरहत्य आवतम्।
याभिः पूर्भिद्ये त्रसदस्युमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१४॥

हे अश्विनीकुमार हो ! सङ्ग्राममा जुन सामर्थ्यले शम्बरको वध गरेर अतिथिग्व, कशोजुव र दिवोदासलाई रक्षा गऱ्यौ, शत्रुको नगर ध्वस्त गर्ने युद्धमा त्रसदस्युलाई संरक्षित गरायौ, उसै संरक्षण सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिर्वम्रं विपिपानमुपस्तुतं कलिं याभिर्वित्तजानिं दुवस्यथः।
याभिर्व्यश्वमुत पृथिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१५॥

हे अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू दुई सोमरस पान गर्दछौ। आफ्नै सामर्थ्यले आफन्तबाट प्रशंसनीय छौ। तिमीहरूले वम्र ऋषिलाई सुरक्षित गरायौ। धर्मपत्नीसहितका कलि नाम भएका ऋषिलाई आफ्नै शक्तिले संरक्षण गरायौ र अश्वरहित पृथिलाई संरक्षित गर्‍यौ। उसै संरक्षण सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिर्नरा शयवे याभिरत्रये याभिः पुरा मनवे गातुमीषथुः।
याभिः शारीराजतं स्यूमरश्मये ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१६॥

हे नेतृत्व गर्ने क्षमता भएका अश्विनीकुमार हो ! आफ्ना सामर्थ्यले तिमीहरू दुईले शयुलाई सहयोग गरेका थियौ। अत्रि ऋषिलाई कारागारबाट मुक्त गरेका थियौ र मनुलाई दुःखबाट मुक्त गर्न उहिल्यै मार्गदर्शन गरेका थियौ। त्यसै संरक्षण सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिः पठर्वा जठरस्य मज्मनाग्निर्नादीदेच्चित इद्धो अज्मन्ना।
याभिः शर्यातमवथो महाधने ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१७॥

हे अश्विनीकुमार हो ! पठर्वा राजा युद्धमा आफ्ना शारीरिक शक्तिले अति तेजस्वी बनेका थिए। उनी समिधाले प्रदीप्त तेजयुक्त अग्निजस्ता देखिन्थे। उनले त्यो तेज तिमीहरूकै संरक्षण साधनले पाएका थिए। तिमीहरू दुईले विशाल सम्पदा अर्जित गरेका छौ। तिमीहरूले सङ्ग्राममा शर्यातलाई संरक्षित गरेका थियौ। तिनै संरक्षण साधन लिएर तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिरङ्गिरो मनसा निरण्यथोऽग्रं गच्छथो विवरे गोअर्णसः।
याभिर्मनुं शूरमिषा समावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१८॥

हे अश्विनीकुमार हो ! आङ्गिरसहरूले श्रद्धापूर्वक तिमीहरू दुईलाई स्तुति गरे। त्यस बेला उनीहरूलाई सन्तुष्ट गरायौ। चोरिएका गाईको बथान प्राप्त गर्नका लागि गुफाका मुखमा तिमीहरू दुई पुग्यौ। शूरवीर मनुलाई प्रशस्त अन्न सामग्री दिएर युद्धमा सुरक्षित गरायौ। जुन सामर्थ्यले तिमीहरू यस्ता काम गर्दछौ, त्यो संरक्षण सामर्थ्य लिएर हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिः पत्नीर्विमदाय न्यूहथुरा घ वा याभिररुणीरशिक्षतम्।
याभिः सुदास ऊहथुः सुदेव्यं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥१९॥

हे अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू दुईले विमदका धर्मपत्नीहरूलाई उनीहरूका घरमा पुर्‍यायौ। रातो रङ्गका घोडाहरूलाई सधायौ र पिजवनका पुत्र सुदासलाई दिव्य सम्पदा प्रदान गर्‍यौ। तिनै प्रेरणास्पद सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिः शंताती भवथो ददाशुषे भुज्युं याभिरवथो याभिरध्रिगुम्।
ओम्यावतीं शुभरामृतस्तुभं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२०॥

हे अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू दुई मानिसहरूका लागि सुखदायक बन्यौ। भुज्यु र अध्रिगुलाई तिमीहरूले संरक्षित गर्‍यौ र ऋतस्तुभलाई उत्तम पौष्टिक र आनन्ददायक अन्न सामग्री प्रदान गर्‍यौ। तिनै सुखदायक सामर्थ्यले सम्पन्न भएर तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिः कृशानुमसने दुवस्यथो जवे याभिर्यूनो अर्वन्तमावतम्।
मधु प्रियं भरथो यत्सरड्भ्यस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२१॥

हे अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू दुईले कृशानुलाई युद्धमा सहयोग गर्‍यौ। नवयुवक पुरुकुत्सका गतिशील अश्वलाई संरक्षित गरायौ र माहुरीका लागि मिठो मह उत्पन्न गराइदियौ। तिनै संरक्षण सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिर्नरं गोषुयुधं नृषाह्ये क्षेत्रस्य साता तनयस्य जिन्वथः।
याभी रथाँ अवथो याभिरर्वतस्ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२२॥

हे अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू सङ्घर्षशील योद्धाजस्ता गोठाला र कृषि उत्पादन वितरण गर्ने किसानहरूलाई आन्तरिक कलहबाट जोगाउँछौ। वीरका रथ र अश्वको सुरक्षा गर्दछौ। तिनै संरक्षण सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

याभिः कुत्समार्जुनेयं शतक्रतू प्र तुर्वीतिं प्र च दभीतिमावतम्।
याभिर्ध्वसन्तिं पुरुषन्तिमावतं ताभिरू षु ऊतिभिरश्विना गतम् ॥२३॥

सयौँ यज्ञ आदि श्रेष्ठ कर्महरू सम्पन्न गराउने हे अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू दुईले अर्जुनका पुत्र कुत्स, तुर्वीतिलाई संरक्षण प्रदान गर्‍यौ। उसै गरी दधीतिलाई, ध्वसन्ति र पुरुषन्ति ऋषिलाई संरक्षण प्रदान गर्‍यौ। तिनै संरक्षण सामर्थ्यका साथ तिमीहरू हामीकहाँ अवश्य आओ।

अप्नस्वतीमश्विना वाचमस्मे कृतं नो दस्रा वृषणा मनीषाम्।
अद्यूत्येऽवसे नि ह्वये वां वृधे च नो भवतं वाजसातौ ॥२४॥

हे दर्शनयोग्य शक्तिसम्पन्न अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू दुवैले हाम्रो बोली र बुद्धि सत्कर्ममा प्रेरित गर। सन्मार्गबाट उपलब्ध हुने अन्नका लागि हामी याजक तिमीहरू दुईलाई आह्वान गर्दछौँ। तिमीहरू दुवै हाम्रो यज्ञ र हाम्रो पनि वृद्धि गराओ।

द्युभिरक्तुभिः परि पातमस्मानरिष्टेभिरश्विना सौभगेभिः।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥२५॥

हे अश्विनीकुमार हो ! दिनरात निरन्तर उत्तम धनले हामीलाई सबै किसिमबाट संरक्षित गर। मित्र, वरुण, अदिति, सिन्धु र द्युलोक यी सबै तिमीहरूले हामीलाई दिएको धन सुरक्षा गर्न सहायक बनून्।

[सूक्त - ११३]

ऋषि - कुत्स आङ्गिरस। **देवता** - उषा रात्रि। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

इदं श्रेष्ठं ज्योतिषां ज्योतिरागाच्चित्रः प्रकेतो अजनिष्ट विभ्वा।
यथा प्रसूता सवितुः सवायँ एवा रात्र्युषसे योनिमारैक् ॥१॥

दीप्तिमान् पदार्थहरूमा उषादेवी नै सर्वाधिक तेजयुक्त छन्। यिनका विलक्षण प्रकाश चारैतिर व्याप्त भएर सबै पदार्थमा पुगेको छ। सूर्यदेव अस्ताएर रात्रि उत्पन्न हुनका लागि देवी उषाले ठाउँ छोडिदिन्छ।

रुशद्वत्सा रुशती श्वेत्यागादारैगु कृष्णा सदनान्यस्याः।
समानबन्धू अमृते अनूची द्यावा वर्णं चरत आमिनाने ॥२॥

तेजस्वी उषादेवीले उज्यालो पुत्र लिएर प्रकट भइन् र काला रङ्गकी रात्रिदेवीले उनलाई स्थान दिइन्। देवी उषा र रात्रि दुवैको सूर्यदेवसित एकसमान मित्रताको भाव छ। दुवै अविनाशी छन् र एकपछि अर्को गर्दै आकाशमा क्रमशः विचरण गर्दछन्। यिनीहरू एकले अर्काको प्रभाव नष्ट गराउँछन्।

समानो अध्वा स्वस्रोरनन्तस्तमन्यान्या चरतो देवशिष्टे।
न मेथेते न तस्थतुः सुमेके नक्तोषासा समनसा विरूपे ॥३॥

[illegible] उषादेवी अन्तहीन दिदीबहिनी एउटै मार्गमा छन्। त्यस मार्गबाट देवी उषा र रात्रि प्रकाशित [illegible] अनुगामी भएर एकपछि अर्को हिँड्छन्। उत्तम कार्य गर्ने यी दुई परस्पर विपरीत हुँदा पनि [illegible] छन्। आपसमा बाधाविरोध नगरीकन निरन्तर नरोकिई आआफ्ना काममा संलग्न रहन्छन्

भास्वती नेत्री सूनृतानामचेति चित्रा वि दुरो न आवः।
प्रार्प्या जगद्व्यु नो रायो अख्यदुषा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥४॥

आफ्ना प्रकाशले दुनियाँलाई असल काममा प्रेरित गराउने दीप्तिसम्पन्न उषादेवीको उदय भएको छ। उषाका अद्भुत किरणले ढोका खोल्ने प्रेरणा दिन्छन्। विश्वमा उज्यालो छरिएपछि मानिसहरूमा ऐश्वर्य प्राप्तिको प्रेरणा जाग्दछ र उषाका किरणले सम्पूर्ण लोक नै प्रकाशित हुन्छ।

जिह्मश्ये३चरितवे मघोन्याभोगय इष्टये राय उ त्वं।
दभ्रं पश्यद्भ्य उर्विया विचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥५॥

धनकी स्वामिनी उषादेवी सुषुप्तलाई जगाएर हिँडन, ऐश्वर्य उपभोग गर्न र रुचाएको काम गर्न प्रेरित गर्छिन्। अन्धकारमा भौँतारिएकाहरूलाई दृष्टि दिएर तेजलाई व्यापक गर्ने उषादेवी सम्पूर्ण लोकलाई प्रकाशित गर्छिन्।

क्षत्राय त्वं श्रवसे त्वं महीया इष्टये त्वमर्थमिव त्वमित्यै ।
विसदृशा जीविताभिप्रचक्ष उषा अजीगर्भुवनानि विश्वा ॥६॥

हे तेजस्विनी उषादेवी ! रक्षायोग्य कर्म गर्न, श्रेयस्कर कर्म गर्न, महायज्ञ पूरा गर्न, प्रचुर धन आर्जन गर्न र जीवनका विभिन्न उपयोगी कर्म पूरा गर्नका लागि सम्पूर्ण संसारलाई तिमी जगाउँछ्यौ ।

एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि व्युच्छन्ती युवतिः शुक्रवासाः ।
विश्वस्येशाना पार्थिवस्य वस्व उषो अद्येह सुभगे व्युच्छ ॥७॥

स्वर्गपुत्री उषादेवी अन्धकार हटाउँदै उदाएकी छन् । नवयुवतीभैँ शुभ्र वस्त्र धारण गरेकी उषादेवी संसारभरिका सम्पत्तिकी अधिपति हुन् । हे सौभाग्यदायिनी उषादेवी ! तिमी आफ्नो आलोक यहाँ पनि प्रकट गर ।

परायतीनामन्वेति पाथ आयतीनां प्रथमा शश्वतीनाम् ।
व्युच्छन्ती जीवमुदीरयन्त्युषा मृतं कं चन बोधयन्ती ॥८॥

उषादेवी विगतका उषाको मार्ग अनुसरण गर्दै छिन् । यिनी भविष्यको अनन्त कालसम्म उदाउने अनेकौँ उषाहरूमध्ये प्रमुख हुन् । यी प्रकाशमयी उषादेवी जीवितहरूमा प्रेरणा जगाउँछिन् र मृतकसरह सुतेकाहरूमा प्राणतत्त्वको सञ्चार गराउँछिन् ।

उषो यदग्निं समिधे चकर्थ वि यदावश्चक्षसा सूर्यस्य ।
यन्मानुषान्यक्षयमाणाँ अजीगस्तद्देवेषु चकृषे भद्रमप्नः ॥९॥

हे उषादेवी ! तिम्रो उदाउनासाथ यज्ञकर्म सम्पन्न गर्नेहरू जागेर अग्नि प्रदीप्त गर्न लागे । सूर्योदयभन्दा पहिले तिमीले नै प्रकाश फिँजायौ । विश्वका लागि कल्याणकारी र देवताहरूका लागि प्रिय उपासना आदि सत्कर्म गर्ने प्रेरणा तिमीले नै प्रदान गर्‍यौ ।

कियात्या यत्समया भवाति या व्यूषुर्याश्च नूनं व्यूच्छान् ।
अनु पूर्वाः कृपते वावशाना प्रदीध्याना जोषमन्याभिरेति ॥१०॥

उषादेवी कतिन्जेल रहन्छिन् ? जति पहिले प्रकाशित भइसके र जति पछि आउनेछन्, तिनीहरू पनि लामो समयसम्म कसरी रहन्छन् र ? पहिले आइसकेका उषाहरूको सम्झना गराउँदै वर्तमानकी उषा प्रकाश फिँजाउन सक्षम छन् । प्रकाश फिँजाउने उषादेवी अन्य उषाहरूकै अनुसरण गर्दछिन् ।

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन्व्युच्छन्तीमुषसं मर्त्यासः ।
अस्माभिरू नु प्रतिचक्ष्याभूदो ते यन्ति ये अपरीषु पश्यान् ॥११॥

विगतमा उषालाई देख्नेहरू बितिसके, आज देखिरहेकाहरू पनि जानेछन् र भविष्यमा उषाको दर्शन गर्नेहरू पनि स्थायी हुँदैनन्, उषादेवी बारम्बार आउने स्थायी हुन् ।

यावयद्द्वेषा ऋतपा ऋतेजाः सुम्नावरी सूनृता ईरयन्ती ।
सुमङ्गलीर्बिभ्रती देववीतिमिहाद्योषः श्रेष्ठतमा व्युच्छ ॥१२॥

उषादेवी अज्ञानान्धकार रूपी शत्रुको विनाश गर्छिन् । उनी सत्यको प्रचार गर्नका लागि प्रकट हुन्छिन् र सत्यको पालन गर्दछिन् । उषाले नै सुखप्रद वाणीलाई प्रेरणा दिन्छिन् र श्रेष्ठ कल्याणकारी, देवताहरूलाई सन्तुष्ट गराउने यज्ञीय कर्ममा प्रेरणा दिन्छिन् । हे उत्तम गुणसम्पन्न उषादेवी ! तिमी यहाँ प्रकाशित भइदेऊ ।

शश्वत्पुरोषा व्युवास देव्यथो अद्येदं व्यावो मघोनी ।
अथो व्युच्छादुत्तराँ अनु द्यूनजरामृता चरति स्वधाभिः ॥१३॥

उषादेवी विगतमा प्रकाशित थिइन् । धनकी स्वामिनी उषादेवी आज यस विश्वलाई प्रकाशित गरिरहेकी छिन् र भविष्यमा पनि गर्नेछिन् । तीनै कालमा एकैनास यिनी अजर र अमर छिन् । आफैँले धारण गरेका क्षमताले यी उषादेवी सक्रिय छिन् ।

व्यञ्जिभिर्दिव आतास्वद्यौदप कृष्णां निर्णिजं देव्यावः ।
प्रबोधयन्त्यरुणेभिरश्वैरोषा याति सुयुजा रथेन ॥१४॥

तेजस्वी रश्मि भएकी दिव्य उषादेवी आकाशका सबै दिशामा प्रकट भएर कालो रङ्ग हटाइन् । किरणरूपी राता अश्वले खिँचेका रथमा उनी आएर सबैलाई जगाउँछिन् ।

आवहन्ती पोष्या वार्याणि चित्रं केतुं कृणुते चेकिताना।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनां विभातीनां प्रथमोषा व्यश्वैत् ॥१५॥
पौष्टिक, धारण गर्न योग्य र उपयोगी धन प्रदान गर्ने उषादेवीले सबैलाई प्रकाशित गराइन्। यिनले अद्भुत मनोरम तेज फैलाइन्। वर्तमान उषादेवी विगतका उषाहरूमध्ये अन्तिम र आगत उषाहरूमध्ये प्रथम हुनाले उत्तम रूपले प्रकाशित हुँदै छिन्।

उदीर्ध्वं जीवा असुर्न आगादप प्रागात्तम आ ज्योतिरेति।
आरैक्पन्थां यातवे सूर्यायागन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः ॥१६॥
हे मनुष्यहरू ! उठ, आलस्य त्यागेर उन्नतिका मार्गमा अगाडि बढ। बिहान हामीलाई प्राणरूपी जीवनशक्तिको मनग्गे सञ्चार हुन्छ। मोहरूपी अन्धकार हट्छ र ज्योतिर्मान सूर्यदेव अगाडि बढ्दै आउँछन्। उषादेवीले सूर्यदेवका आगमनको मार्ग बनाउँछिन्। हामी सबैले त्यस्तै आयु प्राप्त गरौँ।

स्यूमना वाच उदियर्ति वह्निः स्तवानो रेभ उषसो विभातीः।
अद्या तदुच्छ गृणते मघोन्यस्मे आयुर्नि दिदीहि प्रजावत् ॥१७॥
ज्ञानसम्पन्न साधक दीप्तिमान् उषाको प्रार्थना गर्दै शोभनीय तथा मनोरम स्तोत्र उच्चारण गर्दछन्। हे ऐश्वर्यशाली उषादेवी ! स्तुति गर्नेहरूका हृदयमा तिमी ज्ञानरूपी प्रकाश भरिदेऊ। हाम्रा लागि असल सन्तानले युक्त जीवन र अन्न प्रदान गर।

या गोमतीरुषसः सर्ववीरा व्युच्छन्ति दाशुषे मर्त्याय।
वायोरिव सूनृतानामुदर्के ता अश्वदा अश्नवत्सोमसुत्वा ॥१८॥
हविदाता मनुष्यका लागि उषा सम्पूर्ण शक्तिले युक्त, कान्तिमान् रश्मिले सम्पन्न भएर प्रकाशमान भइरहेकी छिन्। वायुसमान तीव्र गतियुक्त स्तोत्ररूपी सुवचनले प्रशंसित भएर जीवनशक्ति प्रदान गर्ने उषादेवी सोमयज्ञ गर्ने साधकहरूका निकट जान्छिन्।

माता देवानामदितेरनीकं यज्ञस्य केतुर्बृहती विभाहि।
प्रशस्तिकृद् ब्रह्मणे नो व्यु१च्छा नो जने जनय विश्ववारे ॥१९ ॥
हे उषादेवी ! तिमी देवत्वको सञ्चार गर्ने देवमाता हौ। तिमी अदितिको मुखझैँ तेजस्वी र यज्ञको ध्वजाझैँ विस्तृत छ्यौ। हे विशेष रूपले प्रकाशित उषादेवी ! तिमी हाम्रा सद्ज्ञानलाई प्रशंसा गर्दै आलोकित होऊ। हे विश्वले प्रशंसा गरिने उषादेवी ! हामीलाई सुमार्गबाट उत्तम लोकमा लैजाऊ।

यच्चित्रमप्न उषसो वहन्तीजानाय शशमानाय भद्रम्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥२०॥
उषाले जुन आश्चर्यजनक वैभव धारण गर्दछिन्, त्यो यज्ञ निर्वाह गर्ने यजमानका लागि कल्याणकारी होस्। मित्र, वरुण, अदिति, समुद्र, पृथ्वी र दिव्यलोक यी सबै देवत्व स्थापित गराउनेहरूले हाम्रो प्रार्थना सफल गराऊन्।

[सूक्त - ११४]

ऋषि – कुत्स आङ्गिरस। **देवता** – रुद्र। **छन्द** – जगती त्रिष्टुप्।

इमा रुद्राय तवसे कपर्दिने क्षयद्वीराय प्र भरामहे मतीः।
यथा शमसद्द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम् ॥१॥
हाम्रा प्रजा र गाइ आदि पशुलाई सुख होस्। यस गाउँका सबै प्राणीहरू आपद्रहित र बलिया होऊन्। हामी आफ्नो बुद्धि दुष्टहरूलाई नाश गर्ने वीरलाई प्रेरणा दिने जटाधारी रुद्रदेवलाई समर्पित गरौँ।

मृळा नो रुद्रोत नो मयस्कृधि क्षयद्वीराय नमसा विधेम ते।
यच्छं च योश्च मनुरायेजे पिता तदश्याम तव रुद्र प्रणीतिषु ॥२॥
हे रुद्रदेव ! हामी सबैलाई स्वस्थ र निरोगी राख्दै सुख प्रदान गर। तिमी वीरलाई आश्रय प्रदान गर्ने हुनाले तिमीलाई नमस्कार गर्दछौँ। तिमी शान्ति र रोग प्रतिरोधक शक्ति प्रदान गर्दै मानिसलाई पालन गर्दछौ। हे रुद्रदेव ! हामीहरू तिम्रा उत्तम नीतिको अनुसरण गर्दछौँ।

अश्याम ते सुमतिं देवयज्यया क्षयद्वीरस्य तव रुद्र मीढ्वः।
सुम्नायन्निद्विशो अस्माकमा चरारिष्टवीरा जुहवाम ते हविः ॥३॥
हे कल्याणकारी रुद्रदेव ! वीरलाई आश्रय प्रदान गर्ने तिम्रो सद्बुद्धि हामी सबैले आर्जन गरौँ। हाम्रा

सन्तानलाई श्रेष्ठ देवयजन कर्मले सुख देऊ। हाम्रा वीरलाई अनुकूल अक्षय बल प्राप्त होस्। हामी तिम्रा निमित्त आहुति प्रदान गर्दछौँ।

त्वेषं वयं रुद्रं यज्ञसाधं वङ्कुकविमवसे नि ह्वयामहे।
आरे अस्मद्दैव्यं हेडो अस्यतु सुमतिमिद्वयमस्या वृणीमहे॥४॥

तेजसम्पन्न यज्ञका सुकर्म निर्वाह गर्ने स्फुर्तियुक्त, ज्ञानवान् रुद्रदेवलाई हामी सबैले स्तुति गर्दछौँ। तिनले हामीलाई संरक्षण प्रदान गरुन्। हामी देवशक्तिका क्रोधको भागी बन्नुको सट्टा कृपा प्राप्त गरौँ।

दिवो वराहमरुषं कपर्दिनं त्वेषं रूपं नमसा नि ह्वयामहे।
हस्ते बिभ्रद्भेषजा वार्याणि शर्म वर्म च्छर्दिरस्मभ्यं यंसत्॥५॥

सात्विक आहार ग्रहण गर्ने, दीप्तियुक्त, सुन्दर रूपवान्, जटाधारी वीरलाई हामी सादर आह्वान गर्छौं। आफ्ना हातमा ग्रहण गरेका आरोग्यप्रदायक औषधीहरू दिव्यलोकबाट अवतरित होऊन्। हामीलाई मानसिक शान्ति र बाहिरी रोग प्रतिरोध गर्ने क्षमता प्रदान गर। हाम्रा शरीरमा रहेको विष बाहिर निकालिदेऊ।

इदं पित्रे मरुतामुच्यते वचः स्वादोः स्वादीयो रुद्राय वर्धनम्।
रास्वा च नो अमृत मर्तभोजनं त्मने तोकाय तनयाय मृड॥६॥

हामीहरू मरुत्गणका पिता रुद्रदेवका लागि अति मधुर र कीर्तिवर्द्धक स्तोत्र गाउँछौँ। हे अमृतस्वरूप रुद्रदेव ! हामी सबैका लागि उपभोग्य सामग्री तिमी प्रदान गर। हामी र हाम्रा सन्तानलाई पनि सुखी राख।

मा नो महान्तमुत मा नो अर्भकं मा न उक्षन्तमुत मा न उक्षितम्।
मा नो वधीः पितरं मोत मातरं मा नः प्रियास्तन्वो रुद्र रीरिषः॥७॥

हे रुद्रदेव ! हाम्रा ज्ञान र बलसम्पन्न वृद्धलाई नसताऊ। हाम्रा साना बालकलाई हिंसा नगर। हाम्रा बलिष्ठ युवा पुरुषहरूलाई घात नगर। हाम्रा गर्भस्थ शिशुहरूलाई हिंसित नगराऊ र हाम्रा मातापितालाई नाश नगरिदेऊ। हाम्रा आफन्तको शरीर कष्टमा नपार।

मा नस्तोके तनये मा न आयौ मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः।
वीरान्मा नो रुद्र भामितो वधीर्हविष्मन्तः सदमित्त्वा हवामहे॥८॥

हे रुद्रदेव ! हाम्रा छोरानाति सन्तानहरू, हाम्रो जीवन, गाई, घोडालाई हानी नपुगोस्। तिमी हाम्रा शूरवीरलाई विनाशका लागि क्रोधित नगराऊ। हविष्यान्न प्रदान गर्ने यज्ञमा हामी तिमीलाई आह्वान गर्दछौँ।

उप ते स्तोमान्पशुपा इवाकरं रास्वा पितर्मरुतां सुम्नमस्मे।
भद्रा हि ते सुमतिर्मृडयत्तमाथा वयमव इत्ते वृणीमहे॥९॥

हे मरुत्गणका पिता रुद्रदेव ! साहुबाट बिहान लिएका पशुहरू गोठालाले बेलुका साहुलाई नै जिम्मा लगाएझैँ तिम्रा कृपाले प्राप्त मन्त्र स्तुतिका रूपमा तिमीलाई नै समर्पित गर्दछौँ। हामीलाई तिमी सुख प्रदान गर। तिम्रो कल्याणकारी बुद्धि अत्यधिक सुख प्रदायक हुन्छ। त्यसैले हामी सबैले तिम्रा संरक्षणको कामना गरेका छौँ।

आरे ते गोघ्नमुत पूरुषघ्नं क्षयद्वीर सुम्नमस्मे ते अस्तु।
मृडा च नो अधि च ब्रूहि देवाधा च नः शर्म यच्छ द्विबर्हाः॥१०॥

हे वीरलाई आश्रय दिने रुद्रदेव ! पशु र मानिसको संहार गर्ने तिम्रा शस्त्रले हामीलाई कष्ट नपारोस्। हामी सबैलाई तिम्रो श्रेष्ठ प्रेरणा प्राप्त भइरहोस्। हामी सबैलाई सुख प्रदान गर। हे रुद्रदेव ! हामीलाई विशेष मार्गदर्शन गर र दुई किसिमका शक्तिहरूले युक्त तिमी सबैलाई शान्ति प्रदान गर।

अवोचाम नमो अस्मा अवस्यवः शृणोतु नो हवं रुद्रो मरुत्वान्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः॥११॥

सुरक्षाको कामना गर्ने हामी सबै रुद्रदेवलाई नमस्कार भन्दछौँ। मरुत्गणका साथ उनै रुद्रदेवले हाम्रो प्रार्थना सुनून्। यस किसिमको हाम्रो अभीष्ट कामना मित्र, वरुण, अदिति, समुद्र, पृथ्वी र द्युलोक सबैले स्वीकार गरुन्।

[सूक्त - ११५]

ऋषि - कुत्स आङ्गिरस। **देवता** - सूर्य। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः।
आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥१॥

चराचर जगत्का आत्मारूपी सूर्यदेव दैवी शक्तिको अद्भुत तेजका रूपमा उदाए। मित्र, वरुण आदिका आँखाजस्ता सूर्यदेव उदाउनासाथ द्युलोक, पृथ्वीलोक र अन्तरिक्ष प्रकाशले झलमल्ल भए।

सूर्यो देवीमुषसं रोचमानां मर्यो न योषामभ्येति पश्चात्।
यत्रा नारो देवयन्तो युगानि वितन्वते प्रति भद्राय भद्रम् ॥२॥

पहिलो दीप्तिकी धनी र तेजयुक्त उषादेवीलाई आइमाईका पछि लाग्ने मानिस लागेझैँ सूर्यदेवले पछ्याउँछन्। देवत्व प्राप्तिको उच्च लक्ष्य राखेर साधकले यज्ञ गर्दछन्। त्यसै ठाउँमा साधकका लागि कल्याणकारी यज्ञीय कर्मलाई सूर्यदेवले आफ्नै प्रकाशले प्रकाशित गर्दछन्।

भद्रा अश्वा हरितः सूर्यस्य चित्रा एतग्वा अनुमाद्यासः।
नमस्यन्तो दिव आ पृष्ठमस्थुः परि द्यावापृथिवी यन्ति सद्यः ॥३॥

सूर्यदेवका अश्वरूपी किरणहरू कल्याणकारी जल सुकाउने, त्यसपछि वर्षा गराउने, आश्चर्यजनक, आनन्ददायी र निरन्तर गतिशील छन्। ती रश्मिहरू नै प्रशंसनीय रूपमा सर्वोच्च दिव्यलोकका पृष्ठमा फिँजिएर द्युलोक र भूलोकमा अतिशीघ्र फिँजिन्छन्।

तत्सूर्यस्य देवत्वं तन्महित्वं मध्या कर्तोर्विततं सं जभार।
यदेदयुक्त हरितः सधस्थादाद्रात्री वासस्तनुते सिमस्मै ॥४॥

यस्तो सबै काम सूर्यदेवका दैवी शक्तिका कारण भएको हो। सूर्यदेवले आफ्ना गतिशील किरणलाई आकाशबाट छुट्याएर केन्द्रमा समेट्दै धारण गरेपछि रात्रिले यस विश्वमाथि बाक्लो अन्धकारको खोल हालिदिन्छ।

तन्मित्रस्य वरुणस्याभिचक्षे सूर्यो रूपं कृणुते द्योरुपस्थे।
अनन्तमन्यद्रुशदस्य पाजः कृष्णमन्यद्धरितः सं भरन्ति ॥५॥

द्युलोकका काखमा सूर्यदेवको सबै तिरबाट मानिसले देख्न सक्ने रूप प्रकट हुन्छ। त्यो रूप मित्र र वरुणदेवले प्रकट गराउँछन्। सूर्यको किरणले एकातर्फ अनन्त विश्वमा चेतनारूपी उज्यालो भर्दछ भने अर्कातिर अन्धकार भरिएको हुन्छ।

अद्या देवा उदिता सूर्यस्य निरंहसः पिपृता निरवद्यात्।
तन्नो मित्रो वरुणो मामहन्तामदितिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः ॥६॥

हे देवता ! तिमीहरू सूर्योदयदेखि नै हामीलाई आपद् र दुष्कर्मरूपी पापबाट संरक्षित गर। हाम्रा यस कामलाई मित्र, वरुण, अदिति, समुद्र, पृथ्वी र दिव्यलोकका सबै देवताले समर्थन गरुन्।

[सूक्त - ११६]

ऋषि - कक्षीवान् दैर्घतमस। **देवता** - अश्विनीकुमार। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

नासत्याभ्यां बर्हिरिव प्र वृञ्जे स्तोमाँ इयर्म्यभ्रियेव वातः।
यावर्भगाय विमदाय जायां सेनाजुवा न्यूहतू रथेन ॥१॥

सेनासँग हिँडेका दुवै अश्विनीकुमारले नवयुवक विमदकी धर्मपत्नीलाई रथमा राखेर उनका घरमा छोडेर आएका थिए। सत्यवान् अश्विनीकुमारका निम्ति हामी स्तोत्रले प्रेरित गर्दछौँ। बादलको पानी बर्सनका लागि हावाले प्रेरित गरेझैँ हामी यज्ञकर्ताहरू कुशको आसन फिजाउँछौँ।

वीळुपत्मभिराशुहेमभिर्वा देवानां वा जूतिभिः शाशदाना।
तद्रासभो नासत्या सहस्रमाजा यमस्य प्रधने जिगाय ॥२॥

हे सत्ययुक्त अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू दुवै अति वेगले आकाशमा उड्ने, तीव्र गति भएका, देवताका गतिमा हिँड्ने यानभन्दा पनि तीव्र यात्रा गर्दछौ। तिमीहरूका यानसित सँगै हिँड्ने रासभले यमलाई खुसी गराउने युद्धमा शत्रुको हजारौँ सैनिकमाथि विजय प्राप्त गरेको थियो।

तुग्रो ह भुज्युमश्विनोदमेघे रयिं न कश्चिन्ममृवाँ अवाहाः ।
तमूहथुर्नौभिरात्मन्वतीभिरन्तरिक्षप्रुद्भिरपोदकाभिः ॥३॥

मरणासन्न व्यक्तिले धनको मोह त्यागेभैँ तुग्र देशका भुज्यु नामका राजाले छोराको माया मारेर छोरालाई अति गहिरो महासागरमा पसेर शत्रुमाथि आक्रमण गर्ने आज्ञा दिए। ती भुज्युलाई तिमीहरू दुईले आफ्नै शक्तिले अन्तरिक्षयान र जलयानका सहायताले निकालेर उनका पितासमक्ष लग्यौ।

तिस्रः क्षपस्त्रिरहातिव्रजद्भिर्नासत्या भुज्युमूहथुः पतङ्गैः ।
समुद्रस्य धन्वन्नार्द्रस्य पारे त्रिभी रथैः शतपद्भिः षडश्वैः ॥४॥

हे सत्यका पक्षधर अश्विनीकुमारहरू हो ! गहिरो सागरभन्दा धेरै टाढाको मरुस्थलबाट तीन दिन तीन रात हिँडेर अति वेगवान्, सय पाङ्ग्रा र छ अश्वशक्तिले चल्ने यन्त्र भएको, पक्षीभैँ उडेर आकाशमार्गबाट गयौ। त्यस बेला तीन वटा यानद्वारा तिमीहरूले भुज्युलाई उनका निवासमा पुऱ्यायौ।

अनारम्भणे तदवीरयेथामनास्थाने अग्रभणे समुद्रे ।
यदश्विना ऊहथुर्भुज्युमस्तं शतारित्रां नावमातस्थिवांसम् ॥५॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! विनाविश्राम, निराश्रय, टेक्नेसमाउने विहीन, अति गहन महासमुद्रबाट तिमीहरू दुईले सय पतवारले चल्ने नौकामा चढाएर भुज्युलाई उनका निवासमा पुऱ्याएका थियौ। यो पक्कै पनि अति दुःसाहसिक र वीरतापूर्ण कार्य थियो।

यमश्विना ददथुः श्वेतमश्वमघाश्वाय शश्वदित्स्वस्ति ।
तद्वां दात्रं महि कीर्तेन्यं भूत्पैद्वो वाजी सदमिद्धव्यो अर्यः ॥६॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले अघाश्व राजालाई प्रदान गरेको सेतो घोडा सधैँ मङ्गलकारी छ। यस्तो दान अति प्रशंसनीय हुन्छ। शत्रुदलमाथि आक्रमण गर्ने पेदुका लागि दिइएको कुशल घोडा पनि सधैँ प्रशंसनीय छ।

युवं नरा स्तुवते पज्रियाय कक्षीवते अरदतं पुरन्धिम् ।
कारोतराच्छफादश्वस्य वृष्णः शतं कुंभाँ असिञ्चतं सुरायाः ॥७॥

हे नेतृत्वको क्षमताले सम्पन्न अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैले उच्च कुलमा उत्पन्न स्तोता कक्षीवान्लाई नगरको संरक्षण गर्नका लागि उचित परामर्श दियौ। बलशाली अश्वका खुरजस्तो आकृति भएका विशेष पात्रले स्वच्छ जल भरेका सय घडाहरू तिमीहरू दुईले स्थापित गऱ्यौ।

हिमेनाग्निं घ्रंसमवारयेथां पितुमतीमूर्जमस्मा अधत्तं ।
ऋबीसे अत्रिमश्विनावनीतमुन्निन्यथुः सर्वगणं स्वस्ति ॥८॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले प्रचण्ड अग्निदेवलाई हिउँयुक्त शीतल जलले शान्त गरायौ। स्वराज्यका लागि सङ्घर्षरत असुरहरूले कालकोठरीमा थुनेका अत्रि ऋषिलाई उनका सहयोगीसहित कारावास भत्काएर मुक्त गरायौ र ख्याउटिएका दुब्ला अत्रि ऋषिलाई पौष्टिक र शक्तिवर्धक आहार दिएर बलिया बनायौ।

परावतं नासत्यानुदेथामुच्चबुध्नं चक्रथुर्जिह्मबारम् ।
क्षरन्नापो न पायनाय राये सहस्राय तृष्यते गोतमस्य ॥९॥

हे सत्यप्रति अडिग अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले कूपका पानीलाई एक ठाउँबाट अति टाढाको अर्को ठाउँसम्म लग्यौ। यसका लागि कूपको तल्लो भागलाई उचालेर अग्लो पाऱ्यौ र त्यसको प्रवाहलाई बाङ्गोटिङ्गो बाटोमा प्रवाहित गरायौ। गौतम ऋषिले त्यही जल आश्रमसम्म लगेर आश्रमवासीलाई खाने पानी पुऱ्याए। आश्रमका बासिन्दाहरूले सिँचाइका लागि पानी पाएपछि हजारौँ किसिमका खाद्यान्न पाए।।

जुजुरुषो नासत्योत वव्रिं प्रामुञ्चतं द्रापिमिव च्यवानात् ।
प्रातिरतं जहितस्यायुर्दस्रादित्पतिमकृणुतं कनीनाम् ॥१०॥

हे शत्रुसंहारक सत्यनिष्ठ अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले जीर्ण शरीरका च्यवन ऋषिलाई काँचुली फेरेजत्तिकै गरी बुढ्यौलीको थोत्रो काया हटाएर तरुण बनाइदियौ। अति वृद्ध भएकाले बल खिइएका च्यवन ऋषिलाई लामो आयु प्रदान गऱ्यौ। त्यसपछि उनलाई तिमीहरू दुईले सुन्दर स्त्रीहरूका पति बनाइदियौ।

तद्वां नरा शंस्यं राध्यं चाभिष्टिमन्नासत्या वरूथम् ।
यद्विद्वांसा निधिमिवापगूढहमुद्दर्शतादूपथुर्वन्दनाय ॥११॥

सत्यका आधारमा रहेर नेतृत्व प्रदान गर्ने हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईका असल र प्रशंसनीय काम स्तुति र आराधना गर्न योग्य छन्। हे ज्ञानसम्पन्न अश्विनीकुमार हो ! गहिरो खाडलमा परेका वन्दन ऋषिलाई तिमीहरू दुईले गोप्य स्थानबाट धन झिकेझैँ गरी निकाल्यौ।

तद्वां नरा सनये दंस उग्रमाविष्कृणोमि तन्यतुर्न वृष्टिम् ।
दध्यङ् ह यन्मध्वाथर्वणो वामश्वस्य शीर्ष्णा प्र यदीमुवाच ॥१२॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईलाई अथर्व कुलमा जन्मिएका दधीचि ऋषिले अश्वका मुखबाट मधुविद्याको अभ्यास गराए। तिमीहरूले यस प्रचण्ड पुरुषार्थलाई सम्पन्न गर्‍यौ। बर्सिनुभन्दा पहिले गर्जन सुनाउने मेघको जस्तै स्वरमा हामी तिमीहरूको जनसेवी रहरको प्रचार गर्दछौँ।

अजोहवीन्नासत्या करा वां महे यामन्पुरुभुजा पुरन्धि ।
श्रुतं तच्छासुरिव वध्रिमत्या हिरण्यहस्तमश्विनावदत्तम् ॥१३॥

हे सत्ययुक्त अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै पालक, पोषक र कर्तव्यपरायणजस्ता असङ्ख्य गुणले सम्पन्न छौ। लामो यात्राका समयमा कुशाग्र बुद्धि भएकी स्त्रीले तिमीहरू दुईलाई आह्वान गरेकी थिइन्। ती आइमाईको प्रार्थना राजाको आज्ञाजस्तो अकाट्य ठान्यौ। तिमीहरूले उनलाई हिरण्यहस्त नामको असल पुत्र प्रदान गर्‍यौ।

आस्नो वृकस्य वर्तिकामभीके युवं नरा नासत्यामुमुक्तम् ।
उतो कविं पुरुभुजा यु वं ह कृपमाणमकृणुतं विचक्षे ॥१४॥

हे सत्ययुक्त अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले उपयुक्त समयमा ब्वाँसाका मुखमा परेका चराको उद्धार गर्‍यौ। हे असङ्ख्यलाई अन्नले पाल्नेहरू हो ! दृढनिश्चयका साथ प्रार्थना गरेका हुँदा तिमीहरू दुईले कृपापूर्वक नेत्रहीन कविलाई सुन्दर दृश्य देख्न सक्ने दृष्टि प्रदान गर्‍यौ।

चरित्रं हि वेरिवाच्छेदि पर्णमाजा खेलस्य परितक्म्यायाम् ।
सद्यो जङ्घामायसीं विश्पलायै धने हिते सर्तवे प्रत्यधत्तम् ॥१५॥

खेल राजाका पक्षमा रहेर युद्ध गरेकी विश्पला नामकी स्त्रीको गोडो युद्धमा काटिएर चराको प्वाँख खसेझैँ झर्‍यो। रातका समयमा तिमीहरूले त्यस विश्पलालाई अर्को युद्ध सुरु हुँदा आक्रमण गर्न सक्ने गरी फलामको गोडो लगाइदिएर तयार राख्यौ।

शतं मेषान्वृक्ये चक्षदानमृज्राश्वं तं पितान्धं चकार ।
तस्मा अक्षी नासत्या विचक्ष आधत्तं दस्रा भिषजावनर्वन् ॥१६॥

ऋज्राश्वले आफ्ना पिताका सय भेडाहरू ख्वाउन ब्वाँसाहरू छोड्ने अपराध गरे। त्यसको दण्डस्वरूप उनका पिताले ऋज्राश्वलाई दृष्टिविहीन गराए। हे सत्यनिष्ठ, शत्रुनाशक, वैद्य अश्विनीकुमारहरू हो ! ती नेत्रहीनलाई कहिल्यै ननासिने आँखा दिएर तिमीहरू दुईले आँखाको दुःखबाट मुक्त गरायौ।

आ वां रथं दुहिता सूर्यस्य कार्ष्मेवातिष्ठदर्वता जयन्ती ।
विश्वे देवा अन्वमन्यन्त हृद्भिः समु श्रिया नासत्या सचेथे ॥१७॥

हे सत्ययुक्त अश्विनीकुमार हो ! सूर्यकी पुत्री उषा घोडचढी प्रतियोगितामा विजयी हुँदै तिम्रा रथमा विराजमान भइन्। सबै देवताहरूले हार्दिक अभिनन्दन गरे। त्यसपछि तिमीहरू दुई पनि सूर्यपुत्री उषाबाट सुशोभित भयौ।

यदयातं दिवोदासाय वर्तिर्भरद्वाजायाश्विना हयनता ।
रेवदुवाह सचनो रथो वां वृषभश्च शिंशुमारश्च युक्ता ॥१८॥

हे आह्वानयोग्य अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू अन्नदाता दिवोदासका घरमा जाँदा उपभोग्य धनले भरिएको रथ लग्यौ। तिमीहरूको रथ शक्तिशाली र शत्रुविध्वंसक अश्वले तान्दै थिए। यो तिमीहरूकै विलक्षण सामर्थ्य हो।

रयिं सुक्षत्रं स्वपत्यमायुः सुवीर्यं नासत्या वहन्ता ।
आ जह्नावीं समनसोप वाजैस्त्रिरह्नो भागं दधतीमयातम् ॥१९॥

हे असत्यरहित अश्विनीकुमारहरू हो ! हविष्यान्नले तीनै काल यजन गर्ने जह्नुका प्रजाहरूका नजिकै आफैं गएर उत्तम बल, सुसन्तति, उत्तम वैभव र श्रेष्ठ शौर्यमय जीवन प्रदान गर्दछौ ।

परिविष्टं जाहुषं विश्वतः सीं सुगेभिर्नक्तमूहथू रजोभिः ।
विभिन्दुना नासत्या रथेन वि पर्वताँ अजरयू अयातम् ॥२०॥

हे अविनाशी, सत्ययुक्त अश्विनीकुमारहरू हो ! जाहुष राजालाई चारै तिरबाट शत्रुका सेनाले घेरेका बेला तिमीहरू दुईले विशेष तरिकाले त्यो घेरा भत्कायौ । त्यहाँबाट तिनलाई उठाएर गोप्य तर सजिलो बाटोबाट पर्वत पार गर्दै अति टाढाको सुरक्षित स्थानमा तिमीहरूले नै पुऱ्यायौ ।

एकस्या वस्तोरावतं रणाय वशमश्विना सनये सहस्रा ।
निरहतं दुच्छुना इन्द्रवन्ता पृथुश्रवसो वृषणावरातीः ॥२१॥

हे शक्तिशाली अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले वश नामका राजालाई हजारौं किसिमका असङ्ख्य धन प्राप्त गर्नका लागि एकै दिनमा पूर्ण सुरक्षित बनायौ । पृथुश्रवाका दुःखदायी शत्रुलाई इन्द्रदेवको सहायताले तिमीहरू दुईले पूर्ण रूपले नष्ट गरिदियौ ।

शरस्य चिदार्चत्कस्यावतादा नीचादुच्चा चक्रथुः पातवे वाः ।
शयवे चिन्नासत्या शचीभिर्जसुरये स्तर्यं पिप्यथुर्गाम् ॥२२ ॥

हे सत्यपालक अश्विनीकुमारहरू हो ! ऋचत्कका पुत्र शर तिर्खाले आत्तिएका थिए । तिमीहरू दुईले पानीको तहलाई इनारको गहिरो भागबाट माथि उचाल्यौ र उनलाई पिउनका लागि पानीको व्यवस्था मिलायौ । तिमीहरू दुईले आफ्ना सामर्थ्यले अत्यन्त ख्याउटे बाँझो गाईलाई पनि दुधालु बनाइदियौ ।

अवस्यते स्तुवते कृष्णियाय ऋजूयते नासत्या शचीभिः ।
पशुं न नष्टमिव दर्शनाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय ॥२३॥

हे सत्ययुक्त अश्विनीकुमारहरू हो ! कृष्णका पुत्र विश्वकको पुत्र विष्णाप्व हराएको थियो । उनी तिमीहरू दुईलाई प्रार्थना गर्दै विष्णाप्वलाई खोज्दै सुगम मार्गमा हिँडेका थिए । उनले आफ्नो सुरक्षा पनि खोजेका थिए । उनको खोजाइ हराएको पशु खोजेजस्तै थियो । तिमीहरू दुईले आफ्ना सामर्थ्यले सुरक्षासाथ विष्णाप्वलाई खोजेर देखिने गरी उपस्थित गरायौ ।

दश रात्रीरशिवेना नव द्यूनवनद्धं श्नथितमप्स्वन्तः ।
विप्रुतं रेभमुदनि प्रवृक्तमुन्निन्यथुः सोममिव स्रुवेण ॥२४॥

रेभ नामका ऋषिलाई दुष्ट राक्षसले डोरीले बाँधेर नौ दिन दस रातसम्म पानीमुनि फ्याँकेका थिए । त्यसो हुँदा उनी भिजेर र डराएर दुःखी थिए । उनलाई तिमीहरू दुईले सुरोले सोमरस उचालेझैं झिकेर ल्यायौ ।

प्र वां दंसांस्यश्विनाववोचमस्य पतिः स्यां सुगवः सुवीरः ।
उत पश्यन्नश्नुवन्दीर्घमायुरस्तमिवेज्जरिमाणं जगम्याम् ॥२५ ॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैलाई हामीले यस किसिमले विशेष वर्णन गरेका छौं । यसबाट हामी उत्तम गाई र शूरवीर पुत्रले सम्पन्न भई राष्ट्रका शासक बन्न सकौं । दीर्घ जीवन पाएर दर्शन आदिको सामर्थ्यले सम्पन्न हुँदै मानिस आफ्ना घरमा प्रवेश गरेझैं हामी बुढ्यौलीमा प्रवेश गरौं ।

[सूक्त - ११७]

ऋषि – कक्षीवान् दैर्घतमस । **देवता** – अश्विनीकुमार । **छन्द** – त्रिष्टुप् ।

मध्वः सोमस्याश्विना मदाय प्रत्नो होता विवासते वाम् ।
बर्हिष्मती रातिर्विश्रिता गीरिषा यातं नासत्योप वाजैः ॥१॥

हे सत्ययुक्त अश्विनीकुमारहरू हो ! उहिलेदेखि तिमीहरूको राम्रो सेवा गरेका साधकले मधुर सोमरसको आनन्द तिमीहरूका लागि ल्याएका छन् । हाम्रो प्रार्थना तिमीहरूसमक्ष पुगिसकेको छ । यस कुशका आसनमा तिमीहरूका लागि सोमपात्र भरिएको छ । अतः तिमीहरू दुवै आफ्नो अन्नयुक्त शक्तिसँगै हाम्रा नजिकै आओ र हाम्रो सहयोग गर ।

यो वामश्विना मनसो जवीयान्रथः स्वश्वो विश आजिगाति।
येन गच्छथः सुकृतो दुरोणं तेन नरा वर्तिरस्मभ्यं यातम् ॥२॥

नेतृत्वको क्षमतासम्पन्न हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईको रथ मनभन्दा पनि तेज रूपमा चल्ने र असल अश्व रहेको छ। यस रथले तिमीहरूलाई प्रजाका बीचमा लैजान्छन्। त्यसैले सत्कर्ममा लागेका साधकहरूका घरमा तिमीहरूलाई लैजान्छ। उसै रथमा आरूढ भएर तिमीहरू दुवै हामीकहाँ आओ।

ऋषिं नरावंहसः पाञ्चजन्यमृबीसादत्रिं मुञ्चथो गणेन।
मिनन्ता दस्योरशिवस्य माया अनुपूर्वं वृषणा चोदयन्ता ॥३॥

हे नेतृत्वप्रदायक बलशाली अश्विनीकुमारहरू हो ! समाजको कल्याणका निम्ति प्रयत्नशील रहने अत्रि ऋषि सहयोगीसहित दुःखद कारावासमा परेका थिए। तिमीहरू दुवैले उनलाई त्यहाँबाट मुक्त गरायौ। तिमीहरू दुवै शत्रुको संहार गर्दछौ। शत्रुका विनाशकारी मायावी चाललाई पहिले नै थाहा पाएर क्रमशः हटाउने गर्छौ।

अश्वं न गूळ्हमश्विना दुरेवैर्ऋषिं नरा वृषणा रेभमप्सु।
सं तं रिणीथो विप्रुतं दंसोभिर्न वां जूर्यन्ति पूर्व्या कृतानि ॥४॥

हे शक्तिशाली नेतृत्व प्रदान गर्ने अश्विनीकुमारहरू हो ! दुष्कर्मीहरूले रेभ ऋषिलाई पानीभित्र फ्याँकेका थिए। उनको शरीर अत्यन्त ख्याउटे थियो। उनलाई तिमीहरू दुईले आफ्ना औषधीउपचारले विशेष तन्दुरुस्त घोडाजस्तै गरायौ। तिमीहरूले पहिले गरेका यस्ता सबै कार्य अविस्मरणीय छन्।

सुषुप्वांसं न निर्ऋतेरुपस्थे सूर्यं न दस्रा तमसि क्षियन्तम्।
शुभे रुक्मं न दर्शतं निखातमुदूपथरश्विना वन्दनाय ॥५॥

हे शत्रुनाशक अश्विनीकुमारहरू हो ! अन्धकारमा डुबेका सूर्यदेव उदाउँदै माथि आएझैं, सुतेका मानिसलाई भूमिबाट सूर्यले उठाएझैँ अथवा जमिनमा खसेको सुनको सुन्दर गहना उठाएर लगाएझैँ तिमीहरू दुईले वन्दनलाई खाँलाबाट बाहिर निकाल्यौ।

तद्वां नरा शंस्यं पज्रियेण कक्षीवता नासत्या परिज्मन्।
शफादश्वस्य वाजिनो जनाय शतं कुम्भाँ असिञ्चतं मधूनाम् ॥६॥

हे सत्ययुक्त नेतृत्व प्रदान गर्ने अश्विनीकुमारहरू हो ! अङ्गिरस गोत्रको पज्र कुलमा उत्पन्न कक्षीवान् ऋषिका लागि तिमीहरूले गरेको कार्य अति प्रशंसनीय छ। घोडाको टापजस्तो शक्तिशाली र विशाल पात्रद्वारा तिमीहरूले पिउनका लागि मधुका सय घडा पूर्ण रूपले सबै भरेर मानिसहरूले राखिएका थिए।

युवं नरा स्तुवते कृष्णियाय विष्णाप्वं ददथुर्विश्वकाय।
घोषायै चित्पितृषदे दुरोणे पतिं जूर्यन्त्या अश्विनावदत्तम् ॥७॥

हे कुशल नेतृत्व प्रदान गर्ने अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईको प्रार्थना गर्ने कृष्णका नाति र विश्वकका छोरा विष्णाप्वलाई उसका पितासमक्ष पुर्‍यायौ। रोगाएर पिताका घरमा बसेकी बुढी कन्या घोषालाई निरोगी नवयुवती बनाएर सुयोग्य वर तिमीहरू दुईले नै प्रदान गर्‍यौ।

युवं श्यावाय रुशतीमदत्तं महः क्षोणस्याश्विना कण्वाय।
प्रवाच्यं तद्वृषणा कृतं वां यन्नार्षदाय श्रवो अध्यधत्तम् ॥८॥

हे बलवानले युक्त अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले नै श्याव ऋषिलाई उत्तम तेजस्विनी स्त्री प्रदान गर्‍यौ। नेत्रहीन कण्वलाई उत्तम ज्योति दियौ। नृषदका बहिरा पुत्रलाई सुन्ने शक्ति दियौ। तिमीहरू दुईका यी सबै काम प्रशंसनीय छन्।

पुरू वर्पांस्यश्विना दधाना नि पेदव ऊहथुराशुमश्वम्।
सहस्रसां वाजिनमप्रतीतमहिहनं श्रवस्यं तरुत्रम् ॥९॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै विभिन्न रूप लिएर रमाउँछौ। तिमीहरूले नै पेदुलाई क्रियाशील, शत्रु विनाश गर्न योग्य, असङ्ख्य धन प्रदान गर्न सक्षम, कीर्तिले सम्पन्न र [illegible] बनायौ। तिमीहरूले नै उनलाई बलशाली र छिटो कुद्ने अश्व प्रदान गरेका थियौ।

[illegible] सुदानू ब्रह्माङ्गूषं सदनं रोदस्योः ।
[illegible] अश्विना हवन्ते यातमिषा च विदुषे च वाजम् ॥१०॥

[illegible] अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईका यी कार्यहरू श्रवणीय छन् । तिमीहरूका [illegible] स्तोत्र बनाइएका छन् । तिमीहरू दुई स्वर्ग र पृथिवी दुवै लोकमा रहन्छौ । हे [illegible] ! तिमीहरूलाई अङ्गिरसले आह्वान गर्दछन्, त्यसैले अन्नका साथ आएर [illegible]लाई पनि अन्न र बल प्रदान गर ।

सूनोर्मानेनाश्विना गृणाना वाजं विप्राय भुरणा रदन्ता ।
अगस्त्ये ब्रह्मणा वावृधाना सं विश्पलां नासत्यारिणीतम् ॥११॥

हे सर्व पोषणकर्ता, सत्ययुक्त अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईसित पुत्र प्राप्तिका लागि मानले प्रार्थना गरे। तिनलाई पुत्रोत्पत्तिको सामर्थ्य प्रदान गर्‍यौ। अगस्त्यले प्रार्थना गरेपछि तिमीहरूले विश्पलाको चुँडिएको खुट्टो गाँसिदियौ।

कुह यान्ता सुष्टुतिं काव्यस्य दिवो नपाता वृषणा शयुत्रा ।
हिरण्यस्येव कलशं निखातमुदूपथुर्दशमे अश्विनाहन् ॥१२॥

हे बलबर्गत भएका अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुई दिव्यलोकलाई स्थायित्व दिने र शयुका संरक्षक हौ। शुक्रको प्रार्थना स्वीकार गरेर दुवै कता गयौ ? इनारमा खसेका रेभलाई दसौँ दिन खौलाबाट सुनको थैलोझैँ निकालेपछि तिमीहरू दुवै कता गयौ ?

युवं च्यवानमश्विना जरन्तं पुनर्युवानं चक्रथुः शचीभिः ।
युवो रथं दुहिता सूर्यस्य सह श्रिया नासत्यावृणीत ॥१३॥

हे सत्यमाथि अडिग अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले आफ्ना बलबर्गतले अत्यन्त वृद्ध च्यवन ऋषिलाई तन्नेरी बनायौ। सूर्यकी पुत्रीले आफ्नो सौभाग्यसहित तिमीहरू दुईका रथमा आएर विराजमान भएको स्वीकार गरेका थियौ।

युवं तुग्राय पूर्व्येभिरेवैः पुनर्मन्यावभवतं युवाना ।
युवं भुज्युमर्णसो निःसमुद्राद्विभिरूहथुर्ऋज्रेभिरश्वैः ॥१४॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै तुग्र राजाबाट विगतमा गरिएका भव्य कर्मबाट पूजनीय थियौ नै, तर आज उनका पुत्र भुज्युलाई पक्षीझैँ उड्ने अश्व भएका यानद्वारा अनन्त महासमुद्रबाट सुरक्षित गरेर उनका पितासमक्ष पुर्‍यायौ। यसबाट तुग्र नरेशका लागि तिमीहरू दुवै अत्यन्त सम्मानित बनेका छौ।

अजोहवीदश्विना तौग्र्यो वां प्रोढहः समुद्रमव्यथिर्जगन्वान् ।
निष्टमूहथुः सुयुजा रथेन मनोजवसा वृषणा स्वस्ति ॥१५॥

हे शक्तिशाली अश्विनीकुमारहरू हो ! तुग्र राजाका पुत्र भुज्युलाई सागरयात्राका लागि पठाइएको थियो। उनी कुनै अप्ठ्यारो नामनीकन गएका थिए। उनले सहयोगका लागि तिमीहरू दुईलाई आह्वान गरे। त्यस बेला मनजस्तै चाँडो गरी उत्तम तरिकाले रथमा राखेर तिमीहरू दुईले उनलाई उद्धार गरी पिताका घरमा सकुशल पुर्‍याइदियौ।

अजोहवीदश्विना वर्तिका वामास्नो यत्सीममुञ्चतं वृकस्य ।
वि [illegible]युषा ययथुः सान्वद्रेर्जातं विष्वाचो अहतं विषेण ॥१६॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! वर्तीले आह्वान गर्दा तिमीहरू दुवै त्यहाँ पुगेर ब्वाँसाका मुखबाट उसलाई मुक्त गरायौ। त्यसो भएपछि उनी आफ्नो विजयी रथ लिएर पर्वतको शिखर पार गर्दै पल्लोपट्टि पुगे। उनलाई घेरा हाल्ने शत्रुका सैनिकलाई तिमीहरूले विष भरिएका बाणले विनाश गर्‍यौ।

शतं मेषान्वृक्ये मामहानं तमः प्रणीतमशिवेन पित्रा ।
आक्षी ऋज्राश्वे अश्विनावधत्तं ज्योतिरन्धाय चक्रथुर्विचक्षे ॥१७॥

ऋज्राश्वले सय वटा भेडा ब्वाँसालाई ख्वाए। त्यसपछि उनका पिता रिसाएर छोरालाई दृष्टिहीन गराए। हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैले दृष्टिहीनलाई दृष्टि प्राप्त होस् भन्ने उद्देश्यले आँखाको पुनर्निर्माण गरी ती ऋज्राश्वका आँखामा ज्योति प्रदान गर्‍यौ।

शुनमन्धाय भरमह्वयत्सा वृकीरश्विना वृषणा नरेति।
जारः कनीनइव चक्षदान ऋज्राश्वः शतमेकं च मेषान् ॥१८॥

हे समर्थशील नेतृत्व प्रदान गर्ने अश्विनीकुमारहरू हो ! तन्नेरी जारले होसै नगरी तरुणीलाई सर्वस्व जिम्मा लगाएझैं एक सय भेडाहरू आफ्नो सुखका लागि ऋज्राश्वले मलाई खान दिइएको थियो भन्दै ऋज्राश्व दृष्टिहीन भएपछि पोथी ब्वाँसोले तिमीहरूलाई प्रार्थना गरेको थियो।

मही वामूतिरश्विना मयोभूरुत स्रामं धिष्ण्या सं रिणीथः।
अथा युवामिदह्वयत्पुरन्धिरागच्छतं सीं वृषणाववोभिः ॥१९॥

हे ज्ञासम्पन्न सामर्थ्यशाली अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईको संरक्षणशक्ति अत्यन्त कल्याणकारी छ। तिमीहरू अङ्गभङ्ग भएकालाई राम्रो बनाउँछौ। तिमीहरू दुवैलाई त्यही संरक्षण सामर्थ्यका साथमा आउनका लागि असल बुद्धिमती स्त्रीहरूले आह्वान गरेका छन्।

अधेनुं दस्रा स्तर्यं१ विषक्तामपिन्वतं शयवे अश्विना गाम्।
युवं शचीभिर्विमदाय जायां न्यूहथुः पुरुमित्रस्य योषाम् ॥२०॥

हे शत्रुनाशक अश्विनीकुमारहरू हो ! गर्भधारण गर्न असमर्थ, दुर्बल, दुधरहित गाईलाई शयु ऋषिका कल्याणका निम्ति तिमीहरू दुईले दुधसम्पन्न गरायौ। विमदकी धर्मपत्नीका रूपमा पुरुमित्रकी पुत्रीलाई तिमीहरूले नै आफ्नो सामर्थ्यले दिलायौ।

यवं वृकेणाश्विना वपन्तेषं दुहन्ता मनुषाय दस्रा।
अभि दस्युं बकुरेणा धमन्तोरु ज्योतिश्चक्रथुरार्याय ॥२१॥

हे शत्रुविनाशक अश्विनीकुमारहरू हो ! हलो जोतेर रोपगोड गर्ने मानिसहरूलाई जौ आदि अन्नबालीको रस उत्पन्न गरिदिन्छौ र शत्रुलाई धारिला हतियारले विनाश गर्दछौ। तिमीहरू दुईले नै आर्यहरूलाई विस्तृत ज्ञानको प्रकाश देखायौ।

आथर्वणायाश्विना दधीचेऽश्व्यं शिरः प्रत्यैरयतम्।
स वां मधु प्र वोचदृतायन्त्वाष्ट्रं यद्दस्रावपिकक्ष्यं वाम् ॥२२॥

हे शत्रुविनाशक अश्विनीकुमारहरू हो ! अथर्व कुलमा उत्पन्न भएका दधीचि ऋषिलाई अश्वको शिर तिमीहरू दुईले लगायौ। ती ऋषिले यज्ञमार्गको प्रसार गर्दै तिमीहरू दुवैलाई मधुविद्या सिकाए। उनैले तिमीहरू दुईलाई शरीरबाट छुट्टिएका अङ्गहरू जोड्ने विद्या पनि सिकाए।

सदा कवी सुमतिमा चके वां विश्वा धियो अश्विना प्रावतं मे।
अस्मे रयिं नासत्या बृहन्तमपत्यसाचं श्रुत्यं रराथाम् ॥२३॥

सत्यप्रति स्थिर रहने कविजस्ता हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै हामीलाई सधैं सद्बुद्धिको प्रेरणा प्रदान गर। हामीलाई सत्कर्म र सद्ज्ञानतर्फ राम्ररी प्रेरित गर। तिमीहरू दुवैले असल सन्तानका साथ मूल्यवान् धनसम्पत्ति हामीलाई प्रदान गर।

हिरण्यहस्तमश्विना रराणा पुत्रं नरा वध्रिमत्या अदत्तम्।
त्रिधा ह श्यावमश्विना विकस्तमुज्जीवस ऐरयतं सुदानू ॥२४॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू उत्तम दानदाता, उदार र नेतृत्वको सामर्थ्यले सम्पन्न छौ। वध्रिमतीलाई पुत्र दिएर उसका हात स्वर्ण सम्पदा धारण गर्नेयोग्य बनायौ। तीन ठाउँमा चोट लागेर सङ्कटग्रस्त भएका श्यावलाई बचाउनका लागि तिमीहरू दुईले राम्रो स्याहार गरेका थियौ।

एतानि वामश्विना वीर्याणि प्र पूर्व्याण्यायवोऽवोचन्।
ब्रह्म कृण्वन्तो वृषणा युवभ्यां सुवीरासो विदथमा वदेम ॥२५॥

हे सामर्थ्यवान् अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरूका शौर्ययुक्त कर्मलाई उहिल्यैदेखि सबै मानिसले प्रशंसा गरिरहन्छन्। तिमीहरूकै निम्ति हामीले यो स्तोत्र रचना गरेका हौँ। यसबाट हामी श्रेष्ठ वीर बनेर सभाहरूमा प्रखर प्रवक्ता बनौँ।

[सूक्त - ११८]

ऋषि - कक्षीवान् दैर्घतमस। **देवता** - अश्विनीकुमार। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

आ वां रथो अश्विना श्येनपत्वा सुमृडीकः स्ववाँ यात्वर्वाङ्।
यो मर्त्यस्य मनसो जवीयान्त्रिवन्धुरो वृषणा वातरंहाः ॥१॥

हे शक्तिशाली अश्विनीकुमारहरू हो ! तीनै लोकभन्दा बलियो, बस्न सजिलो, मनभन्दा चाँडो

कुदने, वायुझैँ सहज गति भएको र बाज पक्षीझैँ आकाशमा उड्ने रथ तिमीहरू दुवैका लागि तयार गरिएको छ। त्यसैमा तिमीहरू दुवै हामीकहाँ आओ।

त्रिवन्धुरेण त्रिवृता रथेन त्रिचक्रेण सुवृता यातमर्वाक्।
पिन्वतं गा जिन्वतमर्वतो नो वर्धयतमश्विना वीरमस्मे ॥२॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू आफ्ना तीन पाङ्ग्रे, तीन ठाउँ बाँधेको, तीन कुने आकृतिको र उत्तम गति भएका रथमा चढेर हामीकहाँ आओ। हाम्रा लागि तिमीहरू दुधालु गाई, गतिशील अश्व र शूरवीर सन्तानहरू प्रदान गर।

प्रवद्यामना सुवृता रथेन दस्राविमं शृणुतं श्लोकमद्रेः।
किमङ्ग वां प्रत्यवर्तिं गमिष्ठाहुर्विप्रासो अश्विना पुराजाः ॥३॥

हे शत्रुविनाशक अश्विनीकुमारहरू हो ! सुन्दर, शीघ्र गतिशील आफ्ना रथमा यहाँ आओ र सोमरस तयार गर्ने बेलामा गाएका स्तोत्रगान सुन। तिमीहरू दुई दरिद्रता र दुःख नाश गर्नका लागि विचरण गर्दछौ भनी उहिलेका ज्ञानीहरू बारम्बार भन्दछन्।

आ वां श्येनासो अश्विना वहन्तु रथे युक्तास आशवः पतङ्गाः।
ये अप्तुरो दिव्यासो न गृध्रा अभि प्रयो नासत्या वहन्ति ॥४॥

हे सत्यका पालनकर्ता अश्विनीकुमारहरू हो ! गिद्धजस्तो तीव्र गतिले आकाशमा उड्ने बाजपक्षीले तानेका रथले तिमीहरू दुईलाई अति शीघ्र यज्ञस्थलतर्फ ल्याओस्।

आ वां रथं युवतिस्तिष्ठदत्र जुष्ट्वी नरा दुहिता सूर्यस्य।
परि वामश्वा वपुषः पतङ्गा वयो वहन्त्वरुषा अभीके ॥५॥

हे कुशल नेताजस्ता अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईसित प्रेम गर्ने सूर्यदेवकी तरुणी पुत्री उषा तिमीहरूका रथमा चढेर बसिन्। यस रथमा राता वर्णका, चराजस्तो शरीरको आकृति भएका, उड्न सक्ने अश्व नारिएका छन्। तिनले तिमीहरू दुईलाई यज्ञस्थलमा लिएर आउन्।

उद्वन्दनमैरतं दसनाभिरुद्रेभं दस्रा वृषणा शचीभिः।
निष्टौग्र्यं पारयथः समुद्रात्पुनश्च्यवानं चक्रथुर्युवानम् ॥६॥

हे सामर्थ्ययुक्त, शत्रुनाशक अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैले आफ्ना अद्भुत सामर्थ्यले वन्दन र रेभलाई इनारबाट बाहिर निकाल्यौ। तुग्र राजाका पुत्र भुज्युलाई समुद्रबाट निकालेर घरमा पुऱ्यायौ र वृद्ध च्यवनलाई युवा बनायौ।

युवमत्रयेऽवनीताय तप्तमूर्जमोमानमश्विनावधत्तम्।
युवं कण्वायापिरिप्ताय चक्षुः प्रत्यधत्तं सुष्टुतिं जुजुषाणा ॥७॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! कालकोठरीभित्र रहेका अत्रि ऋषिको हितका लागि तिमीहरू दुईले जलमा भएका अग्निलाई शान्त गरायौ र पौष्टिक तथा शक्तिवर्धक अन्न उनलाई दियौ। त्यसै गरी बाटो देख्न सक्ने गरी कण्वका आँखा ज्योतिसम्पन्न गरायौ। त्यसैले तिमीहरू दुईको सबै तिरबाट प्रशंसा हुँदै छ।

युवं धेनुं शयवे नाधितायापिन्वतमश्विना पूर्व्याय।
अमुञ्चतं वर्तिकामंहसो निः प्रति जङ्घां विश्पलाया अधत्तम् ॥८॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले उहिले नै स्तुति गर्ने शयुका लागि गाईलाई दुधालु बनायौ। बट्टाईलाई ब्वाँसाको मुखबाट छुटायौ र विश्पलाको भाँचिएको खुट्टाका ठाउँमा प्रक्रियाअनुसार फलामको खुट्टो लगाइदियौ।

युवं श्वेतं पेदव इन्द्रजूतमहिहनमश्विनादत्तमश्वम्।
जोहूत्रमर्यो अभिभूतिमुग्रं सहस्रसां वृषणं वीड्वङ्गम् ॥९॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! शत्रु नाश गर्ने, दह्रा, बलिया अङ्ग हुने, शत्रुलाई पराजित गर्ने, अनेकौँ प्रकारका धन विजेता इन्द्रदेवबाट प्रेरित भएपछि तिमीहरू दुईले युद्धमा अति उपयोगी, बलशाली, सेतो अश्व पेदुलाई प्रदान गरेका थियौ।

ता वां नरा स्ववसे सुजाता हवामहे अश्विना नाधमानाः।
आ न उप वसुमता रथेन गिरो जुषाणा सुविताय यातम् ॥१०॥

हे कुशल नेतृत्वदायक अश्विनीकुमारहरू हो ! उत्तम कुलमा उत्पन्न भएका तिमीहरू दुईलाई आफ्नो

संरक्षणका लागि हामी आह्वान गर्दछौँ। तिमीहरू हाम्रो प्रार्थना स्वीकार गर। **हाम्रो प्रिय वाणी** सुन्नासाथ आफ्नो रथ धनसम्पदाले भरिपूर्ण गरेर हाम्रो हितका लागि यहाँ आओ।

आ श्येनस्य जवसा नूतनेनास्मे यातं नासत्या सजोषाः।

हवे हि वामश्विना रातहव्यः शश्वत्तमाया उषसो व्युष्टौ ॥११॥

हे सत्ययुक्त अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुई एकमत भएर आफ्ना बाजपक्षीलाई अति वेगले गतिशील गराएर हामीकहाँ आओ। हे अश्विनीकुमारहरू हो ! शाश्वत रहने उषादेवी उदाउनासाथ हामी हविष्यान्न तयार गरेर तिमीहरू दुवैलाई आह्वान गर्छौं। तिमीहरू आएर हवि ग्रहण गर।

[सूक्त - ११९]

ऋषि - कक्षीवान् दैर्घतमस। **देवता** - अश्विनीकुमार। **छन्द** - जगती।

आ वां रथं पुरुमायं मनोजुवं जीराश्वं यज्ञियं जीवसे हुवे।

सहस्रकेतुं वनिनं शतद्वसुं श्रुष्टीवानं वरिवोधामभि प्रयः ॥१॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! विभिन्न किसिमका कलाकारिताले भरिएको, मनजस्तै गतिमान, पवित्र, गतिशील अश्व नारिएको, विभिन्न ध्वजाहरूले सजिएको, सुखदायक, सयौँ किसिमका धनले भरिपूर्ण, तेज गतिमा हिँड्ने रथमा तिमीहरूलाई हविष्यान्न ग्रहण गर्नका लागि आह्वान गर्दछौँ। तिमीहरू आओ र दीर्घ जीवन प्रदान गर।

ऊर्ध्वा धीतिः प्रत्यस्य प्रयामन्यधायि शस्मन्त्समयन्त आ दिशः।

स्वदामि घर्मं प्रति यन्त्यूतय आ वामूर्जानी रथमश्विनारुहत् ॥२॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! रथ अगाडि सर्नेबित्तिकै हाम्रो बुद्धि तिमीहरू दुईको प्रशंसा गर्दै उच्च स्तरीय स्तोत्रको गान गर्न लागेको छ। सबै दिशाका मानिसहरू यसमा सम्मिलित छन्। घिउ आदि उत्तम पदार्थ बनाएर यज्ञका लागि तयार गर्दछन्। यज्ञको प्रभावबाट संरक्षण गर्ने शक्तिहरू चारै दिशामा फैलिँदै छन्। तिमीहरू दुवैका रथमा सूर्यदेवको तेजस्वी पुत्री उषादेवी विराजमान छन्।

सं यन्मिथः पस्पृधानासो अग्मत शुभे मखा अमिता जायवो रणे।

युवोरह प्रवणे चेकिते रथो यदश्विना वहथः सूरिमा वरम् ॥३॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! जनताको हितका लागि अनेकौँ युद्ध जित्ने महान् शूरवीरहरू पारस्परिक प्रतिस्पर्धाका भावले एकत्रित हुन्छन्। त्यस बेला तिमीहरू दुईको रथ मन्द गतिले तल ओर्लँदै देखिन्छ। त्यसमा याजकका लागि उत्तम धन ल्याइएको हुन्छ।

युवं भुज्युं भुरमाणं विभिर्गतं स्वयुक्तिभिर्निवहन्ता पितृभ्य आ।

यासिष्टं वर्तिर्वृषणा विजेन्यं दिवोदासाय महि चेति वामवः ॥४॥

हे सर्वशक्तिमान् अश्विनीकुमारहरू हो ! जीवनबाट हरेस खाएका तुग्रपुत्र भुज्युलाई तिमीहरू दुईका प्रयासले पक्षीझैँ उड्ने यानमा मातापितासमक्ष पुऱ्यायौ। तिमीहरू दुईको यो सहयोग र संरक्षण दिवोदासका लागि पनि अति महत्त्वपूर्ण थियो।

युवोरश्विना वपुषे युवायुजं रथं वाणी येमतुरस्य शर्ध्यम्।

आ वां पतित्वं सख्याय जग्मुषी योषावृणीत जेन्या युवां पती ॥५॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुई स्वयंले रथ हाँक्दा अति शोभायमान भयौ। तिमीहरूकै इसारामा रथ चल्दै थियो। मित्रताको इच्छा गर्ने, विजयबाट मात्रै प्राप्त गर्न सकिने सूर्यपुत्री उषादेवीले तिमीहरू दुवैलाई पतिका रूपमा वरण गरिन्।

युवं रेभं परिषूतेरुरुष्यथो हिमेन घर्मं परितप्तमत्रये।

युवं शयोरवसं पिप्यथुर्गवि प्र दीर्घेण वन्दनस्तार्यायुषा ॥६॥

तिमीहरू दुवैले रेभलाई कष्टबाट मुक्ति दियौ। अत्रि ऋषि बसेका कारागारका अत्यन्त गर्मी ठाउँलाई शीतल जलले शान्त गरायौ। शयुका लागि गाईलाई दुधालु बनायौ र तिमीहरू दुईले नै वन्दनलाई लामो आयु प्रदान गऱ्यौ।

युवं वन्दनं निर्ऋतं जरण्यया रथं न दस्रा करणा समिन्वथः।

क्षेत्रादा विप्रं जनथो विपन्यया प्र वामत्र विधते दंसना भुवत् ॥७॥

शत्रु संहार गर्नमा कुशल हे अश्विनीकुमारहरू हो ! थोत्रो रथ मर्मत गरेझैँ तिमीहरूले अत्यन्त बूढा वन्दनलाई तन्नेरी बनाइदियौ। प्रार्थनाबाट प्रशंसित हुँदै ज्ञानी वृक्षलाई भूमिबाट उत्पन्न गरायौ। त्यसैले तिमीहरू दुईका यी सहयोगपूर्ण कार्यहरू यहाँका मानिसका लागि अत्यन्तै प्रभावकारी छन्।

अगच्छतं कृपमाणं परावति पितुः स्वस्य त्यजसा निबाधितम्।
स्वर्वतीरित ऊतीर्युवोरह चित्रा अभीके अभवन्नभिष्टयः ॥८॥

आफ्नै बाबुले त्यागेपछि तुग्रले ज्यादै दुःख पाएका थिए। त्यस अवस्थामा प्रार्थना गर्ने मन्युकहाँ तिमीहरू दुवै निकै टाढादेखि आयौ र उनलाई लग्यौ। तिमीहरूको यस्तो संरक्षणकारी कार्य ज्यादै अद्‌भुत, तेजस्वी र सबैका निम्ति अनुकरणीय छ।

उत स्या वां मधुमन्मक्षिकारपन्मदे। सोमस्यौशिजो हुवन्यति।
युवं दधीचो मन आ विवसथोऽथा शिरः प्रति वामश्व्यं वदत् ॥९॥

सोमपानका प्रसन्नताले उशिक्‌का पुत्र कक्षीवान् माहुरीले मधुर स्वरमा गुञ्जन गर्दै तिमीहरूलाई आह्वान गरे। तिमीहरूका सेवाबाट दधीचि ऋषिको मन प्रभावित भयो। त्यसपछि उनले आफ्नो टाउको घोडाको जस्तै बनाए र तिमीहरू दुवैलाई मधुविद्याको उपदेश दिए।

युवं पेदवे पुरुवारमश्विना स्पृधां श्वेतं तरुतारं दुवस्यथः।
शर्यैरभिद्युं पृतनासु दुष्टरं चर्कृत्यमिन्द्रमिव चर्षणीसहम् ॥१०॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैले सबैबाट प्रशंसनीय, तेजस्वी, युद्धमा विजय प्राप्त गर्ने, शत्रुपक्षका लागि अजेय, इन्द्रदेवजस्तै शत्रुहरूलाई पराजित गर्ने, चञ्चल सेतो अश्व पेदु राजालाई प्रदान गर्‍यौ।

[सूक्त - १२०]

ऋषि – कक्षीवान् दैर्घतमस। **देवता** – अश्विनीकुमार। **छन्द** – गायत्री ककुप् उष्णिक्।

का राधद्धोत्राश्विना वां को वां जोष उभयोः। कथा विधात्यप्रचेताः ॥१॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरूलाई प्रसन्न गर्ने प्रिय प्रार्थना कस्ता छन् ? कसले तिमीहरूलाई सन्तुष्ट गराउनका सक्ला ? अल्पज्ञ मानिसले तिमीहरूको उपासना कुन रीतिले गर्नुपला ?

विद्वांसाविद्दुरः पृच्छेदविद्वानित्थापरो अचेताः। नू चिन्नु मर्ते अक्रौ ॥२॥

ज्ञानी र प्रतिभारहित दुवै किसिमका मानिस विद्वान् अश्विनीकुमारहरूबाट उचित मार्गदर्शन प्राप्त गरुन्। उनीहरूले मानवहितका लागि केही पनि गर्न नसक्ने असमर्थता प्रकट गर्लान् ? यस्तो सम्भव छैन, अवश्य उनीहरू मानवहिततर्फ प्रेरित हुर्नछन्।

ता विद्वांसा हवामहे वां ता नो विद्वांसा मन्म वोचेतमद्य।
प्रार्चद्दयमानो युवाकुः ॥३॥

सहयोगका निम्ति हामी अविश्वनीकुमारलाई आह्वान गर्दछौँ। आज तिमीहरू यहाँ आएर चिन्तनयुक्त मार्ग प्रदर्शन गराओ। तिमीहरू दुईप्रति मित्रताको इच्छा गर्ने यी मानिसहरू हवि समर्पित गर्दै तिमीहरूको अर्चना गर्दछन्।

वि पृच्छामि पाक्या३ न देवान्वषट्कृतस्याद्भुतस्य दस्रा।
पातं च सह्यसो युवं च रभ्यसो नः ॥४॥

हे शत्रुसंहारक अश्विनीकुमारहरू हो ! हाम्रो प्रार्थना तिमीहरूबाहेक कसैलाई होइन। तिमीहरू अद्‌भुत शक्तिका उत्पादक हौ, आदरपूर्वक दिइएको यो सोमरस ग्रहण गर र हामीलाई जिम्मेदारीपूर्ण कार्य निर्वाह गर्न समर्थ बनाओ।

प्र या घोषे भृगवाणे न शोभे यया वाचा यजति पज्रियो वाम्।
प्रैषयुर्न विद्वान् ॥५॥

घोषा ऋषिका पुत्र, भृगु र ज्ञानसम्पन्न एवं अन्नका इच्छुक पज्र कुलमा उत्पन्न अङ्गिरा ऋषिले गरेझैं स्तुतिरूपी वाणीको प्रयोग प्रस्तुतीकरण गर्न सक्ने क्षमता हाम्रा वाणीमा पनि आओस्।

श्रुतं गायत्रं तकवानस्याहं चिद्धि रिरेभाश्विना वाम्। आक्षी शुभस्पती दन् ॥६॥

हे कल्याणकारक अश्विनीकुमारहरू हो ! प्रगतिको इच्छाले प्रेरित ऋषिले गायत्री छन्दमा गाएको स्तोत्र तिमीहरू दुईले सुन्यौ। तिमीहरू दुवै नेत्रहीनलाई दृष्टि प्रदान गर्दछौ, त्यसका लागि हामी तिमीहरूको गुणगान गर्दछौँ, हाम्रो पनि रहर पूरा होस्।

युवं ह्यास्तं महो रन्युवं वा यन्निरततंसतम्।
ता नो वसू सुगोपा स्यातं पातं नो वृकादघायोः ॥७॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै कुनै साधकलाई मनग्गे दान पनि दिन्छौ र कसैका धनको

शक्ति पूर्ण रूपले छुटाई पनि दिन्छौ। तिमीहरू दुवै हाम्रा असल संरक्षक होओ। दुष्कर्मी तथा ब्वाँसाजस्ता क्रोधी शत्रुहरूबाट हामीलाई जोगाओ।

मा कस्मै धातमभ्यमित्रिणे नो माकुत्रा नो गृहेभ्यो धेनवो गुः।
स्तनाभुजो अशिश्वीः ॥८॥

कुनै शत्रुहरूसित पनि हाम्रो पराजय नहोस्। आफ्ना दुधले पालनपोषण गर्ने गाई बाछाबाट अलग्गिएर हाम्रो घर नछोडून्। हाम्रो घर पोषक दुधले सधैं समृद्ध रहोस्।

दुहीयन्मित्रधितये युवाकु राये च नो मिमीतं वाजवत्यै।
इषे च नो मिमीतं धेनुमत्यै ॥९॥

तिमीहरूका सहयोगको आशा गर्दै हामीलाई आफन्त पालनका लागि धेरै धनसम्पत्ति चाहिएको छ। त्यसैले शक्तिसम्पन्न धन र गाईसहित मनग्गे अन्न हामीलाई देओ।

अश्विनोरसनं रथमनश्वं वाजिनीवतोः। तेनाहं भूरि चाकन ॥१०॥

सैन्यशक्तिले सम्पन्न अश्विनीकुमारहरूबाट विनाअश्व नै चल्ने रथ हामीले पायौं। यसबाट हामी मनग्गे कीर्ति आर्जन गर्ने अभिलाषा गर्दछौं।

अयं समह मा तनूह्याते जनाँ अनु। सोमपेयं सुखो रथः ॥११॥

सुखदायी रथ धनले भरिपूर्ण छ। अश्विनीकुमारहरू सोमपानका लागि याज्ञिकहरूका नजिक यसै रथमा चढेर जान्छन्। यस रथले हामीलाई ख्याति दिन्छ।

अध स्वप्नस्य निर्विदेऽभुञ्जतश्च रेवतः। उभा ता बस्रि नश्यतः ॥१२॥

असमर्थलाई खान दिने उदारता नभएका धनीहरू र अल्छ्याइँ गरी बस्ने व्यक्तिलाई देख्दा हामीलाई ज्यादै दिक्क लाग्दछ। तिनीहरूको शीघ्र विनाश सुनिश्चित छ।

[सूक्त - १२१]

ऋषि - कक्षीवान् दैर्घतमस। **देवता** - इन्द्र विश्वेदेवा। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

कदित्था नॄंः पात्रं देवयतां श्रवद्गिरो अङ्गिरसां तुरण्यन्।
प्र यदानड्विश आ हर्म्यस्योरु क्रंसते अध्वरे यजत्रः ॥१॥

मनुष्यलाई संरक्षण प्रदान गर्ने इन्द्रदेव भट्टै देवत्व पद प्राप्त गर्न चाहने अङ्गिरसहरूको प्रार्थना सुन्लान् भन्ने निश्चित छैन। जब स्वीकार गर्दछन् त्यसपछि प्रजाका घरमा हुने यज्ञमा भट्ट पुगेर उनीहरूका अभीष्ट कामनाहरू पूर्ण गरिदिन्छन्।

स्तम्भीद्ध द्यां स धरुणं प्रुषायदृभुर्वाजाय द्रविणं नरो गोः।
अनु स्वजां महिषश्चक्षत व्रां मेनामश्वस्य परि मातरं गोः ॥२॥

[illegible] पनि उनले द्युलोकलाई स्थिरता प्रदान गरेका हुन्। तेजस्वी रश्मिका प्रकाशक इन्द्रदेव सर्वत्र [illegible] उत्पादन गराउन जल बर्साउने माध्यम हुन्। महान् सूर्यदेव आफ्नी कन्या उषादेवीभन्दा पछि [illegible] हुन्छन्। शीघ्र गतिशील चन्द्रमाकी पत्नी रात्रिलाई किरणहरूकी माता बनाउँछन्।

नक्षद्धवमरुणीः पूर्व्यं राद तुरो विशामङ्गिरसामनु द्यून्।
तक्षद्वज्रं नियुतं तस्तम्भद् द्यां चतुष्पदे नर्याय द्विवादे ॥३॥

[illegible] लाई सत्कर्ममा प्रेरित गर्ने, आङ्गिरसहरूका ज्ञाता सूर्यदेव नित्य उषालाई प्रकाशमान [illegible] श्रेष्ठ स्तुतिरूपी वाणीले सम्मानित हुन्छन्। इन्द्रदेव वज्र धारिलो बनाउँछन् र प्राणीको कल्याणका [illegible] दिव्यलोकलाई स्थिरता प्रदान गर्दछन्।

अस्य मदे स्वयं दा ऋतायापीवृतमुस्रियाणामनीकम्।
यद्ध प्रसर्गे त्रिककुम्निवर्तदप द्रुहो मानुषस्य दुरो वः ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! प्राथनाले प्रशंसित भएर तिमी रात्रिमा लुकेका प्रकाशमय किरणसमूहलाई यज्ञ सम्पादनका लागि प्रकट गर्दछौ। जब तीनै लोकमा सर्वोत्तम इन्द्रदेव युद्धमा तत्पर हुन्छन्, त्यस बेला तिनले विरोधीका लागि पतनको मार्ग खोल्दछन्।

तुभ्यं पयो यत्पितरावनीतां राधः सुरेतस्तुरणे भुरण्यू।
शुचि यत्ते रेक्ण आयजन्त सबर्दुघायाः पय उस्रियायाः ॥५॥

उत्तम र दुधालु गाईका घिउदुधले तिम्रा लागि मानिसले यज्ञ गरेपछि हे इन्द्रदेव ! तिमी चाँडै क्रियाशील हुन्छौ। तिमीलाई भरणपोषण गर्ने मातापिताजस्ता द्यावापृथिवीमा तिमी नै ऐश्वर्यप्रद श्रेष्ठ उत्पादन क्षमता भएको वर्षा गराउँछौ।

अध प्र जज्ञे तरणिर्ममत्तु प्र रोच्यस्या उषसो न सूरः ।
इन्दुर्येभिराष्ट स्वेदुहव्यैः स्रुवेण सिञ्चञ्जरणाभि धाम ॥६॥

सूर्यदेव प्रकाशित भएझैं दुःखनाशक इन्द्रदेव पनि उषाका नजिकै प्रकट हुन्छन्। श्रेष्ठ मधुर पदार्थको हवि प्रदान गर्ने इन्द्रदेवका लागि यज्ञस्थलमा सुरोपात्रले यजमानहरू सोमरस प्रदान गर्दछन्। इन्द्रदेव यस्तै सोमरसले अघाएर खुसी होऊन्।

स्विध्मा यद्वनधितिरपस्यात्सूरो अध्वेरे परि रोधना गोः ।
यद्ध प्रभासि कृत्व्याँ अनु द्यूननर्विशे पश्विषे तुराय ॥७॥

प्रकाशित सूर्यका किरणका माध्यमबाट मेघले जल वर्षा गर्दाखेरि इन्द्रदेव यज्ञका लागि किरणको अवरोध हटाइदिन्छन्। हे इन्द्रदेव ! तिमी सूर्यका किरणका रूपमा सञ्चार गर्दा गाडीवाल, पशुपालक र गतिशील पुरुषहरू आआफ्ना कार्य पूरा गर्न तयार हुन्छन्।

अष्ट्य महो दिव आदो हरी इह द्युम्नासाहमभि योधान उत्सम्।
हरि यत्ते मन्दिनं दुक्षन्वृधे गोरभसमद्रिभिर्वाताप्यम् ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! यज्ञकर्ता मानिसले तिम्रो संवर्धनका लागि उत्तम, आनन्दप्रद गाईको दुध मिश्रित र शक्तिप्रद सोम ढुङ्गामा पेलेर तयार गर्दछन्। त्यस बेला विस्तृत दिव्यलोकले ढाक्ने तिम्रो अश्वरूपी किरण हविरूपी सोमरस लिएर आउँछ। त्यो सोम ग्रहण गरेर वर्षा अवरोधक तत्त्व हटाउँदै तेजस्वी जलधारा तिमी चारैतिर बर्साऊ।

त्वमायसं प्रति वर्तयो गोर्दिवो अश्मानमुपनीतमृभ्वा ।
कुत्साय यत्र पुरुहूत वन्वञ्छुष्णमनन्तैः परियासि वधैः ॥९॥

अनेकौँले बोलाइने हे इन्द्रदेव ! तिमी कुत्सको संरक्षण गर्न शुष्ण दानवलाई विभिन्न शस्त्र प्रहार गर। त्यसलाई नाश गरेपछि निर्भय भएर सबै चारै दिशामा घुम्छन्। त्यस आक्रान्तालाई हनन गर्नका लागि तिमी ऋभुले स्वर्गलोकमा ल्याएका ढुङ्गा र फलामले बनेका शस्त्रले प्रहार गर्छौ।

पुरा यत्सूरस्तमसो अपीतेस्तमद्रिवः फलिगं हेतिमस्य ।
शुष्णस्य चित्परिहितं यदोजो दिवस्परि सुग्रथितं तदादः ॥१०॥

वज्रधारी इन्द्रदेवले बादल नष्ट पार्ने शस्त्र प्रहार गरेपछि सूर्यदेव मुक्त भए। हे इन्द्रदेव ! द्युलोक छेकिराखेको शुष्णुको बल तिमीले नष्ट गरायौ।

अनु त्वां मही पाजसी अचक्रे द्यावाक्षामा मदतामिन्द्र कर्मन्।
त्वं वृत्रमाशयानं सिरासु महो वज्रेण सिष्वपो वराहुम् ॥११॥

महान् सामर्थ्यले युक्त हे इन्द्रदेव ! सबैतिर व्याप्त रहेका द्युलोक र भूलोकले तिम्रा कार्यप्रति आभार प्रकट गरे। तिमी त्यसबाट प्रोत्साहित भयौ र विशाल वज्रले वृत्रलाई पानीभित्रै पसारिदियौ।

त्वमिन्द्र नर्यो याँ अवो नृन्तिष्ठा वातस्य सुयुजो वहिष्ठान्।
यं ते काव्य उशना मन्दिनं दाद्वृत्रहणं पार्यं ततक्ष वज्रम् ॥१२॥

हे इन्द्रदेव ! क्रान्तदर्शी उशनाका पुत्रले आनन्दप्रद, वृत्रहन्ता र शत्रुआक्रान्ता वज्र तिम्रा लागि प्रदान गरे। तिमीले त्यसलाई धारिलो बनायौ। भारी वहन गर्न कुशल, रथमा राम्रोसित बाँधिएका र वायुसरिको वेग भएका घोडाहरूले तानिएका रथमा बसेर तिमी मनुष्यका हितचिन्तकहरूलाई संरक्षण प्रदान गर्दछौ।

त्वं सूरो हरितो रामयो नृन्भरच्चक्रमेतशो नायमिन्द्र ।
प्रास्य पारं नवतिं नाव्यानामपि कर्तमवर्तयोऽयज्यून् ॥१३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी प्रकाशमान सूर्यदेवजस्तै मानिसहरूको हितकारक छौ र रस शोषण गर्ने रश्मि प्रकट गर्दछौ। तिम्रा रथका पाङ्ग्रा सधैँ गतिमान् रहन्छन्। नौकाबाट तर्न सकिने नब्बे वटा नदीपारि यज्ञविरोधीलाई फ्याँकेर तिमीले विलक्षण तरिकाले यज्ञकार्य सम्पन्न गरायौ।

त्वं नो अस्या इन्द्र दुर्हणायाः पाहि वज्रिवो दुरितादभीके ।
प्र नो वाजान्रथ्योऽअश्वबुध्यानिषे यन्धि श्रवसे सूनृतायै ॥१४॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! अति प्रयासपूर्वक नष्ट गर्न सकिने दुर्गतिकारक पापकर्मबाट हामीलाई जोगाएर संरक्षित गर। युद्धभूमिमा हाम्रो अति जतन गर। हामीलाई यश, बल र सत्ययुक्त व्यवहारका लागि रथ र अश्वयुक्त ऐश्वर्यसम्पदा प्रदान गर।

मा सा ते अस्मत्सुमतिर्वि दसद्वाजप्रमहः समिषो वरन्त।
आ नो भज मघवन्गोष्वर्यो मंहिष्ठास्ते सधमादः स्याम ॥१५॥

स्तुति गर्न योग्य सामर्थ्यवान् हे इन्द्रदेव ! हाम्रा जीवनमा तिम्रा विवेकबुद्धिको कहिल्यै अभाव नहोस्। विवेकबुद्धिले हामीले सबै खालका अन्न र धन आर्जन गर्न सकौँ। हे श्रेष्ठ ऐश्वर्यसम्पन्न इन्द्रदेव ! हामीलाई पशुधनले परिपूर्ण गर र तिम्रो महिमा बढाउने हामी सबै जना एकैसाथ रहेर आनन्दित होऔँ।

[सूक्त - १२२]

ऋषि - कक्षीवान् दैर्घतमस। देवता - इन्द्र विश्वेदेवा। छन्द - त्रिष्टुप् विराट्।

प्र वः पान्तं रघुमन्यवोऽन्धो यज्ञं रुद्राय मीढ्हुषे भरध्वम्।
दिवो अस्तोष्यसुरस्य वीरैरिषुध्येव मरुतो रोदस्योः ॥१॥

हे क्रोधविहीन ऋत्विक्हरू हो ! तिमीहरू हर्षप्रदायक रुद्रदेवलाई अन्नरूपी आहुति चढाओ। जसरी धनुर्धारीले बाणद्वारा शत्रुपक्षको विनाश गर्दछ, उसै गरी दिव्यलोकबाट आएर असुरता संहार गर्ने गर। हामी दिव्यलोक र भूलोकका बीचमा शूरवीरहरूका साथ वास गर्ने मरुत्गणलाई प्रार्थना गर्दछौँ।

पत्नीव पूर्वहूतिं वावृधध्या उषासानक्ता पुरुधा विदाने।
स्तरीर्नात्कं व्युतं वसाना सूर्यस्य श्रिया सुदृशी हिरण्यैः ॥२॥

धर्मपत्नीले पतिलाई सहयोग गरेझैँ उषादेवी र रात्रिले हाम्रा पहिलेका प्रार्थनाहरू बुझेर हामीलाई प्रगतिका मार्गमा अग्रसर गराऊन्। अन्धकार नष्ट गर्ने सूर्यदेवजस्तै, स्वर्णिम वस्त्रले सुसज्जित, सौन्दर्यले सुशोभित र अति रूपवती उषादेवीले हामीलाई उन्नतिका शिखरमा पुऱ्याऊन्।

ममत्तु नः परिज्मा वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान्।
शिशीतमिन्द्रापर्वता युवं नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः ॥३॥

अन्धकार नाश गरेर सर्वत्र घुम्दै दिन निम्त्याउने सूर्यदेवले हामीलाई सुख प्रदान गरुन्। वायुदेवले जल वर्षा गरेर आनन्दित गरुन्। इन्द्रले मेघ र हामीलाई स्वच्छ पारुन्। सबै देवताले हामीलाई ऐश्वर्यसम्पन्न गराऊन्।

उत त्या मे यशसा श्वेतनायै व्यन्ता पान्तौशिजो हुवध्यै।
प्र वो नपातमपां कृणुध्वं प्र मातरा रास्पिनस्यायोः ॥४॥

उशिक्का पुत्र कक्षीवान्ले यश र तेज प्राप्त गर्नका लागि सर्वत्र गमनशील, पालनकर्ता अश्विनीकुमारलाई प्रार्थना गर। हे मनुष्यहरू हो ! सत्कर्मका संरक्षक अग्निदेवलाई उत्तम प्रार्थना गर। स्तुति गर्नेहरूले मातापिताजस्ता द्यावापृथिवीलाई प्रार्थना गर।

आ वो रुवण्युमौशिजो हुवध्यै घोषेव शंसमर्जुनस्य नंशे।
प्र वः पूष्णे दावन आँ अच्छा वोचेय वसुतातिमग्नेः ॥५॥

हे [illegible]हरू हो ! घोष नामकी स्त्रीले रोग निको पार्न अश्विनीकुमारलाई बोलाएझैँ उशिक् पुत्र [illegible]ले दुःख मेटाउन तिमीहरूलाई बोलाउन ठूलो स्वरमा स्तोत्र पाठ गर्दछन्। तिमीहरूसँगै [illegible] [illegible]देवलाई पनि उनले प्रार्थना गर्दछन्। सम्पदा प्राप्त गर्नका लागि अग्निदेवलाई पनि [illegible] गर्छन्।

श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमोत श्रुतं सदने विश्वतः सीम्।
श्रोतु नः श्रोतुरातिः सुश्रोतुः सुक्षेत्रा सिन्धुरद्भिः ॥६॥

हे मित्र र वरुणदेवहरू हो ! तिमीहरू दुवै हाम्रो निवेदन सुन। यज्ञमण्डपमा चारैतिर गाइएका प्रार्थना पनि सुन। सुविख्यात, दानशील, जलवर्षक देवताहरूले हाम्रो प्रार्थना सुनेर जलराशिले हाम्रा खेतबारी सिँचाइ गरुन्।

स्तुषे सा वां वरुण मित्र रातिर्गवां शता पृक्षयामेषु पज्रे।
श्रुतरथे प्रियरथे दधानाः सद्यः पुष्टिं निरुन्धानासो अग्मन् ॥७॥

हे मित्र र वरुणदेवहरू हो ; तिमीहरूलाई हामी प्रार्थना गर्दछौँ। तीव्र वेगमा अश्व कुदाउने शूरवीरले नै सङ्ग्रामभूमिबाट असङ्ख्य गाईरूपी धन उपलब्ध गर्न पाउँछ। दुवै उसै विख्यात एवं प्रिय रथमा तुरुन्त यहाँ आओ र हामीलाई समृद्ध गराओ।

अस्य स्तुषे महिमघस्य राधः सचा सनेम नहुषः सुवीराः।
जनो यः पज्रेभ्यो वाजिनीवानश्वावतो रथिनो मह्यं सूरिः ॥८॥

घोडा र रथले सजिएका योद्धालाई हाम्रो संरक्षणका लागि प्रेरित गर्ने महान् वैभवशाली एवं सामर्थ्यवान् मानिसका धनलाई सबैले प्रशंसा गर्दछन्। हामी श्रेष्ठ शूरतासम्पन्न मानिसहरू जति छौं, सबै एकै ठाउँमा सङ्गठित होऔं।

जनो यो मित्रावरुणावभिध्रुगपो न वां सुनोत्यक्ष्णयाध्रुक्।
स्वयं स यक्ष्मं हृदये नि धत्त आप यदीं होत्राभिर्ऋतावा ॥९॥

हे मित्र र वरुणदेवहरू हो ! तिमीहरूसित विनाकारण द्वेष गर्ने, सोमरस निष्पादन नगर्ने, यज्ञीय भावना नभएका, कुमार्गमा हिँड्ने मानिसहरू अनेकौं किसिमका मानसिक एवं हृदयका रोगले पीडित हुन्छन्। सत्य मार्गमा हिँड्दै मन्त्र उच्चारण गर्दै यज्ञ सम्पन्न गर्नेहरूले सधैं तिमीहरूको कृपा प्राप्त गर्दछन्।

स व्राधतो नहुषो दंसुजूतः शर्धस्तरो नरां गूर्तश्रवाः।
विसृष्टरातिर्याति बाढ्हसृत्वा विश्वासु पृत्सु सदमिच्छूरः ॥१०॥

हे देवताहरू हो ! यजन गर्ने साधकहरू अश्वले युक्त होऊन्। शत्रुका लागि भयङ्कर विनाशकर्ता र अति तेजस्वी होऊन्। उनीहरू मगन्तेप्रति उदार र महान् बलशाली होऊन्। त्यस्तै व्यक्ति युद्धमा सामर्थ्यवान् शत्रुलाई विनाश गर्दै अगाडि सर्दछन्।

अध ग्मन्ता नहुषो हवं सूरेः श्रोता राजानो अमृतस्य मन्द्राः।
नभोजुवो यन्निरवस्य राधः प्रशस्तये महिना रथवते ॥११॥

हे सर्वत्र आकाशमा डुल्ने देवताहरू हो ! तिमीहरू आफ्ना बलयुक्ताले अमङ्गलकारी दुष्टको सम्पत्ति खोसेर प्रशंसायोग्य उत्तम रथ चलाउने शूरवीरलाई हस्तान्तरण गर्दछौं। तेजस्वी, हर्षदायक र अमृतमय यज्ञतर्फ प्रेरित गराउने हे देवताहरू हो ! मानिसको स्तुति सुनेर तिमीहरू यहाँ आओ।

एतं शर्धं धाम यस्य सूरेरित्यवोचन्दशतयस्य नंशे।
द्युम्नानि येषु वसुताती रारन्विश्वे सन्वन्तु प्रभृथेषु वाजम् ॥१२॥

दस वटा चमस पात्रमा सोमरस राखेर बोलाउने स्तुतिकर्ताको सामर्थ्य देवताहरूले बढाइदिन्छन् भनिन्छ। तेजयुक्त ऐश्वर्यले भएका देवताहरू हाम्रा यज्ञमा आएर हविष्यान्न सेवन गरुन्।

मन्दामहे दशतयस्य धासेर्द्विर्यत्पञ्च बिभ्रतो यन्त्यन्ना।
किमिष्टाश्व इष्टरश्मिरेत ईशानासस्तरुष ऋञ्जते नॄन् ॥१३॥

दस वटा चमस पात्रमा राखिएको सोमरूपी हविष्यान्न लिएर आउनेछन्। ती पात्रहरूमा राखिएको सोमरसरूपी अन्नले हामी प्रशंसित छौं। अश्वलाई लगाम लगाएर नियन्त्रण गर्न निपुण, शत्रुसंहारक देवताहरू छँदाछँदै श्रद्धालु मानिसलाई दुःख दिन कसले पो सक्ला र ? अतः कसैले पनि उनीहरूको अहित गर्न सक्दैन।

हिरण्यकर्णं मणिग्रीवमर्णस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः।
अर्यो गिरः सद्य आ जग्मुषीरोस्राश्चाकन्तूभयेष्वस्मे ॥१४॥

कानमा सुनका आभूषण र कण्ठमा मणि लगाएका सम्पूर्ण देवताहरूले हामीलाई असल सन्तान प्रदान गरुन्। यज्ञमा हामीले उच्चारण गरेको प्रार्थना र घिउको आहुति यी श्रेष्ठ देवताहरू झट्टै ग्रहण गरुन्।

चत्वारो मा मशर्शारस्य शिश्वस्त्रयो राज्ञ आयवसस्य जिष्णोः।
रथो वां मित्रावरुणा दीर्घाप्साः स्यूमगभस्तिः सूरो नाद्यौत् ॥१५॥

पराक्रमी मशर्शार राजाका चार पुत्र र अन्नका अधिपति आयवस राजाका तीन पुत्रले हामीलाई पीडित गराएका छन्। हे मित्र र वरुणदेव ! तिमीहरू दुवैका कल्याणकारी विशाल रश्मियुक्त रथ सूर्यदेवझैं आलोकित होऊन्।

[सूक्त - १२३]

ऋषि - कक्षीवान दैर्घतमस। **देवता** - उषा। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

पृथू रथो दक्षिणाया अयोज्यैनं देवासो अमृतासो अस्थुः।
कृष्णा दुदस्थादर्या३ विहायाश्चिकित्सन्ती मानुषाय क्षयाय ॥१॥

उषादेवीको कुशल र विस्तृत रथ घोडा नारेर तयार गरिएको छ र त्यसमा अमर देवगण आएर बसेका छन्। विशिष्ट तरिकाले प्रकाशित उषादेवी मानिसलाई सुखद निवास दिनका लागि प्रयत्नशील भएर डर लाग्दो अन्धकारभन्दा माथि आएर प्रकट भइन्।

पूर्वा विश्वस्माद्भुवनादबोधि जयन्ती वाजं बृहती सनुत्री।
उच्चा व्यख्यद्युवतिः पुनर्भूरोषा अगन्प्रथमा पूर्वहूतौ ॥२॥

सबै प्राणीभन्दा पहिले उषादेवी जाग्दछिन्। मनग्गे धन दान गर्ने उषादेवी ऐश्वर्य उत्पन्न गराउँछिन्। बारम्बार आउने चिरयुवा उषादेवी यज्ञको सर्वप्रथम स्थानमा विराजमान हुन्छिन् र अग्लो ठाउँबाट सबैलाई हेर्दछिन्।

यदद्य भागं विभजासि नृभ्य उषो देवि मर्त्यत्रा सुजाते।
देवो नो अत्र सविता दमूना अनागसो वोचति सूर्याय ॥३॥

हे कुलीन उषादेवी ! तिमी मनुष्यकी पालनकर्त्री हौं, त्यसैले मानिसका लागि धनको उपयुक्त भाग प्रदान गर्दछ्यौं। त्यस बेला दानप्रति प्रेरित गर्ने सूर्यदेवका सामु हामीलाई पापरहित बनाऊ।

गृहङ्गृहमहना यात्यच्छा दिवेदिवे अधि नामा दधाना।
सिषासन्ती द्योतना शश्वदागादग्रमग्रमिद्भजते वसूनाम् ॥४॥

उषादेवी हविको भाग ग्रहण गर्नका लागि प्रत्येक दिन आउँछिन्। कीर्ति धारण गरेकी उषादेवी सधैं प्रत्येक घरमा जान्छिन् र धनको असल अंश ग्रहण गर्दछिन्।

भगस्य स्वसा वरुणस्य जामिरुषः सूनृते प्रथमा जरस्व।
पश्चा स दघ्या यो अघस्य धाता जयेम तं दक्षिणया रथेन ॥५॥

हे सुभाषिणी उषादेवी ! तिमी भगदेव र वरुणदेवकी बहिनीजस्तै हुनाले देवताहरूमा सबैभन्दा पहिले स्तुति गर्न योग्य छौ। पापी शत्रुलाई हामी पक्रन सकौँ र तिमीले कुशलतापूर्वक हाँकेको रथले तिनीहरूलाई परास्त गराऔँ।

उदीरतां सुनृता उत्पुरन्धीरुदग्नयः शुशुचानासो अस्थुः।
स्पार्हा वसूनि तमसापगूळ्हाविष्कृणवन्त्युषसो विभातीः ॥६॥

[illegible] मुखले स्तोत्र गाओस्। सत्कर्मतिर तिखो बुद्धि प्रेरित गरौँ। बालिएको अग्नि सधैं बलिरहोस्। [illegible] उषाले अन्धकारमा छोपिएका धन प्रकट गराऊन्।

अपान्यदेत्यभ्य१न्यदेति विषुरूपे अहनी सं चरेते।
परिक्षितोस्तमो अन्या गुहाकरद्यौदुषाः शोशुचता रथेन ॥७॥

[illegible] रूपरङ्ग भएका रात्रि र उषादेवी क्रमशः आउँछन् र जान्छन्। एउटी गएपछि अर्की [illegible] भ्रमणशीलहरूमा एउटी रात्रिले सबैलाई अन्धकारमा छोप्दछिन् र अर्की उषादेवीले [illegible] रूपी रथले सबैलाई प्रकाशित गर्दछिन्।

सदृशीरद्य सदृशीरिदु श्वो दीर्घं सचन्ते वरुणस्य धाम।
अनवद्यास्त्रिंशतं योजनान्येकैका क्रतुं परि यन्ति सद्यः ॥८॥

आजझैँ उषाहरू भोलि पनि आउँछन्। पवित्र उषाहरू वरुणदेवका पवित्र स्थानमा निकै बेर रहन्छन्। एउटी उषादेवीले तीस योजनको परिक्रमा गर्दै निश्चित समयका कर्ममा प्रेरणा दिने सूर्यदेवका अगाडि यिनीहरू हिँड्दछिन्।

जानत्यह्नः प्रथमस्य नाम शुक्रा कृष्णादजनिष्ट श्वितीची।
ऋतस्य योषा न मिनाति धामाहरहर्निष्कृतमाचरन्ती ॥९॥

दिनको प्रारम्भ काललाई चिनेकी, गोरो वर्णकी तेजस्विनी उषा काली रात्रिका काला अन्धकारबाट उत्पन्न हुन्छिन्। स्त्रीरूपी उषा सत्यव्रत नत्यागीकन प्रतिदिन निश्चित बेलामा आउँछिन र नियमपूर्वक रहन्छिन्।

कन्येव तन्वा३ शाशदानाँ एषि देवि देवमियक्षमाणम्।
संस्मयमाना युवतिः पुरस्तादाविर्वक्षांसि कृणुषे विभाती ॥१०॥

हे उषादेवी ! शरीर प्रदर्शन गर्ने कन्याजस्तै देखिएकी तिमी अभीष्ट पूरा गर्ने पतिरूपी सूर्यदेवका समीप जान्छ्यौ। नवयुवतीझैँ मुस्काउँदै कान्तिमती भएर आफ्ना प्रकाशले किरणरूपी वक्षस्थल प्रकट रूपमा प्रदर्शन गराउँछ्यौ।

सुसङ्काशा मातृमृष्टेव योषाविस्तन्वं कृणुषे दृशे कम्।
भद्रा त्वमुषो वितरं व्युच्छ न तत्ते अन्या उषसो नशन्त ॥११॥

आफ्नै आमाले सिँगरेकी तरुनी छोरीजस्तै सुन्दर उषादेवी आफ्ना किरणरूपी शारीरिक अङ्गहरू मानौँ देखाउनकै लागि प्रकट गर्दै छिन्। हे उषादेवी ! तिमी मनुष्यको कल्याण गर्दै व्यापक क्षेत्रमा प्रकाशित होऊ। अन्य उषाहरू तिमीसमान तेजस्वी हुँदैनन्।

अश्वावतीर्गोमतीर्विश्ववारा यतमाना रश्मिभिः सूर्यस्य।
परा च यन्ति पुनरा च यन्ति भद्रा नाम वहमाना उषासः ॥१२॥

अश्व र गाईहरूले युक्त, आदरयोग्य, सूर्यदेवका किरण अन्धकार हटाउन प्रयत्नशील छन्। हितकारी यश धारण गर्ने उषाहरू पर गएझैँ देखिए तापनि त्यहाँ आउँछन्।

ऋतस्य रश्मिमनुयच्छमाना भद्रम्भद्रं ऋतुमस्मासु धेहि।
उषो नो अद्य सुहवा व्युछास्मासु रायो मघवत्सु च स्युः ॥१३॥

हे उषादेवी ! सूर्यदेवको रश्मि अनुकूल रहँदा तिमी हाम्रा मनलाई [illegible] कर्ममा प्रेरित गर। आह्वान गरेपछि तिमी हाम्रा सामु प्रकट होऊ। हामी र ऐश्वर्यवानहरू[illegible] धनसम्पदा प्रदान गर।

[सूक्त - १२४]

ऋषि - कक्षीवान् दैर्घतमस। **दवता** - उषा। **छन्द** - [illegible]

उषा उच्छन्ती समिधाने अग्ना उद्यन्त्सूर्य उर्विया ज्योतिरश्रेत्।
देवो नो अत्र सविता न्वर्थं प्रासावीद् द्विपत्प्र चतुष्पदित्यै ॥१॥

अग्नि प्रदीप्त भएपछि उषादेवी अन्धकार नाश गर्दै उदाइरहकेका [illegible] तेज धारण गर्दछिन्। सूर्यदेवले हामीलाई उपयोगी धन दिन्छन् र मनुष्य तथा [illegible] हिँडनका लागि मार्ग खुला गरिदिन्छन्।

अमिनती दैव्यानि व्रतानि प्रमिनती मनुष्या युगानि।
ईयुषीणामुपमा शश्वतीनामायतीनां प्रथमोषा व्यद्यौत् ॥२॥

उषादेवी नियमअनुशासन पालन गर्नेगराउने गर्दै मानिसको [illegible] गर्छिन्। विगतमा निरन्तर आएका उषाहरूका अन्त्यमा र भविष्यमा आउने [illegible] वेला यी उषा प्रकट हुन्छिन्।

एषा दिवो दुहिता प्रत्यदर्शि ज्योतिर्वसाना समना पुरस्[illegible]
ऋतस्य पन्थामन्वेति साधु प्रजानतीव न दिशो मिनाति [illegible]

स्वर्गलोककी कन्याजस्ती उषादेवी प्रकाशरूपी वस्त्र [illegible] र प्रतिदिन पूर्व दिशाबाट आउने गरेकी देखिन्छिन्। सत्यको [illegible]हरूलाई अवरोध नगरीकन यी उषादेवी जान्छिन्।

उपो अदर्शि शुन्ध्युवो न वक्षो नोधा इवाविरकृत [illegible]
अद्मसन्न ससतो बोधयन्ती शश्वत्तमागात्पुनरेयुषीणाम् [illegible]

शुद्ध पवित्र वक्षस्थलजस्तै उषादेवी नजिकै [illegible] उषादेवीले आफ्ना किरणरूपी अङ्गहरूलाई प्रकट गरेकी [illegible] गृहिणीजस्तै आगामी उषाहरूमध्येकी सर्वप्रथम यी उषा फेरि [illegible]

पूर्वे अर्धे रजसो अप्त्यस्य गवां जनित्र्यकृत प्र केतुम्।
व्यु प्रथते वितरं वरीय ओभा पृणन्ती पित्रोरुपस्था ॥५॥

विशाल अन्तरिक्षको पूर्वी भागमा रश्मि उत्पन्न गराउने [illegible] फर्फराइन्। द्युलोक र भूलोकरूपी मातापितासित रहेर दुवै लोकलाई [illegible] यी उषादेवी विशिष्ट तेजस्वी प्रकाशले अन्तरिक्षलाई परिपूर्ण गराउँछिन्।

एवेदेषा पुरुतमा दृशे कं नाजामिं न परि वृणक्ति जामिम्।
अरेपसा तन्वा३ शाशदाना नार्भादीषते न महो विभाती ॥६॥

निरन्तर विस्तृत भइरहने उषाले विरोधीलाई आफ्ना प्रकाशको आनन्ददायी सुखबाट वञ्चित गराइनन् र आत्मीयजनलाई पनि त्यसबाट वञ्चित गर्न सक्दिनन्। प्रकाशरूपी निर्दोष शरीरले प्रकाशित हुने उषादेवी सानातिनाबाट टाढा हुन नसकेझैँ ठूलालाई पनि त्याग्न सक्दिनन् र सानाठूलो सबैलाई प्रकाशित गर्दछिन्।

अभ्रातेव पुंस एति प्रतीची गर्तारुगिव सनये धनानाम्।
जायेव पत्य उशती सुवासा उषा हस्रेव नि रिणीते अप्सः ॥७॥

दाजुभाइविनाकी चेली निराश्रित भएपछि आमाबाबुसित गएझैँ र धनको अंश पाउनका लागि निराश्रित विधवा न्यायालयमा गएझैँ उत्तम वस्त्र धारण गरेर सूर्यरूपी पतिलाई भेट्ने इच्छाले उषादेवी मुस्कुराउँदै आफ्नो किरणरूपी सौन्दर्य प्रकट गर्न लागिन्।

स्वसा स्वस्रे ज्यायस्यै योनिमारैगपैत्यस्याः प्रतिचक्ष्येव।
व्युच्छन्ती रश्मिभिः सूर्यस्याञ्ज्यङ्क्ते समनगा इव व्राः ॥८॥

बहिनीले दिदीलाई खाली ठाउँ दिएझैँ रात्रिरूपी बहिनीले आफ्नी दिदी उषादेवीलाई ठाउँ दिँदै अर्कैतिर हिँडिन्। सूर्यदेवका रश्मिले अन्धकार हट्यो र यी उषादेवी उत्सवमा जाने महिलाजस्तै देखिइन्। उनले व्यवस्थित किरणसमूहमा स्वरूप प्रकट गरिन्।

आसां पूर्वासामहसु स्वसॄणामपरा पूर्वामभ्येति पश्चात्।
ताः प्रत्नवन्नव्यसीर्नूनमस्मे रेवदुच्छन्तु सुदिना उषासः ॥९॥

उषारूपी दिदीबहिनीहरू गइरहँदा एकपछि अर्की अन्तिम नयाँ उषादेवीको लर्को लाग्दछ। ती उषादेवीले पहिलेझैँ हाम्रा लागि निश्चय पनि प्रचुर धनयुक्त श्रेष्ठ दिवसका लागि प्रकाशित गरुन्।

प्र बोधयोषः पृणतो मघोन्यबुध्यमानाः पणयः ससन्तु।
रेवदुच्छ मघवद्भ्यो मघोनि रेवत्स्तोत्रे सूनृते जारयन्ती ॥१०॥

हे धनशालिनी उषादेवी ! तिमी दाताहरूलाई जगाऊ। नजाग्ने लोभी व्यापारी सुतून्। वैभवशालिनी उषाले धनवान्का निमित्त धन दिनुका साथै यज्ञीय भावनाको प्रेरणा दिऊन्। हे सुभाषिणी उषादेवी ! तिमी सम्पूर्ण प्राणीको आयु कम गर्दछ्यौ। तिमी स्तोताहरूका निम्ति अपार वैभवले युक्त भएर प्रकाशमान होऊ।

अवेयमश्वैद्युवतिः पुरस्ताद्युङ्क्ते गवामरुणानामनीकम्।
वि नूनमुच्छादसति प्र केतुर्गृहंगृहमुप तिष्ठाते अग्निः ॥११॥

तरुणी स्त्रीजस्तै उषादेवी पूर्व दिशामा प्रकट हुँदै छिन्। यिनले किरणरूपी रातो अश्व आफ्ना रथमा जोतेकी छिन्। उषादेवी निश्चित र विशिष्ट रूपमा प्रकट हुन्छिन्। उनका प्रकाशरूपी ध्वजाको [illegible] हुँदा घरघरमा यज्ञको अग्नि प्रज्वलित हुन्छ।

उत्ते वयश्चिद्वसतेरपप्तन्नरश्च ये पितुभाजो व्युष्टौ।
अमा सते वहसि भूरि वाममुषो देवि दाशुषे मर्त्याय ॥१२॥

उषादेवी प्रकट हुँदाखेरि पक्षीले आआफ्नो गुण त्याग्छन्। मानिसहरू अन्नको खोजी लाग्छन्। हे उषादेवी ! धन र दान गर्ने गृहस्थीहरूलाई प्रचुर धनसम्पदा प्रदान गर।

अस्तोढ्वं स्तोम्या ब्रह्मणा मे ऽवीवृधध्वमुशतीरुषासः।
युष्माकं देवीरवसा सनेम सहस्रिणं च शतिनं च वाजम् ॥१३॥

हे स्तुतियोग्य उषाहरू हो ! हाम्रा स्तुतिले तिमीहरूको प्रार्थना सम्पन्न हुँदै छ। प्रगतिमा लाग्ने प्रजालाई उषाहरूले समृद्ध गराऊन्। हे देवत्वसम्पन्न उषाहरू हो ! तिमीहरूका संरक्षण साधनले हामी सयौँ वा हजारौँ धनधान्य र बलवर्गत आर्जन गरौँ।

[सूक्त - १२५]

ऋषि – कक्षीवान् दैर्घतमस। **देवता** – स्वनय दानस्तुति। **छन्द** – त्रिष्टुप् जगती।

प्राता रत्नं प्रातरित्वा दधाति तं चिकित्वान्प्रतिगृह्या नि धत्ते।
तेन प्रजां वर्धयमान आयू रायस्पोषेण सचते सुवीरः ॥१॥

प्रभात कालीन सूर्यदेव स्वास्थ्यप्रद पोषक तत्त्व मनुष्यलाई दिन्छन्। ज्ञानी मानिस यस तथ्यबाट

परिचित हुन्छन्। त्यसैले उनीहरू सूर्योदयभन्दा पहिले नै उठेर रश्मि मिसिएका प्रभातत्त्वरूपी रत्न लाभ गरेर कृतकृत्य हुन्छन्। त्यसबाट मानिसले दीर्घायु प्राप्त गरेर सन्तान लाभले गर्दै धनसम्पदा र स्वस्थ जीवन प्राप्त गर्दछन्।

सुगुरसत्सुहिरण्यः स्वश्वो बृहदस्मै वय इन्द्रो दधाति।
यस्त्वायन्तं वसुना प्रातरित्वो मुक्षीजयेव पदि मुत्सिनाति ॥२॥

दानी मानिसले बिहान उठ्नासाथ मगन्तेलाई डोरीले पैतालादेखि शिरसम्म कर्णजस्तै पारेर अपार धन दिन्छ। यस्तो दानी मानिस राम्रा गाई, घोडा र सुनले भरिपूर्ण हुन्छ। तिनलाई इन्द्रदेवले अन्न, धन आदि प्रदान गर्दछन्।

आयमद्य सुकृतं प्रातरिच्छन्निष्टेः पुत्रं वसुमता रथेन।
अंशोः सुतं पायय मत्सरस्य क्षयद्वीरं वर्धय सूनृताभिः ॥३॥

हे देवताहरू हो ! धनले सम्पन्न, यज्ञ संरक्षक र श्रेष्ठ कर्तव्य निर्वाह गर्ने पुत्र प्राप्त होस् भनेर आज प्रातः हामी रथमा तिमीहरूकहाँ आएका छौँ। तिमीहरू सुखदायक छौ। तयार गरिएको सोमरस ग्रहण गर र वीरलाई आश्रय दिँदै हामीलाई शुभ आशीर्वादले मङ्गल गर।

उपक्षरन्ति सिन्धवो मयोभुव ईजानं च यक्ष्यमाणं च धेनवः।
पृणन्तं च पपुरिं च श्रवस्यवो घृतस्य धारा उप यन्ति विश्वतः ॥४॥

हालै वा भविष्यमा यज्ञ गर्ने वा यज्ञको विचार गर्नेहरूका लागि सुखद नदी बग्दछ। सबैका लागि कल्याणकारी र सबैलाई सम्पन्न गराउने याजकलाई अन्नले समृद्ध पार्ने गाईले घिउको धारा प्रदान गर्दछ।

नाकस्य पृष्ठे अधि तिष्ठति श्रितो यः पृणाति स ह देवेषु गच्छति।
तस्मा आपो घृतमर्षन्ति सिन्धवस्तस्मा इयं दक्षिणा पिन्वते सदा ॥५॥

आफ्ना आश्रितजनलाई धनधान्य र स्वर्गीय सुखले परिपूर्ण गराउनेहरू देवत्व पद प्राप्त गरेर प्रतिष्ठित हुन्छन्। दानीका लागि प्राणजस्तो बनेर जल प्रवाहित भइदिन्छ र पृथ्वीले तिनीहरूकै लागि अन्नको भण्डार पर्याप्त प्रदान गर्छ।

दक्षिणावतामिदिमानि चित्रा दक्षिणावतां दिवि सूर्यासः।
दक्षिणावन्तो अमृतं भजन्ते दक्षिणावन्तः प्र तिरन्त आयुः ॥६॥

सार्थक दान दाताले विलक्षण उपलब्धि प्राप्त गर्छन्। दिव्य लोकबाट सूर्यदेव उनका लागि स्वास्थ्य प्रदान गर्दछन्। दान दाताले अमर पद प्राप्त गर्दछन्। प्रसन्न दानीप्रति उनको भावना बढ्छ र दाताको आयु वृद्धि होस् भन्ने शुभ कामना प्राप्त हुन्छ।

मा पृणन्तो दुरितमेन आरन्मा जारिषुः सूरयः सुव्रतासः।
अन्यस्तेषां परिधिरस्तु कश्चिदपृणन्तमभि सं यन्तु शोकाः ॥७॥

यज्ञ आदि शुभकर्म सम्पन्न गर्ने र मनुष्यलाई कल्याणरूपी दानले सन्तुष्ट गर्छ। उनलाई दुःख र पापबाट जोगाऔँ। ज्ञानसाधक र यमनियम आदि व्रत व्यावहारिक जीवनमा प्रयोग गर्ने मानिसलाई बुढ्यौलीले चाँडै गाँज्नेछैन। त्यसको विपरीत पापमा संलिप्त, यज्ञ आदि हविद्वारा देवतालाई सन्तुष्ट नगर्ने र सत्कर्मले हीनलाई मानसिक चिन्ता र शोक सन्तापले सताउनेछन्।

[सूक्त - १२६]

ऋषि - स्वनय रोमशा। **देवता** - स्वनय भावयव्य रोमशा। **छन्द** - त्रिष्टुप् अनुष्टुप्।

अमन्दान्त्सोमान्प्र भरे मनीषा सिन्धावधि क्षियतो भाव्यस्य।
यो मे सहस्रममिमीत सवानतूर्तो राजा श्रव इच्छमानः ॥१॥

हिंसा आदि कष्टबाट मुक्त भव्य राजाले कीर्तिको कामना गर्दै हाम्रो यज्ञ सम्पन्न गराए। सिन्धु नदीका किनारमा बस्ने उनै राजाका लागि हामी ज्ञानले पूर्ण स्तोत्र विवेक र बुद्धिका साथ उच्चारण गर्दछौँ।

शतं राज्ञो नाधमानस्य निष्काञ्छतमश्वान्प्रयतान्त्सद्य आदम्।
शतं कक्षीवाँ असुरस्य गोनां दिवि श्रवोऽजरमा ततान ॥२॥

कक्षीवान्ले स्तोता र धनदाता राजासित सय स्वर्णमुद्रा, सय वेगशील अश्व र सय असल गोरु लिए। यसबाट ती राजाको कीर्ति स्वर्गलोकमा निर्बाध रूपले फैलियो।

उप मा श्यावाः स्वनयेन दत्ता वधूमन्तो दश रथासो अस्थुः ।
षष्टिः सहस्रमनु गव्यमागात्सनत्कक्षीवाँ अभिपित्वे अह्नाम् ॥३॥

स्वनयले दिएको उत्तम जातको घोडा र उत्तम स्त्रीसहित दस रथहरू हामीकहाँ आएका छन्। दिनको सुरुमा राजासित कक्षीवान्‌ले साठी हजार गाईहरू प्राप्त गरे।

चत्वारिंशद्दशरथस्य शोणाः सहस्रस्याग्रे श्रेणिं नयन्ति ।
मदच्युतः कृशनावतो अत्यान्कक्षीवन्त उदमृक्षन्त पज्राः ॥४॥

हजारौँ पङ्क्तिभन्दा अघि दस वटा रथ चालीस घोडाले लैजान्छन्। अन्नसहितको घाँस खाएर बलिया भएका, सुनका गहनाले भरिभराउ, मद चुहाउने घोडा कक्षीवान्‌ले आफ्ना वशमा गरेका छन्।

पूर्वामनु प्रयतिमाददे वस्त्रीन्युक्ताँ अष्टावरिधायसो गाः ।
सुबन्धवो ये विश्या इव व्रा अनस्वन्तः श्रव ऐषन्त पज्राः ॥५॥

हे अन्न आदिले पुष्ट, श्रेष्ठ आचरण भएका बन्धुहरू हो ! तिम्रा लागि हामीले चार, चार र तीन अगणित गाईसहित प्रथम अनुदानका रूपमा प्राप्त गर्‍यौँ। सबै प्रेमपूर्वक रहने प्रजाको परिवारझैँ रथले युक्त भएर कल्याणको कामना गर्दछन्।

आगाधिता परिगधिता या कशीकेव जङ्गहे ।
ददाति मह्यं यादुरी याशूनां भोज्या शता ॥६॥

मेरी सहधर्मिणीले मेरा लागि अनेकौँ ऐश्वर्ययुक्त भोग्यपदार्थ उपलब्ध गराउँछिन्। यी सधैँ साथमा रहने, गुणी मेरी सहस्वामिनी हुन्।

उपोप मे परा मृश मा मे दभ्राणि मन्यथाः ।
सर्वाहमस्मि रोमशा गन्धारीणामिवाविका ॥७॥

हे पतिदव ! तिमी बारम्बार आएर मेरो स्पर्श गर, मेरो कार्य अन्यथा नठान। रौँले भरिएका गान्धारका भेडाझैँ गुणले भरिपूर्ण हुँदै म पाको बनूँ।

[सूक्त - १२७]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - अत्यष्टि अतिधृति।

अग्निं होतारं मन्ये दास्वन्तं वसुं सूनुं सहसो जातवेदसं विप्रं न जातवेदसम्।
य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा। घृतस्य विभ्राष्टिमनु वष्टि शोचिषाजुह्वानस्य सर्पिषः ॥१॥

दैवी गुणसम्पन्न, श्रेष्ठ कर्मका सम्पादक, देवताका नजिक जाने, ऊर्ध्वगामी ज्वालाले सन्दीप्त र विस्तारयुक्त भएर अग्निदेव निरन्तर घृतपानको अभिलाषा गर्दछन्। देवताका आह्वानकर्ता, [illegible]नकर्ता, सबैका आश्रयस्वरूप अग्नि अरणि मन्थनबाट उत्पन हुनाले शक्तिका पुत्र हुन्। [illegible]ज्ञानसम्पन्न, शास्त्रज्ञ र ब्रह्मनिष्ठ ज्ञानीजस्ता अग्निदेवलाई हामी स्वीकार गर्दछौँ।

यजिष्ठं त्वा यजमाना हुवेम ज्येष्ठमङ्गिरसां विप्र मन्मभिर्विप्रेभिः शुक्र मन्मभिः। परिज्मानमिव द्यां होतारं चर्षणीनाम्। शोचिष्केशं वृषणं यमिमा विशः प्रावन्तु जूतये विशः ॥२॥

हे [illegible] र तेजस्वी अग्निदेव ! उत्तम विचारक यजमानहरूका लागि मनन गर्नयोग्य मन्त्रले यज्ञमा [illegible] आह्वान गर्दछौँ। आफ्नो रक्षाका लागि श्रेष्ठतम, तेजस्वी, सूर्यजस्तै गतिमान्, [illegible] प्रदीप्त किरणयुक्त अग्निदेवलाई प्रजाहरू हुर्काउने बढाउने गर्दछन्।

स हि पुरू चिदोजसा विरुक्मता दीद्यानो भवति द्रुहन्तरः परशुर्न द्रुहन्तरः। वीडु चिद्यस्य [illegible] द्रुनेव यत्स्थिरम्। निष्षहमाणो यमते नायते धन्वासहा नायते ॥३॥

[illegible] तेजमयी सामर्थ्यले अत्यन्त दीप्तिमान्, शत्रुमा त्रास उब्जाउने र द्रोहीलाई बन्चराले झैँ [illegible] गर्दछन्। अडिग धनुर्धारी योद्धाको जस्तै जसका प्रभावले बलवान् शत्रु पराजित हुन्छ र [illegible] स्वीकार गर्दछ, तिनै अग्निदेवका संयोगले अत्यन्त कठोर पदार्थ पनि गलेर धुजा हुन्छ।

दृळहा चिदस्मा अनु दुर्यथा विदे तेजिष्ठाभिररणिभिर्दाष्ट्यवसेऽग्नये दाष्ट्यवसे। प्र यः [illegible] तक्षद्वनेव शोचिषा। स्थिरा चिदन्ना निरिणात्योजसा नि स्थिराणि चिदोजसा ॥४॥

[illegible] धन दिने विधान भएझैँ अति बलियो मानिस आफ्नो संरक्षणका निम्ति अग्निमा [illegible] मन्थनबाट प्रकट भएका अग्निदेव आफ्ना प्रचण्ड ज्वालामा प्रदीप्त हुन्छन् र

उनलाई ऐश्वर्यले परिपुष्ट गर्दछन्। अग्निदेव वनमा पसेपछि अन्न पकाएझैँ आफ्ना तेजले अनेकौँ बलिया शत्रुलाई डढाउँदै धराशायी गराउँछन्।

तमस्य पृक्षमुपरासु धीमहि नक्तं यः सुदर्शतरो दिवातरादप्रायुषे दिवातरात्। आदस्यायुर्ग्रभणवद्वीडु शर्म न सूनवे। भक्तमभक्तमवो व्यन्तो अजरा अग्नयो व्यन्तो अजराः ॥५॥

हामी अग्निदेवलाई यज्ञीय हविष्यान्न अर्पित गर्दछौँ। त्यो काम दिनको तुलनामा राति ज्यादा रमणीय देखिन्छ। पिताले पुत्रका लागि सुखदायक निवास दिएझैँ दिनको अपेक्षा रातका समयमा प्रखर तेजस्वी देखिने अग्निदेवका लागि हविष्य समर्पित गरौँ। भक्त या अभक्तको भेद नगरी अग्निका ज्वालाले आहुति स्वीकार गर्दछन्। हविष्यान्न ग्रहण गर्ने अग्निदेव कहिल्यै वृद्ध हुँदैनन् र यजमानलाई पनि अजर बनाउँछन्।

स हि शर्धो न मारुतं तुविष्वणिरप्नस्वतीषूर्वरास्विष्टनिरार्तनास्विष्टनिः। आदद्धव्यान्याददिर्यज्ञस्य केतुरर्हणा। अध स्मास्य हर्षतो हृषीवतो विश्वे जुषन्त पन्थां नरः शुभे न पन्थाम् ॥६॥

पूजनीय अग्निदेव यज्ञस्थल, उब्जाउ क्षेत्र र रणक्षेत्रमा सबैतिर वेगवान् वायुझैँ उच्च स्वरमा गर्जन गर्दछन्। यज्ञका ध्वजारूपी पूजनीय अग्निदेव हवि र हविष्यान्न स्वीकार गर्दछन्। आफ्नो खुसीबालीमा अरूलाई पनि खुसी गराउने अग्निदेवको मार्ग देवताले उसै प्रकार कल्याण प्राप्तिका लागि अनुसरण गर्दछन्, जसरी मानिसहरू कल्याणको इच्छाले सन्मार्गको अनुसरण गर्दछन्।

द्विता यदीं कीस्तासो अभिद्यवो नमस्यन्त उपवोचन्त भृगवो मथ्नन्तो दाशा भृगवः। अग्निरीशे वसूनां शुचिर्यो धर्णिरेषाम्। प्रियाँ अपिधीँर्वनिषीष्ट मेधिर आ वनिषीष्ट मेधिरः ॥७॥

भृगु वंशमा उत्पन्न ऋषिहरूले मन्थन गरेर अग्निदेवलाई प्रकट गरे। स्तोत्रकर्ता, तेजवान् र विनयशील भृगुहरूले दुई रूपमा उनको प्रार्थना गरे। परम पवित्र, धारण गर्न योग्य, ज्ञानी अग्निदेवले प्रेमपूर्वक अर्पित गरिएको आहुति ग्रहण गरे। ज्ञानी अग्निदेवले धनमा प्रभुत्व स्थापित गर्दै हाम्रो प्रार्थना निश्चय स्वीकार गर्दछन्।

विश्वासां त्वा विशां पतिं हवामहे सर्वासां समानं दम्पतिं भुजे सत्यगिर्वाहसं भुजे। अतिथिं मानुषाणां पितुर्न यस्यासया। अमी च विश्वे अमृतास आ वयो हव्या देवेष्वा वयः ॥८॥

सम्पूर्ण प्रजाका रक्षक, समदर्शी, गृहपालक, सत्यवादी, अतिथिरूप अग्निदेवलाई सामग्री उपभोगका लागि हामी आह्वान गर्दछौँ। हविष्यान्न पाउने आशामा सम्पूर्ण देवता पिताका नजिक पुत्र खाने वस्तु लिन गएझैँ अग्निदेवका नजिक आउँछन्। यसै भावले मनुष्य पनि देवताका लागि आहुति प्रदान गर्दछन्।

त्वमग्ने सहसा सहन्तमः शुष्मिन्तमो जायसे देवतातये रयिर्न देवतातये। शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः। अध स्मा ते परि चरन्त्यजर श्रुष्टीवानो नाजर ॥९॥

हे अग्निदेव ! तिमी आफ्ना बलबुताले शत्रु परास्त गरेर अति तेजस्वी रूपमा प्रकट भयौ। देवयज्ञका निम्ति धन प्रकट भएझैँ यज्ञको संरक्षण गर्न अग्नि उत्पन्न भए। तिम्रो प्रसन्नता अति बलप्रद छ र कर्महरू ज्यादै प्रखर तेजस्वी छन्। हे अविनाशी अग्निदेव ! यिनै विशिष्ट गुणका कारण सबै मानिस दूतका रूपमा तिम्रो सेवा गर्दछन्।

प्र वो महे सहसा सहस्वत उषर्बुधे पशुषे नाग्नये स्तोमो बभूत्वग्नये। प्रति यदीं हविष्मान्विश्वासु क्षासु जोगुवे। अग्रे रेभो न जरत ऋषूणां जूर्णिर्होत ऋषूणाम् ॥१०॥

हे साधकहरू हो ! शत्रु पराजित गर्ने, प्रभात कालमा जाग्ने अग्निदेवको महिमाको स्तुति गाओ त्यो स्तुति उदार मन भएका व्यक्तिले पशु आदि धन दान दिएपछि अरूले प्रशंसा गर्दै गाएको जस्तो खुसी लाग्ने होस्। यज्ञ सम्पन्न गर्नेहरू सबै ठाउँमा यस्तै विचार गर्दै प्रार्थना गर्दछन्। स्तुति गाउन कुशल होता देवताहरूमध्ये सर्वप्रथम अग्निदेवलाई नै प्रशंसित गर्दछन्। त्यो प्रशंसा चाटुकार चारणले धनी व्यक्तिको प्रशंसा गरेजस्तै हुन्छ।

स नो नेदिष्ठं ददृशान आ भराग्ने देवेभिर्सचनाः सुचेतुना महो रायः सुचेतुना। महि शविष्ठ नस्कृधि सञ्चक्षे भुजे अस्यै। महि स्तोतृभ्यो मघवन्त्सुवीर्यं मथीरुग्रो न शवसा ॥११॥

हे अग्निदेव ! नजिकैबाट दीप्तिमान् देखिने तिमी देवताहरूद्वारा पूजित छौ। कृपापूर्वक श्रेष्ठ धनले हामीलाई परिपूर्ण गर। हे शक्तिशाली अग्निदेव ! दीर्घायु गराउने उपभोग्य पदार्थ प्रदान गरेर हामीलाई यशस्वी बनाऊ। हे ऐश्वर्यप्रदाता अग्निदेव ! स्तोतालाई उचित शौर्यसम्पन्न र पराक्रमी बनाऊ र आफ्ना सामर्थ्य शक्तिले शत्रु संहार गर।

[सूक्त - १२८]

ऋषि – परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - अत्यष्टि।

अयं जायत मनुषो धरीमणि होता यजिष्ठ उशिजामनु व्रतमग्निस्स्वमनु व्रतम्। विश्वश्रुष्टिः सखीयते रयिरिव श्रवस्यते। अदब्धो होता नि षददिडस्पदे परिवीत इडस्पदे ॥१॥

देवताको आह्वान गर्नका लागि गरिने यज्ञादि कर्म अग्निदेवबाट सम्पन्न हुन्छन्। यज्ञ कर्म र व्रतको नियम निर्वाह गर्नुपर्ने विचार गरेर मानिसहरूले अग्निमन्थन गरेर अग्निदेवलाई प्रकट गर्दछन्। मित्रताको भावना भएकालाई सर्वस्व र धनको खोजी गर्नेलाई धनका अथाह धनको भण्डार अग्निदेवले प्रदान गर्छन्। पीडाबाट मुक्ति पाएका, होताका रूपमा रहेका र ऋत्विक्‌हरूले घेरिएका अग्निदेव यज्ञवेदीमा स्थापित छन्। तिनी यज्ञस्थलमा निश्चित विधिले प्रतिष्ठित हुन्छन्।

तं यज्ञसाधमपि वातयामस्यृतस्य पथा नमसा हविष्मता देवताता हविष्मता। स न ऊर्जामुपाभृत्यया कृपा न जूर्यति। यं मातरिश्वा मनवे परावतो देवं भाः परावतः ॥२॥

सन्मार्गमा लागेका हामी अति विनम्रतापूर्वक, यज्ञीय कर्ममा घृत आदिले युक्त आहुति दिँदै अग्निदेवको अर्चना गर्दछौं। मनुका निमित्त मातरिश्वा वायुले सुदूर स्थानबाट ल्याएर अग्नि प्रदीप्त गराए। हामीले दिएको हविष्यान्न उनले ग्रहण गरे पनि ताप क्षमता कमी हुन दिँदैनन्।

एवेन सद्यः पर्येति पार्थिवं मुहुर्गी रेतो वृषभः कनिक्रदद्दधद्रेतः कनिक्रदत्। शतं चक्षाणो अक्षभिर्देवो वनेषु तुर्वणिः। सदो दधान उपरेषु सानुष्वग्निःपरेषु सानुषु ॥३॥

प्रशंसनीय सयौं आँखाले वनलाई प्रकाशमान गर्दै, नजिक वा टाढाका पर्वत शिखरमा आफ्नो स्थान बनाउँदै, शक्ति धारण गरेर शक्तिशाली बन्दै, गर्जनले शत्रुलाई विनाश गर्दै यी अग्निदेव सुगम मार्गबाट शीघ्रतापूर्वक पृथ्वीको परिक्रमा गर्दछन्।

स सुक्रतुः पुरोहितो दमेदमेऽग्निर्यज्ञस्याध्वरस्य चेतति क्रत्वा यज्ञस्य चेतति। क्रत्वा वेधा इषूयते विश्वा जातानि पस्पशे। यतो घृतश्रीरतिथिरजायत वह्निर्वेधा अजायत ॥४॥

सत्कर्ममा लागेका, अग्रगामी अग्निदेव प्रत्येक घरमा हिंसारहित यज्ञाग्निका रूपमा प्रज्वलित हुन्छन् र श्रेष्ठ कर्मद्वारा प्रदीप्त हुन्छन्। प्रखर कर्मद्वारा अन्न आदिको इच्छा गर्नेलाई ज्ञानी अग्निदेवले उपभोग्य पदार्थ प्रदान गर्दछन्। उनी घिउको आहुति ग्रहण गर्नका लागि पूजनीय अतिथिका रूपमा प्रकट भएका छन्। अग्निदेव हविवाहक हुन् र ज्ञानसम्पन्न छन्।

क्रत्वा यदस्य तविषीषु पृञ्चतेऽग्नेरवेण मरुतां न भोज्येषिराय न भोज्येषिराय न भोज्या। स हि ष्मा दानमिन्वति वसूनां च मज्मना। स नस्त्रासते दुरितादभिह्रुतः शंसादघादभिह्रुतः ॥५॥

जसरी मरुत्‌गण अग्निलाई भोजन गराउँछन् र जसरी भिक्षुकहरूलाई भोजन दिइन्छ त्यसै गरी याजकगण विचारपूर्वक आदरसहित अग्निका ज्वालामा आहुति चढाउँछन्। अग्निदेव आफ्नै सामर्थ्यले हविदातालाई धन दिएर पापकर्म र पराजयबाट रक्षा गर्छन्। उनले दैवी अभिशाप र जीवन सङ्घर्षमा पराजयबाट जोगाउँछन्।

विश्वो विहाया अरतिर्वसुर्दधे हस्ते दक्षिणे तरणिर्न शिश्रथच्छ्रवस्यया न शिश्रथत्। विश्वस्मा इदिषुध्यते देवत्रा हव्यमोहिषे। विश्वस्मा इत्सुकृते वारमृण्वत्यग्निर्द्वारा व्यृण्वति ॥६॥

[illegible], महान् एवं बलबर्गत भएका अग्निदेव सूर्यजस्तै छन्। उनी यजमानलाई दिनका लागि [illegible] हातमा धन लिइरहेका हुन्छन्। यशको कामना गर्दै सत्कर्ममा लाग्नेलाई तिनी मुठी खोलेर [illegible] दिन्छन् तर दुष्ट र दुराचारीलाई होइन। हे दिव्यतायुक्त अग्निदेव ! तिमी हविष्यान्नका [illegible] सम्पूर्ण देवताहरूका लागि हवि वहन गर्दछौ र श्रेष्ठ कर्म गर्नेहरूका लागि धन प्रदान [illegible] [illegible]हरूका लागि धनको ढुकुटो पूरै खुला गरिदिन्छौ।

स मानुषे वृजने शन्तमो हितोऽग्निर्यज्ञेषु जेन्यो न विश्पतिःप्रियो यज्ञेषु विश्पतिः। स [illegible]णामिडा कृतानि पत्यते। स नस्त्रासते वरुणस्य धूर्तेर्महो देवस्य धूर्तेः ॥७॥

[illegible] पाप निवारण गर्दछन्। उनी यज्ञीय कर्म गर्नेहरूका लागि अति सुखप्रद र [illegible] छन्। उनी विजेता राजाझैँ सस्नेह प्रजापालक छन्। यजमानबाट दिइएको हविष्यान्न [illegible] ग्रहण गर्दछन्। यज्ञका विरोधी र धूर्तहरूबाट अग्निदेवले हामीलाई सुरक्षित गरुन्। [illegible] देवताहरूका लागि रिस उठ्दो वज्रबाट उनले हामीलाई जोगाऊन्।

अग्निं होतारमीडते वसुधितिं प्रियं चेतिष्ठमरतिं न्येरिरे हव्यवाहं न्येरिरे। विश्वायुं विश्ववेदसं होतारं यजतं कविम्। देवासो रण्वमवसे वसूयवो गीर्भी रण्वं वसूयवः ॥८॥

धन [illegible] गर्ने, अति चैतन्य, प्रेरणायुक्त, सर्वप्रिय, होतारूप अग्निदेवलाई [illegible] मानिस प्रार्थना गर्दछन् र उनीबाट प्रेरणा लिन्छन्। मानिसका प्रयासले नै हविवाहकका [illegible], सर्वज्ञाता, देववाहक, पूजनीय र क्रान्तदर्शी अग्निदेव प्रज्वलित हुन्छन्। धनका [illegible] ऋत्विक्‌हरू आफ्नो संरक्षणका लागि उनै मन पर्ने अग्निका स्तोत्र गाउँदै अर्चना गर्दछौं।

[सूक्त - १२९]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - इन्द्र इन्दु। **छन्द** - अत्यष्टि [illegible] अष्टि।

यं त्वं रथमिन्द्र मेधसातयेऽपाका सन्तमिषिर प्रणयसि प्रानवद्य नयसि। सद्यश्चित्तमभिष्टये करो वशश्च वाजिनम्। सास्माकमनवद्य तूतुजान वेधसामिमां वाचं न वेधसाम् ॥१॥

हे पापरहित तथा प्रेरक इन्द्रदेव ! तिमी यज्ञकार्यका लागि [illegible] बढाउँछौ र अपरिपक्वलाई पनि चाँडै नै खोजेको पाउन सक्ने बनाइदिन्छौ। [illegible] आकर्षण छ। शीघ्रतापूर्वक श्रेष्ठ कर्महरू सम्पन्न गर्ने पापमुक्त हे इन्द्रदेव ! वेदज्ञको [illegible] स्वीकार गरेझैँ यो हवि तिमी स्वीकार गर।

स श्रुधि यः स्मा पृतनासु कासु चिद्दक्षाय्य इन्द्र भरहूतये नृभिरसि प्रतूर्तये नृभिः। यः शूरैः स्वः सनिता यो विप्रैर्वाजं तरुता। तमीशानास इरधन्त वाजिनं पृक्षमत्यं न वाजिनम् ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी सङ्ग्राममा वीर पुरुषहरूसँग शत्रु नष्ट गर्न [illegible] क्रममा जेजति स्वयं प्राप्त गर्ने र अन्न आदि वितरण गर्ने श्रेष्ठ पुरुषहरू [illegible] दिन्छौ। हाम्रो प्रार्थना तिमी सुन। बलशाली मानिसले अश्वको [illegible] तेजस्वी इन्द्रदेवको आश्रय लिन्छन्।

दस्मो हि ष्मा वृषणं पिन्वसि त्वचं कं चिद्यावीरररुं शूर मर्त्यं परिवृणक्षि मर्त्यम्। इन्द्रोत तुभ्यं तद्दिवे तद्रुद्राय स्वयशसे। मित्राय वोचं वरुणाय सप्रथः सुमृडीकाय सप्रथः ॥३॥

हे बलशाली इन्द्रदेव ! तिमी रमाइलोसित बादलभित्र पानी [illegible] लखेट्छौ र शत्रुलाई विनाश गर्दछौ। इन्द्रदेव शत्रुको विनाश गर्ने [illegible] भयङ्कर, मित्रजस्तै हितैषि, श्रेष्ठ सुखप्रद र सबैबाट वरणीय छन्।

अस्माकं व इन्द्रमुश्मसीष्टये सखायं विश्वायुं प्रासहं युजं वाजेषु प्रासहं युजम्। अस्माकं ब्रह्मोतयेऽवा पृत्सुषु कासु चित्। नहि त्वा शत्रुः स्तरते स्तृणोषि यं विश्वं शत्रुं स्तृणोषि यम् ॥४॥

हे मानिसहरू हो ! मित्रजस्तै हितैषि इन्द्रदेवलाई आयु बढाइमाग्न [illegible] हामी यज्ञ सम्पादन गर्ने प्रार्थना गरौँ। हे इन्द्रदेव ! तिमीले विनाश गर्ने [illegible] भए पनि तिम्रा अगाडि अर्थहीन छन्। तिमी जुनसुकै सङ्ग्राममा हाम्रो ज्ञान [illegible]।

नि षू नमातिमतिं कयस्य चित्तेजिष्ठाभिररणिभिर्नोतिभिरुग्राभिरुग्रोतिभिः। नेषि णो यथा पुरानेनाः शूर मन्यसे। विश्वानि पूरोरप पर्षि वह्निरासा वह्निर्नो अच्छ ॥५॥

हे पराक्रमी इन्द्रदेव ! तिमी आफ्नो शक्तिशाली सामर्थ्य र संरक्षण [illegible] शत्रुको अहङ्कार चुर गराइदेऊ। हे बलशाली इन्द्रदेव ! तिमी शत्रुनाशक भए पनि [illegible] जस्तै हामीलाई अगाडि लगाएर स्वयं नेता बन र मानिसको कालो [illegible] हाम्रा सम्मुखमा भइदेऊ।

प्र तद्वोचेयं भव्यायेन्दवे हव्यो न य इषवान्मन्म रेजति रक्षोहा मन्म रेजति। स्वयं सो अस्मदा निदो वधैरजेत दुर्मतिम्। अव स्रवेदघशंसोऽवतरमव क्षुद्रमिव स्रवेत् ॥६॥

आफ्ना पुरुषार्थले उन्नति खोज्ने मानिसहरू इन्द्रदेवजत्तिकै प्रशंसनीय र प्रार्थनायोग्य हुन्छन्। जसले दुष्टको नाश गर्छन् तिनीहरू स्तुत्य हुन्छन्। उत्तम सोमरसका लागि हामी स्तोत्र उच्चारण गरौँ। उनी निन्दकलाई हामीदेखि टाढा राखून्। घातक अस्त्रले दुर्बुद्धिग्रस्त तथा कटु वाणी प्रयोग गर्नेहरूलाई नाश गरुन्। सानो जलाशय सुकाएझैँ शत्रुको जरै मासिदिऊन्।

वनेम तद्धोत्रया चितन्त्या वनेम रयिं रयिवः सुवीर्यं रण्वं सन्तं सुवीर्यम्। दुर्मन्मानं सुमन्तुभिरेमिषा पृचीमहि। आ सत्याभिरिन्द्रं द्युम्नहूतिभिर्यजत्रं द्युम्नहूतिभिः ॥७॥
हे वैभवशाली इन्द्रदेव ! हामी यजनीय वाणीले तिम्रो स्तुति गरौँ र सुन्दर, शक्तिसम्पन्न सम्पदा लाभ गरौँ। प्राप्त गर्न नसकिने भए पनि श्रेष्ठ, मननशील, सुविचार र सङ्कल्प शक्तिले इन्द्रदेवलाई हामी प्राप्त गरौँ। यजन गर्न योग्य इन्द्रदेवका यशयुक्त सत्य स्वरूपलाई बयान गर्ने प्रार्थनाले प्रशंसित गरौँ।

प्रप्रा वो अस्मे स्वयशोभिरूती परिवर्ग इन्द्रो दुर्मतीनां दरीमन्दुर्मतीनाम्। स्वयं सा रिषयध्यै या न उपेषे अत्रैः। हतेमसन्न वक्षति क्षिप्ता जूर्णिर्न वक्षति ॥८॥
आफ्ना संरक्षण सामर्थ्यले हामीलाई दुष्ट र दुर्बुद्धिग्रस्तहरूबाट यशस्वी इन्द्रदेवले जोगाऊन्। नजिक आएका भक्षक राक्षसले हाम्रो विनाश गर्ने हतारमा पठाएका सेना आपसी कलहमा अल्मलिएर विनाश होऊन्। उनीहरू हाम्रा नजिक आइनपुगून्।

त्वं न इन्द्र राया परीणसा याहि पथाँ अनेहसा पुरो याह्यरक्षसा। सचस्व नः पराक आ सचस्वास्तमीक आ। पाहि नो दूरादारादभिष्टिभिः सदा पाह्यभिष्टिभिः ॥९॥
हे इन्द्रदेव ! सबै किसिमका धन पापरहित मार्गबाट हामीलाई उपलब्ध गराऊ। धनका बलले कसैले हामीलाई नहेपोस्। तिमी हाम्रा टाढा वा नजिक जहाँ भए पनि हामीलाई संरक्षित गर। उपयोगी वस्तु दान गरेर हामीलाई सबै किसिमले सहायता गर।

त्वं न इन्द्र राया तरूषसोग्रं चित्त्वा महिमा सक्षदवसे महे मित्रं नावसे। ओजिष्ठ त्रातरविता रथं कं चिदमर्त्य। अन्यमस्मद्रिरिषेः कं चिदद्रिवो रिरिक्षन्तं चिदद्रिवः ॥१०॥
हे ओजस्वी, पालनकर्ता र अजम्मरी इन्द्रदेव ! तिमी सुखस्वरूप धनले हामीलाई दुःखकष्टबाट मुक्त गराऊ। तिमी सूर्यजस्तै तेजस्वी छौ। आफ्नो यशस्वी जीवन रक्षा गर्न हामी तिम्रै नजिकमा रहौँ। हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! तिमी आफ्ना विशेष रथले यहाँ आऊ। हामी भक्तहरूबाहेक अरूसित र हिंसक राक्षसप्रति क्रोधित होऊ।

पाहि न इन्द्र सुष्टुत स्रिधोऽवयाता सदमिद्दुर्मतीनां देवः सन्दुर्मतीनाम्। हन्ता पापस्य रक्षसस्त्राता विप्रस्य मावतः। अधा हि त्वा जनिता जीजनद्वसो रक्षोहणं त्वा जीजनद्वसो ॥११॥
हे श्रेष्ठ, स्तुतियोग्य इन्द्रदेव ! देवताका रूपमा रहेर तिमी पापकर्मबाट हामीलाई सधैँ रक्षा गर। तिमी सधैँ दुर्बुद्धिग्रस्तहरू र तिनका दुष्ट अभिलाषा नाश गर। विध्वंसक, पापी राक्षसहरूका घातक र विद्वान् पुरुषहरूका तिमी संरक्षक होऊ। हे आश्रयदाता ! यसै कारणले तिम्रो उत्पत्ति भएको हो।

[सूक्त - १३०]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - अत्यष्टि त्रिष्टुप्।

एन्द्र याह्युप नः परावतो नायमच्छा विदथानीव सत्पतिरस्तं राजेव सत्पतिः। हवामहे त्वा वयं प्रयस्वन्तः सुतेसचा। पुत्रासो न पितरं वाजसातये मंहिष्ठं वाजसातये ॥१॥
हे सज्जनपालक इन्द्रदेव ! अग्निजस्तै टाढा भए पनि तिमी यज्ञमा पुग। राजाझैँ यज्ञस्थलको सुरक्षा गर्न आऊ। पुत्रले पितालाई बोलाएझैँ हामी हव्ययुक्त याजक अन्न प्राप्तिका लागि सोमयज्ञमा तिमीलाई आह्वान गर्दछौँ।

पिबा सोममिन्द्र सुवानमद्रिभिः कोशेन सिक्तमवतं न वंसगस्तातृषाणो न वंसगः। मदाय हर्यताय ते तुविष्टमाय धायसे। आ त्वा यच्छन्तु हरितो न सूर्यमहा विश्वेव सूर्यम् ॥२॥
हे इन्द्रदेव ! जल मिसाउँदै सिलौटामा पिँधेर तयार गरेको सोमरस अत्यन्त तिर्खाएका गोरुले पोखरीमा पानी खाएझैँ तिमी पान गर। खोजेको जस्तो आनन्द प्राप्तिका लागि तिम्रा अश्वले तिमीलाई यज्ञस्थलमा लिएर आऊन्। त्यति बेला तिमी किरणरूपी अश्वले सूर्यदेवलाई अभीष्ट दिशामा प्रेरित गरेझैँ हुन्छौ।

अविन्ददिवो निहितं गुहा निधिं वेर्न गर्भं परिवीतमश्मन्यनन्ते अन्तरश्मनि। व्रजं वज्री गवामिव सिषासन्नङ्गिरस्तमः। अपावृणोदिष इन्द्रः परीवृता द्वार इषः परीवृताः ॥३॥
नालभक्षी प्राणीले गाईको गोठ वा जङ्गलभित्र गुँडमा चराले लुकाएका बचेरा फेला पारेझैँ अङ्गिराहरूमा उत्तम, तेजस्वी, वज्रधारी इन्द्रदेवले असीमित बादलमा लुकेको पानीको भण्डार

खोजेर निकाले। उनले जलको वर्षा गराएर मानौँ मानिसहरूका लागि धन र खाद्यान्नरूपी वैभवको ढोका नै खोलिदिए।

दादृहाणो वज्रमिन्द्रो गभस्त्योः क्षद्मेव तिग्ममसनाय सं श्यदहिहत्याय सं श्यत्। संविव्यान ओजसा शवोभिरिन्द्र मज्मना। तष्टेव वृक्षं वनिनो नि वृश्चसि परश्वेव नि वृश्चसि ॥४॥

अग्निको जस्तो शत्रुमाथि प्रहार गर्नको लागि इन्द्रदेवले हातमा वज्रलिएसँग लिएका छन्। असुरलाई मार्न लागि पानीको तेज धाराजस्तै शस्त्रका धारमा साँध लगाउँछन्। हे इन्द्रदेव ! काठलाई काटेको बन्चराले जङ्गलका रुखहरू ढालेझैँ तिमी परशु नामका शस्त्रले शत्रुलाई संहार गर्दछौ।

त्वं वृथा नद्य इन्द्र सर्तवेऽच्छा समुद्रमसृजो रथाँ इव वाजयतो रथाँ इव। इत ऊतीरयुञ्जत समानमर्थमक्षितम्। धेनूरिव मनवे विश्वदोहसो जनाय विश्वदोहसः ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! राजाले शक्ति र सामर्थ्य बढाउनका लागि रथसहितका सेना परिचालन गरेझैँ तिमीले नदीका पानीलाई सधैँभरि समुद्रतिर बग्नका लागि प्रेरित गर्‍यौ। रहर पूरा गरिदिने कामधेनु गाईझैँ नदीको प्रवाह बग्यो। त्यस प्रवाहले विचारशील मानिसलाई अविरल धनसम्पत्ति प्रदान गरिरहन्छ।

इमां ते वाचं वसूयन्त आयवो रथं न धीरः स्वपा अतक्षिषुः सुम्नाय त्वामतक्षिषुः। शुम्भन्तो जेन्यं यथा वाजेषु विप्र वाजिनम्। अत्यमिव शवसे सातये धना विश्वा धनानि सातये ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! धन कमाउन सिपालु कारिगरले राम्रो रथ निर्माण गरेझैँ स्तोताहरूले तिम्रा लागि प्रशंसक स्तोत्र गाउने गर्दछन्। हे ज्ञानसम्पन्न इन्द्रदेव ! सारथीले विजयका लागि बलिया घोडालाई झन् बलियो बनाएझैँ स्तोताहरू पनि धन, बल र सुख पाउनका लागि स्तुतिबाट तिमीलाई झन् प्रोत्साहित गर्दछन्।

भिनत्पुरो नवतिमिन्द्र पूरवे दिवोदासाय महि दाशुषे नृतो वज्रेण दाशुषे नृतो। अतिथिग्वाय शम्बरं गिरेरुग्रो अवाभरत्। महो धनानि दयमान ओजसा विश्वा धनान्योजसा ॥७॥

हे आनन्ददाता इन्द्रदेव ! महान् दानदाता पुरु र दिवोदासका लागि तिमीले शत्रुका नब्बे सहर वज्रले विध्वंस पार्‍यौ। हे पराक्रमी वीर इन्द्रदेव ! तिमीले आफ्नै बलक्षमताले अतिथिग्वलाई धेरै धनसम्पत्ति दियौ र शम्बरलाई पर्वतबाट झुन्ड्याएर मारिदियौ।

इन्द्रः समत्सु यजमानमार्यं प्रावद्विश्वेषु शतमूतिराजिषु स्वर्मीळ्हेष्वाजिषु। मनवे शासदव्रतान्त्वचं कृष्णामरन्धयत्। दक्षन्न विश्वं ततृषाणमोषति न्यर्शसानमोषति ॥८॥

आपसमा सङ्गठित भएर गरिने युद्धमा सबैँ संरक्षण साधनले युक्त भएका इन्द्रदेवले असल मानिसको संरक्षण गर्दछन्। मननशील मानिसलाई दुःख दिने दुष्टलाई दण्ड दिएर नियन्त्रित गर्दै कलुषित कर्म गर्ने दुष्टको संहार गर्दछन्। आगोले पदार्थ डढाएझैँ इन्द्रदेव उपद्रवीलाई भस्म पारिदिन्छन्।

सूरश्चक्रं प्र वृहज्जात ओजसा प्रपित्वे वाचमरुणो मुषायतीशान आ मुषायति। उशना यत्परावतोऽजगन्नूतये कवे। सुम्नानि विश्वा मनुषेव तुर्वणिरहा विश्वेव तुर्वणिः ॥९॥

तेजस्वी र सबैका प्रेरक इन्द्रदेव आफ्नो बलयुतोरूपी चक्र लिएर शत्रुका अगाडि पुग्नासाथ मानौँ शत्रुको बोली नै बन्द भसकेका हो कि जस्तो लाग्छ। शत्रुहरू डरले शान्त हुन्छन्। हे क्रान्तदर्शी इन्द्रदेव ! तिमी उशना ऋषिको संरक्षणका लागि अति टाढादेखि उनका नजिक आएझैँ अन्य मानिसका लागि पनि सधैं किसिमले सुख प्रदान गर। जसरी कुनै मानिस पूरा दिनभरि दान गरेर बिताउँछन्, हाम्रा निम्ति तिमी पनि त्यस्तै खालको दाता होऊ।

स नो नव्येभिर्वृषकर्मन्नुक्थैः पुरां दर्तः पायुभिः पाहि शग्मैः।
दिवोदासेभिरिन्द्र स्तवानो वावृधीथा अहोभिरिव द्यौः ॥१०॥

शत्रुका सहर ध्वस्त गर्न सक्ने हे इन्द्रदेव ! तिमी हाल रचिएका नयाँ स्तोत्रले सन्तुष्ट होऊ र हाम्रा सुखप्रद साधन तथा कर्मको संरक्षण गर। हे इन्द्रदेव दिउँसो सूर्यको तेज द्युलोकमा फैलिएझैँ हाम्रा स्तोत्रले तिम्रो शक्ति बढोस्

[सूक्त - १३१]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - अत्यष्टि।

इन्द्राय हि द्यौरसुरो अनम्नतेन्द्राय मही पृथिवी वरीमभिर्द्युम्नसाता वरीमभिः। इन्द्रं विश्वे सजोषसो देवासो दधिरे पुरः। इन्द्राय विश्वा सवनानि मानुषा रातानि सन्तु मानुषा ॥१॥

विशाल पृथ्वी र तेजस्वी द्युलोकले आफ्नै साधनले इन्द्रदेवको सहयोग गरुन। उत्साहित देवगणले सहमतिपूर्वक इन्द्रदेवलाई नेताका रूपमा स्थापित गरे। सबै देवताहरूले उनलाई आफ्नो नेता मानेर हविको भाग अर्पित गर्दछन्। मनुष्यले दिएको सोमसहितको आहुति इन्द्रदेवलाई समर्पित होस्।

विश्वेषु हि त्वा सवनेषु तुञ्जते समानमेकं वृषमण्यवः पृथक् स्वः सनिष्यवः पृथक्। तं त्वा नावं न पर्षणिं शूषस्य धुरि धीमहि। इन्द्रं न यज्ञैश्चितयन्त आयवः स्तोमेभिरिन्द्रमायवः ॥२॥

हे इन्द्रदेव! सबै सोमयज्ञमा विभिन्न उद्देश्य भएका याजकहरू तिमीलाई हविष्यान्न प्रदान गर्दछन्। स्वर्गको प्राप्ति गर्न इच्छा भएकाहरू अलग्गै रूपले आहुति दिन्छन्। मानिसलाई सागरबाट तार्ने नौकाजस्तै इन्द्रदेवलाई जागरुक गराएर सेनाका अघिल्ला पङ्क्तिमा स्थापित गराइएको छ। हाम्रा स्तुति गर्नेहरू स्तोत्रद्वारा तिम्रो ध्यान गर्दछौँ।

वि त्वा ततस्रे मिथुना अवस्यवो व्रजस्य साता गव्यस्य निःसृजः सक्षन्त इन्द्र निःसृजः। यद्गव्यन्ता द्वा जना स्वर्यन्ता समूहसि। आविष्करिक्रद्वृषणं सचाभुवं वज्रमिन्द्र सचाभुवम् ॥३॥

हे इन्द्रदेव! गृहस्थका पतिपत्नी नै संरक्षणसहित स्वर्ग एवं गाई प्राप्तिको इच्छा लिएर तिम्रा अगाडि उपस्थित हुन्छन्। यस्तो हुँदा हे इन्द्रदेव! गाईको बथान पाउनका लागि गरिएका सङ्ग्राममा तिम्रै नेतृत्वमा तिमीबाटै प्रेरित हुन पाउने आशामा यजमान यजमानले गर्दछन्। त्यसैले उनीहरू तिम्रा लागि यज्ञ सम्पादन गर्दछन्। तिमीले आफैँसित भएको वज्र निकाल्दछौ।

विदुष्टे अस्य वीर्यस्य पूरवः पुरो यदिन्द्र शारदीरवातिरः सासहानो अवातिरः। शासस्तमिन्द्र मर्त्यमयज्युं शवसस्पते। महीममुष्णाः पृथिवीमिमा अपो मन्दसान इमा अपः ॥४॥

हे इन्द्रदेव! तिमीले शत्रुका सामर्थ्य लत्याइसकेपछि उसका शरद्कालीन आवासीय नगर व्यवस्था विध्वंस गऱ्यौ। त्यस बेला प्रजाहरूमा तिम्रा पराक्रम शक्ति विख्यात भयो। हे शक्तिका प्रतिनिधि इन्द्रदेव! तिमीले मानिसको कल्याणका लागि यज्ञ विध्वंसक राक्षसहरूलाई दण्ड दिएर पृथ्वी एवं जलबाट उनीहरूको प्रभुत्व समाप्त गऱ्यौ।

आदित्ते अस्य वीर्यस्य चर्किरन्मदेषु वृषन्नुशिजो यदाविथ सखीयतो यदाविथ। चकर्थ कारमेभ्यः पृतनासु प्रवन्तवे। ते अन्यामन्यां नद्यं सनिष्णत श्रवस्यन्तः सनिष्णत ॥५॥

हे शक्तिशाली इन्द्रदेव! तिमी हर्षित भएर आफ्ना यजमान र मित्रभाव राख्नेहरूको संरक्षण गऱ्यौ। उनीहरूले तिम्रा पराक्रमशक्तिको चारैतिर विस्तार गरे। तिमीले नै धन आदि वितरण गरेर सङ्ग्राममा वीरहरूलाई प्रोत्साहित गऱ्यौ। तिमीले एकअर्काका सहयोगले धन लाभ गराउँदै अन्न आदिको इच्छा गर्नेहरूलाई अन्न उपलब्ध गरायौ।

उतो नो अस्या उषसो जुषेत ह्यर्कस्य बोधि हविषो हवीमभिः स्वर्षाता हवीमभिः। यदिन्द्र हन्तवे मृधो वृषा वज्रिञ्चिकेतसि। आ मे अस्य वेधसो नवीयसो मन्म श्रुधि नवीयसः ॥६॥

हे इन्द्रदेव! प्रभातकालीन यज्ञ कर्मका सन्दर्भमा हामीबाट उच्चारित स्तुतिमाथि ध्यान देऊ र आहुति ग्रहण गर। सुखी हुनका लागि स्तुतिको अभिप्राय बुझ। हे वज्रधारी इन्द्रदेव! जसरी तिमी शत्रुनाशक कार्यमा सचेत रहन्छौ उसै गम्भीरताले तिमी नयाँ रचिएका स्तोत्र र नयाँ ज्ञानी स्तोताका प्रार्थनामा ध्यान देऊ।

त्वं तमिन्द्र वावृधानो अस्मयुरमित्रयन्तं तुविजात मर्त्यं वज्रेण शूर मर्त्यम्। जहि यो नो अघायति शृणुष्व सुश्रवस्तमः। रिष्टं न यामन्नप भूतु दुर्मतिर्विश्वाप भूतु दुर्मतिः ॥७॥

हे अति विख्यात, वीर इन्द्रदेव! हाम्रो संरक्षणका लागि हामीलाई दुःख दिने दुष्टलाई वज्र नामका हतियारले तिमी मारिदेऊ। हे इन्द्रदेव तिमी हाम्रा निवेदनमा ध्यान देऊ। दुर्बुद्धिहरूलाई संसारबाट नाश गर।

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - इन्द्र पर्वत। **छन्द** - अत्यष्टि।

त्वया वयं मघवन्पूर्व्ये धन इन्द्रत्वोताः सासह्याम पृतन्यतो वनुयाम वनुष्यतः। नेदिष्ठे अस्मिन्नहन्यधि वोचा नु सुन्वते। अस्मिन्यज्ञे वि चयेमा भरे कृतं वाजयन्तो भरे कृतम् ॥१॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिम्रा संरक्षणमा रहेर युद्ध गर्दा हामी पहिलो पटक नै आक्रमण गर्न आउने शत्रुमाथि विजय पाऔं। तिमी हिंसक वृत्ति भएका दुष्टहरूको संहार गर। निकट भविष्यमा साधकलाई तिमी प्रेरित गर। उत्तम कर्मका लागि सङ्घर्ष गर्ने हामी याजकहरू यस यज्ञमा तिमीलाई वरण गर्दछौं। हामी शक्तिसम्पन्न बनेर युद्धको नेतृत्व गर्न कुशल र योग्य बनौं।

स्वर्जेषे भर आप्रस्य वक्मन्युषर्बुधः स्वस्मिन्नञ्जसि क्राणस्य स्वस्मिन्नञ्जसि। अहन्निन्द्रो यथा विदे शीर्ष्णाशीर्ष्णोपवाच्यः। अस्मत्रा ते सध्र्यक् सन्तु रातयो भद्रा भद्रस्य रातयः ॥२॥

सुख खोज्न गरिने सङ्घर्ष, असल मानिसको उच्च लक्ष्य, बिहान सत्कर्म निर्वाह गर्न उठ्नेहरूका नित्यकर्ममा बाधा पार्ने शत्रु भनेका अल्छ्याइँ, लोस्याइँ आदि हुन्। ती शत्रुलाई इन्द्रदेवले ज्ञानको तिखो धारले समाप्त गरे। यसबाट मानिसका बीचमा इन्द्रदेव प्रशंसनीय भए। हे इन्द्रदेव ! तिम्रो सम्पूर्ण ऐश्वर्य हामीलाई प्राप्त होस्। तिमीजस्ता मङ्गलकारीका सबै [illegible] हामीलाई मङ्गलमय होऊन्।

तत्तु प्रयः प्रत्नथा ते शुशुक्वनं यस्मिन्यज्ञे वारमकृण्वत क्षयमृतस्य वारसि क्षयम्। वि तद्वोचेरध द्वितान्तः पश्यन्ति रश्मिभिः। स घा विदे अन्विन्द्रो गवेषणो बन्धुक्षिद्भ्यो गवेषणः ॥३॥

हे इन्द्रदेव तिमीले यज्ञमा आफ्ना लागि प्रतिष्ठित स्थान बनाएका छौ। ती यज्ञमा तिमीलाई तेजस्वी अन्न उपलब्ध होस्। सत्यको महिमायुक्त उच्च स्थानमा पुग्न चाहनेलाई तिमी सत्यको मार्ग देखाऊ। सूर्यरश्मिबाट सबै मानिसहरू दुवै लोकका बीचमा रहेका [illegible] तिम्रो दर्शन गर्दछन्। तिमी नै सत्य धामका ज्ञाता पनि हौ र यजमानका लागि गाई [illegible] गर्ने पनि हौ भन्ने सुनिन्छ।

नू इत्था ते पूर्वथा च प्रवाच्यं यदङ्गिरोभ्योऽवृणोरप व्रजमिन्द्र शिक्षन्नप व्रजम्। ऐभ्यः समान्या दिशास्मभ्यं जेषि योत्सि च। सुन्वद्भ्यो रन्धया कं चिदव्रतं हृणायन्तं चिदव्रतम् ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! उहिलेको जस्तै तिम्रो पराक्रमको शक्ति प्रशंसनीय छ। तिमीले गाईको बथान जितेर अङ्गिरालाई दिँदै लैजाने बाटो देखाए जस्तै नै हाम्रा लागि पनि ऐश्वर्य [illegible] प्रदान गर। तिम्रो विरोध गर्ने, क्रोधी र पापीलाई यज्ञ आदि असल काम गर्नेहरूका हितका [illegible] नष्ट गराऊ।

सं यज्जनान् क्रतुभिः शूर ईक्षयद्धने हिते [illegible] श्रवस्यवः। तस्मा [illegible] ॥५॥

बलशाली इन्द्रदेवले पराक्रमयुक्त कर्मले मानिसलाई हेरे। [illegible] मानिसले युद्धको थालनी हुँदा शत्रुलाई विनाश गराए। यशको आशा भएकाहरूले इन्द्रदेवलाई विशेष अर्चना गरे। उनी आफ्ना बलबुताले शत्रु सखाप पारेर असल सन्तान र दीर्घायु प्रदान गर्दछन्। असल कर्म गर्ने मानिस इन्द्रदेवलाई एकमात्र आश्रयदाता मान्दछन्।

युवं तमिन्द्रापर्वता पुरोयुधा यो नः पृतन्यादप तन्तमिद्धतं वज्रेण तन्तमिद्धतम्। दूरे चत्ताय च्छन्त्सदगहनं यदिनक्षत्। अस्माकं शत्रून्परि शूर विश्वतो दर्मा दर्षीष्ट विश्वतः ॥६॥

युद्धक्षेत्रमा अघि सरेर पराक्रम देखाउने इन्द्रदेव र पर्वत ! तिमीहरू दुई युद्ध गर्ने प्रत्येक शत्रुलाई आफ्ना तिखा वज्रका प्रहारले यमलोक पुऱ्याओ। हे वीरहरू हो ! शत्रुबाट चारैतिर घेरियौं भने हामीलाई तिमीहरूबाट मुक्त गराओ। पृथ्वी, अन्तरिक्ष र स्वर्ग यी तीनै लोकमा व्याप्त हे देवताहरू हो ! तिमीहरूका अनुग्रहले हामी सबै याजकहरू श्रेष्ठ वीर पराक्रमी सन्तानले युक्त भएर अपार धनवैभवबाट लाभान्वित होऔं।

[सूक्त - १३३]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - त्रिष्टुप् गायत्री धृति अत्यष्टि।

उभे पुनामि रोदसी ऋतेन द्रुहो दहामि सं महीरनिन्द्राः।
अभिव्लग्य यत्र हता अमित्रा वैलस्थानं परि तृळ्हा अशेरन् ॥१॥

जुन इन्द्रदेवले यज्ञका शक्तिले दुवै लोकलाई पवित्र गराउँछन्, हामी तिनै इन्द्रदेवका विरोधी र अति

भयङ्कर द्रोहीहरूलाई डढाउँछौँ। जहाँ ठूलो सङ्ख्यामा शत्रु मारिन्छन्, त्यहाँ लासहरूले युद्धभूमि चिहानजस्तै लाग्दछ।

अभिव्लग्या चिदद्रिवः शीर्षा यातुमतीनाम्।
छिन्धि वटूरिणा पदा महावटूरिणा पदा ॥२॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! तिमी हिंस्रक पशुका अत्यन्त नजिक जाऊ र आफ्ना विशाल सैन्य शक्तिले तिनलाई गोडाले मिचिदेऊ।

अवासां मघवञ्जहि शर्धो यातुमतीनाम्।
वैलस्थानके अर्मके महावैलस्थे अर्मके ॥३॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिमी मृत मानिसको घृणित स्थान र घृणित चिहानजस्ता यी हिंस्रक सैन्यशक्तिलाई आफ्ना बलबुताले नष्ट गराऊ।

यासां तिस्रः पञ्चाशतोऽभिव्लङ्गैरपावपः।
तत्सु ते मनायति तकत्सु ते मनायति ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! पचासका तीन गुना शत्रु चारैं तिरबाट छेकेर नष्ट गराउने तिम्रो पराक्रमी युद्धका चालसहितका कार्यको अरूले खास महत्त्व नदेखे पनि प्रशंसनीय छ।

पिशङ्गभृष्टिमम्भृणं पिशाचिमिन्द्र सं मृण। सर्वं रक्षो नि बर्हय ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी रिसले भुङ्ग्रो भएका शस्त्रधारी र विशालकाय पिशाचहरूलाई नष्ट गर। तिमी सबै राक्षसी शक्तिलाई नाश गर।

अवर्मह इन्द्र दादृहि श्रुधी नः शुशोच हि द्यौः क्षा न भीषाँ अद्रिवो घृणान्न भीषाँ अद्रिवः। शुष्मिन्तमो हि शुष्मिभिर्वधैरुग्रेभिरीयसे। अपूरुषघ्नो अप्रतीत शूर सत्वभिस्त्रिसप्तैः शूर सत्वभिः ॥६॥

हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! हाम्रो निवेदनमा तिमी भयङ्कर राक्षसहरूको सामर्थ्य क्षीण गराएर उनीहरूलाई संहार गर। पृथ्वीमा भएको अत्याचारबाट दिव्यलोक पनि शोकाकुल छ। हे वज्रधारी इन्द्रदेव ! अग्निले भस्म भएझैँ तिम्रा भयले शत्रु दुःखी छन्। बलशाली सेनालाई बलियो शस्त्रबलले सुसज्जित गरेर तिमी शत्रुदलका नजिक जान्छौ। हे अग्रगामी वीर ! तिमी आफ्ना शूरवीरलाई सुरक्षित गर्नका लागि तत्पर रहन्छौ। हे शूरवीर इन्द्रदेव ! तिमी एक्काईस सेनाहरूका साथ अर्थात् विशाल सैन्यशक्तिका साथ युद्धमा जान्छौ।

वनोति हि सुन्वन्क्षयं परीणसः सुन्वानो हि ष्मा यजत्यव द्विषो देवानामव द्विषः। सुन्वान इत्सिषासति सहस्रा वाज्यवृतः। सुन्वानायेन्द्रो ददात्याभुवं रयिं ददात्याभुवम् ॥७॥

सबैतिर बिगबिगी मच्चाएका दुष्ट र देवताका विरोधीहरूलाई सोमरस पेलेर तयार गर्ने यजमानहरूले लखेट्छन्। स्वतन्त्र रहेका इन्द्रदेवले यजमानलाई हजारौँ किसिमको धन प्रदान गर्दछन्। उनीहरू तिनलाई वैभव प्रदान गर्दछन्।

[सूक्त - १३४]

ऋषि – परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** – वायु। **छन्द** – अत्यष्टि अष्टि।

आ त्वा जुवो रारहाणा अभि प्रयो वायो वहन्त्विह पूर्वपीतये सोमस्य पूर्व-पीतये। ऊर्ध्वा ते अनु सूनृता मनस्तिष्ठतु जानती। नियुत्वता रथेना याहि दावने वायो मखस्य दावने ॥१॥

हे वायुदेव हो ! तिमीहरूलाई छिटो कुद्ने घोडाले उहिलेको जस्तै हविष्यान्नका लागि यस सोमयागमा पुऱ्याऊन्। हे वायुदेव हो ! हाम्रा प्रार्थनाले अभिव्यक्त प्रिय वाणी तिमीहरूका गुणसित परिचित छन्। ती तिमीहरूका अनुरूप नै होऊन्। तिमीहरू आफ्ना रथबाट आहुति ग्रहण गर्नका लागि यस यज्ञमा आओ।

मन्दन्तु त्वा मन्दिनो वायविन्दवोऽस्मत्क्राणासः सुकृता अभिद्यवो गोभिः क्राणा अभिद्यवः। यद्ध क्राणा इरध्यै दक्षं सचन्त ऊतयः। सध्रीचीना नियुतो दावने धिय उप ब्रुवत ईं धियः ॥२॥

हे वायुदेव हो ! तिमीहरू हामीबाट राम्रोसित तयार गरिएको, उत्साहवर्धक, तेजयुक्त र गाईको दुध मिसाइएको सोमरस आनन्दपूर्वक पान गर। पुरुषार्थी मानिस संरक्षणका विचारले शक्ति सञ्चय गर्ने प्रयास गर्दछन्। सबै विवेकशील मानिस सामुहिक प्रयासले सङ्गठित भएर विवेकसम्मत दानका लागि तिमीहरूको प्रार्थना गर्दछन्।

वायुर्युङ्क्ते रोहिता वायुररुणा वायू रथे अजिरा धुरि वोढहवे वहिष्ठा धुरि वोढहवे। प्र बोधया पुरन्धिं जार आ ससतीमिव। प्र चक्षय रोदसी वासयोषसः श्रवसे वासयोषसः ॥३॥
वायुदेव यात्रा गर्ने विचारले भारी बोक्न सक्ने रातो र अरुण रङ्गका दुई बलिष्ठ अश्व आफ्ना रथका धुरामा जोत्दछन्। हे वायुदेव ! प्रेमी पुरुषले सुतेकी आइमाईलाई जगाएझैं तिमी मानिसलाई जगाऊ। द्युलोक र पृथिवीलाई निश्चित रूपले प्रकाशित गर र ऐश्वर्यका लागि उषादेवीलाई आलोकित तुल्याऊ।

तुभ्यमुषासः शुचयः परावति भद्रा वस्त्रा तन्वते दंसु रश्मिषु चित्रा नव्येषु रश्मिषु। तुभ्यं धेनुः सबर्दुघा विश्वा वसूनि दोहते। अजनयो मरुतो वक्षणाभ्यो दिव आ वक्षणाभ्यः ॥४॥
हे वायुदेव ! तिमीहरूका लागि टाढा रहेका पवित्र उषाले नयाँ, [illegible] रश्मिले अद्‌भुत कल्याणकारी वस्त्र बुन्दछिन्। अमृतरूपी दुध दिने गाईहरू तिम्रा लागि [illegible] धन प्रदान गर्दछन्। यिनै अजन्मा हावाबाट नदीको जल आकाशमाथि जान्छ। त्यसपछि [illegible] नदीमै फेरि आउँछ। त्यसैले पानी बसाउने मूल कारण वायुदेव नै हुन्।

तुभ्यं शुक्रासः शुचयस्तुरण्यवो मदेषूग्रा इषणन्त भुर्वण्यपामिषन्त भुर्वणि। त्वां त्सारी दसमानो भगमीट्टे तक्ववीये। त्वं विश्वस्माद्भुवनात्पासि धर्मणा-सुर्यात्पासि धर्मणा ॥५॥
हे वायुदेव ! उज्ज्वल, पवित्र, गतिशील, तीक्ष्ण सोमरसले ऐश्वर्यका [illegible] अवसरमा तिम्रै सहयोगको इच्छा गर्दछ। जलको स्थापना गर्न र अर्को ठाउँमा सार्न [illegible] सहयोग चाहिन्छ। हे वायुदेव ! निर्बल मानिस आपद् निवारण गर्नका लागि तिमीसित [illegible] किनभने तिमी नै निरन्तर प्राणवायुका सञ्चारले सम्पूर्ण संसारलाई आसुरी शक्तिबाट [illegible] गर्दछौ।

त्वं नो वायवेषामपूर्व्यः सोमानां प्रथमः पीतिमर्हसि सुतानां पीतिमर्हसि। उतो विहुत्मतीनां विशां ववर्जुषीणाम्। विश्वा इत्ते धेनवो दुह्र आशिरं घृतं दुह्रत आशिरम् ॥६॥
हे अति श्रेष्ठ वायुदेव ! हामीबाट तयार पारिएको सोमरस सर्वप्रथम [illegible] लागि तिमी उपयुक्त छौ। सम्पूर्ण गाईले तिम्रै लागि दुध र घिउ दिएझैं तिमी पनि [illegible] निष्पाप यज्ञ गर्ने मानिसले दिएको हवि तिमी ग्रहण गर।

[सूक्त - १३५]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - वायु इन्द्रवायु। **छन्द** - [illegible]

स्तीर्णं बर्हिरुप नो याहि वीतये सहस्रेण नियुता नियुत्वते शतिनीभिर्नियुत्वते। तुभ्यं हि पूर्वपीतये देवाय येमिरे। प्र ते सुतासो मधुमन्तो अस्थिरन्मदाय क्रत्वे अस्थिरन् ॥१॥
हे वायुदेव ! तिम्रा लागि नै हामीले कुशको आसन बिछाएका छौं [illegible] अश्वले युक्त रथबाट हविष्यान्न ग्रहण गर्नका लागि यहाँ आऊ। शक्तिरूपी सयौं [illegible] युक्त वायुदेवका लागि ऋत्विक्‌हरूले सोमरस तयार गरेका छन्। पेलेर तयार [illegible] सोमरस यज्ञमा तिम्रो आनन्दका लागि प्रस्तुत छ।

तुभ्यायं सोमः परिपूतो अद्रिभिः स्पार्हा वसानः परि कोशमर्षति शुक्रा वसानो अर्षति। तवायं भाग आयुषु सोमो देवेषु हूयते। वह वायो नियुतो याह्यस्मयुर्जुषाणो याह्यस्मयुः ॥२॥
हे वायुदेव ! ढुङ्गामा कुटेर प्रशोधन गरिएको र मन पर्दो तेज भएको सोमरस कलसमा राखिएको छ। तिमी शुद्ध एवं कान्तिमान् सोमको भाग सबैभन्दा पहिले लिन्छौ। मानिसले सबैभन्दा पहिले देवताको रूपमा तिमीलाई आह्वान गर्दछन्। हे वायुदेव ! तिमी स्वयं नै अश्व धपाएर हामीकहाँ आउने मन गर।

आ नो नियुद्भिः शतिनीभिरध्वरं सहस्रिणीभिरुप याहि वीतये वायो हव्यानि वीतये। तवायं भाग ऋत्वियः सरश्मिः सूर्ये सचा। अध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत ॥३॥
हे वायुदेव ! तिमी हाम्रा यज्ञमा सयौं वा हजारौं अश्वसहित सोमरस पान गर्न आऊ। तिम्रा लागि ऋतुअनुसारको सोमरस तयार गरिएको छ। सूर्यका रश्मिका सम्पर्कले यो सोमरसले सूर्यदेवको जस्तो तेज धारण गरेको छ। हे वायुदेव ! ऋत्विकहरूबाट यो सोमरस तिम्रो शक्ति बढाउनका लागि कलस भरेर राखिएको छ।

आ वां रथो नियुत्वान्वक्षदवसेऽभि प्रयांसि सुधितानि वीतये वायो हव्यानि वीतये। पिबतं मध्वो अन्धसः पूर्वपेयं हि वां हितम्। वायवा चन्द्रेण राधसा गतमिन्द्रश्च राधसा गतम् ॥४॥
हे वायुदेव ! तिमी र इन्द्रदेव दुवै घोडाले तानिएका रथबाट राम्रोसित तयार पारिएको सोमरससरूपी हविष्यान्न ग्रहण गर्न र हाम्रो संरक्षणका लागि यहाँ आओ। यहाँ आएर हामीबाट तयार गरिएको सोमरस पान गर। हे वायुदेव ! इन्द्रदेवका साथ तिमी आनन्दप्रद ऐश्वर्य हामीलाई प्रदान गर।

आ वां धियो ववृत्युरध्वराँ उपेममिन्दुं मर्मृजन्त वाजिनमाशुमत्यं न वाजिनम्। तेषां पिबतमस्मयू आ नो गन्तमिहोत्या। इन्द्रवायू सुतानामद्रिभिर्युवं मदाय वाजदा युवम् ॥५॥
हे इन्द्रदेव र वायुदेव हो ! तिमीहरू दुवैको बुद्धि सधैँ यज्ञीय कर्मसित रहोस्। गतिशील घोडालाई सइसले सफा गरेझैँ बलवर्धक सोमरस तिमीहरूका लागि हामी तयार गर्छौं। हे इन्द्रदेव र वायुदेव ! तिमीहरू दुवै संरक्षण साधनसहित यहाँ आएर सोमरस पान गर। ढुङ्गामा कुटेर निचोरिएको बल बढाउने सोमरस पिएर दुवै आनन्द मनाओ।

इमे वां सोमा अप्स्वा सुता इहाध्वर्युभिर्भरमाणा अयंसत वायो शुक्रा अयंसत। एते वामभ्यसृक्षत तिरः पवित्रमाशवः युवायवोऽति रोमाण्यव्यया सोमासो अत्यव्यया ॥६॥
ऋत्विक्हरूले पेलेको सोमरस तिमीहरू दुवैलाई यज्ञमा उपलब्ध होस्। हे वायुदेव ! दीप्तिमान् र प्रवाहित हुने यो सोमरस तिम्रा लागि तेर्छो धाराबाट पात्रमा खन्याइन्छ। यसै किसिमले तिमीहरूलाई प्राप्त होस्। अखण्डित रोमतन्तुहरूले छानिएको सोमरस संरक्षक गुणले अति सम्पन्न भएको हुन्छ।

अति वायो ससतो याहि शश्वतो यत्र ग्रावा वदति तत्र गच्छतं गृहमिन्द्रश्च गच्छतम्। वि सूनृता ददृशे रीयते घृतमा पूर्णया नियुता याथो अध्वरमिन्द्रश्च याथो अध्वरम् ॥७॥
हे वायुदेव ! तिमी सुतिरहेका अल्छेलाई छोडेर अगाडि जान्छौ। ढुङ्गामा सोम कुटेको ध्वनि, वेदमन्त्रको ध्वनि र घिउको आहुतिले यज्ञ सम्पन्न सधैँ जहाँ हुन्छ उसै ठाउँमा जान्छौ। इन्द्रदेव र तिमी दुवै प्राणशक्ति प्रदान गर्नका लागि बलशाली घोडामा यज्ञस्थलमा पुग।

अत्राह तद्वहेथे मध्व आहुतिं यमश्वत्थमुपतिष्ठन्त जायवोऽस्मे ते सन्तु जायवः। साकं गावः सुवते पच्यते यवो न ते वाय उप दस्यन्ति धेनवो नाप दस्यन्ति धेनवः ॥८॥
हे इन्द्र र वायुदेव ! पुरुषार्थीहरूले औषधीका रूपमा पर्वतमा फेला पारेका सोमरसले नै तिमीहरू दुईलाई यहाँ लिएर आओस्। यो सोमरूपी औषधी प्राप्त गर्न पुरुषार्थीहरू सफल होऊन्। तिमीहरूका लागि गाईले अमृतरूपी दुध दिन्छन् र जौ आदि अन्न पनि तिमीहरूले सोमरसमा [illegible] लागि पकाइने गर्दछ। हे वायुदेव ! तिम्रा लागि दुधालु गाई कहिल्यै कम नहोऊन्, कसैले [illegible] नखोसोस्।

इमे ये ते सु वायो बाह्वोजसोऽन्तर्नदी ते पतयन्त्युक्षणो महिव्राधन्त उक्षणः। धन्वञ्चिद्ये अनाशवो जीराश्चिदगिरौकसः। सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः ॥९॥
हे श्रेष्ठ वायुदेव ! तिम्रा बलशाली तन्नेरी घोडाले तिमीलाई द्युलोक र पृथ्वीका मध्य भागमा सजिलैसित [illegible] जान्छ। यो मरुस्थलमा पनि उत्ति नै तेज गतिमा कुद्छ। अति वेगशाली अश्वको वर्णन [illegible] असम्भव छ। जसरी सूर्यका किरणलाई कसैले नियन्त्रित गर्न सक्दैन, उसै गरी वायुका गतिलाई हातले रोक्नु पनि सर्वथा असम्भव छ।

[सूक्त - १३६]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - मित्रावरुण लिङ्गोक्त। **छन्द** - अत्यष्टि त्रिष्टुप्।

प्र सु ज्येष्ठं निचिराभ्यां बृहन्नमो हव्यं मतिं भरता मृडयद्भ्यां स्वादिष्ठं मृडयद्भ्याम्। ता सम्राजा घृतासुती यज्ञेयज्ञ उपस्तुता। अथैनोः क्षत्रं न कुतश्चनाधृषे देवत्वं नू चिदाधृषे ॥१॥
हे मनुष्य हो ! मित्र र वरुणदेव अति तेजस्वी, घिउको आहुति सेवन गर्ने र प्रत्येक यज्ञमा प्रार्थना गर्न उपयुक्त छन्। हामी सबैले श्रद्धा र भक्तिसहित मित्र र वरुणदेवलाई प्रणाम गरौँ र उत्तम बुद्धिले उनीहरूको प्रार्थना गरौँ। यिनीहरूको रक्षा गर्ने बल र देवत्वलाई क्षीण गराउन कसैले सक्दैन।

अदर्शि गातुरुरवे वरीयसी पन्था ऋतस्य समयंस्त रश्मिभिश्चक्षुर्भगस्य रश्मिभिः। द्युक्षं मित्रस्य सादनमर्यम्णो वरुणस्य च। अथा दधाते बृहदुक्थ्यं वय उपस्तुत्यं बृहद्वयः ॥२॥
यज्ञका लागि फुर्तिलो उषादेवी प्रकाशित भएकी छिन्। रश्मिले सूर्यको मार्ग उज्यालो भयो। ऐश्वर्यशाली सूर्यदेवका रश्मिले आँखामा प्रकाशशक्ति आयो। मित्र, अर्यमा र वरुणदेवहरू तेजयुक्त भए, त्यसैले सम्पूर्ण देवताहरूका लागि आहुतिका रूपमा प्रशंसनीय हविष्यान्न अर्पित गरौँ। उनीहरूले त्यो स्वीकार गर्दछन्।

ज्योतिष्मतीमदितिं धारयत्क्षितिं स्वर्वतीमा सचेते दिवेदिवे जागृवांसा दिवे-दिवे। ज्योतिष्मत्क्षत्रमाशाते आदित्या दानुनस्पती। मित्रस्तयोर्वरुणो यात-यज्जनोऽर्यमा यातयज्जनः ॥३॥
विशिष्ट धारण क्षमता भएकी पृथ्वी र दिव्य तेजयुक्त अदिति देवीका [illegible] मित्र र वरुणदेव नित्य जागा रहेर खटिन्छन्। धनका अधिपति आदित्यगणले नित्य [illegible] प्राप्त गर्दछन्। मित्र, वरुण र अर्यमा यी तीन देवले मानिसलाई असल बाटामा अघि [illegible]

अयं मित्राय वरुणाय शन्तमः सोमो भूत्ववपानेष्वाभगो देवो [illegible]। तं देवासो जुषेरत विश्वे अद्य सजोषसः। तथा राजाना करथो यदीमह ऋतावाना [illegible]
पेय पदार्थमा सबैभन्दा गतिलो सोम देवताहरूमा महावैभवसम्पन्न [illegible] आनन्दप्रद होस्। सामञ्जस्ययुक्त सद्विचार र सद्भावनाका प्रेरक सम्पूर्ण [illegible] गरुन्। हे तेजसम्पन्न मित्र र वरुणदेव ! तिमीहरू असल कर्मका प्रेरक हौ। [illegible] निश्चय पूर्ण गर।

यो मित्राय वरुणायाविधज्जनोऽनर्वाणं तं परि पातो [illegible] दाश्वांसं मर्तमंहसः। तमर्यमाभि रक्षत्यृजूयन्तमनु व्रतम्। उक्थैर्य एनोः परिभूषति व्रतं स्तोमैराभूषति व्रतम् ॥५॥
विद्वेषको भावनाविहीन भएर जसले मित्र र वरुणप्रति सेवाभाव राख्छन्, [illegible] प्रशंसनीय कर्मले दुवैलाई सुशोभित गर्दछन्, जसले वाणीबाट उनका कर्मको महत्त्व बढाउँछन्, [illegible] लाई नै मित्र र वरुणदेव दुष्कर्मरूपी पापबाट सुरक्षित गर्दछन्। जो दानशील, सरल र [illegible] अँगाल्दछन् र असल व्रतप्रति अनुशासित छन्, त्यस्ता सबै मानिसलाई अर्यमादेव [illegible] पापकर्मबाट जोगाउँछन्।

नमो दिवे बृहते रोदसीभ्यां मित्राय वोचं वरुणाय मीढुषे सुमृळीकाय मीढुषे। इन्द्रमग्निमुप स्तुहि द्युक्षमर्यमणं भगम्। ज्योग्जीवन्तः प्रजया सचेमहि सोमस्योती सचेमहि ॥६॥
द्यावापृथिवी, सुखप्रद मित्रदेव र अति सुखदायी वरुणदेवलाई हामी वन्दन गरौँ। हे मानिसहरू हो ! इन्द्र, अग्नि, दीप्तिमान् अर्यमा र भगदेवको उपासना गर। त्यसपछि [illegible] सबै देवताहरूको कृपाले हामी सबै चिरञ्जीवी भएर सन्तान र सबै खालका सुरक्षाका साधनले युक्त होऔँ।

ऊती देवानां वयमिन्द्रवन्तो मंसीमहि स्वयशसो मरुद्भिः।
अग्निर्मित्रो वरुणः शर्म यंसन् तदश्याम मघवानो वयं च ॥७॥
देवताहरूले दिएको सुख हामी सबैले प्राप्त गरौँ। आफ्नै यश र बलले [illegible] भएर देवकृपा पाउँदै सुरक्षित होऔँ। अग्नि, मित्र तथा वरुणदेव हामीलाई सुखी बनाऊन्। यस्तो महान् ऐश्वर्यले युक्त भएर हामी सधैँ सुखको उपभोग गरौँ।

[सूक्त - १३७]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - मित्रावरुण। **छन्द** - अतिशक्वरी।

सुषुमा यातमद्रिभिर्गोश्रीता मत्सरा इमे सोमासो मत्सरा इमे। आ राजाना दिविस्पृशास्मत्रा गन्तमुप नः। इमे वां मित्रावरुणा गवाशिरः सोमाः शुक्रा गवाशिरः ॥१॥
हे मित्र र वरुणदेव हो ! हामी यो सोमरस ढुङ्गाले किचेर निचोर्छौँ। गाईको दुध मिसाएको सोम पक्का पनि आनन्ददायक छ। त्यसैले तिमीहरू दुवै हामीकहाँ आओ। हे मित्र र वरुणदेव हो ! पवित्र सोमरस गाईको दुध र पानी मिसाएर बनाइएको हो। यो तिमीहरूकै लागि तयार छ।

इम आ यातमिन्दवः सोमासो दध्याशिरः सुतासो दध्याशिरः। उत वामुषसो बुधि साकं सूर्यस्य रश्मिभिः। सुतो मित्राय वरुणाय पीतये चारुर्ऋताय पीतये ॥२॥
हे मित्र र वरुणदेव ! तिमीहरू दुवै पेलेर तयार गरिएको दुध र दही मिसाएको तेजस्वी सोमरस पान गर्न यहाँ आओ। तिमीहरूका लागि बिहान सूर्यरश्मि प्रकाशित हुँदाहुँदै यो सोमरस पेलेर तयार गरिएको हो। मित्र र वरुणदेवका लागि तयारी सोम प्रस्तुत छ।

तां वां धेनुं न वासरीमंशुं दुहन्त्यद्रिभिः सोमं दुहन्त्यद्रिभिः। अस्मत्रा गन्तमुप नोऽर्वाञ्चा सोमपीतये। अयं वां मित्रावरुणा नृभिः सुतः सोम आ पीतये सुतः ॥३॥

हे मित्र र वरुणदेव ! गाईको दुध दुहेभैँ ऋत्विकहरू ढुङ्गामा सोमवल्ली पेलेर तिमीहरूका लागि रस निचोर्दछन्। तिमीहरू दुवै हाम्रो संरक्षणका लागि सोमपान गर्न यहाँ आओ। हे मित्रावरुणदेव हो ! तिमीहरू दुवैले पान गर्न भनेर याज्ञिकले सोमरस निचोरेका हुन्।

[सूक्त १३८]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** पूषा। **छन्द** - अत्यष्टि।

प्रप्र पूष्णस्तुविजातस्य शस्यते महित्वमस्य तवसो न तन्दते स्तोत्रमस्य न तन्दते। अर्चामि सुम्नयन्नहमन्त्यूतिं मयोभुवम्। विश्वस्य यो मन आयुयुवे मखो देव आयुयुवे मखः ॥१॥

शक्तिबाट उत्पन्न भएकाले पूषादेवको महिमा सबैले गाउँछन्। यिनको सामर्थ्य दबाउन सम्भव छैन र यिनको स्तुतिगान कहिल्यै घट्दैन। जुन देवता यज्ञकर्ताका मनमा परस्पर सहयोगको भावना जगाउँछन् र जो तेजयुक्त यज्ञलाई सम्पन्न गराउँछन्, यस्ता संरक्षण सामर्थ्यले युक्त सुखप्रदाता पूषादेवबाट अभीष्ट सुखको प्राप्ति होस् भनेर हामी उनलाई अर्चना गर्दछौं।

प्र हि त्वा पूषन्नजिरं न यामनि स्तोमेभिः कृण्व ऋणवो यथा मृध उष्ट्रो न पीपरो मृधः। हुवे यत्त्वा मयोभुवं देवं सख्याय मर्त्यः। अस्माकमाङ्गू-षान्द्युम्निनस्कृधि वाजेषु द्युम्निनस्कृधि ॥२॥

हे पूषादेव ! तीव्र गतिका अश्वलाई मानिसले प्रशंसा गर्दछन्। वीर योद्धालाई भैँ त्यसलाई प्रोत्साहित गर्दै सङ्ग्रामतर्फ प्रयाण गराउँछन्। त्यस्तै किसिमले हामी स्तोत्र र वाणीले तिमीलाई प्रोत्साहित गर्दछौं। मरुस्थलमा ऊँटद्वारा यात्रीलाई आवतजावत गराएभैँ तिमी हिंस्रक पशुबाट हामीलाई सुरक्षित गर। तिमी हाम्रा वाणीमा प्रखरता ल्याइदेऊ। सबै सङ्घर्षमा हामीलाई तेजयुक्त गराऊ। मैत्री भावनाका लागि सुखद हुनाले पूषादेवलाई हामी सबै मानिसहरू आह्वान गर्दछौं।

यस्य ते पूषन्त्सख्ये विपन्यवः क्रत्वा चित्सन्तोऽवसा बुभुज्रिर इति क्रत्वा बुभुज्रिरे। तामनु त्वा नवीयसीं नियुतं राय ईमहे। अहेडमान उरुशंस सरी भव वाजेवाजे सरी भव ॥३॥

हे पूषादेव ! तिम्रो मैत्री भावनाका ज्ञाता वीर पुरुषले आफ्नो पुरुषार्थ क्षमता र तिम्रो संरक्षणमा सबै उपभोग्य पदार्थ प्राप्त गर्दछन्। यस किसिमले सबै मानिस आफ्ना पुरुषार्थले उपभोग्य सामग्री प्राप्त गर्नका लागि कसैको दयाका पात्र हुँदैनन्। त्यस उच्च बुद्धिको अनुशासनमा रहेर तिमीसित हामी धन आशा गर्दछौं। हे बहुसङ्ख्यकले स्तुति गरिने पूषादेव ! तिमी प्रत्येक सङ्घर्षशील सङ्ग्राममा हाम्रो सहयोग गर।

अस्या ऊ षु ण उप सातये भुवोऽहेडमानो ररिवाँ अजाश्व श्रवस्यतामजाश्व। ओ षु त्वा ववृतीमहि स्तोमेभिर्दस्म साधुभिः। नहि त्वा पूषन्नतिमन्य आघृणे न ते सख्यमपह्नुवे ॥४॥

हे पूषादेव ! हामीलाई वैभवसम्पन्न बनाउनका लागि प्रेमभावले दानदाता बनेर यहाँ आऊ। अन्नको इच्छा गर्दै हामीसमक्ष आऊ। हामी उच्च स्तवनले तिम्रो स्तुति गर्दछौं। हे जलवर्षक पूषादेव ! तिम्रो [illegible] गर्नेबाट हामी टाढा रहौँ। तिम्रो मैत्रीबाट हामी वञ्चित नहोऔँ।

[सूक्त - १३९]

ऋषि - परुच्छेप दैवोदासि। **देवता** - विश्वेदेवा बृहस्पति। **छन्द** - बृहती त्रिष्टुप्।

अस्तु श्रौषट् पुरो अग्निं धिया दध आ नु तच्छर्धो दिव्यं वृणीमह इन्द्रवायू वृणीमहे। यद्ध क्राणा विवस्वति नाभा सन्दायि नव्यसी। अध प्र षू न उप यन्तु धीतयो देवाँ अच्छा न धीतयः ॥१॥

हामीले अग्निदेवलाई बुद्धिपूर्वक धारण गरेका छौं। त्यस दिव्य प्रदीप्त ज्योतिको हामी आराधना गर्दछौं। नवीन याज्ञिक यज्ञवेदीमा आउँदा मनोरथ पूरा गराउने इन्द्रदेव र वायुदेवलाई हामी प्रार्थना गर्दछौं। हाम्रो स्तुति निश्चित नै देवताहरूसमक्ष पुगोस्। हाम्रो प्रार्थना पक्कै तिमीहरूसँग पुगोस्।

यद्ध त्यन्मित्रावरुणावृतादध्याददाथे अनृतं स्वेन मन्युना दक्षस्य स्वेन मन्युना। युवोरित्थाधि सद्मस्वपश्याम हिरण्ययम्। धीभिश्चन मनसा स्वेभिरक्षभिः सोमस्य स्वेभिरक्षभिः ॥२॥

हे मित्रावरुणहरू हो ! तिमीहरू दुवै आफ्ना सत्यको सामर्थ्यले असत्यवादीहरूलाई अनुशासित गर्दछौ र आफ्ना शक्तिसामर्थ्यले उनीहरूमाथि शासन गर्दछौ। त्यसैले तिमीहरू दुवैको स्वर्णिम तेजलाई आफ्नो बुद्धि, मन, इन्द्रियशक्ति र ज्ञानशक्तिद्वारा हामी प्रत्यक्ष देख्छौं।

युवां स्तोमेभिर्देवयन्तो अश्विनाश्रावयन्त इव श्लोकमायवो युवां हव्याभ्या३ यवः।
युवोर्विश्वा अधि श्रियः पृक्षश्च विश्ववेदसा। प्रुषायन्ते वां पवयो हिरण्यये रथे दस्रा हिरण्यये ॥३॥
हे अश्विनीकुमारहरू हो ! देवताहरूप्रति श्रद्धा भावले युक्त मानिस स्तुतिद्वारा [illegible] दुईको यश गाउँछन्। श्रद्धावान् याजकले तिमीहरू दुवैलाई आह्वान गर्दछन्। [illegible] दुवै सर्वज्ञ हुनाले, समस्त वैभव सम्पदा र अन्न तिमीहरूसे आश्रित छन्। हे सुन्दर [illegible] हो ! सुन्दर सुनौला रथका पाङ्ग्राले तिमीहरूलाई बोक्छन्।

अचेति दस्रा व्यु१नाकमृण्वथो युञ्जते वां रथयुजो दिविष्टिष्वध्वस्मानो दिविष्टिषु। अधि वां स्थाम वन्धुरे रथे दस्रा हिरण्यये। पथेव यन्तावनुशासता रजोऽञ्जसा शासता रजः ॥४॥
हे सुन्दर अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै सारथीका रूपमा स्वर्गका [illegible], तीव्र गतिशील अश्व रथमा जोतेर स्वर्ग पुग्दछौ भन्ने गरिन्छ। हे उत्तम अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरूलाई हामी राम्ररी बाँधिएका सुनौला रथमा विराजित गराउँछौं। आफ्ना शक्तिले [illegible] लोकमाथि शासन गर्दै जलमा नियन्त्रण राखेर आफ्नो मार्गमा प्रस्थान गर।

शचीभिर्नः शचीवसू दिवा नक्तं दशस्यतम्।
मा वां रातिरुप दसत्कदा चनास्मद्रातिः कदा चन ॥५॥
हे पुरुषार्थयुक्त, वैभवसम्पन्न अश्विनीकुमारहरू हो ! तिनीहरू दुवै हाम्रा [illegible] कर्मले प्रसन्न भएर हामीलाई निरन्तर धन प्रदान गर। तिमीहरूबाट दिइएको ऐश्वर्यमा [illegible] नहोस्। हाम्रा सार्थक सहयोगमा पनि कहिल्यै कमी नआओस्।।

वृषन्निन्द्र वृषपाणास इन्दव इमे सुता अद्रिषुतास उद्भिदस्तुभ्यं [illegible] उद्भिदः। ते त्वा मन्दन्तु दावने महे चित्राय राधसे। गीर्भिर्गिर्वाहः स्तवमान आ गहि सुमृळीको न [illegible] गहि ॥६॥
हे इन्द्रदेव ! बलतागत प्राप्त गर्नका लागि पान गर्नयोग्य यो सोमरस [illegible] गरिएको छ। यो सोमरस तिमीले पान गर्नका लागि प्रशोधित गरिएको हो। [illegible] प्रदान गर्न सोमरसले उत्साहित गरोस्। हे प्रशंसनीय इन्द्रदेव ! वाणीद्वारा [illegible] आऊ। प्रसन्नतापूर्वक हामीकहाँ उपस्थित होऊ।

ओ षू णो अग्ने शृणुहि त्वमीळितो देवेभ्यो ब्रवसि यज्ञियेभ्यो [illegible] यज्ञियेभ्यः। यद्ध त्यामङ्गिरोभ्यो धेनुं देवा अदत्तन। वि तां दुह्रे अर्यमा कर्तरी सचाँ एष तां वेद मे सचा ॥७॥
हे अग्निदेव ! हाम्रा प्रार्थनाले प्रसन्न भएर निवेदनमाथि ध्यान देऊ। [illegible] देदीप्यमान देवतासित, हे देवता हो ! तिमीहरूले अङ्गिरालाई गाई दियौ, [illegible] अर्यमाले दुहे, यस्ता गाईसित अर्यमा र हामी परिचित छौं भन।

मो षु वो अस्मदभि तानि पौंस्या सना भूवन्द्युम्नानि मोत जारिषुरस्मत्पुरोत जारिषुः। यद्वश्चित्रं युगेयुगे नव्यं घोषादमर्त्यम्। अस्मासु तन्मरुतो यच्च दुष्टरं दिधृता यच्च दुष्टरम् ॥८॥
हे मरुत्गण हो ! तिमीहरूको उहिलेदेखिको पराक्रमी सामर्थ्य [illegible]। हाम्रो कीर्ति सधैं अक्षुण रहोस् र हाम्रा सहरहरू नष्ट नहोऊन्। आश्चर्यप्रद, स्तुतियोग्य र अमृतरूपी रस प्रदान गर्ने गाईहरूसित सम्बन्धित तथा सबै मानिसहरूका लागि [illegible] हुन्छन्, ती सबै युगौंयुगसम्म हामीसितै रहिरहून्। दुःखसित प्राप्त हुने खालका जुन [illegible] छन्, तिनीहरू पनि हामीलाई प्रदान गर।

दध्यङ्ह मे जनुषं पूर्वो अङ्गिराः प्रियमेधः कण्वो अत्रिर्मनुर्विदुस्ते मे पूर्वे मनुर्विदुः। तेषां देवेष्वायतिरस्माकं तेषु नाभयः। तेषां पदेन मह्या नमे गिरेन्द्राग्नी आ नमे गिरा ॥९॥
उहिलेका दध्यङ्, अङ्गिरा, प्रियमेध, कण्व, अत्रि र मनु आदि सबै ऋषिहरूले मानिसका जन्मका विषयमा सबै कुरा जान्दछन्। उनीहरू हाम्रा मननशील र ज्ञानी पुर्खालाई चिन्दछन्। ती ऋषिहरूको देवताहरूका साथ अति निकटस्थ सम्बन्ध छ। साधारण मानिस देवताबाट ऊर्जाशक्ति प्राप्त गर्दछन्। देवताहरूका अनुगामी बनेर हामी हृदयदेखि नै उनीहरूलाई प्रणाम गर्दछौं। हामी स्तोत्रले इन्द्र र अग्निको प्रार्थना गर्छौं।

होता यक्षद्वनिनो वन्त वार्यं बृहस्पतिर्यजति वेन उक्षभिः पुरुवारेभिरुक्षभिः। जगृभ्मा दूर आदिशं श्लोकमद्रेरध त्मना। अधारयदररिन्दानि सुक्रतुः पुरू सद्मानि सुक्रतुः ॥१०॥
यज्ञकर्ताहरूले यज्ञबाट विभिन्न कामना पूर्ति गरुन्। कल्याणकारी बृहस्पतिले विभिन्न सामर्थ्यप्रद

मानिसहरूबाट रचाएको सोमयज्ञ सम्पन्न गराऊन्। ढाढाबाट ढुङ्गामा सोमवल्ली कुटेको ध्वनि आइरहेको हामी सुन्दै छौँ। सत्कर्म रूपी यज्ञीय कार्य गर्ने मानिस जल र अन्नले भरपूर रहन्छन्। श्रद्धालु मनले याज्ञिकहरू मनमो वैभवयुक्त घरहरूले सुशोभित रहन्छन्।

ये देवासो दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थ।

अप्सुक्षितो महिनैकादश स्थ ते देवासो यज्ञमिमं जुषध्वम् ॥११॥

हे देवताहरू हो ! तिमीहरू पृथ्वी, अन्तरिक्ष र देवलोक यी तीनै लोकमा एघारएघारको सङ्ख्यामा छौ। हे देवताहरू ! तिमीहरू सबै आहुतिहरू ग्रहण गर।

[सूक्त - १४०]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप्।

वेदिषदे प्रियधामाय सुद्युते धासिमिव प्र भरा योनिमग्नये।

वस्त्रेणेव वासया मन्मना शुचिं ज्योतीरथं शुक्रवर्णं तमोहनम् ॥१॥

हे ऋत्विक्हरू हो ! यज्ञवेदीमा विराजमान सुन्दर प्रकाशवान्, श्रेष्ठ कान्तियुक्त प्रखर अग्नि प्रज्वलित गर्नका लागि समिधा र हविष्यान्न समर्पित गर। पवित्र रथजस्तै प्रकाश हुने, तेजस्वी र अन्धकार विनाशक अग्निदेवलाई वस्त्रले ढाकेझैँ स्तोत्रले पूरै ढाक।

अभि द्विजन्मा त्रिवृदन्नमृज्यते संवत्सरे वावृधे जग्धमी पुनः।

अन्यस्यासा जिह्वया जेन्यो वृषा न्यन्येन वनिनो मृष्ट वारणः ॥२॥

दुई विधिले प्रकट हुने अग्निदेव तीन किसिमले अन्न ग्रहण गर्छन्। अग्निले ग्रहण गरेको अन्न प्रतिवर्ष बारम्बार बढ्छ। अग्निदेव जठराग्निका रूपमा भक्षण गर्छन् र दावानलका रूपमा जङ्गलका वृक्षलाई जलाउँछन्।

कृष्णप्रुतौ वेविजे अस्य सक्षिता उभा तरेते अभि मातरा शिशुम्।

प्राचाजिह्वं ध्वसयन्तं तृषुच्युतमा साच्यं कुपयं वर्धनं पितुः ॥३॥

अग्नि प्रज्वलन गर्दा ज्वाला भएका अग्निमन्थरूपी दुई माता कम्पित हुन्छन्। गतिमान् ज्वालारूपी जिह्वा भएका, अन्धकार नाश गर्ने, शीघ्र ज्वलनशील, याजकसँगै रहने र विशेष यत्नले रक्षित अग्निले यजमानलाई पाल्दछन्। याजकहरू समृद्धि बढाउनका लागि आफूलाई पालन गर्ने शिशुरूप अग्निलाई प्रकट गर्दछन्।

मुमुक्ष्वो३ मनवे मानवस्यते रघुद्रुवः कृष्णसीतास ऊ जुवः।

असमना अजिरासो रघुष्यदो वातजूता उप युज्यन्त आशवः ॥४॥

मोक्षदाता, तीव्र गतिशील, कालो धुवाँको मुस्लोलाई मार्ग बनाएर त्यसै मार्गमा हिँड्ने, विभिन्न रूपमा देखिने, शीघ्रगामी, वायुका प्रभावमा रहेका र सर्वत्र व्याप्त अग्निदेव उन्नतिशील मानिसका लागि यज्ञीय कार्यमा विशेष उपयोगी छन्।

आदस्य ते ध्वसयन्तो वृथेरते कृष्णमभ्वं महि वर्पः करिक्रतः।

यत्सीं महीमवनिं प्राभि मर्मृशदभिश्वसन्त्स्तनयन्नेति नानदत् ॥५॥

अग्निदेव गर्जन गर्दै, श्वास लिँदै, उच्च शब्दमा आकाश थर्काउँदै र विशाल पृथ्वीलाई सबै [illegible] प्रज्वलित हुन्छन्। अग्निका ज्योतिको ज्वालो अँध्यारा मार्गमा प्रकाश छर्दै ठूलो प्रकाश [illegible] माथितिर प्रकाशित हुन्छ।

भूषन्न योऽधि बभ्रूषु नम्नते वृषेव पत्नीरभ्येति रोरुवत्।

ओजायमानस्तन्वश्च शुम्भते भीमो न शृङ्गा दविधाव दुर्गृभिः ॥६॥

अग्निदेव ठूलो [illegible] औषधीलाई सुशोभित गराउनका लागि प्रवेश हुन्छन् र साँढे डुक्रिएझैँ शब्द गर्दै पत्नीजस्ता [illegible] औषधी र वनस्पति खान थाल्दछन्। अति तेजयुक्त भएर ज्वालारूपी आफ्नो शरीर हल्लाउँछन्। विकराल रूप लिएर साँढेका भयङ्कर सिङजस्तै ज्वाला घुमाउँछन्।

स संस्तिरो विष्टिरः सं गृभायति जानन्नेव जानतीर्नित्य आ शये।

पुनर्वर्धन्ते अपि यन्ति देव्यमन्यद्वर्पः कृण्वते सचा ॥७॥

अग्निदेव कहिले प्रत्यक्ष, कहिले अप्रत्यक्ष रूपले औषधीमा आफ्नो सामर्थ्य व्याप्त गर्दछन्। प्रकट रूपमा अग्निका अविच्छिन्न ज्वाला सर्वोच्च दिव्यलोकतिर बढ्छन्। ती ज्वालाहरू आफ्ना पितारूप अग्निसँग पृथ्वी र अन्तरिक्षमा विविध रूपमा रहन्छन्।

तमग्रुवः केशिनीः सं हि रेभिर ऊर्ध्वास्तस्थुर्मम्रुषीः प्रायवे पुनः ।
तासां जरां प्रमुञ्चन्नेति नानददसुं परं जनयञ्जीवमस्तृतम् ॥८॥

लामो कपालजस्तो ज्वालाले सबै तिरबाट अग्निलाई स्पर्श गरेको हुन्छ। यो ज्वाला मृतजस्तो भए पनि अग्निको सम्पर्क भएपछि मास्तिर फर्किएर दन्किन्छ। अग्निदेवले ज्वालाको जीर्णता समाप्त गरेर सामर्थ्य र जीवन्त पार्दै गर्जना गर्दछन्।

अधीवासं परि मातु रिहन्नह तुविग्रेभिः सत्वभिर्याति वि ज्रयः ।
वयो दधत्पद्वते रेरिहत्सदानु श्येनी सचते वर्तनीरह ॥९॥

धर्ती माताको तृणरूपी वस्त्र खाँदै अग्निदेव विजयशील प्राणीतिर वेगसित जान्छन्। यिनले मानिस र पशु अन्नरूपी प्राण दिन्छन्। अग्निदेव सधैँ तृण आदि जलाउँदै जुन मार्गमा जान्छन्, त्यो मार्ग कालो बनाउँछन्।

अस्माकमग्ने मघवत्सु दीदिह्यध श्वसीवान्वृषभो दमूनाः ।
अवास्या शिशुमतीरदीदेर्वर्मेव युत्सु परिजर्भुराणः ॥१०॥

हे अग्निदेव ! हाम्रो ऐश्वर्यसम्पन्न घर प्रकाशित गराऊ। त्यसपछि सशक्त शत्रुलाई पराजित गराऊ। हाम्रा लागि रक्षा कवचजस्तै उपयोगी होऊ। श्वास फेर्ने बालकले बाल्यावस्था त्यागेर युवक भएझैँ सङ्ग्राममा सक्रिय हौ। बारम्बार शत्रुलाई पर लखेट्दै विशेष दीप्तिले प्रकाशित भइदेऊ।

इदमग्ने सुधितं दुर्धितादधि प्रियादु चिन्मन्मनः प्रेयो अस्तु ते ।
यत्ते शुक्रं तन्वो३ रोचते शुचि तेनास्मभ्यं वनसे रत्नमा त्वम् ॥११॥

हे अग्निदेव ! तिमीलाई हामीले निवेदन गरेका स्तोत्र अरूका भन्दा उत्तम होऊन्। यी स्तोत्रले तिम्रो तेज वृद्धि होस्। रत्नस्वरूप सुन्दर सम्पदा हामी प्राप्त गरौँ।

रथाय नावमुत नो गृहाय नित्यारित्रां पद्वतीं रास्यग्ने ।
अस्माकं वीराँ उत नो मघोनो जनाँश्च या पारयाच्छर्म या च ॥१२॥

हे अग्निदेव ! हाम्रो घरपरिवार र महारथीहरूलाई सत्कर्मरूपी सुदृढ नौका प्रदान गर। त्यस नौकाले हाम्रा शूरवीर, धनीमानी र अन्य मानिसलाई संसाररूपी सागर तार्न सकोस्। हामीलाई उत्तम सुखसम्पदा प्रदान गर।

अभी नो अग्न उक्थमिज्जुगुर्या द्यावाक्षामा सिन्धवश्च स्वगूर्ताः ।
गव्यं यव्यं यन्तो दीर्घाहेषं वरमरुण्यो वरन्त ॥१३॥

हे अग्निदेव ! हाम्रा स्तोत्रले रामोसित तिम्रो प्रशंसा गरोस्। अन्तरिक्ष, पृथिवी र स्वयं प्रवाहित नदीले हामीलाई गाईबाट उत्पन्न दुध र अन्न प्रदान गरुन्। त्यसका अतिरिक्त अरुण वर्णका उषाहरूले हामीलाई उत्तम अन्न र बल सामर्थ्यले परिपूर्ण गराऊन्।

[सूक्त - १४१]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप्।

बळित्था तद्वपुषे धायि दर्शतं देवस्य भर्गः सहसो यतो जनि ।
यदीमुप ह्वरते साधते मतिर्ऋतस्य धेना अनयन्त सस्रुतः ॥१॥

मानिसहरू देहको सुदृढताका लागि दिव्य अग्निको रमणीय तेज धारण गर्दछन्। त्यो तेज बलबाट उत्पन्न हुन्छ। अग्निदेवको यस्तो प्रसिद्ध र उपयोगी तेज हाम्रा विवेक बुद्धिले ग्रहण गरुन्। त्यसबाट हाम्रो अभीष्ट पूर्ति होस्। सबै प्राणीले अग्निदेवकै प्रार्थना गर्दछन्।

पृक्षो वपुः पितुमान्नित्य आ शये द्वितीयमा सप्तशिवासु मातृषु ।
तृतीयमस्य वृषभस्य दोहसे दशप्रमतिं जनयन्त योषणः ॥२॥

अग्निका पहिलो भौतिक रूपले अन्न पकाउने र शरीर पोस्ने काम गर्छ। दोस्रो रूप मेघमा रहेको विद्युत् हो र त्यसले सात लोकको हित गर्दछ। तेस्रो रूपमा रहेका बलशाली अग्निदेव सूर्यका रूपमा रहेर सबै रसहरूलाई दोहन गर्दछन्। दसै दिशामा महान् यी अग्निदेवलाई औँलाले मन्थन गरेर उत्पन्न गर्दछन्।

निर्यदीं बुध्नान्महिषस्य वर्पस ईशानासः शवसा क्रन्त सूरयः ।
यदीमनु प्रदिवो मध्व आधवे गुहा सन्तं मातरिश्वा मथायति ॥३॥

ऋत्विक्हरू विशाल अग्निमन्थका मूल भाग समातेर मन्थन गर्दै अग्नि प्रकट गर्दछन्। उहिले नै

सोमयज्ञमा आहुति दिनका लागि अप्रकट अग्निलाई विद्वान् मातरिश्वाले यसरी नै मन्थन गरेर प्रकट गरेका थिए। त्यसैले उनको स्तुति सबैले गर्दछन्।

प्र यत्पितुः परमान्नीयते पर्या पृक्षुधो वीरुधो दंसु रोहति।
उभा यदस्य जनुषं यदिन्वत आदिद्यविष्ठो अभवद्घृणा शुचिः ॥४॥

सबैका असल पालक अग्निदेव सबै तिरबाट प्रज्वलित भएका बेला समिधा ग्रहण गर्न इच्छुक देखिन्छन्। अग्निदेवका ज्वालारूपी दाँतमा वृक्ष आदि अर्पित गरिन्छ। दुई वटा अग्निमन्थहरू अग्नि उत्पादन गर्ने प्रयत्न गर्दछन्। अनि पवित्र अग्निदेव प्रकट भएर तेजस्वी र बलशाली हुन्छन्।

आदिन्मातृराविशद्यास्वा शुचिरहिंस्यमान उर्विया वि वावृधे।
अनु यत्पूर्वा अरुहत्सनाजुवो नि नव्यसीष्ववरासु धावते ॥५॥

अग्निदेवको सामर्थ्य प्रकट भएपछि मातृरूपी दसै दिशामा व्याप्त हुन्छ। निर्बाध रूपले सबै दिशामा अग्नि फैलिए। उहिलेदेखिको स्थायी औषधी र नयाँ रूपमा उम्रेका औषधीको गुण बिनाका वनस्पतिमा पनि अग्नि व्याप्त हुँदै छन्।

आदिद्धोतारं वृणते दिविष्टिषु भगमिव पपृचानास ऋञ्जते।
देवान्यत्क्रत्वा मज्मना पुरुष्टुतो मर्तं शंसं विश्वधा वेति धायसे ॥६॥

याजकहरूले यज्ञमा आहुति ग्रहण गर्ने अग्निदेवलाई वरण गरे र वैभवसम्पन्न राजाजस्तै रूपमा प्रसन्न गराए। यसबाट आनन्दित भएका अग्निदेव ऊर्जाशक्तिले सम्पन्न भए। ठूला यज्ञमा हवि सेवन गर्नका लागि देवताहरूलाई अग्निदेवले आह्वान गरे।

वि यदस्थाद्यजतो वातचोदितो ह्वारो न वक्वा जरणा अनाकृतः।
तस्य पत्मन्दक्षुषः कृष्णजंहसः शुचिजन्मनो रज आ व्यध्वनः ॥७॥

बहुभाषी, प्रशंसनीय उपहासयुक्त वचन भएका विदूषकले विनाअवरोध सारा गाउँ नै हँसाएझैं वायुद्वारा गतिमान् अग्निदेव सर्वत्र व्याप्त छन्। आफ्ना ज्वलनशीलताले सबै कुरो जलाउने, पवित्र रूपमा उत्पन्न, बहुमार्गगामी र हिँडिसकेका मार्गमा कालो छोड्ने अग्निदेवको मार्ग सबै लोकले अनुगमन गर्दछन्।

रथो न यातः शिक्वभिः कृतो द्यामङ्गेभिररुषेभिरीयते।
आदस्य ते कृष्णासो दक्षि सूरयः शूरस्येव त्वेषथादीषते वयः ॥८॥

कुशल कारिगरले बनाएर चलाएको रथजस्तै अग्निदेवको ज्वाला वेगशील छ। उनी दिव्यलोकतिर प्रस्थान गर्दछन्। अग्निदेव जाँदा उनको मार्ग पूरै कालो हुन्छ। किनभने उनी काठ डढाउँछन्। वीरसित डराएर शत्रु भागेझैं, अग्निको ज्वाला देखेर पक्षी पनि भाग्दछन्।

त्वया ह्यग्ने वरुणो धृतव्रतो मित्रः शाशद्रे अर्यमा सुदानवः।
यत्सीमनु क्रतुना विश्वथा विभुरराह्न नेमिः परिभूरजायथाः ॥९॥

हे अग्निदेव ! तिम्रा सामर्थ्यले नै वरुणदेव व्रतहरू निर्वाह गर्दै, सूर्यदेव अन्धकार हटाउँदै र अर्यमादेव असल दान गर्दै आआफ्ना नियम पालन गर्दछन्। हे अग्निदेव ! सबैतिर कर्तव्यनिष्ठताद्वारा विश्वात्मास्वरूप र सर्वशक्तिमान रूपमा छौ। पाङ्ग्राले रथ अड्याएझैं तिमी सर्वत्र व्यापक भएर सबैको नियम बनाउँछौ।

त्वमग्ने शशमानाय सुन्वते रत्नं यविष्ठ देवतातिमिन्वसि।
तं त्वा नु नव्यं सहसो युवन्वयं भगं न कारे महिरत्न धीमहि ॥१०॥

हे अत्यन्त तरुण अग्निदेव ! स्तोता र सोम निकाल्ने यजमानका लागि ऐश्वर्यप्रद उत्तम धन प्राप्त गर्न तिमी प्रेरणा दिन्छौ। शक्तिका पुत्र, तरुण, महिमामय र रत्नरूपी हे अग्निदेव ! पूजा उपासनाका समयमा हामी राजाको जस्तै तिम्रो अर्चना गर्दछौं।

अस्मे रयिं न स्वर्थं दमूनसं भगं दक्षं न पपृचासि धर्णसिम्।
रश्मीँरिव यो यमति जन्मनी उभे देवानां शंसमृत आ च सुक्रतुः ॥११॥

हे अग्निदेव ! हाम्रा लागि गृहस्थ जीवनसित सम्बन्धित एवं उपयोगी सम्पत्ति दिनुका साथै वैभवशाली, अति कुशल सहयोगी आफन्तहरू देऊ। तिमी आफ्नो जन्मका कारण आकाश र भूलोक दुवैलाई लगाम लगाएझैं आफ्ना नियन्त्रणमा राख्दछौ। यस्ता श्रेष्ठ कर्मशील तिमीलाई यज्ञमा उपस्थित ज्ञानीहरूले प्रशंसा गर्दछन्। X ३४

उत नः सुद्योत्मा जीराश्वो होता मन्द्रः शृणवच्चन्द्ररथः ।
स नो नेषन्नेषतमैरमूरोऽग्निर्वामं सुवितं वस्यो अच्छ ॥१२॥

तेजवान्, वेगशील अश्वले युक्त, देववाहक, सुखदायी स्वर्णिम रथयुक्त, अपराजेय शक्तिसम्पन्न तथा [illegible] दैवी गुणहरूले विभूषित अग्निदेवले हाम्रो प्रार्थना सुन्लान् ? सत्कर्मका प्रेरणाले हामीलाई परम सौभाग्य पक्कै प्रदान गर्लान् ?

अस्ताव्यग्निः शिमीवद्भिरर्कैः साम्राज्याय प्रतरं दधानः ।
अमी च ये मघवानो वयं च मिहं न सूरो अति निष्टतन्युः ॥१३॥

[illegible] लागि श्रेष्ठ तेज धारण गर्ने अग्निदेव प्रभावकारी स्तोत्रका वाणीले [illegible] प्रशंसित हुन्छन्। सूर्यदेवले बादलमा शब्दको ध्वनि उत्पन्न गरेझैँ यी ऋत्विक्हरू, हामी यजमान र अन्य वैभवशालीहरू उच्च स्वरले अग्निदेवको प्रार्थना गर्दछन्।

[सूक्त - १४२]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अग्नि सरस्वती इडा इन्द्र। **छन्द** - [illegible]।

समिद्धो अग्न आ वह देवाँ अद्य यतस्रुचे ।
तन्तुं तनुष्व पूर्व्यं सुतसोमाय दाशुषे ॥१॥

हे अग्निदेव ! तिमी प्रज्वलित भएर हविदाता र यजमानका लागि देवताहरूको आह्वान गर। सोम तयार गर्ने, दानी यजमानका लागि प्राचीन यज्ञको सम्पादन गर्न आफ्नो [illegible]

घृतवन्तमुप मासि मधुमन्तं तनूनपात् ।
यज्ञं विप्रस्य मावतः शशमानस्य दाशुषः ॥२॥

शरीरको आरोग्यता बढाउने हे अग्निदेव ! तिम्रा प्रशंसक तथा [illegible] हामी ब्रह्मनिष्ठ विद्वान्ले गर्ने मधुर तथा तेजस्वी यज्ञमा आएर तिमी प्रतिष्ठित होऊ।

शुचिः पावको अद्भुतो मध्वा यज्ञं मिमिक्षति ।
नराशंसस्त्रिरा दिवो देवो देवेषु यज्ञियः ॥३॥

हे अग्निदेव ! तिमी देवताहरूबाट पूजनीय, मानिसहरूबाट प्रशंसनीय [illegible] पनि पवित्र गर्ने, आश्चर्यप्रद र तेजस्वी छौ। तिमी मधुर रस रूपी यज्ञलाई [illegible]।

ईडितो अग्न आ वहेन्द्रं चित्रमिह प्रियम् ।
इयं हि त्वा मतिर्ममाच्छा सुजिह्व वच्यते ॥४॥

हे अग्निदेव ! तिमी प्रशंसित भएर विलक्षण कर्म गर्ने प्रिय इन्द्रदेवलाई [illegible] लिएर आऊ। हे सुन्दर ज्वालारूपी जिब्रोयुक्त अग्निदेव ! हाम्रो बुद्धिले सधैँ [illegible]

स्तृणानासो यतस्रुचो बर्हिर्यज्ञे स्वध्वरे ।
वृञ्जे देवव्यचस्तममिन्द्राय शर्म सप्रथः ॥५॥

स्रुवे लिएका ऋत्विक्हरू ठूलो यज्ञमा कुशको आसन फैलाउँछन्। उनीहरू [illegible] आह्वान गर्ने, विशाल यज्ञस्थल इन्द्रदेवका लागि शोभायमान गर्दछन्।

वि श्रयन्तामृतावृधः प्रयै देवेभ्यो महीः ।
पावकासः पुरुस्पृहो द्वारो देवीरसश्चतः ॥६॥

महिमायुक्त, यज्ञको विकास गर्ने, पवित्र, सबैका प्रिय तटस्थ रहेका [illegible] देवत्व प्राप्तिका लागि यहाँ स्थित होऊ।

आ भन्दमाने उपाके नक्तोषासा सुपेशसा ।
यह्वी ऋतस्य मातरा सीदतां बर्हिरा सुमत् ॥७॥

मिलनसार, राम्रो स्वरूप भएका, महिमामय, यज्ञकर्म सिद्ध गर्ने, [illegible] प्रतीक रात्रि र उषा हाम्रा सम्बन्धमा उच्च विचार गर्दै यस यज्ञमा विराजमान होऊन्।

मन्द्रजिह्वा जुगुर्वणी होतारा दैव्या कवी ।
यज्ञं नो यक्षतामिमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम् ॥८॥

वाणी प्रयोग गर्ने, मेधावी, उच्चारण विद्यामा प्रवीण, दैवी गुणले सम्पन्न यज्ञ गर्ने, नयाँ विशिष्ट आध्यात्मिक ज्ञानको उपलब्धिबाट देवत्व पद प्राप्त गराउनेहरू हाम्रा देवयज्ञमा उपस्थित भएर यज्ञ सम्पन्न गराऊन्।

शुचिर्देवेष्वर्पिता होत्रा मरुत्सु भारती।
इडा सरस्वती मही बर्हिः सीदन्तु यज्ञियाः ॥९॥

देवता र मरुत्‌गणमा पूजनीय, पवित्र यज्ञ निर्वाहक होतारूपी सरस्वती, भारती र इडा यस यज्ञमा उपस्थित होऊन्।

तन्नस्तुरीपमद्भुतं पुरु वारं पुरु त्मना।
त्वष्टा पोषाय वि ष्यतु राये नाभा नो अस्मयुः ॥१०॥

हाम्रा हितैषि, निर्माता हे त्वष्टादेव ! हामी सबैले इच्छा गरेको, शीघ्र प्रवाहित हुने, अन्तरिक्षमा रहेको, अद्‌भुत मेघबाट जलवृष्टि गरेर सबैका लागि पौष्टिक अन्न र ऐश्वर्य तिमी प्रदान गर।

अवसृजन्नुप त्मना देवान्यक्षि वनस्पते।
अग्निर्हव्या सुषूदति देवो देवेषु मेधिरः ॥११॥

हे वनका अधिपति ! यज्ञ कर्मका प्रेरणाबाट देवताहरूका निम्ति अग्नि प्रज्वलित गर। ज्ञानवान् अग्निदेवलाई समर्पित आहुति सूक्ष्मरूप भएर देवताहरूसम्म पुग्दछ।

पूषण्वते मरुत्वते विश्वदेवाय वायवे।
स्वाहा गायत्रवेपसे हव्यमिन्द्राय कर्तन ॥१२॥

हामी पूषदेव र मरुत्‌गणका साथ सर्वदेव समूहमा रहने वायुदेवका लागि र गायत्री साधकहरूका संरक्षक इन्द्रदेवका लागि उत्तम हवि समर्पित गरौँ।

स्वाहाकृतान्या गह्युप हव्यानि वीतये।
इन्द्रा गहि श्रुधी हवं त्वां हवन्ते अध्वरे ॥१३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी श्रद्धाको भावनाले समर्पित गरिएको आहुति ग्रहण गर्न यहाँ आऊ। यज्ञीय सत्कर्म गर्ने मानिसहरू तिमीलाई आह्वान गरिरहेका छन्। उनीहरूको निवेदन सुनेर सहयोगका लागि अवश्य आऊ।

[सूक्त - १४३]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप।

प्र तव्यसीं नव्यसीं धीतिमग्नये वाचो मतिं सहसः सूनवे भरे।
अपां नपाद्यो वसुभिः सह प्रियो होता पृथिव्यां न्यसीददृत्वियः ॥१॥

शक्तिका पुत्र, जलका संरक्षक अग्निदेव सबैका प्रिय छन् र ऋतु विचार गरेर यज्ञ कर्म सम्पादन गर्दछन्। उनी ऐश्वर्यसहित पृथ्वीमाथि यज्ञवेदीमा प्रतिष्ठित हुन्छन्। यस्ता अग्निदेवका निम्ति हामी नवीनतम असल प्रार्थना अर्पित गर्दछौँ।

स जायमानः परमे व्योमन्याविरग्निरभवन्मातरिश्वने।
अस्य क्रत्वा समिधानस्य मज्मना प्र द्यावा शोचिः पृथिवी अरोचयत् ॥२॥

तेजस्वरूप अग्निदेव, मातरिश्वा वायुका कारण उच्च अन्तरिक्षमा पहिले उत्पन्न भए। उत्तम विधिले प्रज्वलित हुने अग्निदेवका शक्तिसामर्थ्यले दिव्यलोक र भूलोक पनि प्रकाशमान भए।

अस्य त्वेषा अजरा अस्य भानवः सुसन्दृशः सुप्रतीकस्य सुद्युतः।
भात्वक्षसो अत्यक्तुर्न सिन्धवोऽग्ने रेजन्ते अससन्तो अजराः ॥३॥

अग्निको प्रचण्ड तेज कहिल्यै जीर्ण हुँदैन। सुन्दर मुख भएका यिनको तेज किरण सर्वतिर व्याप्त रूपमा प्रकाशित हुन्छ। दीप्ति र शक्तिले सम्पन्न अग्निको ज्वाला रातको अन्धकार पार गर्दै सधैँ निर्भयपूर्वक जागृत तथा अचलित रहन्छ।

यमेरिरे भृगवो विश्ववेदसं नाभा पृथिव्या भुवनस्य मज्मना।
अग्निं तं गीर्भिर्हिनुहि स्व आ दमे य एको वस्वो वरुणो न राजति ॥४॥

अग्निदेव पनि वरुणदेवजस्तै एकलौटी ऐश्वर्यका अधिपति हुन्। भृगुवंशी ऋषिहरूका सामर्थ्यले उनलाई प्रतिष्ठित गराएको हो। विश्वभरिका प्राणीको हित र पृथ्वीको ऐश्वर्य वृद्धिका लागि अग्निदेवलाई आआफ्ना घरमा उत्तम प्रार्थनाका साथ प्रज्वलित गरौँ।

न यो वराय मरुतामिव स्वनः सेनेव सृष्टा दिव्या यथाशनिः।
अग्निर्जम्भैस्तिगितैरत्ति भर्वति योधो न शत्रून्त्स वना न्यृञ्जते ॥५॥

अग्निदेव पनि मरुत्‌गणको जस्तै भीषण गर्जना गर्दछन्। उनी आक्रमण गर्न तयार पराक्रमी

सेनाजस्तो वा आकाशको वज्रास्त्रजस्तो अवरोधविहीन छन्। योद्धाले शत्रु विनाश गरेझैं अग्निदेव आफ्ना तीव्र ज्वालारूपी तिखा दाँतले वन भस्म पार्दछन्।

कुविन्नो अग्निरुचथस्य वीरसद्वसुष्कुविद्वसुभिः काममावरत्।
चोदः कुवित्तुतुज्यात्सातये धियः शुचिप्रतीकं तमया धिया गृणे ॥६॥

अग्निदेव हाम्रा पवित्र स्तोत्रतर्फ विशेष रुचिले प्रेरित होऊन् र सबैले आश्रय लिने धनद्वारा हाम्रो लक्षित कामना पूर्ण गरुन्। उनी हाम्रो कल्याणका निम्ति उचित कर्ममा प्रेरणा बारम्बार प्रदान गरुन्। हामी आफ्ना निर्मल भावनाले उत्तम ज्योतिका रूपमा रहेका अग्निदेवलाई प्रार्थना गर्दछौं।

घृतप्रतीकं व ऋतस्य धूर्षदमग्निं मित्रं न समिधान ऋञ्जते।
इन्धानो अक्रो विदथेषु दीद्यच्छुक्रवर्णामुदु नो यंसते धियम् ॥७॥

हामी यज्ञकर्ताहरू घिउले प्रज्वलित अग्निदेवलाई मित्रसमान मानेर [illegible] र सुशोभित गर्दछौं। अग्निदेव उच्च प्रकाशयुक्त दीप्तिले सम्पन्न छन् र यज्ञमा प्रज्वलित [illegible] मानिसलाई उच्च भावनाको प्रखरता दिन्छन्।

अप्रयुच्छन्नप्रयुच्छद्भिरग्ने शिवेभिर्नः पायुभिः पाहि शग्मैः।
अदब्धेभिरदृपितेभिरिष्टेऽनिमिषद्भिः परि पाहि नो जाः ॥८॥

हे अग्निदेव ! तिमी निरन्तर आलस्यरहित, व्यवधानरहित, [illegible] र सुखदायी साधनले हामीलाई संरक्षण प्रदान गर। हे पूजनीय अग्निदेव ! तिमी अनिष्टरहित [illegible] र आलस्यविना हाम्रा सन्तानलाई पनि राम्ररी सुरक्षा प्रदान गर।

[सूक्त - १४४]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - [illegible]

एति प्र होता व्रतमस्य माययोर्ध्वां दधानः शुचिपेशसं धियम्।
अभि स्रुचः क्रमते दक्षिणावृतो या अस्य धाम प्रथमं ह निंसते ॥१॥

विशेष ज्ञानवान् याज्ञिक आफ्नो उच्च निर्मल भावना लिएर [illegible] निर्धारित व्रत अनुशासनको अनुसरण गर्दछन्। त्यसपछि ती याज्ञिकहरू हवि प्रदान [illegible] सुरो हातमा लिन्छन्। सुरो लिएका हात विशेष शोभायुक्त हुन्छन्।

अभीमृतस्य दोहना अनूषत योनौ देवस्य सदने परीवृताः।
अपामुपस्थे विभृतो यदावसदध स्वधा अधयद्याभिरीयते ॥२॥

जलधारा अग्निको मूल स्थान दिव्यलोकलाई ढाक्दै अग्निदेव आनन्दपूर्वक रहन्छन्। वर्षा रूपमा जल धर्तीमा आउने प्रयासमा अग्निदेवलाई प्रार्थना गर्दछ। अग्निदेव आफ्ना किरणले जल वर्षा गर्दछन्। त्यस अमृतरूपी जललाई सबैले सेवन गर्दछन्। जलका रूपमा अन्तरिक्षबाट आउने वर्षा अग्निजस्तै प्राणदायी हुन्छ। त्यो पहिले वनस्पतिमा पर्छ र त्यसपछि सबै प्राणीमा समाविष्ट हुन्छ।

युयूषतः सवयसा तदिद्वपुः समानमर्थं वितरित्रता मिथः।
आदीं भगो न हव्यः समस्मदा वोढुर्न रश्मीन्त्समयंस्त सारथिः ॥३॥

अग्नि उत्पन्न गर्नका लागि समान सामर्थ्य भएका दुई अग्निमन्थ स्थापना गरेर एकै चोटि राम्रोसित आपसमा घोटिन्छन्। अग्नि प्रज्वलित भएपछि यजन गरिन्छ। हामीले प्रदान गरेको घिउको धारा सबैतिरबाट अग्निदेवले ग्रहण गर्दछन्। त्यति बेला सारथीले लगामद्वारा अश्व नियन्त्रण गरेझैं लाग्दछ।

यमीं द्वा सवयसा सपर्यतः समाने योना मिथुना समोकसा।
दिवा न नक्तं पलितो युवाजनि पुरू चरन्नजरो मानुषा युगा ॥४

एकै उमेरका, उसै ठाउँमा बस्ने, उही काममा लागेका, दुई [illegible] अग्निलाई यज्ञ कार्यद्वारा रातोदिन अर्चना गर्दछन्। उनीहरूबाट पूजा गरिएका अग्निदेव [illegible] वृद्ध हुँदैनन्। उनी अनेकौं युगदेखि सञ्चरित छन् तापनि कहिल्यै पुराना हुँदैनन्।

तमीं हिन्वन्ति धीतयो दश व्रिशो देवं मर्तास ऊतये हवामहे।
धनोरधि प्रवत आ स ऋण्वत्यभिव्रजद्भिर्वयुना नवाधित ॥५॥

दस वटा औँला छुट्टाछुट्टै भए तापनि सबै सँगै भएर प्रकाशको [illegible] गर्छन्। हामी सबै मानिस आआफ्नो संरक्षणका लागि अग्निदेवलाई आह्वान गर्दछौं [illegible] निस्केझैं

अग्निदेव प्रज्वलित हुन्छन्। चारैतिर उपस्थित भएर आफ्नो स्तुति गाउनेहरूले प्रस्तुत गरेका नयाँ प्रार्थना ग्रहण गर्दछन्।

त्वं ह्यग्ने दिव्यस्य राजसि त्वं पार्थिवस्य पशुपा इव त्मना।
एनी त एते बृहती अभिश्रिया हिरण्ययी वक्वरी बर्हिराशाते ॥६॥

हे अग्निदेव ! तिमी दिव्यलोक र पृथ्वीलोकका अधिपति हौ। गाई आदि पशु पाल्ने गोठालोझैँ आफ्नो सामर्थ्यले पालन गर्दछौ। व्यापक, ऐश्वर्यसम्पन्न, स्वर्णमय, मङ्गल शब्द गर्ने, शुभ्र वर्णका अग्नि दिव्यलोक र भूलोकका प्रख्यात यज्ञमा उपस्थित हुन्छन्।

अग्ने जुषस्व प्रति हर्य तद्वचो मन्द्र स्वधाव ऋतजात सुक्रतो।
यो विश्वतः प्रत्यङ्ङसि दर्शतो रण्वः सन्दृष्टौ पितुमाँ इव क्षयः ॥७॥

प्रशंसायोग्य, अन्नले भरपूर, यज्ञका लागि उत्पन्न, श्रेष्ठ कर्मशील हे अग्निदेव ! तिमी समस्त जडचेतन आदि संसारका लागि अनुकूल दर्शनयोग्य, पितासमान पालक, नेत्रमा शक्ति दिने र सबैका आश्रयस्थान हौ। तिमी प्रसन्न भएर बारम्बार स्तोत्र श्रवण गर।

[सूक्त - १४५]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप्।

तं पृच्छता स जगामा स वेद स चिकित्वाँ ईयते सा न्वीयते।
तस्मिन्त्सन्ति प्रशिषस्तस्मिन्निष्टयः स वाजस्य शवसः शुष्मिणस्पतिः ॥१॥

हे मानिसहरू हो ! सबैले अग्निदेवसित सोध। उनी सर्वत्र गमनशील, सर्वज्ञाता, ज्ञानवान्, निश्चित् रूपमा सर्वव्यापक हुन्। उनीभित्रै प्रशासनको सामर्थ्य र सबै अभीष्ट पदार्थ छन्। तिनै अग्निदेव अन्न, बल र शक्तिको साधनका स्वामी हुन्।

तमित्पृच्छन्ति न सिमो वि पृच्छति स्वेनेव धीरो मनसा यदग्रभीत्।
न मृष्यते प्रथमं नापरं वचोऽस्य क्रत्वा सचते अप्रदृपितः ॥२॥

ज्ञानसम्पन्नले नै जिज्ञासा प्रकट गर्दछन्। सर्वसाधारणले सोध्नै जान्दैनन्। धैर्यवान् मानिस निर्धारित अवधिभन्दा पहिले नै काम सम्पन्न गर्दछन्। उनीहरू कसैका भनाइलाई अनावश्यक महत्त्व दिँदैनन्। त्यसैले अहङ्काररहित मानिसले अग्निदेवको सामर्थ्य प्राप्त गर्दछ।

तमिद् गच्छन्ति जुह्वः स्तमर्वतीर्विश्वान्येकः शृणवद्वचांसि मे।
पुरुप्रैषस्ततुरिर्यज्ञसाधनोऽच्छिद्रोतिः शिशुरादत्त सं रभः ॥३॥

चिउका चमसले तिनै अग्निदेवलाई आहुति प्रदान गरिन्छ र प्रार्थना पनि उनैका निमित्त गरिन्छ। उनी एक्लै नै हाम्रा स्तोत्रका सम्पूर्ण वाणी श्रवण गर्दछन्। सामर्थ्य सम्पन्न अग्निदेव अनकौँका लागि प्रेरणाप्रद, दुःखनिवारक, यज्ञसाधक र पवित्र संरक्षक हुन्। अग्निदेव शिशुझैँ स्नेहयुक्त भई आहुति ग्रहण गर्दछन्।

उपस्थायं चरति यत्समारत सद्यो जातस्तत्सार युज्येभिः।
अभि श्वान्तं मृशते नान्द्ये मुदे यदीं गच्छन्त्युशतीरपिष्ठितम् ॥४॥

ऋत्विक्हरूले प्रकट गर्नका लागि प्रयत्नशील भएपछि अग्निदेव शीघ्र प्रदीप्त भएर सबैतिर फैलिन्छन्, सर्वत्र व्याप्त यज्ञका अग्निमा आहुति दिँदा उत्साही यजमानलाई अग्निदेव अभीष्ट फल प्रदान गरेर प्रोत्साहित गर्दछन्।

स ईं मृगो अप्यो वनर्गुरुप त्वच्युपमस्यां नि धायि।
व्यब्रवीद्वयुना मर्त्येभ्योऽग्निर्विद्वाँ ऋतचिद्धि सत्यः ॥५॥

वनमा विचरणशील, अनुसन्धान र उपलब्ध गर्न योग्य अग्निदेव उत्तम समिधामा स्थापित हुन्छन्। मेधावी, यज्ञको ज्ञान भएका, सत्ययुक्त अग्निदेव वास्तवमै मनुष्यलाई यज्ञकर्ममा प्रेरित गर्दै दिव्य ज्ञानको सन्देश दिन्छन्।

[सूक्त - १४६]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

त्रिमूर्धानं सप्तरश्मिं गृणीषेऽनूनमग्निं पित्रोरुपस्थे।
निषत्तमस्य चरतो ध्रुवस्य विश्वा दिवो रोचनापप्रिवांसम् ॥१॥

हे मानिस हो ! मातापितासमान पृथ्वी र दिव्यलोकका काखमा बसेका, तीन शिरयुक्त, सात

छन्दक, सात ज्वालायुक्त, सबैलाई पूर्णता प्रदान गर्ने अग्निदेवलाई तिमीहरू सबैले प्रार्थना गर। दिव्यलोकबाट सञ्चरित हुने अग्निको दिव्य तेजसमूह जडचेतन सबै सृष्टिमा व्याप्त भइरहेको छ।

उक्षा महाँ अभि ववक्ष एने अजरस्तस्थावितऊतिर्ऋष्वः।
उर्व्याः पदो नि दधाति सानौ रिहन्त्यूधो अरुषासो अस्य ॥२॥

महान् शौर्यशाली अग्निदेव यस द्युलोक र पृथ्वीलोकलाई सबै तिरबाट ढाक्दछन्। सधैं युवा रहने यी पूजनीय अग्निदेव आफ्ना संरक्षण साधनहरूले सम्पन्न भएर विराजमान छन्। भूमिका थाप्लामा आफ्ना गोडा राखेर उभिएका यिनका प्रदीप्त ज्वालाहरू आकाशमा सर्वत्र फैँलिन्छन्।

समानं वत्समभि सञ्चरन्ती विष्वग्धेनू वि चरतः सुमेके।
अनपवृज्याँ अध्वनो मिमाने विश्वान्केताँ अधि महो दधाने ॥३॥

अग्निरूपी एउटै पुत्र जन्माउने, मार्ग देखाउँदै उनलाई हिँड्न योग्य गराउने, सबै किसिमका ज्ञान सम्पदालाई व्यापक रूपमा धारण गर्ने, उत्तम र दर्शन योग्य दुई वटा गाईहरू चारैतिर विचरण गर्दछन्।

धीरासः पदं कवयो नयन्ति नाना हृदा रक्षमाणा अजुर्यम्।
सिषासन्तः पर्यपश्यन्त सिन्धुमाविरेभ्यो अभवत्सूर्यो नॄन् ॥४॥

धैर्ययुक्त र मेधावी मानिस, विभिन्न प्रकारका साधनले भावनापूर्वक अग्निको रक्षा गर्दै उनलाई सुरक्षित स्थानमा लैजान्छन्। अग्निको कामना गर्ने मानिसले समुद्रको जल चारै तिरबाट हेरेपछि यिनीहरूका लागि प्रकाशका रूपमा सूर्य प्रकट भए।

दिदृक्षेण्यः परि काष्ठासु जेन्य ईडेन्यो महो अर्भाय जीवसे।
पुरुत्रा यदभवत्सूरहैभ्यो गर्भेभ्यो मघवा विश्वदर्शतः ॥५॥

सबै दिशामा व्याप्त र सधैँ विजयी हुनाले अग्निदेव प्रशंसायोग्य छन्। उनी सबै प्राणीलाई यिनले जीवनशक्ति दिन्छन्। त्यसैले विभिन्न सम्पदाका स्वामी र सबैका द्रष्टा अग्निदेव बीज रूपमा रोपिने पदार्थको उत्पत्तिका मूल कारण हुन्।

[सूक्त - १४७]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। देवता - अग्नि। छन्द - त्रिष्टुप्।

कथा ते अग्ने शुचयन्त आयोर्ददाशुर्वाजेभिराशुषाणाः।
उभे यत्तोके तनये दधाना ऋतस्य सामत्रणयन्त देवाः ॥१॥

हे अग्निदेव ! यज्ञका माध्यमबाट वायुमण्डल रक्षा गर्ने, सर्वत्र प्रकाश फैलाउने तिम्रो ज्वाला कसरी पोषक अन्नले जीवनतत्त्व प्रदान गर्दछ ?

बोधा मे अस्य वचसो यविष्ठ मंहिष्ठस्य प्रभृतस्य स्वधावः।
पीयति त्वो अनु त्वो गृणाति वन्दारुस्ते तन्वं वन्दे अग्ने ॥२॥

सुहाउँदो तरुण रूप भएका, वैभवशाली हे अग्निदेव ! हामीले बारम्बार गरेको महिमायुक्त निवेदन तिमी स्वीकार गर। तिम्रा कोही निन्दक छन् भने कोही प्रशंसक छन्। हामी स्तोताहरू स्वाभाविक रूपमा तिम्रा प्रज्वलित ज्योतिलाई वन्दना गर्दछौँ।

ये पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्।
ररक्ष तान्त्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो नाह देभुः ॥३॥

हे अग्निदेव ! प्रख्यात किरणले ममताका अन्ध पुत्रलाई देख्ने बनायौ। ज्ञानसम्पन्न लोकहितका कार्य गर्नेहरूलाई तिमीले संरक्षण प्रदान गर्‍यौ। अहङ्कारी र दुष्कर्मीले तिमीलाई प्रभावित गर्न सकेनन्।

यो नो अग्ने अररिवाँ अघायुररातीवा मर्चयति द्वयेन।
मन्त्रो गुरुः पुनरस्तु सो अस्मा अनु मृक्षीष्ट तन्वं दुरुक्तैः ॥४॥

हे अग्निदेव ! दुष्कर्ममा लागेका पापीले हामीलाई सार्थक दान दिनमा बाधा पार्दै छन्। उनीहरू यज्ञ कर्ममा सहयोग गर्दैनन् र छलपूर्ण चालले हामीलाई दुःख दिन्छन्। तिनीहरूका छलरूपी सबै योजना र उनीहरू आफ्नै कारणले विनाश होऊन्। अग्निलाई नराम्रो ठान्ने मासिऊन्।

उत वा यः सहस्य प्रविद्वान्मर्तो मर्तं मर्चयति द्वयेन।
अतः पाहि स्तवमान स्तुवन्तमग्ने माकिर्नो दुरिताय धायीः ॥५॥

शक्तिका पुत्र हे अग्निदेव ! जुन मानिस हामीलाई धोका र दुःख दिन्छन् तिनीहरूबाट हामी उपासकहरूलाई जोगाओ। हे स्तुति गर्न योग्य अग्निदेव ! हामीलाई दुष्कर्मरूपी पापको दुःखमा पिल्सनबाट जोगाऊ।

[सूक्त - १४८]

ऋषि - दीर्घतमा औंचथ्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

मथीद्यदीं विष्टो मातरिश्वा होतारं विश्वाप्सुं विश्वदेव्यम्।
नि यं दधुर्मनुष्यासु विक्षु स्वर्ण चित्रं वपुषे विभावम् ॥१॥

देवताहरूलाई आह्वान गर्ने, देख्नमा राम्रा, देवताहरूका सबै यज्ञ कर्ममा कुशल उनै अग्निदेवलाई मातरिश्वाले मन्थनबाट उत्पन्न गरेर सर्वव्यापक गराए। सूर्यदेवझैँ विचित्र तेजसम्पन्न अग्निदेवलाई पोषणका लागि मानिसका शरीरमा प्रतिष्ठित गराइयो। हामी उनको प्रार्थना गर्छौं।

ददानमित्र ददभन्त मन्माग्निर्वरूथं मम तस्य चाकन्।
जुषन्त विश्वान्यस्य कर्मोपस्तुतिं भरमाणस्य कारोः ॥२॥

अग्निदेवको स्तुति गर्ने हामी याजकलाई शत्रुले पीडित गर्न सक्दैन, किनभने अग्निदेव हाम्रा स्तोत्रका मङ्गल कामनाले प्रेरित छन्। हामी स्तोताहरूको प्रार्थना र सबै सत्कर्म सम्पूर्ण देवशक्तिले ग्रहण गर्दछन्।

नित्ये चिन्नु यं सदने जगृभ्रे प्रशस्तिभिर्दधिरे यज्ञियासः।
प्र सू नयन्त गृभयन्त इष्टावश्वासो न रथ्यो रारहाणाः ॥३॥

अग्निदेवलाई याजकगण प्रत्येक दिन यज्ञगृहमा शीघ्रतापूर्वक स्तुति गर्दै प्रतिष्ठित गराउँछन्। याजकगण तीव्रगामी रथका घोडाझैँ यज्ञको अग्नि विकसित गर्छन्।

पुरूणि दस्मो नि रिणाति जम्भैराद्रोचते वन आ विभावा।
आदस्य वातो अनु वाति शोचिरस्तुर्न शर्यामसनामनु द्यून् ॥४॥

अग्निदेव ज्वालारूपी दाँतले रुखविरुवा नष्ट गर्दछन्। उनी जङ्गलमा सबैतिर प्रकाश छर्दछन्। अग्निका ज्वालाका नजिकबाट अनुकूलता पाएर वाण छोडेझैँ वेगवान् वायु अगाडि बहन्छ।

न यं रिपवो न रिषण्यवो गर्भे सन्तं रेषणा रेषयन्ति।
अन्धा अपश्या न दभन्नभिख्या नित्यास ईं प्रेतारो अरक्षन् ॥५॥

गर्भमा रहेका अग्निदेवलाई शत्रुले दुःख दिन सक्दैनन्। अज्ञानी, दृष्टिविहीन र ज्ञानको दम्भ गर्नेहरूले तिनको महिमा कम गराउन सक्दैन। अग्निदेवलाई नित्य यज्ञकर्मले सन्तुष्ट गर्ने मानिस सुरक्षित रहन्छन्।

[सूक्त - १४९]

ऋषि - दीर्घतमा औंचथ्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - विराट।

महः स राय एषते पतिर्दन्निन इनस्य वसुनः पद आ।
उप ध्रजन्तमद्रयो विधन्नित् ॥१॥

हामीलाई धनसम्पदा प्रदान गर्नका लागि अग्निदेव हाम्रा यज्ञमा आएका बेला ढुङ्गामा पेलेर तयार गरिएको सोमरसले उनको अभिनन्दन गरिन्छ।

स यो वृषा नरां न रोदस्योः श्रवोभिरस्ति जीवपीतसर्गः।
प्र यः सस्राणः शिश्रीत योनौ ॥२॥

शक्तिशाली पुरुषजस्ता अग्निदेव द्युलोक र भूलोकमा यशस्वी भएका छन्। प्राणीलाई सुहाउने किसिमले उनी सृष्टिको रचना गर्दछन्। प्रकाशयुक्त भएर उनी यज्ञवेदीमा स्थापित हुन्छन्।

आ यः पुरं नार्मिणीमदीदेदत्यः कविर्नभन्यो३ नार्वा।
सूरो न रुरुक्वाञ्छतात्मा ॥३॥

अग्निदेव यजमानहरूबाट निर्माण गरिएका यज्ञवेदीमा प्रदीप्त गराइन्छन्। द्रुतगामी वायुसमान गति भएको घोडाजस्ता र दूरद्रष्टा हुन। अनेकौं रूपमा सुशोभित अग्निदेव सूर्यदेवझैँ तेजसम्पन्न छन्।

अभि द्विजन्मा त्री रोचनानि विश्वा रजांसि शुशुचानो अस्थात्।
होता यजिष्ठो अपां सधस्थे ॥४॥

द्विजन्मा एवं त्रिरोचन अग्निदेव सारा विश्वलाई प्रकाशित गर्दछन्। होताजस्ता अग्निदेव जलका बीचमा पनि विद्यमान् छन्।

अयं स होता यो द्विजन्मा विश्वा दधे वार्याणि श्रवस्या।
मर्तो यो अस्मै सुतुको ददाश ॥५॥

दुई अग्निमन्थनबाट उब्जिएका अग्निदेवलाई आह्वान गर्नेहरू सबैले असल धन र यश कमाउँछन्। अग्निदेव आफ्ना याजकहरूलाई असल सम्पत्ति प्रदान गर्दछन्।

[सूक्त - १५०]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अग्नि। **छन्द** - उष्णिक्।

पुरु त्वा दाश्वान्वोचेऽरिरग्ने तव स्विदा। तोदस्येव शरण आ महस्य ॥१॥

अग्निदेव महान् सम्पत्तिशालीका शरणमा आएकाहरूको सेवकजस्तै छन्। हामीहरू उनका लागि आहुति प्रदान गर्दै स्तुति गान गर्दछौँ।

व्यनिनस्य धनिनः प्रहोषे चिदररुषः। कदा चन प्रजिगतो अदेवयोः ॥२॥

हे अग्निदेव ! धनले सम्पन्न भए तापनि श्रद्धाहीन, कृपण र देवताको अनुशासन नमान्ने स्वेच्छाचारी नास्तिकलाई तिमी आफ्ना कृपादृष्टिबाट वञ्चित गराऊ।

स चन्द्रो विप्र मर्त्यो महो व्राधन्तमो दिवि। प्रप्रेत्ते अग्ने वनुषः स्याम ॥३॥

हे ज्ञानसम्पन्न अग्निदेव ! जुन मानिस तिम्रा शरणमा आउँछन् उनीहरू तिम्रा तेजले दिव्यलोकका चन्द्रमाजस्तै सबैका लागि सुखदायक हुन्छन्। उनीहरू सबैभन्दा बढी महान् हुन्छन्। त्यसैले हामी सधैँ तिमीप्रति श्रद्धाको भावनाले भरिपूर्ण छौँ।

[सूक्त - १५१]

ऋषि – दीर्घतमः औचथ्य। **देवता** – मित्रावरुण। **छन्द** – जगती

मित्रं न यं शिम्या गो षु गव्यवः स्वाध्यो विदथे अप्सु जीजनन्।
अरेजेतां रोदसी पाजसा गिरा प्रति प्रियं यजतं जनुषामवः ॥१॥

सम्मान र स्नेहयुक्त अग्निदेवलाई सम्पूर्ण मानवको रक्षाका लागि दैविक कानूनले प्रेरित भएका ठूला ज्ञानीहरूले मित्रका रूपमा आफ्ना यज्ञरूपी सत्कर्मले प्रकट गरे। उनको ध्वनि र तेजपूर्ण शक्तिले दिव्यलोक र पृथ्वी कम्पायमान हुन्छन्।

यद्ध त्यद्वां पुरुमीढहस्य सोमिनः प्र मित्रासो न दधिरे स्वाभुवः।
अध क्रतुं विदतं गातुमर्चत उत श्रुतं वृषणा पस्त्यावतः ॥२॥

हे शक्तिसम्पन्न मित्र र वरुणदेवता ! तिमीहरू दुईका मित्रसमान हितैषी ऋत्विक्गणले आफ्ना सामर्थ्यले अनेकौँ सुख दिने सोमरस अर्पित गरेका छन्। त्यसैले तिमीहरू दुवै स्तोताको गुण, कर्म, स्वभाव बुझ र सद्गृहस्थ यजमानका प्रार्थनामा ध्यान देओ।

आ वां भूषन्क्षितयो जन्म रोदस्योः प्रवाच्यं वृषणा दक्षसे महे।
यदीमृताय भरथो यदर्वते प्र होत्रया शिम्या वीथो अध्वरम् ॥३॥

हे शक्तिसम्पन्न मित्र र वरुणदेवताहरू हो ! पृथ्वीवासीहरू दक्षता प्राप्तिका लागि द्यावा, पृथ्वीबाट उत्पन्न तिमीहरू दुईको प्रशंसा गर्दछन् र स्तोत्रले अलङ्कृत गर्छन्। तिमीहरू असल साधक र दैवी नियम पालन गर्नेलाई सामर्थ्य प्रदान गर्दछौ। तिमीहरू निमन्त्रणा गर्दा र सत्कर्मबाट आकर्षित भएर यज्ञमा उपस्थित हुन्छौ।

प्र सा क्षितिरसुर या महि प्रिय ऋतावानावृतमा घोषथो बृहत्।
युवं दिवो बृहतो दक्षमाभुवं गां न धुर्युप युञ्जाथे अपः ॥४॥

हे बलशाली मित्र र वरुणदेव हो ! तिमीहरूका लागि विशेष प्रिय ठाउँ ज्यादै विस्तृत होस्। हे यज्ञीय कर्म पालन गर्ने देवताहरू हो ! तिमीहरू दुवै निर्भीकतापूर्वक महान् सत्य ज्ञानको प्रचार गर। महान् दैवी गुण बढाउनका लागि तिमीहरू दुवै सामर्थ्ययुक्त र कल्याणकारी कर्ममा हलोमा गोरु जोतिएझैँ लागिदेऊ।

मही अत्र महिना वारमृण्वथोऽरेणवस्तुज आ सद्मन्धेनवः ।
स्वरन्ति ता उपरताति सूर्यमा निम्रुच उषसस्तक्ववीरिव ॥५॥

हे मित्र र वरुणदेवहरू हो ! तिमीहरू दुवै विस्तृत पृथ्वीमा आफ्ना प्रभाव अमताले धारण गर्न योग्य उत्तम धन प्रदान गर्दछौ र पवित्र गाइ दिन्छौ । चोर देखेपछि मलिन कराएझैँ उषाकालमा आकाश सफामा बादल भरिएपछि ती गाईहरू सूर्यदेवको नाम लिएर कराउँछन् ।

आ वामृताय केशिनीरनूषत मित्र यत्र वरुण गातुमर्चथः ।
अव त्मना सृजतं पिन्वतं धियो युवं विप्रस्य मन्मनामिरज्यथः ॥६॥

हे मित्र र वरुणदेवहरू हो ! तिमीहरूको प्रार्थना गाइएका ठाउँमा अग्निका ज्वालामा यज्ञकार्य गर्नका लागि तिमीहरू दुवै महत्त्व गर्दछौ । तिमीहरू हाम्रो बौद्धिक क्षमता पुष्ट गरेर सामर्थ्यशक्ति प्रदान गर । तिमीहरू दुवै ज्ञानसम्पन्न विद्वान्का अधिपति हौ ।

यो वां यज्ञैः शशमानो ह दाशति कविर्होता यजति मन्मसाधनः ।
उपाह तं गच्छथो वीथो अध्वरमच्छा गिरः सुमतिं गन्तमस्मयू ॥७॥

हे मित्र र वरुणदेव हो ! विद्वान् याजकहरूले प्रार्थना गर्दै तिमीहरू दुइलाई आहुति प्रदान गर्दछन् । तिमीहरूका नजिक गएर तिनी यज्ञीय कर्मको अभिलाषा गर्दछौ । त्यसैले तिमीहरू दुवै हामीतिर फर्किएर हाम्रो स्तोत्र र असल भावना स्वीकार गर ।

युवां यज्ञैः प्रथमा गोभिरञ्जत ऋतावाना मनसो न प्रयुक्तिषु ।
भरन्ति वां मन्मना संयता गिरोऽदृप्यता मनसा रेवदाशाथे ॥८॥

हे सत्यसम्पन्न मित्र र वरुणदेव हो ! जसरी इन्द्रियमध्ये मन सबैभन्दा ठूलो छ, उसै गरी देवताहरूमा तिमीहरू दुवै ठूला छौ तिमीहरूलाइ याजकले दध, घिउ आदिको आहुति दिएर सन्तुष्ट गराउँछन् । उनीहरूलाइ तिमीहरू ऐश्वर्यसम्पदा प्रदान गर्दछौ ।

रेवद्वयो दधाथे रेवदाशाथे नरा मायाभिरितऊति माहिनम् ।
न वां द्यावोऽहभिर्नोत सिन्धवो न देवत्वं पणयो नानशुर्मघम् ॥९॥

हे नेतृत्वसम्पन्न मित्र र वरुणदेव हो ! तिमीहरू दुवै आफ्ना शक्तिले हामीलाइ सुरक्षित गर्दै ऐश्वर्ययुक्त उपयोगी सम्पदा प्रदान गर्दछौ । तिमीहरू दुवैको दैवी क्षमता र सम्पदा दिव्यलोक, अहोरात्र, नदीहरू र पणि नामका असुरसमूहले पनि पाउन सक्नेनन् ।

[सूक्त - १५२]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य । देवता - मित्रावरुण । छन्द - त्रिष्टुप् ।

युवं वस्त्राणि पीवसा वसाथे युवोरच्छिद्रा मन्तवो ह सर्गाः ।
अवातिरतमनृतानि विश्व ऋतेन मित्रावरुणा सचेथे ॥१॥

हे मित्र र वरुणदेव हो ! तिमीहरू दुवै परिपुष्ट भएर तेजस्वी वस्त्र धारण गर्दछौ । तिमीहरूले बनाएका सबै वस्तुहरू दोषरहित र विचार गर्न योग्य छन् । तिमीहरू दुवै असत्यको निवारण गरेर मनुष्यलाई सत्यको बाटोमा संलग्न गराउँछौ ।

एतच्चन त्वो वि चिकेतदेषां सत्यो मन्त्रः कविशस्त ऋघावान् ।
त्रिरश्रिं हन्ति चतुरश्रिरुग्रो देवनिदो ह प्रथमा अजूर्यन् ॥२॥

मित्र र वरुणदेवमध्ये कुनचाहिँ एक देव भए पनि विशेष ज्ञानवान्, सत्यप्रति सुदृढ, क्रान्तदर्शीहरूले स्तुति गर्ने र सामर्थ्यसम्पन्न छन् । यस्ता ऋषिहरू यसबाट विज्ञ छन् । ती वीर पराक्रमीले त्रिधारा र चतुर्धारायुक्त शास्त्र विनाश गरिदिन्छन् । दैवी अनुशासनको अवहेलना गर्नेहरू पहिले सामर्थ्यशालीजस्ता देखिए पनि अन्तिममा प्रभावक्षमता गुमाएर विनाश नै हुन्छन् ।

अपादेति प्रथमा पद्वतीनां कस्तद्वां मित्रावरुणा चिकेत ।
गर्भो भारं भरत्या चिदस्य ऋतं पिपर्त्यनृतं नि तारीत् ॥३॥

हे मित्र र वरुणदेव ! बिनागोडाकी उषा, खुट्टा भएका प्राणीभन्दा पहिले आइपुग्छिन् । गर्भबाट उत्पन्न हुँदै शिशु सूर्य, संसारको पालनपोषणरूपी दायित्व निर्वाह गर्दछन् । यिनै सूर्यदेव असत्यरूपी अन्धकारलाई हटाएर सत्यरूपी आलोक फैलाउँछन् ।

प्रयन्तमित्परि जारं कनीनां पश्यामसि नोपनिपद्यमानम्।
अनवपृग्णा वितता वसानं प्रियं मित्रस्य वरुणस्य धाम ॥४॥

सर्वत्र व्यापक र तेजस्वी प्रकाश धारण गरेका सूर्यदेव आफ्नै पत्नी उषाको कान्ति धमिल्याउँदै मित्र र वरुणदेवका प्रिय धामतर्फ सधैँ गतिशील भइरहेका देखिन्छन्। उनी कहिल्यै अडिँदैनन्।

अनश्वो जातो अनभीशुरर्वा कनिक्रदत्पतयदूर्ध्वसानुः।
अचित्तं ब्रह्म जुजुषुर्युवानः प्र मित्रे धाम वरुणे गृणन्तः ॥५॥

अश्व र लगाम आदि साधनविना सूर्यदेव गतिमान् छन्। उदाएर शब्द निकाल्दै उच्च शिखरमा रश्मि फिँजाउँछन्। मित्र र वरुणदेवका तेजको गुण गाउँदै युवा साधकहरू सूर्यदेवलाई विशेष रूपले स्तुति गर्दछन्।

आ धेनवो मामतेयमवन्तीर्ब्रह्मप्रियं पीपयन्त्सस्मिन्नूधन्।
पित्वो भिक्षेत वयुनानि विद्वानासाविवासन्नदितिमुरुष्येत् ॥६॥

रक्षकजस्ता गाईले आफ्नै ममतायुक्त स्रोतले उपासकलाई पोषण दिऊन्। ज्ञानले सम्पन्न विद्वान्ले उचित पोषण मागून्। उपासना गर्ने साधकले मृत्यु जितून्।

आ वां मित्रावरुणा हव्यजुष्टिं नमसा देवाववसा ववृत्याम्।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु सह्या अस्माकं वृष्टिर्दिव्या सुपारा ॥७॥

हे दीप्तिमान् मित्र र वरुणदेव हो ! हामीले विनम्रतापूर्वक गाएको स्तोत्र सुनेर तिमीहरू दुवै यहाँ आओ। आहुति ग्रहण गरेर सङ्ग्राममा विजयी बनाओ र दिव्य वृष्टिद्वारा हामीलाई अनिकाल र दुःखदेखि मुक्त गराओ।

[सूक्त - १५३]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - मित्रावरुण। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

यजामहे वां महः सजोषा हव्येभिर्मित्रावरुणा नमोभिः।
घृतैर्घृतस्नू अध यद्वामस्मे अध्वर्यवो न धीतिभिर्भरन्ति ॥१॥

परस्पर प्रीतियुक्त, विशेष तेजस्वी हे मित्रवरुणदेव हो ! हाम्रा ऋत्विक्हरू स्तोत्रगान गर्दै छन्। हामी यजमान महानतायुक्त तिमीहरू दुवैप्रति हव्यसहित नमन गर्दछौँ।

प्रस्तुतिर्वां धाम न प्रयुक्तिरयामि मित्रावरुणा सुवृक्तिः।
अनक्ति यद्वां विदथेषु होता सुम्नं वां सूरिर्वृषणावियक्षन् ॥२॥

हे मित्र र वरुणदेवहरू हो ! हामी कुरा गर्न कुशल छौँ तिमीहरू दुवैलाई प्रार्थना गर्दछौँ। ज्ञानी याजकहरू घरको हेरचाह गरेजस्तै तिमीहरूको ध्यान र स्तुति गर्दछन्। उनीहरू आनन्दको कामना गर्दछन्।

पीपाय धेनुरदितिर्ऋताय जनाय मित्रावरुणा हविर्दे।
हिनोति यद्वां विदथे सपर्यन्त्स रातहव्यो मानुषो न होता ॥३॥

हवि प्रदान गर्ने मननशील होताले तिमीहरूको अर्चना गर्दै यज्ञमा आहुति दिन्छन्। हे मित्र र वरुणदेव हो ! सत्य मार्गमा अडिग र हविष्य प्रदान गर्ने साधकलाई गाईले हरेक किसिमका सुखसाधन प्रदान गर्दछन्।

उत वां विक्षु मद्यास्वन्धो गाव आपश्च पीपयन्त देवीः।
उत नो अस्य पूर्व्यः पतिर्दन्वीतं पातं पयस उस्रियायाः ॥४॥

हे मित्र र वरुणदेवहरू हो ! तिमीहरू दुवै अन्न, दुधालु गाई र जल दिएर मानिसलाई आनन्दित र सन्तुष्ट गराओ। यज्ञका अधिष्ठाता अग्निदेवले वैभव सम्पदा प्रदान गरुन्। याजकहरू ऐश्वर्यशाली भएर घिउको आहुति प्रदान गरुन्।

[सूक्त - १५४]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - विष्णु। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

विष्णोर्नु कं वीर्याणि प्र वोचं यः पार्थिवानि विममे रजांसि।
यो अस्कभायदुत्तरं सधस्थं विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायः ॥१॥

पृथ्वी, अन्तरिक्ष र द्युलोकका निर्माता, देवताहरूको निवासस्थान द्युलोकलाई स्थिर गराउने, तीन खुट्टाले तीनै लोकमा विचरण गर्ने विष्णुदेवका वीरतापूर्ण कार्यको वर्णन कतिसम्म गरौँ ?

प्र तद्विष्णुः स्तवते वीर्येण मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः।
यस्योरुषु त्रिषु विक्रमणेष्वधिक्षियन्ति भुवनानि विश्वा ॥२॥

विष्णुदेवका तीन पाउमा ब्रह्माण्ड अडेको छ। भयङ्कर, हिंस्रक र पहाडका कन्दरामा बस्ने पराक्रमी पशु आदि सारा संसारले विष्णुदेवका पराक्रमको प्रशंसा गर्दछ।

प्र विष्णवे शूषमेतु मन्म गिरिक्षित उरुगायाय वृष्णे।
य इदं दीर्घं प्रयतं सधस्थमेको विममे त्रिभिरित्पदेभिः ॥३॥

विष्णुदेवले एक्लै तीन पाइलाले अति व्यापक दिव्यलोकलाई मापन गरे। उनैले मेघमा रहेका अत्यन्त प्रशंसनीय जललाई बर्सिनमा सहयोग गरे। उनै विष्णु सूर्यका रूपमा रहेका छन् र हामी प्रखर भावनाले उच्चारण गर्दै स्तोत्र समर्पण गर्दछौँ।

यस्य त्री पूर्णा मधुना पदान्यक्षीयमाणा स्वधया मदन्ति।
य उ त्रिधातु पृथिवीमुत द्यामेको दाधार भुवनानि विश्वा ॥४॥

विष्णुदेवका तीन अमृतमय चरणका धारण क्षमताले तीन धातुद्वारा पृथ्वी र द्युलोकलाई आनन्दित गराउँछन्। विष्णुदेव नै सम्पूर्ण लोकहरूका एकमात्र आधार हुन्।

तदस्य प्रियमभि पाथो अश्यां नरो यत्र देवयवो मदन्ति।
उरुक्रमस्य स हि बन्धुरित्था विष्णोः पदे परमे मध्व उत्सः ॥५॥

देवताको उपासना गर्ने मानिसहरू जहाँ पुगेर विशेष रूपले आनन्दको अनुभूति गर्दछन्, विष्णुदेवको त्यही प्रिय धाम हामी पनि पाऔँ। विष्णुदेव महापराक्रमी वीर इन्द्रका बन्धु हुन्। विष्णुदेवका त्यस उत्तम धाममा अमृत जलधारा सधैँ प्रवाहित भइरहन्छ।

ता वां वास्तून्युश्मसि गमध्यै यत्र गावो भूरिशृङ्गा अयासः।
अत्राह तदुरुगायस्य वृष्णः परमं पदमव भाति भूरि ॥६॥

हे इन्द्र र वरुणदेव ! हामी आफ्नो निवासका लागि अति तीक्ष्ण र स्वास्थ्यप्रद सूर्य रश्मि प्रवेश गर्न सक्ने आश्रयस्थल पाऔँ भनेर तिमीहरू दुवैसित प्रार्थना गर्दछौँ। असल गृहमा अनेकौँबाट उपासना गरिने र सामर्थ्यसम्पन्न विष्णुदेवको उत्तम धाममा रहेका विशिष्ट विभूतिहरू स्वयं प्रकट भइरहून्।

[सूक्त - १५५]

ऋषि – दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - विष्णु इन्द्राविष्णु। **छन्द** - जगती।

प्र वः पान्तमन्धसो धियायते महे शूराय विष्णवे चार्चत।
या सानुनि पर्वतानामदाभ्या महस्तस्थतुरर्वतेव साधुना ॥१॥

अपराजेय तथा असल महिमायुक्त, पर्वत शिखरमा रहने र सद्बुद्धिमा प्रेरित गर्ने महान् इन्द्रदेव तथा विष्णुदेवका लागि सोमरसरूपी उत्तम हविष्यान्न समर्पित गरौँ।

त्वेषमित्था समरणं शिमीवतोरिन्द्राविष्णू सुतपा वामुरुष्यति।
या मर्त्याय प्रतिधीयमानमित्कृशानोरस्तुरसनामुरुष्यथः ॥२॥

हे इन्द्रदेव र विष्णुदेव ! तिमीहरू दुवै शत्रुको सर्वनाश गर्ने अग्निका प्रखर र तेजस्वी ज्वालालाई सर्वत्र [illegible] विस्तार गर्दछौ। सर्वोतिर विस्तृत र सामर्थ्यवान् तिमीहरू दुवैको तेज सोमयाग गर्ने मानिसहरूले [illegible] विस्तृत गर्दछन्।

ता ईं वर्धन्ति मह्यस्य पौंस्यं नि मातरा नयति रेतसे भुजे।
दधाति पुत्रोऽवरं परं पितुर्नाम तृतीयमधि रोचने दिवः ॥३॥

प्रार्थना सूर्यरूपी विष्णुदेवको महिमामय सामर्थ्य विशेष रूपमा बढ्छ। विष्णुदेव आफ्नो क्षमता उत्पादन र उपयोग गर्नका लागि द्युलोक तथा पृथ्वीलोकरूपी दुई माताका बीचमा प्रतिष्ठित छन्। पुत्रले पिताको गुण तीन किसिमले ग्रहण गरेझैँ विष्णुले आफ्ना सबै गुण द्युलोकमा स्थापित गर्दछन्।

तत्तदिदस्य पौंस्यं गृणीमसीनस्य त्रातुरवृकस्य मीढ्हुषः।
यः पार्थिवानि त्रिभिरिद्विगामभिरुरु क्रमिष्टोरुगायाय जीवसे ॥४॥

सूर्यरूपी विष्णुदेवले आफ्नो मार्ग विस्तृत गर्न र जीवनशक्ति सञ्चालन गर्नका लागि सिङ्गो तथा विस्तृत संसारलाई तीनै वटा पाइलाले नापिदिए। यस्ता संरक्षक, शत्रुरहित, सुखकारक र सबै पदार्थका स्वामी विष्णुदेवका ती सबै पराक्रमपूर्ण कार्यलाई सबैले प्रशंसा गर्दछन्।

द्वे इदस्य क्रमणे स्वर्दशोऽभिख्याय मर्त्यो भुरण्यति।
तृतीयमस्य नकिरा दधर्षति वयश्चन पतयन्तः पतत्रिणः ॥५॥

मानिसका लागि तेजयुक्त, विष्णुदेवका दुई पाइलाको परिचय पाउनु सम्भव छ। तर तेस्रो पाइलाका विषयमा जान्न सबैका लागि असम्भव नै छ। बलियो पँखेटा भएका पक्षीले पनि त्यसलाई जान्न सक्दैनन्।

चतुर्भिः साकं नवतिं च नामभिश्चक्रं न वृत्तं व्यतीँरवीविपत्।
बृहच्छरीरो विमिमान ऋक्वभिवाकुमारः प्रत्येत्याहवम् ॥६॥

सूर्यरूपी विष्णुदेव चौरानब्बे वटा समयका गणनाका एकाइहरूलाई आफ्नै प्रेरणा र शक्तिले चक्रको रूपमा घुमाइरहन्छन्। विशाल स्वरूप भएका, सधैँ तन्नेरी देखिने, कहिल्यै नघट्ने, सूर्यरूपी विष्णुदेव कालको गतिलाई प्रेरित गर्द ऋचाहरूद्वारा आह्वान गरिँदै यज्ञतर्फ आइरहेका छन्।

[सूक्त - १५६]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - विष्णु। **छन्द** - जगती

भवा मित्रो न शेव्यो घृतासुतिर्विभूतद्युम्न एवया उ सप्रथाः।
अधा ते विष्णो विदुषा चिदर्ध्यः स्तोमो यज्ञश्च राध्यो हविष्मता ॥१॥

हे विष्णुदेव ! जल उत्पादनकर्ता, अति देदीप्यमान, सर्वत्र गतिशील, अति व्यापक र मित्रसमान हितकारी भएकाले तिमी सुख दिन्छौ। हे विष्णुदेव ! मानिसले हविष्यान्न चढाउँदै सम्पन्न गरेको यज्ञ स्तुति योग्य हुन्छ। ज्ञानसम्पन्न मानिसले तिम्रा लागि गाएको स्तोत्र प्रशंसनीय हुन्छ।

यः पूर्व्याय वेधसे नवीयसे सुमज्जानये विष्णवे ददाशति।
यो जातमस्य महतो महि ब्रवत्सेदु श्रवोभिर्युज्यं चिदभ्यसत् ॥२॥

अनन्त कालदेखिको ज्ञानजस्तै, सधैँका नवीन र सद्बुद्धिका प्रेरक विष्णुदेवका लागि हविष्यान्न चढाउने मानिस कीर्तिमान भएर उच्च पद प्राप्त गर्दछ।

तमु स्तोतारः पूर्व्यं यथा विद ऋतस्य गर्भं जनुषा पिपर्तन।
आस्य जानन्तो नाम चिद्विवक्तन महस्ते विष्णो सुमतिं भजामहे ॥३॥

हे स्तोताहरू हो ! यज्ञका केन्द्रजस्ता र सधैँका नौला विष्णुदेवका सम्बन्धमा जे जानेका छौ, त्यसै अनुसार स्तुति गरेर उनलाई सन्तुष्ट गराओ। उनको तेजस्वी पराक्रमसित सम्बन्धित जानकारी भएअनुसार तिमीहरू यिनको वर्णन गर। हे सर्वत्र व्यापक विष्णुदेव ! हामी तिम्रा असल प्रेरणालाई अनुसरण गरौँ।

तमस्य राजा वरुणस्तमश्विना क्रतुं सचन्त मारुतस्य वेधसः।
दाधार दक्षमुत्तममहर्विदं व्रजं च विष्णुः सखिवाँ अपोर्णुते ॥४॥

सर्वज्ञ विष्णुदेवका साथ तेजसम्पन्न वरुण र अश्विनीकुमारहरू पनि क्रियाशील हुन्छन्। मित्रगणका सूर्यरूपी विष्णुदेव आफ्ना सामर्थ्यले दिन प्रकट गर्दछन्, अन्धकारको आवरण छिन्नभिन्न गरिदिन्छन्।

आ यो विवाय सचथाय दैव्य इन्द्राय विष्णुः सुकृते सुकृत्तरः।
वेधा अजिन्वत्त्रिषधस्थ आर्यमृतस्य भागे यजमानमाभजत् ॥५॥

दिव्यलोकमा निवास गर्ने र असल कर्म गर्नेहरूमध्ये सर्वोत्तम विष्णुदेवले नै श्रेष्ठ कर्मशील इन्द्रदेवलाई सहयोग गर्दछन्। तीनै लोकमा व्याप्त विष्णुदेव असल पुरुषलाई तुष्ट गराउँछन् र यज्ञकर्ताका नजिक स्वतः पुग्दछन्।

[सूक्त - १५७]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अश्विनीकुमार। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप्।

अबोध्यग्निर्ज्म उदेति सूर्यो व्युषाश्चन्द्रा मह्यावो अर्चिषा।
आयुक्षातामश्विना यातवे रथं प्रासावीद्देवः सविता जगत्पृथक् ॥१॥

भूमिमा अग्निदेव चैतन्य भए, सूर्यदेव उदाए। महान् उषादेवी आफ्नो तेजले दुनियाँलाई हर्षित गराउँदै आइन्। अश्विनीकुमारले यात्राका लागि आफ्नो अश्व रथमा नारिसके। सूर्यदेवले सबै प्राणीहरूलाई आफ्ना अलगअलग कर्ममा प्रवृत्त गराए।

यद्युञ्जाथे वृषणमश्विना रथं घृतेन नो मधुना क्षत्रमुक्षतम्।
अस्माकं ब्रह्म पृतनासु जिन्वतं वयं धना शूरसाता भजेमहि ॥२॥

हे अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू आफ्ना राम्रा रथमा घोडा नारेर हाम्रा पुरुषार्थलाई पुष्ट गराओ। हाम्रा प्रजाहरूमा ज्ञानको वृद्धि गर। हामी युद्धमा शत्रु पराजित गरेर धन प्राप्त गर्नमा समर्थ होऔँ।

अर्वाङ् त्रिचक्रो मधुवाहनो रथो जीराश्वो अश्विनोर्यातु सुष्टुतः।
त्रिवन्धुरो मघवा विश्वसौभगः शं न आ वक्षद् द्विपदे चतुष्पदे ॥३॥

हे अश्विनीकुमार हो ! तिमीहरू रथमा चढेर यहाँ आओ ! तीन पाङ्ग्रा भएको र मधुर अमृततुल्य, पोषक तत्त्व बोक्ने, शीघ्रगामी अश्व नारिएको, प्रशंसनीय, तीन वटा बस्ने ठाउँ भएको, सम्पूर्ण ऐश्वर्य र सौभाग्यले भरिएको तिमीहरूको रथ प्राणीका लागि सुखदायी होस्।

आ न ऊर्जं वहतमश्विना युवं मधुमत्या नः कशया मिमिक्षतम्।
प्रायुस्तारिष्टं नी रपांसि मृक्षतं सेधतं द्वेषो भवतं सचाभुवा ॥४॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै मनग्गे अन्न प्रदान गर। हामीलाई मधुले परिपूर्ण पात्र प्रदान गर। हामीलाई दीर्घायु प्रदान गर। हाम्रा सबै विकृतिहरू हटाइदेओ र द्वेषको भावना मेटाएर सधैँ हाम्रो सहायक भइदेओ।

युवं ह गर्भं जगतीषु धत्थो युवं विश्वेषु भुवनेष्वन्तः।
युवमग्निं च वृषणावपश्च वनस्पतींरश्विनावैरयेथाम् ॥५॥

हे शक्तिशाली अश्विनीकुमारहरू हो ! गाईमा गर्भ स्थापित गर्नका लागि तिमीहरू दुवै सक्षम छौ। अग्नि, जल र वनस्पतिलाई तिमीहरू नै प्रेरित गर्दछौ।

युवं ह स्थो भिषजा भेषजेभिरथो ह स्थो रथ्येभिः।
अथो ह क्षत्रमधि धत्थ उग्रा यो वां हविष्मान्मनसा ददाश ॥६॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै असल औषधिले युक्त उत्तम वैद्य हौ। उत्तम रथले युक्त श्रेष्ठ रथी हौ। हे पराक्रमी अश्विनीकुमारहरू हो ! जसले तिमीहरूप्रति श्रद्धाको भावनाले हविष्यान्न अर्पित गर्दछन्, उनीहरूलाई पुरुषार्थ निर्वाह गर्नका लागि तिमीहरू दुवै उपयुक्त शौर्य प्रदान गर्दछौ।

[सूक्त - १५८]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। देवता - अश्विनीकुमार। छन्द - त्रिष्टुप् अनुष्टुप्।

वसू रुद्रा पुरुमन्तू वृधन्ता दशस्यतं नो वृषणावभिष्टौ।
दस्रा ह यद्रेक्ण औचथ्यो वां प्र यत्सस्राथे अकवाभिरूती ॥१॥

हे सामर्थ्यवान्, शत्रुनाशक, सबैका आश्रयरूप, दुष्टका लागि रौद्ररूप, ज्ञानवान्, समृद्धिशाली अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू हामीलाई अभीष्ट सहयोग प्रदान गर। उचथ्यका पुत्र दीर्घतमाले [illegible] गर्नका लागि प्रार्थना गर्दा श्रेष्ठ संरक्षण समार्थ्यका साथ शीघ्रतापूर्वक तिमीहरू दुवै [illegible]

को वां दाशत्सुमतये चिदस्यै वसू यद्धेथे नमसा पदे गोः।
जिगृतमस्मे रेवतीः पुरन्धीः कामप्रेणेव मनसा चरन्ता ॥२॥

सबैका आश्रयदाता हे अश्विनीकुमारहरू ! यस पृथ्वीमा जसले वन्दना गर्दछ, तिमीहरू दुवै उनलाई अनुदान प्रदान गर्दछौ। तिमीहरूका श्रेष्ठ बुद्धिलाई सन्तुष्ट गर्न सक्ने गरी कसले के चढाउन सक्छ र ? हे सर्वत्र विचरणशील ! तिमीहरू हामीलाई धनका साथै पोषक दुध दिने गाई प्रदान गर।

युक्तो ह यद्वां तौग्र्याय पेरुर्वि मध्ये अर्णसो धायि पज्रः।
उप वामवः शरणं गमेयं शूरो नाज्म पतयद्भिरेवैः ॥३॥

अश्विनीकुमारहरू हो ! राजा तुग्रका पुत्र भुज्युलाई संरक्षण गर्नका लागि तिमीहरूले गतिशील यान सागरका बीचमा आफ्नै सामर्थ्यले स्थिर गरायौ। वीर पुरुषले युद्धमा प्रवेश गरेजस्तै संरक्षणपूर्ण आश्रय पाउनका लागि हामी तिमीहरू दुवैका निकट पुगौँ।

उपस्तुतिरौचथ्यमुरुष्येन्मा मामिमे पतत्रिणी वि दुग्धाम्।
मा मामेधो दशतयश्चितो धाक् प्र यद्वां बद्धस्त्मनि खादति क्षाम् ॥४॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैसित गरिएका प्रार्थनाले हाम्रो रक्षा गरोस्। गतिशील दिन र

रात्रिले नसताऊन्। दस गुना समिधा हालेर प्रज्वलित गरिएका अग्निले मलाई भस्म नगराऊन्। जसले तिमीहरूका श्रद्धालु उचथ्यलाई बाँधिदिएको थियो, ऊ आफैं अहिले यस धर्तीमा असहाय स्थितिमा अलपत्र छ भनेर उचथ्यका पुत्र दीर्घतमा भन्दछन्।

न मा गरन्नद्यो मातृतमा दासा यदीं सुसमुब्धमवाधुः।

शिरो यदस्य त्रैतनो वितक्षत्स्वयं दास उरो अंसावपि ग्ध ॥५॥

उचथ्यपुत्र दीर्घतमालाई दस्युले बलियो गरी बाँधेर नदीमा फ्याँकिदिए। मातृरूपा नदीहरूले उनलाई संरक्षण प्रदान गरे। जब मेरो शिर, छाती र बाँटी काट्न खोजियो, त्यस बेला तिम्रो कृपा एवं दिव्य संरक्षणले म तिम्रो सेवक सुरक्षित रहें, तर दस्युका अङ्ग काटिए।

दीर्घतमा मामतेयो जुजुर्वान्दशमे युगे।

अपामर्थं यतीनां ब्रह्मा भवति सारथिः ॥६॥

ममताका पुत्र दीर्घतमा ऋषि दशम युग वा एक सय एघार वर्षमा शारीरिक दृष्टिले वृद्ध अवस्थामा पुगे। उनले संयमशील उत्तम कर्म गर्दै धर्म, अर्थ, काम र मोक्ष यी चार पुरुषार्थ प्राप्त गरेर ब्रह्मज्ञानले सम्पन्न भएपछि सबैलाई सञ्चालन गर्ने सारथी भए।

[सूक्त - १५९]

ऋषि – दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** – द्यावा – पृथिवी। **छन्द** – जगती।

प्र द्यावा यज्ञैः पृथिवी ऋतावृधा मही स्तुषे विदथेषु प्रचेतसा।

देवेभिर्ये देवपुत्रे सुदंससेत्था धिया वार्याणि प्रभूषतः ॥१॥

देवपुत्री द्यावापृथिवी र अन्य देवशक्तिहरू मिलेर आआफ्ना श्रेष्ठ कर्म तथा प्रेरक विचारद्वारा सबैलाई श्रेष्ठतम ऐश्वर्यले विभूषित गर्दछन्। यज्ञीय भावनाका पोषक, उत्तम विचारका प्रेरक, पृथिवी र द्युलोकलाई हामी स्तुतिमन्त्रले प्रार्थना गर्दछौं।

उत मन्ये पितुरद्रुहो मनो मातुर्महि स्वतवस्तद्धवीमभिः।

सुरेतसा पितरा भूम चक्रतुरुरु प्रजाया अमृतं वरीमभिः ॥२॥

हामी विद्वेषरहित पृथिवी र आकाशका रूपमा रहेका मातापितालाई बलियो महान् मनले स्तुति गरेर प्रसन्न गर्दछौं। पराक्रमशील माता र स्रष्टारूपी पिताले आफ्ना श्रेष्ठ सामर्थ्यले प्रजाको रक्षा गर्दै उनीहरूलाई गतिशील बनाए। उनका कार्य सर्वोत्तम र प्रशंसनीय छन्

ते सूनवः स्वपसः सुदंससो मही जज्ञुर्मातरा पूर्वचित्तये।

स्थातुश्च सत्यं जगतश्च धर्मणि पुत्रस्य पाथः पदमद्वयाविनः ॥३॥

असल, कर्मशील र गुणसम्पन्न सन्तानहरू पृथिवी र द्यावारूपी मातापिताका प्रारम्भिक विशेषतासित परिचित छन्। द्युलोक एवं पृथिवी लोक दुवैले विद्रोहरहित स्थावर र जङ्गम सन्तानको राम्ररी संरक्षण गर्दै आफ्नो सत्यरूप उच्च पद सुशोभित गर्दछन्।

ते मायिनो ममिरे सुप्रचेतसो जामी सयोनी मिथुना समोकसा।

नव्यंनव्यं तन्तुमा तन्वते दिवि समुद्रे अन्तः कवयः सुदीतयः ॥४॥

द्युलोक रूपी आकाशले गङ्गाका बीचमा रहेका सूर्यका क्रान्तदर्शी ज्ञानयुक्त किरणमा नित्य नयाँनयाँ रङ्गबिरङ्ग रच्दछन्। यी किरणहरू आपसमा सहोदर दिदीबहिनीझैं एकै स्थानबाट उत्पन्न हुन्छन्। परस्पर सहयोगको भावनाले एकै घरमा निवास गर्ने यी किरणहरूले द्युलोक र पृथिवी ओगटेका छन्।

तद्राधो अद्य सवितुर्वरेण्यं वयं देवस्य प्रसवे मनामहे।

अस्मभ्यं द्यावापृथिवी सुचेतुना रयिं धत्तं वसुमन्तं शतग्विनम् ॥५॥

हामी आज श्रेष्ठ कर्म निर्वाह गर्नका लागि सम्पूर्ण विश्वका उत्पादक सूर्यदेवसित उत्तम ऐश्वर्यको कामना गर्दछौं। द्यावा र पृथ्वीले आफ्ना उत्तम प्रेरणाबाट हाम्रा लागि असल आवास तथा पशुधन प्रदान गरुन्।

[सूक्त - १६०]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य । **देवता** - द्यावा - पृथिवी । **छन्द** - जगती ।

ते हि द्यावापृथिवी विश्वशम्भुव ऋतावरी रजसो धारयत्कवी ।
सुजन्मनी धिषणे अन्तरीयते देवो देवी धर्मणा सूर्यः शुचिः ॥१॥

द्यावा र पृथिवी विश्वमा सुखका आधार हुन् र यिनीहरू यज्ञमय छन्। यिनीहरू तेजस्वी र मेधावीहरूका संरक्षक, सर्वउत्पादक एवं ज्ञानसम्पन्न छन्। यी दुईका मध्यमें सम्पूर्ण प्राणीमध्ये पवित्र सूर्यदेव आफ्नो धारण क्षमताले युक्त भएर गमन गर्दछन्।

उरुव्यचसा महिनी असश्चता पिता माता च भुवनानि रक्षतः ।
सुधृष्टमे वपुष्ये३ न रोदसी पिता यत्सीमभि रूपैरवासयत् ॥२॥

पिताले आफ्ना दिव्य प्रकाशद्वारा मानिसलाई आश्रय प्रदान गर्दछन्। त्यसैले यी अति सामर्थ्यवान् भएर द्यावा र पृथिवीलाई पुष्टि प्रदान गर्दछन्। अति व्यापक, महिमामय भिन्नभिन्न प्रकृतिका यी मातापिता सबै लोकका संरक्षक हुन्।

स वह्निः पुत्रः पित्रोः पवित्रवान्पुनाति धीरो भुवनानि मायया ।
धेनुं च पृश्निं वृषभं सुरेतसं विश्वाहा शुक्रं पयो अस्य दुक्षत ॥३॥

मातापिताप्रति कर्तव्य पूरा गर्ने पुत्ररूपी ज्ञानवान् सूर्यदेव आफ्ना सामर्थ्यले सबै लोकमा पवित्रता सञ्चार गराउँछन्। विविध रूप भएका पृथिवी र बलशाली द्युलोकलाई पावन बनाउँदै आकाशबाट जल बर्साएर तिनले सबै प्राणीलाई परिपुष्ट गराउँछन्।

अयं देवानामपसामपस्तमो यो जजान रोदसी विश्वशम्भुवा ।
वि यो ममे रजसी सुक्रतूययाजरेभिः स्कम्भनेभिः समानृचे ॥४॥

जुन देवताले संसारका लागि आनन्दप्रद द्युलोक एवं पृथ्वीको उत्पत्ति गराए, जसले उत्तम कर्मको प्रेरणाले द्यावा र पृथिवी दुवै लोक व्याप्त गराए, जसले अजर, सुदृढ आधारहरूले दुवै लोकलाई स्थिरता दिए, यस्ता श्रेष्ठ, कर्मशील, देवताका बीचमा अग्रगण्य देवता प्रशंसनीय छन्।

ते नो गृणाने महिनी महि श्रवः क्षत्रं द्यावापृथिवी धासथो बृहत् ।
येनाभि कृष्टीस्ततनाम विश्वहा पनाय्यमोजो अस्मे समिन्वतम् ॥५॥

द्यावा र पृथिवी प्रसन्न भएर हाम्रा लागि प्रचुर अन्न र सामर्थ्य प्रदान गरुन्। त्यसबाट हामी सन्तान विस्तार गर्न समर्थ होऔँ। यी दुवैले नित्य हाम्रा लागि उत्तम प्रेरणा युक्त शक्ति प्रदान गरुन्।

[सूक्त - १६१]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य । **देवता** - ऋभुगण । **छन्द** - जगती त्रिष्टुप् ।

किमु श्रेष्ठः किं यविष्ठो न आजगन्किमीयते दूत्यं१ कद्यदूचिम ।
न निन्दिम चमसं यो महाकुलोऽग्ने भ्रातर्द्रुण इद्भूतिमूदिम ॥१॥

हाम्रो छेउ को आए ? यिनी मभन्दा जेठा हुन् कि कान्छा ? हे भ्राता अग्निदेव ! हामी यस कुलमा उत्पन्न हव्यान्न दूषित नगरौँ। कृपया यसको उपभोग गर्ने उपाय बताऊ।

एकं चमसं चतुरः कृणोतन तद्वो देवा अब्रुवन्तद्व आगमम् ।
सौधन्वना यद्येवा करिष्यथ साकं देवैर्यज्ञियासो भविष्यथ ॥२॥

हे सुधन्वाका पुत्रहरू हो ! यस अन्नलाई चार भागमा विभक्त गर भन्ने देवशक्तिबाट तिमीहरूलाई निर्देश छ। यसै निवेदनका लागि हामी तिमीहरूका सामु आएका हौँ। यदि यसअनुसार गर्दछौ भने तिमीहरू पनि देवताको परम पदका अधिकारी हुनेछौ।

अग्निं दूतं प्रति यदब्रवीतनाश्वः कर्त्वो रथ उतेह कर्त्वः ।
धेनुः कर्त्वा युवशा कर्त्वा द्वा तानि भ्रातरनु वः कृत्व्येमसि ॥३॥

हे ऋभुदेवहरू हो ! हव्यवाहक अग्निदेवसित तिमीहरूले अश्व, गाई र रथ राम्रो बनाइदेऊ, वृद्ध मातापितालाई तन्नेरी बनाइदेऊ भन्ने निवेदन गर्‍यौ। ती सबै काम गरिदिने अग्निदेव बन्धुसरहका छन्। हे अग्निदेव ! हामी तिम्रो अनुगमन गर्दछौँ।

चकृवांस ऋभवस्तदपृच्छत क्वेदभूद्यः स्य दूतो न आजगन् ।
यदावाख्यच्चमसाञ्चतुरः कृतानादित्त्वष्टा ग्नास्वन्तर्न्यानजे ॥४॥

हे ऋभुदेवहरू हो ! काम गरिसकेपछि दूतको रूपमा हामी समक्ष आएका अग्नि कता गए भनेर

तिमीहरूले सोध्यौ। त्वष्टाले अन्न चार भागमा विभाजन गरेर अग्निदेवलाई अर्पित गरे। त्यस बेला ती दूतहरू वाणीरूपी स्त्रीभित्र समाविष्ट थिए।

हनामैनाँ इति त्वष्ट्य यदब्रवीच्चमसं ये देवपानमनिन्दिषुः।
अन्या नामानि कृण्वते सुते सचाँ अन्यैरेनान्कन्याइ नामभिः स्परत् ॥५॥

देवताहरूले रुचाउने हविष्यान्नको निन्दा गर्नेहरूलाई संहार गर भनेर त्वष्टादेवले निर्देश गरे। आपससँग सहयोगले पेलिएको सोमलाई विभिन्न नामले सम्बोधित गरिन्छ। त्यस बेला वाणीरूपी कन्या पनि उसै नामले सम्बोधित गर्दछिन्।

इन्द्रो हरी युयुजे अश्विना रथं बृहस्पतिर्विश्वरूपामुपाजत।
ऋभुर्विभ्वा वाजो देवाँ अगच्छत स्वपसो यज्ञियं भागमैतन ॥६॥

इन्द्रदेव आफ्नो अश्व नारेर, अश्विनीकुमारहरू आफ्नो रथ तयार गरेर [illegible] जान लागे। बृहस्पतिदेवले पनि विभिन्न स्तोत्ररूप वाणी आरम्भ गरिदिए। त्यसैले ऋभु, विभ्वा र वाज पनि देवताहरूका समीप गएर यज्ञको भाग प्राप्त गरे।

निश्चर्मणो गामरिणीत धीतिभिर्या जरन्ता युवशा ताकृणोतन।
सौधन्वना अश्वादश्वमतक्षत युक्त्वा रथमुप देवाँ अयातन ॥७॥

हे सुधन्वाका पुत्रहरू हो ! तिमीहरूका उचित प्रयासले छाला खुइलिएका [illegible] पुनर्जीवन प्राप्त भयो। वृद्ध मातापितालाई तिमीहरूले तरुण बनायौ। एउटा घोडाबाट अर्को घोडा उत्पन्न गरेर तिनलाई आफ्ना रथमा जुटाएर देवतासामु उपस्थित भयौ।

इदमुदकं पिबतेत्यब्रवीतनेदं वा घा पिबता मुञ्जनेजनम्।
सौधन्वना यदि तन्नेव हर्यथ तृतीये घा सवने मादयाध्वै ॥८॥

हे सुधन्वाका पुत्रहरू हो ! तिमीहरू जल पान गर, अथवा कुशले [illegible] पान गर। यदि तिमीहरूलाई अहिले पिउने इच्छा छैन भने पनि तेस्रो प्रहरमा अवश्य [illegible] हुनेछ।

आपो भूयिष्ठा इत्येको अब्रवीदग्निर्भूयिष्ठ इत्यन्यो अब्रवीत्।
वधर्यन्तीं बहुभ्यः प्रैको अब्रवीदृता वदन्तश्चमसाँ अपिंशत ॥९॥

कसैले जलको, कसैले अग्निको र कसैले भूमिको महत्त्व बढी भएको [illegible] किसिमले ऋभुहरूले तीनै तत्त्वको उपयोगिता स्थापित गर्दै ऐश्वर्यलाई विभाजन गरे।

श्रोणामेक उदकं गामवाजति मांसमेकःपिंशति सूनयाभृतम्।
आ निम्रुचः शकृदेको अपाभरत्किं स्वित्पुत्रेभ्यः पितरा उपावतुः ॥१०॥

एउटा पुत्रले गाईलाई जलतर्फ प्रेरित गरे। अर्का मासु आदि [illegible]। तेस्राले सूर्यास्त भएपछि अवशेष हटाए। यस्ता पुत्र हुने पिताले अरु के आशा गर्लान्?

उद्वत्स्वस्मा अकृणोतना तृणं निवत्स्वपः स्वपस्यया नरः।
अगोह्यस्य यदसस्तना गृहे तदद्येदमृभवो नानु गच्छथ ॥११॥

हे ऋभुदेवहरू हो ! तिमीहरूले आफ्ना महान् पुरुषार्थले उच्च स्थानमा [illegible] तृण आदि उब्जायौ र तल्लो भागमा जल सङ्ग्रह गर्‍यौ। तिमीहरू यस बेलासम्म सूर्यमण्डलमा विश्राम गरिरहौ। अब यस प्रक्रियाको अनुगमन किन गर्दैनौ ?

सम्मील्य यद्भुवना पर्यसर्पत क्व स्वित्तात्या पितरा व आसतुः।
अशपत यः करस्नं व आददे यः प्राब्रवीत्प्रो तस्मा अब्रवीतन ॥१२॥

सूर्यका किरणमा व्याप्त रहेका हे ऋभुदेवहरू हो ! जब तिमीहरू दुनियाँ ओगटेर चार दिशामा घुम्न लाग्छौ। त्यति बेला तिमीहरूका हात रोक्ने मातापिता कता लुकेका हुन्छन् ? जसले उपयोग गर्दैनन् उनलाई शाप लाग्दछ। जसले प्रेरक वचन बोल्दछन्, उनलाई तिमीहरू प्रगति प्रदान गर्दछौ।

सुषुप्वांस ऋभवस्तदपृच्छतागोह्य क इदं नो अबूबुधत्।
श्वानं बस्तो बोधयितारमब्रवीत्संवत्सर इदमद्या व्यख्यत ॥१३॥

हे सूर्यका किरणरूपी ऋभुहरू हो ! हामीलाई निद्राबाट कसले जगायो भनी तिमीहरूले सूर्यसित सोध्यौ अनि सूर्यले जगाउने वायु हुन् भनी बताए। तिमीहरूले संवत्सर बदलिँदा संसारलाई प्रकाशमान गरेका हौ।

दिवा यान्ति मरुतो भूम्याग्निरयं वातो अन्तरिक्षेण याति।
अद्भिर्याति वरुणः समुद्रैर्युष्माँ इच्छन्तः शवसो नपातः ॥१४॥

हे शक्तिशाली ऋभुदेवहरू हो ! तिमीहरूलाई पाउने कामना गर्दै मरुत्गण देवलोकमा, भूमिमाथि अग्निदेव र आकाशमा वायुदेव हिँड्दछन्। जलप्रवाहका रूपमा वरुणदेव सबैसित भेट हुन्छन्।

[सूक्त - १६२]

ऋषि - दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - अश्वस्तुति। **छन्द** - त्रिष्टुप् जगती।

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्र ऋभुक्षा मरुतः परि ख्यन्।
यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तेः प्रवक्ष्यामो विदथे वीर्याणि ॥१॥

यज्ञशालामा हामी याजकहरू दिव्यगुणसम्पन्न, गतिमान्, पराक्रमी, बलशाली देवताका ऐश्वर्यको गान गर्दछौँ। अतः मित्र, वरुण, अर्यमा, आयु, ऋभुक्ष, मरुत्गण, इन्द्र आदि देवताहरू हाम्रो उपेक्षा गर्दै हामीबाट विमुख नहोऊन्।

यन्निर्णिजा रेक्णसा प्रावृतस्य रातिं गृभीतां मुखतो नयन्ति।
सुप्राङजो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति पाथः ॥२॥

सुसंस्कारित, सबैलाई ढाक्नसक्नेका मुखको नजिकै हविष्यान्न ल्याएपछि अगाडि ल्याइएको विश्वरूप अज (बाख्रो)का रूपमा म-म को स्वर निकाल्दै आउँदा उसले इन्द्र र पूषादेव आदिको प्रिय आहार प्राप्त गर्दछ।

एषच्छागः पुरो अश्वेन वाजिना पूष्णो भागो नीयते विश्वदेव्यः।
अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेदेनं सौश्रवसाय जिन्वति ॥३॥

यो बाख्रो बलशाली अश्वका अगाडि ल्याइएपछि असल पुरुषले चञ्चल अश्वका साथै अजलाई सबैले प्रिय मान्ने पुरोडाशको भाग दिन्छन् र उत्तम यश प्राप्त गर्दछन्।

यद्धविष्यमृतुशो देवयानं त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति।
अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः ॥४॥

मानिसहरू तीनै देवयानका मार्गमा अश्वझैँ हविष्य उडाउँछन्। त्यस अजले पोषणको पहिलो भाग पाउँछ। देवताको हितका लागि यज्ञको विज्ञापन गर्दछ।

होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो ग्रावग्राभ उत शंस्ता सुविप्रः।
तेन यज्ञेन स्वरङ्कृतेन स्विष्टेन वक्षणा आ पृणध्वम् ॥५॥

होता, अध्वर्यु, प्रतिस्थाता, आग्नीध्र, ग्रावस्तोता, प्रशास्ता, ब्रह्मा आदि प्रज्ञावान् ऋत्विक् हो ! सबै किसिमले सजिएका यस यज्ञमा खोजेको कुरो पाउनका लागि तिमीहरू प्रवाहलाई समृद्ध बनाओ।

यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये अश्वयूपाय तक्षति।
येचार्वते पचनं सम्भरन्त्युता तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥६॥

हे ऋत्विकहरू हो ! यज्ञको व्यवस्थामा सहयोग गर्ने, काठ काटेर मौलो बनाउने, मौलो [illegible] पुऱ्याउने, चषाल नामको यज्ञीय पात्र बनाउने, अश्व बाँध्नका लागि किलो गाड्ने यी सबैको [illegible] हाम्रा लागि हितकारी होस्।

उप प्रागात्सुमन्मेऽधायि मन्म देवानामाशा उप वीतपृष्ठः।
अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति देवानां पुष्टे चकृमा सुबन्धुम् ॥७॥

अश्वमेध यज्ञको फलश्रुतिका रूपमा श्रेष्ठ मानवीय फल हामीलाई स्वतः प्राप्त होस्। देवताहरूको मनोरथ पूर्ण गर्नमा समर्थ यो अश्व सबैले रोज्दछन्। यो अश्व देवत्व पुष्टि गर्ने मित्रका रूपमा मानिएको छ। सबै बुद्धिमान् ऋषिले यसलाई अनुमोदन गरुन्।

य द्वाजिनो दाम सन्दानमर्वतो या शीर्षण्या रशना रज्जुरस्य।
यद्वा घास्य प्रभृतमास्ये३ तृणं सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥८॥

यो अश्व नियन्त्रण गर्नका लागि गर्धनको बन्धन, खुट्टाको बन्धन, कम्मर र टाउकाको बन्धन तथा मुखको घाँस आदि सबै देवतालाई अर्पित होस्।

यदश्वस्य क्रविषो मक्षिकाश यद्वा स्वरौ स्वधितौ रिप्तमस्ति।
यद्धस्तयोः शमितुर्यन्नखेषु सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥९॥

अश्वको भिँगा आदि लाग्ने विकृत भाग, उपकरणमा लागेको भाग, याजकका हातमा रहेको र नङ्‌मा टाँसिना रहेको भाग ती सबै पनि देवताहरूमा समर्पित होऊन्।

यदूवध्यमुदरस्यापवाति य आमस्य क्रविषो गन्धो अस्ति।
सुकृता तच्छमितारः कृण्वन्तूत मेधं शृतपाकं पचन्तु ॥१०॥

हटाउनुपर्ने गरी गन्ध आउने पेटको भाग राम्रोसित मेटाइएको छ। यसको मेधबाट उपचार होस् र त्यसको पाचन पनि देवताहरूको अनुकूल होस्।

यत्ते गात्रादग्निना पच्यमानादभि शूलं निहतस्यावधावति।
मा तद्भूम्यामा श्रिषन्मा तृणेषु देवेभ्यस्तदुशद्भ्यो रातमस्तु ॥११ ॥

अग्निले पचाउँदै गरेका तिम्रा अङ्ग, घोचाको चोटले यताउता छरिए। भूमिमा वा झारपातमा परेर नहराईकन यज्ञको भाग पाउनुपर्ने देवताहरूका आहार बनून्।

ये वाजिनं परिपश्यन्ति पक्वं य ईमाहुः सुरभिर्निर्हरेति।
ये चार्वतो मांसभिक्षामुपासत उतो तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु ॥१२॥

जसले यस वाजिन्लाई पकाउँदै गरेको देख्छन् र जसले त्यसको आकर्षक सुगन्ध थाहा पाउँछन्, तिनीहरू यस भोग्य पदार्थसहितको आहार माग्दछन्। उनीहरूको पुरुषार्थ पनि हाम्रा लागि फलित होस्।

यन्नीक्षणं मांस्पचन्या उखाया या पात्राणि यूष्ण आसेचनानि।
ऊष्मण्यापिधाना चरूणामङ्काः सूनाः परि भूषन्त्यश्वम् ॥१३॥

उखा नामको आगो बाल्ने पात्र, उखामा पकाइने पुरोडाश, पुरोडाश हेरचाह गर्ने मान्छे, भाँडा सफा गर्ने मान्छे र साधन, नसेलाउने गरी लगाइएको बिर्को, चरु आदि बोक्ने मानिस र साधनहरू तथा पुरोडाश टुक्रा पार्ने मानिस र उपकरणहरू जेजति छन्, ती सबै यस अश्वमेधलाई सुहाउने खालका होऊन्।

निक्रमणं निषदनं विवर्तनं यच्च पड्बीशमर्वतः।
यच्च पपौ यच्च घासिं जघास सर्वा ता ते अपि देवेष्वस्तु ॥१४॥

धुवाँको गन्ध आएर अग्निले दुःख नदेओस्। आगाका रापले टल्किएको उखाले तिमीहरूलाई दिक्क नपारोस्। त्यस्तो अश्वमेध देवताहरू स्वीकार गर्दछन्।

मा त्वाग्निर्ध्वनयीद्धूमगन्धिर्मोखा भ्राजन्त्यभि विक्त जघ्रिः।
इष्टं वीतमभिगूर्तं वषट्कृतं तं देवासः प्रति गृभ्णन्त्यश्वम् ॥१५॥

यज्ञरूपी अश्व निस्कनु, आन्दोलित हुनु, पल्टिनु, पिउनु, खानु आदि सबै क्रिया देवताकै लागि होऊन्।

यदश्वाय वास उपस्तृणन्त्यधीवासं या हिरण्यान्यस्मै।
सन्दानमर्वन्तं पड्बीशं प्रिया देवेष्वा यामयन्ति ॥१६॥

यज्ञलाई समर्पित अश्व सजाउने माथिल्लो कपडा, गहना, टाउको र खुट्टा बाँध्ने मेखला आदि सबै देवताहरूकै प्रसन्नता प्रदान गर्ने खालका होऊन्।

यत्ते सादे महसा शूकृतस्य पार्ष्ण्या वा कशया वा तुतोद।
स्रुचेव ता हविषो अध्वरेषु सर्वा ता ते ब्रह्मणा सूदयामि ॥१७॥

अति हतारमा तिमीलाई सताउनेहरू, तल्लो भाग पकाउनका लागि दुःख दिनेहरूबाट गरिएका सबै गल्ती स्रुवाका आहुतिले सच्याइदिन्छ।

चतुस्त्रिंशद्वाजिनो देवबन्धोर्वङ्क्रीरश्वस्य स्वधितिः समेति।
अच्छिद्रा गात्रा वयुना कृणोत परुष्परुरनुघुष्या वि शस्त ॥१८॥

हे ऋत्विक्हरू हो ! धारण सामर्थ्य युक्त, गतिमान्, देवताको बन्धु यस अश्वका चौंतीस अङ्ग राम्रो किसिमले प्राप्त गर। हरेक अङ्ग आआफ्ना प्रयासले स्वस्थ बनाओ र त्यहाँका कमजोरी हटाओ।

एकस्त्वष्टुरश्वस्या विशस्ता द्वा यन्तारा भवतस्तथ ऋतुः।
या ते गात्राणामृतुथा कृणोमि ताता पिण्डानां प्र जुहोम्यग्नौ ॥१९॥

त्वष्टारूपी अश्वको विभाजन संवत्सरले गर्दछ। उत्तरायण र दक्षिणायन नामले दुई विभाग उसका मुख्य छन्। दुईदुई महिना वसन्त आदि ऋतुमा विभक्त हुन्छन्। यज्ञमा अलगअलग अङ्ग पुष्ट गर्नका लागि ऋतुसम्बन्धी अनुकूल पदार्थको आहुति दिन्छन्।

मा त्वा तपत्प्रिय आत्मापियन्तं मा स्वधितिस्तन्व१ आ तिष्ठिपत्ते।
मा ते गृध्नुरविशस्तातिहाय छिद्रागात्राण्यसिना मिथू कः ॥२०॥

हे अश्व ! तिम्रो परम मित्र आत्मतत्त्व अर्थात् आत्मगौरवले कहिल्यै पनि दुःख लाग्दो अवस्थामा छोडेर नहिँडोस्। शस्त्रले तिम्रा अवयवमा अधिकार जमाउन नसकोस्। अकुशल व्यक्तिले पनि तिम्रो रोगमा बाहेक उपयोगी अङ्गमा तरबार नचलाओस्।

न वा उ एतन्म्रियसे न रिष्यसि देवाँ इदेषि पथिभिः सुगेभिः।
हरी ते युञ्जा पृषती अभूतामुपास्थाद्वाजी धुरि रासभस्य ॥२१॥

हे अश्व ! तिम्रो न त नाश हुन्छ, न त तिमीले कसैको नाश गर्दछौ। तिमी सहज र सरल मार्गबाट देवतासम्म पुग्दछौ। शब्दोच्चारण गर्दा उपस्थित हुने वाजी र हरि तिमीसितै एकाकार हुँदै पुष्ट हुन्छन्।

सुगव्यं नो वाजी स्वश्व्यं पुंसः पुत्राँ उत विश्वापुषं रयिम्।
अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोतु क्षत्रं नो अश्वो वनतां हविष्मान् ॥२२॥

देवत्व प्राप्त गर्ने यस बलशालीले हामीलाई छोरानाति, धनधान्य र उत्तम अश्वका रूपमा अपार वैभव प्रदान गरोस्। हामी दीनता, पाप र अपराधबाट सधैँ टाढा रहौँ। हाम्रा नागरिक अश्वजस्तै शक्तिशाली र पराक्रमी होऊन्।

[सूक्त - १६३]

ऋषि – दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** – ऋभुगण। **छन्द** – जगती त्रिष्टुप्।

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् ॥१॥

हे चञ्चल गति हुने ! बाजका पङ्खा र हरिणका खुट्टाजस्तो गतिशील छौ। तिमी पहिले समुद्रबाट उत्पन्न भयौ। त्यसपछि उत्पत्ति स्थानबाट प्रकट भएर शब्द गर्न थाल्यौ र त्यस बेलादेखि नै तिम्रो महिमा स्तुत्य भयो।

यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणं प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट ॥२॥

वसुहरूले सूर्यमण्डलबाट अश्व निकाले। तीनै लोकमा विचरण गर्ने वायुले यमद्वारा प्रदान गरिएको अश्व रथमा नियोजित गरे। सर्वप्रथम त्यस अश्वमाथि इन्द्रदेव चढे र गन्धर्वले त्यसको लगाम नियन्त्रण गरे।

असि यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन।
असि सोमेन समया विपृक्त आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि ॥३॥

हे अर्वन् ! गोप्य व्रतका कारण तिमी यम हौ, आदित्य हौ, तीनै लोकमा व्याप्त छौ। सोमका साथ तिमी एक रूप हौ। द्युलोकमा तिम्रा तीन बन्धन छन् भनिन्छ।

त्रीणि त आहुर्दिवि बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे।
उतेव मे वरुणश्छन्त्स्यर्वन्यत्रा त आहुः परमं जनित्रम् ॥४॥

हे अर्वन् ! तिमीलाई श्रेष्ठ उत्पादक सूर्य भनिन्छ। दिव्य लोकमा, जलमा र अन्तरिक्षमा तिम्रा तीनतीन बन्धन छन् भनिन्छ। तिमीलाई वरुणका रूपमा हामी प्रशंसा गर्दछौँ।

इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानां सनितुर्निधाना।
अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरक्षन्ति गोपाः ॥५॥

हे बलशाली ! तिम्रा सेचन गर्ने साधन हामी देख्छौँ। तिम्रा खुरले खनिएको यो स्थान देख्छौँ। यहाँ तिम्रा रक्षक कल्याणकारी डोरी छन्, यिनले सत्यको रक्षा गर्दछन्।

आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा पतयन्तं पतङ्गम्।
शिरो अपश्यं पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहमानं पतत्रि ॥६॥

हे अश्व ! तल्लो भागबाट आकाशमार्ग हुँदै सूर्यतिर जाँदा तिम्रा आत्मालाई हामी विचार गरेर चिन्दछौँ। सुगम र धुलोरहित मार्गमा जाँदै गर्दा तिम्रा तल्लो भागमा पर्ने हामीहरूले शिरभाग देख्छौँ।

अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः ।
यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्ग्रसिष्ठ ओषधीरजीगः ॥७॥

हे अश्व ! यज्ञको कामना गर्ने तिम्रो श्रेष्ठ स्वरूप हामीं सूर्यमण्डलमा विद्यमान देख्दछौं। यजमानले जुन बेला उत्तम हवि तिम्रा लागि समर्पित गरे, त्यसपछि नै तिमीले हव्यरूपी औषधी ग्रहण गर्‍यौ।

अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्।
अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यं ते ॥८॥

हे चञ्चल स्वभावका ! रथ तिम्रै पछि लाग्दछ। मानिस, कन्याको सौभाग्य र गाईहरू तिम्रा पछि लाग्छन्। मनुष्य समुदायले तिम्रो मित्रता प्राप्त गरे भने देवगणले तिम्रो शौर्यलाई बयान गरेका छन्।

हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर इन्द्र आसीत्।
देवा इदस्य हविरद्यमायन्यो अर्वन्तं प्रथमो अध्यतिष्ठत् ॥९॥

सबैभन्दा पहिले स्वर्ण मुकुट धारण गरेर अश्वमाथि आरुढ हुने इन्द्रदेव थिए। त्यस अश्वका खुट्टा फलामजस्ता बलिया र मनजत्तिकै वेगवान् थिए। देवताहरूले नै यसको हविरूप भोजन ग्रहण गरे।

ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः सं शूरणासो दिव्यासो अत्याः ।
हंसाइव श्रेणिशो यतन्ते यदाक्षिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः ॥१०॥

बलिया तिघ्रा र छाती, माझको कम्मर सानो हुने, बलियो, सूर्यको रथ तान्ने र लगातार कुद्ने अश्व पङ्क्तिबद्ध भएर हाँसजस्तै एकसमान रूपमा हिँड्छन्। त्यसो गर्दा स्वर्गका मार्गले दिव्यता प्राप्त गर्दछ।

तव शरीरं पतयिष्ण्वर्वन्तव चित्तं वातइव ध्रजीमान्।
तव शृङ्गाणि विष्ठिता पुरुत्रारण्येषु जर्भुराणा चरन्ति ॥११॥

हे चञ्चल प्रकृतिका ! तिम्रो शरीर माथितिर जाने र चित्तचाहिँ वायुसमान वेगवान छ। तिम्रो दीप्ति विशेष प्रकारले रहेको वनको दावानलका रूपमा व्याप्त छ।

उप प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः ।
अजः पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्कवयो यन्ति रेभाः ॥१२॥

यशस्वी, मनसमान तीव्र गतिले हिँड्ने, तेजस्वी अश्व माथितिर देवमार्गमा जान्छ। अज त्यसका अघि हिँड्छ। नाभीले त्यसको अनुगमन गर्दछ। स्तोताहरू पाठ गर्दै पछिपछि लाग्दछन्।

उप प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वां अच्छा पितरं मातरं च।
अद्या देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि ॥१३॥

हे शक्तिशाली अर्वन् ! सर्वश्रेष्ठ उच्च स्थान पाएका पालक र सम्माननीय मातापिताको स्थानमा रहेका द्यावा र पृथिवीसित तिमी भेट हुन्छौ। हे याजकहरू हो ! तिमीहरू पनि सद्गुणले सुशोभित हुँदै देवत्व प्राप्त गर। देवताहरूबाट अपार वैभव प्राप्त गर।

[सूक्त - १६४]

ऋषि – दीर्घतमा औचथ्य। **देवता** - वाक् आप धूम। **छन्द** - त्रिष्टुप् जगती पंक्ति।

अस्य वामस्य पलितस्य होतुस्तस्य भ्राता मध्यमो अस्त्यश्नः ।
तृतीयो भ्राता घृतपृष्ठो अस्यात्रापश्यं विश्पतिं सप्तपुत्रम् ॥१॥

सुन्दर एवं जगत्का पालक होतालाई हामीले सात पुत्रहरूका साथमा देखेका छौं। यिनका माझिल्लो भाइको रूपमा सर्वव्यापी वायुदेव छन्। उनका तेस्रो भाइका रूपमा तेजस्वी पिठ्यूँ भएका छन्।

सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा।
त्रिनाभि चक्रमजरमनर्वं यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुः ॥२॥

एउटा मात्रै पाङ्ग्रो भएका रथमा सातै नाम नारिएका छन्। सात नाम हुने एक अश्वले यो चक्र चलाउँछ। तीन वटा नाभीकेन्द्ररूपी धुरो भएको यो चक्र सधैंभरि गतिशील, अविनाशी र नथाक्ने खालको छ। यसै चक्रभित्र सम्पूर्ण लोक विद्यमान छ।

इमं रथमधि ये सप्त तस्थुः सप्तचक्रं सप्त वहन्त्यश्वाः ।
सप्त स्वसारो अभि सं नवन्ते यत्र गवां निहिता सप्त नाम ॥३॥

यससम्बन्धी सात वटा चक्र वा अश्वले रथ तान्दछन्। त्यस रथमा अथवा गाईभित्र सात नाम लुकेका छन्। तिनै सात बहिनीहरूले सातै स्वरमा यसको स्तुतिगान गर्दछन्।

को ददर्श प्रथमं जायमानमस्थन्वन्तं यदनस्था बिभर्ति ।
भूम्या असुरसृगात्मा क्व स्वित्को विद्वांसमुप गात्प्रष्टुमेतत् ॥४॥

हड्डी नहुनेले हड्डी हुने शरीरधारीलाई पालनपोषण गर्दछन्। त्यस्ता स्वयम्भूलाई कसले देख्ला ? भूमिमा प्राण, रक्त र आत्मा कताबाट आए ? यस सम्बन्धमा कुन विद्वान्‌सित को सोध्न जाला ?

पाकः पृच्छामि मनसाविजानन्देवानामेना निहिता पदानि ।
वत्से बष्कयेऽधि सप्त तन्तून्वि तत्निरे कवय ओतवा उ ॥५॥

देवताको यस गोप्य पदका सम्बन्धमा जान्न हामी काँचो बुद्धिका रुचिपूर्वक सोध्छौँ। सुन्दर तन्नेरी सहर वा सूर्यको ज्ञान भएका देवताले सात वटा तन्तु कसरी फिँजाए ?

अचिकित्वाञ्चिकितुषश्चिदत्र कवीन्पृच्छामि विद्मने न विद्वान् ।
वि यस्तस्तम्भ षडिमा रजांस्यजस्य रूपे किमपि स्विदेकम् ॥६॥

छ वटा लोक स्थिर गराउने अजन्मा प्रजापति रूपी तत्त्व कस्तो छन् ? तिनको स्वरूप कस्तो छ ? यस तत्त्वज्ञानसित हामीलाई छैन र जान्नका लागि तत्त्वज्ञान हुनेहरूसित पक्का पनि यस्तो सोध्छौँ।

इह ब्रवीतु य ईमङ्ग वेदास्य वामस्य निहितं पदं वेः ।
शीर्ष्णः क्षीरं दुह्रते गावो अस्य वव्रिं वसाना उदकं पदापुः ॥७॥

जसले सुन्दर र गतिमान् सूर्यको उत्पत्तिस्थान जानेका छन्, तिनले यो गोप्य रहस्य यहाँ आएर स्पष्ट गरुन्। यस सर्वोत्तम सूर्यका किरणरूपी गाईहरू पानी दोहन गरेर दिन्छन्। उनीहरू नै तेजस्वी भएर गोडाले पिएर सुकाउँछन्।

माता पितरमृत आ बभाज धीत्यग्रे मनसा सं हि जग्मे ।
सा बीभत्सुर्गर्भरसा निविद्धा नमस्वन्त इदुपवाकमीयुः ॥८॥

पृथ्वीमाताले यज्ञअनुरूप उपलब्धिका लागि पितारूपी द्युलोकमा रहेका सूर्यदेवको आश्रय लिइन्। क्रियाभन्दा पहिले उनीहरूका मनको सम्पर्क भयो। माता गर्भरसले सम्पन्न भइन्। त्यसपछि उनीहरूले आदरपूर्वक शिर झुकाएर विचारविमर्श गरे।

युक्ता मातासीद्धुरि दक्षिणाया अतिष्ठद्गर्भो वृजनीष्वन्तः ।
अमीमेद्वत्सो अनु गामपश्यद्विश्वरूप्यं त्रिषु योजनेषु ॥९॥

यसर्थ सूर्यदेवका धारण क्षमतामा पृथ्वीमाता अडिएकी छिन्। उनको गर्भ गमनशील वायुका [illegible] रहेको छ। बाछोसरिको बादल गाईरूपी किरणलाई देखेझैँ कराउँछ। त्यसपछि तीनै लोकको भेट हुन्छ र विश्वको स्वरूप निर्माण हुन्छ।

तिस्रो मातॄस्त्रीन्पितॄन्बिभ्रदेक ऊर्ध्वस्तस्थौ नेमव ग्लापयन्ति ।
मन्त्रयन्ते दिवो अमुष्य पृष्ठे विश्वविदं वाचमविश्वमिन्वाम् ॥१०॥

[illegible] इन्होंले पृथ्वी, अन्तरिक्ष र द्युलोकरूपी तीन माताहरू तथा अग्नि, वायु, र सूर्य गरी तीन पिताहरूको भरणपोषण गरे र उनी सबैभन्दा अलग्ग बसे। यिनलाई थकाइ लाग्दैन। विश्वको रहस्य जान्ने भनि सिद्धो विश्वभन्दा पर रहने यी प्रजापतिका वाणीका सम्बन्धमा द्युलोकमा विचारविमर्श हुने गर्दछ।

द्वादशारं नहि तज्जराय वर्वर्ति चक्रं परि द्यामृतस्य ।
आ पुत्रा अग्ने मिथुनासो अत्र सप्त शतानि विंशतिश्च तस्थुः ॥११॥

सूर्यको सृष्टि सञ्चालक चक्रमा बाह्र वटा राशिहरूको चक्र छ र त्यो चक्र द्युलोकका वरिपरि घुमिरहन्छ। यो चक्र कहिल्यै नरोकिई र पुरानो नभई घुम्छ। हे अग्निदेव ! संयुक्त रूपले रहने सात सय बीस पुत्रहरू यसै चक्रमा रहन्छन्।

पञ्चपादं पितरं द्वादशाकृतिं दिव आहुः परे अर्धे पुरीषिणम् ।
अथेमे अन्य उपरे विचक्षणं सप्तचक्रे षडर आहुरर्पितम् ॥१२॥

अयन, महिना, ऋतु, पक्ष र दिनरात यी पाँच चरण सूर्यदेवका छन्, उनका बाह्र महिनारूपी बाह्र

आकृति छन् र जलको वर्षा गराउने पिता पनि उनै हुन्। ती सूर्यदेव दिव्यलोकका आधा भागमा रहन्छन् भन्ने मान्यता छ। अन्य विद्वान्हरू यी सूर्यदेवका अयन, महिना, ऋतु, पक्ष, दिन, रात र मुहूर्त गरी सात चक्र छन् भन्दछन्।

पञ्चारे चक्रे परिवर्तमाने तस्मिन्ना तस्थुर्भुवनानि विश्वा।
तस्य नाक्षस्तप्यते भूरिभारः सनादेव न शीर्यते सनाभिः ॥१३॥

अयन, महिना आदि पाँच धुरा भएको यस कालचक्रमा सिङ्गो लोक अटाउँछ। लोकको यस्तो भारी थाम्दा पनि यस चक्रको धुरो न त कहिल्यै तात्छ न भाँचिन्छ।

सनेमि चक्रमजरं वि वावृत उत्तानायां दश युक्ता वहन्ति।
सूर्यस्य चक्षू रजसैत्यावृतं तस्मिन्नार्पिता भुवनानि विश्वा ॥१४॥

नियन्त्रण गर्ने धुरो भएको र कहिल्यै नखिइने यो सृष्टिचक्र सधैँ चलिरहन्छ। अत्यन्त व्यापक प्रकृति उत्पन्न भइदिनाले यसलाई पञ्चप्राण र पञ्च उपप्राण वा अग्निका [illegible] जम्मा दस वटा घोडाले चलाउँछन्। सूर्यरूपी नेत्रलाई प्रकाशरूपी जलले ढाकेर गतिमान् हुन्छ। त्यसैभित्र सारा लोक विद्यमान् छ।

साकञ्जानां सप्तथमाहुरेकजं षडिद्यमा ऋषयो देवजा इति।
तेषामिष्टानि विहितानि धामशः स्थात्रे रेजन्ते विकृतानि रूपशः ॥१५॥

सँगै जन्मेर सँगै रहने यी छ र सात एकैबाट उत्पन्न भएका हुन्। यिनीहरू देवत्वबाट उत्पन्न ऋषि हुन्। यिनीहरू आआफ्ना बदलिँदा रूपमा आआफ्ना लक्षित उद्देश्यले, आआफ्ना स्थानमा रहे पनि गतिशील छन्।

स्त्रियः सतीस्ताँ उ मे पुंस आहुः पश्यदक्षण्वान्न वि चेतदन्धः।
कविर्यः पुत्रः स ईमा चिकेत यस्ता विजानात्स पितुष्पितासत् ॥१६॥

यी किरणरूपी उत्पादक स्त्रीहरू नै पुरुषरूपी उत्पादकका आधार हुन्। यो [illegible] सूक्ष्म दृष्टि हुनेले देख्न सक्छन्। दूरदर्शी पुत्रले यसलाई अनुभव गर्न सक्दछ। जसले [illegible] जान्यो, पिताको पनि पिताजस्तै भएर उसले सृष्टिमा स्रष्टालाई सिर्जनशील गति दिन्छ।

अवः परेण पर एनावरेण पदा वत्सं बिभ्रती गौरुदस्थात्।
सा कद्रीची कं स्विदर्धं परागात्क्व स्वित्सूते नहि यूथे अन्तः ॥१७॥

गाईरूपी किरण द्युलोकभन्दा तल र पृथ्वीभन्दा माथि सधैँभरि घुम्दछन्। [illegible] जीवन धारण गरेर यी कता जान्छन्? कुन गोलार्धभन्दा बाहिर पुगेर जन्मन्छन्? यस समूहका बीचमा होइन।

अवः परेण पितरं यो अस्यानुवेद पर एनावरेण।
कवीयमानः क इह प्र वोचद्देवं मनः कुतो अधि प्रजातम् ॥१८॥

द्युलोकभन्दा तलको यस पृथ्वीका पिता सूर्यदेव र पृथ्वीभन्दा माथिका अग्निदेवलाई जसले चिनेर उपासना गर्दछन्, तिनीहरू नै विद्वान् हुन्। यो दिव्यतासम्पन्न मन कहाँबाट उत्पन्न भयो? यस रहस्यको जानकारी गराउने विद्वान् को होलान्? उनले हामीलाई यो कुरो यहीँ आएर भनिदिऊन्।

ये अर्वाञ्चस्ताँ उ पराच आहुर्ये पराञ्चस्ताँ उ अर्वाच आहुः।
इन्द्रश्च या चक्रथुः सोम तानि धुरा न युक्ता रजसो वहन्ति ॥१९॥

गतिशील विश्वमा नजिक आउँदै गरेकालाई पर जाँदै गरेको पनि भनिन्छ र पर जाँदै गरेकालाई नजिकै आउँदै गरेको पनि भनिन्छ। हे सोमदेव! तिमी र इन्द्रदेवले जुन चक्र चलाइरहेका छौ, त्यो धुरामा आबद्ध भएर संसारलाई वहन गर्दछ।

द्वा सुपर्णा सयुजा सखाया समानं वृक्षं परि षस्वजाते।
तयोरन्यः पिप्पलं स्वाद्वत्त्यनश्नन्नन्यो अभि चाकशीति ॥२०॥

एउटै रुखका हाँगामा बसेका दुई सुन्दर चरामध्ये एउटाले स्वाद लिएर त्यसका फल खान्छ। अर्को त्यसलाई नखाईकन चारैतिर हेरिरहन्छ।

यत्रा सुपर्णा अमृतस्य भागमनिमेषं विदथाभिस्वरन्ति।
इनो विश्वस्य भुवनस्य गोपाः स मा धीरः पाकमत्रा विवेश ॥२१॥

रुखमा बसेर संसारमा लिप्त भएका मरणशील जीवात्माहरू सुखदुःखरूपी फल भोग्दै आफ्ना शब्दले परमात्मालाई स्तुति गर्दछन्। यस लोकका स्वामी र संरक्षक परमात्मा मजस्ता अज्ञानयुक्त जीवात्माभित्र पनि विद्यमान छन्।

यस्मिन्वृक्षे मध्वदः सुपर्णा निविशन्ते सुवते चाधि विश्वे।
तस्येदाहुः पिप्पलं स्वाद्वग्रे तन्नोन्नशद्यः पितरं न वेद ॥२२॥

संसाररूपी वृक्षमा प्राणरस पान गर्ने र वंश वृद्धि गर्ने जीवात्मा रहन्छन्। वृक्षमाथि मिठा फल छन्। जसले पितालाई चिन्दैनन् तिनी फलका आनन्दबाट वञ्चित हुन्छन्।

यद्गायत्रे अधि गायत्रमाहितं त्रैष्टुभाद्वा त्रैष्टुभं निरतक्षत।
यद्वा जगज्जगत्याहितं पदं य इत्तद्विदुस्ते अमृतत्वमानशुः ॥२३॥

पृथ्वीमा गायत्री छन्द, अन्तरिक्षमा त्रिष्टुप् र आकाशमा जगती छन्द स्थापित गर्नेलाई जसले चिन्दछ उसैले अमरत्व प्राप्त गर्दछ।

गायत्रेण प्रति मिमीते अर्कमर्केण साम त्रैष्टुभेन वाकम्।
वाकेन वाकं द्विपदा चतुष्पदाक्षरेण मिमते सप्त वाणीः ॥२४॥

गायत्री छन्दले प्राण, ऋचासमूहले सामवेद, त्रिष्टुप् छन्दले युजुर्वेद रचना गरेर दुई पद र चार पदका अक्षरले सातौँ छन्दमय वाणी उत्पत्ति भयो।

जगता सिन्धुं दिव्यस्त भायद्रथन्तरे सूर्यं पर्यपश्यत्।
गायत्रस्य समिधस्तिस्र आहुस्ततो मह्ना प्र रिरिचे महित्वा ॥२५॥

गतिमान् सूर्यदेवका सहायताद्वारा प्रजापतिले द्युलोकमा जल स्थापित गरे। वर्षाका माध्यमबाट जल, सूर्यदेव र पृथ्वी संयुक्त हुन्छन्। सूर्य र द्युलोकमा रहेको प्राण, जल वर्षाबाट यस पृथ्वीमा प्रकट हुन्छ। गायत्रीका तीन पाउ भनेका अग्नि, विद्युत् र सूर्य हुन्। उनै प्रजापतिका तेजबाट नै ती तीन पाउ बलसम्पन्न हुन्छन् भन्ने गरिएको छ।

उप ह्वये सुदुघां धेनुमेतां सुहस्तो गोधुगुत दोहदेनाम्।
श्रेष्ठं सवं सविता साविषन्नोऽभीद्धो घर्मस्तदु षु प्र वोचम् ॥२६॥

सुखरूपी दुध दिने प्रकृतिरूपी गाईलाई हामी आह्वान गर्दछौँ। कुशल साधकले नै यस गाईको दोहन गर्न सक्दछ। सवितादेव हामीलाई दुध प्रदान गरुन्। तपस्वी र तेजस्वीले त्यसलाई ग्रहण गर्न सक्छ भन्ने गरिन्छ।

हिङ्कृण्वती वसुपत्नी वसूनां वत्समिच्छन्ती मनसाभ्यागात्।
दुहामश्विभ्यां पयो अघ्न्येयं सा वर्धतां महते सौभगाय ॥२७॥

कहिल्यै घात गर्न नहुने गाई, मानिसका लागि अन्न, दुध, घिउ आदि ऐश्वर्य प्रदान गर्न चाहन्छ। आफ्ना बाछालाई मनले स्नेह गर्दै कराउँदै बाछानजिक आउँछ। त्यस गाईले मानव समुदायको महान् सौभाग्य बढाउँदै प्रचुर मात्रामा दुध दिन्छ।

गौरमीमेदनु वत्सं मिषन्तं मूर्धानं हिङ्ङकृणोन्मातवा उ।
सृक्वाणं घर्ममभि वावशाना मिमाति मायुं पयते पयोभिः ॥२८॥

गाई आँखा चिम्लेभैँ बाछाको नजिक पुगेर कराउँछ। बाछाको शिर चाट्दै वात्सल्यपूर्ण शब्द गर्दछ। उसका मुखका नजिक दुध भरिएका थुन लैजान्छ र कराउँछ। उसले दुध खुवाउँदै मायालु स्वरमा कराउँदै बाछालाई खुसी बनाउँछ।

अयं स शिङ्क्ते येन गौरभीवृता मिमाति मायुं ध्वसनावधि श्रिता।
सा चित्तिभिर्नि हि चकार मर्त्यं विद्युद्भवन्ती प्रति वव्रिमौहत ॥२९॥

बाछो विनाशब्द गाईसमक्ष प्रकट हुन्छ। गाई कराउँदै भावपूर्ण चेष्टाले मानिसलाई लज्जित गराउँछ। स्वच्छ दुध उत्पन्न गरेर उसले भाव प्रकट गर्दछ।

अनच्छये तुरगातु जीवमेजद् ध्रुवं मध्य आ पस्त्यानाम्।
जीवो मृतस्य चरति स्वधाभिरमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ॥३०॥

श्वासप्रश्वासमा अस्तित्व जोगाउने जीव शरीरबाट निस्केपछि शरीर निश्चल रूपमा ढल्छ। मरणशील शरीरका साथमा रहने आत्मा अविनाशी छ। त्यो अविनाशी आत्मा आफ्ना धारणशक्तिले सम्पन्न भएर सर्वत्र निर्बाध रूपमा विचरण गर्दछ।

अपश्यं गोपामनिपद्यमानमा च परा च पथिभिश्चरन्तम्।
स सध्रीचीः स विषूचीर्वसान आ वरीवर्ति भुवनेष्वन्तः ॥३१॥

कहिले नजिक र कहिले टाढाको मार्गबाट विचरण गरिरहने सूर्यदेव निरन्तर गतिशील हुँदा पनि

कहिल्यै ढल्दैनन्। उनी सम्पूर्ण विश्वलाई संरक्षण गर्दछन्। चारैतिर फैलिने तेज धारण गर्दै समस्त लोकमा विराजमान सूर्यदेवलाई हामी देख्छौँ।

य ईं चकार न सो अस्य वेद य ईं ददर्श हिरुगिन्नु तस्मात्।
स मातुर्योना परिवीतो अन्तर्बहुप्रजा निर्ऋतिमा विवेश ॥३२॥

जसले यो जीवन बनायो, उसले यसलाई चिन्दैन। जसले यसलाई देख्यो, उसैसित यो लुकेको छ। माताको प्रजनन अङ्गमा यो छोपिएर बसेको छ। सन्तान उत्पन्न गर्दै यसले स्वयं नै आफ्नो अस्तित्व गुमाउँछ।

द्यौर्मे पिता जनिता नाभिरत्र बन्धुर्मे माता पृथिवी महीयम्।
उत्तानयोश्चम्वो३ योनिरन्तरत्रा पिता दुहितुर्गर्भमाधात् ॥३३॥

हाम्रा पिता र बन्धुजस्तै द्युलोकमा बसेका छन्। उनै संसारको केन्द्र पनि हुन्। विशाल पृथिवी हाम्री माता हुन्। दुई पात्रका मध्य भागमा रहेका सूर्यदेव आफैँले [illegible] पृथ्वीमा गर्भ स्थापित गराउँछन्।

पृच्छामि त्वा परमन्तं पृथिव्याः पृच्छामि यत्र भुवनस्य नाभिः।
पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः परमं व्योम ॥३४॥

यस धर्तीको अन्तिम किनार कहाँ छ ? सबै भुवनको केन्द्र कहाँ छ ? [illegible] शक्ति कहाँ छ र वाणीको उद्गम कहाँ छ ? यो सबै हामी तिमीसँग सोध्छौँ।

इयं वेदिः परो अन्तः पृथिव्या अयं यज्ञो भुवनस्य नाभिः।
अयं सोमो वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मायं वाचः परमं व्योम ॥३५॥

यज्ञवेदी नै पृथ्वीको अन्तिम किनारा हो। यज्ञ नै संसारचक्रको केन्द्र हो [illegible] शक्ति हो र ब्रह्मा नै वाणीको उत्पत्तिस्थान हो।

सप्तार्धगर्भा भुवनस्य रेतो विष्णोस्तिष्ठन्ति प्रदिशा विधर्मणि।
ते धीतिभिर्मनसा ते विपश्चितः परिभुवः परि भवन्ति विश्वतः ॥३६॥

सम्पूर्ण विश्वको निर्माण अपरा प्रकृतिको मन, प्राण र पञ्च भूत[illegible] तत्त्वले सर्वव्यापक प्रजापतिका निर्देशअनुसार कर्तव्य [illegible] आफ्नो ज्ञानशीलता, व्यापकता र सङ्कल्पशक्तिले सम्पूर्ण विश्वमा व्याप्त छन्।

न वि जानामि यदिवेदमस्मि निण्यः सन्नद्धो मनसा चरामि।
यदा मागन्प्रथमजा ऋतस्यादिद्वाचो अश्नुवे भागमस्याः ॥३७॥

आफू कस्तो छु भनी म जान्दिनँ। मूर्खझैँ मनले बाँधिएर म हिँड्छु [illegible] पहिले प्रकट भएको सत्य मेरासामु आयो, त्यसपछि मलाई वाणी प्राप्त भयो।

अपाङ्प्राङेति स्वधया गृभीतोऽमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः।
ता शश्वन्ता विषूचीना वियन्ता न्य१न्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ॥३८॥

आत्मा अविनाशी भए पनि मरणशील शरीरसित आबद्ध हुनाले विविध योनिमा जान्छ। आफ्ना धारण क्षमताअनुसारका शरीरमा आउँछ र शरीरभेदले पृथक् रहन्छ। शरीर र आत्मा दुवै शाश्वत एवं गतिशील भए पनि विपरीत गतिका छन्। मानिस यिनीहरूमध्ये एउटा शरीरलाई जान्दछन् तर अर्को आत्मालाई जान्दैनन्।

ऋचो अक्षरे परमे व्योमन्यस्मिन्देवा अधि विश्वे निषेदुः।
यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति य इत्तद्विदुस्त इमे समासते ॥३९॥

अविनाशी ऋचाहरू परमाकाशमा व्याप्त छन्। तिनमा सम्पूर्ण देवशक्तिको वास छ। जसले यो तथ्य जान्दैन, त्यसका लागि ऋचाले के गर्ला र ? जसले यो तथ्य जानेको छ, उसले यिनको सदुपयोग गर्दछ।

सूयवसाद्भगवती हि भूया अथो वयं भगवन्तः स्याम।
अद्धि तृणमघ्न्ये विश्वदानीं पिब शुद्धमुदकमाचरन्ती ॥४०॥

हे अवधनीय गौमाता ! तिमी अति पौष्टिक घाँस खाएर सौभाग्यशालिनी छौ। तिमीसँगै हामी पनि सौभाग्यशाली हौँ। तिमी शुद्ध घाँस र पानी खाँदै सर्वत्र विचरण गर।

गौरीर्मिमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी।
अष्टापदी नवपदी बभूवुषी सहस्राक्षरा परमे व्योमन् ॥४१॥

गाईका ध्वनिले पक्कै रस छचल्काउँछ। त्यस गाईका एक, दुई, चार, आठ, अथवा नौ पद छन्दमा विभाजित हुँदै सहस्र अक्षर भएर व्यापक आकाशमा व्याप्त हुन पुग्छन्।

तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः।
ततः क्षरत्यक्षरं तद्विश्वमुप जीवति ॥४२॥

सूर्यका रश्मिले जलधारा बग्दछन्। जुन जलका वर्षाले सम्पूर्ण दिशा प्रसन्न हुन्छन्, त्यसले सम्पूर्ण विश्वलाई जीवन प्राप्त हुन्छ।

शकमयं धूममारादपश्यं विषूवता पर एनावरेण।
उक्षाणं पृश्निमपचन्त वीरास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन् ॥४३॥

हामीले परैबाट धुवाँ देख्यौँ। चारै दिशामा व्याप्त धुवाँका बीचमा अग्निलाई देख्यौँ। त्यहाँ प्रत्येक उत्तम कार्य गर्नुभन्दा पहिले ऋत्विक्हरू सोमरस पकाउँछन्।

त्रयः केशिन ऋतुथा वि चक्षते संवत्सरे वपत एक एषाम्।
विश्वमेको अभि चष्टे शचीभिर्ध्राजिरेकस्य ददृशे न रूपम् ॥४४॥

तीनवटा किरण भएका पदार्थ ऋतुअनुसार देखा पर्दछन्। यिनीहरूमध्ये एउटा सूर्यले संस्कारको बीजारोपण गर्दछन्। अर्को अग्निले आफ्ना शक्तिले विश्वलाई प्रकाशित गर्दछन् र तेस्रो प्रत्यक्ष नदेखिने वायुको रूप हुन्।

चत्वारि वाक्परिमिता पदानि तानि विदुर्ब्राह्मणा ये मनीषिणः।
गुहा त्रीणि निहिता नेङ्गयन्ति तुरीयं वाचो मनुष्या वदन्ति ॥४५॥

परा, पश्यन्ती, मध्यमा र बैखरी वाणीका यी चार रूप छन् भनेर मनीषिहरूबाट थाहा भएको छ। यिनीहरूमध्ये पहिला तीन वाणीहरू प्रकट हुँदैनन्। सबै मानिसहरू वाणीको चौँथो रूप बैखरी नै बोल्ने गर्दछन्।

इन्द्रं मित्रं वरुणमग्निमाहुरथो दिव्यः स सुपर्णो गरुत्मान्।
एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्त्यग्निं यमं मातरिश्वानमाहुः ॥४६॥

सत् रूपमा रहेका एकै परमेश्वरका विभिन्न गुण र रूपको विद्वान्हरूले व्याख्या गरेका छन्। परमात्मालाई इन्द्र, मित्र, वरुण र अग्नि भनिएको छ। उही सशक्त परिपालक हुनाले सुपर्णका रूपमा सम्मानित छ।

कृष्णं नियानं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति।
[illegible] आववृत्रन्त्सदनादृतस्यादिद् घृतेन पृथिवी व्युद्यते ॥४७॥

[illegible] गतिमान् सूर्यको किरण आफूसित जल लिएर सबैको आकर्षणको केन्द्र यानरूप [illegible]हरुका नजिक पुगेर अन्तरिक्षका मेघबाट जल बर्साएर पृथ्वीको सेचन गर्छ।

द्वादश प्रधयश्चक्रमेकं त्रीणि नभ्यानि क उ तच्चिकेत।
तस्मिन्त्साकं त्रिशता न शङ्कवोऽर्पिताः षष्टिर्न चलाचलासः ॥४८॥

[illegible] छ। त्यसका बाह्र वटा गजले चक्का र धुरालाई जोडेका छन् र त्यसमा तीन वटा [illegible] छन्। त्यसलाई कुनै पनि विद्वान्ले जान्दैनन्। त्यसमा तीन सय साठी वटा किलाहरू [illegible] अडिएका छन्।

[illegible] स्तनः शशयो यो मयोभूर्येन विश्वा पुष्यसि वार्याणि।
[illegible] वसुविद्यः सुदत्रः सरस्वति तमिह धातवे कः ॥४९॥

[illegible] स्तन सुखदायक, वरण योग्य, पुष्टिकारक, ऐश्वर्य दाता, कल्याणकारी [illegible] लाई संसारको पोषणका लागि प्रकट गर।

[illegible] यजन्त देवास्तानि धर्माणि प्रथमान्यासन्।
[illegible] महिमानः सचन्त यत्र पूर्वे साध्याः सन्ति देवाः ॥५०॥

[illegible] धर्मकर्म उनको प्रथम स्थान हो। देवताहरूले स्वर्गमा स्थान पाए। [illegible] देवताहरू नै रहन्छन्।

समानमेतदुदकमुच्चैत्यव चाहभिः ।
भूमिं पर्जन्या जिन्वन्ति दिवं जिन्वन्त्यग्नयः ॥५१॥
जल तलेर माथि उठ्दछ र उही वर्षाका रूपमा तल आउँछ। जल बर्सनाले भूमि भिज्छ र अग्निले दिव्यलोक सन्तुष्ट हुन्छ।

दिव्यं सुपर्णं वायसं बृहन्तमपां गर्भं दर्शतमोषधीनाम्।
अभीपतो वृष्टिभिस्तर्पयन्तं सरस्वन्तमवसे जोहवीमि ॥५२॥
द्युलोकमा विद्यमान रहने, उत्तम गति भएका, निरन्तर गतिशील, महिमाशाली, जलका केन्द्र, औषधी परिपुष्ट गर्ने, जलवर्षाबाट चारै दिशा प्रवाहमान जलका धाराले भूमिलाई सन्तुष्ट गराउने सूर्यदेवलाई हामीले आफ्नो संरक्षणका लागि निम्त्याएका छौं।

[सूक्त – १६५]

ऋषि – इन्द्र मरुद्गण अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** – मरुत्वानिन्द्र। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

कया शुभा सवयसः सनीडाः समान्या मरुतः सं मिमिक्षुः।
कया मती कुत एतास एतेऽर्चन्ति शुष्मं वृषणो वसूया ॥१॥
एकै ठाउँमा रहने, एकै उमेरका मरुत्गण कुन शुभ तत्त्वले सेचन गर्दछन् ? कहाँबाट आए ? कुन मनसायले प्रेरित भएर, बलशाली मरुत्गणलाई ऐश्वर्यको कामना गर्नेहरूले बलका लागि उपासना गर्दछन्।

कस्य ब्रह्माणि जुजुषुर्युवानः को अध्वरे मरुत आ ववर्त।
श्येनाँ इव ध्रजतो अन्तरिक्षे केन महा मनसा रीरमाम ॥२॥
सधैं युवा देखिने मरुत्गण कसको स्तोत्र स्वीकार गर्दछन् ? मरुत्हरूलाई यज्ञतर्फ कसले प्रेरित गर्न सक्दछ ? अन्तरिक्षमा बाज पक्षीझैं विचरण गर्ने मरुत्हरूलाई कुन उदार र विशाल हृदयका भावनाले प्रसन्न गर्ने ?

कुतस्त्वमिन्द्र माहिनः सन्नेको यासि सत्पते किं त इत्था।
सं पृच्छसे समराणः शुभानैर्वोचेस्तन्नो हरिवो यत्ते अस्मे ॥३॥
हे महान् इन्द्रदेव ! तिमी एक्लै कहाँ जान्छौ ? तिमीहरू कसरी यस्ता भयौ ? हे अश्वले युक्त शोभनीय इन्द्रदेव ! नजिकै रहने सबैलाई तिमी कुशलताका विषयमा सोध्छौ। त्यसैले हाम्रो हित हुने जेजस्ता कुरा तिमी गर्न चाहन्छौ, त्यो भन।

ब्रह्माणि मे मतयः शं सुतासः शुष्म इयर्ति प्रभृतो मे अद्रिः।
आ शासते प्रति हर्यन्त्युक्थेमा हरी वहतस्ता नो अच्छ ॥४॥
मननशील स्तुति र सोम मेरा लागि सुखदायी होऊन्। मेरो बलशाली वज्र शत्रुतिर जान्छ। मेरो प्रशंसा गर्ने स्तुति मतिरै आउँछ। दुवै अश्वले मलाई लक्ष्यमा पुर्‍याउँछन्।

अतो वयमन्तमेभिर्युजानाः स्वक्षत्रेभिस्तन्वः शुम्भमानाः।
महोभिरेताँ उप युज्महे न्विन्द्र स्वधामनु हि नो बभूथ ॥५॥
अत्यन्त बलवान् अश्वका महान् तेजले स्वयंलाई सजाएर तेजको उपयोग हामी शत्रु नाश गर्नका लागि गर्दछौं। त्यसैले हे इन्द्रदेव ! तिमी आफ्ना धारण क्षमता हाम्रो अनुकूल बनाऊ।

क्व स्या वो मरुतः स्वधासीद्यन्मामेकं समधत्ताहिहत्ये।
अहं ह्युग्रस्तविषस्तुविष्मान्विश्वस्य शत्रोरनमं वधस्नैः ॥६॥
हे मरुत्गण ! वृत्रवधका समयमा तिमीहरूले केवल म इन्द्रमा नै स्थापित गरेको स्वाभाविक शक्ति कहाँ थियो ? म स्वयं नै शक्तिशाली, बलवान् र शूरवीर हुँ। मैले आफ्ना शस्त्रास्त्रले भयङ्करभन्दा भयङ्कर शत्रुलाई झुक्नका लागि विवश गराएँ।

भूरि चकर्थ युज्येभिरस्मे समानेभिर्वृषभ पौंस्येभिः।
भूरीणि हि कृणवामा शविष्ठेन्द्र क्रत्वा मरुतो यद्वशाम ॥७॥
हे शक्तिशाली इन्द्रदेव ! तिमीले हामी मरुत्हरूसित मिलेर आफ्नो सामर्थ्यअनुसार अनेकौं वीरतापूर्ण कार्य गरेका छौ। हे शक्तिसम्पन्न इन्द्रदेव ! हामीले पनि अति वीरतापूर्ण कार्य गरेका छौं। हामी आफ्ना पुरुषार्थले जेजस्तो चाहन्छौं, त्यो पाउँछौं।

वधीं वृत्रं मरुत इन्द्रियेण स्वेन भामेन तविषो बभूवान्।
अहमेता मनवे विश्वश्चन्द्राः सुगा अपश्चकर वज्रबाहुः ॥८॥

हे मरुतगण ! आफ्ना बलबुताले नै मैले वृत्रासुरको संहार गरें र आफ्नै पराक्रमले म शक्तिसम्पन्न इन्द्र बनें। मानिस तथा प्राणीहरूको कल्याणका लागि हातमा वज्र धारण गरेर मैले नै आनन्ददायी जलका धारा बगाइदिएँ।

अनुत्तमा ते मघवन्नकिर्नु न त्वावाँ अस्ति देवता विदानः।
न जायमानो नशते न जातो यानि करिष्यां कृणुहि प्रवृद्ध ॥९॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिमीभन्दा ठूलो धनी अर्को कुनै छैन। तिमीसमानको ज्ञानी पनि कोही छैन। हे महान् इन्द्रदेव ! तिमीद्वारा गरिएका कार्यको समानता न कसैले गर्न सक्यो, न पछि कसैले गर्न सक्ला।

एकस्य चिन्मे विभ्व१ स्त्वोजो या नु दधृष्वान्कृणवै मनीषा।
अहं ह्यु१ ग्रो मरुतो विदानो यानि च्यवमिन्द्र इदीश एषाम् ॥१०॥

म जुन काम गर्ने विचार गर्दछु, त्यो एकाग्र मनले गर्दछु। त्यसैले मेरा इन्द्र पदको कीर्ति ध्वजाभैँ चारैतिर फैलिँदै छ। हे मरुतगण हो ! मभित्र वीरोचित शौर्य र विद्वत्ता छ, त्यसैले जुन जान्दछु, त्यतै अधिपति बनेर शक्तिको उपभोग गर्दछु।

अमन्दन्मा मरुतः स्तोमो अत्र यन्मे नरः श्रुत्यं ब्रह्म चक्र।
इन्द्राय वृष्णे सुमखाय मह्यं सख्ये सखायस्तन्वे तनूभिः ॥११॥

हे नेतृत्वकर्ता, मित्र मरुतगण ! तिमीहरूले म इन्द्रका निम्ति प्रशंसाका स्तोत्र रचेका छौ, त्यसबाट मलाई अत्यन्त आनन्द आयो। वैभवशाली, शक्तिसम्पन्न, उत्तम याज्ञिक र शक्तिसम्पन्न मेरा सामर्थ्यलाई यस स्तोत्रले अझै पुष्टि गरेको छ।

एवेदेते प्रति मा रोचमाना अनेद्यः श्रव एषो दधानाः।
सञ्चक्ष्या मरुतश्चन्द्रवर्णा अच्छान्त मे छदयाथा च नूनम् ॥१२॥

हे मरुतगण ! यसै गरी म इन्द्रलाई स्नेह प्रदान गर्दै, प्रशंसनीय धनधान्य धारण गर र आनन्द प्रदायक स्वरूपले युक्त भएर चारै दिशामा मेरो यशोगान गर।

को न्वत्र मरुतो मामहे वः प्र यातन सखीँरच्छा सखायः।
मन्मानि चित्रा अपिवातयन्त एषां भूत नवेदा म ऋतानाम् ॥१३॥

हे मरुतगण ! तिमीहरूको पूजाअर्चना कसले गर्दछन् भन्ने [illegible] हितैषीहरूका [illegible] आओ। [illegible] गर।

आ यद्दुवस्याद्दुवसे न कारुरस्माञ्चक्रे मान्यस्य मेधा।
ओ षु वर्त्त मरुतो विप्रमच्छेमा ब्रह्माणि जरिता वो अर्चत् ॥१४॥

हे मरुतगण ! [illegible] स्तोताको मति हामीलाई प्राप्त होस्। हामी स्तोत्र गाएर तिमीहरूलाई स्तुति गर्न सकौँ। [illegible] स्तोत्र गाएर स्तुति गर्छन्, त्यसैले तिमीहरू ती ज्ञानसम्पन्न स्तोत्रतिर मन लगाओ।

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥१५॥

हे मरुतगण ! यो वाणी तिमीहरूकै हो। आनन्ददायी, सम्माननीय स्तोतालाई समृद्ध गर्नका लागि यसैमा तिमीहरू आओ। हामी पनि अन्न, बल, यश र धन प्राप्त गरौँ।

[सूक्त - १६६]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** - मरुद्गण। **छन्द** - जगती त्रिष्टुप।

तन्नु वोचाम रभसाय जन्मने पूर्वं महित्वं वृषभस्य केतवे।
ऐधेव यामन्मरुतस्तुविष्वणो युधेव शक्रास्तविषाणि कर्तन ॥१॥

वर्षा गराउने मेघलाई विभाजित गर्ने हे वीर मरुतगण हो ! हामी तिमीहरूका पुराना महत्त्वलाई यशोगान गर्दछौँ। हे गर्जनशील मरुतगण ! [illegible] अग्निले झैँ आक्रमण गर्दै शत्रु संहार गर।

नित्यं न सूनुं मधु बिभ्रत उप क्रीडन्ति क्रीडा विदथेषु घृष्वयः।
नक्षन्ति रुद्रा अवसा नमस्विनं न मर्धन्ति स्वतवसो हविष्कृतम् ॥२॥

युद्धमा शत्रु संहार गर्ने, बालकझैँ मधुर क्रीडा गर्ने, रुद्रपुत्र मरुत्गण स्तोतालाई रक्षा गर्दछन्। त्यो रक्षा पिताले पुत्रलाई गरेझैँ हुन्छ। मरुत्गण हविदाता याजकहरूलाई कष्ट हुन दिँदैनन्।

यस्मा ऊमासो अमृता अरासत रायस्पोषं च हविषा ददाशुषे।
उक्षन्त्यस्मै मरुतो हिता इव पुरू रजांसि पयसा मयोभुवः ॥३॥

अविनाशी वीर मरुत्गणले संरक्षण शक्तिसम्पन्न भएर जुन हविदातालाई धनसम्पदाले परिपुष्ट गराए, तिनीहरूकै लागि कल्याणकारी मित्रझैँ सुखदायक भएर उब्जाउ भूमिलाई जलले मनग्गे भिजाउँछन्।

आ ये रजांसि तविषीभिरव्यत प्र व एवासः स्वयतासो अध्रजन्।
भयन्ते विश्वा भुवनानि हर्म्या चित्रो वो यामः प्रयतास्वृष्टिषु ॥४॥

हे मरुत्गण! तिमीहरू गतिशील वीर छौ र आफ्ना शक्तिले सबैको [illegible] गर्दछौ। आफ्नै नियममा रहेर तिमीहरू जब तीव्र गतिले दौडँदै आफ्ना शस्त्र चलाउँछौ, [illegible] संसारभरिका ठूलाठूला राजभवनहरू पनि काँम्दछन्। तिमीहरूको यो हलचल [illegible] छ।

यत् त्वेषयामा नदयन्त पर्वतान्दिवो वा पृष्ठं नर्या अचुच्यवुः।
विश्वो वो अज्मन्भयते वनस्पती रथीयन्तीव प्र जिहीत ओषधिः ॥५॥

हे मरुत्गण! तीव्र गतिले हमला गर्दै तिमीहरू जब पहाडमा [illegible] शब्द थर्काउँछौ र जनकल्याणको इच्छा गर्दै अन्तरिक्षका पृष्ठबाट गुज्रन्छौ, त्यस बेला [illegible] आक्रमणले सबै वृक्षहरू भयभीत हुन्छन्। समस्त औषधीहरू पनि रथमा चढेकी [illegible] थाल्छन्।

यूयं न उग्रा मरुतः सुचेतुनारिष्टग्रामाः सुमतिं पिपर्तन।
यत्रा वो दिद्युद्रदति क्रिविर्दती रिणाति पश्वः सुधितेव बर्हणा ॥६॥

हे मरुत्गण! आफ्ना सबल हातमा धारिलो हतियार लिएर [illegible] शत्रुसेना संहार गर्दछौ र शत्रुका हिंसक पशु मारिदिन्छौ। त्यस बेला हे पराक्रमी वीरहरू हो! आफ्ना श्रेष्ठ आन्तरिक भावनाले हामीलाई असल प्रेरणा प्रदान गर र हाम्रा गाउँको नाश [illegible]

प्र स्कम्भदेष्णा अनवभ्रराधसोऽलातृणासो विदथेषु सुष्टुताः।
अर्चन्त्यर्कं मदिरस्य पीतये विदुर्वीरस्य प्रथमानि पौंस्या ॥७॥

शत्रुसंहारक, आश्रयदाता, उत्तम प्रशंसनीय, वीर मरुत्हरूको ऐश्वर्य [illegible] पनि खोस्न सक्दैन। वीर मरुत्हरू सोमरस पान गर्न सङ्ग्राम र यज्ञमा तेजस्वी देवताहरूको पूजा गर्दछन्। किनभने तिनीहरूमा वीरका शक्तिको यथोचित परीक्षण गर्ने क्षमता हुन्छ।

शतभुजिभिस्तमभिह्रुतेरघात्पूर्भी रक्षता मरुतो यमावत।
जनं यमुग्रास्तवसो विरप्शिनः पाथना शंसात्तनयस्य पुष्टिषु ॥८॥

हे पराक्रमी, बलिष्ठ र सामर्थ्यवान् वीर मरुत्हरू हो! तिमीहरू जसलाई विनाश, पापकृत्य र परनिन्दाबाट जोगाउँछौ, उनीहरूले आफ्ना सन्तानलाई राम्रोसँग हुर्काउन र पालनपोषण गर्न सकून् भनेर सयौँ उपभोगका साधन प्रदान गर। आफ्ना सामर्थ्यले संरक्षण दिएर, अभेद्य नगरीमा निवासयोग्य बनाओ।

विश्वानि भद्रा मरुतो रथेषु वो मिथस्पृध्येव तविषाण्याहिता।
अंसेष्वा वः प्रपथेषु खादयोऽक्षो वश्चक्रा समया वि वावृते ॥९॥

हे वीर मरुत्हरू हो! तिमीहरूका रथमा सबै कल्याणकारी वस्तु स्थापित छन्। तिमीहरूका काँधमा प्रतिस्पर्धा गर्न योग्य शक्तिशाली हतियार छन्। लामो बाटाका लागि पर्याप्त खाद्यान्न सामग्री एकत्र छ। तिमीहरूका रथ र पाङ्ग्राहरू समयअनुसार घुम्ने गर्दछन्।

भूरीणि भद्रा नर्येषु बाहुषु वक्षःसु रुक्मा रभसासो अञ्जयः।
अंसेष्वेताः पविषु क्षुरा अधि वयो न पक्षान्व्यनु श्रियो धिरे ॥१०॥

जनहितकारी यी वीर मरुत्हरूका बाहुमा यथेष्ट कल्याणकारी बल छ। उनीहरूका वक्षस्थल एवं काँधमा विभिन्न वर्णले युक्त बलिया रत्नका आभूषणहरू सुशोभित छन्। उनीहरूका वज्र तिखो धार भएका छन्। पक्षीले पङ्ख धारण गरेझैँ यी वीरहरूले विविध विभूति धारण गरेका छन्।

महान्तो मह्ना विभ्वो३ विभूतयो दूरेदृशो ये दिव्या इव स्तृभिः ।
मन्द्राः सुजिह्वाः स्वरितार आसभिः संमिश्ला इन्द्रे मरुतः परिष्टुभः ॥११॥

जुन वीर मरुत्गण आफ्नो महानताले सामर्थ्यवान्, ऐश्वर्यसम्पन्न, आकाशका नक्षत्रसरि देदीप्यमान्, दूरदर्शी, उत्साही सुन्दर वाणीले मधुर गान गर्ने खालका छन्, उनीहरू इन्द्रदेवका सहयोगी हुन्। त्यसैले हरेक किसिमले प्रशंसनीय छन्।

तद्वः सुजाता मरुतो महित्वनं दीर्घं वो दात्रमदितेरिव व्रतम् ।
इन्द्रश्चन त्यजसा वि ह्रुणाति तज्जनाय यस्मै सुकृते अराध्वम् ॥१२॥

हे उत्तम कुलमा जन्मिएका वीर मरुत्गण ! तिमीहरूको उदारता अदितिजत्तिकै महान् छ। यो तिमीहरूको महानता वास्तवमा प्रसिद्ध छ। जुन पुण्यात्मा मानिसलाई तिमीहरू आफ्ना त्यागी भावनाले सहयोग प्रदान गर्दछौ, इन्द्रदेव पनि उसलाई हानी गर्दैनन्।

तद्वो जामित्वं मरुतः परे युगे पुरू यच्छंसममृतास आवत ।
अया धिया मनवे श्रुष्टिमाव्या साकं नरो दंसनैरा चिकित्रिरे ॥१३॥

हे अमरवीर मरुत्हरू हो ! तिमीहरूका भ्रातृत्वको ख्याति चारै दिशामा व्याप्त छ। उहिले जुन स्तोत्र सुनेर तिमीहरू उचित किसिमले हाम्रो संरक्षण गर्दथ्यौ, उनै स्तोत्रका प्रभावले पराक्रमी नेतृत्व प्रदान गर। तिमीहरू सबै मानिसलाई कर्मअनुसार उनीहरूका ऐश्वर्यको रक्षा गर्दै दोष हटाइदिन्छौ।

येन दीर्घं मरुतः शूशवाम युष्माकेन परीणसा तुरासः ।
आ यत्ततनन्वृजने जनास एभिर्यज्ञेभिस्तदभीष्टिमश्याम् ॥१४॥

हे गतिशील वीर मरुत्गण ! तिमीहरूका जुन महान् ऐश्वर्यका सहयोगले हामी विशाल दायित्व निर्वाह गर्दछौँ र जेले समरक्षेत्रका चारै दिशामा विजयी हुन्छौँ, ती सबै सामर्थ्य हामी यज्ञका कर्महरूबाट प्राप्त गर्न सकौँ।

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥१५॥

हे शूरवीर मरुत्गण ! महान् कविबाट रचिएका आनन्दप्रद काव्यको रचना तिमीहरूकै प्रशंसाका लागि हुन्छ। यो स्तुति तिमीहरूका कामना पूर्ति एवं शरीरमा बल बढाउनका लागि प्राप्त होस्। तिमीहरू हामीलाई अन्न, बल र विजयश्री चाँडै प्रदान गर।

[सूक्त - १६७]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** - इन्द्र मरुद्गण। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

सहस्रं त इन्द्रोतयो नः सहस्रमिषो हरिवो गूर्ततमाः ।
सहस्रं रायो मादयध्यै सहस्रिण उप नो यन्तु वाजाः ॥१॥

हे अश्वयुक्त इन्द्रदेव ! तिम्रा हजारौँ रक्षा साधनहरू हाम्रै लागि हुन्। हे इन्द्रदेव ! हजारौँ प्रकारका प्रशंसनीय अन्न, आनन्दित गराउने धन र असीमित बल हामीलाई प्रदान गर।

आ नोऽवोभिर्मरुतो यान्त्वच्छा ज्येष्ठेभिर्वा बृहद्दिवैः सुमायाः ।
अध यदेषां नियुतः परमाः समुद्रस्य चिद्धनयन्त पारे ॥२॥

[illegible] कुशल वीर मरुत्गण पुरुषार्थी संरक्षण सामर्थ्य र महान् ऐश्वर्यका साथ हाम्रा नजिक [illegible]। यिनीहरूका नियुत नामका अश्वले समुद्रपारिबाट धन ल्याउँछन्।

मिम्यक्ष येषु सुधिता घृताची हिरण्यनिर्णिगुपरा न ऋष्टिः ।
गुहा चरन्ती मनुषो न योषा सभावती विदथ्येव सं वाक् ॥३॥

[illegible]मण्डलको विद्युत्जस्तै वीर मरुत्गणका बलिया हातमा सुनजस्तै टल्कने तरबार म्यानभित्र [illegible] छन्। विद्वान्को बोलीजस्ता ती तरबार विशेष अवस्थामा बाहिर आएर आफ्नो परिचय [illegible]

परा शुभ्रा अयासो यव्या साधारण्येव मरुतो मिमिक्षुः ।
न रोदसी अप नुदन्त घोरा जुषन्त वृधं सख्याय देवाः ॥४॥

[illegible] मरुत्गण भूमिमा परसम्म पानीको वर्षा गराउँछन्। साधारण व्यक्तिले जस्तो [illegible] र भूलोकमा विद्यमान कसैको उपेक्षा गर्दैनन्, सबैसित मित्रता राख्दछन्। यसै [illegible] छन्।

जोषद्यदीमसुर्या सचध्यै विषितस्तुका रोदसी नृमणाः ।
आसूर्येव विधतो रथं गात्त्वेषप्रतीका नभसो नेत्या ॥५॥

मानिसको मन हरण गर्ने, जीवन प्रदायिनी विद्युत्‌ले मरुत्‌गणलाई स्वीकार गर्छ। विभिन्न किरण समेटेर सूर्यजस्तै तेजस्वी विद्युत् मरुत्‌गणसँगै रथमा आरूढ हुन्छ।

आस्थापयन्त युवतिं युवानः शुभे निमिश्लां विदथेषु पज्राम् ।
अर्को यद्वो मरुतो हविष्मान्गायद्गाथं सुतसोमो दुवस्यन् ॥६॥

हे वीर मरुत्‌गण ! हविष्यान्नसहित, सोमरस लिएर सम्मान प्राप्त साधकहरू यज्ञमा स्तोत्र गाउँदै तिमीहरू सबैको पूजा गर्दछन्। त्यस बेला याजकका बलशाली नवयौवना पत्नीलाई तिमी शुभ यज्ञको सन्मार्गतर्फ प्रेरित गर्दछौ।

प्र तं विवक्मि वक्म्यो य एषां मरुतां महिमा सत्यो अस्ति ।
सचा यदीं वृषमणा अहंयुः स्थिरा चिज्जनीर्वहते सुभागाः ॥७॥

वीर मरुत्‌गणको स्तुत्य महिमा जस्तो छ, हामी त्यस्तै बयान गर्दछौं। उनीहरूको महिमाअनुसार अडिएको भूमि पनि उनीहरूकै अनुसरण गर्छ। यस्ता शक्तिवानहरूसित प्रेम गर्दै, स्वाभिमानको रक्षा गर्दै सौभाग्यशाली ज्ञानको अभिवृद्धि गर्दछ।

पान्ति मित्रावरुणाववद्याच्चयत ईमर्यमो अप्रशस्तान् ।
उत च्यवन्ते अच्युता ध्रुवाणि वावृध ईं मरुतो दातिवारः ॥८॥

मित्र, वरुण र अर्यमाले निन्दनीय दोषी चरित्र र निन्दनीय वस्तुहरूको उपयोग गर्नबाट तिमीहरूलाई जोगाउँछन्। हे मरुत्‌गण ! अडिग र अपराजेयलाई पनि तिमीहरू पदबाट च्युत गरिदिन्छौ। तिमीहरूले दिएको सहयोग निरन्तर बढिरहन्छ।

नही नु वो मरुतो अन्त्यस्मे आरात्ताच्चिच्छवसो अन्तमापुः ।
ते धृष्णुना शवसा शूशुवांसोऽर्णो न द्वेषो धृषता परि ष्ठुः ॥९॥

हे वीर मरुत्‌गण ! तिमीहरूको सामर्थ्य अनन्त छ। त्यसलाई टाढा या नजिकका कुनै ठाउँबाट पनि जान्नु असम्भव छ। तिमीहरूका शक्तिले शत्रुका सेनालाई पानीले छेक्ने हालेझैं र नाश गराइदिन्छ।

वयमद्येन्द्रस्य प्रेष्ठा वयं श्वो वोचेमहि समर्ये ।
वयं पुरा महि च नो अनु द्यून् तन्न ऋभुक्षा नरामनु ष्यात् ॥१०॥

आज हामी इन्द्रदेवका विशेष कृपापात्र भएका छौं। यसै गरी आगामी दिनमा पनि उनका कृपापात्र बनिरहौं। हामी इन्द्रदेवलाई प्रतिदिन प्रार्थना गर्दछौं, त्यसबाट हामी सधैं विजयश्री प्राप्त गर्दै महान् हुन पाऔं। इन्द्रदेवको कृपा हामी सबैका लागि अनुकूल होस्।

एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः ।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥११॥

हे मरुत्‌गण ! यो स्तोत्र तिमीहरूका लागि उच्चारण गर्दै छौं। त्यसैले आनन्दप्रद र सम्माननीय भएर तिमीहरू स्तोताको शारीरिक पोषणका लागि आओ र हामीलाई पनि अन्न, बल र विजयश्री उपलब्ध गराउने ऐश्वर्य प्रदान गर।

[सूक्त - १६८]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि । **देवता** - मरुद्‌गण । **छन्द** - जगती त्रिष्टुप् ।

यज्ञायज्ञा वः समना तुतुर्वणिर्धियन्धियं वो देवया उ दधिध्वे ।
आ वोऽर्वाचः सुविताय रोदस्योर्महे ववृत्यामवसे सुवृक्तिभिः ॥१॥

हे मरुत्‌गण ! तिम्रो मनको अनुकूलताले नै प्रत्येक यज्ञीय कर्म तत्परताका साथ सम्पन्न गराउँछ। तिम्रो चिन्तन देवत्वतर्फ उन्मुख छ। हामी आकाश र पृथ्वीको स्थिरता र संरक्षणको कामना गर्दै भव्य स्तुतिका साथ तिमीहरूलाई यहाँ आह्वान गर्दछौं।

वव्रासो न ये स्वजाः स्वतवस इषं स्वरभिजायन्त धूतयः ।
सहस्रियासो अपां नोर्मय आसा गावो वन्द्यासो नोक्षणः ॥२॥

हे मरुत्‌गण ! आफ्नो सामर्थ्यले अत्यधिक पौष्टिक अन्न प्राप्तिका लागि तिमीहरू स्वयं प्रकट भएका छौ। जलको लहरझैं हजारौं मानिसबाट प्रशंसित छौ। पूज्य गाई आदि पशुधनजस्तै भएर तिमीहरू सधैं हाम्रा नजिकै रहिदेओ।

सोमासो न ये सुतास्तृप्तांशवो हृत्सु पीतासो दुवसो नासते।
एषामंसेषु रम्भिणीव रारभे हस्तेषु खादिश्च कृतिश्च सं दधे ॥३॥
सोमरस पान गर्नाले जस्तो सन्तुष्टि हुन्छ, मरुत्गणका काँधमा सुशोभित हतियारको आश्रय पाउँदा सेना उस्तै प्रसन्न एवं निर्भय हुन्छन्। मरुत्गणका हातमा भएका तरबार पनि सुहाउँदा देखिन्छन्।
अव स्वयुक्ता दिव आ वृथा ययुरमर्त्याः कशया चोदत त्मना।
अरेणवस्तुविजाता अचुच्यवुर्दृळहानि चिन्मरुतो भ्राजदृष्टयः ॥४॥
आफ्नै इच्छाले काममा लाग्ने मरुत्गण दिव्यलोकबाट सहजै अन्तरिक्षमा आउँछन्। उनीहरू आफ्ना शक्तिले प्रेरणा दिऊन्। प्रखर र तेजस्वी शक्तिले हतियार धारण गर्ने यी वीर मरुत्गण जतिसुकै बलिया शत्रुलाई पनि परास्त गरिदिन्छन्।
को वोऽन्तर्मरुत ऋष्टिविद्युतो रेजति त्मना हन्वेव जिह्वया।
धन्वच्युत इषां न यामनि पुरुप्रैषा अहन्योऽ नैतशः ॥५॥
हे हतियारले सुशोभित वीर मरुत्गण ! तिमीहरू अन्न वृद्धिका लागि विशेष प्रेरणा प्रदान गर्दछौ। धनुषबाट छोडिएको बाणझैँ तेज, प्रशिक्षित अश्वझैँ नियमित र जिब्रोसँगै आफैँ चल्ने चिउँडोजस्तै स्वतःस्फुर्त तिमीहरूलाई कसले गतिशील बनाउनुपर्ला र ?
क्व स्विदस्य रजसो महस्परं क्वावरं मरुतो यस्मिन्नायय।
यच्च्यावयथ विथुरेव संहितं व्यद्रिणा पतथ त्वेषमर्णवम् ॥६ ॥
हे वीर मरुत्गण ! तिमीहरू जुन महान् तथा असीम अन्तरिक्षबाट आउँछौ, त्यसको आदि र अन्त्य कहाँ होला ? जब तिमीहरू बाक्लो बादल हल्लाउँछौ, त्यस बेला तेजस्वी बादल पनि वज्रका प्रहारले आश्रयहीन हुन्छ र वर्षा गर्न थाल्छ।
सातिर्न वोऽमवती स्वर्वती त्वेषा विपाका मरुतः पिपिष्वती।
भद्रा वो रातिः पृणतो न दक्षिणा पृथुज्रयी असुर्येव जञ्जती ॥७॥
हे वीर मरुत्गण ! तिमीहरूको सहयोग सम्पदाजस्तै छ। त्यो सहयोगरूपी सम्पदा सामर्थ्यवान्, सुखदायी, तेजसम्पन्न, विशिष्ट फलदायक, शत्रुदलका संहारकर्ता र कल्याणकारी छ। तिमीहरूको कृपा दक्षिणाझैँ विजय प्रदान गर्ने र दैवी शक्तिजस्तै शत्रु परास्त गर्ने खालको छ।
प्रति ष्टोभन्ति सिन्धवः पविभ्यो यदभ्रियां वाचमुदीरयन्ति।
अव स्मयन्त विद्युतः पृथिव्यां यदी घृतं मरुतः प्रुष्णुवन्ति ॥८॥
वीर मरुत्हरूका रथका पाङ्ग्राबाट मेघको गर्जनजस्तै प्रतिध्वनि निस्कँदा नदीका जलप्रवाहमा ठूलो खलबली मच्चिन्छ। वीर मरुत्गणले जलको वर्षा गर्दा पृथ्वीमा विद्युत्का तरङ्गहरूले मानौँ ख्यालठट्टा गरेका हुन् कि जस्तो देखिन्छन्।
असूत पृश्निर्महते रणाय त्वेषमयासां मरुतामनीकम्।
ते सप्सरासोऽजनयन्ताभ्वमादित्स्वधामिषिरां पर्यपश्यन् ॥९॥
मातृभूमिका प्रेरणाले महासङ्ग्रामका लागि गतिशील वीर मरुत्हरूको प्रखर तेजस्वी सेना सङ्गठित भएर अस्तित्वमा आयो। शत्रुमाथि प्रहार गर्ने यी वीरले सङ्ग्राममा प्रखर तेजको परिचय दिए। त्यसपछि सबैले यिनको अन्न उत्पादक तथा धारण क्षमता चारैतिर पुगिसकेको अनुभव गरे।
एष वः स्तोमो मरुत इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः।
एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥१०॥
हे वीर मरुत्गण ! सम्माननीय कविबाट तिमीहरूलाई प्रसन्न गर्नका लागि रचेका काव्य हामी समर्पित गर्दछौँ। यस स्तुतिले तिमीहरूलाई बलियो बनाओस्। यिनले हामीलाई पनि अन्न, बल र विजय प्राप्त गराऊन्।

[सूक्त - १६९]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि। देवता - इन्द्र। छन्द - त्रिष्टुप् चतुष्पदाविराट्।
महश्चित्त्वमिन्द्र यत एतान्महश्चिदसि त्यजसो वरूता।
स नो वेधो मरुतां चिकित्वान्त्सुम्ना वनुष्व तव हि प्रेष्ठा ॥१॥
हे इन्द्रदेव ! तिमी महान् देवता हौ र त्यागका प्रतिमूर्ति मरुत्गणका संरक्षक पनि हौ। हे ज्ञानसम्पन्न इन्द्रदेव ! हामी तिमी परिचित छौ। त्यसैले मरुत्गणका साथ आफ्ना प्रिय सामग्री हामीलाई प्रदान गर

अयुञ्जन्त इन्द्र विश्वकृष्टीर्विदानासो निष्षिधो मर्त्यत्रा।
मरुतां पृत्सुतिर्हासमाना स्वर्मीढस्य प्रधनस्य सातौ ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! जुन मरुत्गणका सेना युद्ध प्रारम्भ भएपछि विशेष हर्षित हुँदै सुखको अनुभव गर्दछन्। शत्रुलाई टाढा भगाउने तिनीहरूलाई सम्पूर्ण मानिसको सर्वोत्तम जानकारी छ। ती मरुत्गणले तिम्रो सहयोग गर्दछन्।

अभ्यक्सा त इन्द्र ऋष्टिरस्मे सनेम्यभ्वं मरुतो जुनन्ति।
अग्निश्चिद्धि ष्मातसे शुशुक्वानापो न द्वीपं दधति प्रयांसि ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीबाट सिर्जना गरिएको वज्र हामीलाई उपलब्ध होस्। मरुत्गण सधैँ जल बर्साउँछन्। अग्निलाई काठले र द्वीपलाई पानीले आफूभित्र पालेझैँ मरुत्गणले हामीलाई अन्न दिएर पालनपोषण गर्दछन्।

त्वं तू न इन्द्र तं रयिं दा ओजिष्ठया दक्षिणयेव रातिम्।
स्तुतश्च यास्ते चकनन्त वायोः स्तनं न मध्वः पीपयन्त वाजैः ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! मिठो दुधले स्तनहरू परिपुष्ट भएझैँ हाम्रा स्तोत्रको उच्चारणले तिनीहरू प्रसन्न होऊन्। हामीलाई अन्न आदि अभीष्ट कुराले परिपुष्ट गर। दक्षिणामा प्राप्त हुने धनजस्तै धनसम्पदाले हामीलाई सम्पन्न गराऊ।

त्वे राय इन्द्र तोशतमाः प्रणेतारः कस्य चिदृतायोः।
ते षु णो मरुतो मृडयन्तु ये स्मा पुरा गातूयन्तीव देवाः ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीसित यजमानहरूलाई सन्तुष्ट गरेर यज्ञीय सत्कर्मलाई प्रेरित गर्ने खालका धनसम्पदाहरू छन्। हे इन्द्रदेव ! प्राचीन कालदेखि नै यज्ञरूपी सत्कर्ममा अभ्यस्त मरुत्गणले हामीलाई सुख र सौभाग्य प्रदान गरुन्।

प्रति प्र याहीन्द्र मीढ्हुषो नॄन्महः पार्थिवे सदने यतस्व।
अध यदेषां पृथुबुध्नास एतास्तीर्थे नार्यः पौंस्यानि तस्थुः ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! व्यापक रूपमा जलको वर्षा गर्नका लागि अगुवा मानिने मरुत्गणका नजिक जाऊ। त्यहाँ उनीहरूसितै मिलेर भूमण्डलमा तिमी आफ्ना पराक्रमको परिचय देऊ। युद्धमा पराक्रम गरेझैँ मरुत्का अश्वले आक्रमण गर्दछन्।

प्रति घोराणामेतानामयासां मरुतां शृण्व आयतामुपब्दिः।
ये मर्त्यं पृतनायन्तमूमैर्ऋणावानं न पतयन्त सर्गैः ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! अपराधी ऋणीलाई दण्डित गरिएझैँ इन्द्रदेवका सहयोगी मरुत्गण युद्धको रहर गर्ने असुरलाई शस्त्रले प्रहार गरेर भुईंमा पछार्दछन्। त्यस बेला शीघ्र गमनशील, आक्रमणकारी र शत्रुलाई थुन्ने मरुत्हरूको भयङ्कर शब्द सुनिन्छ।

त्वं मानेभ्य इन्द्र विश्वजन्या रदा मरुद्भिः शुरुधो गोअग्राः।
स्तवानेभिः स्तवसे देव देवैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी मरुत्हरूका सहयोगबाट विश्व उत्पादक सामर्थ्यले, आफ्नो प्रतिष्ठा बढाउनका लागि गाई अगाडि राखेर युद्ध गरिरहेका शोषणकारी शत्रुका सेनालाई संहार गर। हे इन्द्रदेव ! तिम्रो प्रार्थना स्तुत्य देवताहरूसँगै गरिन्छ। हामी तिम्रा सहयोगबाट अन्न, बल र विजयश्री प्राप्त गरौँ।

[सूक्त - १७०]

ऋषि – इन्द्र अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** – बृहती अनुष्टुप् त्रिष्टुप्।

न नूनमस्ति नो श्वः कस्तद्वेद यदद्भुतम्।
अन्यस्य चित्तमभि सञ्चरेण्यमुताधीतं वि नश्यति ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! जे आज छैन, त्यो भोलि पनि हुनेछैन। जे भएकै छैन, त्यो कसरी जान्न सकिन्छ ? चित्त चलायमान छ, त्यसले सङ्कल्प गर्छ, त्यसो हुँदा बदलिन सक्छ।

किं न इन्द्र जिघांससि भ्रातरो मरुतस्तव।
तेभिः कल्पस्व साधुया मा नः समरणे वधीः ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी किन म निरपराधीलाई वध गर्न चाहन्छौ। मरुत्गण तिम्रा भाइहरू हुन्। उनीहरूसँगै तिमी यज्ञको श्रेष्ठ भाग प्राप्त गर। हे इन्द्रदेव ! हामीलाई युद्धक्षेत्रमा हिंसित नगर।

किं नो भ्रातरगस्त्य सखा सन्नति मन्यसे।
विद्मा हि ते यथा मनोऽस्मभ्यमिन्न दित्ससि ॥३॥

हे भ्रातृस्वरूप अगस्त्य ! तिमी हाम्रा मित्र भएर हाम्रै अपमान किन गर्दै छौ ? तिम्रो मन लोभी भावनाले ग्रस्त छ भन्ने हामी राम्रोसित जान्दछौँ। तिमी हाम्रो भाग हामीलाई नदिन खोज्दै छौ।

अरं कृण्वन्तु वेदिं समग्निमिन्धतां पुरः। तत्रामृतस्य चेतनं यज्ञं ते तनवावहै॥

याज्ञिकहरू यज्ञवेदिका राम्ररी सजाउन्। त्यहाँ सबैभन्दा पहिले अग्नि प्रज्वलित गरुन्। त्यहाँ तिम्रा निमित्त अमरत्व जागृत गर्ने यज्ञीय भावना विस्तार गरुन्।

त्वमीशिषे वसुपते वसूनां त्वं मित्राणां मित्रपते धेष्ठः।
इन्द्र त्वं मरुद्भिः सं वदस्वाध प्राशान ऋतुथा हवींषि ॥५॥

हे धनका अधिपति इन्द्रदेव ! तिमी सम्पूर्ण धन आफ्नै स्वामित्वमा राख्दछौ। हे मित्रका रक्षक ! तिमीलाई मित्रहरूले विशेष रूपमा स्वीकार गर्दछन्। हे इन्द्रदेव ! तिमी मरुत्‌गणप्रति सद्व्यवहार गर र ऋतुअनुसार हामीले दिएको आहुति सेवन गर।

[सूक्त - १७१]

ऋषि – अगस्त्य मैत्रावरुणि। देवता – मरुद्‌गण मरुत्वानिन्द्र। छन्द – त्रिष्टुप्।

प्रति व एना नमसाहमेमि सूक्तेन भिक्षे सुमतिं तुराणाम्।
रराणता मरुतो वेद्याभिर्नि हेडो धत्त वि मुचध्वमश्वान् ॥१॥

हे मरुत्‌गण ! हामी स्तुति गाउँदै विनयपूर्वक झुकेर तिम्रा नजिक आएका छौँ। तेज गतिले जाने तिमी वीरहरूसित हामी परामर्श माग्दछौँ। ज्ञानवर्धक स्तुतिले हर्षित भएर जुनसुकै खालका विद्वेष बिर्सिएर घोडा मुक्त गरिदेओ।

एष वः स्तोमो मरुतो नमस्वान्हृदा तष्टो मनसा धायि देवाः।
उपेमा यात मनसा जुषाणा यूयं हि ष्ठा नमस इद्वृधासः ॥२॥

हे वीर मरुत्‌गण ! विनम्र भाव तथा एकाग्र मनले रचित स्तोत्र ध्यानपूर्वक सुन। हे दिव्य वीरहरू हो ! हाम्रा स्तोत्रले हृदयदेखि नै प्रशंसा गरेको छ। तिमीहरू हाम्रा नजिकै आओ। तिमीहरू नै यस हव्यलाई बढाउने हौ।

स्तुतासो नो मरुतो मृडयन्तूत स्तुतो मघवा शम्भविष्ठः।
ऊर्ध्वा नः सन्तु कोम्या वनान्यहानि विश्वा मरुतो जिगीषा ॥३॥

स्तुतिबाट प्रशंसित भएका मरुत्‌गणले हाम्रा लागि सुखसौभाग्य प्रदान गरुन्। उसै गरी सबैका सुखदायक वैभवशाली इन्द्रदेव पनि स्तुतिबाट प्रसन्न भएर हामीलाई सुखी गराऊन्। हे मरुत्‌गण ! हाम्रो बाँकी जीवन प्रशंसनीय, सुन्दर र योग्य बनोस्।

अस्मादहं तविषादीषमाण इन्द्राद्भिया मरुतो रेजमानः।
युष्मभ्यं हव्या निशितान्यासन्तान्यारे चकृमा मृडता नः ॥४॥

हे मरुत्‌गण ! शक्तिशाली इन्द्रदेवका डरले हामी थर्कमान हुँदै काँप्दछौँ। आहुति तयार गरेर तिमीहरूका लागि एकातिर राखिएको छ। त्यसले हामीलाई सुखी बनाओ।

येन मानासश्चितयन्त उस्रा व्युष्टिषु शवसा शश्वतीनाम्।
स नो मरुद्भिर्वृषभ श्रवो धा उग्र उग्रेभिः स्थविरः सहोदाः ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रा सामर्थ्यबाट प्रेरित भएर उषाका किरण नित्य प्रकट हुन्छ र सर्वत्र प्रकाश फैलाउँछ। हे सामर्थ्यवान् इन्द्रदेव ! पराक्रमीहरूमा सर्वश्रेष्ठ, शूरवीर र बलप्रदायक तिमी मरुतहरूका सहयोगले हामीलाई अन्न प्रदान गर।

त्वां पाहीन्द्र सहीयसो नॄन्भवा मरुद्भिरवयातहेडाः।
सुप्रकेतेभिः सासहिर्दधानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी शत्रु संहार गर्ने नेतृत्व कर्ताहरूका संरक्षण गर्ने हौ। मरुत्का साथमा रहने तिमी क्रोधरहित पनि भइदेऊ। श्रेष्ठ तेजले सम्पन्न भएर शत्रुविनाशक सामर्थ्य तिमी धारण गर्दछौ। हामी अन्न र बल र दाताको वृत्ति स्वाभाविक रूपमा धारण गरौँ।

[सूक्त - १७२]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** - मरुद्गण। **छन्द** - गायत्री।

चित्रो वोऽस्तु यामश्चित्र ऊती सुदानवः। मरुतो अहिभानवः ॥१॥

हे दानवीर, अक्षय तेजसम्पन्न मरुत्गण! तिम्रो गति आश्चर्यजनक छ। [illegible] सामर्थ्य पनि विलक्षण छ।

आरे सा वः सुदानवो मरुत ऋञ्जती शरुः। आरे अश्मा यमस्यथ ॥२॥

हे श्रेष्ठ दानवीर मरुत्गण! तीव्र वेगले, शत्रुका समूहमा तिमीहरूले [illegible] शस्त्र हामीदेखि टाढा रहून्। तिमीहरू जुन वज्र शत्रुमाथि प्रहार गर्दछौ, त्यो पनि हामीदेखि टाढै रहोस्।

तृणस्कन्दस्य नु विशः परिवृङ्क्त सुदानवः। ऊर्ध्वान्नः कर्त जीवसे ॥३॥

हे श्रेष्ठ दानवीर मरुत्गण! सिन्कोझैं सजिलै नाश हुने प्रजाहरूलाई [illegible] मार्गबाट रोक। प्रजाको जीवनस्तर माथि उठाउँदै हामीलाई दीर्घायु प्रदान गर।

[सूक्त - १७३]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - [illegible]

गायत्साम नभन्यं यथा वेरर्चाम तद्वावृधानं स्वर्वत्।
गावो धेनवो बर्हिष्यदब्धा आ यत्सद्मानं दिव्यं विवासान् ॥१॥

कामना पूर्ति गर्ने गाईले यज्ञमा विराजमान इन्द्रदेवलाई सेवा गर्दछन्। [illegible] आफ्नो ज्ञानअनुसार हिंसक शत्रु विनाश गर्नका लागि सामगान गाओ। हामी यसै किसिमले इन्द्रदेवका लागि सुखदायी तथा उन्नतिशील सामगान गर्दछौं।

अर्चद्वृषा वृषभिः स्वेदुहव्यैर्मृगो नाश्नो अति यज्जुगुर्यात्।
प्र मन्दयुर्मनां गूर्त होता भरते मर्यो मिथुना यजत्रः ॥२॥

जुन बेला हवि सेवन गर्ने इच्छुक इन्द्रदेव सिंहजस्तै, आफ्नो [illegible] गर्दछन्, त्यस अवसरमा तेजस्वी ऋत्विकहरू सामर्थ्यवर्धक आफ्नो हविष्पात्र इन्द्रदेवलाई [illegible] गर्दछन्। हे पुरुषार्थी इन्द्रदेव! हविदाता, यज्ञकर्ता, होता र स्तोता यी सबैले एकैसाथ [illegible] तिम्रा लागि हव्य पदार्थ प्रदान गर्दछन्।

नक्षद्धोता परि सद्म मिता यन्भरद्गर्भमा शरदः पृथिव्याः।
क्रन्ददश्वो नयमानो रुवद्गौरन्तर्दूतो न रोदसी चरद्वाक् ॥३॥

होताका रूपमा रहेका इन्द्रदेव गतिशील भएर सर्वत्र परिव्याप्त हुन्छन् र [illegible] पहिले नै पृथ्वीका भित्री भागमा जल भराइदिन्छन्। इन्द्रदेवलाई आउँदै देखेर [illegible] आ-आफ्ना स्वरमा कराउँछन्। इन्द्रदेव द्युलोक र भूलोकका बीचमा दूतझैं घुम्छन्।

ता कर्माषतरास्मै प्र च्यौत्नानि देवयन्तो भरन्ते।
जुजोषदिन्द्रो दस्मवर्चा नासत्येव सुग्म्यो रथेष्ठाः ॥४॥

देवताका उपासक ऋत्विकहरूबाट शत्रुसंहारक इन्द्रदेवका लागि हवि अर्पित गरिन्छ। [illegible] तयार पारिएको त्यही हवि नै तिमीहरूका लागि हामी अर्पण गर्दछौं। [illegible] रथमा चढेकाले तेजयुक्त, उत्तम गति भएका अश्विनीकुमारजस्ता इन्द्रदेव हामीले प्रदान गरेको आहुति स्वीकार गरुन्।

तमु ष्टुहीन्द्रं यो ह सत्वा यः शूरो मघवा यो रथेष्ठाः।
प्रतीचश्चिद्योधीयान्वृषण्वानववव्रुषश्चित्तमसो विहन्ता ॥५॥

हे मानिसहरू हो! शत्रुसंहारक, शूरवीर, ऐश्वर्यसम्पन्न, उत्तम सारथी, असङ्ख्य विरोधीसित निर्भीकतापूर्वक युद्ध गर्ने, प्रचुर सामर्थ्यले युक्त र अज्ञानरूपी अन्धकार नाश गर्ने उनै इन्द्रदेवको अर्चना गर।

प्र यदित्था महिना नृभ्यो अस्त्यरं रोदसी कक्ष्ये३ नास्मै।
सं विव्य इन्द्रो वृजनं न भूमा भर्ति स्वधावाँ ओपशमिव द्याम् ॥६॥

आफ्नो महिमाले गर्दा इन्द्रदेव मानिसका अधिपति हुन्, कक्षजस्ता आकाश र पृथ्वी यी दुवै लोक उनका लागि पर्याप्त छैनन्। इन्द्रदेवले पृथ्वीलाई कपालजस्तै र गोरुको सिङजस्तै धारेर द्युलोक ग्रहण गरिरहेका छन्।

समत्सु त्वा शूर सतामुराणं प्रपथिन्तमं परितंसयध्यै ।
सजोषस इन्द्रं मदे क्षोणीः सूरिं चिद्ये अनुमदन्ति वाजैः ॥७॥

आनन्दमा उत्साही बनेका वीरले मरुत्हरूका साथै ज्ञानसम्पन्न इन्द्रदेवलाई अन्नद्वारा प्रसन्न गर्दछन् । हे वीर इन्द्रदेव ! उनीहरू तिमीलाई सबैभन्दा उत्तम र योग्य मार्गदर्शक ठानेर नै युद्धभूमिमा पनि अग्र स्थान प्रदान गर्दछन् ।

एवा हि ते शं सवना समुद्र आपो यत्त आसु मदन्ति देवीः ।
विश्वा ते अनु जोष्या भूद्गौः सूरींश्चिद्यदि धिषा वेषि जनान् ॥८॥

समस्त भूक्षेत्र र समुद्रमा जलको वर्षा गराउने आशा गर्दै इन्द्रदेवको स्तुतिका साथ ज्ञानीहरू आनन्ददायक यज्ञ गर्दछन् । ज्ञानी मानिसले भावनापूर्वक प्रार्थना गरेपछि हर्षित भएका इन्द्रदेव उनीहरूले रुचाएको फल प्रदान गर्दछन् ।

असाम यथा सुषखाय एन स्वभिष्टयो नरां न शंसैः ।
असद्यथा न इन्द्रो वन्दनेष्ठास्तुरो न कर्म नयमान उक्था ॥९॥

हे स्वामी इन्द्रदेव ! जस्ता व्यवहारले हाम्रो मित्रता तिमीसित रहन्छ, त्यस्तै व्यवहार हामीसित गर । हाम्रा स्तोत्रगान तिमीबाट लक्षित साधन पूर्ति गराउन सक्ने होस् । तिमी हाम्रो प्रार्थना सुनेर चाँडै नै हामीलाई कर्तव्य निर्वाह गर्नका लागि शक्ति प्रदान गर ।

विष्पर्धसो नरां न शंसैरस्माकासदिन्द्रो वज्रहस्तः ।
मित्रायुवो न पूर्पतिं सुशिष्टौ मध्यायुव उप शिक्षन्ति यज्ञैः ॥१०॥

याज्ञिकहरूले झैँ स्तोताहरूले पनि वज्रधारी इन्द्रदेवको मित्रता प्राप्त होस् भनेर प्रतिस्पर्धी भावनाले प्रशंसक वाणीद्वारा उनको स्तुति गर्दछन् । मध्यस्थ व्यक्तिहरू मित्रताको कामनाले शिष्टाचार पूरा गर्दै कोसेली दिएझैँ राष्ट्रका रक्षक इन्द्रदेवलाई यज्ञबाट दानस्वरूप हविष्यान्न अर्पित गर्दछन् ।

यज्ञो हि ष्मेन्द्रं कश्चिदृन्धञ्जुहुराणश्चिन्मनसा परियन् ।
तीर्थे नाच्छा तातृषाणमोको दीर्घो न सिध्रमा कृणोत्यध्वा ॥११॥

प्रत्येक यज्ञीय कर्मले इन्द्रदेवलाई उन्नति गराउँछन् । दुर्भावजन्य कुटिलताले गरिएका यज्ञबाट इन्द्रदेव प्रसन्न हुँदैनन् । तिर्खाएका तीर्थयात्रीलाई नजिकैका जलले तुष्टि दिएझैँ उपयुक्त किसिमका यज्ञले इन्द्रदेवलाई प्रसन्नता प्रदान गर्दछ । लामो बाटाका थकाइले दुःख दिएझैँ कुटिलतापूर्ण यज्ञले कुटिल फल नै प्रदान गर्दछ ।

मो षू ण इन्द्रात्र पृत्सु देवैरस्ति हि ष्मा ते शुष्मिन्नवयाः ।
महश्चिद्यस्य मीढुषो यव्या हविष्मतो मरुतो वन्दते गीः ॥१२॥

हे इन्द्रदेव ! युद्धमा तिमी हाम्रो पनि साथ नछोड । हे बलशाली इन्द्रदेव ! तिम्रा लागि यज्ञको भाग प्रस्तुत छ । हामीलाई सुख दिने र प्रतिफल पाइने स्तुतिले अन्न र जल प्रदान गर्ने मरुत्हरूको पनि वन्दना गर्दछन् ।

एष स्तोम इन्द्र तुभ्यमस्मे एतेन गातुं हरिवो विदो नः ।
आ नो ववृत्याः सुवितायं देव विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥१३॥

हे अश्वले सम्पन्न देवताका रूपमा रहेका इन्द्रदेव ! हाम्रा स्तुति तिम्रै निमित्त हो । हाम्रा यज्ञको उद्देश्य बुझ । हामीलाई कल्याणकारी धनसम्पत्ति प्रदान गर । त्यसबाट हामी अन्न, बल र विजयश्री प्रदान गर्ने सैनिक प्राप्त गर्न सकौँ ।

[सूक्त - १७४]

ऋषि – अगस्त्य मैत्रावरुणि । **देवता** – इन्द्र । **छन्द** – त्रिष्टुप् ।

त्वं राजेन्द्र ये च देवा रक्षा नॄन्पाह्यसुर त्वमस्मान् ।
त्वं सत्पतिर्मघवा नस्तरुत्रस्त्वं सत्यो वसवानः सहोदाः ॥१॥

हे [illegible]ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! तिमी संसारका अधिपति हौ । देवशक्तिका सहयोगले तिमी मानिसको [illegible] तिमी सत्कर्मशील मानिसका पालक हौ । हामीजस्ता वीरलाई रक्षा गर । तिमी ऐश्वर्यवान् [illegible] लगाउने हौ । तिमी नै भरोसिलो आश्रयदाता र बलदाता हौ ।

दनो विश इन्द्र मृध्रवाचः सप्त यत्पुरः शर्म शारदीर्दर्त् ।
ऋणोरपो अनवद्यार्णा यूने वृत्रं पुरुकुत्साय रन्धीः ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीले शरदकालीन निवासयोग्य शत्रुका सहरमा भएका सात वटा भवन नष्ट गरेकै बेला कटुभाषी शत्रु पक्षका सैनिकलाई पनि नष्ट गर्‍यौ । हे अनिन्दनीय इन्द्रदेव ! तिमीले पानीको धारालाई बग्नका लागि खोलिदियौ र पुरुकुत्स नामका युवकका लागि वृत्रासुरको संहार गर्‍यौ ।

अजा वृत इन्द्र शूरपत्नीर्द्यां च येभिः पुरुहूत नूनम् ।
रक्षो अग्निमशुषं तूर्वयाणं सिंहो न दमे अपांसि वस्तोः ॥३॥

आह्वान गर्न योग्य हे इन्द्रदेव ! जुन मरुत्‌गणका साथमा तिमी निश्चित रूपमा दिव्य लोकमा जान्छौ, उनीहरूकै सहयोगले वीरलाई सुरक्षित गरेर शत्रुको अभेद्य पर्खाल भत्काउँछौ । हे इन्द्रदेव ! हाम्रा घरमा जल पूरा गर्नका लागि सिंहजस्तिकै पराक्रमी आफ्ना सामर्थ्यले रोगनाशक तीव्र गतिशील अग्निलाई संरक्षित गर ।

शेषन्नु त इन्द्र सस्मिन्योनौ प्रशस्तये पवीरवस्य मह्ना ।
सृजदर्णास्यव यद्युधा गास्तिष्ठद्धरी धृषता मृष्ट वाजान् ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीलाई महिमासम्पन्न गराउनका लागि वज्रका प्रहारले युद्धभूमिमा असुर धराशायी भएर ढले । जुन समयमा तिमी योद्धा शत्रुका नजिक गएर उनीहरूले थुनेको जलप्रवाहलाई बगायौ, उसै बेला तिमीहरू दुवै घोडामा आरूढ भयौ । आआफ्ना घर्षणशील र शत्रुनाशक सामर्थ्यले वीर सैनिकलाई दोषमुक्त गरायौ ।

वह कुत्समिन्द्र यस्मिञ्चाकन्त्स्यूमन्यू ऋज्रा वातस्याश्वा ।
प्र सूरश्चक्रं वृहतादभीकेऽभि स्पृधो यासिषद्वज्रबाहुः ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी कुत्सका यज्ञमा हवि सेवन गर्न रुचाउँछौ । सुखदायी र सोझो मार्गमा हिँड्न वायुसमान गतिमान् अश्व तिमी धपाऊ । युद्धमा सूर्यदेवले आफ्नो चक्र उनका नजिक लैजाऊन् र हातमा वज्र धारण गर्ने इन्द्रदेव शत्रु सेनातर्फ उन्मुख होऊन् ।

जघन्वाँ इन्द्र मित्रेरूञ्चोदप्रवृद्धो हरिवो अदाशून् ।
प्र ये पश्यन्नर्यमणं सचायोस्त्वया शूर्ता वहमाना अपत्यम् ॥६॥

हे अश्वयुक्त इन्द्रदेव ! तिमीले अति उत्साहपूर्वक मित्रका शत्रु यज्ञकर्मरहित दुष्टको संहार गर्‍यौ । तिमीलाई जसले अन्न दान गरेर सन्तुष्ट गर्दछन्, उनीहरूलाई तिमी सन्तान र वीरता प्रदान गर्दछौ ।

रपत्कविरिन्द्रार्कसातौ क्षां दासायोपबर्हणीं कः ।
करत्तिस्रो मघवा दानुचित्रा नि दुर्योणे कुयवाचं मृधि श्रेत् ॥७॥

हे इन्द्रदेव ! ऋषिहरूले स्तुति गाउने बेलामा तिम्रा लागि प्रशंसक वाणी प्रयोग गरे । अनि तिमीले शत्रु संहार गरेर उनीहरूलाई पृथ्वीरूपी शय्यामा सुताइदियौ । ऐश्वर्यवान् इन्द्रले तीन भूमिलाई उत्तम अन्न, ऐश्वर्य र सुखदायी पदार्थले सुशोभित गरे । दुर्योणिका लागि युद्धमा तिमीले कुयवाच राक्षसको संहार गर्‍यौ ।

सना ता त इन्द्र नव्या आगुः सहो नभोऽविरणाय पूर्वीः ।
भिनत्पुरो न भिदो अदेवीर्ननमो वधरदेवस्य पीयोः ॥८॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो शाश्वत स्तोत्ररूपी वाणी ऋषिहरूले फेरि पनि गाए । तिमीले युद्ध रोक्नका लागि आसुरी शक्तिलाई दमन गर्‍यौ र शत्रुका किल्ला भत्काएझैँ असुरताको अभेद्य शक्ति आफ्ना सामर्थ्यले छिन्नभिन्न गरायौ । हिंसक शत्रुका शस्त्रबलको धार पनि तिमीले भुत्ताइदियौ ।

त्वं धुनिरिन्द्र धुनिमतीर्ऋणोरपः सीरा न स्रवन्तीः ।
प्र यत्समुद्रमति शूर पर्षि पारया तुर्वशं यदुं स्वस्ति ॥९॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी शत्रुलाई आफ्ना सामर्थ्यले भयभीत गराउँछौ । प्रवाहित नदीजस्तो जलको अथाह भण्डार तिमीले खोलिदियौ । हे पराक्रमी वीर इन्द्रदेव ! तिमी समुद्रलाई जलले परिपूर्ण गराउँछौ । तिमी तुर्वश र यदुलाई दक्षतापूर्वक पारि तारिदिन्छौ ।

त्वमस्माकमिन्द्र विश्वध स्या अवृकतमो नरां नृपाता ।
स नो विश्वासां स्पृधां सहोदा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥१०॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी सधैँ हाम्रा निष्कपट प्रजाका संरक्षक हौ । हाम्रा सम्पूर्ण सैन्य शक्तिको प्रभाव क्षमता बढाइदेऊ । त्यसले हामीलाई अन्न, बल र दीर्घायु लाभ हुन सकोस् ।

[सूक्त - १७५]

ऋषि – अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** – स्कन्धोग्रीवी बृहती अनुष्टुप्।

मत्स्यपायि ते महः पात्रस्येव हरिवो मत्सरो मदः।
वृषा ते वृष्ण इन्दुर्वाजी सहस्रसातमः ॥१॥

हे अश्वधारक इन्द्रदेव ! विशाल भाँडोजस्तो तिमी महान् छौ। आनन्ददायक, हर्षवर्धक, शक्तिशाली, असङ्ख्य दान गर्ने तिमी सोमरस पान गर्दै आनन्दको अनुभव गर।

आ नस्ते गन्तुमत्सरो वृषा मदो वरेण्यः।
सहावाँ इन्द्र सानसिः पृतनाषाडमर्त्यः ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रा लागि तयार गरिएको बलवर्धक, हर्षदायक, असल, सामर्थ्ययुक्त, पान गर्न योग्य, अविनाशी, शत्रुविजेता, आनन्ददायी सोमरस तिमीलाई प्राप्त होस्।

त्वं हि शूरः सनिता चोदयो मनुषो रथम्।
सहावान्दस्युमव्रतमोषः पात्रं न शोचिषा ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी वीर र अन्नदाता हौ। मानिसको इच्छा राम्रो दिशामा प्रेरित गर। अग्निका ज्वालाले भाँडो तताएझैँ तिमी सहायक बनेर मर्यादाहीन दुष्टलाई नष्ट गर।

मुषाय सूर्यं कवे चक्रमीशान ओजसा। वह शुष्णाय वधं कुत्सं वातस्याश्वैः ॥

हे मेधावी इन्द्रदेव ! तिमी सबैका स्वामी हौ। ऐश्वर्य प्राप्तिका लागि तिमीले आफ्ना सामर्थ्य शक्तिले सूर्यदेवबाट चक्र प्राप्त गर्‍यौ। शुष्णलाई संहार गर्नका लागि वायुझैँ वेग भएका अश्वमा बस र शत्रुमाथि प्रहार गर्ने वज्र लिएर कुत्सका नजिकै पुर्‍याऊ।

शुष्मिन्तमो हि ते मदो द्युम्निन्तम उत क्रतुः।
वृत्रघ्ना वरिवोविदा मंसीष्ठा अश्वसातमः ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रो प्रसन्नता सबैलाई शक्ति दिने खालको छ। तिम्रो असल कर्म मनग्गे अन्न प्रदान गर्ने खालको छ। तिमी अश्व दान गर्नमा प्रख्यात छौ। हामीलाई वृत्रवध गर्ने अस्त्र र ऐश्वर्य सम्पदा प्रदान गर।

यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मयइवापो न तृष्यते बभूथ।
तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! तिर्खाएकाहरूले पानी र दुःखीहरूले सुख प्राप्त गरेझैँ तिमी उहिलेका स्तोताहरूलाई आनन्ददाता र प्रिय सिद्ध भएका छौ। सनातनी स्तुतिले हामी तिमीलाई आमन्त्रित गर्दछौँ। त्यसबाट हामी अन्न, बल र दीर्घायु प्राप्त गरौँ।

[सूक्त - १७६]

ऋषि – अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** – इन्द्र। **छन्द** - अनुष्टुप् त्रिष्टुप्।

मत्सि नो वस्यइष्टय इन्द्रमिन्दो वृषा विश।
ऋघायमाण इन्वसि शत्रुमन्ति न विन्दसि ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! ऐश्वर्य सम्पदा प्राप्त गराएर हामीलाई तिमी आनन्दित गर। हे बलदायक सोम ! तिमी इन्द्रदेवमा प्रविष्ट होऊ। शत्रुको संहार गर्दै देवशक्तिभित्र तिमी व्याप्त भइदेऊ र विकाररूपी शत्रुहरूलाई हाम्रा नजिक आउन नदेऊ।

तस्मिन्ना वेशया गिरो य एकश्चर्षणीनाम्।
अनु स्वधा यमुप्यते यवं न चर्कृषद्वृषा ॥२॥

सम्पूर्ण प्रजाका एकमात्र अधीश्वरका रूपमा रहेका, सबैबाट हविष्यान्न अर्पण गरिने, अति शक्तिशाली, किसानले जौको बाली काटेझैँ शत्रु समाप्त गर्ने इन्द्रदेवलाई तिमीहरू सबैले स्तुतिसहित अर्चना गर।

यस्य विश्वानि हस्तयोः पञ्च क्षितीनां वसु।
स्पाशयस्व यो अस्मध्रुग्दिव्येवाशनिर्जहि ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिम्रा हातमा प्रजाका पाँच प्रकारको वैभव सम्पदा छ। तिमी हाम्रा विरोधी परास्त गरिदेऊ र आकाशबाट खस्ने चट्याङले झैँ तिनीहरूलाई विनाश गरिदेऊ।

असुन्वन्तं समं जहि दूणाशं यो न ते मयः ।
अस्मभ्यमस्य वेदनं दद्धि सूरिश्चिदोहते ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! सोम तयार नगर्ने, यज्ञकर्मविहीन, दुष्कर्मी, अनियन्त्रित दुष्टलाई तिमी नाश गर र उनीहरूको धनसम्पत्ति हामीलाई प्रदान गर।

आवो यस्य द्विबर्हसोऽर्केषु सानुषगसत् ।
आजाविन्द्रस्येन्दो प्रावो वाजेषु वाजिनम् ॥५॥

स्तोत्र उच्चारण गर्ने बेलामा सधैँ उपस्थित रहेर तिमीले दुई [illegible] यज्ञ सम्पन्न गर्ने यजमानलाई रक्षा गरेका छौ। हे सोम ! उसै गरी तिमी र इन्द्रदेव युद्धमा र [illegible] प्राप्त गर्ने समयमा यजमानलाई पनि रक्षा गर।

यथा पूर्वेभ्यो जरितृभ्य इन्द्र मयइवापो न तृष्यते बभूथ ।
तामनु त्वा निविदं जोहवीमि विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥६॥

हे इन्द्रदेव ! तिर्खाएकालाई जल र दुःखीलाई सुख प्राप्त गराएझैँ गर्ने [illegible] स्तोताहरूका लागि आनन्ददायक र प्रीतियुक्त बन्यौ। तिम्रा तिनै पुराना स्तुतिले हामी तिमीलाई आमन्त्रित गर्दछौँ। तिम्रा कृपाले हामी अन्न, बल र लामो आयु प्राप्त गरौँ।

[सूक्त - १७७]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि । **देवता** - इन्द्र । **छन्द** - त्रिष्टुप्

आ चर्षणिप्रा वृषभो जनानां राजा कृष्टीनां पुरुहूत इन्द्रः ।
स्तुतः श्रवस्यन्नवसोप मद्रिग्युक्त्वा हरी वृषणा याह्यर्वाङ् ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी प्रजाहरूका पालक, शक्तिशाली मानिसका अधिपति र [illegible] प्रेरक हुने हौ। तिमी स्तुतिबाट प्रशंसित भएर हाम्रा सोमयज्ञको कामना गर्दै संरक्षण [illegible] अश्व रथमा नारेर हामीकहाँ आऊ।

ये ते वृषणो वृषभास इन्द्र ब्रह्मयुजो वृषरथासो अत्याः ।
ताँ आ तिष्ठ तेभिरा याह्यर्वाङ् हवामहे त्वा सुत इन्द्र सोमे ॥२॥

हे इन्द्रदेव ! तिमीसित बलिया, शक्तिसम्पन्न र सङ्केत मात्रैले रथमा नारिने घोडा छन्। तिनैलाई रथमा नारेर, त्यसै रथमा बसेर हामीसित आऊ। हे इन्द्रदेव ! हामी [illegible] बेलामा तिमीलाई आह्वान गर्दछौँ।

आ तिष्ठ रथं वृषणं वृषा ते सुतः सोमः परिषिक्ता मधूनि ।
युक्त्वा वृषभ्यां वृषभ क्षितीनां हरिभ्यां याहि प्रवतोप मद्रिक् ॥३॥

हे इन्द्रदेव ! तिमी दह्रो रथमा विराजमान छौ। तिम्रा लागि शक्तिवर्धक सोमरस पेलेर तयार गरिएको छ। त्यसमा मिठो खाने कुरो मिसाइएको छ। हे शक्तिशाली इन्द्रदेव ! तिमी बलियो अश्व विशेष गतिसम्पन्न रथमा नारेर आफ्ना प्रजाका नजिकै जाऊ।

अयं यज्ञो देवया अयं मियेध इमा ब्रह्माण्ययमिन्द्र सोमः ।
स्तीर्णं बर्हिरा तु शक्र प्र याहि पिबा निषद्य वि मुचा हरी इह ॥४॥

हे इन्द्रदेव ! देवताहरूलाई प्राप्त हुने यो यज्ञ दुधालु प्राणी, स्तोत्र र सोमरस तिम्रै लागि हो। तिम्रा लागि यो आसन राखिएको छ। हे सामर्थ्यवान् इन्द्रदेव ! तिमी नजिकै आऊ र आसनमा बसेर सोमपान गर। यहीँ आफ्ना रथमा बाँधिएको घोडा खोल।

ओ सुष्टुत इन्द्र याह्यर्वाङुप ब्रह्माणि मान्यस्य कारोः ।
विद्याम वस्तोरवसा गृणन्तो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥५॥

हे इन्द्रदेव ! अति निहितसँग स्तुति गरिने तिमी सम्माननीय स्तोताको स्तुति सुनेर हाम्रा नजिक आयौ। हामी नित्य तिम्रा संरक्षणले तिम्रो प्रशंसा गर्दै धनसम्पदा प्राप्त गरेर अन्न, बल र विजयश्री प्राप्त गरौँ।

[सूक्त - १७८]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** - इन्द्र। **छन्द** - त्रिष्टुप्।

यद्ध स्या त इन्द्र श्रुष्टिरस्ति यया बभूथ जरितृभ्य ऊती।
मा नः कामं महयन्तमा धग्विश्वा ते अश्यां पर्याप आयोः ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! जुन धनले तिमी स्तोतालाई संरक्षण गर्दछौ, त्यो हामीलाई प्रदान गर। हाम्रो असल कामना नरोकीकन तिमी हाम्रा लागि उपयोगी ऐश्वर्य हामीलाई प्रदान गर।

न घा राजेन्द्र आ दभन्नो या नु स्वसारा कृणवन्त योनौ।
आपश्चिदस्मै सुतुका अवेषन्गमन्न इन्द्रः सख्या वयश्च ॥२॥

हाम्रा औंलाले यज्ञका जेजति काम यज्ञस्थलमा गरेका छन्, तेजस्वी इन्द्रदेवले ती नष्ट नगरिदिऊन्। यस्तो कार्य सम्पादनका लागि शुद्ध जल प्राप्त होस्। इन्द्रदेवले हाम्रा लागि मैत्रीभाव र पोषक उत्तम अन्न प्रदान गरुन्।

जेता नृभिरिन्द्रः पृत्सु शूरः श्रोता हवं नाधमानस्य कारोः।
प्रभर्ता रथं दाशुष उपाक उद्यन्ता गिरो यदि च त्मना भूत् ॥३॥

शूरवीर इन्द्रदेव युद्धमा सैन्यशक्तिका सहयोगले ऐश्वर्यविजेता, विपद्ग्रस्त स्तोताको करुण पुकार सुन्ने, दानी यजमानका नजिकै रथ अड्याउने, र श्रद्धाभावले प्रार्थना गर्ने साधकका वाणीरूपी साधनालाई उकास्ने खालका छन्।

एवा नृभिरिन्द्रः सुश्रवस्या प्रखादः पृक्षो अभि मित्रिणो भूत्।
समर्य इषः स्तवते विवाचि सत्राकरो यजमानस्य शंसः ॥४॥

ठूलो यश कमाएका इन्द्रदेव मानिससँग मित्रतापूर्ण व्यवहार गर्ने यजमानको मात्रै हवि ग्रहण गर्दछन्। इन्द्रदेव स्तोताको प्रार्थना पूर्ण गराउने र यजमानका शुभचिन्तक हुन्। जहाँ अनेकौं स्तोता परस्पर मिलेर आह्वान गर्छन्, त्यस्ता युद्धमा आफ्ना मित्रहरूको सुरक्षा गर्दछन्।

त्वया वयं मघवन्निन्द्र शत्रूनभि ष्याम महतो मन्यमानान्।
त्वं त्राता त्वमु नो वृधे भूर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥५॥

हे ऐश्वर्यशाली इन्द्रदेव ! हामी तिम्रा सहयोगले ठूला अहङ्कारी शत्रु पनि पराजित गरौं। तिमी नै हाम्रा संरक्षक र प्रगतिका कारण भइदेऊ। त्यसैबाट हामी अन्न, बल र लामो आयु प्राप्त गरौं।

[सूक्त - १७९]

ऋषि - लोपामुद्रा अगस्त्य मैत्रावरुण ब्रह्मचारी। **देवता** - रति। **छन्द** - त्रिष्टुप् बृहती।

पूर्वीरहं शरदः शश्रमाणा दोषा वस्तोरुषसो जरयन्तीः।
मिनाति श्रियं जरिमा तनूनामप्यू नु पत्नीर्वृषणो जगम्युः ॥१॥

हे इन्द्रदेव ! हामी विगतका अनेकौं वर्षदेखि उषाकाल, रात र दिनमा निरन्तर परिश्रम गर्न लागेका छौं। बुढ्यौलीले शरीरको क्षमता क्षीण गराउँछ। पत्नीसँग समर्थ पुरुष मात्रै जाऊन्।

ये चिद्धि पूर्व ऋतसाप आसन्त्साकं देवेभिरवदन्नृतानि।
ते चिदवासुर्नह्यन्तमापुः समू नु पत्नीर्वृषभिर्जगम्युः ॥२॥

उहिले ऋषिको स्तरमा पुगेर सत्यसाधनामा लागेका र देवताहरूसँग साँचो सत्य बोल्ने मानिस जेजति थिए, तिनीहरूले पनि सन्तान उत्पादन गरेका थिए। उनीहरू अन्त्यसम्म ब्रह्मचर्य आश्रममा रहेनन्। त्यस्तै अति समर्थ पुरुषलाई पत्नी उपलब्ध होऊन्।

न मृषा श्रान्तं यदवन्ति देवा विश्वा इत्स्पृधो अभ्यश्नवाव।
जयावेदत्र शतनीथमाजिं यत्सम्यञ्चा मिथुनावभ्यजाव ॥३॥

हाम्रो तपस्या खेर गएन। असल चरित्रका कारण देवताहरूले हामीलाई रक्षा गर्दछन्। हामीले विश्वका सबै प्रतिस्पर्धा जितेका छौं। हामी दम्पतीले यदि उचित तरिकाले सन्तान उत्पादन गर्दछौं भने यस जीवनमा सय वटा सङ्ग्राममा विजयी हुनेछौं।

नदस्य मा रुधतः काम आगन्नित आजातो अमुतः कुतश्चित्।
लोपामुद्रा वृषणं नी रिणाति धीरमधीरा धयति श्वसन्तम् ॥४॥

नदीको प्रवाह सबै तिरबाट रोक्ने, संयमबाट उत्पन्न शक्तिलाई लोपामुद्रा सन्तान प्राप्तिका कामनाले प्रेरित गर्दछिन्। यो, त्यो अथवा अन्य कुनै कारणले यस्तो भाव अधिक बढ्दछ। श्वास संयम गर्न सक्ने धीर पुरुषले अधीरतालाई नियन्त्रण गर्दछन्।

इमं नु सोममन्तितो हृत्सु पीतमुप ब्रुवे ।
यत्सीमागश्चकृमा तत्सु मृडतु पुलुकामो हि मर्त्यः ॥५॥

सोमका नजिकै गएका मानिस भावनापूर्वक त्यो पान गर्छन् र आफ्ना मनकौं रहर सोमसित प्रकट गर्दछन् । त्यस्तो बेलामा हाम्रा मनमा विकार आयो भने त्यसै सोमका प्रभावले त्यो भावना दोषबाट मुक्त र शुद्ध गराओस् ।

अगस्त्यः खनमानः खनित्रैः प्रजामपत्यं बलमिच्छमानः ।
उभौ वर्णावृषिरुग्रः पुपोष सत्या देवेष्वाशिषो जगाम ॥६॥

कठोर तपस्वी अगस्त्यले खन्तीले खनेर्कै भरमा प्रजाको उन्नति गर्ने र शक्ति आर्जन गर्ने दुई वर्णका मानिसलाई पालनपोषण गरे र देवताहरूको असल आशीर्वाद पाए ।

[सूक्त - १८०]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि । **देवता** - अश्विनीकुमार । **छन्द** - त्रिष्टुप् ।

युवो रजांसि सुयमासो अश्वा रथो यद्वां पर्यर्णांसि दीयत् ।
हिरण्यया वांपवयः प्रुषायन्मध्वः पिबन्ता उषसः सचेथे ॥१॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरूको रथ समुद्र वा अन्तरिक्षमा रहेका बेला रथ तान्ने अश्व नामको गतिसाधन पनि अन्तरिक्ष मार्गमा नियमअनुसार गतिशील रहन्छ । रथका स्वर्णिम दीप्तियुक्त पाङ्ग्रा पनि बादल समूहका पानीले भिज्ने गर्छन् । तिमीहरू दुवै मधुरिलो सोमरस पान गरेर बिहानीपख एकत्र भएर हिँड्छौ ।

युवमत्यस्याव नक्षथो यद्विपत्मनो नर्यस्य प्रयज्योः ।
स्वसा यद्वां विश्वगूर्ती भराति वाजायेट्टे मधुपाविषे च ॥२॥

सधैँले रुचाउने स्वादिलो सोमरस पान गर्ने अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै निरन्तर गतिशील, आकाशमा विचरण गर्ने, लोककल्याणकारी, पूजनीय सूर्यदेवको आगमन हुनुभन्दा पहिले आउँछौ । त्यसपछि उषा बहिनीले तिमीहरूलाई सहयोग गर्दछिन् र यज्ञमा यजमानहरू अन्न र अन्न बढाउनका लागि तिमीहरू दुवैको प्रशंसा गर्दछन् । XW

युवं पय उस्रियायामधत्तं पक्वमामायामव पूर्व्यं गोः ।
अन्तर्यद्वनिनो वामृतप्सू ह्वारो न शुचिर्यजते हविष्मान् ॥३॥

हे सत्यपालक अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैले गाईमा पोषणयुक्त दुध उत्पन्न गरायौ र थारा गाईमा पनि उत्पादनको सम्भाव्यता गरायौ । वनका सर्पजातिकै सचेत रहेर हविष्यान्न बढाउने यजमान तिमीहरू दुईका लागि दुधले यज्ञ गर्दछन् ।

युवं ह घर्मं मधुमन्तमत्रयेऽपो न क्षोदोऽवृणीतमेषे ।
तद्वां नरावश्विना पश्वइष्टी रथ्येव चक्रा प्रति यन्ति मध्वः ॥४॥

हे नेतृत्वशाली अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैले अत्रि ऋषिलाई सुखी बनाउनका लागि नै गर्मीलाई जलजस्तै शीतल, रसिलो र सुखदायी बनायौ । त्यसैले बेला रथका नजिक पाङ्ग्रा रहेझैँ तिमीहरूका नजिक यज्ञ र सोमरस पुगे ।

आ वां दानाय ववृतीय दस्रा गोरोहेण तौग्र्यो न जिव्रिः ।
अपः क्षोणी सचते माहिना वां जूर्णो वामक्षुरंहसो यजत्रा ॥५॥

हे शत्रुसंहारक एवं सम्मानित अश्विनीकुमारहरू हो ! विजयको आशा लिएका तुग्रका पुत्र तिमीहरू दुवैको सहयोग पाउन प्रशंसक शब्दका साथ जोड्न लागिपरे । तिमीहरूको महिमा सम्पूर्ण द्युलोक र पृथिवीमा त्यसै किसिमले व्याप्त छ । तिमीहरूको कृपा पाउँदा हामी अति वृद्ध भए पनि बुढ्यौलीका कष्टबाट मुक्त हुँदै लामो आयु पाऔँ भनेर तिमीहरू दुवैको स्तुति गर्दछौँ ।

नि यद्युवेथे नियुतः सुदानू उप स्वधाभिः सृजथः पुरन्धिम् ।
प्रेषद्वेषद्वातो न सूरिरा महे ददे सुव्रतो न वाजम् ॥६॥

हे दानवीर अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैले आफ्ना रथमा अश्व नारेपछि साधक भक्तका ठाउँमा असङ्ख्यको भरणपोषण गर्ने व्यवस्था, बुद्धि, अन्नसम्पदा उत्पन्न गर्दछौ । असल कार्य गर्ने मानिस यो महत्त्वपूर्ण दायित्व निर्वाह गर्नका लागि अन्न उपलब्ध गरेर हविष्यान्नलाई बाहुल्य बनाएर तिमीहरूलाई सन्तुष्ट पार्दछन् ।

वयं चिद्धि वां जरितारः सत्या विपन्यामहे वि पणिर्हितावान्।
अधा चिद्धि ष्माश्विनावनिन्द्या पाथो हिष्मा वृषणावन्तिदेवम् ॥७॥

हे शक्तिसम्पन्न, अनिन्दनीय अश्विनीकुमारहरू हो ! हामी नै सच्चा साधक हौं, त्यसैले तिमीहरू दुवैका प्रख्यात गुणको वर्णन गर्दछौं। धन सङ्ग्रह गर्ने व्यापारीहरू यज्ञमा धन लगाउँदैनन्। उनीहरू त तिमीहरूजस्ता देवताले ग्रहण गर्ने सोमरस पान मात्रै गर्छन्।

युवां चिद्धि ष्माश्विनावनु द्यून्विरुद्रस्य प्रस्रवणस्य सातौ।
अगस्त्यो नरां नृषु प्रशस्तः काराधुनीव चितयत्सहस्रैः ॥८॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! मानिस र पथप्रदर्शकहरूमा ख्याति प्राप्त अगस्त्य ऋषि सधैंभरि विशिष्ट गर्जन गर्ने जल प्रवाह उपलब्ध गर्न कुशल बाँसुरी वादकजस्तो भएर तिमीहरू दुईलाई सुन्दर ध्वनियुक्त हजारौं धुनले प्रार्थना गर्दछन्।

प्र यद्वहेथे महिना रथस्य प्र स्यन्द्रा याथो मनुषो न होता।
धत्तं सूरिभ्य उत वा स्वश्व्यं नासत्या रयिषाचः स्याम ॥९॥

हे सत्यका पालक र गतिशील अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै आआफ्ना सर्वोत्तम रथमा आरूढ भएर वेगका साथ यज्ञकर्तासमक्ष मनुष्य लोकको यात्रा गर्दछौ। त्यसैले यस्ता उत्तम ज्ञानीलाई उचित असल अश्वसहित धनसम्पन्न गराओ र हामीलाई पनि ऐश्वर्य सम्पदाले परिपूर्ण गराओ।

तं वां रथं वयमद्या हुवेम स्तोमैरश्विना सुविताय नव्यम्।
अरिष्टनेमिं परि द्यामियानं विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥१०॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! हामीलाई आजै सुखको साधन प्राप्त होस् भनेर तिमीहरूलाई आह्वान गर्दैछौं। द्युलोकका चारैतिर विचरण गर्ने, कहिल्यै विकृत नहुने धुरा भएको तिमीहरूको नयाँ रथ हाम्रा नजिकै आइपुगोस्। तिमीहरू हामीलाई अन्न, बल एवं दीर्घ जीवन प्रदान गर।

[सूक्त - १८१]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** - अश्विनीकुमार। **छन्द** - जगती; ६,८ त्रिष्टुप्।

कदु प्रेष्ठाविषां रयीणामध्वर्यन्ता यदुन्निनीथो अपाम्।
अयं वां यज्ञो अकृत प्रशस्तिं वसुधिती अवितारा जनानाम् ॥१॥

हे मनुष्यका संरक्षक हे अश्विनीकुमारहरू हो ! यस यज्ञमा तिमीहरूको प्रशंसा हुन्छ। यज्ञका लागि जल, अन्न र धनसम्पत्तिलाई प्रेरित गर्ने क्रम कहिले प्रारम्भ गर्दछौ ?

आ वामश्वासः शुचयः पयस्पा वातरंहसो दिव्यासो अत्याः।
मनोजुवो वृषणो वीतपृष्ठा एह स्वराजो अश्विना वहन्तु ॥२॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! पवित्र, दिव्य, गतिशील, वायुसमान वेगवान्, दुधको आहार गर्ने तिमीहरू दुवैलाई मनभैं तीव्र गतिका, शक्तिशाली, उज्ज्वल पृष्ठ भएका र तेजले सम्पन्न, गुणले सुशोभित घोडाले हाम्रा यज्ञमा ल्याऊन्।

आ वां रथोऽवनिर्न प्रवत्वान्त्सृप्रवन्धुरः सुविताय गम्याः।
वृष्णः स्थातारा मनसो जवीयानहम्पूर्वो यजतो धिष्ण्या यः ॥३॥

हे उच्च आसनमा प्रतिष्ठित, एकै स्थानमा स्थिर रहने अश्विनीकुमारहरू हो ! मनजस्तै गति भएका, अगाडिबाट राम्रो देखिने, भूमिजस्तै व्यापक, सधैं अगाडि बढ्ने, दरिलो रथले हाम्रो भलो चिताउने तिमीहरूलाई हामीसमक्ष ल्याओस्।

इहेह जाता समवावशीतामरेपसा तन्वा३ नामभिः स्वैः।
जिष्णुर्वामन्यः सुमखस्य सूरिर्दिवो अन्यः सुभगः पुत्र ऊहे ॥४॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! निर्दोष शरीर र प्रख्यात नाम भएका तिमीहरू दुवैले यस लोकमा राम्रो प्रशंसा कमाइसकेका छौ। तिमीहरू दुईमध्ये एक विजयी, राम्रो अनुहार हुनेलाई प्रेरित गर्दछौ भने अर्को दिव्यलोकका पुत्र हुनाले विपुल ऐश्वर्य धारण गर्दछौ।

प्र वां निचेरुः ककुहो वशाँ अनु पिशङ्गरूपः सदनानि गम्याः।
हरी अन्यस्य पीपयन्त वाजैर्मथ्ना रजांस्यश्विना वि घोषैः ॥५॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईमध्ये एकलाई सुनौलो रङ्गको, सर्वत्र गमनशील रथले इच्छा

लागेका दिशा र ठाउँमा पुऱ्याउँछ। अर्काको मन्थनबाट उत्पन्न भएको घोडा छ। त्यसले अन्न र उद्घोषसहित सम्पूर्ण लोकलाई परिपालन गर्दछ।

प्र वां शरद्वान्वृषभो न निष्षाट् पूर्वीरिषश्चरति मध्व इष्णन्।
एवैरन्यस्य पीपयन्त वाजैर्वेषन्तीरूर्ध्वा नद्यो न आगुः ॥६॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईमध्ये एक पुरानो शक्तिशाली सेनालाई पराजित गर्ने हौ र अन्नमा मिठो स्वाद उत्पन्न गर्नका लागि सर्वत्र विचरण गर्दछौ। अर्कोचाहिँ अन्न समृद्ध गराउने र उकालो लाग्ने नदीलाई जोडदार रूपमा प्रवाहित गर्दछौ। तिमीहरू दुवै हामीकहाँ आओ।

असर्जि वां स्थविरा वेधसा गीर्बाळ्हे अश्विना त्रेधा क्षरन्ती।
उपस्तुताववतं नाधमानं यामन्नयामञ्छृणुतं हवं मे ॥७॥

हे कार्यदक्ष अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईका लागि उहिलेदेखि प्रचलित, सामर्थ्य बढाउने स्तुति तीन प्रकारले गरिन्थ्यो। हामीले गरेको प्रार्थना यात्रा गर्दै वा रोकिएर सुनिदिने कृपा गर र साधकलाई रक्षा गर।

उत स्या वां रुशतो वप्ससो गीस्त्रिबर्हिषि सदसि पिन्वते नॄन्।
वृषा वां मेघो वृषणा पीपाय गोर्न सेके मनुषो दशस्यन् ॥८॥

हे सामर्थ्यसम्पन्न अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैको देदीप्यमान स्वरूपको बयान गर्ने स्तोत्रवाणीले तीन कुशका आसन राखिएको यज्ञमा मानिसलाई आनन्दित गराउँछ। गाईले दुध दिएर पौष्टिकता प्रदान गरेझैँ तिमीहरूका प्रेरणाले मेघले पोषण प्रदान गर्छ।

युवां पूषेवाश्विना पुरन्धिरग्निमुषां न जरते हविष्मान्।
हुवे यद्वां वरिवस्या गृणानो विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥९॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! अनेकौँलाई धारण गर्ने पूषादेव जसरी पोषण गर्दछन्, उसै गरी हविष्यान्न साथमा लिएर यजमान यज्ञद्वारा उषा र अग्निजस्तै तिमीहरू दुईको प्रार्थना गर्दछन्। हामी कर्तव्य निर्वाह गर्दै विनम्रतापूर्वक तिमीहरूलाई प्रार्थना गर्दछौँ। त्यसबाट हामी अति चाँडो अन्न, बल र धन प्राप्त गर्न सकौँ।

[सूक्त – १८२]

ऋषि – अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** – अश्विनीकुमार। **छन्द** – जगती त्रिष्टुप्।

अभूदिदं वयुनमो षु भूषता रथो वृषण्वान्मदता मनीषिणः।
धियञ्जिन्वा धिष्ण्या विश्पलावसू दिवो नपाता सुकृते शुचिव्रता ॥१॥

हे मनस्वी ज्ञानीहरू हो ! अश्विनीकुमारको सुदृढ रथ हाम्रा यज्ञनजिकै आइसकेको छ भन्ने हामीलाई थाहा भयो। हर्षित भएर तिमीहरू तिनलाई राम्ररी सुसार गर। ती दुई पवित्र व्रतशील, द्युलोक धारणकर्ता, विश्पलाको कीर्ति बढाउने र सत्कर्म गर्नेहरूलाई सद्बुद्धि प्रदान गर्ने हुन्।

इन्द्रतमा हि धिष्ण्या मरुत्तमा दस्रा दंसिष्ठा रथ्या रथीतमा।
पूर्णं रथं वहेथे मध्व आचितं तेन दाश्वांसमुप याथो अश्विना ॥२॥

हे शत्रुसंहारक अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवै प्रशंसा योग्य हुनाले इन्द्रदेव र मरुद्गणका गुण धारण गर्छौ। तिमीहरू दुवै सत्कर्ममा सधैँ संलग्न र रथीहरूमा अति श्रेष्ठ छौ। तिमीहरू मिठासले पूर्ण रथ लिएर यज्ञकर्ताका नजिक पुग्ने गर्छौ।

किमत्र दस्रा कृणुथः किमासाथे जनो यः कश्चिदहविर्महीयते।
अति क्रमिष्टं जुरतं पणेरसुं ज्योतिर्विप्राय कृणुतं वचस्यवे ॥३॥

हे शत्रुनाशक अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू यहाँ के गर्दै छौ ? जुन मानिस हवि नदिईकन ठूला भएका छन्, तिनलाई छोडेर अघि बढ। कन्जुस र यज्ञहीन व्यक्तिलाई नाश गर। स्तोता विप्रहरूलाई प्रख्यात गराओ।

जम्भयतमभितो रायतः शुनो हतं मृधो विदथुस्तान्यश्विना।
वाचंवाचं जरितू रत्निनीं कृतमुभा शंसं नासत्यावतं मम ॥४॥

हे सत्यनिष्ठ अश्विनीकुमारहरू हो ! कुकुरझैँ हिंसक अत्याचारीलाई तिमीहरू सबै तिरबाट विनाश गरिदेओ। तिमीहरूले राम्ररी चिनेका आक्रमणकारीलाई संहार गर। हामी स्तोताहरूका प्रत्येक स्तोत्र वचनलाई सम्पत्तिसम्पन्न गराओ र हाम्रा प्रशंसनीय स्तोत्रको संरक्षण गर।

युवमेतं चक्रथुः सिन्धुषु प्लवमात्मन्वन्तं पक्षिणं तौग्र्याय कम्।
येन देवत्रा मनसा निरूहथुः सुपप्तनी पेतथुः क्षोदसो महः ॥५॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईले आफ्ना सामर्थ्यले पक्षीझैँ उड्ने नौका निर्माण गऱ्यौ। त्यसका कुशल चालक तिमीहरू दुवै भयौ। मनको गतिझैँ वेगवान् त्यस नौकाले आकाशको माथिल्लो मार्गबाट यात्रा गऱ्यौ र महासागरका बीचमा पुगेर तुग्रका पुत्र भुज्युलाई रक्षा गऱ्यौ।

अवविद्धं तौग्र्यमप्स्वन्तरनारम्भणे तमसि प्रविद्धम्।
चतस्रो नावो जठलस्य जुष्टा उदश्विभ्यामिषिताः पारयन्ति ॥६॥

तुग्रका पुत्र भुज्यु समुद्रका बीचमा आधारहीन अन्धकार जलमा थिए। उनलाई मुक्त गर्नका लागि अश्विनीकुमारहरूले पठाएका चार नौकाहरू समुद्रका बीचमा पुगे। ती नौकाले उनलाई माथि उठाएर समुद्रपारि पुऱ्याइदिए।

कः स्विद्वृक्षो निष्ठितो मध्ये अर्णसो यं तौग्र्यो नाधितः पर्यषस्वजत्।
पर्णा मृगस्य पतरोरिवारभ उदश्विना ऊहथुः श्रोमताय कम् ॥७॥

समुद्रका पानीभित्र कुन रुख थियो होला र त्यो देखेर तुग्रका पुत्र भुज्युले आश्रय लिन पाऊन्। डल्न लागेका चरालाई पँखेटाको भर भएझैँ अश्विनीकुमारहरूले भुज्युलाई भरोसा दिएर माथि उकासे। यस कल्याणकारी कार्यबाट उनीहरू यशस्वी बने।

तद्वां नरा नासत्यावनु ष्याद्यद्वां मानास उचथमवोचन्।
अस्मादद्य सदसः सोम्यादा विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥८॥

हे सत्यनिष्ठ, नेतृत्व प्रदान गर्ने अश्विनीकुमारहरू हो ! स्तोताले तिमीहरू दुईका लागि जुन स्तोत्र उच्चारण गरेका छन्, त्यसबाट तिमीहरू सन्तुष्ट होओ। यस सोमयागबाट हामी अन्न, बल, ऐश्वर्य आदि सम्पदा प्राप्त गरौँ।

[सूक्त - १८३]

ऋषि - अगस्त्य मैत्रावरुणि। देवता - अश्विनीकुमार। छन्द - त्रिष्टुप्।

तं युञ्जाथां मनसो यो जवीयान् त्रिवन्धुरो वृषणा यस्त्रिचक्रः।
येनोपयाथः सुकृतो दुरोणंत्रिधातुना पतथो विर्न पर्णैः ॥१॥

हे सामर्थ्यवान् अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरूको तीन पाङ्ग्रा र तीन वटा बस्ने ठाउँ भएको अत्यन्त गतिशील रथ छ। त्यसमा घोडा नारेर तयार गर। तीन धातुले बनेको त्यस रथमा चरोझैँ उडेर तिमीहरू दुवै श्रेष्ठ कर्मीका नजिक पुग्दछौ।

सुवृद्रथो वर्तते यन्नभि क्षां यत्तिष्ठथः क्रतुमन्तानु पृक्षे।
वपुर्वपुष्या सचतामियं गीर्दिवो दुहित्रोषसा सचेथे ॥२॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुई सधैँ सत्कर्ममा तत्पर छौ र हविष्यान्न प्राप्त गर्न आफ्ना रथबाट भूमिमा गतिमान हुँदै यज्ञस्थलमा पुग्दछौ। महिमा गाउने स्तुतिले तिमीहरूलाई हर्षित गरोस्। तिमीहरू द्युलोकको पुत्री उषादेवीसँग हिँड्छौ।

आ तिष्ठतं सुवृतं यो रथो वामनु व्रतानि वर्तते हविष्मान्।
येन नरा नासत्येषयध्यै वर्तिर्याथस्तनयाय त्मने च ॥३॥

हे सत्यनिष्ठ अश्विनीकुमारहरू हो ! हविष्यान्नले पूरा भरिएका रथले तिमीहरू दुईलाई कर्तव्य निर्वाह गर्ने ठाउँमा लिएर जान्छ। त्यस सुन्दर वाहनमा तिमीहरू दुई बस। यजमान र उनका सन्तानलाई यज्ञको प्रेरणा दिन उनीहरूका घरमा आओ।

मा वां वृको मा वृकीरा दधर्षीन्मा परि वर्क्तमुत माति धक्तम्।
अयं वां भागो निहित इयं गीर्दस्राविमे वां निधयो मधूनाम् ॥४॥

हे शत्रुसंहारक अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरूका लागि हविर्द्रव्य तयार छ। यो स्तुति तिमीहरूकै निम्ति हो। मधु भरिएको पात्र तिमीहरूका लागि तयार छ। हामीलाई छोडेर अरूको सहयोग नगर। तिमीहरूकै कृपाले हामीमाथि वृकले हमला नगरोस्।

युवां गोतमः पुरुमीळ्हो अत्रिर्दस्रा हवतेऽवसे हविष्मान्।
दिशं न दिष्टामृजूयेव यन्ता मे हवं नासत्योप यातम् ॥५॥

हे शत्रुनाशक र सत्यनिष्ठ अश्विनीकुमारहरू हो ! हविष्यान्न अर्पित गर्दै गोतम, अत्रि र पुरुमीळ

ऋषिहरू आआफ्नो संरक्षणका लागि तिमीहरूलाई आह्वान गर्दछन्। सरल मार्गबाट जानेहरू जसरी अभीष्ट लक्ष्यमा सजिलै पुग्छन्, उसै गरी हाम्रो आह्वान सुनेर तिमीहरू पनि हाम्रा नजिकै आओ।

अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥६॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! हामी अन्धकारबाट कटिसक्यौं। तिमीहरू दुवैका लागि स्तोत्र गाइएको छ। देवताहरू जुन मार्गबाट जान्छन्, उसै मार्गबाट यहाँ आओ। अन्न, बल र विजयश्री हामीलाई चाँडै प्रदान गर।

[सूक्त - १८४]

ऋषि – अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** – अश्विनीकुमार। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

ता वामद्य तावपरं हुवेमोच्छन्त्यामुषसि वह्निरुक्थैः।
नासत्या कुह चित्सन्तावर्यो दिवो नपाता सुदास्तराय ॥१॥

हे दिव्यलोकका आश्रयस्वरूप, सत्यपालक अश्विनीकुमारहरू हो ! आज हामीले तिमीहरूलाई आमन्त्रित गरेका छौं र भविष्यमा पनि बोलाउनेछौं। हामी अन्धकार समाप्त भएपछि बिहानीपख स्तोत्र गाउँदै अग्नि बाल्दछौं। तिमीहरू जहाँसुकै भए पनि असल पुरुष र दानवीरकहाँ अवश्य आओ भन्ने प्रार्थना छ।

अस्मे ऊ षु वृषणा मादयेथामुत्पणींर्हतमूर्म्या मदन्ता।
श्रुतं मे अच्छोक्तिभिर्मतीनामेष्टा नरा निचेतारा च कर्णैः ॥२॥

हे नेतृत्व प्रदान गर्ने सामर्थ्यवान् अश्विनीकुमारहरू हो ! हामीलाई राम्ररी सन्तुष्ट गर र कन्जुसलाई समाप्त गर। हाम्रो असल भनाइको स्तोत्र सुन्न कृपा गर, किनभने तिमीहरू दुवै असल पात्र रोज्दछौ र तिनीहरूमाथि नै कृपा बर्साउँछौ।

श्रिये पूषन्निषुकृतेव देवा नासत्या वहतुं सूर्यायाः।
वच्यन्ते वां ककुहा अप्सु जाता युगा जूर्णेव वरुणस्य भूरेः ॥३॥

हे दानी, सत्यनिष्ठ, पोषणकर्ता अश्विनीकुमारहरू हो ! उषाकालमै रथमा चढेर यश पाउने कामनाले तिमीहरू दुवै बाणको गतिभैँ सरल मार्गबाट हिँड्छौ। त्यस बेला वरुणदेवले समुद्रबाट पाएको अति विशाल र पुरानो रथका घोडाभैँ तिमीहरू दुवैका घोडा पनि प्रशंसित हुन्छन्।

अस्मे सा वां माध्वी रातिरस्तु स्तोमं हिनोतं मान्यस्य कारोः।
अनु यद्वां श्रवस्या सुदानू सुवीर्याय चर्षणयो मदन्ति ॥४॥

हे श्रेष्ठ दानवीर, मधुर रसयुक्त अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुवैको सहायता हामीलाई प्राप्त भइरहोस्। तिमीहरू मान्यजनबाट रचित स्तोत्रलाई प्रेरित गर। तिमीहरू दुवैको अनुकूलता प्राप्त गरेर मानिसहरू पराक्रम गर्ने आशाले आनन्दित हुन्छन्।

एष वां स्तोमो अश्विनावकारि मानेभिर्मघवाना सुवृक्ति।
यातं वर्तिस्तनयाय त्मने चागस्त्ये नासत्या मदन्ता ॥५॥

हे वैभवशाली, सत्यनिष्ठ अश्विनीकुमारहरू हो ! तिमीहरू दुईका लागि सुन्दर स्तोत्र तयार छ। यसबाट हर्षित भएर तिमीहरू परिवारसहित अगस्त्य ऋषिका घरमा पुग।

अतारिष्म तमसस्पारमस्य प्रति वां स्तोमो अश्विनावधायि।
एह यातं पथिभिर्देवयानैर्विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥६॥

हे अश्विनीकुमारहरू हो ! हामी यस अन्धकाररूपी अज्ञानबाट मुक्त भइसकेका छौं। तिमीहरू दुवैका लागि स्तोत्र गाउँदै छौं। देवताहरू हिँडने मार्गबाट यात्रा गर्दै तिमीहरू हामीकहाँ आओ र अन्न, बल एवं विजयश्री हामीलाई चाँडै प्रदान गर।

[सूक्त - १८५]

ऋषि – अगस्त्य मैत्रावरुणि। **देवता** – द्यावापृथिवी। **छन्द** – त्रिष्टुप्।

कतरा पूर्वा कतरापरायोः कथा जाते कवयः को वि वेद।
विश्वं त्मना बिभृतो यद्ध नाम वि वर्तेते अहनी चक्रियेव ॥१॥

हे ऋषिहरू हो ! यी दुवै कसरी उत्पन्न भए, यी दुवैमा कुनचाहिँ पहिले उत्पन्न भए र पछिल्लो कुन हो ? यो रहस्य कसले राम्रोसँग जान्न सक्दछ ? यी दुवैले सम्पूर्ण विश्व धारण गरेका छन् र चक्रभैँ घुम्दै दिनरात बनाउँछन्।